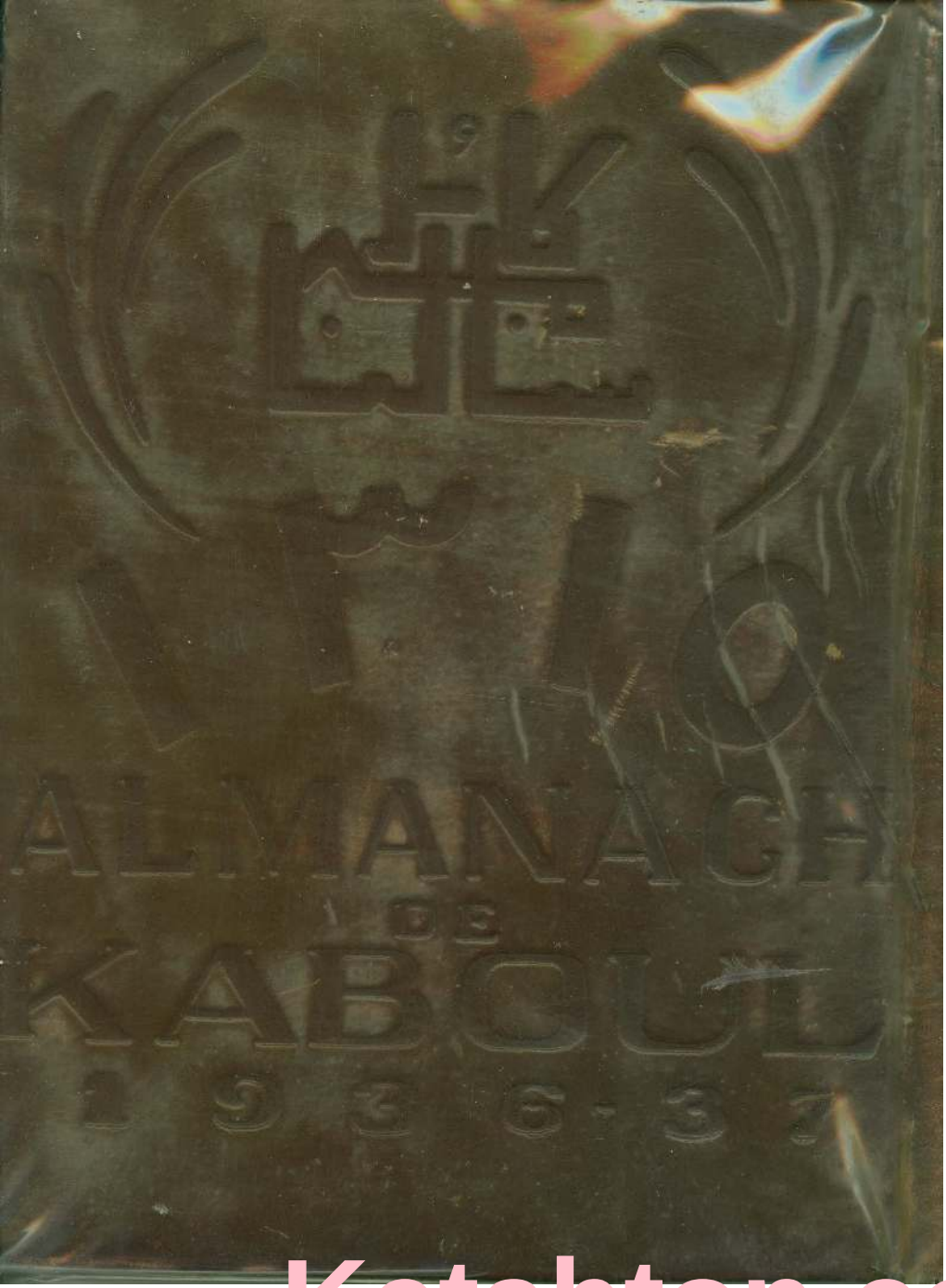

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالنامۀ کابل

۱۳۱۵

از نشرات انجمن ادبی کابل

باهتمام سید قاسم (رشتیا) عضو انجمن

مطبعۀ عمومی کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن ادبی کابل
شعبه (رهبنه)

تاریخ ۲۲ حمل ۱۳۱۲
آدرس : جادهٔ ارگ انجمن ادبی کابل
عنوان تلگرافی : کابل . انجمن

۶
۲۰۰

جناب عبدالحکیم خان !

مبلغ پانزده افغانی قیمت یک جلد سالنامه پشتی چرمی که در بغم روز که تاریخی ۲۷ ثور نمره رونده نمره بعوبه وصول آمده
انیک یکجلد سالنامه مذکور که مرقوم روز که مذکور نمره رونده نمره تسلیم و نیز رسید آن فرستاده شما

در عطوفات وطن خواهانه وارده را انجمن تشکر مینماید با تقدیم احترام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ALMANACH DE KABOUL

1936-1937

ÉDITÉ PAR LE CERCLE LITTÉRAIRE DE KABOUL

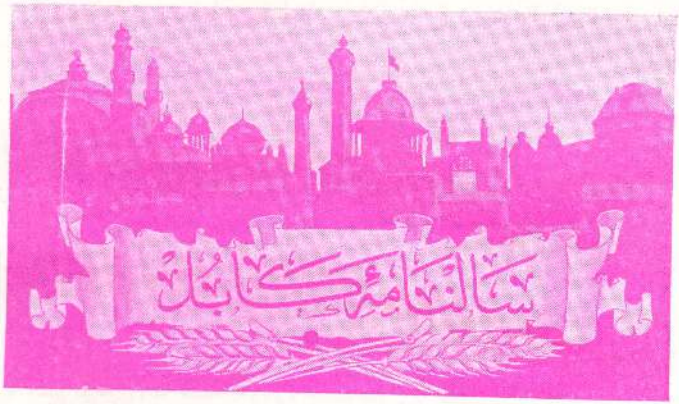
Rédacteur en Chef: S. KASSÊM RECHTIA

membre du Cercle Littéraire de Kaboul

Imprimerie Générale

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

مقدمه

بعون و عنایت خدای بیچون و حسن توجهات حکومت معظم عرفان پرور ، سالنامهٔ کابل چهارمین دورهٔ سنوی خود را بپایان رسانیده اینک قدم بدورهٔ سال پنجم میگذارد .

سالنامه های منتشرهٔ سالهای سابق انجمن از لحاظ تقطیع و حجم و از جهت قیمت نیز نظر بحجم آن گرانتر بود . ولی در آغاز طبع و تدوین سالنامهٔ حاضره سفارش و خواهش غالب مشتریهای باذوق ما را وادار نمود

(c) ketabton.com: The Digital Library

که از جنبهٔ رسیدن سالنامه در دست رس عموم و از سبب سهولت بردن و نقل آن درهر جائی، ازتقطیع وحجم آن کاسته و یك سالنامهٔ نفیس تری تدوین نمائیم - لهذا این خواهش اهل ذوق را با کمال منت پذیرفته و بتدوین و طبع سالنامهٔ حاضره موافق منظور مذکور پرداختیم!

این سالنامه از جهت داشتن مضامین مهمه خصوصاً اطلاعات راجع بافغانستان و مجاری سال ۱۳۱۰ داخلی این کشور و تصاویر نفیس شاهان افغانستان وعمارات ومناظر مختلفه ازهمه جهت ممتاز است.

امید واریم با کمی قیمت و مزایای طباعتی و تناسب حجمی که دارد این سالنامه جلب توجه مشترکین محترم خود را کرده بتواند.

در خاتمه از مراحم و نوازش حضور همایون اعلیحضرت پدر تاجدار خود المتوکل علی الله که همواره مساعدت و شفقت ذات شاهانهٔ شان موجب تشویق و قوت قلب و قلم خدام این انجمن واقع میشود، سپاس گذاری نموده بقای عمر ذات همایونی را از ایزد پاك تمنا می نمائیم! ونیز ازمقامات عالیه ومعظم دولتی خاصتاً مقام صدارت جلیلهٔ عظمی، نسبت به کمك ها وابراز لطف و مرحمتی که در جمع و تدوین معلومات مفیدهٔ داخلی مندرجهٔ این سالنامه بما فرموده اند، واز باقی فضلا وارباب قلم محترم که از اظهار لطف و کمك های قلمی خود شان مضایقه ننموده وبما منت گذاشته اند، شکر گذار بوده سعادت و موفقیت شانرا از درگاه الهی نیاز می نمائیم.

(هیئت انجمن ادبی کابل)

شهریار معارف پرور و تاجدار افغانستان علیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه ایده الله نصره

L'AUGUSTE SOUVERAIN D'AFGHANISTAN
SA MAJESTÉ MOHAMMAD ZAHER CHAH

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پادشاه افغانستان

شهریار جوان و پادشاه معظم افغانستان اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلد الله ملکه و اطال الله عمره و دولته که ذات همایونش در ین سنه قدم بمرحلهٔ بیست و دومین حیات شریف خود میگذارند ، ذات همایونی متولد در ۲۲ میزان سال ۱۲۹۳ هجری شمسی در کابل و پس ازسن مقتضی تعلیم شامل مکاتب مقدماتی و متوسط و بالاخره تحصیلات خود را ذات همایونی درمکاتب عالی کابل با ختتام رسانیده موقعیکه والد ماجد فقیدشان اعلیحضرت محمد نادرشاه کبیر عازم سفارت افغانستان در پاریس گردیدند ، ذات همایونی نیز بمعیت آن شهریار فقید بغرض تحصیلات مهمه تشریف فرمای فرانسه گردیده زبان فرانسه و علوم عالیه را در رشته های مختلف بمکاتب عالی و خاندان های با دانش ومعظم آن مملکت تحصیل ، و تربیهٔ خصوصی را نسبت بمسائل داخلی وطن واخلاق ملی و ادراک مطالب لازمه راجع بوطن و خصایص

(c) ketabton.com: The Digital Library

را از والد بزرگوار خود حاصل فرمودند .

اس از واقعهٔ شورش بزرگ افغانستان (که نجات آن بدست حق پرست والد شهید ذات همایونی صورت گرفت) اعلیحضرت ممدوح که تعلیمات خود شانرا دران مملکت بسر حد کمال رسانیده و مستعد خدمت وطن شده بودند در ۲۰ میزان سال ۱۳۰۹ شمسی تشریف فرمای کابل گردیده محض عشق بعالم عسکری افغانستان و تعقیب سنت سنیهٔ پدر بزرگوار خود درشعبهٔ عسکری شامل تعلیمگاه عالی نظامی کابل شده و بمدت قلیلی درین فن شریف کامیابی حاصل کردند و در سنه ۱۳۱۰ شمسی با صبیهٔ معظمهٔ والا حضرت سردار احمد شاه خان وزیر دربار پسر عم معظم اعلیحضرت شهید ازدواج فرموده و در اخیر همین سنه چندی بوکالت و زارت جلیلهٔ حربیه و بعداً بوکالت وزارت معارف مؤظف بوده قابلیت ذاتی و استعداد فطری ذات همایونی درحسن اداره و صحت ایفای خدمات این دو وزارت خانه بخوبی و درستی معلوم گردیده در سال ۱۳۱۲ یعنی پس از شهادت شهریار شهید بتاریخ ۱۶ عقرب باتفاق و درخواست وکلا و بزرگان ملت و عموم افراد عسکری وکشوری اریکه پیرای سلطنت سنیهٔ افغانستان شده سال حاضر چهارمین سال ازجلوس میمنت مانوس این شهریار جوان محسوب میشود .

فرزندان اعلیحضرت همایونی :

۱ ـ شهزاده بیگم بلقیس تاریخ ولادت ۲۸ حمل سنه ۱۳۱۱ ش
۲ ـ والاحضرت شهزاده محمد اکبرخان « « ۱۹ اسد « ۱۳۱۲ «
۳ ـ والاحضرت شهزاده احمد شاه خان « « ۲۱ سنبله « ۱۳۱۳ «
٤ ـ شهزاده بیگم مریم « « ۱۰ عقرب « ۱۳۱۵ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان

بقلم جناب غلام جیلانی خان
اعظمی معاون انجمن

افغانستان در آسیای مرکزی درتحت (۲۹) درجه و (۳۰) دقیقه و۳۸ درجه و (۳۵) دقیقه عرض و (۶۰) درجه و (۵۰) دقیقه طول البلد واقع است جوانب این مملکت محدود است : شرقاً با پنجاب هند که کوهستان افغانان سر حدی آنرا از پنجاب و سند جدا می نماید ، از جهت شرق شمالی با ترکستان چین اتصال دارد . شمالاً بصحرای خوارزم و مملکت بخارا که رود خانهٔ آمو آنرا از خاك بخارا فصل می نماید ، غرباً بخاك ایران ، جنوباً ملحق است با بلوچستان .

این مملکت با فراخی (۷۰۰،۰۰۰) کیلو متر مربع دارای سطوح مرتفعه و کوهای بلند یست که مهم ترین آن سلسلهٔ هندوکش بطرف شمال و سلسلهٔ سفید کوه بطرف شرق این مملکت میباشد . بلند ترین ارتفاعات این مملکت کوهستانی الی (۷۳۰۰) متر بشمار آمده . ضمناً صحاری فراخ ، جنگه های سر سبز ، کوه پایه های خاکی نیز داشته ، رود خانه های آب های خوشگوار که غالباً داخلهٔ خاك را مشروب میسازد فراوان دارد . منبع اکثر واهم این رود خانها کوهستان مرتفع مرکزی مملکت است که اگر بقاعده آبیاری شود تمام زمین افغانستان را مشروب ساخته میتواند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

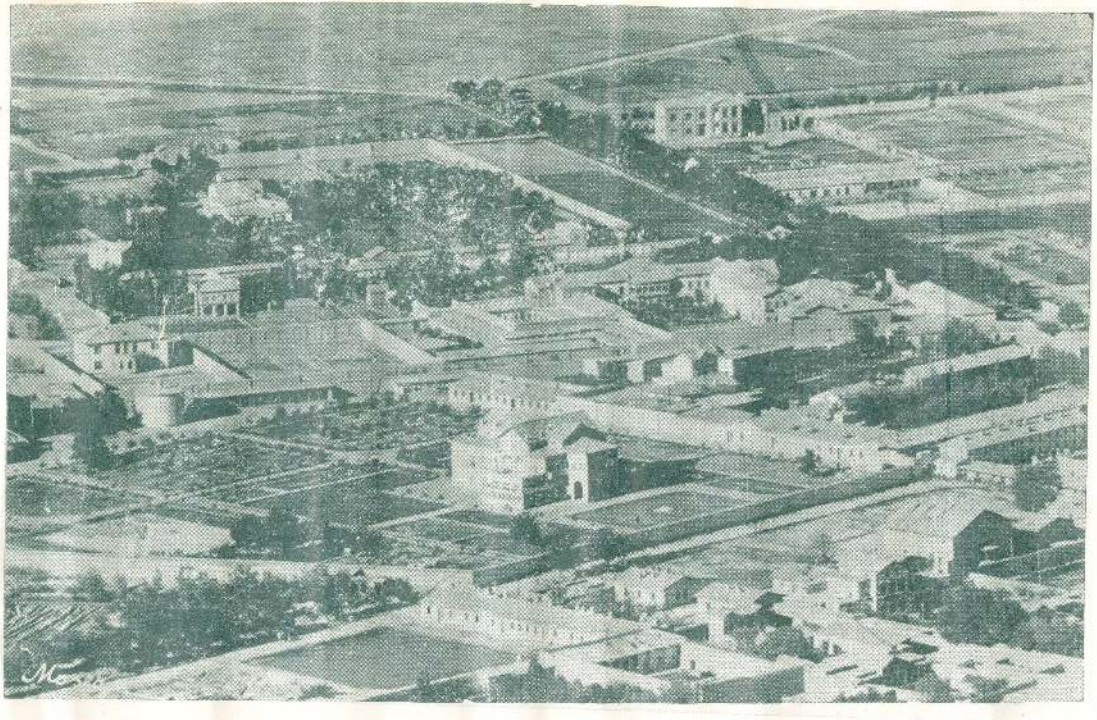
آب و هوای ملك گرچه از لحاظ پستی ها و بلندیهای و ضعیت طبیعی مختلف مو نقاط گرم سیر و سرد سیر را تشکیل میدهد ولی با این هم معتدل است واندازهٔ حرارت و برودت آن مثل دیگر ممالك طاقت فرسا شده نمیتواند.

بعلت همین تفاوت و اختلاف هوا محصولات ممالك گرم سیر و سرد سیر هردو درین مملکت بعمل می‌آید. روبهمرفته درجهٔ حرارت بحساب سانتیگرید درتابستان از (۴۲) درجهٔ فوق و در زمستان از (۲۰) درجه تحت الصفر متجاوز نمی شود.

از نقطهٔ نظر اقتصاد این کشور عزیز خبلی غنی و بهترین ودایع قدرت را دارا است مثلا: زراعت، فلاحت، معادن بکر، حیوانات اهلی و وحشی، اقسام طیور و جنگلات میوه و غیر میوه، ادویه جات طبی، سبز یجات، در هرنقطهٔ آن موجود و مورد استفاده است.

قسمت اعظم و عمدهٔ حیات اهالی را زراعت و فلاحت و مالداری تأمین می نماید. از بارزترین پیداوار ملك بمقصد تجارت، پشم، پنبه قالین، ابریشم، پوست قره قلی، پوست دیگرحیوانات، ادویه جات، میوه های خشك و تازه است که بخارج میرود، اما برتر ازان موادیکه مهم ترین سرمایهٔ مملکت را تشکیل میدهد وجود معادن آهن ومس وذغال سنگ ونفت وغیره معدنیات است که تاهنوز بکار نیفتاده. افغانستان از حیث دارائی معادن مختلف ومتعدد وپیداوار زراعتی و حیوانی اهمیت بسزا دارد.

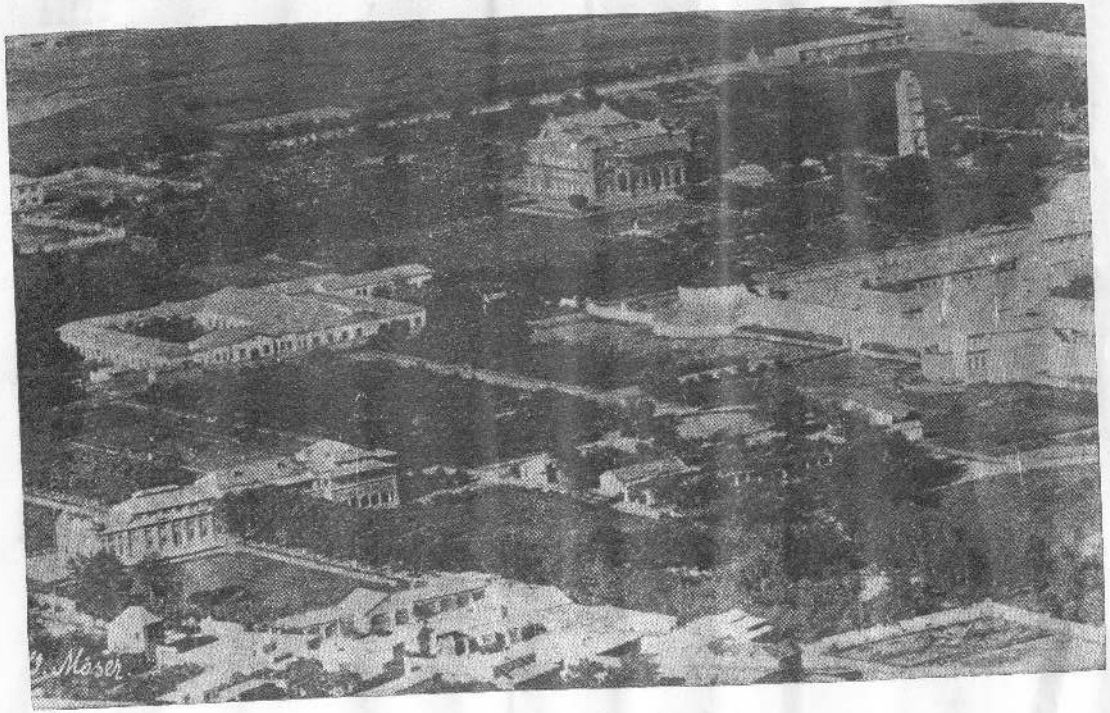
صنایع درافغانستان خیلی سابقه دارد. چه ازاعصار قبل‌الاسلام‌الی دوره های چهار قرن، سه قرن قبل، صنایع بومی ازقبیل معماری، مجسمه سازی، نقاشی

از مناظر شهر کابل که از طیاره عکس گرفته شده

Kaboul moderne et pittoresque (photo-avion)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مناظر قشنگ و عالی شهر کابل که از طیاره عکس گرفته شده

Vue panoramique de Kaboul (photo prise par avion)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبت کاری ، حجاری ، نساجی ، خامك دوزی، چکن دوزی و سایر کار های دستی ، آهن گری ، مس گری ، کلالی ، نجاری و غیره بقدری رونق وترقی داشت که امروز آثار وبقایای آن زیب موزه ها و اسباب استعجاب تماشا ئیان میشود . صنایع حاضره عبارت است ازاقسام صنایع قدیمهٔ فوق و بعضی صنایع عصریه . ولی بطوری که در همه جای دنیا رونق صنایع قدیمه کاسته شده است صنایع قدیمهٔ افغانستان نیز ازین حادثه تخلیص گریبان نتوانسته . علی ای حال وجود صنایع موجوده تا بسیار اندازه مکفی حوایج حیاتی اهالی شده میتواند .

تجارت امتعهٔ ممالك خارجه در افغانستان ومواد خام وقالین و قالینچهٔ افغانستان بممالك مذکوره مبادله شده ، نماینده های تجارتی در شهرهای معروفهٔ اروپا از قبیل لندن ، پاریس ، برلین وغیره ودر شرق در هند و بلوچستان میباشد .

مبادلات تجارتی افغانستان غالباً بوسیلهٔ شرکت های ملی افغانستان انجام میگردد . سرمایه های داخلی آزاد وتحت کنترول حکومت نبوده وسرمایه های خارجی در افغانستان تاهنوز نمی باشد .

عمده ترین طرق مسافرت وتجارت افغانستان در هند راه های پشاور ، چمن ، پاره چنار و سپس تورکستان است که راه های آن ترمز ، کشکی و بندر کرکی میباشد ، و بعد خاك ایران است که مهم ترین طرق آن اسلام قلعه وسیستان بشمارمیرود . نفوس افغانستان بتعداد ۱۲ ملیون واساساً دارای نژاد واحد آریائی وبطور عمومی متکلم بدوزبان پشتو و فارسی میباشد که این دوزبان هم خیلی باهم تفاوت جزئی دارد و نیز بطور اقلیت بعضی لغات از قبیل نورستانی پشئی ، ارمری وغیره دربین اقوام محدودی مروج است ولی عموماً لغات متذکرهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوق منشعب از لغات اصل پشتو که یکی زبان خیلی قدیم این مملکت است و لغات غلجه و داردی میباشد که خود اینها باصطلاح اهل زبان از خانوادهٔ زبانهای « هندوایرانین » شناخته میشوند .

تحصیل زبان پشتو وفارسی در جزء نصاب مکاتب کشوری و دوایر دولتی حتمی است . دین رسمی ملت افغانستان دیانت مقدس اسلام ومذهب مهذب حنفی است پیروان ادیان جزئیه ازقبیل هنود و یهود که یکمقدار کمی جزء اتباع افغانی اند نیز تحت تأمین گرفته می شود .

حکومت افغانستان شاهی مشروطه و مستقل است . پارلمان مرکب ازمجلس شورای ملی واعیان است . وکیلای مجلس شورای ملی نماینده های مستقیم ملت میباشند که بلا واسطه برای سه سال ازطرف ملت انتخاب می شوند . حقوق وحدود ملت ودولت درقانون اساسی بواسطهٔ نخستین پارلمانیکه درسال ۱۳۰۸ بارادهٔ شهریار شهید اعلیحضرت محمد نادرشاه پادشاه غازی و فقید افغانستان افتتاح شده بود تعیین گردیده ، مجلس اعیان که اعضای آن از برجسته گان مملکت است از حضور پادشاه تعیین می شود .

پای تخت مملکت شهر کابل است . ولایات نائب الحکومه نشین افغانستان بعد از کابل ، قندهار ، هرات ، مزار شریف ، قطغن و بدخشان است . کذا حکومات‌ها کم اعلی نشین آن جنوبی ، مشرقی ، میمنه ، فراه وچغانسور میباشد .

درتقسیمات ملکیه ، افغانستان منقسم است به نایب‌الحکومه گی ها ، حکومتی های اعلی ، حکومتی های کلان ، حکومتی های درجهٔ اول ودوم وسوم وعلاقه داری ها .

از مناظر جلال آباد : اثر خامهٔ جناب غلام محی الدین خان معاون مکتب صنایع
Paysage de Djelalabad: Peint par le vice-directeur de l'Ecole des Arts et Métiers.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراتب عسکری درافغانستان عبارت است از : سپه سالار ، نایب سالار فرقه مشر اول و ثانی ، غند مشر اول وثانی ، کند کشر ، تولی مشر ، بلو کشر اول وثانی ، پر کشر ، دلگیمشر . و مراتب رسمی کشوری عبارت است از : مقام صدارت عظما ، وزیر ها ، معین ها ، رئیس ها ، مدیر های عمومی ، مدیر های شعبه ، معاونین ریاست ها ، معاونین شعبه ، مامور ها ، سر کاتب ، کاتب ها .

کابینهٔ دولت مرکب است از : صدر اعظم ، وزیر حربیه ، وزیر خارجه وزیر داخله ، وزیر عدلیه ، وزیر مالیه ، وزیر معارف ، وزیر تجارت ، وزیر فوائد عامه ، وزیر صحیه ، وزیر پست وتلگراف .

امود دربار ودفتر شاهی بوسیلهٔ وزارت دربار ودارالتحریر شاهی اداره میشود .

پادشاه افغانستان اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلد الله تعالی ملکه خلف الصدق اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی محصل استقلال افغانستان است که درسال ۱۳۱۲ بعد ازشهادت والد بزرگ خود بسن ۲۰ سالگی بدرخواست ملت زینت بخشای تخت شاهی افغانستان گردیدند . درین سنه ازسلطنت همایونی سومین سال منقضی و سال چهارم جلوس اعلیحضرت شان میباشد .

خدمت عسکری وپولیس درمملکت اجباری است . یك قسم عسکر خوش برضای دایمی نیز دولت دارد .

کذا تعلیم علوم عصری درمکاتب جبری ومصارف تعلیم وتربیت ازطرف دولت پرداخته شده محصول از اولیای اطفال اخذ نمی شود . اقسام مکاتب درافغانستان : دارالفنون ، مکتب صنایع ، مکاتب اعدادی ، رشدی ، مقدماتی است و بشعبهٔ عسکری افغانستان بر علاوهٔ مکاتب اعدادی و رشدی و مقدماتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلیم گاه ها نیز موجود میباشد . درافغانستان تنظیمات صحی باصول عصری است مرضائیکه بشفاخانهای دولتی مراجعه کنند معالجه بطور مجانی می شود علاوتاً معالجهٔ آزاد بوسیلهٔ داکتر نیز برای مرضا در هر نقطهٔ مملکت ممکن و میسر است .

مخابرات پستی ، تیلفونی ، تلگرافی بطورشخصی و در ازای محصول معینه در هر نقطهٔ مملکت آماده و ممکن است ، حمل و نقل پستی وتجارتی و مسافرت در تمام مملکت غالباً بوسیلهٔ موتر می شود .

خطوط سرك وسیم های تیلفون درتمام نقاط مملکت کشیده شده هوتلها و جا های رهایشی در راها و شهر های کشور موجود است .

مصارف حد متوسط یکنفردرافغانستان ازپنج افغانی « ۲ شلنگ » شب و روز تجاوز نمیکند و مصارف ساده تر ازان خود بمراتب کمتر از ین است . طرز معشیت ، البسه ، عمارت در افغانستان بدو صورت سابق وجدید (عصری) متداول است . اهالی شهر نشین غالباً باسلوب عصری حیات بسر میبرند اما هر طبقه بانتخاب اسلوب حیاتی آزاد و تکلیفی در ینخصوص داده نمی شود . از مهاجرین خارجی در افغانستان مثل بعض ممالك خارجی محصول سرانه گرفته نمی شود . تجار وسیاحین خارجی بموجب اجازه نامه های پولیس محلی براحت توقف کرده میتوانند . اسلوب تجارت و داد وستد تماماً درافغانستان عصری و برای رسیدگی بامور دعاوی تجار محاکم درهر شهر افغانستان موجود است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشکیلات مملکتی

صدارت عظمی

صدر اعظم : ج، ع، ج، ا، ا. نشان والاحضرت سردار محمد هاشم خان .

مشاور اول : ع ، ص ذوالفقار خان .

مشاور دوم : ع ، ص سید احمد خان .

رئیس ضبط احوالات : ع ، ص محمد شاه خان .

مدیر شعبهٔ اول . : ع ، خلیل الله خان .

مدیر شعبهٔ دوم : « ، محمد صدیق خان .

مدیر شعبهٔ سوم : « ، محمد فاروق خان .

مدیر اوراق : « ، محمد اسمعیل خان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیر عرایض : ع ، میر عبدالله خان .

سرکاتب شعبهٔ شفر : ص ، خواجه محمد نعیم خان ،
وقلم مخصوص

مامورمحاسبه : « ، خواجه ذکر الله خان .

سرکاتب مجلس عالی : « ، نظر محمد خان .
وزراء

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج ، ع ، ج ، ا ، ا نشان والاحضرت سردار محمدهاشم خان صدراعظم
S.A.R. «A.A.» Sardar Mohammad Hâchêm Khan
premier ministre

این مرد بزرگ از داشتن نیات پاك خدا پرستی و حس سرشار وطن دوستی از بد و تکفل مقام جلیل صدارت عظمی تا حال با بر از خدمات بزرگ وافادات سترگ بمملکت نایل گردیده و در نتیجهٔ این زحمات و صرف مساعی جمیله وجود ذیقیمت والای شان علیل گردیده درسال ۱۳۱۵ بمقصد معالجه عازم مسافرت اروپا و آخراً بعنایت خداوندی صحت کامله را داراو بانظریات ومعلومات تازه‌تری عودت بوطن فرموده اینك مصروف اجرای مهمات مملکتی میباشند. ذات والای شان قبل از مسافرتاروپا بتقدیر خدمات ذیقیمت خو ازحضور اعلیحضرت همایونی به نشان ذیشان المراعلی نیز افتخار حاصل نموده اند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت حربیه

وزیر : ع ، ج ، ا ، نشان والاحضرت سپه سالار غازی سردار شاه محمود خان

معاون : ع ، ع ، ش محمد انور خان نائب سالار

یاور وزیرحربیه : ح ، غلام سعید خان غند مشر ثانی

مدیر تحریرات : ش ، محمد قاسمخان کند کمشر

مدیرمخصوص : « ، محمد یوسف خان کند کمشر

دائرهٔ استخبارات :

مدیر : ح ، محمد عمر خان غند مشر ثانی

آمر شعبهٔ الف : . . ، . .

آمر شعبهٔ ب : ش ، عبدالله خان کند کمشر

آمر شعبهٔ ج : . . . .

ریاست ارکان حربیهٔ عمومیه :

رئیس : ع ، ش محمد عمر خان فرقه مشر اول

معاون : ح ، مصطفی خان غند مشر اول

دائرهٔ عمومی حرکات :

مدیر : ح ، سراج الدین خان غند مشر ثانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

آمر شعبهٔ ۲ تشکیلات : ش ، محمد امین خان کند کمشر

آمر شعبه ۳ تحشیدات : . . . .

دائرهٔ عمومی تعلیم و تربیه :

مدیر عمومی : . . . .

آمر شعبهٔ پیاده‌وسواری : ش ، آقا محمد خان کند کمشر

آمر « هوابازی : . . . .

آمر « ترجمه : ش ، ذکریا خان کند کمشر

مدیر خریطه : ش ، میر عبد السلام خان کند کمشر

ریاست اردو :

رئیس : ع ، ش ، س ، ع ، احمد علیخان فرقه مشر اول

مدیر عمومی مامورین : ح عبد الخالق خان غند مشر ثانی

مدیر اخذ عسکر : « ، حبیب الله خان غند مشر اول

مدیریت صحیه :

مدیر : ح ، حسین علیخان غند مشر ثانی

سرطبیب : عزت مند انظار الاسلام داکتر قریشی

سر بیطار : . . . .

مدیر انشا آت : ح ، میر اعظم شاه خان غند مشر اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع،ج ،ا،ا، نشان والاحضرت سردار شاه محمود خان
غازی سپه سالار و وزیر حربیه

S. A- R. «A. A.» Sardar Choh Mahmoud Khan
ministre de la guerre

این سر باز نامی و
این فرزند رشید
افغانستان که تمام
عمر شریف
خویش را بخدمت
وطن صرف نموده
و کار نامه های
قابل تقدیری را
درعالم عسکری و
غیره شعبات
مملکتی انجام
داده چنانکه
میدانیم در سال
گذشته از اثر
زحمت کشی های
شبانروزی وجود
مبارك شان علیل و
برای معالجه باروپا
عزیمت فرموده
اخیراً مع الخیر
با صحت کامل
و ارمغان قیمت
داریکه عبارت از
معلومات تازه
نسبت به اوضاع عساکر دول بزرگ است بوطن مراجعت و باشوق وجدیت
مفرطی مشغول تنظیمات امور عسکری وطن عزیز شده اند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاون تعمیرات : ش ، محمد ایاز خان کند کمشر

مدیریت عمومی نقلیه :

مدیر عمومی : ح ، محمد یعقوب خان غند مشر اول

مدیر نقلیه شعبهٔ میخانیکی : ش ، ذکریا خان کند کمشر

مدیر نقلیه شعبهٔ حیوانی : « ، محمد حسن خان «

ریاست حربیه :

رئیس : ع ، ش سید حسن خان فرقه مشر ثانی

آمر شعبه هیئت معاینه و تدقیق : ح ، محمد اکرم خان غند مشر ثانی

آمر شعبهٔ اسلحه : ش ، سر بلند خان کند کمشر

آمر « جبا خانه : ح ، عبد الرحیم خان غند مشر ثانی

آمر « آلات وادوات فنیه : « ، محمد اسلم خان « « «

اسلحه دار : ح ، عبدالرشید خان غند مشر ثانی

جبا دار : ح ، محمد عثمان خان غند مشر اول

ریاست لوازمات :

رئیس : ع ، ع ، ش شیر احمد خان نائب سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیر محاسبه : ش ، خواجه عبدالقیوم خان کند کمشر

مدیر لوازم : « ، حبیب‌الله خان کند کمشر

ریاست قبایل :

رئیس : ح ، سید محمد حسین خان غند مشر ثانی

معاون : « ، شیر باز خان غند مشر ثانی

ریاست محاکمات :

رئیس : ح ، سید علیخان غند مشر اول

معاون : ش ، عبدالباقی خان کند کمشر

وکیل ریاست انجمن اصلاح و ترقی : ع ، ش ، محمد شاه خان فرقه مشر ثانی

مدیر اوراق : ش ، عبدالشکور خان کند کمشر

مدیر کلوب : « ، ظهیر الدینخان « «

شفاخانهٔ عسکری :

سر طبیب : عزت مند داکتر عبدالغنی شاه خان

سر جراح : « « نور محمد خان

معاون : « « سید صالح خان

جراح : « « اسمعیل جوهری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والاحضرت سردار شاه ولی خان غازی
فاتح کابل و زیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ اعلیحضرت
همایونی در پاریس ، برن و بروکسل
S. A. R. «A. A.» Sardar Chah Vali Khan envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire de Sa Majesté à Paris, Berne, Bruxelles,

این رجل نامدار
بر علاوهٔ خدمات
و مجاهدات
ذیقیمت گذشته
درین سنه عهدهٔ
وکالت صدارت
عظمی ووزارت
حربیه را در کابل
متکفل بوده و
بایفای خدمات
برجستهٔ این
دو مقام عالی منت
مزیدی به عموم
ملت قدرشناس
افغانستان
گذاشته اند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندانی طیاره :

قوماندان	:	ح ، محمد احسان خان غند مشر اول
مدیر دسته	:	« ، غلام دستگیر خان غند مشر ثانی
مدیر لوازم	:	ش ، غلام بهاوالدین کنس کشر

قوماندانی مکاتب حربیه :

قوماندان	:	ع ، ش ، س ، ع سردار علی شاه خان فرقه مشر اول
معاون	:	. . . .
مدیر داخله	:	ح ، محمد هاشم خان غند مشر اول
مدیر لوازم	:	ش ، عبدالحسین خان کند کشر
معلم صنف پیاده	:	ح ، لطیف احمد خان غند مشر ثانی
معلم صنف توپچی	:	« ، علی احمد خان غند مشر ثانی
سرمعلم صنف استحکام	:	عزت مند مکی احمد بیگ
سرمعلم صنف توپچی	:	« « ظفر حسن خان
معلم سپورت	:	« « ، محمد افضل خان
« لسان روسی	:	« « ، عبدالرحمن خان
« جوجیت سو	:	« « ، عبدالله خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیریت مکتب رشدیه :

مدیر : ش ، احمد سیر خان کند کمشر

معلم : « ، افتخار الدین خان کند کمشر

« لسان انگلیسی : عزت مند محمد اعظم خان

« فزیك وکیمیا : « « ، چود هری عبدالعزیز خان

مکتب احضاریه :

نگران : ع ، ش ، عبداللطیف خان فرقه مشر ثانی

مدیر داخله : ش ، عبدالرشید خان کند کمشر

سرمعلم : عزت مند مولوی سکندر خان

مدیر مکتب موزیك : ش ، محمد یعقوب خان کند کمشر

« کورس عالی : ح محمد عمر خان غند مشر ثانی

ریاست فابریکات حربی :

رئیس : ع ، ع ، ش سید عبدالله خان نائب سالار

معاون : . . . . . .

مدیر تحریرات واوراق : ش ، محمد کاظم خان کند کمشر

قوماندانهای عسکری مرکز :

قوماندان فرقهٔ شاهی : ع ، ش ، سردار اسدالله خان فرقه مشر اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان قول اردو : ع ، ع ، ش ، س ، ا ، محمد غوث خان نائب سالار

« فرقهٔ اول قول اردو : ع ، ش عبد الغنی خان فرقه مشر اول

وکیل قوماندان فرقهٔ ۲ : « ، « عبد الله خان « « ثانی

قول اردو

قوماندان فرقهٔ ۳ : « ، « نور محمد خان « « اول

قول اردو

قوماندان فرقهٔ توپچی : « ، « عبد القیوم خان « « «

قوماندانهای عسکری اطراف :

قوماندان عسکری غزنی : ع ، ش عبد القیوم خان « « ثانی

« عسکری قندهار : « ، « سردار محمد داود خان فرقه مشر اول

و فراه

قوماندان عسکری : « ، « عبد الاحد خان « « «

هرات

قوماندان عسکری : « ، « الله داد خان « « ثانی

مزار و شریف و میمنه

قوماندان عسکری : « ، « محمد قاسم خان « « «

قطغن و بدخشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان عسکری : ع ، ش محمد جعفر خان فرقه مشر ثانی

مشرقی

قوماندان قول اردوی : ع ، ش ، س ، ع محمد افضل خان « « اول

جنوبی

قوماندان فرقهٔ اول : ع ، ش ، پیر محمد خان فرقه مشر ثانی

قول اردوی جنوبی

قوماندان فرقهٔ دوم : « « « ، عبدالقیوم خان « « «

قول اردوی جنوبی

صاحبمنصبان احتیاطی :

ع ، ع ، ش ، مهردل خان	نائب سالار	قندهاری
« « « ، محمدنعیم خان	« «	بدخشی
« « « ، محمدعمر خان	« «	محمد زائی
« « « ، غلام نبی خان	« «	ناصری
« « « ، سربلند خان	« «	جاجی
« « « ، زرخان	« «	وزیری
« « « ، زلمی خان	« «	منگلی
« « « ، عبدالغنی خان	« «	محمد زائی
ع ، ش ، اعظم گلخان	فرقه مشر	طوطاخیل
« « ، غلام نبی بیگ خان	« «	هزارهٔ درهٔ صوف

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب : ص ، عبدالوهاب خان

کاتب : ص ، فضل احمد خان

سفارت کبرای اعلیحضرت در طهران :

سفیر کبیر : ع ، ج ، سردار شیراحمد خان

سرکاتب : ص ، فضل احمد خان

کاتب : ص جمعه خان

سفارت کبرای اعلیحضرت درمسکو :

سفیرکبیر : ع ، ج ، عبدالحسین خان

سرکاتب : ص ، سید محمد عثمان خان

کاتب : « ، عبدالصمد خان

» : « ، محمد یونس خان

وزارت مختاری اعلیحضرت در پاریس :

وزیرمختار : ع ج ا ، نشان والاحضرت سردارشاه ولیخان غازی
(که سمت وزارت مختاری برن و بروکسل را نیز دارند)

مستشار : ع ، ص ، س ، ع ، اسلام بیگ خان

سرکاتب : ص ، محمد عمرخان

کاتب : « ، علی خان

» : « ، محمد شعیب خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت خارجیه

وزیر : ع ، ج فیض محمد خان .

معین اول : ع ، ص سردار محمد نعیم خان .

معین دوم : « ، « محمد عثمانخان .

الف ـ مدیریت عمومی سیاسی :

۱: مدیرعمومی سیاسی : ع ، محمد کریم خان .

۲: مدیرشعبهٔ شرق : ص ، محمد اسمعیل خان .

۳: مدیر « غرب : « ، عبدالحکیم خان .

٤: مدیر « مطبوعات : « ، عبدالرؤف خان .

و اطلاعات و ترجمه

ب ـ مدیریت عمومی تشریفات :

۱ : مدیرعمومی : ع ، عبدالحمید خان .

۲ : معاون : ص ، عبدالقادر خان .

ج ـ مدیریت عمومی امور بین المللی :

۱ : مدیرعمومی : ع ، میر محمد صدیق خان .

۲: معاون معاهدات : ص ، محمد رحیم خان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت خارجیه

وزیر : ع ، ج فیض محمد خان .

معین اول : ع ، ص سردار محمد نعیم خان .

معین دوم : « ، « محمد عثمانخان .

الف ـ مدیریت عمومی سیاسی :

۱: مدیرعمومی سیاسی : ع ، محمد کریم خان .

۲: مدیرشعبهٔ شرق : ص ، محمد اسمعیل خان .

۳: مدیر « غرب : « ، عبدالحکیم خان .

٤: مدیر « مطبوعات : « ، عبدالرؤف خان .
و اطلاعات و ترجمه

ب ـ مدیریت عمومی تشریفات :

۱ : مدیرعمومی : ع ، عبدالحمید خان .

۲ : معاون : ص ، عبدالقادر خان .

ج ـ مدیریت عمومی امور بین المللی :

۱ : مدیرعمومی : ع ، میر محمد صدیق خان .

۲: معاون معاهدات : ص ، محمد رحیم خان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب : ص ، عبدالوهاب خان

کاتب : ص ، فضل احمد خان

سفارت کبرای اعلیحضرت در طهران :

سفیر کبیر : ع ، ج ، سردار شیراحمد خان

سرکاتب : ص ، فضل احمد خان

کاتب : ص جمعه خان

سفارت کبرای اعلیحضرت درمسکو :

سفیرکبیر : ع ، ج ، عبدالحسین خان

سرکاتب : ص ، سید محمد عثمان خان

کاتب : « ، عبدالصمد خان

» : « ، محمد یونس خان

وزارت مختاری اعلیحضرت در پاریس :

وزیرمختار : ع ج ا ، ا ، نشان والاحضرت سردارشاه ولیخان غازی
(که سمت وزارت مختاری برن و بروکسل را نیز دارند)

مستشار : ع ، ص ، س ، ع ، اسلام بیگ خان

سرکاتب : ص ، محمد عمرخان

کاتب : « ، علی خان

» : « ، محمد شعیب خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت مختاری اعلیحضرت درلندن :

وزیرمختار : ع ، ج ، علی محمد خان

سرکاتب : ص ، جمعه خان

کاتب : « ، محمد سرور خان

وزارت مختاری اعلیحضرت در روما :

وزیرمختار : ع ، ج ، عبدا لصمد خان

کاتب : ص ، محمدرسول خان

وزارت مختاری اعلیحضرت در برلین :

وزیر مختار : ع ، ج ، الله نواز خان

سرکاتب : ص ، حفیظ الله خان

وزارت مختاری اعلیحضرت درتوکیو :

وزیر مختار : ع ، ج ، حبیب الله خان

سرکاتب : ص ، عبدالرؤف خان

وزارت مختاری اعلیحضرت درجده :

وزیر مختار : ع ، ج ، محمد صادق خان مجددی

سرکاتب : ص ، عبدالرحمن خان

نمایندهٔ دایمی افغانستان : ع ، ج محمد حیدرخان
درجامعهٔ ملل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاتب امور جامعهٔ ملل : ص ، عبدالقیوم خان

جنرال قونسلگری اعلیحضرت دهلی :

جنرال قونسل : ع ، ص ، صلاح الدین خان

سرکاتب : ص ، صالح محمد خان

کاتب : « ، عبد الخالق خان

« : « ، صالح محمد خان

جنرال قونسلگری اعلیحضرت در تاشکند :

جنرال قونسل : ع ، ص محمد ابراهیم خان

سرکاتب : ص ، محمد انور خان

جنرال قونسلگری اعلیحضرت در مشهد :

جنرال قونسل : ع ، ص بازمحمد خان

سرکاتب : ص ، عبدالقدوس خان

کاتب : « ، محمد عزیز خان

« : « ، محمد سعید خان

قونسلگری اعلیحضرت در بمبئی :

قونسل : ع ، عبدالرحمن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب : ص ، عنایت الله خان

کاتب : « ، عبدالصمد خان

آتشهٔ اقتصادی : « ، میر حسن شوکت

قونسلگری اعلیحضرت در کراچی :

قونسل : ع ، محمد شفیع خان

سرکاتب : ص ، محمد احمد خان

کاتب : « ، ص محمد نعیم خان

قونسلگری اعلیحضرت در مرو :

قونسل : ع ، عبدالودود خان

سرکاتب : ص ، عطا محمد خان

قونسلگری اعلیحضرت در سیستان :

قونسل : ع ، عبدالغفور خان

سرکاتب : ص ، محمد طاهر خان

کفیل قونسل افغانی : ص ، حاجی محمد اسحق خان

درجده

ماموریت ویزهٔ افغانی در پشاور :

مامور ویزه : ص ، محمد یوسف خان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب : ص ، عبدالقیوم خان

کاتب : « ، محمد انور خان

« : « ، محمد نعیم خان

ماموریت ویزهٔ افغانی در چمن :

مامور ویزه : ص ، میر غلام فاروق خان

کاتب : « ، عبدالرشید خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت داخله

وزیر	:	ع ، ج ، ا ، ا ، نشان محمد گلخان
معین	:	ع ، ص عبد الرشید خان
مدیر عمومی پولیس	:	ع ، عبد الحکیم خان
مدیرعمومی احصائیه	:	« ، عبدالرحیم خان
مدیر مامورین	:	ص ، عبد الودود خان
مدیرمحاسبه	:	« ، بدر الدین خان
مامور اوراق	:	« ، غلام نقشبند خان
سرکاتب قلم مخصوص	:	« ، محمد حسن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت عدلیه

وزیر	:	ع ، ج فضل احمد خان مجددی
معین	:	ع ، ص امین الله خان
رئیس تمیز	:	ج ، ف عبد الرب خان
کفیل رئیس جمعیت العلما	:	« ملا بزرگ خان
مدیر تحریرات واوراق	:	ص ، عبد السلام خان
مدیر مامورین	:	« ، محمد میر خان
مدیر محاسبه	:	« ، محمد ناصر خان

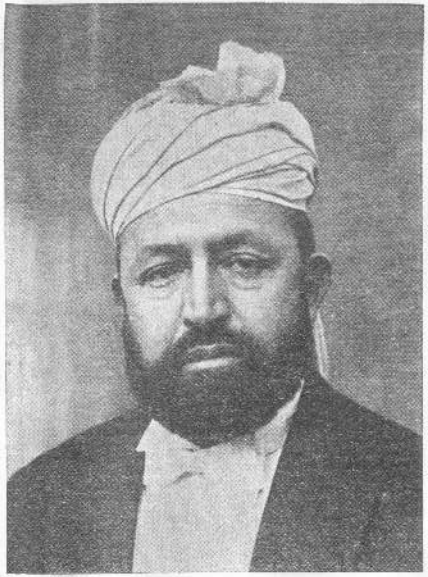

ع ، ج ، ا ، نشان محمد گل خان وزیر داخله
S.Ex. «A.A» Mohmmad Gul Khan ministre de l'intérieur.

ع ، ج فیض محمد خان وزیر امور خارجه
S.Ex. Faiz Mohammad Khan Ministre des affaires étrangères.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ج فضل احمد خان مجددی وزیر عدلیه
S.Ex. Fazl-Ahmad Khan ministre
de la justice.

ع ، ج سردار احمد علی خان وزیر معارف
S. Ex. Sirdar Ahmad Ali Khan ministre
de l'instruction publique

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت مالیه

کفیل وزارت : ع ، ج میر زا محمد خان

ریاست اجرائیه :

معین اول ورئیس اجرائیه : ع ، ص محمد حسین خان

مدیر تصفیهٔ ماضیه : « ، قطب الدین خان

مدیر اوراق : « ، فقیر محمد خان

مدیر مامورین ومعاش ومصرف : « ، محمد افضل خان

مدیر املاك : « ، محمد نعیم خان

مدیر احصائیه : « ، عبد الرحیم خان

مدیر مالیات ومحصولات : « ، غلام حسن خان

ریاست محاسبات :

معین دوم ورئیس محاسبه وکنترول : ع ، ص غلام مجتبی خان

مدیر عمومی کنترول : ع ، محمد اسلم خان

مدیر عمومی بودجه : « ، محمد انور خان

مدیر تفتیش : ص ، محمد حسن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیر خزائن : ص ، سید کمال خان

مشاور مالی : عزتمند ژینو مانچولی .

ترجمان مشاور مالی : « ، محمد عثمانخان

ریاست عمومی مطابع :

رئیس : ع ، ص ، عبدالحمید خان

معاون اول و وکیل ریاست: ع ، ص ، سید محمد ایشانخان

معاون دوم : ع ، سید محمد رسول خان

مدیر زنکو گرافی : ص ، بای محمد نوری

خطاط : « ، سید محمد داود خان

متخصص : . . . . . .

مدیر محاسبه و کنترول : ص ، میر حسام الدینخان

خزانه دار : « ، محمد سرور خان

ریاست ضرابخانه :

رئیس : ع ، ص ، غلام قادرخان

مدیر محاسبه و کنترول : ص ، محمد سرور خان

متخصص : « ، عبدالنبی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

خزانه دار نقدی : ص ، سید مقصود خان

« « جنسی : « ، غلام حیدر خان

« « مواد خام : « ، احمد جان خان

ریاست خزانهٔ عمومی

رئیس : ع ، ص نظر محمد خان

معاون : ص ، عبد الحنان خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت معارف

وزیر	:	ع ، ج ، سردار احمد علیخان
معین	:	ع ، ص ، عبد الجبارخان
کفیل ومعاون ریاست تعلیم وتربیه	:	ع ، ص ، هاشم شایق خان
عضو ریاست تعلیم وتربیه	:	ص ، محمد قاسم خان
» » »	:	« ، شیخ محمد رضاء خان
» » »	:	« ، عبدالجبار خان
» » »	:	« ، محمد نبی خان
مدیر تفتیش و تدریس وماموربن	:	« ، عزیز الرحمن خان
مفتش علمی و اداری	:	« ، عبدالغفار خان
» » »	:	« ، محمد آصف خان
مدیر تنظیمات	:	« عبدالله خان
مدیر محاسبه	:	« ، محمد یونس خان
مامور اوراق	:	« ، عبد الله خان
سرکاتب قلم مخصوص	:	« ، عبدالقیوم خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیرموزه و حفریات : ص غلام محی‌الدینخان

مامورتحویلخانهٔعمومی : « محمد یونس خان

مامورمحافظهٔ آثارعتیقهٔ : « محمد حسین خان
بامیان

مامور انتظام کلوب : « احمد علیخان
معارف

مامورنگران ابنیهٔ : « عبدالرحیم خان
دار الفنون

« دایرهٔلابوراتوار : « داکتر حافظ انور علیخان

داکترشفاخانهٔ معارف : عزت مند احمد علیخان

مامورکتابخانهٔ وزارت : ص ، محمد زمان خان

مامورکتابخانهٔ ملی : ص ، عبدالغنی خان

رئیس انجمن ادبی پشتو : ع ، ص ، محمد عثمان خان

عضو « « « : ص ، محمد اعظم خان

« « « « : « ، قیام الدینخان

« « « « : « ، محمد گل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت تجارت

وزیر	:	ع ، ج ، میر زا محمد خان
معین اول	:	ع ، ص محمد حسین خان
معین دوم	:	« ، « غلام غوث خان
مدیر عمومی گمرکات واحصائیه	:	ع ، عبدالقیوم خان
مدیر عمومی زراعت و معادن وجنگلات	:	« ، محمد زمان خان
مدیر تجارت	:	ص ، میر ضیاء الدین خان
کفیل مدیر ترجمانی	:	« ، محمد علیخان
مدیر مجلهٔ اقتصاد	:	« ، محمد زمان خان ترهکی
متخصص زراعت	:	« ، محمد کریم خان
« «	:	« ، نور محمد خان
مدیر مامورین	:	« ، مهتاب الدینخان
مدیر محاسبه	:	« ، محمد عنایت‌الله خان
مدیر اوراق	:	« ، عبدالودود خان
سرکاتب قلم مخصوص	:	« ، صالح محمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت تجارت

وزیر	:	ع ، ج ، میر زا محمد خان
معین اول	:	ع ، ص محمد حسین خان
معین دوم	:	« ، « غلام غوث خان
مدیر عمومی گمرکات واحصائیه	:	ع ، عبدالقیوم خان
مدیرعمومی زراعت و معادن وجنگلات	:	« ، محمد زمان خان
مدیر تجارت	:	ص ، میر ضیاء الدین خان
کفیل مدیر ترجمانی	:	« ، محمد علیخان
مدیر مجلهٔ اقتصاد	:	« ، محمد زمان خان ترکی
متخصص زراعت	:	« ، محمد کریم خان
« «	:	« ، نور محمد خان
مدیرمامورین	:	« ، مهتاب الدینخان
مدیرمحاسبه	:	« ، محمد عنایت‌الله خان
مدیر اوراق	:	« ، عبدالودود خان
سرکاتب قلم مخصوص	:	« ، صالح محمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیرموزه و حفریات : ص غلام محی‌الدینخان

مامور تحویلخانهٔ عمومی : « محمد یونس خان

مامور محافظهٔ آثار عتیقهٔ بامیان : « محمد حسین خان

مامور انتظام کلوب معارف : « احمد علیخان

مامور نگران ابنیهٔ دار الفنون : « عبد الرحیم خان

« دایرهٔ لابوراتوار : « داکتر حافظ انور علیخان

داکتر شفاخانهٔ معارف : عزت مند احمد علیخان

مامور کتابخانهٔ وزارت : ص ، محمد زمان خان

مامور کتابخانهٔ ملی : ص ، عبد الغنی خان

رئیس انجمن ادبی پشتو : ع ، ص ، محمد عثمان خان

عضو « « « : ص ، محمد اعظم خان

« « « « : « ، قیام الدینخان

« « « « : « ، محمد گل خان

ع ، ج میرزا محمد خان وزیر تجارت وکفیل مالیه
S.Ex. Mirza Mohammad Khan ministre de commerce et gérant du ministére des finances.

ع ، ج عبدالرحیم خان وزیر فوائد عامه
S.Ex. Abdur-Rahim Khan ministre des travaux publics.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ج غلام یحیی خان وزیر صحیه
S.Ex. Gholam Yahya Khan ministre
del'hygiène.

ع ، ج رحیم‌الله خان وزیر پست، تلگراف وتیلفون
S.Ex. Rahimullah Khan ministre
des P. T. T.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت فوائد عامه

وزیر : ع ، ج عبد الرحیم خان

معین : ع ، ص نصر الله خان

مدیریت عمومی فابریکات :

مدیرعمومی : ع ، سردار غلام محمد خان

معاون : ص ، امیر محمد خان

مدیرفابریکهٔ گوگرد سازی : « ، محمد حسین خان

مامور فابریکهٔ نجاری دار الفنون : « ، نور احمد خان

متخصص حکاکی و سنگ لاجورد : عزت مند اتوار کونزر

مدیرفابریکهٔ نختابی جبل السراج : ص ، محمد ابراهیم خان

متخصص فابریکهٔ نختابی جبل السراج : عزت مند ، مانیکه

مامورفابریکهٔ نجاری مرکزومربوطات آن حکاکی سنگ تراشی و رنگمالی : ص ، عبد الغفورخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیر اجرائیهٔ فابریکهٔ : ص ، محمد اسلم خان
بوت دوزی

مدیر محاسبهٔ فابریکهٔ : . . . .
بوت دوزی

مدیر اجرائیهٔ فابریکهٔ : ص ، میر صاحبخان
نساجی مرکز

مدیر محاسبهٔ فابریکهٔ : « یعقوب علیخان
نساجی مرکز

مدیریت عمومی معابر :

مدیر عمومی : ع ، سعد الدینخان

مهندس : عزتمند تسمبه

« : « محمد شفیع خان

معاون مهندس : ص ، احمد شاه خان

مدیر سرك مشرقی : « عبد الرسول خان
حصهٔ ولایت کابل

مدیر سرك مشرقی حصهٔ : « ، محمد کبیر خان
حکومت اعلای مشرقی

مدیریت عمومی تعمیرات :

مدیر عمومی : ع ، عبد الغیاث خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامور محاسبه : ص ، محمد موسی خان

مدیریت جشن واحتفالات :

مدیر : ص ، غلام محی الدینخان

معاون : « نور احمد خان

مدیریت برق :

مدیر : ص ، عبد العلیخان

انجنیر سب استیشن : « غلام محمد خان

مدیرمهندسی : ص ، نظر محمد خان

مدیرمحاسبه : ص عبد الکریم خان

مامور محاسبه : « عبد الاحد خان

مدیر مامورین : ص عبد الحسین خان

مدیر اوراق : ص حبیب الله خان

سرکاتب قلم مخصوص : ص غلام رسولخان

مترجم انگلیسی : ص محمد افضل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت صحیه

وزیر	:	ع ، ج ، غلام یحی خان
معین	:	ع ، ص ، سردار محمد کریم خان
مدیر مشاورهٔ فنی	:	« جلال الدین خان
مدیر مجموعهٔ صحیه	:	« ، عبدالرشید خان
مدیر محاسبه	:	ص ، محمد محسن خان
سرکاتب شعبهٔ مامورین	:	« ، محمد ابراهیم خان
« « تحریرات	:	« ، فقیر محمد خان
« « اوراق	:	« ، صالح محمد خان

شعبات مربوطهٔ مرکز :

مدیر شفاخانهٔ ملکی	:	ص ، عبدالغفار خان
سرطبیب شفاخانهٔ «	:	« ، دکتور ربیع حکمت بیگ
مدیره شفاخانهٔ مستورات	:	« ، زینب بیگم
کفیل مدیر دواخانهٔ عمومی	:	« ، محمد علیخان
معاون شعبهٔ اکسریز و رادیو	:	« ، عزیزالله خان
دکتور دندان	:	عزتمند محی الدین بیگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتور دندان : ص ، عبدالله خان

دکتورس دندان : عزت مند ، خانم بای محی الدین خان

کفیل سرطبیب رفقی : « ، نوزاد بیگ
سنا توریم

معاون فنی واداری : ص ، محمد عمر خان
رفقی سنا توریم

سرطبیب شفا خانهٔ : عزت مند ، نوزاد بیگ
امراض عقلیه وعصبیه

معاون فنی واداری شفا خانهٔ :

امراض عقلیه‌وعصبیه : ص ، سید قیوم خان

مامورهٔ‌سناتوریم : « ، روح افزا بیگم
مستورات

معاون فنی واداری :

سناتوریم مستورات : « ، محمد موسی خان

معاون معاینه خانهٔ واقع : « ، محمد ابراهیم خان
شهر آرا

« معاینه خانهٔ واقع : عزت مند داکتر کرم الهی خان
قلعهٔ هزاره‌های چنداول

معاون‌معاینه خانهٔ‌واقع : ص محمد موسی خان
بالا حصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارت پست وتلگراف و تیلفون

وزیر : ع ، ج ، رحیم‌الله خان

معین : . . . . . .

مدیر شعبهٔ ارتباط خارجی : ص ، محمد سعید خان

مدیرشعبهٔ پست : « ، احمدشاه خان

مدیر شعبهٔ تلگراف و تیلفون : « ، عبدالخالق خان

مدیر محاسبه : « ، غلام احمد خان

مدیرحمل ونقل : ص ، غلام جیلانی خان

سرکاتب شعبهٔ مامورین و تحریرات : « ، محمدایوب خان

سرکاتب شعبهٔ اوراق : « پاینده محمد خان

شعبهٔ مشاوری پست :

مشاور : عزتمند ، فون زیگنس

ترجمان : ص ، غلام فاروق خان

شعبهٔ رادیو تخنیك :

متخصص خارجی : عزتمند ، بوم

« داخلی : ص ، عطاء الله خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعبهٔ فنی تیلفون :

متخصص خارجی : عزتمند ، لار سون

« داخلی : ص ، عبدالمجید خان

شعبات مربوطهٔ مرکز :

مامورفابریکهٔ ترمیم موتر: « ، عبد العزیز خان

انجنیر « « « : عزتمند ، ، اسکاکدا

مامور شعبهٔ هو تلها : ص ، امین الله خان

کفیل مامور تیلفون : « ، عبدالاحد خان

خانهٔ مرکز

نگران های تیلفون اطراف :

نگران تیلفون سمت : ص ، محمد افضل خان

مغربی

نگران تیلفون سمت : « ، غلام حضرت خان

مشرقی

نگران تیلفون سمت شمالی : « ، حاجی محمد خان

نگران تیلفون سمت : « ، عبد الاحمد خان

جنوبی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاست مبایعات :

رئیس : ع ، ص عبدالرسول خان

مدیر محاسبه و کنترول : ص ، غلام معروف خان

مأمور اجرائیه : « گل ایاز خان

ریاست نسلگری و تربیهٔ حیوانات :

رئیس : ع ، ص محمد یوسف خان

معاون : ص ، فاروق شاه خان

مدیر محاسبه : « ، غوث الدین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشکیلات ولایات وحکومتی های ولایات اعلی
و حکومتی های کلان
ولایت کابل

والی	:	و ، ج محمد عم خان
مستوفی	:	ع ، ص سید حبیب خان
مامور کنترول مستوفیت	:	ص ، میر امام الدینخان
« اجرائیهٔ «	:	« عزیز الدینخان
« تحصیلی «	:	« محمد رضاء خان
« تفتیش «	:	« امیر محمد خان
قاضی مرافعه	:	ف ، ملا صالح محمد خان
قوماندان کوتوالی	:	ح ، طره باز خان
سر مامور قوماندانی کوتوالی	:	ش ، میر عبد العزیز خان
مدیر جزاء «	:	« ص ، خیر محمد خان
« تعلیم وتربیه «	:	« . . . . .
« محاسبه «	:	« ص ، غلام رضاء خان
« محبس «	:	« « سید کمال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل رئیس گمرك	:	ع ، خواجه تاج الدینخان
مدیر محاسبهٔ «	:	ص ، فخر الدینخان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا احمد خان
مدیر تحریرات	:	ص ، عبدالواحد خان
مدیر خزانه	:	« محمد اسمعیل خان
منتظم تلگراف سیمدار	:	محمد امان خان
« « بی سیم	:	« علی گلخان
مامور معابر	:	« دلاور خان

حکومت کلان سمت شمالی :

حاکم کلان	:	ع ، ع خواجه محمد خان .
مدیر کنترول	:	ص ، محمد عثمان خان .
قاضی ابتدائیه	:	ف ، عبدالجلیل خان .
قوماندان کوتوالی	:	ش ، شیر احمد خان .
مامور گمرك	:	ص ، علی محمد خان .
کفیل مدیر صحیه	:	« ، نصرالله خان .

حکومت کلان غزنی :

حاکم کلان	:	ع ، ع محمد هاشمخان .
مدیر کنترول	:	ص ، فتح محمد خان .
قاضی ابتدائیه	:	ف ، محمد علی خان .
قوماندان کوتوالی	:	ش ، عزالدینخان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامور گمرك : ص ، محمد عمر خان .
کفیل مدیر صحیه : د ، سلطان احمد خان .

حکومت کلان دایزنگی :

حاکم کلان دایزنگی : ع ، ع غلام محی الدینخان .
مامور کنترول : ص ، محمد سعید خان .
قاضی ابدائیه : ف ، ملا دین محمد خان .
قوماندان کوتوالی : غ ، محمد نبی خان .

حکومت کلان لوگر :

کفیل حاکم کلان : ع ، ع محمد حسن خان .
مامور کنترول : ص ، محمد حسین خان .
قاضی ابتدائیه : ف ، ملا صالح محمد خان .
قوماندان کوتوالی : . . . . .
مامور گمرك : ص ، نورالحق خان .
کفیل مدیر صحیه : « ، محمد نبی خان .

ولایت قندهار

نائب الحکومه : ع ، ش ، سردار محمد داؤد خان
مستوفی : ع ، ص ، محمد اسلم خان
مامور کنترل مستوفیت : ص ، عبدالحمید خان
مامور اجرائیهٔ « : « ، عبدالله خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب تحصیلی مستوفیت	:	ص ، باز محمد خان
مامور تفتیش «	:	« ، محمد حسین خان
قاضی مرافعه	:	ف ، ملا اختر محمدخان
قوماندان کوتوالی	:	ح ، محمد اکبر خان
رئیس گمرك	:	ع ، فخرالدین خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا صاحبخان
مدیر خارجه	:	ص محمد امین خان
مدیر تحریرات	:	« ، محمد اسمعیل خان
مدیر مخابرات	:	« ، پاینده محمد خان
منتظم تیلگراف	:	« ، عبدالله خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، محمد یوسفخان
مدیر خزانه	:	« ، سیف‌الله خان
مدیر معارف	:	« ، غلام حیدر خان
رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه	:	« ، حاجی جان محمد خان
مدیر معابر	:	« ، محمد اصغر خان
مدیر زراعت	:	« ، مسجدی خان
مامور برق	:	. . . . .
متخصص برق	:	عزت مند ، آوگست اوبل
مامور فابریکهٔ نساجی	:	ص ، نظام الدین خان
متخصص « «	:	عزت مند کمبیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت کلان گرشك :

حاکم کلان	: ع : ع دوست محمد خان
مامور کنترول	: ص ، احمد علیخان
قاضی ابتدائیه	: ف ، محمد قسیم خان
قوماندان کوتوالی	: غ ، عیدی احمدخان
مامور گمرك	: ص ، محمد رضاء خان
مامور صحیه	: « ، محمد صدیق خان

حکومت کلان اروزگان :

حاکم کلان	: ع ، ع شاه بزرگ خان
مامور کنترول	: ص ، نظام الدینخان
قاضی ابتدائیه	: ف ، عبدالحلیم خان
قوماندان کوتوالی	: غ ، تاج محمد خان
مامور گمرك	: . . . . .

حکومت کلان قلات :

حاکم کلان	: ع ، ع میر اکبر خان
مامور کنترول	: ص ، محمد یعقوب خان
قاضی ابتدائیه	: ف ، ملا نورالحق خان
قوماندان کوتوالی	: غ ، خان محمد خان
مامور گمرك	: ص ، محمد شریف خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت هرات

نایب الحکومه	:	و ، ج ، س ، ا ، غلام فاروق خان
مستوفی	:	ع ، ص ، محمد علی خان
مامور کنترول مستوفیت	:	ص ، محمد عثمان خان
مامور اجرائیهٔ «	:	« ، عبدالقدوس خان
مامور تحصیلی «	:	« ، حاجی عطاء محمد خان
مامور تفتیش «	:	« ، محمد جان خان
قاضی مرافعه	:	ف ، احمد علی خان
قوماندان کوتوالی	:	ح ، حاجی محمد عظیم خان
رئیس گمرک	:	ع ، غلام حیدر خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا عبدالباقی خان
مدیر خارجه	:	ص ، محمد صدیق خان
« تحریرات	:	« ، عبدالقدیر خان
« خزانه	:	« ، عبدالوهاب خان
کفیل مدیر مخابرات	:	« ، نظام الدین خان
منتظم تگراف	:	« ، عبدالاحد خان
مدیر زراعت	:	« ، عبدالمجید خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، عبدالنبی خان
مامور معارف	:	« ، عبدالواحد خان
رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه	،	« ، گل محمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامور تفتیش مستوفیت	:	ص ، سرفراز خان
قاضی مرافعه	:	ف ، ملا میر محمود خان
قوماندان کوتوالی	:	ح ، محمد جانسخان
مدیر گمرک	:	ص ، عبد الحق خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا محمد رجب خان
مدیر خارجه	:	ص ، سید عبد المومن خان
« تحریرات	:	« ، عبد السمیع خان
« مخابرات	:	« ، عبد الفتاح خان
« خزانه	:	« ، میر سکندر شاه خان
منتظم تلگراف	:	« ، غلام سرور خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، میرزا محمد خان
مدیر زراعت	:	« ، محمد زمان خان
مامور معارف	:	« ، عبدالسلام خان
رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه	:	« ، عبد الاحد خان
مدیر معابر	:	« ، غلامرسول خان
مامور موزیم	:	« ، حاجی محمدسلیم خان

حکومت کلان شبرغان :

حاکم کلان	:	ع ، ع سید آقا خان
مامور کنترول	:	ص ، عبدالله خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا محمد امین خان
قوماندان کوتوالی	:	غ ، محمد اسحق خان
مامور گمرگ	:	. . . . .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامور تفتیش مستوفیت	:	ص ، سرفراز خان
قاضی مرافعه	:	ف ، ملا میر محمود خان
قوماندان کوتوالی	:	ح ، محمد جانسخان
مدیر گمرک	:	ص ، عبد الحق خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا محمد رجب خان
مدیر خارجه	:	ص ، سید عبد المومن خان
« تحریرات	:	« ، عبد السمیع خان
« مخابرات	:	« ، عبد الفتاح خان
« خزانه	:	« ، میر سکندر شاه خان
منتظم تلگراف	:	« ، غلام سرور خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، میرزا محمد خان
مدیر زراعت	:	« ، محمد زمان خان
مامور معارف	:	« ، عبدالسلام خان
رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه	:	« ، عبد الاحد خان
مدیر معابر	:	« ، غلامرسول خان
مامور موزیم	:	« ، حاجی محمدسلیم خان

حکومت کلان شبر غان :

حاکم کلان	:	ع ، ع سید آقا خان
مامور کنترول	:	ص ، عبدالله خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا محمد امین خان
قوماندان کوتوالی	:	غ ، محمد اسحق خان
مامور گمرگ	:	. . . . .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت قطغن و بدخشان

نائب الحکومه : و ، ج شیر محمد خان

مستوفی : ع ، ص محمد سرور خان

مامور کنترول مستوفیت : ص ، میر محمد نبی خان

مامور اجرائیهٔ « : « ، غلام یحی خان

سر کاتب تحصیلی « : « ، میر عبداللطیف خان

مامور تفتیش « : . . . . . .

قاضی مرافعه : ف ، ملا گلدست خان

قوماندان کوتوالی : ح ، فقیر شاه خان

مدیر گمرك : ص ، محمد انور خان

قاضی ابتدائیه : ف ، ملا علی محمدخان

مامور خارجه : ص ، سید عبدالسمیع خان

مدیر تحریرات : « ، شاه عبدالله خان

کفیل مدیر مخابرات : « ، گل احمد خان

منتظم تلگراف : « ، محمد عثمان خان

قفیل مدیرصحیه : « ، عبدالرحیم خان

مدیر زراعت : « . . . . . .

مدیر خزانه : « ، خواجه عبدالرشید خان

مدیر معارف : « ، عبد القدیر خان

رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه : « ، میان فضل احمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت کلان بدخشان :

حاکم کلان	: ع ، ع سید عباس خان
مامور کنترول	: ص ، فضل احمد خان
قاضی ابتدائیه	: ف ، ملا محمد غوث خان
قوماندان کوتوالی	: غ ، غلام محی الدینخان
مامور گمرك	: ص ، غلام فاروق خان
« صحیه	: « ، محمد جعفر خان

حکومت اعلای سمت مشرقی

حاکم اعلی	: ع ، ع ص محمد قاسمخان
سر رشته دار اعلی	: ص ، شیر احمد خان
مامور کنترول سررشته داری	: « ، شیر احمد خان
سرکاتب اجرائیهٔ « «	: « ، سید محمد اکبر خان
« تحصیلی « «	: « ، میرزا محمد خان
مامور تفتیش « «	: « ، غیاث الدین خان
قاضی مرافعه	: ف ، ملا عبد الله خان
قوماندان کوتوالی	: ح ، سید محمد امیر خان
مدیر گمرك	: ص ، عبد الکریم خان
قاضی ابتدائیه	: ف ، ملا محمد اسحق خان
مدیر خارجه	: ص ، سلطان عزیز خان
کفیل مدیر صحیه	: « ، محمد اسمعیل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیر زراعت	:	ص ، سید حب علیشاه خان
« معابر	:	« ، عبدالوکیل خان
مامور تحریرات	:	. . . . .
« خزانه	:	ص ، محمد جانخان
« معارف	:	« ، عبدالعلیخان
« مخابرات	:	« ، نیك محمد خان
منتظم تلگراف تورخم	:	« ، محمد حسین خان

حکومت کلان اسمار :

حاکم کلان	:	ع ، ع سید جلال خان
مامور کنترول	:	ص ، گل احمد خان
قاضی ابتدائیه	:	ف ، ملا عبدالغفور خان
قوماندان کوتوالی	:	غ ، شیر محمد خان
مامور گمرك	:	. . . . .
« صحیه	:	ص ، عبدالجلیل خان

حکومت اعلای سمت جنوبی

حاکم اعلی وقوماندان عسکری	:	ع ، ش ، س ، ع محمد افضل خان فرقه مشر اول
سر رشته دار اعلی	:	ص ، عبد المجید خان
مامور کنترول سررشته داری	:	« ، احمد خان
سرکاتب اجرائیهٔ « «	:	« ، عبد الحمید خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاتب تحصیلی سرشته داری	:	ص ، حسن علیخان
مامور تفتیش	:	« ، سید علم خان
قاضی مرافعه	:	ف ، ملا سید کاظم خان
قوماندان کوتوالی	:	ش ، مدد خان
قاضی ابتدائیه	:	. . . .
مدیر گمرك	:	ص ، عبد المجید خان
مدیر خارجه	:	« ، محمد اکبر خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، عبد الغفور خان
مدیر معابر	:	« ، دلاور خان
مامور زراعت	:	« ، محمد کریم خان
« خزانه	:	« ، جمال الدین خان
« تحریرات	:	« ، غلام حیدر خان
« معارف	:	« ، علی جان خان
« مخابرات	:	« ، محمد نبی خان

حکومت اعلای میمنه

حاکم اعلی	:	ع ، ع ، ص محمد عزیزخان
سر رشته دار اعلی	:	ص ، نورمحمد خان
مامور کنتر ول سررشته داری	:	« ، محمد حسن خان
سر کاتب اجرائیهٔ « «	:	« ، عبد الروف خان
سر کاتب تحصیلی « «	:	« ، سکندرخان
سر کاتب تفتیش « «	:	« ، میر اکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی مرافعه	: ف ، ملا محمد یوسف خان
قوماندان کوتوالی	: ش ، عبد الغفور خان
مدیرگمرك اندخوی	: ص ، محمود خان
مامور گمرك میمنه	: « ، محمد اسمعیل خان
قاضی ابتدائیه	: ف ، ملا عبد الروف خان
مدیر خارجه	: ص ، عبد الشکور خان
کفیل مدیر صحیه	: « ، میر محمد شریف خان
مامور تحریرات	: « ، عبد الحمید خان
کفیل مامور مخابرات	: « ، غلام غوث خان
مامور زراعت	: « ، آقا رحیم خان
« خزانه	: « ، محمد اسلم خان
« معارف	: « ، محمد طاهر خان
رئیس فیصلهٔ منازعات تجاریه	: « ، محمد عمر خان
مامور معابر	: « ، سلطان عزیز خان

حکومت اعلای فراه و چخانسور

حاکم اعلی	: ع ، ع ، ص عبدالرزاق خان
سرشته دار اعلی	: ص ، نور احمد خان
مامورکنترول سررشته داری	: « ، عزیز احمد خان
سرکاتب اجرائیهٔ « «	: « ، حیدر علیخان
« « تحصیلی « «	: « ، شیخ احمد خان
« « تفتیش « «	: « ، محمد افضل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی مرافعه	:	ف ، ملا عبداللطیف خان
قوماندان کوتوالی	:	ش ، غلام حیدر خان
مدیر خارجه	:	ص ، محمد صدیق خان
کفیل مدیر صحیه	:	« ، عبداللطیف خان
مدیر زراعت	:	« ، عبدالباقی خان
مامور گمرك	:	« ، شیر احمد خان
قاضی ابتدائی	:	. . . . .
مامور تحریرات	:	ص ، غلام محمد خان
مامور مخابرات	:	« ، محمد علم خان
منتظم تلگراف سیمدار	:	« ، فیض محمد خان
مامور خزانه	:	« : محمد عمر خان
مامور معارف	:	« ، گلبدن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجلس عال اعیان

رئیس	:	ع ، ج میرعطا محمد خان
معاون اول	:	ع ، ص حاجی محمد اکبر خان
معاون دوم	:	ع ، ص عبد الرحیم
رئیس تمیز	:	ف ، حافظ عبدالغفار خان
اعضای مجلس	:	ص ، سر دار گل محمد خان
« «	:	« ، حاجی خبر محمد خان
« «	:	« ، حاجی عطا محمد خان
« «	:	« ، عبدالحکیم خان
« «	:	« ، معاذ الله خان
« «	:	« ، جان محمد خان
« «	:	« ، سید یاقوت شاه خان
« «	:	« ، ملك رحمدل خان
« «	:	« ، ایشان امام الدین خان
« «	:	« ، شاه محمود خان
« «	:	« ، حاجی عبدالرحیم خان
« «	:	« ، غلام معروف خان
« «	:	« ، عبدالحمید خان
« «	:	« ، خان آقا خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل میدان	: ص ، مولوی عبدالقدوس خان	مربوط ولایت	کابل
« سیغان و کهمرد	: « ، احمد جا نخان	«	«
« بامیان	: « ، سلطان علیخان	«	«
« چهار یکار	: « ، عبدالستار خان	«	«
« نجراب	: « ، احمد علیخان	«	«
« تگاب	: « ، سید اکبر خان	«	«
« ریزه کوهستان	: « ، عبدالقدوس خان	«	«
« سرخ و پارسا	: « ، عبد العلیخان	«	«
« جبل السراج	: « ، سر فراز خان	«	«
« کوهدامن	: « ، سید احمد خان	«	«
« غزنی	: « ، شهاب الدینخان	«	«
« غور بند	: « ، فقیر محمد خان	«	«
« مقر	: « ، حاجی عبدالقیوم خان	«	«
« جاغوری	: « ، نادر علیخان	«	«
« دایزنگی	: « ، سید غلام رضا خان	«	«
« بهسود	: « ، میر محمد علیخان	«	«
« یکا ولنگ	: « ، میر حبیب الله خان	«	«
« سروبی	: « ، محمود خان	«	«
« کوچی دامانی کتواز	: « ، عبدالرحیم خان	«	«
« کتواز	: « ، محمد قچر خان	«	«

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل دند	:	« ، گلبدین خان	مربوط ولایت قندهار
« کشك نخود	:	« ، محمد هاشمخان	« «
« قلات	:	« ، محمد فضل خان	« «
« گرمسیر	:	« ، محمد اقبال خان	« «
« سپین بولدك (کدنی سابق)	:	« ، آقا محمد خان	« «
« دهرا هود	:	. . . . .	« «
« تیرین	:	« ، فیض الله خان	« «
« دهله	:	« ، حاجی گل محمد خان	« «
« ترنگ وجلدك	:	« ، عبدالعزیز خان	« «
« ارغستان	:	« ، عبدالصمد خان	« «
« گرشك	:	« ، محمد موسی خان	« «
« زمینداور	:	« ، عبد الرزاق خان	« «
« ارزگان	:	« ، محمد شاه خان	« «
« گزاب	:	« ، عبدالعزیز خان	« «
« اجرستان	:	« ، میر افضل خان	« «
« کوچی پشت رود	:	« ، دوست محمد خان	« «
« مرکز هرات	:	« ، محمد شریف خان	مربوط ولایت هرات
« بلوکات	:	« ، فضل حق خان	« «
« غور	:	« ، میر محمد محسن خان	« «
« سبزوار	:	« ، محمدسرور خان	« «
« غوریان	:	« ، محمد عزیز خان	« «

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل کشك و گلران	:	ص ، محمدیعقوب خان	مربوط ولایت هرات
« قلعهٔ نو	:	« سلطان محمد خان	« «
« بالا مرغاب	:	« عبد الباقیخان	« «
« اوبه	:	« سید محمد عمر خان	« «
« تولك وتگا بستان	:	« دوست محمد خان	« «
« شهرك	:	« رحمت الله خان	« «
« چقچران	:	« غلام رسول خان	« «
« مرکز مزار شریف	:	« عبد الکریمخان	مربوط ولایت مزار شریف
« نهر شاهی	:	« رجب علیخان	« «
« سنگچهارك	:	« محمد ظریف خان	« «
« تاشقرغان	:	« محمد ناصر خان	« «
« سر پل	:	« محمد عظیم خان	« «
« اقچه	:	« صالح محمد خان	« «
« بلخ	:	«	« «
« دولت آباد	:	« نور الله خان	« «
« درهٔ صوف	:	« طوره بیگ	« «
« شبرغان	:	« میر محمد اسلم خان	« «
« ایبك	:	« میرزا کلان خان	« «
« مرکز خان آباد	:	« غلام حیدر خان	مربوط ولایت قطغن وبد خشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل قندوز	: « عبد الغیور خان	مربوط ولایت قطغن و بدخشان	
« تهرین	: « « سید محمد خان	«	«
« حضرت امام صاحب	: « « صاحب نور خان	«	«
« اندراب	: « « ملا بابه خان	«	«
« غوری	: « « نائب خوشوقت خان	«	«
« تالقان	: « « محمد اکبر خان	«	«
« مرکز بدخشان (فیض آباد)	: « « محمد ذاکر خن	«	«
« واخان	: « « شیر خان بیگ خان	«	«
« دره واز	: « « داکی خان	«	«
« کشم	: « « محمد حسین خان	«	«
« جرم	: « «	«	«
« پنگی قلعه	: « « بابه جان خان	«	«
« چال و اشکش	: « « میر فضل احمد خان	«	«
« مرکز جلال آباد	: ص « محمد انور خان	مربوط حکومت اعلای مشرقی	
« سرخ رود	: « « سید محمد صادق خان	«	«
« مهمند ره	: « « عبد الله خان	«	«
« شنوار	: « « محمد ظفر خان	«	«

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل کامه	: ص ، میا عبدالغفورخان	مربوط حکومت اعلای مشرقی	
« لغمان	: « ، عبدالقادر خان	«	«
« نورستان	: « ، مشك عالم خان	«	«
« خوگیانی	: « ، شیر علیخان	«	«
« حصارك	: « ، محمد امیرخان	«	«
« مرکزحکومت کلان کنرها	: « ، مجاهدین خان	«	«
« کنر خاص و کوز کنر	: « ، سید جانخان	«	«
« برکنر درهٔ سین	: « ، محمد امین خان	«	«
« درهٔ پیچ	: « ، محمد حسن خان	«	«
« رودات	: « ، میا جانخان	«	«
« کوچی ننگ نهاری	: « ، محمد هاشمخان	«	«
« گردیز	: « ، امیر محمد خان	مربوط حکومت اعلای جنوبی	
« ارگون	: « ، سیدحبیب شاه خان	«	«
« خوست	: « ، صاحب جانخان	«	«
«	: « ، میرزا محمد خان	«	«
« منگل	: « ، بدك خان	«	«
« جاجی	: « ، صاحب گل خان	«	«

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل جدران	:	ص ، نیك محمد خان	مربوط حکومت اعلای جنوبی
« چمکنی	:	« ، محمد عزیز خان	« «
« زرمت	:	« ، محمد نعیم خان	« «
« وکیل مرکز وعلاقه جات بیرون سونه پشتون کوت	:	« ، ابوالقاسم خان	مربوط حکومت اعلای میمنه
« قیصار	:	« ، عبدالرحمن خان	« «
« درزاب و گرزیوان	:	« ، عبدالرحمن خان	« «
« اند خوی	:	« ، چار یار قل خان	« «
« تگاب شیرین	:	« ، سید ابوالخیر خان	« «
« مرکز فراه	:	. . . . .	مربوط حکومت اعلای فراه
« چخانسور	:	. . . . .	« «
« بکواه و خاشرود	:	ص ، غلام سرور خان	« «

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجلس عال اعیان

رئیس	: ع ، ج میرعطا محمد خان
معاون اول	: ع ، ص حاجی محمد اکبر خان
معاون دوم	: ع ، ص عبد الرحیم
رئیس تمیز	: ف ، حافظ عبدالغفار خان
اعضای مجلس	: ص ، سر دار گل محمد خان
« «	: « ، حاجی خبر محمد خان
« «	: « ، حاجی عطا محمد خان
« «	: « ، عبدالحکیم خان
« «	: « ، معاذ الله خان
« «	: « ، جان محمد خان
« «	: « ، سید یاقوت شاه خان
« «	: « ، ملك رحمدل خان
« «	: « ، ایشان امام الدین خان
« «	: « ، شاه محمود خان
« «	: « ، حاجی عبدالرحیم خان
« «	: « ، غلام معروف خان
« «	: « ، عبدالحمید خان
« «	: « ، خان آقا خان

ع ، ج عبدالاحد خان رئیس شورای ملی
S. Ex. Abdoul Ahad Khan président du Conseil National.

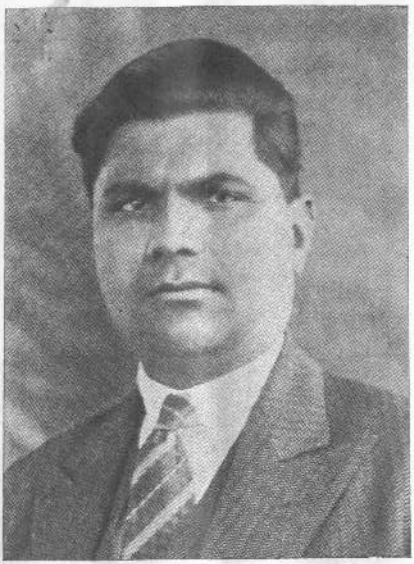
ع ، ج میر عطا محمد خان رئیس مجلس اعیان
S. Ex. Mir Ata Mohammad Khan
Président du Sénat.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ج والاحضرت سرداراحمدشاه خان وزیردربار

S. A. Ahmad Chah Khan Ministre de la Cour.

ع ، ج محمد نوروز خان سرمنشی حضور همایونی و رئیس انجمن ادبی کابل

S. Ex. Mohammad Naouroz Khan secrétaire privé de S. M. et président du Cercle Littéraire de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعضای مجلس	:	ص ، محمد رسول خان
» »	:	» ، عبدالصمد خان
» »	:	» ، عبدالغفور خان
» »	:	» ، حاجی عبدالحکیم خان
» »	:	» ، سید فیض‌الله خان
» »	:	» ، حاجی میرزا محمود خان
» »	:	» ، عبداللطیف خان
» »	:	» ، امین الله خان
» »	:	» ، محمد عمر خان
» »	:	» ، میر محمد علیخان آزاد
» »	:	» ، عبدالستار خان
» »	:	» ، سید احمد شاه خان
» »	:	» ، علی احمد خان
» »	:	» ، عبدالرحمن خان
» »	:	» ، محمد حسن خان مهمند
» »	:	» ، خداداد خان
» »	:	» ، نظر محمد خان
» »	:	» ، ملک محمداصغر خان
» »	:	» ، جلال‌الدینخان
» »	:	» ، محمد حسن خان وردک
» »	:	» ، سید شمس‌الدین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعضای مجلس	:	ص ، سید محمد خان
« «	:	« ، سید احمد خان
« «	:	« ، مولوی محمد پذیر خان
« «	:	« ، نور الدینخان
« «	:	« ، حاجی محمد شریف خان
« «	:	« ، یار محمد خان
« «	:	« ، سردار گل محمد خان
« «	:	« ، محمد اکبر خان
« «	:	« ، غلام رسول خان
« «	:	« ، دیوان حکم چند

هئیت اداری :

منشی مجلس اعیان	:	ص ، محمود خان
سر کاتب تحریرات	:	« ، محمد حسین خان
« « انجمن تحقیقیه	:	« ، محمد انور خان
« « انجمن تدوین واصول	:	« ، سید محبوبخان
« « دائرهٔ تمیز	:	« ، غلام رسول خان
« « محاسبه	:	« ، محمد یوسف خان
« « اوراق	:	« ، محمد اکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاست بلدیهٔ کابل

رئیس	:	و ، ج عبد الرزاق خان
معاون	:	« ص ، سید جلال الدین خان
مدیر تحریرات	:	« « ، عبد الله خان
« محاسبه	:	« « ، محمد رفیق خان
مامور تحصیلی	:	« « ، محمد رفیق خان
« نمبر موتر و گادی	:	« « ، میر عبد الفتاح خان
نگران « «	:	« « ، قنبر محمد خان
مهندس خارجی	:	عزت مند مستر سایل اوف
« داخلی	:	ص تاج الدین خان
پیمایشی ها	:	« محمد حسین خان ، غلام غوث خان حضرت شاه خان وعلاؤ الدین خان
نقشه کش ها	:	« « ، رمضان خان ، عبد المجید خان وعبدالغفور خان وعبد الرحمن خان
مفتی کار میزی	:	ف ، عجب گلخان
معمار باشی مهندسی	:	ص ، محمد نعیم خان
« « میزی	:	« « ، عبد الروف خان
نجار « «	:	« « ، محمد هاشمخان
سرکاتب تفتیش و سنجش	:	« « ، محمد نعیم خان
« اوراق	:	« « ، محمد حسین خان
مامور تنظیفات	:	« « ، عبدالرشید خان
« یتیم خانهٔ نادری	:	« « ، محمد ابراهیم خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

روسا ومامور های بلدیهٔ مراکز ولایات و حکومتی های اعلی وکلان

رئیس بلدیهٔ قند هار	:	ع ، محمد ناصر خان
« « هرات	:	« ، غلام یحیی خان .
« « مزار شریف	:	« ، فراح الدین خان
« « خان آباد	:	« ، میر عبدالسلام خان
« « جلال آباد	:	ص ، سلطان احمد خان
« « گردیز	:	« ، محمد رضا خان .
« « میمنه	:	« . . . . .
مامور « فراه	:	« ، محمد حسین خان
« « چهار یکار	:	« ، عبد الرسول خان
« « غزنی	:	« ، عبد السلام خان
« « دایزنگی	:	. . . . .
« « لوگر	:	ص ، لطف الله خان
« « گرشك	:	. . . . .
« « ارزگان	:	. . . . .
« « فلات	:	. . . . .
« « غوریات	:	. . . . .
« « بادغیسان	:	. . . . .
« « شبرغان	:	. . . . .
« « بدخشان فیض آباد)	:	ص ، بزرگ خواجه خان
« « کنر ها و اسمار	:	. . . . .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشکیلات دوائر حضور

وزارت دربار

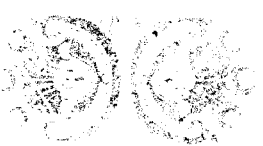
وزیر	:	ع ، ج ، والاحضرت سردار احمد شاه خان
معین	:	ع ، ص غلام احمد خان
مدیر تنظیمات	:	ص ، عبدالرحیم خان
معاون تنظیمات	:	« ، محمد اکرم خان
« «	:	« ، غلام نبی خان
« «	:	« ، عبدالحبیب خان
مدیر تشریفات	:	« ، عبدالرشید خان
« عمومی محاسبه	:	« ، عبدالوهاب خان
« خزانه	:	« ، سراج الدین خان
« بقایه	:	« ، محمد اکبر خان
ناظر کارخانهٔ طباخی	:	« ، حاجی نظر محمد خان
خانه سامان باشی عمومی	:	« ، صالح محمد خان
فراشباشی	:	« ، عبدالرشید خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض بیگی حضور همایونی : ص ، محمد اسمعیل خان
موتر ران باشی : « ، خواجه محمد خان
سرکاتب اوراق : « ، محمد عظیم خان

مصاحبین حضور همایونی

ع ، ص سردار محمد اکبر خان
« « ، حاجی محمد نواب خان
« « ، صالح محمد خان
« « ، محمد سرور خان
« « ، سلطان احمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دار التحریر شاهی

سر منشی حضور همایونی: ع ، ج محمد نوروز خان

مدیر قلم مخصوص : ع ، نور محمد خان

« شعبهٔ اول : « ، حافظ نور محمد خان

« « دوم : « ، عبدالاحمد خان

« « سوم : « ، سراج الدینخان

« « چهارم : « ، غلام قادر خان

مترجم زبان عربی و ترکی : ص ، سید مبشر خان طرازی

« زبان انگلیسی و اردو: « ، یعقوب حسن خان

« « فرانسوی : « ، محمد حیدر خان

« « : « ، احمد علیخان

مشاور امور شرعیه : . . . . .

متخصص اقتصاد : ص ، حبیب الله خان

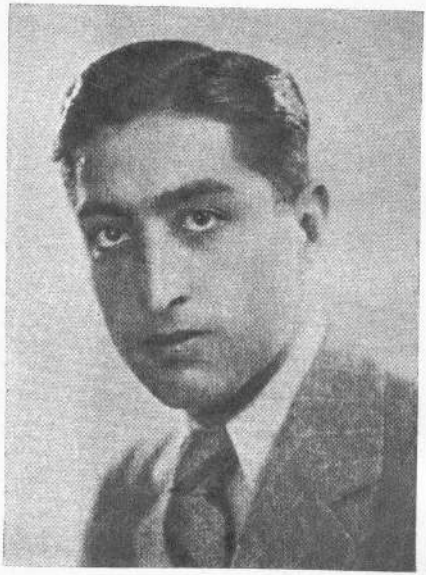
رئیس دائرهٔ خصوصی : ع ، ص ، خواجه جانگل خان
حضور همایونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریاوریت حربی حضور همایونی

سریاورحربی حضور	:	ع ، ش ، عبد الغفور خان فرقه مشر ثانی
معاون سریاور	:	« ، « ، محمد لطیف خان « « «
یاورحربی حضور	:	« ، « ، فیض محمد خان « « «
« «	:	ح ، محمد صفر خان غند مشر اول
« «	:	« ، سیدصالح محمدخان « « «
« «	:	« ، عبد الغنی خان « « ثانی
« «	:	« ، عبدالله خان « « «
« «	:	ش ، محمد حسین خان « « «
« «	:	غ ، غلام محمد خان تولیمشر
سرکاتب تحریرات	:	ص ، پاینده محمد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ج سردار محمد نعیم‌خان وزیر معارف
S. Ex. Sardar Mohammad Naïm Khan le nouveau ministre de l'instruction publique

در موقعیکه سالنامه از طبع فارغ و مستعد نشر بود، بکمال مسرت اطلاع گرفتیم که عالیقدر جلالتمآب سردار محمد نعیم خان پسر عم اعلیحضرت همایونی معین اول وزارت امور خارجه که یکی از جوانان تعلیمیافتهٔ کارآگاه ولائق و فعال مملکت ما میباشند، از حضور اشرف ملوکانه بوزارت معارف عز تقرر حاصل نموده ـ اینست که یك قطعه عکس جلالتمآب موصوف را بدست آورده باین معرفی مختصر بر داختیم و ضمناً مراتب مسرت و امتنان خود را نسبت باین انتخاب نیك اظهار وامیدقوی داریم که امور معارف افغانستان که طرف توجه مخصوص اعلیحضرت همایونی وسائر رجال بهیخواه وطن عزیز ما میباشد، از اثر مساعی ع ، ج سردار محمد نعیم خان وزیر معارف بیش از پیش حائز ترقی و توسعه گردد .

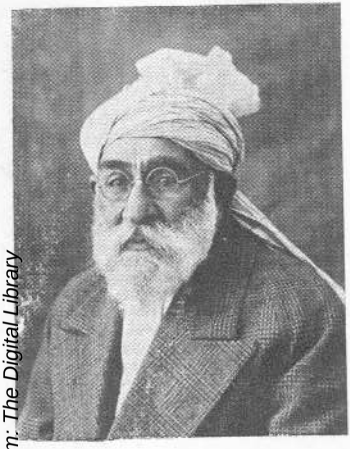
ازمقر ریهای مهمهٔ سال ۱۳۱۵

ع ، ج محمد حیدر خان نمایندهٔ دائمی
افغانستان در جامعهٔ ملل

ع ، ص محمد اکبر خان مصاحب
حضور همایونی

ع ، ص امین الله خان معین
وزارت عدلیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

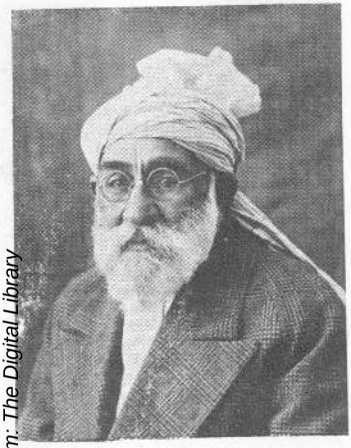
ازمقر ریهای مهمهٔ سال ۱۳۱۵

ع ، ج محمد حیدر خان نمایندهٔ دائمی
افغانستان در جامعهٔ ملل

ع ، ص محمد اکبر خان مصاحب
حضور همایونی

ع ، ص امین الله خان معین
وزارت عدلیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مقرریهای مهمهٔ سال ۱۳۱۵

ع ، ش محمد قاسم خان قوماندان فرقهٔ قطغن وبدخشان

ع ، ش عبدالغفور خان سرپاور حربی حضور همایونی

ع ، ش عبدالقیوم خان قوماندان فرقهٔ غزنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مقرریهای مهمهٔ سال ۱۳۱۵

ع ، ص عبدالرسول خان رئیس مبایعات

ع ، ص محمد علی خان مستوفی هرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مقرریهای سال ۱۳۱۵

ع ، محمدکریم خان مدیرعمومی سیاسی
وزارت خارجه‌که اخیراً باین
عهده‌مقرر شده اند

جناب عبدالله خان دکتور معادن تعلیم
یافتهٔ المان که در سال ۱۳۱۵ بوطن
مراجعت و مشغول کار شده اند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت دوائر مملکتی

در سال ۱۳۱۵ بتوجهٔ حکومت معظم متبوع و مساعی و زحمات قابل قدر هیئت محترم دولت و مامورین دوایر ، امور مملکتی اعم ازقسمت های کشوری ولشکری دارای ترقیات محسوسی شده ودر اثر همین نظم و پیشرفت های امور دولتی ملت درکمال امینت وآسایش بترقی امور جانی ومعاشرتی خود سرگرمی وتوجه دارند واین جنبش وتوجهٔ دولت وملت بترقی مملکت ، افغانستان عزیزرا باقدمهای صحیح ومرتب بطرف سعادت وار تقا می کشاند .

هیئت انجمن ادبی کابل از توجهات ترقی خواهانهٔ حکومت مهربان خود سپاس گذاری نموده اینك مختصر شرح کار روائی دوایر محترم مملکتی را قرار آتی بملاحظهٔ قارئین سالنامه میرسانیم :

امور حربیه

امور حربیه که بزرگترین و مهم ترین شعبات مملکتی را تشکیل داده حفظ و استقرار امنیت در داخل و تأمین صلح و حفظ حقوق و منافع مملکت در خارجه بسته به آن میباشد ، همانطوریکه از بدو تاسیس حکومت موجوده یعنی از اول زمامداری مصلح بزرگ افغانستان اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی فقید وهمچنان ازروز جلوس اعلیحضرت معظم همایونی محمد ظاهرشاه خلدالله ملکه بزیر نظر رجل نامدار وفرزند رشید وطن والاحضرت سردار شاه محمود خان غازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

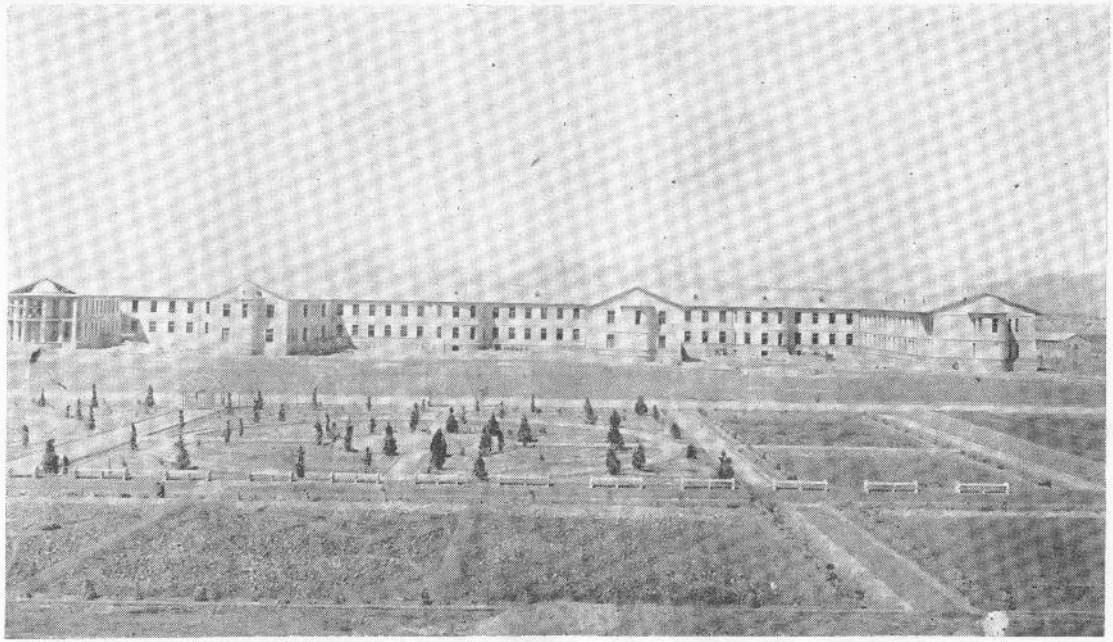
سپه سالار و وزیر حربیه طرف توجه خاص قرار گرفته ، طوریکه مشاهده میکنیم وامنیت امروزهٔ وطن و موقعیت عسکر افغانستان درعالم بهترین شاهد آن است ، درین رشته ترقیات قابل تقدیری بوجود آمده و می توان گفت که عسکر موجودهٔ ما از هر جهت دارای تشکیلات صحیح و فراخور حال مملکت ما شده و هم امید قوی می رود که از اثر توجهات حکومت متبوعه ومساعی والاحضرت افخم وزیر صاحب حربیه و تجارب ومعلومات جدیدیکه این مرد بزرگ درضمن مسافرت اروپائی خود حاصل فرموده اند ، عسکر افغانی بیش از پیش حائز ترقیات مطلوبه گردیده موجبات مزید اطمینان ملت و حکومت و اسباب افتخار مملکت افغانستان را فراهم سازد .

ناگفته نماند که در مدت ۹ ماهیکه والاحضرت افخم سردار شاه ولیخان غازی بکفالت وزارت حربیه کار میکردند ، از توجه وهمت ذیقیمت معظم له امور حربیه بکمال خوبی درجریان بوده پیشرفتهای جالب توجهی درین رشته بظهور رسیده است که ذیلاً طور خلاصه اجراآت هر شعبه ازشعبات وزارت حربیه درین سال از نظر خوانندگان عزیز گذارش داده میشود :

ریاست ارکان حربیهٔ عمومیه :

برای اینکه از اجراآت وفعالیت دوائر مختلفهٔ ریاست ارکان حربیهٔ عمومیه بصورت سریعه اخذ مطلب کرده بشود چنین مصیب دانسته شد که باید فعالیت دوائر مذکوره بطور خلص وماده وار درقید تحریر آورده شود :

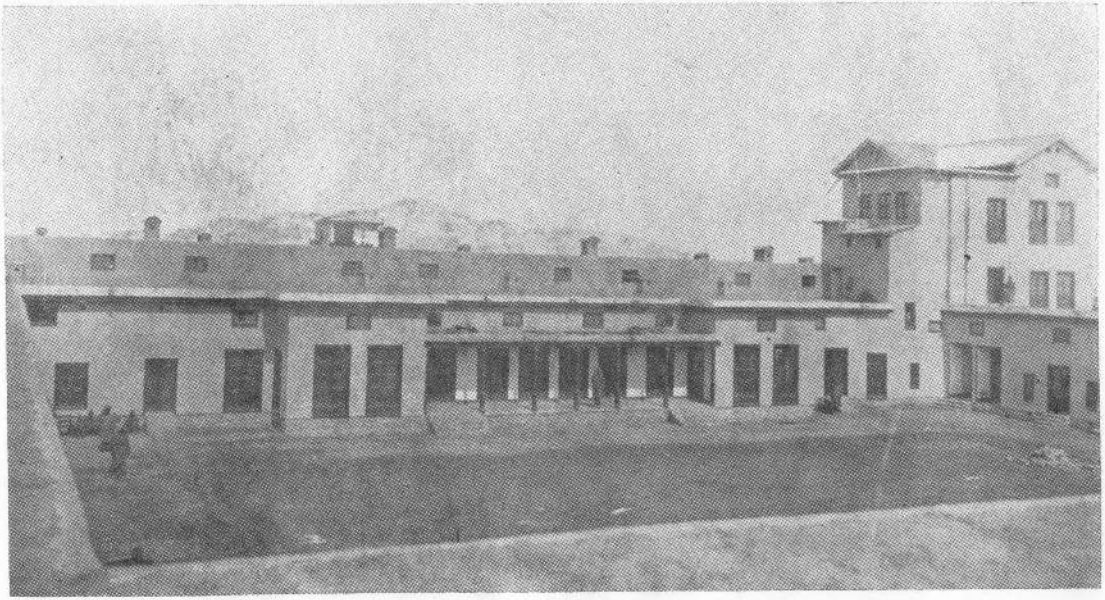
۱ـ نظر به تجاربیکه درظرف یك سال استحصال کرده شده بود ، اصلاحات لازمه دربعضی تشکیلات قطعات اردو .

از عمرا نات مهمهٔ مرکز ، منظرهٔ عمومی مکاتب حربیه واقع بالاحصار کابل

Vue générale des nouveaux bâtiments de l'école militaire à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید وزارت حربیه در کابل : قرارگاه فرقهٔ توپچی : حصهٔ نشیمن دوائر واقع زنده بانا

Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul

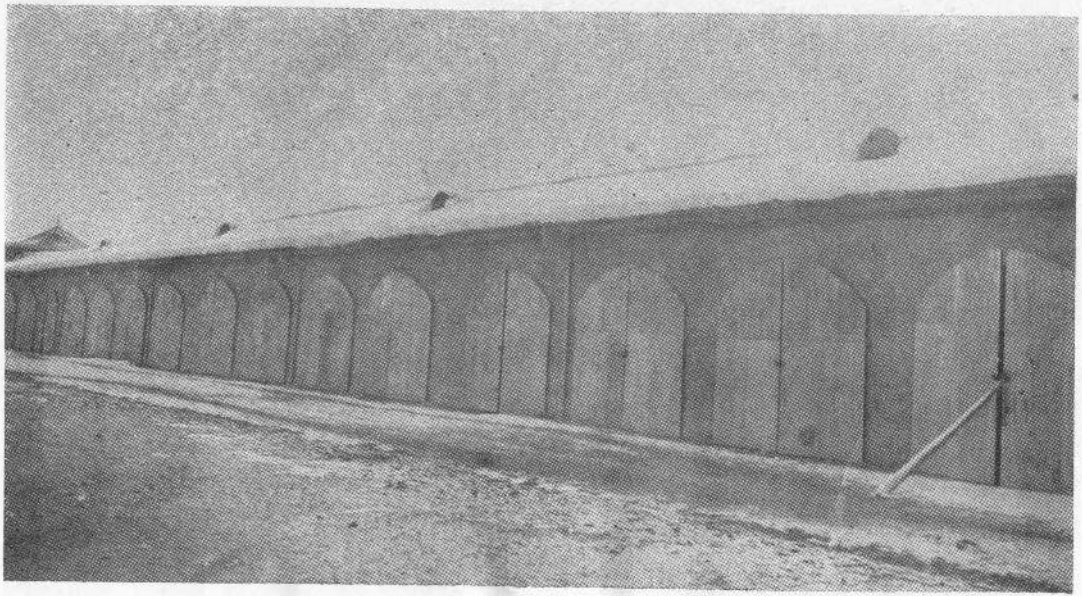
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید وزارت حربیه در کابل ، رخ داخلی یك قسمت از عمارات قشلهٔ فرقهٔ توپچی

Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

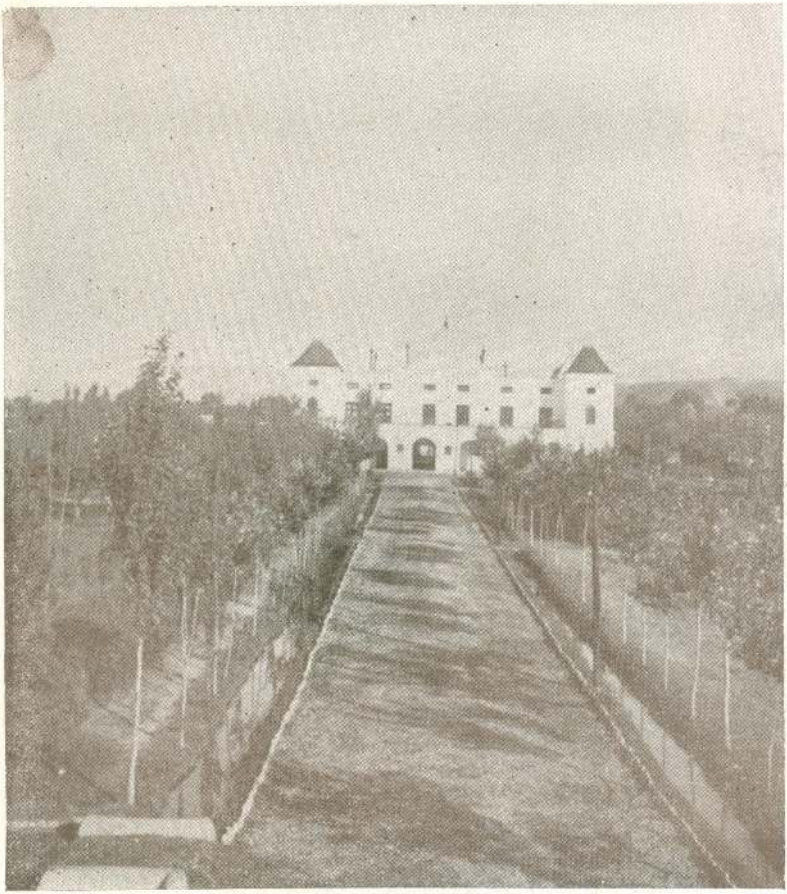

از عمارات جدید وزارت حربیه در کابل ؛ موضع توپهای درون قلعه در قشلهٔ توپچی

Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul: Les garages pour les gros canons.

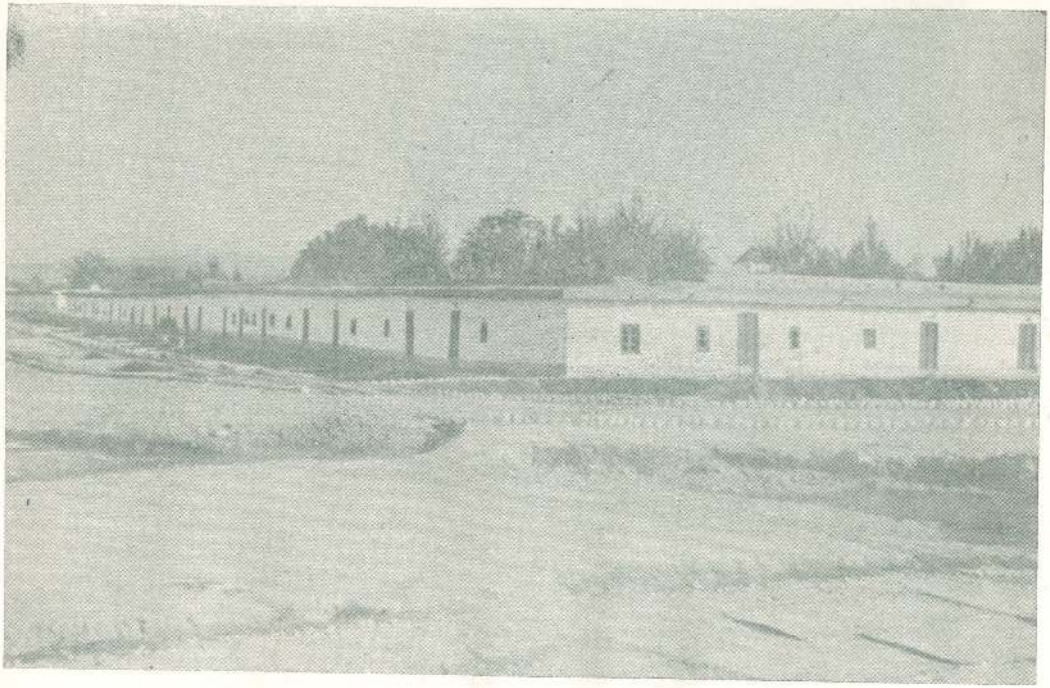
(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندانی فرقهٔ عسکری درخان آباد (عمارت حیات آباد)

Immeuble du commandement de la division de Khanabad

از عمارات جدید ولایت قطغن و بدخشان : چهاونی عسکری در خان آباد
Une partie des nouveaux barqaquement à Khanabad

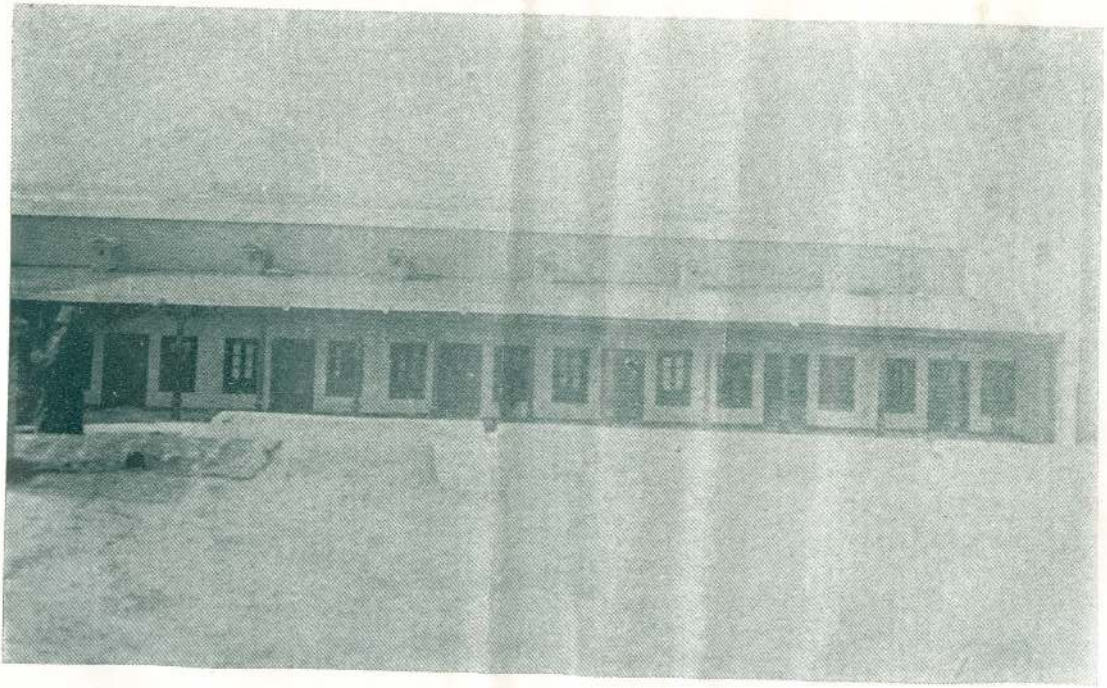
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید وزارت حربیه در کابل : قشلهٔ دو منزلهٔ فرقهٔ توپچی

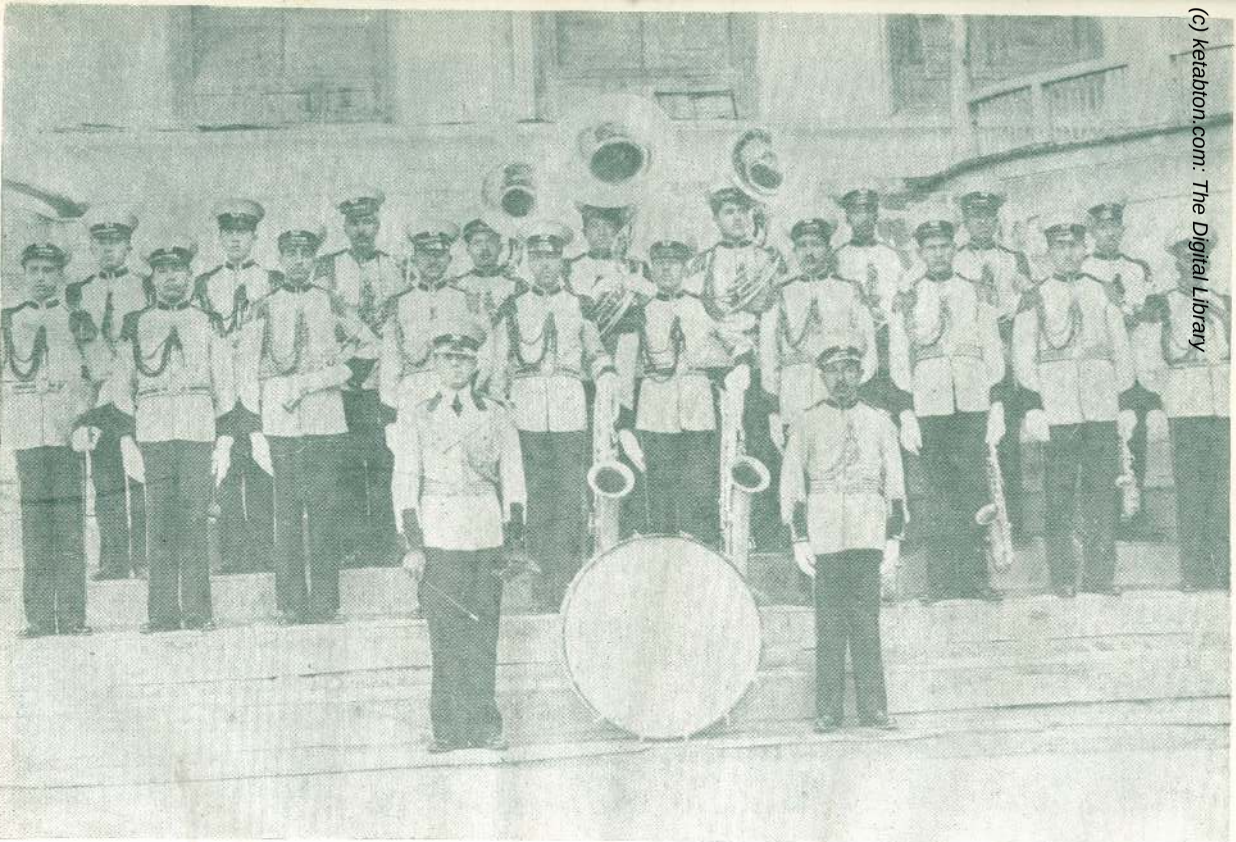
Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul:

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید وزارت حربیه در کابل ؛ سمت داخلی یك قسمت از عمارت راست فشلهٔ توپچی
Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul .

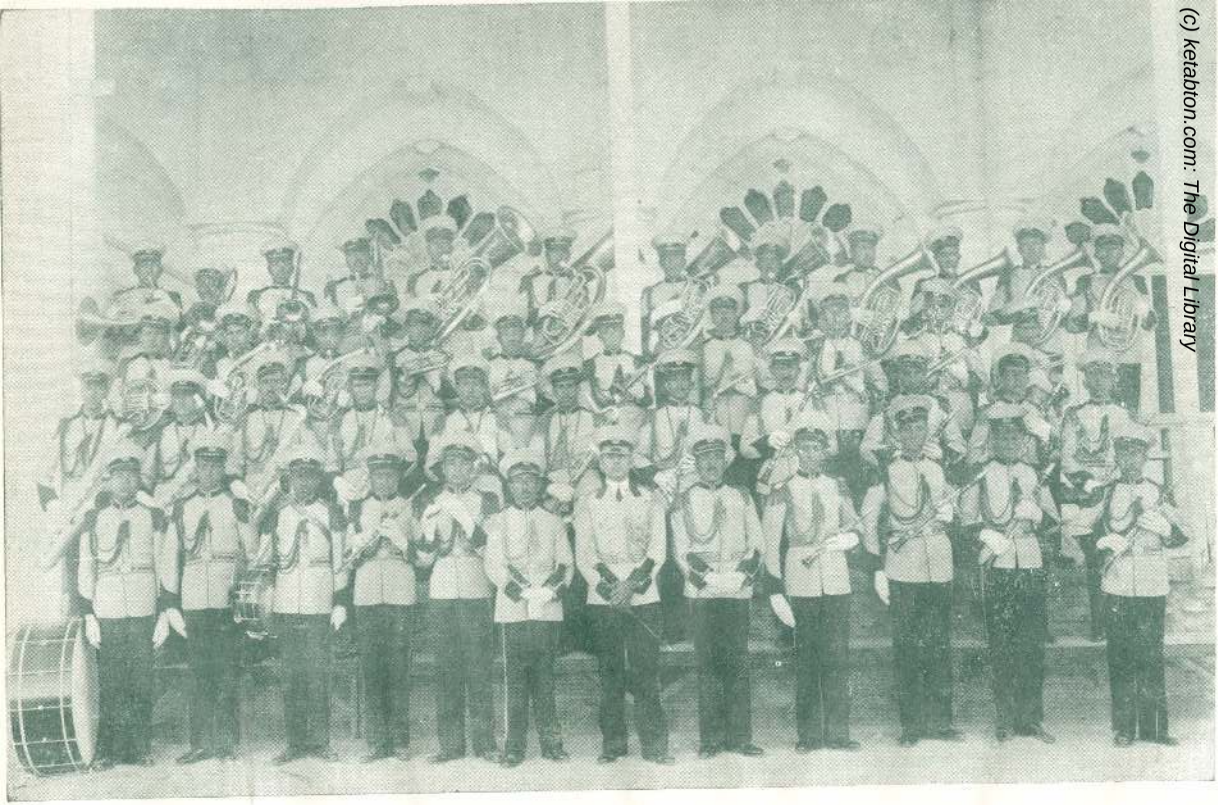
(c) ketabton.com: The Digital Library

موزیك سالون مخصوص وزارت حربیه

Orchestre du salon du Ministére de la Guerre

(c) ketabton.com: The Digital Library

اور کستر ای آ ر مونی وزارت حر بیه

Orchestre Harmonie du Ministére de la Guerre

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید وزارت حربیه در کابل ، دروازهٔ بزرگ قلعهٔ فرقهٔ توپچی
Le grand portail de la nouvelle forteresse de la division d'artillerie à Kkaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید وزارت حربیه در کابل : موضع توپها در داخل قلعهٔ فرقهٔ توپچی

Une partie des nouveaux bâtiments de la division d'artillerie à Kaboul: Les garages pour les gros canons

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ بعضی اصلاحات لازمه درتشکیلات دوائر مربوط وزارت حربیه وقرارگاه های قطعات اردو .

۳ـ اصلاحات درتجهیزات قطعات اردو .

٤ـ برای مقاصد خصوصیه ، سوقیات بعضی قطعات ازیك محل به دیگر نقاط .

٥ـ برای تأمین انضباط حدود ، اعطای لوایح وهدایات لازمه .

٦ـ نظربه تجارب ، تبدیل بعضی قطعات ازنقطهٔ نظرسوق الجیش .

۷ـ اعطای پروگرام های تعلیم وتربیه برای قطعات اردو .

۸ـ اخذ دیپلومه یعنی شهادتنامهٔ گروپ طلاب موزیکه از مکتب موزیك وتوزیع آنها به غند های قطعات مرکز .

۹ـ اخذ امتحان طلاب انجنیری وابراز موفقیت آنها .

۱۰ـ برای پیدا کردن اختصاص درمسلك طوپچی اعزام چند نفر طلبه ازشاگردان افغان که درتورکیه میباشند به آلمان .

۱۱ـ اقدامات لازمه برای تکمیل دیگر طلاب مکتب موزیك .

۱۲ـ جلب واستخدام بعضی معلمین .

۱۳ـ تجدید قرار داد بعضی معلمین ومستخدمین سابقه .

۱٤ـ طبع ونشر بعضی آثار مفیده .

۱٥ـ توزیع بعضی آثار لازمهٔ مفید برای قطعات اردو .

۱٦ـ اجرای بعضی تطبیقات به قطعات اردو .

۱۷ـ اخذ امتحان تعلیمگاه های ضابطان قطعات اردو .

۱۸ـ نشر وتوزیع بعضی لوایح تطبیقات به قطعات .

۱۹ـ جلب واشتراك صاحبمنصبان قطعات اطراف به تفتیش فرقهٔ شاهی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰ـ تعدیلات لازمه درا لبسهٔ ضابطان و منسوبین قطعات اردو .
۲۱ـ برای ترقی وتعالی قوای هوائیهٔ اردو ، اعطای اعانه ازطرف ذات شاهانه وخاندان شاهی و منسوبین عسکری و دیگر طبقات افراد ملت .
۲۲ـ برای تعلیم وتربیهٔ هوائی جلب واستخدام بعضی پیلوت های خارجی .
۲۳ـ برای تسهیل بعضی امور طباعتی قطعات دادن ماشین گستنر .
۲٤ـ شمولیت تمامی صاحبمنصبان به مجلهٔ اردو .

ریاست حربیه :

۱ـ : تورید یك تعداد تفنگ های جدید ۳۰۳ بور .
۲ـ : « « جبه خانهٔ « « «
۳ـ : تشبث در باب اکمال تفنگ های ماشیندار .
٤ـ : ترمیم بعضی اسلحهٔ خفیفه و ثقیلهٔ ترمیم طلب بتوسط فابریکهٔ حربی وکارگران مگزین ارگ
٥ـ : تحصیل یك مقدار اسلحهٔ پراگنده شدهٔ زمان انقلاب .
٦ـ : « « جبا خانه های پراگنده شدهٔ زمان انقلاب .
۷ـ : معاینهٔ اسلحهٔ جدید الورود .
۸ـ : « تفنگ های دستی ماشیندار ها و غیره آلات و ادوات عسکریه که خواه بطورنونه ازخارج آمده وخواه در داخل تهیه شده .
۹ـ : تهیه و تادیهٔ یکمقدار جبه خانهٔ ثقیله و خفیفهٔ حربیهٔ مانورهٔ قطعات .
۱۰ـ : تشبث در خصوص خریداری یك مقدار بارود توپچی .
۱۱ـ : خریداری یکمقدار بارود سیاه برای امورعمرانات داخل مملکت .
۲ ـ : تهیه و تدارك بعضی انواع جبه خانه و مواد ناریه توسط

(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ آلات حربی .

۱۳ـ : تصفیه و تنظیم جبه خانه ها .

۱٤ـ : اکمال بعضی ادوات استحکامیه .

۱۵ـ : تشبث در خصوص اکمال بعضی آلات محابره و مواصله .

۱٦ـ : معاینهٔ کارهای عسکریهٔ حربی و اصلاح بعضی اعمالات مذکوره.

۱۷ـ : ترمیم بعضی جبه خانه ها .

۱۸ـ : تهیه و تدارك آلات و ادوات لازمهٔ کسبه های قطعات .

۱۹ـ : تشبث در باب تاسیس فابریکهٔ بارود سفید .

۲۰ـ : ساختمان کارطوس های طوپهای عادی آتش بواسطهٔ کارگران جبه خانه .

۲۲ـ : ترتیب وتنظیم راپور های قوه های عمومیهٔ اسلحه و جبه خانه و آلات و ادوات عسکریه و تقدیم آن بمقامات لازمه .

ریاست اردو

تعمیراتیکه درسال ۱۳۱۵ ازطرف مدیریت تعمیرات وزارت حربیه اجراشده :

الف : تعمیرات جدیده :

۱ ـ کارات باقیماندهٔ قشلهٔ توپچی واقع زنده بانان که از سال گذشته ۱۳۱٤ باقی مانده بود درین سال با دو باب دکان متعلقهٔ قشلهٔ مذکور تعمیر وتکمیل گردیده است .

۲ ـ تکمیل عمارت بیست باب موتر خانه های شیر پور که از سال گذشته باقی مانده و درین سال تمام شده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ کار آهن پوش دیوار احاطهٔ وزارت‌حربیه درین سال اجرا شده .

ب : ترمیمات :

۱ ـ ترمیمات جباخانهٔ بالاحصار .

۲ ـ ترمیمات قوماندانی طیاره .

۳ ـ ترمیمات شفاخانهٔ عسکری .

٤ ـ ترمیمات عمارت وزارت .

٥ ـ ترمیمات عمارت قول اردو .

٦ ـ ترمیمات بعضی عمارات دیگر مربوطهٔ وزارت حربیه .

مقرریها و ترفیعات جدید وزارت حربیه :

ع ، ش ، عبدالغفور خان فرقه مشر وکیل ریاست ارکان حربیهٔ عمومیهٔ وزارت حربیه بسر یاوری حربی حضور اعلیحضرت همایونی .

ع ، ش ، محمد شاه خان فرقه مشر از جملهٔ منصبداران احتیاطی بوکالت ریاست اصلاح و ترقی عسکری وزارت .

ع ، ش ، عبدالقیوم‌خان فرقه مشرغزنی کهسابق غند مشر ووکیل قوماندانی فرقهٔ مذکور بود ترفیعاً برتبهٔ فرقه مشری ثانی قوماندان عسکری غزنی .

ع ، ش ، محمدقاسم خان فرقه مشر قوماندان فرقه قطغن و بدخشان کهسابقاً برتبهٔ غند مشری وکیل قوماندانی مذکور بود ترفیعاً فرقه مشر ثانی وقوماندان عسکری قطغن و بدخشان .

ح ، محمد امین خان غند مشر از جملهٔ منصبداران احتیاطی بفرقهٔ عسکری سمت مشرقی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ح ، محمدرحیم‌خان غند مشر ازجملهٔ منصبداران‌احتیاطی به‌قول‌اردوی‌جنوبی .
« ، عبد الله خان غند مشر از جملهٔ منصبداران احتیاطی بفرقهٔ مشرقی .
« ، محمد ایوب خان غند مشر از جملهٔ منصبداران احتیاطی به فرقهٔ مزار شریف .
« ، سید عبد الصمد خان غند مشرغند ۳ پیادهٔ فرقهٔ شاهی تبدیلاً به‌غند اول فرقهٔ مذکور .
« ، عبد الرحمن خان غند مشر از جملهٔ منصبداران احتیاطی به فرقهٔ عسکری هرات .
« ، محمد ایازخان غند مشرغند اول سوار فرقهٔ فراه به غند مشری غند احتیاط قندهار .
« ، سید صالح محمد خان از جملهٔ منصبداران احتیاطی به یاوری حربی حضور همایونی .
« ، محمداخترخان برتبهٔ غند مشری‌ثانی کمیسارسیاه گرد مربوط‌مزار شریف .
« ، محمد کبیر خان بسر حد داری دکه مربوط قوما ندانی مشرقی .
« ، غلام سرورخان برتبهٔ غند مشری ثانی کمیسارقره تپه مربوط ولایت‌هرات .
« ، خدا بخش خان کندکمشر کمیسار اسلام قلعه مربوط ولایت هرات ترفیعاً برتبهٔ غند مشری ثانی کمیسار موضع مذکور .

منصبدارانیکه در سال ۱۳۱۵ داخل بست احتیاطی وزارت حربیه گرفته شده اند :

ع ، ش ، محمد عمر خان رئیس انجمن اصلاح و ترقی از بست ریاست اصلاح وترقی منفك‌ودرجملهٔ منصبداران احتیاطی‌وزارت‌حربیه منظورگردیده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ع ، ش ، محمد هاشم خان فرقه مشر اول عضو انجمن اصلاح و ترقی از بست ریاست مذکور منفك و درجملهٔ منصبداران احتیاطی وزارت حربیه شامل و منظور شده .

ح ، محمد حسین خان غند مشر اول غند ٤ ـ ٣٥ پیادهٔ فرقهٔ مشرقی از بست فرقهٔ مشرقی منفك و درجملهٔ منصبداران احتیاطی منظورگردیده .

« ، محمد ابراهیم خان غند مشر معاون تعلیم گاه خورد ضابطان از آنجا منفك و در بست احتیاطی منظور شده .

« ، عبدالوکیل خان غند مشر غند احتیاطی فرقهٔ قندهار از آنجا منفك و در جملهٔ منصبداران احتیاطی وزارت حربیه منظور گردیده .

« ، غلام جیلانی خان غند مشر غند اول فرقهٔ اول جنوبی ، در جملهٔ منصبداران احتیاطی منظور گردیده .

« ، شیر محمد خان یاور حربی حضور همایونی ، در جملهٔ منصبداران احتیاطی وزارت حربیه شامل گردیده .

« ، شیرین گل خان غند مشر سابق فرقهٔ قطغن و بدخشان ، در بست منصبداران احتیاطی شامل و منظور شده .

« ، احمد شاه خان غند مشر فرقهٔ مشرقی از بست قوماندانی مذکور منفصل و شامل بست احتیاطی شده .

امور خارجیه

حکومت متبوعهٔ ما از بدو امر تا امروز نه تنها در مقابل ممالك همجوار و دولیکه با آنها علایق سیاسی دارد ، بلکه درمقابل همه ممالك جهان بارها به ثبوت

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسانیده است که طرفدار آرامش و هواخواه تعاون وتساند عمومی میباشد وسیاست خارجی افغانستان برمقررات جامعهٔ اقوام وآرزوهای صلح پرستی ملت افغان پایدار واستوار است .

یگانه آرزوی افغانستان امروز ، آن است که همه احتیاجات خویش را تکمیل وتمام شعب لازمهٔ حیات ملی افغانی را تامین نموده حقوق دیگران را محترم شمارد و بهیچگونه مزاحم شان نگردد و دیگران نیز حقوق و مصئونیت او را احترام نمایند .

از آغاز دورهٔ نادرشاهی تا امروز که سال چهارمین فرمان روائی اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه است حکومت متبوعهٔ ما همیشه نظریهٔ فوق الذکر راخط مشی قرار داده و درهرآن بتامین وسایل تطبیقیهٔ آن پرداخته است ، خصوصاً ازاخیرماه سنبله ۱۳۱۳ مطابق ۲۳ سنامبر ۱۹۳٤ به بعد که درجامعهٔ اقوام داخل گردیده وزارت امورخارجه وسائر وزارات و دوائر دولتی مقررات جامعهٔ ملل رامورد غود وتعمق وحتی الامکان اصول متذکرهٔ آنهارا مدار اجرا آت خویش قرارداده اند . درسال ۱۳۱۵ نیز علاوه براجرا آت روزمره و تطبیق مقررات جامعهٔ ملل درشعب سیاسی ، صحی ، عرفانی ، صنعتی ، تجارتی ، زراعتی وامور عامه ، حکومت ما دراجرا آت ذیل مبادرت نموده است : ـ

۱ : حکومت متبوعهٔ ما به پنج طرح و پیشنهاد قرار دادها و هدایات ذیل که درنزدهمین جلسهٔ کنفرانس بین المللی کار درماه جوزا ۱۳۱٤ (٤ الی ۲۵ جون ۱۹۳۵) قبول شده بود اظهار موافقت نموده است :

الف : طرح قرار داد منع بکار بردن زنان درکارهای زیرزمینی

ب : « « تحدید ساعات کار درمعادن زوغال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج : طرح قرار داد تقلیل ساعات کار وتحدید آن بهفتهٔ ٤٠ ساعت .
د : « « تقلیل ساعات کار درکار خانه های شیشه سازی .
ه : هدایات درباب بیکاری جوانان .

۲ـ نمایندهٔ مادربیستمین کنفرانس بین المللی کار که ازتاریخ ١٤جوزا تا۳ سرطان ۱۳۱۵ (چهارم الی بیست و پنجم جون سال ۱۹۳٦) منعقد شده بود شمولیت ورزیده است .

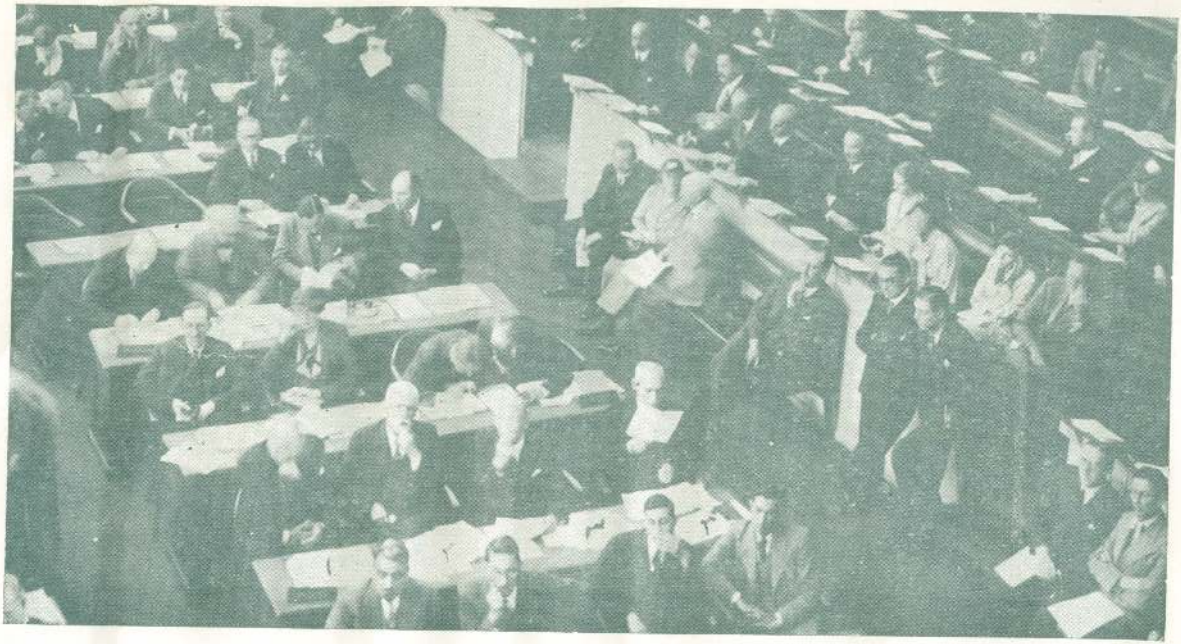
۳ـ نمایندهٔ ما در کنفرانس ۱۸جوزا تا ٤ سرطان (۸ـ۲٦جون۱۹۳٦) که راجع به انسداد تجارت غیرمشروع اد و یهٔ مخدره انعقاد یافته ود شامل گردیده و همکاقرار دادی که برای جلوگیری از تجارت نامشروع اد ویهٔ مخدرهٔ در کنفرانس مذکور عقد شده است در تحت غور حکومت متبوعهٔ ما میباشد .

٤ـ نمایندهٔ ما درمجلس فوق العادهٔ مورخهٔ ۲۵جوزا (۱۵ جون) که راجع به مسئلهٔ ایطالیا وحبشه درجینواعقد شده بود شامل شده و درنتیجه چون بموافقت اکثریت اراء رفع (تعزیرات اقتصادی) پیشنهاد گردید ، حکومت افغانستان نیز رفع تعزیرات مذکور را بتاریخ ۲۳سرطان (۱۵جولائی) ابلاغ نمود .

۵ـ نمایندهٔ حکومت متبوعهٔ ما درکنگرهٔ مهندسی شیمیائی لندن که بتاریخ ۳۲ جوزا (۲۲ جون ۱۹۳٦) شروع و به ۵ سرطان (۲۷ جون) خاتمه یافته شامل شده است .

٦ ـ نمایندهٔ افغانی در کنفرانس بین المللی عرفانی که بتاریخ ۲۱ سرطان (۱۳جولائی۱۹۳٦) درجینوا انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده است .

۷ ـ از حضور اشرف ملوکانه ، برای شمولیت در مجلس سالانهٔ جامعهٔ ملل که بتاریخ ۲۹ سنبله (۲۱ ستامبر ۱۹۳٦) در جینوا افتتاح و بتاریخ

جلسهٔ سالانهٔ جامعهٔ ملل : درقطار و سطی اول ع ، ج فیض محمد خان و زیر امور خارجه و نمایندهٔ اول افغانستان- دوم ع ، ج علی محمد خان وزیر مختار اعلیحضرت در لندن نمایندهٔ دوم - سوم ع ، ج محمد حیدر خان نمایندهٔ دائمی افغانستان در جامعهٔ ملل نمایندهٔ سوم - چارم ص ، عبد القیوم خان کاتب نمایندگی افغانی در جامعهٔ ملل نمایندهٔ چهارم .

L'Assemblée plénière de la S. D. N. à Génève (sep. 1936) les délégués afghans au premier plan

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنفرانس بین المللی جلوگیری از تجارت غیر مشروع ادویهٔ مخدره که ع ، ش محمد عمر خان نمایندهٔ افغانی دران شمولیت ورزیده

Conférence internationale pour empêcher le trafic illicite des stupéfiants à Génève (Le délégué afghan est marqué par une croix)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان در مجامع بین المللی : اجلاس عمومی سالانهٔ جامعهٔ ملل (نمایندهٔ افغانی درصف اول قطار وسطی شخص اول از طرف راست)
L'Assemblée pleinière de la S.D.N. à Génève (Le délégué afghan est marqué par une croix)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان در مجامع بین المللی : مجلس عمومی جامعهٔ ملل برای مطالعهٔ قضیهٔ حبشه و ایطالیا (۳۰ جون تا ٤ جولائی ۱۹۳٦) و فتیکه امپراطور حبشه نطق خود را قرائت می کند (نمایندهٔ افغانی در صف اول قطار و سطی شخص اول از طرف راست)

L'Assemmblée de la S. D. N. L'Empereur d'Etiopie prononce son discours (Le delégué afghan cst marqué par une croi

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷ میزان (۱۰ اکتوبر) مذکورختم شد ، ع ، ج فیض محمد خان وزیر امورخارجه رئیس هیئت افغانی و نمایندهٔ اول ، ع ، ج علی محمد خان وزیر مختار اعلیحضرت همایونی در لندن نمایندهٔ دوم و ، ع ، ج ، محمد حیدرخان نمایندهٔ دایمی افغانستان در جامعهٔ ملل نمایندهٔ سوم انتخاب گردیده و در اجلاس سالانهٔ مجمع ملل از ۲۹ سنبله تا ۱۷ میزان شمولیت ورزیدند و علاوتاً بنابر درخواست جامعهٔ ملل ، ع ، ج وزیر امور خارجهٔ افغانی در مجلس انتخاب رئیس کمیسیون ششم (مسائل سیاسی) ریاست فرمودند و در غیاب وزیر خارجه ع ، ص سردار محمدنعیم خان معین اول وزارت خارجیه بصورت کفالت ایفای وظیفه می فرمودند .

۸ ـ بقرار تصویب مجلس ۱۲ سرطان (٤ جولائی ۱۹۳٦) که شورای جامعه ممالك را برای تطبیق مقررات میثاق جامعه مطالبه نموده بود حکومت متبوعهٔ ما نیز بوسیلهٔ ع ، ج فیض محمد خان وزیر امور خارجه ذیلاً بجواب سرمنشی جامعه پرداخت :

« بجواب مراسله ۱۹۳٦ C. C. 124-XII شما درموضوع تصویب مجلس ۱۲ سرطان ۱۳۱۵ (٤ جولائی ۱۹۳٦) افتخار دارم باطلاع شما برسانم که بعقیدهٔ حکومت من مواد میثاق بحال امروز پیش اگر کاملاً وبوقت مناسب تعمیل وتطبیق یابد ، محتاج به تعدیل نبوده بطور قطعی می تواند از تعرض جلوگیری نماید ، با آنهم افغانستان برای پذیرش همه ترتیبات جدیدی که جهت تقویهٔ میثاق ازطرف بهی خواهان جامعهٔ اقوام گرفته شود حاضراست» .

۹ ـ حکومت متبوعهٔ ما تصویب نموده است تا وزارت امور خارجه بنمایندهٔ دایمی خویش در جامعه ملل اختیار دهد که قرار داد انسداد تجارت و نشریات فحش را امضاء نماید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـ اخیراً حسب تصمیم وزارت پست، تلگراف و تیلفون بوزارت تمختاری افغانی مقیم پاریس هدایت داده شده تا از جانب وزارت موصوفه برمعاهدهٔ عمومی پستی وپارسلات پستی قاهره (منعقده درسال ۱۲۱۳) مطابق ۱۹۳٤) الحاق نماید.

۱۱ـ مصدقهٔ پروتوکول معاهدهٔ بیطرفی وعدم تجاوزفیمابین دولت پادشاهی افغانستان ودولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی که پروتوکول مذکوربتاریخ ۹ حمل ازطرف ع. ج فیض محمد خان وزیر امورخارجهٔ ما وموسیو (کرستنسکی) کفیل وزارت امورخارجهٔ دولت شوروی درمسکوامضاشده بود بعد ازطی مراتب اصولی بساعت چهار ونیم بعد از ظهرروز پنجشنبه ۱۱ سنبله بـا تشریفات معموله بین ع، ص سردار محمد نعیم خان کفیل وزارت امورخارجهٔ ما وموسیو (کویرسکی) سفیر کبیر دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی درقصر استور (وزارت خارجه) تعاطی گردید.

۱۲ـ بتاریخ ۸ حوت وزارت امور خارجهٔ ما نظربـه علائق هم کیشی که افغانستان با ممالك اسلامی وشرقی مخصوصاً مملکت مصر دارد، به تقریب درخواست شمولیتیکه حکومت مصرازجامعهٔ ملل نموده بود، پیغام سفارشی بنام سرمنشی جامعهٔ ملل صادرنموده است تاجلسهٔ فوق العاده بران پذیرش مملکت مصر هر چه زودتر انعقاد بیابد.

امور داخله

درین سال بفضل خداوندی وتوجه مامورین مربوطه اعم از وزارت داخله ونائب بحکومه هاوحکام اعلی وکلان و محلی وعلاقه داران که به کمال وظیفه شناسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

در اجرا و تدویر امور وانتظام امنیت وتهیهٔ وسایل رفاهیت اهالی ابراز فعالیت نموده اند ، امور داخلیه بصورت اطمینان بخش در جریان بوده ، ازهر جهت موجبات آرامی و خاطر جمعی ملت و حکومت را فراهم نموده است . خلاصهٔ اجرا آت وزارت داخله درسال ۱۳۱۵ قرار ذیل است :

۱ ــ شعبهٔ پولیس :

قسمت اول اجرا آت امور اداری :

اول : نسبت به تحکیم و قیام امنیت عمومیهٔ مملکت مطابق تدابیر نافعهٔ تجربه شده، مثل کنترول و احصائیه برداری عموم واقعات و جرائم وصورت تحقیق و فیصله و باز خواست آن حتی از فقرات تمام و نا تمام و صورت اقدامات مامورین مسئول امنیت و مقایسه و موازنهٔ تعدادی واقعات و ملاحظهٔ درجات امنیت هرعلاقه وحکومات و ولایات درین سال چنان اقدامات نافعی اتخاذ شده است که به فضل ایزد متعال و توجهات حکومت متبوعهٔ ما در سر تا سر مملکت امنیت کلی و سکون کار فرما بوده است چنانچه احصائیهٔ واقعات جرایم این سال وقتیکه با سالهای ما قبل مقایسه شود بدرجهٔ نصف و اگر با سنوات ماضی تطبیق کنیم بدرجهٔ ثلث و ربع هم نمیرسد .

دوم : راجع به تهیهٔ لباس پوشاکهٔ بهاری و زمستانی محبوسین و تهیهٔ خوراکه وجیرهٔ آنها درین سال نیز اهتمامات شایانی بعمل آمده است چنانچه ازقسم البسهٔ محبوسین ولایات وحکومات اعلی تحت یك حسن انتظام وسررشتهٔ خوبی بعمل آمده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : راجع به تهذیب اخلاق و اصلاح حال و تعلیم و تربیهٔ محبوسین در محبس خانه ها و هم چنان توجهات مزید بامور دینی و مذهبی شان و تهیهٔ کتب تدریسیه برای محبوسین و آموختن فنون و حرفت و صنعت ذریعهٔ معلمین مخصوصیکه برای شان مقرر است مزیداً اقدامات درستی بعمل آمده هکذا امور صناعتی محبوسین بخصوص محبوسین محبس عمومی مرکز در اثر ترتیبات درستی که درین سال از طرف حکومت اتخاذ شده است خیلی منفعت بخش میباشد چنانچه ذیلاً امور صنعتی محبس مرکزی علیحده ذکر می شود .

٤ : نسبت به تعلیم و تربیهٔ افراد و اصلاح وضع و لباس و اسلحهٔ عمومیه افراد در ین سال نیز ترتیبات شایانی اتخاذ و دساتیر درستی صادر شده است ، گفته میتوانیم که درین سال تشکیلات و تعلیمات و اصلاح وضع و اخلاق و حسن اداره و ضبط و ربط سائر امور افراد کوتوالی و پلیس بی سابقه است و هم بروی همین اساسات مفیده روز بروز رو بهبود فته دارای یك نسق و نظم اطمینان بخش شده میرود .

٥ : در صنف تهانه جات ملکیه و تشکیلات انفرادی آن و ضبط و ربط و حسن ادارهٔ آنها و تجویز البسه و اسلحهٔ شان نیز درین سال اقدامات مناسبی بعمل آمده است .

٦ : نسبت به حسن ادارهٔ امور راجعه به پاسپورت و مرعائدات آن بمقصد افزونی واردات دولت و وصول راپور های احصائیه وارده و صادرهٔ اتباع داخله و خارجه از طرف نقاط سرحدی و تهیهٔ مواهیر جدید رسمی مخصوص پاسپورت باصول عصری به نقاط صلاحیت دار اعطای پاسپورت اقدامات

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحیحی بعمل آمده است .

۷ : نسبت به حسن ادارهٔ امور راجعه بمسائل حقوقی و ثمر عائدات آن بمقصد افزونی واردات دولت و وصول راپورهای احصائیهٔ عائدات آن ازطرف نقاط مربوطه در ین سال نیز توجه شایانی شده است چنانچه ادارهٔ آن تحت یك ترتیب درستی بعمل آمده است .

قسمت دوم : تاسیسات تعلیماتی وتشکیلات قواء پلیس وکوتوالی مملکت :

اول ـ تاسیس یك تعلیم گاه منظم پلیس بمرکز برای تحصیل تعلیمات مفیدهٔ عصری پلیسی .

الف : تشکیل تعلیم گاه پلیس عبارت ازتشکیلات وسیع و منظمی بوده ازقبیل مدیر ومعلمین وسرمعاون ومعاون وضابط وکتاب ومنسوبین ومستخدمین بقدرلزوم شامل وتماماً اشیای مالزمهٔ تدریسات وتجهیزات ومصارف عمومیهٔ آن به اندازهٔ مکفی منظور وتهیه شده است .

ب : از تمام مناطق قوماندانی های کوتوالی ولایات وحکومات اعلی بقدر لزوم یك عده متعلمین ازصنف ضابطان وخورد ضابطان وسلاح اندازان شامل و داخل تعلیم گاه مذکور شده مصروف تعلیمات میباشند .

دوم ـ دربست قوماندانی کوتوالی مرکزی کابل به اندازهٔ یك تولی پلیس سمتی برای شهرجدید ودکانهای بازارچمن حضوری جدید تشکیل ومنظورشده به تشکیل آن یك عده ضابط و خورد ضابط ومطابق بست مقرره سلاح انداز منظور و نفر و البسه و اسلحه و تماماً لوازم و تجهیزات مالزمهٔ آن منظماً تهیه و تدارك گردیده مصروف خدمت شده اند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ تشکیل تولی اطفائیهٔ ناریهٔ قوماندانی کوتوالی مرکزی کابل درین سال خیلی وسیع شده است چنانچه موتر های اطفائیهٔ جدید اضافه بر موترهای سابقه که در دیگر شعبات موجود بود نیز به آن مربوط و افزود گردیده و به تشکیل آن تولیمشر و بلوکمشران میخانیکی و خورد ضابط و یك عده موتر ران و زیر دست موتران و افراد بقدر لزوم منظور ولوازم و مصارف لازمهٔ اطفائیه نیز باصول درست تهیه و تنظیم گردیده است .

٤ ـ یك تعداد محافظینیکه برای حفاظت سیم برق جبل السراج جدید منظور گردیده است به اندازهٔ یك بلوك نفری است که عبارت از ضابط وسلاح انداز باشد . آنهم دربست کوتوالی کابل منظور گردیده چنانچه نفرات و البسه و غیره مایحتاج شان تدارك شده است .

٥ ـ یك تعداد کاتب ها ویکنفر زیر دست برقی بمحبس خانهٔ دهمزنگ جدید منظور گردیده تا کارات افزوده و ادارهٔ ممر های صناعتی را بخوبی با خبری نموده باشند و امور تنویریهٔ آنهم درست باشد و هم چنان یکنفر باشی برای کار خانهٔ نل و خشت سمنت سازی منظور شده است .

٦ ـ یك عده نفری که برای کارات محافظی در وزارت فوائد عامه موجود بود قرار بست منظوری بودجه در بست افراد کوتوالی ولایت کابل گرفته شده هم چنان حمالان ریاست گمرك کابل داخل بست کوتوالی و پلیس آمده انتظام تکمیل نفر و غیره ما یحتاج اداری شان بعمل آمده است .

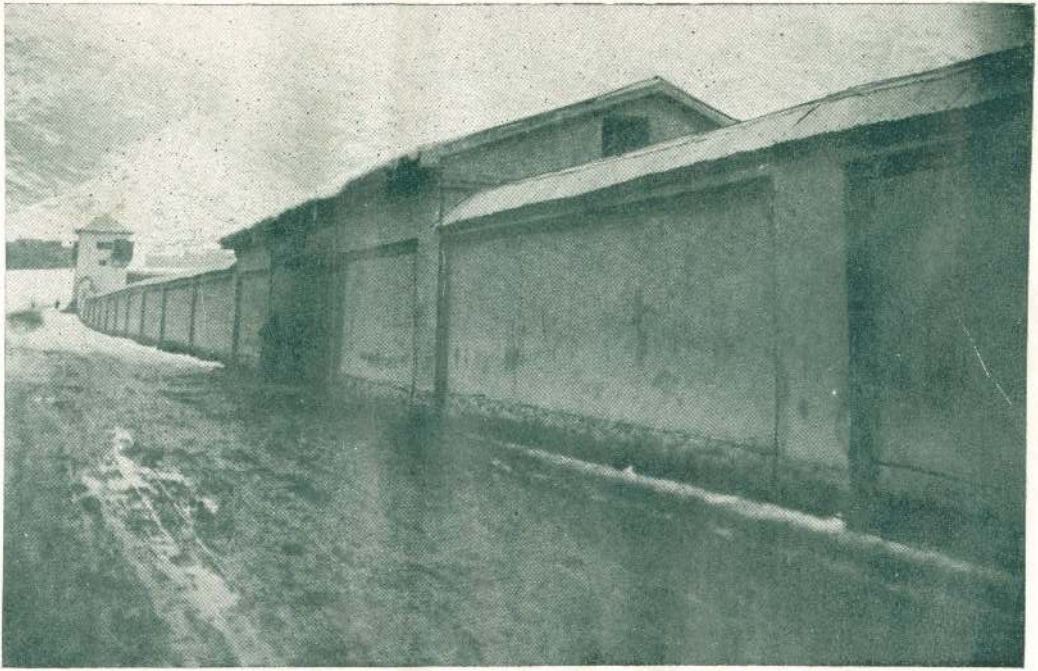
۷ ـ برای تشکیل پلیس های دائمی درمرکز حکومات کلان شمالی ، غزنی ، لوگر ترتیباتی گرفته شده ودران جمله افراد سائر و خورد ضابطان ومنصبداران با موتر های لاری و تجهیزات درست ومصارف لازمه تشکیل گردیده است .

از عمارات جدید قوماندانی کوتوالی کابل ؛ فابریکهٔ نساجی محبس عمومی که بطرف شمالی تعمیر محبس واقع است

Dans la prison centrale de Kaboul: Nouvelle fabrique de tissage.

(c) ketabton.com: The Digital Library

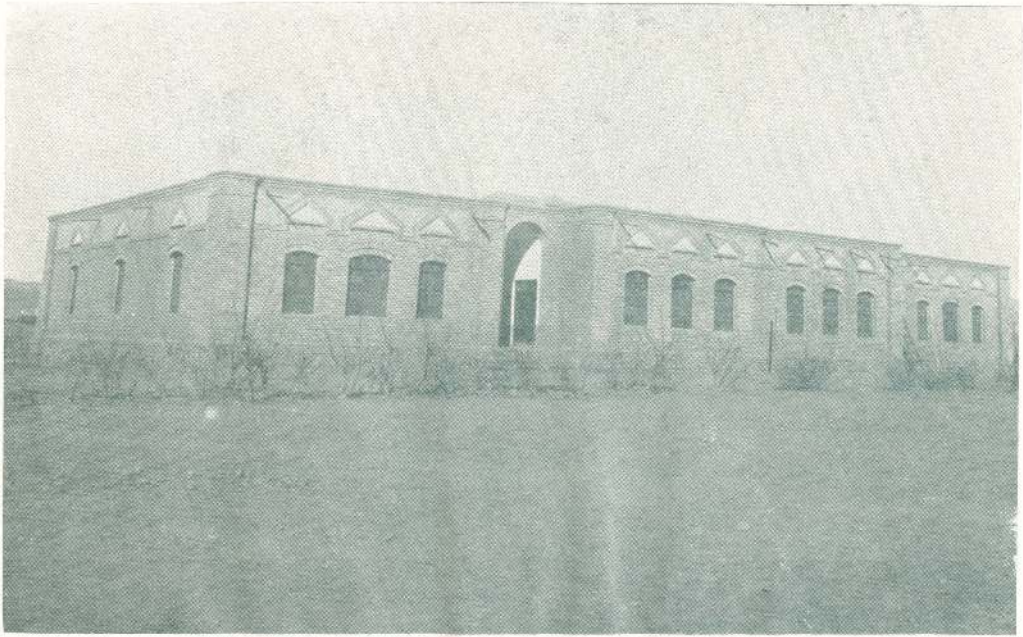
از عمارات جدید قوماندانی کوتوالی کابل : مدخل عمومی و برج سنگر دار شمالی غربی محبس دهمزنگ
L'entrée principale de la nouvelle prison de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

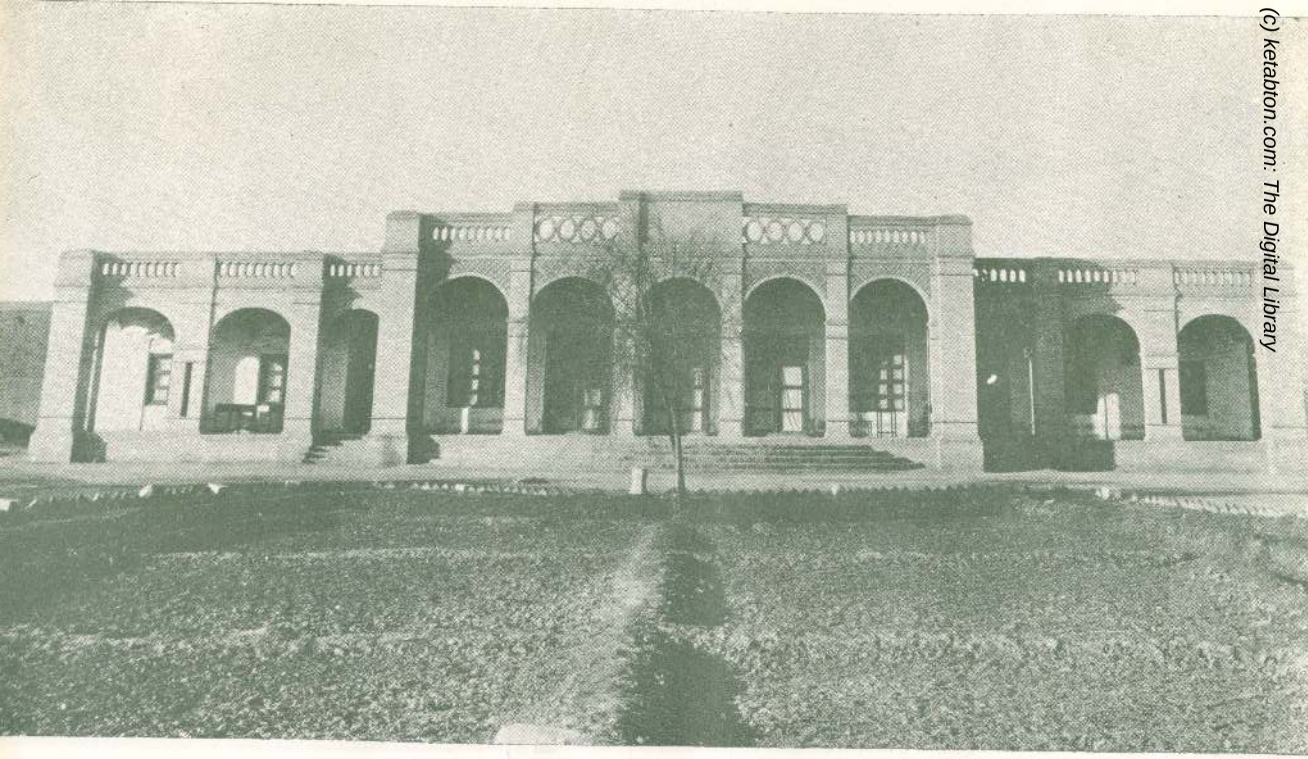
از عمارات هرات : عمارت نائب‌الحکومگی که درزمن ع ، ج عبد الرحیم‌خان نائب‌الحکومهٔ سابق ، ساخته شده
Palais du gouverneur nouvellement construit à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید ولایت هرات: مکتب در شهر نو
École nouvellement construite à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از تعمیرات جدید ولایت هرات : عمارت ریاست بلدیه درشهرنو

Nouvel immeuble de la municipalité d'HÉRAT

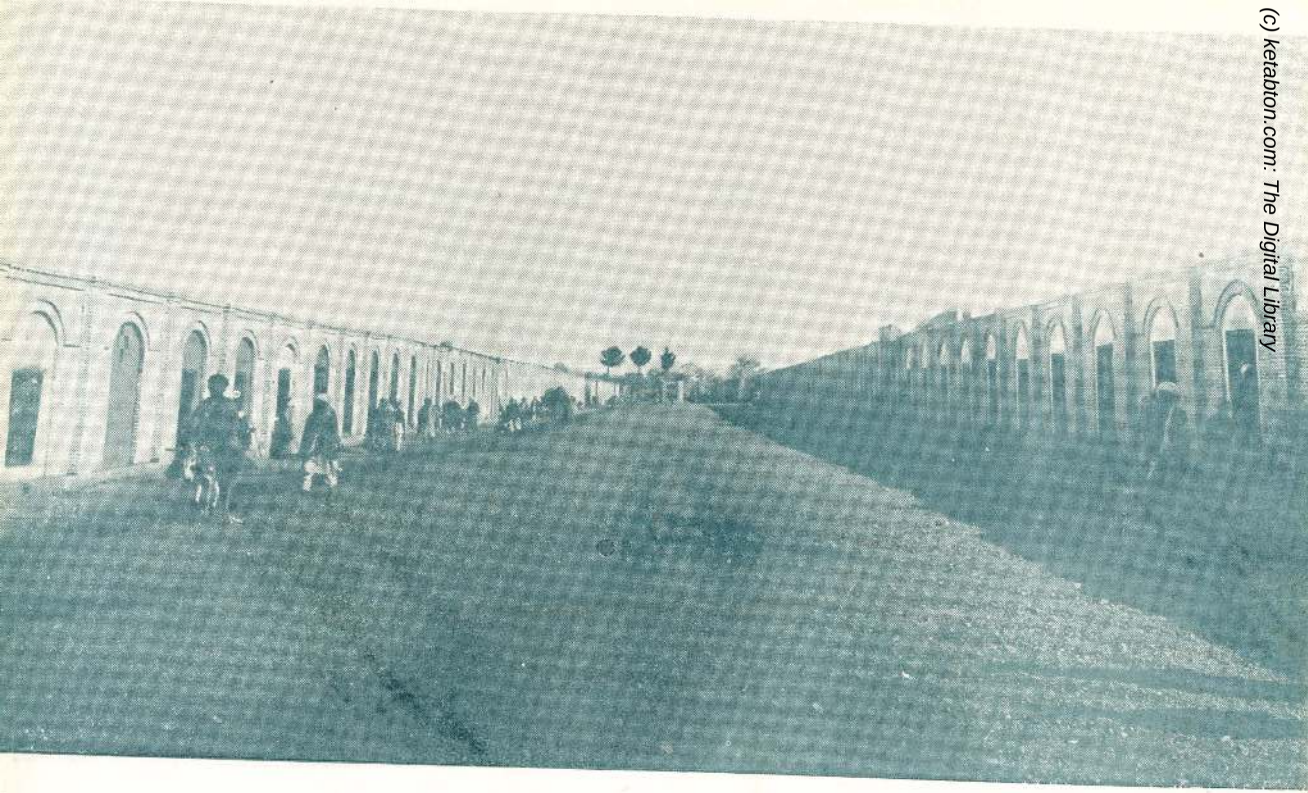
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید ولایت هرات : یکی از بازارهای جدید شهر نو

Un des nouveaux bazars de la ville d'HÉRAT

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت هرات : بازار نو در حکومتی غوریان
Nouveaux bazars à GHORIIAN (Prov. d'HÉRAT)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ حکومت اعلای میمنه ، عمارت تلگرافخانهٔ مرکزی
Station télégraphique nouvellement construite à Maimanah

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ حکومت اعلای میمنه : عمارت حکومتی درجه اول پشتون کوت

Un des nouveaux bâtiments gouvernementaux à Maimanah

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ـ : قوهٔ ضابطهٔ حکومتی درجهٔ ۳ جدید التشکیل (ازرو) مربوط حکومتی کلان لهو گرد و هم چنان قوهٔ ضابطهٔ علاقه داری جدید التشکیل (امنه) مربوط حکومتی کتواز در ین سال جدید تشکیل و تنظیم و نفرات و اسلحه و البسه و غیرهٔ شان تهیه شده است .

۹ـ : برای اصلاح امور حسابیهٔ قوماندانی های کوتوالی مطابق اصول جدید محاسبات در مرکز قوماندانی های کوتوالی ولایت قندهار و هرات و مزار شریف وقطغن و بدخشان وحکومتی اعلای سمت جنوبی ترتیبات لازمه اتخاذ و شعبات اجرائیه و کنترول تاسیس و وظایف هر شعبه از هم تفریق و مسئولیت تعین گردیده است تا امور حسابیهٔ قوماندانی های پولیس بصورت درستی در تدویر بیاید البته در سال ۱۳۱۶ شعبات محاسبهٔ باقی قوماندانی ها نیز به اصول جدید تعدیل خواهد یافت .

۱۰ـ : قوهٔ ضابطهٔ سه حکومتی محلی و یك علاقه داری جدید التشکیل مربوط مرکز ولایت هرات تکمیل و تنظیم شده است .

۱۱ـ : به قوماندانی کوتوالی مرکزی ولایت قطغن یکنفر سرمامور پلیس بدرجهٔ کندکشر و یکنفر کاتب پلیس بدرجهٔ ٤ و به قوماندانی کوتوالی مرکزی حکومتی کلان شمالی و قوماندانی کوتوالی فراه و میمنه یك یك نفر مامور پلیس بدرجهٔ تولی مشر و یك یك نفرکاتب پلیس بدرجهٔ ٤ برای حسن انتظام امور جزائیه و رفاه عامه منظوری یافته است .

۱۲ـ : به قوماندانی کوتوالی مرکزی حکومتی اعلای سمت مشرقی یك عده پلیس که عبارت از یك تولی و از درجهٔ ضابط و خورد ضابط و سلاح انداز باشد و یکنفر تولی مشر پیاده قسم حاضر باش جدید منظور و هکذا

(c) ketabton.com: The Digital Library

در حکومتی در جهٔ ۳ جدید التشکیل نورستان قوهٔ ضابطهٔ حکومتی مطابق بست یك حکومت محلی منظور گردیده است .

۱۳ـ : بحکومتی درجه اول چغانسور یکنفر تولی مشر پیاده و یك بلوك سواره جدید منظور شده است .

۱٤ـ : برای رفاهیت عامه در چند نقطهٔ ذیل : دروازهٔ قم ، میرزایلی ، آبدان میر علم ، دشت خیر آباد (در ولایت مزار شریف) ، چنگالی و جلوگیری ـ دولت آباد (درحکومتی اعلای میمنه) تهانه جات مخصوصه تاسیس و قوهٔ ضابطهٔ آنها تشکیل شده است .

قسمت سوم : امور صنعتی مجلس عمومی :

مجلس عمومی که در اثر افکار ترقی خواه حکومت متبوعهٔ ما از عرصهٔ چهار سال است تشکیل و برای مشغولیت و اصلاح خیالات محبوسین تقریباً از سه سال باینطرف کارخانه های بافندگی و نجاری و معماری و رنگ ریزی وغیره دران تأسیس و محبوسین مشغول گردیده اند اکنون اکثریه ما هر کار شده اند ، درعرض سال ۱۳۱۵ تاسیس بعضی دستگاها و کار خانه های جدید که بعمل آمده و محبوسین دران مشغول و مصروف شده و به اکثریه نفری که ماهر کار شده اند اجرت کار شان اجوره هم داده می شود قرار ذیل است :

الف ـ کار خانه های جدیدالتأسیس :

۱ : کارگاه بافندگی تسر دو برهٔ پشمی و نخی .

۲ : کار خانهٔ خیاطی .

۳ : « بوت دوزی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ : کارخانهٔ خشت کپربل برای پوشش عمارات .
٥ : « آهنگری .
٦ : « بوریا بافی .
٧ : « ساخت بند تفنگ و امثال آن .

ب ـ کار خانه های سابقه که وسعت داده شده :

١ : کارخانهٔ شطرنجی بافی وسعت کافی داده شده
٢ : « تسر بافی « «
٣ : « الچه بافی « «
٤ : « نل و خشت سنعتی « «
٥ : « گلیم بافی « «
٦ : « کاشی سازی « «
٧ : « تابلو نویسی « «
٨ : « نجاری « «
٩ : « خراطی « «
١٠ : « رنگرزی « «
١١ : « حلبی سازی « «
١٢ : « قالین بافی « «

ج ـ زراعت ترکاری در باغ محبس مطابق فن زراعت خوبتر شده است .

د ـ اجرا آت شعبهٔ معماری که در همین سال ١٣١٥ به عمل آمده عبارت ازسلسلهٔ تعمیرات از قبیل تعمیر جدید توقیف خانه و اکمال بعضی نواقص مثلاً تعمیر چاه حمام محبس و غیره میباشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

در حکومتی در جهٔ ۳ جدید التشکیل نورستان قوهٔ ضابطهٔ حکومتی مطابق بست یك حکومت محلی منظور گردیده است .

۱۳ـ : بحکومتی درجه اول چغانسور یکنفر تولی مشر پیاده و یك بلوك سواره جدید منظور شده است .

۱٤ـ : برای رفاهیت عامه در چند نقطهٔ ذیل : دروازهٔ قم ، میرزایلی ، آبدان میر علم ، دشت خیر آباد (در ولایت مزار شریف) ، چنگالی و جلوگیری ـ دولت آباد (درحکومتی اعلای میمنه) تهانه جات مخصوصه تاسیس و قوهٔ ضابطهٔ آنها تشکیل شده است .

قسمت سوم : امور صنعتی مجلس عمومی :

مجلس عمومی که در اثر افکار ترقی خواه حکومت متبوعهٔ ما از عرصهٔ چهار سال است تشکیل و برای مشغولیت و اصلاح خیالات محبوسین تقریباً از سه سال باینطرف کارخانه های بافندگی و نجاری و معماری و رنگ ریزی وغیره دران تأسیس و محبوسین مشغول گردیده اند اکنون اکثریه ماهرکار شده اند ، درعرض سال ۱۳۱۵ تاسیس بعضی دستگاها و کار خانه های جدید که بعمل آمده و محبوسین دران مشغول و مصروف شده و به اکثریه نفری که ماهر کار شده اند اجرت کار شان اجوره هم داده می شود قرار ذیل است :

الف ـ کار خانه های جدیدالتأسیس :

۱ : کارگاه بافندگی تسر دو برهٔ پشمی و نخی .

۲ : کار خانهٔ خیاطی .

۳ : « بوت دوزی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ علاقه داری انجیل و آلنجان، حکومت درجه اول تشکیل گردیده مرکز حکومت مذکور انجیل تعین شده .

۳ـ علاقه داری جوی نو و آنشان حکومت درجه ۲ تشکیل گردیده مرکز حکومت مذکور جوی نو تعین شده .

(هرسه جدید التشکیل حکومات مذکور مربوط مرتز دارالحکومه گی هرات است)

٤ ـ علاقه داری کرخ که از سابق منظوری داشته ومربوط مرکز دارالحکو مگی بود اکنون مربوط حکومت جوی نو شده .

د :ـ حکومت اعلای مشرقی :

علاقه داری های نورستان لغمان و کامدیش نظر بوسعت محیط و اینکه از مراکز حکومات مربوطه بعید بود برای اینکه در امور اداری حکومت و معاملات اهالی تسهیلات بوده باشد بدو حکومت درجه ۳ تشکیل گردیده به این تفصیل :

علاقه داری نورستان لغمان بحیث حکومت درجه ۳ مربوط حکومت اعلا، و علاقه داری کامدیش بحیث حکومت درجه ۳ موسوم به (لندی سین) مربوط حکومت کلان اسمار و کنر های سمت مشرقی.

هـ ـ حکومت اعلای فراه :

علاقه داری انار دره مربوط ولایت هرات نظر بمطالعات اداری ازولایت هرات منفك و به حکومت اعلای فراه مربوط شده .

از مقرریها و ترفیعات جدید وزارت داخله :

و ، ج ، شیرمحمد خان وکیل نائب الحکومهٔ قطغن و بدخشان نظر بمراتب خدمتگذاری و صداقتیکه از مشار الیه بمشاهده پیوسته ترفیعاً بنائب الحکومگی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ صورت تعدیل و تشکیلات جدید ملکیه :

الف : ولایت کابل :

۱ـ یك علاقه داری بنام (امنه) مربوط حکومت درجه اول کتواز ازحیث اهمیت موضع تشکیل یافته .

۲ـ اسم علاقه داری سه پای مربوط حکومت کلان دایزنگی ازنقطهٔ نظر تاریخی بنام شارستان تبدیل گردیده .

۳ـ مناسباتاً ریشخور سفلی بنام حضرت سلطان و ریشخور علیا بنام سلطان قلعه تبدیل درنظر گرفته شده

ب : ولایت قندهار :

۱ـ اسم حکومت درجه اول کدنی مربوط مرکز دارالحکومه گی به نسبت عدم موزنیت اسم سابقهٔ حکومت مذکور واتساع زبان ملی (پشتو) بنام (سپین بولدك) تبدیل یافته .

۲ـ مرکزحکومت درجه ۲ غورك به علاقه داری خاکریز وعلاقه داری خاکریزبه غورك تبدیل شده که خاکریزحکومت و غورك علاقه داری نامیده میشود.

۳ـ علاقه داری نیش که سابق به غورك مربوط بود کنون بحکومت خاکریز ارتباط یافته .

٤ـ انفکاك قریهٔ پاتان ولنگرازحکومت گیزاب به نسبت بعد مسافه وارتباط آن ازحیث نزدیکی بعلاقه داری چورهٔ ارزگان .

ج : ولایت هرات :

۱ـ علاقه داری‌های : گذاره وادوان وتیزوان وکبراق حکومت درجه اول تشکیل گردیده مرکز مذکور گذاره تعین شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاید ات شان علاوه از سال گذشته میبا شد ، چنانچه احصائیهٔ اجرا آت و عاید ات محاکم که سنجیده شده قرار ذیل است :

الف : ریاست عالیهٔ تمیز :

تعداد فیصله جزائی ـ ٦٠ فقره ـ تعداد فیصلهٔ حقوق ـ ٣٨ فقره

پول عاید ات (٢٤٥٢) افغانی

ب : محکمهٔ مرافعه و ابتدائیهٔ مرکز کابل و محاکم شرعیهٔ مربوطهٔ آن :

تعداد فیصلهٔ حقوقی ١٩٠٤ فقره ـ تعداد فیصلهٔ جزائی ـ ٨٧٨ فقره

« وثایق شرعی ٥١٣٦١ قطعه ـ « نکاحنامهٔ باکره ـ ٦٢١١ قطعه

« نکاحنامه ثیبه ٣٢٥١ « ـ پول عاید ات (٤٠١٢٦٠) افغانی .

ج : محکمهٔ مرافعه وابتدائیهٔ مرکز و محاکم شرعیهٔ مربوطهٔ ولایت قندهار :

تعداد فیصلهٔ حقوقی ٧٠٩ فقره ـ تعداد فیصلهٔ جزائی ٥٦٦ فقره

« وثایق شرعی ٩٧٥٥ قطعه ـ « نکاحنامهٔ باکره ١٥٨٧ قطعه

« نکاحنامهٔ ثیبه ٨١٠ « ـ پول عاید ات (٨٦١٥٣) افغانی .

د : محکمهٔ مرافعه و ابتدائیهٔ مرکز و محاکم شرعیهٔ مربوطهٔ ولایت هرات :

تعداد فیصلهٔ جزائی ٦٤٥ فقره ـ تعداد فیصلهٔ حقوقی ٥٢٩ فقره

« وثایق شرعیه ٨٦٨٤ قطعه ـ « نکاحنامهٔ باکره ١٥٧١ قطعه

« نکاحنامهٔ ثیبه ٧٠٨ « ـ پول عاید ات (١٠٧٥٠) افغانی .

ه : محکمهٔ مرافعه و ابتدائیهٔ مرکز و باقی محاکم شرعیهٔ مربوطهٔ ولایت مزار شریف :

تعداد فیصلهٔ حقوقی ٦٧٨ فقره ـ تعداد فیصلهٔ جزائی ٧٧٢ فقره

« وثائق شرعی ١٢٢٢٨ قطعه ـ « نکاحنامهٔ باکره ٣٦٤٦ قطعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و لایت موصوف .

ع ، ع ، محمد هاشمخان حاکم کلان بدخشان بحکومت کلان غزنی .

« « « ، غلام محی‌الدین خان وکیل شورای ملی بحکومت کلان دایزنگی .

« « « ، میر اکبر خان حاکم شنواری سمت مشرقی تر فیعاً به حکومت کلان قلات مربوط و لایت قندهار .

« « « ، سید عباس خان وکیل شورای ملی بحکومت کلان بدخشان .

امور عدلیه

وزارت عدلیه در سال ۱۳۱۵ به تعقیب خیالات شریعت پرورانه و نیات حسنهٔ عدالت گسترانهٔ اعلیحضرت همایونی مثل سنوات ماضی در صدور اوامر لازمه و اعطای هدایات مکتفیه و استفتاء شرعیه به تمام محاکم شرعیه اعم از ریاست تمیز ، محاکم مرافعه و ابتدائیه ، اقدامات ، و قضات محاکم شرعیه را به اجرای امور مرجوعه و وظائف محولهٔ به شان اساس مقررات شرعیه بصورت صحیح و حقانه توصیه و مساعی شان را بفراهم آوری رفاه وامنیت عمومیه و عدم فرو گذاشت از جلوگیری وقوعات مضره و تعین جزای لازمهٔ شرعیه برای مرتکبین قتل ، سرقه ، اخلال امنیت و غیره عطف کرده ، به عدم صدور اوامر در کاغذ های غیر رسمی و تعمیم و فروش وثائق شرعیه ونکاحنامهٔ رسمیه مکلف شان ساخته . ودرعین حال به اجرا آت و فیصله جات محاکم شرعیه غور و دقت بکار برده شده ، و می توان گفت که مجاری امور محاکم شرعیه در ین سال از فضل و مرحمت خداوند متعال و نیات حسنهٔ حکومت متبوعه نه تنها مثل دیگر سنوات ماضی بصورت صحیح و حسب المنتظر بوده ، بلکه در امسال اجرا آت محاکم و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی ، محکمهٔ مرافعه وابتدائیهٔ مرکز و باقی محاکم شرعیهٔ مربوطهٔ حکومت اعلای فراه :

تعداد فیصلهٔ حقوقی ۱۶۲ فقره ـ فیصلهٔ جزائی ۶۱ فقره
وثائق شرعی ۲۰۷۳ قطعه ـ نکاحنامهٔ باکره ۶۴۷ قطعه
نکاحنامهٔ ثیبه ۷۰۶ قطعه ـ پول عایدات (۲۰۰۰۸) افغانی
جمع کل فیصله جات حقوقیه : (۶۱۱۴ فقره)
« « جزائیه : (۴۲۷۹ «)
« وثائق شرعیه : (۱۲۰۰۶۷ قطعه)
« نکاحنامه ها : (۳۶۸۶۶ «)
« عایدات نقدی : (۱،۰۰۹،۳۰۷) افغانی
اضافه گی عایدات نسبت به سال ۱۳۱۴ (۶۰ فیصد)

ازمقرری‌ها وترفیعات جدید وزارت عدلیه

ف ، ملا محمد محسن خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ دای چوپان (قندهار) تبدیلاً به قضای محکمهٔ دند مربوط ولایت قندهار .

« ، ملا کریم الله خان قاضی محکمهٔ ابتدائیه تیرین (قندهار) تبدیلاً به قضای محکمهٔ دای چوپان مربوط ولایت قندهار .

« ، ملا فضل‌حق خان قاضی‌محکمهٔ ابتدائیهٔ نوزاد (قندهار) تبدیلاً به قضای محکمهٔ تیرین مربوط ولایت قندهار .

« ، ملا ، عبدالله خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ خاکریز (قندهار) تبدیلاً به قضای محکمهٔ گرمسیر مربوط ولایت قندهار .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف ، ملا صالح محمد خان به قضای محکمهٔ نوزاد مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا عبدالقدوس خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ کشك نخود تبدیلاً به قضای محکمهٔ دهله مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا عبدالوهاب خان مفتی محکمهٔ مرافعهٔ قندهار ترفیعاً به قضای محکمهٔ سپین بولدك (کدنی سابق) مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا سید خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ فلات به قضای محکمهٔ دهراؤد مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا نورالحق خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ جلدك ترفیعاً به قضای محکمهٔ فلات مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا عبدالحلیم خان ترفیعاً به قضای محکمهٔ ارغستان مربوط ولایت قندهار .
« ، ملا آقا محمد خان مفتی محکمهٔ ابتدائیهٔ شورابك قندهار ترفیعاً به قضای محکمهٔ دهله مربوط ولایت قندهار
« ، ملا محمد عمر خان مفتی محکمهٔ ابتدائیهٔ هرات ترفیعاً به قضای محکمهٔ جدید التشکیل حکومتی گذاره مربوط ولایت هرات .
« ، ملا شیر محمد خان مفتی محکمهٔ ابتدائیهٔ هرات ترفیعاً به قضای محکمهٔ جدیدالتشکیل حکومتی جوی نو مربوط ولایت هرات .
« ، ملا نصرالدینخان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ او به هرات تبدیلاً به قضای محکمهٔ جدیدالتشکیل حکومتی انجیل مربوط ولایت هرات .
ف ، ملا عبدالله خان به قضای محکمهٔ ابتدائیهٔ درهٔ صوف مربوط ولایت مزار شریف .
« ، ملا فیض محمد خان مفتی محکمهٔ ابتدائیهٔ اشکمش (مزار) ترفیعاً به قضای

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکمهٔ مذکور .

« ، ملا عبدالرحیم خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ اندراب (قطغن) تبدیلاً بهقضای محکمهٔ دوشی مربوط ولایت قطغن .

« ، ملا بسم الله خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ دوشی (قطغن) تبدیلاً به قضای محکمهٔ اندراب مربوط ولایت قطغن .

« ، ملا عبدالسلام خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ تالقان (قطغن) تبدیلاً به قضای محکمهٔ کشم مربوط ولایت قطغن .

ف ، ملا عبدالحلیم خان قاضی محکمه ابتدائیهٔ حضرت امام صاحب ، (قطغن) تبدیلاً به قضای محکمهٔ قندوز مربوط ولایت قطغن .

« ، ملا محمد جان خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ کشم (قطغن) تبدیلاً به قضای محکمهٔ تالقان مربوط ولایت قطغن .

« ، ملا عبدالصمد خان قاضی محکمهٔ ابتدائیهٔ قندوز (قطغن) تبدیلاً به قضای محکمهٔ حضرت امام صاحب مربوط ولایت قطغن .

امور مالیه

امور حسابیه و معاملات عایدات و مصارف و توازن بودجه ، یکی از بزرگ ترین شعبات اداری یك مملکت بشمار رفته ، حسن انتظام حسابات و جمع و خرج یك مملکت از یکطرف برای سائر اجرا آت و اقدامات آن مملکت سهولت زیادی پیش میکند ، از طرف دیگر از حسن جریان امور مزبورکه منتج به افزونی محاصیل عمومی و رفاه عامه میگردد نمایندگی مینماید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو شبختانه در ین چند سال اخیر امور حسابیه در ردیف سائر امور مملکت مورد توجه خاص اولیای دولت واقع و برای اصلاح و تسهیل اصول محاسبات مملکتی تدابیر درستی اتخاذ گردیده که از اثر مطالعات و تحقیقات چند ساله درسال ۱۳۱۵ تحول خوبی در اصول حسابیه مطابق سیستم های عصری وارد آمده و امید میرود که از اثر این اقدامات امور حسابیهٔ مملکت رونق و انتظام صحیحی را مالك شده در نتیجه ترقیات و افزونی قابل‌ملاحظهٔ در عایدات مملکتی‌وارد و هم موجبات مزید رفاهیت اهالی گردد . خلاصهٔ اجراآت سال ۱۳۱۵ وزارت مالیه قرار ذیل است :

۱ ـ ترتیب بودجهٔ مملکتی بابت سال ۱۳۱۵ که بوقت مقرره و بصورت موازنهٔ صحیح عایدات ومصارف تدوین و پس از طی مراتب اصولی و احراز تصویبات لازمه ، به عموم دوائر مملکت توزیع گردیده و نیز در طول سال مذکور بصورت صحیح در اجرای آن تدقیق و نگرانی بعمل‌آمده است .

۲ ـ عملی ساختن طرز جدید محاسبات که از ۲ سال باینطرف زیر مطالعه بوده پس از تجارب لازمه در سال ۱۳۱۵ ابتداء در ولایت کابل و بعد در تمام ولایات و حکومات اعلی مورد تطبیق واقع گردیده و در اخیر سال مذکور محاسبات بعضی دوائر دیگر ازقبیل وزارت مالیه و وزارت‌تجارت ووزارت پست وتلگراف ومطبعهٔ عمومی کابل وغیره نیزمطابق اصول‌جدید مذکور تحت اجراء گرفته شد و در همه دوائر مذکوره نتائج اطمینان بخش بدست آمده ـ چنانچه از اثر این کامیابی درابتدای سال ۱۳۱۶ دفاتر حسابیهٔ باقی دوائر مملکتی هم بهمین طرز نو تعدیل داده شده ـ گویا اکنون تمام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوا ئر حسا بی و طن عز یز ما بیك اصول واحد و مطا بق طرز جدید که نظر بمشورهٔ مشاور ما لی وزارت مالیه بر حسب طرز محاسبا تی معمولهٔ امر وزهٔ دول عالم و نظر به تطبیقا ت و تجارب اساسیه ، ترتیب یافته ، درجر یان میباشد .

ابن اصول جدید که در دوائر مالیاتی مملکت اجرا آت امور را بصورت صحیح ، سریع ، واضح و ساده جریان میدهد ، طوریکه شایسته است طما نیت وضمانت بزر گیرا راجع به صحت اجرا آت دوائر متضمن میباشد ـ قواعد اساسی و تشکیلات جدیدهٔ آن قرار آتی است :

۱ ـ تقسیمات صحیح وظایف در بین مامورین .

۲ ـ تفرید و تشخیص مسئولیت های اشخاص .

۳ ـ کنترول سریع ، ساده وموثر قبل از شروع وبعد از انجام هریك از امور .

٤ ـ ارتباط نزدیك و صحیح بین دوائر مختلفه بصورتیکه اگر برای هر کدام از دوائر مذکوره بر حسب صلاحیت مخصوص او اختیارات داده شود البته از نتیجهٔ آن یك کار صحیح و مرتب بوجود خواهد آمد .

وظائف مربوطه در هر یك از دوائر (مرکزی و محلی) دربین مامورین به چهار فریق ذیل منقسم است .

الف ـ وظائف اجرائیه .

ب ـ « محاسبه .

ج ـ « تحصیلی واردات .

د ـ « تحویلات و تادیات .

(c) ketabton.com: The Digital Library

از اثر تقسیم طبقات فوق الذکر و ظائف مذکور در بین چهار دسته : مامورین اجرائیه ، مامورین محاسبه ، تحصیلداران وارداتی . وخزانه داران منقسم گردیده است . ترتیب ارسال صورت های حساب از محالات بمرا کز و مراجع بواسطهٔ فرستادن تابلوی های موعدی (جدول) مخصوصه است که بطور خلص ترتیب و وقتاً فوقتاً ارسال میگردد .

۳ ـ عوائد حکومتی از اثر حسن انتظام امور ومساعی مأمورین مربوطه اعم از مامورین وزارت مالیه و مستوفیان و سررشته داران اعلی و غیره در سال ۱۳۱۵ نسبت به سال ۱۳۱٤ (۷ ونیم) فیصد اضافه شده است .

٤ ـ باقیات دولت در سال ۱۳۱۵ به نسبت ۱۳۱٤ (۱۷) فیصد زیادتر حصول شده است .

امور مطابع و صکوکات :

درین سال امور مطابع ، ترقیات زیادی را حائز گردیده وعلاوه ازجدیت و فعالیتیکه در طبع جرائد و مجلات و کتب و تهیهٔ جداول و اقسام منشورات وغیره کار آمد دوائردولتی واشخاص انفرادی به عمل آمده ، یك عده ماشینهای طباعتی جدید که مطابق تازه ترین اصول عصری میباشد ، خریداری و وارد شده که بعضی از آن نصب و دایر گردیده و باقی در شرف نصب است . گویا درین سال یك مطبعهٔ مکمل باتمام لوازم ضروریهٔ آن تهیه گردیده که البته اثرات مفید و موزونی که در مطبوعات و نشریات و عموم کارات طباعتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطن عزیز ما ازان وارد خواهد شد ، بزودی بهمه کس معلوم خواهدگردید . درینجا تنها به ذکر اسمای ماشین های عمدهٔ جدید الورود اکتفا می ورزیم :

۱ ـ : ماشین های زینکو گرافی مکمل باتمام لوازم از (قسم ماشینها و سامان عکاسی و « هلیوگیولوشی سازی » و کمره های « روپرود کسیون » (طبع مجدد) و « و رتیکال » و « ردوکسیون » (خوردن کردن) و کلیشه سازی و شیمی گرافی و رو توش و کاپی سنگ و جست والمو نیم و غیره ادویهٔ و دیگر لوازم کیمیاوی) (۲۰) پایه

۲ ـ : ماشین های صحافی مکمل از قبیل ماشین های دوخت تار وشیرازه بندی اتو ماتیك (خود کار) و دو خت سیم و ماشین های برش اتو ماتیك و قات کردن و و قایه سازی به انواع مختلف برای هر گونه کار و قایه و شیکه کردن تکت های پستی و غیره (۱٤) پایه

۳ ـ : ماشین (آف سیت) برای طبع مضامین و تصاویر ساده ورنگه ازروی جست که در هر ساعت ٤ و نیم هزار نسخه طبع میکنند (ازکار خانهٔ رولند) (۱) پایه

٤ ـ : ماشین های طبع حروفی ازقسم « گودرون » و « استرا » و « فولی » و « اتوماتن » و « ریو » و « وتیکل : همه اتو ماتیك (خود کار) از بهترین و اعلا ترین رقم ماشین های عصری (۱٤) پایه

٥ ـ : ماشین چاپ بر جسته (حروف و تصاویر و غیره) و « کپر دروك » (۳) پایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ ـ : ماشین های پنتوگراف گراویر (تصاویر) از فابریکهٔ « دکل » برای کار (گراویر) هموار و بر جسته بر فولاد و مس و جست و سنگ و شیشه ـ باموتر های برقی (۲) پایه

۷ ـ: ماشین های گراویر (تصاویر) از فابریك « کلمش » برای گراویر سنگ و شیشه . (۲) پایه

۸ ـ : ماشین های گیولوشی سازی صکوکات ازفابریکهٔ « ندرنای وین » از بهترین و اعلا ترین ماشین های عصری (۲) پایه

۹ ـ : ماشین‌های‌متفرقه برای کارات طباعت‌وحروف‌چینی وغیره (۱۲) پایه

۱۰ ـ : سامان متفرقه از قسم سامان رسامی و عراده های حمل و نقل کاغذ و سنگ و غیره و غیره .

مقرریها و ترفیعات جدید وزارت مالیه :

ع ، ص محمد علیخان سابق مدیر محاسبهٔ وزارت در بار به مستوفیت ولایت هرات .

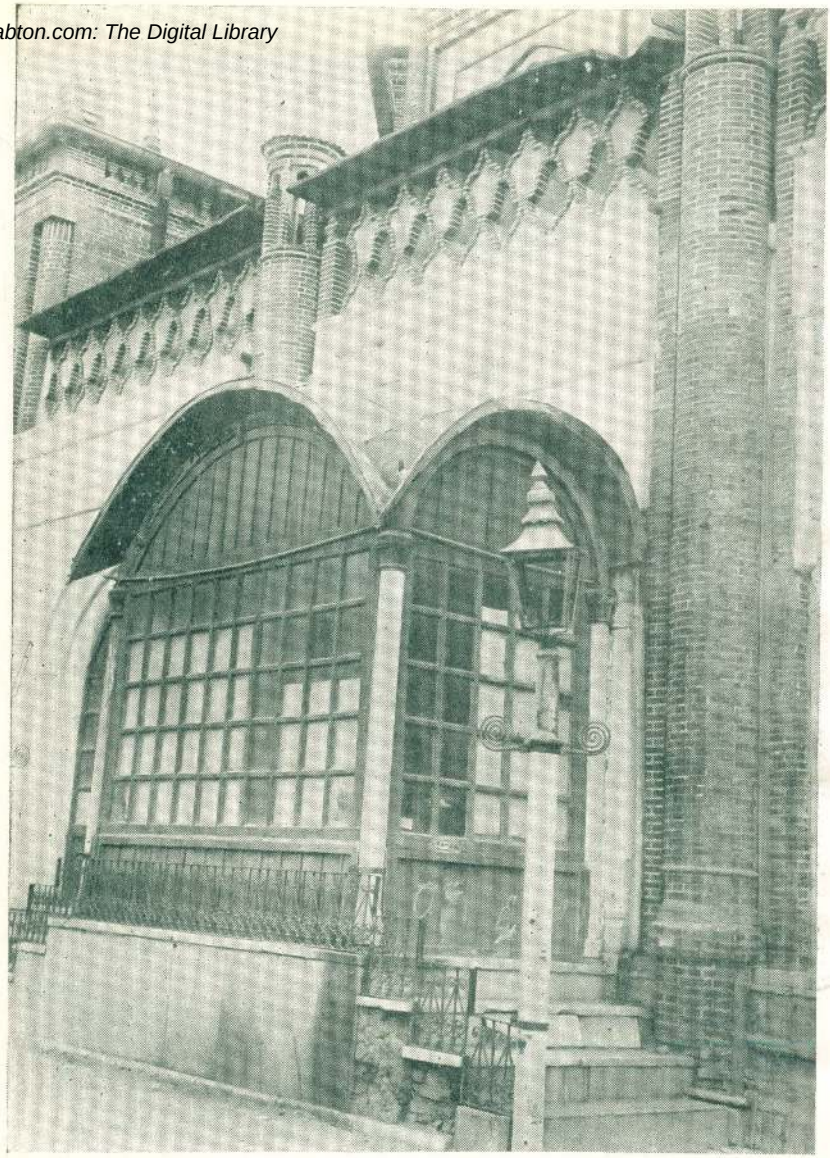
ص ، فقیر محمد خان سابق منشی شورا بمدیریت اوراق وزارت مالیه .

« محمد نعیم خان سابق سررشته دار اعلای فراه بمدیریت جدیدالتشکیل املاك وزارت مالیه .

ص ، نور احمدخان سابق مدیر مالیهٔ گرشك به سررشته داری اعلای فراه .

« ، عبدالحنان خان به معاونی خزانهٔ عمومی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یك حصه از عمارت کتابخانهٔ وزارت معارف در کابل

Une partie des bâtiments de la bibliothèque du ministère de l'instruction publique à Kaboul:

منظرهٔ خارجی عمارت کلوب معارف در کابل

Vue externe de l'immeuble du club de l'instruction public à Kaboul

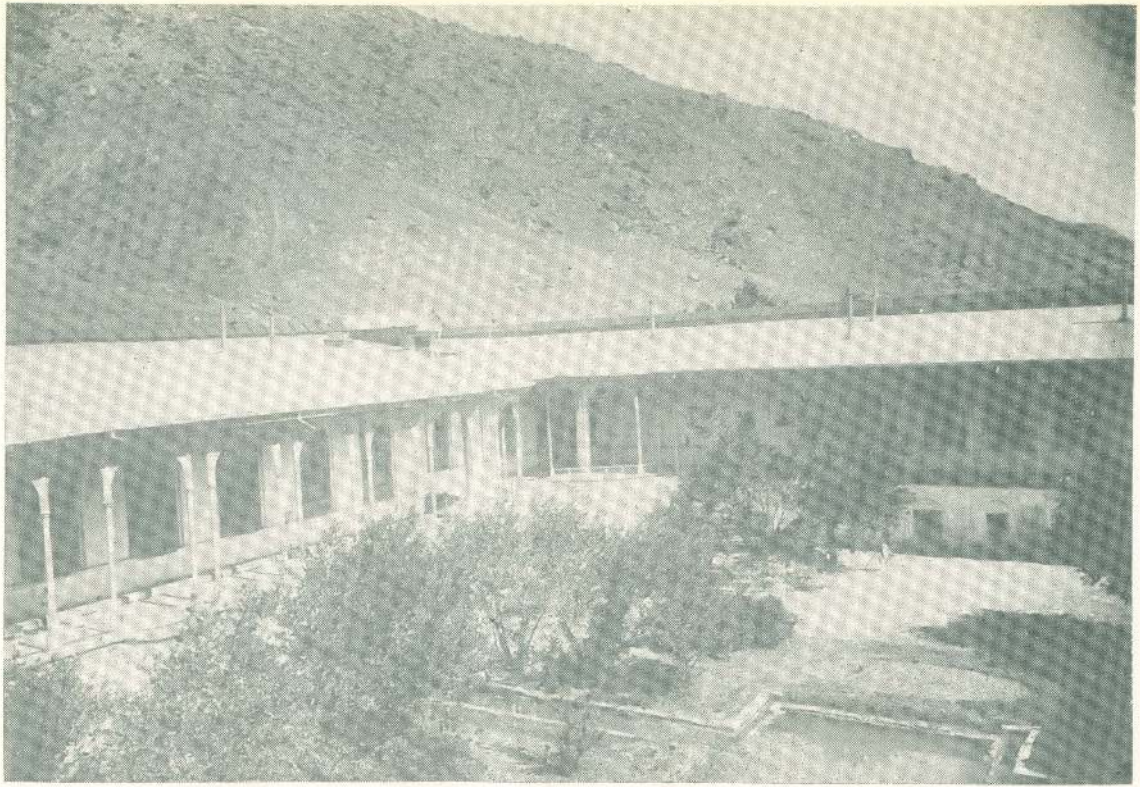
(c) ketabton.com: The Digital Library

منظرهٔ داخلی یك حصه از عمارت مکتب عالی حبیبیه در کابل

Une vue des bâtiments du Collège Habibi-iah à Kaboul.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمارت مکتب زراعت در کابل (واقع باغ بابرشاه)

Vue interne des bâtiments de l'Ecole de l'Agriculture à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

امور معارف

افغانستان طوریکه درهر شعبهٔ مدنی خود حرکت قابل توجهی کرده درشعبهٔ معارف نیز ازحیث کیفیت وکمیت ترقی شایانی نموده وتعداد مکاتب و موسسات عرفانی به پیمانهٔ جالب توجهی افزود گردیده است .

این معارف موجوده فی الحقیقت بعد از اخلال ۱۳۰۷ ـ ۱۳۰۸ که اثری ازان نبود بتوجهات قیمتدار اعلیحضرت شهید سعید بوجودآمده ، وعلاقه مندی ذات با برکات اعلیحضرت المتوکل علی الله بمعارف آنراوسعت بخشیده ، چنانکه می بینم معارف درین سال نسبت بسال گذشته ترقی نمایانی کرده برعدهٔ مکاتب فی صد (پنجاه) و برعدهٔ طلبه فیصد (هفتاد) افزوده ، وتاریخ معارف افغانستان این سرعت سیر را سراغ ندارد . بلی هرحکومتی دارای مکتب گردیده میان اهالی هرسمت وحکومت معارف پرور ، گویا یك نوع مسابقه واقع شده ، حکومت هرسمت همینکه یك مکتب تاسیس میکند اهالی آنسمت برای تشکیل مکتب دیگر محل و طلبهٔ دیگر تهیه می بینند . درصورتیکه چندسال قبل تناسب برعکس بود . مسرت بخش تر آنکه در بعضی قرای دور ازمرکز حکومت ، نیز برخلاف توقع مکاتب متعددی دیده میشود ، این حال بجائی رسیده که فعلاً اسم مکتب رسمی دربعضی قراء از جملهٔ مجردات شمرده میشد اکنون یك امر عادی وازجملهٔ امور روز مره بقلم میرود .

رویهمرفته درین سال تقریباً (شست) مکتب ابتدائی و (شش) مکتب رشدی در ولایات روی مکاتب ابتدائی ورشدی سال قبل تاسیس یافته که هر کدام ازین مکاتب دارای صد ها طلبه بوده ونیزدرهر مکتب (یکصدو پنجاه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفر طلبه اضافه شده و در نظر است که در سال آتی (۱۳۱۶) طلاب نو وارد نیز در هر مکتب قبول و برای صنف اول (۴۰) نفر دیگر اضافه شود. طبیعی است که این تعداد غیر از تاسیس مکاتب ابتدائی است که درنظر میباشد.

این نکته را نیز در ینجا باید علاوه کرد که رشدیهای ولایات دورهٔ دوم سال خود را طی مینمایند، و بآخرسال ۱۳۱۶ دورهٔ خود را تمام خواهند کرد.

علاوه برمکاتب ابتدائی و رشدی، کورس های مسلکی و عالی که درعرض سال تاسیس یافته از قبیل کورس عالی پست و تلگراف و کورس عالی تخنیکی و کورس حفظ الصحه و زبان و غیره نیز قابل تذکر است.

چون تعمیم زبان پشتو در عرض همین سال طرف توجه قرار داده شد لذا از یکطرف در مرکز و از طرف دیگر در ولایات کورس های متعددی برای آنانیکه تا حال پشتو یاد نداشتند تشکیل گردیده اهالی و مامور تاغیر آن همه با یك حرارت روز افزون مشغول تعلیم میباشند.

درین سال یك عده طلاب برای تحصیل عالی در ترکیه فرستاده شده، این دسته علاوه بر محصلین سابق اند که در آنجا مشغول تعلیم بوده اند، و یکعده طلاب افغانی که در خارج تحصیلات خود را در شعبات اقتصاد، نساجی معدن شناسی به تکمیل رسانیده اند وارد وطن شده و مشغول کار در شعبات خود میباشند.

مکاتب جدید التأسیس:

الف: ولایت کابل:

۱ـ: تاسیس یك شعبهٔ مهندسی در مکتب صنایع مرکز یکباب

۲ـ: « « « لیتوگرافی وچاپ سنگی درمکتب صنایع مرکز «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ : تاسیس مکتب ابتدائی در نجراب	یکباب
٤ـ : « « « در محمود عراقی	«
٥ـ : « « « « بمبائی وردك	«
٦ـ : « « « « بگرامی	«
۷ـ : « « « « زرغون شهر لوگر	«
۸ـ : « « « « پادخواب شاه «	«
۹ـ : « « « « داغی جان	«
۱۰ـ : « « « « ریزه کوهستان	«
۱۱ـ : « « « « استالف	«
۱۲ـ : « « « « گل بهار	«
۱۳ـ : « « « « کتواز غزنی	«
۱٤ـ : « « « « چهار آسیاب	«
۱٥ـ : « « « « خواجه مسافر پغمان	«
۱٦ـ : « « « « سرای خواجه	«
۱۷ـ : « « « « بامیان	«
۱۸ـ : « « « « دایکندی	«

جمله ۱۸ باب

ب : ولایت قندهار :

۱ : تاسیس مکتب رشدی در خود مرکز	ـ یکباب
۲ : « « ابتدائی	ـ «
۳ : « « «	ـ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ : تاسیس مکتب ابتدائی — یکباب
٥ : » » » — »
٦ : » » » — »
جمله ٦ باب

ج : ولایت هرات :
١ : تاسیس مکتب رشدی در خود مرکز — یکباب
٢ : » » در گذران — »
٣ : » » درحکومتی کشك — »
٤ : » » درمرغاب — »
٥ : » » درغورات — »
٦ : » » درحوض پریان — »
جمله ٦ باب

د : ولایت مزار شریف :
١ : تاسیس مکتب رشدی در خود مرکز — یکباب
٢ : » » ابتدائی » » — »
٣ : » » » » » — »
٤ : » » » » » — »
٥ : » » » » » — »
٦ : » » در ایبك — »
٧ : » » دردولت آباد — »
٨ : » » درسنگچهارك — »

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ : تاسیس مکتب ابتدائی در ده دادی ـ یکباب

جمله ۹ باب

ه : ولایت قطغن و بدخشان :

۱ : تاسیس مکتب رشدی درخود مرکز (خان آباد) ـ یکباب

۲ : « « ابتدائی در غوری ـ «

۳ : « « « در فرخار ـ «

جمله ۳ باب

و : حکومت اعلای سمت مشرقی :

۱ : تاسیس مکتب رشدی در خود مرکز (جلال آباد) ـ ۱ ـ باب

۲ : « « ابتدائی در چار باغ صفا ـ « ـ «

۳ : « « در اسلام بیگ آباد ـ « ـ «

٤ : « « در سمر خیل ـ « ـ «

٥ : « « در سنگر سرای کامه ـ « ـ «

٦ : « « در قلعهٔ آخند ـ « ـ «

۷ : « « در کنر خاص ـ « ـ «

۸ : « « در چغتو السراج ـ « ـ «

۹ : « « در بهسود مشرقی ـ « ـ «

۱۰ : « « در سلطان پور علیای سرخ رود ـ « ـ «

جمله ـ ۱۰ ـ «

ز : حکومتی اعلای سمت جنوبی :

۱ : تاسیس مکتب ابتدائی در حصهٔ دوم چمکنی ـ ۱ ـ «

۲ : « « « در رود احمد زائی ـ « ـ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : تاسیس مکتب ابتدائی در زرمت ـ ۱ ـ باب
٤ : « « « در حصهٔ ۲ زرمت ـ « ـ «
٥ : « « « در اسمعیل و مندوزائی ـ « ـ «
جمله ـ ٥ ـ «

ح : حکومتی اعلای میمنه :
۱ : تاسیس مکتب رشدی در خود مرکز ـ ۱ ـ «
۲ : « « ابتدائی در پشتون کوت ـ « ـ «
جمله ـ ۲ ـ «

جمع کل : ـ ٥۹ ـ «

فعالیت تالیف وترجمه نیز دریندسال قابل ذکر وبشرح آتی است .

اولاً ـ یکدسته کتبی که توسط وزارت معارف برای مکاتب در فارسی تألیف وترجمه یافته .

ثانیاً ـ یکدسته کتبی که برای تعیم زبان پشتو برای مکتب وخارج مکتب تألیف شده .

ثالثاً ـ یکدسته کتبی که بداوطلبی برای جشن استقلال تألیف وترجمه گردیده .

رابعاً ـ یکدسته کتبی که ادبا وفضلا برای تربیهٔ ادبی وفکری انشاوتحریر نموده اند .

در دستهٔ اول می توان کتب عمدهٔ ذیل رانشان نداد :

۱ ـ حساب اول رشدی در حدود یکصد وپنجاه صفحه مقننه
۲ ـ « دوم « یکصد وهشتاد « «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ حساب سوم رشدی در حدود دو صد صفحه مقننه

٤ ـ « « چهارم « « « « «

٥ ـ دینیات رشدیهٔ اول که مباحث عقائد ، احکام ، معاملات ، اخلاق ومنهیات را در بر گرفته .

٦ ـ دینیات رشدیهٔ دوم که مباحث عقائد ، احکام ، معاملات ، اخلاق ومنهیات را در بر گرفته .

۷ ـ دینیات رشدیهٔ سوم که مباحث عقائد ، احکام ، معاملات ، اخلاق ومنهیات را در بر گرفته .

۸ ـ دینیات رشدیهٔ چهارم که مباحث عقائد ، احکام ، معاملات ، اخلاق ومنهیات را در بر گرفته .

۹ـ تاریخ رشدیهٔ اول مشتمل بر مباحث قرون اولای آسیای وسطی .

۱۰ـ « « دوم « « « وسطی « « .

۱۱ـ جغرافیهٔ « اول « « طبیعی

۱۲ـ « « دوم « « امریکا ، افریقا ، استرالیا .

۱۳ـ قرائت فارسی رشدیهٔ اول مشتمل برنظم ونثر فضلای وطنی

۱٤ـ « « « دوم « « « «

علاوه برکتب فوق یکدسته کتب تاریخ ، جغرافیا ، حساب ، هندسه ، نباتات ، حیوانات ، معرفة الارض ، تشریح وفیزیولوژی وغیره ، تعدیل واصلاح وبقالب نو ریخته شده است .

در دستهٔ دوم یعنی زبان پشتو میتوان کتب ذیل را بطور نمونه نشانداد :

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ـ کتب مکتبی :

۱ـ دینیات صنف اول ابتدائی
۲ـ « « « دوم «
۳ـ « « « سوم «
٤ـ « « « چهارم «
٥ـ حساب « اول «
٦ـ « « دوم «
۷ـ « « سوم «
۸ـ اخلاق مدنی « « «
۹ـ معلومات عمومی « « «

ب ـ کتب غیر مکتبی :

۱ ـ پشتو شو و نکی تالیف محترم محمد عثمان خان رئیس انجمن ادبی پشتو .
۲ ـ نادری ادب ترجمهٔ « « «
۳ ـ تفسیر سورهٔ فاتحه « « « «
٤ ـ لوی اصحابان « محترم مولوی قیام الدین خان عضو « دردوجلد.
٥ ـ نوی زوندون تالیف « « «
٦ ـ د مرغلرو امیل از طبع « « « (منظوم).
۷ ـ دپشتو لمری کتاب (برای استفادهٔ طلبا) تالیف محترم مولوی قیام الدینخان عضو انجمن ادبی پشتو در دو جلد .
۸ ـ پشترپاد (برای استفادهٔ طلبا) ازطبع محترم محمد گل خان عضو انجمن ادبی پشتو در دو جلد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ ـ الفاروق ـ ترجمهٔ محترم محمد اعظم خان عضو انجمن ادبی پشتو در دوجلد .
۱۰ ـ داسلام خوژی خبری ـ ترجمهٔ محترم محمداعظم‌خان عضوانجمن ادبی پشتو .
۱۱ ـ اصول تعلیم وتربیه درمکاتب ابتدائی ـ ترجمهٔ محترم محمد اعظم خان عضو انجمن ادبی پشتو .
۱۲ ـ رساله راجع بعلم ـ تالیف محترم‌محمد اعظم‌خان عضو انجمن ادبی پشتو .
۱۳ ـ د پشتو لوست (برای استفادهٔ طلبا) که از طرف مدیریت معارف قندهار تهیه و تالیف شده .
۱٤ ـ دپشتوخبری ـ تالیف محترم پاینده محمدخان معلم مکتب استقلال که ازطرف انجمن پشتو حلیهٔ طبع پوشیده .

دردستهٔ سوم یعنی کتبی که بدا و طبعی در جشن استقلال تالیف و ترجمه یافته :
۱ ـ مکانیك توپچی ـ اثر محترم روزنار دی اینا لوی انجنیر توپچی ترجمهٔ محترم محمد آصف خان پیلوت .
۲ ـ معلومات عمومی توپچی ـ اثر محترم‌محمد غوث خان رشاد (که از کتاب « روح توپچی » اقتباس و تعدیل شده) .
۳ ـ نظریات انداخت توپچی ـ ترجمهٔ محترم محمد ناصر خان که ازمنسوبین همین مسلك است .
٤ ـ تعلیم نامهٔ سوار کاری ـ ترجمهٔ محترم‌خواجه محمدخان کندکشر معلم‌سواری مکتب حربیه .
٥ ـ اصول استفاده ازتاریخ عسکری ـ تالیف و ترجمهٔ محترم احمد الله خان فوفلزی
٦ ـ پسیکو لوژی «علم الروح» عسکری « « «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ ـ کیمیای تحلیلی ـ اثر پروفیسور توماس انگلیزی ، ترجمهٔ محترم محمد عظیم خان متعلم فاکولتهٔ طب .

۸ ـ فیزیو لوژی « علم تشریح » تالیف ستر لنگ عالم انگلیزی ، ترجمه باضافات از طرف محترم عبد الرحمن خان متعلم فاکولتهٔ طب در دو جلد .

۹ ـ زراعت تجارتی ـ تالیف محترم حسن علیخان معلم سابق مکتب زراعت و کاتب ریاست تعلیم و تربیهٔ وزارت معارف .

۱۰ ـ د کچنیا و اخلاقی پالنه ـ اثر سپنسر ترجمه وتعدیل مطابق محیط بزبان پشتو از طرف محترم قیام الدین خان عضو انجمن پشتو .

۱۱ ـ تجوید کافی ـ اثر محترم قاری محمد ابراهیم خان که مستقیماً در پشتو تالیف یافته .

۱۲ ـ گلدستهٔ حکمت ـ جمع وترتیب محترم علی احمد خان احراری متعلم مکتب زراعت .

۱۳ ـ ادبیات ـ اثر محترم عبد الحی خان حبیبی مدیر طلوع افغان .

۱۴ ـ گلد سنه د پشتو ـ تالیف محترم محمد اعظم خان عضو انجمن پشتو (متعلق صرف و نحو زبان ملی) .

۱۵ ـ رهنمای پشتو ـ جمع وتالیف محترم پاینده محمد خان معلم مکتب استقلال .

۱۶ ـ مکتب همشیره گریان ـ اثر طبع محترم محمد حیدر خان شاعر ملی و ترجمان دارالتحریر شاهی .

۱۷ ـ چمنستان ـ منتخبات نظم ونثر ادبی جمع وترتیب محترم محمد عثمانخان سرکاتب و میر ابو طالب خان کاتب ریاست تعلیم و تربیهٔ وزارت معارف .

۱۸ـ مهر سرخ : ترجمهٔ محترم میر محمد امین خان متعلم مکتب استقلال .

۱۹ـ مدنیت اسلامی اندلس : اثر فاضل مصری احمد زکی پاشا و ترجمهٔ محترم غلام جیلانی جلالی عضو انجمن ادبی کابل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰ـ سلطان محمود غزنوی : تالیف دکتور محمد ناظم هندی و ترجمهٔ محترم عبدالغفور خان مترجم انجمن ادبی کابل .

۲۱ـ شیر شاه سوری : تالیف محترم محمد عثمان خان سرکاتب ریاست تعلیم و تربیهٔ وزارت معارف ، تعلیم یافتهٔ مکتب عالی حبیبیه .

در دستهٔ چهارم یعنی کتبیکه برای تربیهٔ ادبی و فکری انشاء و تحریر یافته بطور عمده میتوان کتب ذیل را ارائه کرد :

۱ـ سخندان فارس : تالیف فاضل هندی محمد حسین آزاد مرحوم ترجمهٔ محترم قاری عبدالله خان ملك الشعرا عضو انجمن ادبی کابل .

۲ـ شعر العجم : (حصهٔ سوم) تالیف علامه شبلی نعمانی وترجمهٔ محترم سرور خان گویا عضو انجمن ادبی کابل .

۳ـ حکیم سنائی : تالیف محترم خلیل الله خان خلیلی مدیر شعبهٔ اول صدارت عظمی .

٤ـ بامیان : تالیف مسیوها کن وترجمهٔ محترم احمد علیخان مترجم دارالتحریر شاهی .

٥ـ هیکل ساری قدیم افغانستان : تالیف دا کتر هنری هراس معلم دار الفنون بمبائی وترجمهٔ محترم عبدالغفور خان مترجم انجمن ادبی کابل .

٦ـ آثار عتیقه کوتل خیبر خانه : تالیف پروفیسر ها کن عضو هیئت عتیقه شناسی فرانسه در افغانستان ، ترجمهٔ سید قاسم رشتیا عضو انجمن ادبی کابل .

وزارت معارف در ترمیم و تعمیر بنا های مکاتب نیز حسب مقررات و اعتباراتی که برایش داده شده است بعض بنا ها را تعمیر و بعض مکاتب را ترمیم نموده است .

ترمیمات با لجمله مکاتب مرکز و حتی الامکان مکاتب اطراف را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض سال آغاز کرده در اثنای تدریس با نجام رسانیده است .

در ترمیم و اصلاح بعض مقامات آثار عتیقهٔ بامیان مصارف هنگفتی بخرج رسانیده است . بنا برین در ظرف این سه سال اخیر تنها برای قدر شناسی از آثار عتیقهٔ وطن لکها افغانی تخصیص و بمصرف رسیده است . خلاصه زحمات علمی و مدنی که در ین باب بخرج رسیده نظر علمای دنیا را بخود جلب کرده .

مرغ خانهٔ مکملی مربوط بمکتب زراعت که قبلاً در پهلوی بنای مکتب زراعت (بین ده بوری و علی آباد) تعمیر کرده بود اکنون در چمن میر واعظ بنا یافته که برای پرورش تقریباً (۲۰۰۰) مرغ آماده و مستعد می باشد .

عمارتی برای پرورش حیوانات جهت مواد آبله کوبی وچیچک که باندازهٔ کافی لازم بود تعمیر نموده .

تعمیر لابوراتور (تجزیه خانهٔ کیمیاوی) عمومی و مرکزی را که از سه سال باینطرف زیرتعمیر بود امسال بپوشش سوم رسانیده ساختمان آنرا پوره کرده است .

تعمیر فابریکهٔ را که برای شعبهٔ نجاری صنایع درنظر بود آغاز گذاشته است.

عمارتی برای کورس عالی تخنیك که درحقیقت فابریکهٔ تخنیکی میباشد درعرض سال تاسیس ودروس آن درعمارت مکتب صنایع آغاز یافته بود اساس گذاشته به تعمیر آن شروع کرده است .

تعمیر بنای فاکولتهٔ طبی ودارالفنون که مدت چهارسال، دربناهای مختلف دارالفنون درسخانه هاولابوراتورهای خود رادائرواجرامیکرد باتمام مربوطاتش آغاز یافته .

درباب حفاظت آثارعتیقه وحفریات نیز وزارت معارف اقدامات نموده نتائج

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفید ی بد ست آورده صد ها و ثائق تاریخی را که راجع بدور براهمانی و بودائی وزرد شتی ونیز راجع بدور های هخا منشیها ، یونا نیان ، سا سانیان و اسلا میان وطن بود ، کشف کرده دراثبات تاریخ مدنیت قدیمهٔ آسیای وسطی وجنوبی صفحات ممتازی علا وه نموده است . حفر یاتی که بعمل آمده است در نقاط ذیل بوده :

در بگرام یا کاپیسا که متعلق بقبل از میلاد عیسی علیه السلام بوده .

در چخانسور که قسمتی بدورهخامنشیان ،ساسانیان وقسمتی متعلق دوراسلامی بوده

در قندوز که مربوط به دورهٔ یونانی بوده .

علا وه برین درنقاط مختلف مملکت جهت بد ست آوردن آ ثرتاریخی حفریات جزئی زیادی شده که از تفصیل آن درینجا صرف نظر کرده شد .

مقرر یها و ترفیعات جدید وزارت معارف :

ص ، محمد قاسم خان مدیرتحریرات وزارت به عضویت ریاست تعلیم وتربیه.

« ، غلام حیدر خان مدیر مکتب غازی بمدیریت معارف ولایت قندهار.

« ، عبدالواحد خان معلم مکتب غازی بمامور یت معارف ولایت هرات .

« ، غلام محی الدین خان معلم مکتب صنائع به معاونی مدیریت مکتب مذکور .

امور تجارت و فلاحت و صنائع

امور تجارت و فلاحت و صنائع که اقتصادیات عمومی مملکت را تشکیل میدهد همانطوریکه ازبدوتاسیس حکومت موجوده ، مورد توجه خاص اولیای امور قرار گرفته ، دوائر حکومتی بالخصوه وزارت تجارت نیز درین رشته که داخل وظائف آن میباشد ، اقدامات بسیار جدیانه بعمل آورده که از برکت آن

(c) ketabton.com: The Digital Library

روز بروز اوضاع اقتصاد عمومی مملکت شکل بهبود بخود گرفته و مخصوصاً در سال ۱۳۱۵ درشعب اقتصادی ازقبیل ساختمان بندها ونهر ها ، ترقی صادرات و تشویق صنائع و تشکیل و تعمیم شرکت ها و اصلاحات تعرفه و امور پولی و غیره و غیره اقدامات خوبی بعمل آمده است که ما ذیلا بطور مختصر فقرات عمدهٔ آن را شرح میدهیم :

شعبهٔ تجارت :

تاسیس شرکتهای جدید :

بنا بر تشویق و توجهٔ وزارت تجارت که به مقصد تمرکز سرمایه و اصلاح امور تجارتی بعمل آورده درسال ۱۳۱۵ بیش از سال های گذشته در توسعهٔ مؤسسات تجارتی و اصلاح اصول تجارت و اجتماع سرمایه افزونی خوبی رخ داده است . شرکتهای جدیدیکه درین سال تاسیس گردیده ذیلاً تحریر میشود :

۱ : تاسیس و افتتاح شرکت اتحادیهٔ شمالی : که ازاجتماع شرکت های سابقهٔ ولایات شمالی بوجودآمده ودرابتدای سال ۱۳۱۵ افتتاح گردیده کار صادرات قره کلی و پنبه و پشم و واردات اموال زراعت و غیره را مینماید .

۲ : شرکت اتحادیهٔ هرات : که آنهم از اجتماع شرکت های سابقهٔ هرات تشکیل و از یکطرف صادرات پوست قره کلی و پشم واز طرف دیگر واردات اجناس رخت باب و غیره را عهده دار میباشد .

۳ : شرکت «وطن» قندهار : برای واردات اموال جاپانی و صادرات پشم قندهار وغزنی وانار دره (فراه) ومعدنیات و پنبه وتریاک کهدرسال ۱۳۱۵ تاسیس گردیده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ : اجتماع شرکت « رشتیا » (بلخ) و « متوکین » (مزار) و « افغان » (میمنه) که باهم دست اتحاد داده اند و کنار واردات اجناس رخت باب و صادرات قره قلی را میکنند .

(تفصیل تشکیل وسرمایه و اجرا آت شرکت های مذکور در جملهٔ ذکر دیگر شرکت های داخلی در تحت عنوان « شرکت های تجارتی » درج شده است)

٥ ـ تجدید و تمدید امتیاز شرکت پشتون قندهار : که چون مدت امتیاز شرکت مذکور در اول سال ١٣١٦ خاتمه میابد ، بنابر درخواست شرکت مذکور ومطالعات وزارت تجارت امتیاز صادرات میوهٔ خشك قندهار برای ٩ سال دیگرو انحصار واردات شکر و پطرول و سائر روغنیات موتر برای سه سال دیگر بشرکت پشتون داده شده است .

چون روده یکی ازصادرات مهم مملکت بشمار رفته حاصلات آن سال به سال ترقی کرده میرود باثر اقدامات وزارت تجارت حق الاجارهٔ آن نسبت بسابق ترقی و برای سه سال به اجاره داده شده است .

شعبهٔ زراعت و فلاحت :

الف : امور بند ها :

چون ازدیاد ثروت یك مملکت منوط به ترقی زراعت و وابسته به یکمقدار کفایت بخش آبست لهذا حکومت ترقی پرورما درصدد تعمیر یك عده بند های مهم برآمده اساس تعمیرا کثریهٔ آنها : (بند قرغه ، خروارسرخاب زنه خان ، بندسراج غزنی ، مچلغو) درعصر سلطنت بانی ترقی وطن یعنی اعلیحضرت شهید سعید نهاده شده در عصر اعلیحضرت المتوکل علی الله

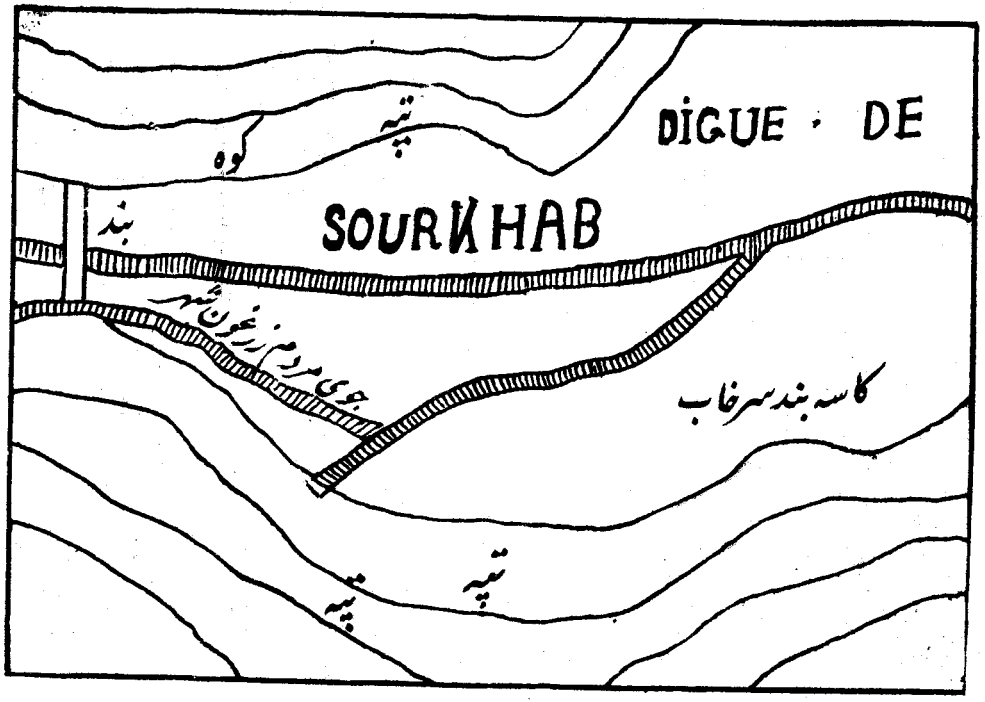
(c) ketabton.com: The Digital Library

به عمران بندهای مذکور ادامه داده شده کار تعمیر بعضی از آنها نیز مثلا بند سرخاب با تمام رسیده وترمیم بند سراج غزنی تمام است. مادراینجا درجهٔ پیشرفت تعمیر واستعداد آبیاری و غیره خصوصیات بندهای جدید التعمیر را ذیلاً شرح میدهیم:

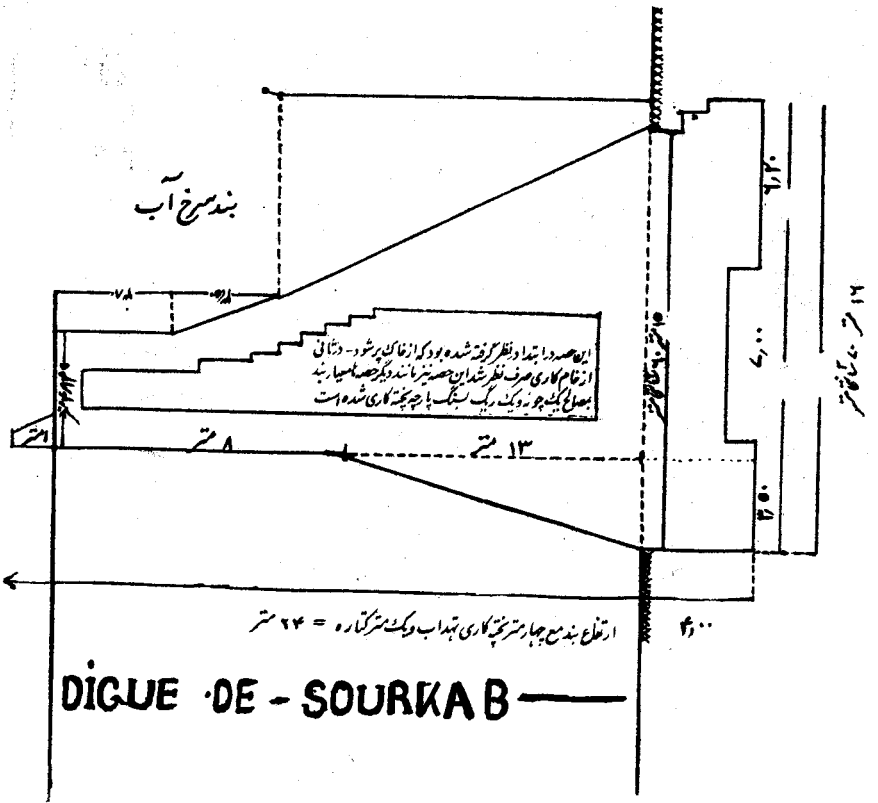
۱ ـ بند سرخاب لوگر :

کار بند سرخاب بتاریخ روز سه شنبه ۱۶ سنبله ۱۳۰۹ شروع شده و به اخیر میزان ۱۳۱۴ اختتام یافته در ماه قوس به نگران بند مذکور از وزارت تجارت امر داده شد تا دروازهٔ بند را محکم نموده بدون یك مقدار آب ضروری اهالی ما بقی آن را در کاسهٔ بند برای سنه ۱۳۱۶ ذخیره نماید. طول آن ۱۱۴ متر وارتفاع آن ر۲۰ متر ۲۰سانتی وعرض دیوار بسطح زمین ۱۷ سانتی متر است. شکل دیوار بند مخروطی بوده هرقدر که بالا میرود درضخامت کمتر شده میرود. حصهٔ پخته کاری یعنی جسم بند ۲۳۰۷۲ متر مکعب است.

عرض کاسهٔ بند باوسط ۱۴۴ متر است وطول آن ۱۵۰۰ متر وارتفاع آن ۲۰ متر ۷۰سانتی میباشد باینحساب ظرفیت کاسهٔ بندیعنی مقدار آبیکه دران گنجایش دارد ده ملیون (۱۰،۰۰۰،۰۰۰) متر مکعب آب میشود. مقدار آب مذکور درصورتیکه عوارض نبخیر و نفوذ در خاك وغیره کشیده شود یکبار ده هزار (۱۰،۰۰۰) جریب زمین را آب داده میتواند وچون کاسهٔ بند را در یکسال سه دفعه قرار بیان مهندس پر کرده میتوانیم لهذا مقدار آب سالانه به پانزده ملیون (۱۵،۰۰۰،۰۰۰) مکعب متر میرسد که آبیاری سی هزار (۳۰،۰۰۰) جریب زمین رافی سال تکافو کرده میتواند.

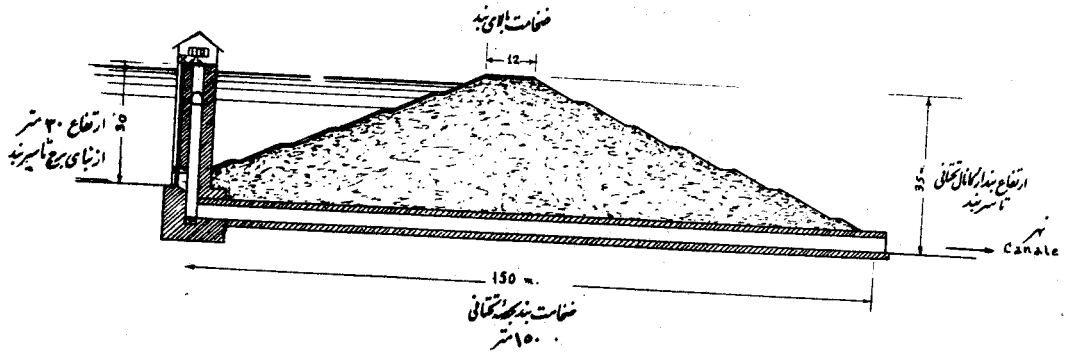
(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشهٔ بند قرغه DIGA di KARGA'

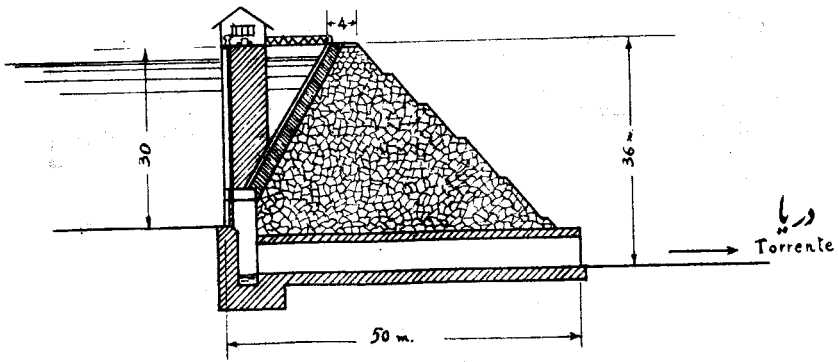
مقیاس ۱/۱۰۰۰ بند قرغه Scala 1:1000

(c) ketabton.com: The Digital Library

DIGA DI KARWAR

بند خروار Scala 1:1000

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند سـ خاب یکی ازعمرانات‌مهم‌زراعتی است که از فیض توجهات حکومت مبتوعهٔ ما به حصول پیوسته است . فائدهٔ خو بی که ازتعمیر بند ها به ملت میرسد همانامسکون ساختن نواحی و پابند ساختن یکعدهٔ زیاد هموطنان ما است بکار زراعت که خوشترین و بهترین مشاغل‌میباشد : سی‌هزار جریب زمین تکافوی حوائج حیاتیهٔ یك عده عائله های کثیر را نموده آنها را بزمین داری مشغول میسازد .

۲ـ بند خروار لوگر :

بند خروار از حیث متانت وموقعیت وفراخی کاسهٔ بند در جملهٔ بندها درجهٔ اول را تخاذ نموده وهم یکی ازشاه کارهای عمرانات عصرحاضره بشمارمیرود . بند خروار در یك تنگی واقع بوده طول حصهٔ تحتانی آن ۲۰ متر و ارتفاع آن ۳۰ متر وطول حصهٔ فوقانی آن ۲۵۰ متر معین شده است . چنانچه از روی نقشهٔ آن معلوم میشود طرفین تنگی مذکور سنگلاخ بوده برای تعمیر بند خیلی موزون ومستعد است . متن بند ازسنگ خشکه تعمیر گردیده لاکن آن بدنهٔ بند که رخ به آب و متصل به آب است بعرض ۲ متر و۵۰ سانتی متر پخته کاری شده است و مخلوطی مصالح پخته کاری مذکور از چونه و سمنت و سند له و ریگ است که علاوه بران جهة منع نفوذ آب بقدر پنجاه سانتی ورق سمنتی دیگر نیز دارد . بند خروار که ضخامت حصهٔ تحتانی یك دیوار آن ۵۰ متر و عرض حصهٔ فوقانی آن یعنی بارتفاع ۳۰ متر ٤ متر میباشد دارای ظرفیت (۷۵۰،۰۰۰،۰۰۰) متر مکعب آب خواهد بود و (۷۵۰،۰۰۰) جریب زمین را آب داده خواهد توانست واگر بدو دفعه پر شود (۱٤۰،۰۰۰) جریب زمین را آبیاری خواهدکرد . برج مجرای آب بند مذکور ۳۰ متر بلندی دارد . مخلوطی مصالح تعمیر برج مذبور از سنگ و سمنت و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریگ است و ماشین حرکت دروازهٔ بند بالای همین برج نصب خواهد شد.

دروازهٔ برج ٥ در ٤ متر بوده ازفولاد ساخته شده است. مجرای آب بقسم صوف (تونل) سنگی بطرف چپ دیوار بند درمیان تکه های سنگلاخ و بطور خیلی مضبوط تعبیه شده است که بدهن آن دروازهٔ بند نصب شده از طرف بالا حرکت داده میشود. طول صوف ٥٠ متر و ارتفاع آن ٤ متر و عرض آن ٣ متر است و فی ثانیه از صوف مذکور ١٢ مکعب متر آب خارج میشود. پایان ترازبند بعد از علاقهٔ چرخ لوگرسه نهر از آب بند جریان خواهدیافت که یکی از آنها دشت زیر کوتل خرپیچك را آبیاری خواهد نمود و دوم آن دشت شاه مزار و غیره را حاصل خیز خواهد ساخت وسوم آن دشت خاکه را سیراب خواهد نمود.

بنای بند خروار در سنه ١٣١٠ نهاده شده در هر سال یك حصهٔ مهم تعمیر آن بسر رسیده است فرا را طلاع مدیر بند خروار کارات سنه ١٣١٥ که ذریعهٔ مدیریت بند بعمل آمده بقرار ذیل است:

١ ـ پخته کاری دیوار بند ـ ١٦٩٢ متر مکعب

٢ ـ پخته کاری برج مجرای بند ـ ٦٣٧ متر مکعب

٣ ـ خشکه کاری پشت بند ـ ٦٨٢٥ متر مکعب

٤ ـ کانکرت انداخته شده است ـ ٩ متر مکعب و ٥٨ سانتی متر مکعب

٥ ـ سمنت کاری حصهٔ جنوبی بند: طول ٥٣ متر عرض ٢ متر و ٢٥ سانتیمتر و ارتفاع ٦ متر.

٦ ـ سمنت کاری حصهٔ شمالی بند: طول ٢٧ متر عرض ٢ متر و ٢٥ سانتیمتر و ارتفاع ١١ متر.

در عقب برج کار شده طول ٧ متر عرض ٧ متر ارتفاع ١١ ونیم متر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ ـ خشکه کاری بند بدو مرتبه کار شده مرتبهٔ اول به پخته کاری برابر است و مرتبهٔ دوم به ۱۰ متر رسیده بسال ۱۳۱۶ در نظر است که کار بند خروار باتمام برسد. اراضی لامزروع ذریعهٔ این بند شاداب و سر سبز خواهد شد ونفوس زیادی بکار زراعت مشغول شده آرام خواهند شد.

۳ ـ بند قرغه :

در بین راه کابل و یغمان در یك تنگی که ساختمان آن خاکی است واقع شده باستثناء منار و مجرای آن که پخته و سمنت و سنگ خشتی و غیره بوده بند قرغه در حصهٔ تحتانی دارای ۳۰۰ متر طول بوده در حصهٔ فوقانی بارتفاع ۳۰ متر ۵۰۰ متر طول پیدا میکند. دیوار بند قرغه از خاك است و تهداب پیش روی بند تا اندازهٔ ۱۶ متر عمیق کنده وپرشده. ضخامت دیوار بند قرغه در ته داب ۱۵۰ متر است و در حصهٔ فوقانی تخمیناً ۱۲ متر میباشد این تپهٔ عظیم خاکی که تشکیل می یابد ذریعهٔ نفری اجوره کار که خاك را توسط واگون ها نقل میدهند تعمیر میشود اگرچه بذرایع میخانیکی ممکن بود که کار ساختمان بند اجرا میشد ولی بواسطهٔ که ازیك عده نفری بیکار مملکت کار گرفته شود و آنها بیکار نمانند بذریعهٔ نفری کار میشود. ظرفیت کاسهٔ بند یعنی مقدار گنجایش آب آن (۲۷۰۰۰۰۰۰۰۰) ملیون مکعب متر است یعنی (۲۷۰۰۰) جریب زمین را آبیاری خواهد کرد.

مجرای آب بند قرغه از سنگ و سمنت بطور خیلی مضبوط تعمیر شده تهداب ۱۷ در۱۷ متر و از روی زمین بالا ۷ متر در ۷ متراست. بلندی آن ۳۰ متر تعین شده است. حصهٔ خارجی روی داخلی برج مذکور از سنگ خشتی و سمنت تعمیر میشود و حصهٔ داخلی آن مخلوط از سنگ پارچه و سمنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساخته شده و قطر و سط برج دونیم متر است در برج مذکور سه در وازه تعبیه شده است که بار تفاع مختلف واقع بوده عند الضرورت یکی از آنها و یا همهٔ آنها به یکباره گی باز میشوند . در وازهٔ اول ۲ متر در ۳ متر در حصهٔ پایان برج نصب میشود و دوعدد دروازهٔ دیگر که یکنیم متر در ۲ متر مساحه دارند یکی بحد ۱ بر ۳ و دیگری بحد ۲ بر ۳ ارتفاع برج نصب میگردند .

در وازهٔ اول که وزن آن ۸ خروار است ۲ متر در ۳ متر بوده ذریعهٔ ماشین مخصوص که بحصهٔ بالای برج محکم میشود حرکت خواهد کرد .

بیك سمت برج که طرف دیوار بند واقع است سنگ مرمر نمره زده گی شانده میشود تا درجهٔ بلندی آب معلوم شود و به پهلوی برج یك زینهٔ آهنی تعبیه شده است که ذریعهٔ آن نفری بالای برج رفته و پایان شده میتوانند . وقتیکه آب از دروازه های برج عبور میکنند درمیان یك صوف طویل جریان مییابد که ارتفاع آن ۳متر و عرض آن ۰٫۳ متر وطولش هم ۳۰ متراست . این حصهٔ صوف درمیان سنگلاخ حفر گردیده کار آن خیلی مشکل بوده و دو سال برای انجام آن بکار برده شده است .

نهر بند که دارای گنجایش ۸ مکعب متر فی ثانیه است ٤ متر عرض داشته خیلی دور امتداد می یابد یعنی تقریباً تازیر کوتل خیر خانه وحدود قریبهٔ آن میرسد .

سطح داخلی دیواربند از یك طبقه سنگ ویا کدام مادهٔ سخت دیگر پوشیده خواهد شد . چون درتحت بندقرغه یکعده زیادکاریزهاموجود بودلهذا لازم دیده شد که کاریزهای مذکور بواسطهٔ مخلوط خاك و بیتون و سمنت مسدود گردد . علاوه براینکه بند قرغه زمین بسیاری را آبیاری میکند برقشنگی مناظرقریبهٔ خویش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیز خیلی‌ها خواهد افزود ومیتوان در کناره های آن جاهای غسل تابستانی تعمیر کرد و برای کشتی رانی وتفریح اهالی نیز یك موقع موزونی پیدا خواهد شد. برای مملو ساختن کاسهٔ بند لازم است که یك حصهٔ دریای پغمان را درموسم زمستان دران بریزند.

وفی الحقیقت بند قرغه بعداز خاتمه یافتن خدمت مهمی در آبادی نواحی نزدیك قرغه وشهر کابل خواهد نمود و برای همیشه یك یادگار پرقیمتی از تاسیسات عصر سلطنت اعلیحضرت محمد نادرشاه سعید غفرالله له که اکمال آن درعصر سلطنت اعلیحضرت محمد ظاهرشاه خلدالله ملکهٔ وسلطنه بعمل میآید باقی خواهد ماند.

حصهٔ پخته کاری بند قرغه که درسال ۱۳۱۵ کار شده قرارذیل است:

	تهداب	۱۱در۱۷در۱۰مساوی	۱۸۷۵ مکعب متر
۱ ـ	برج	۷۴در۳۰مساوی	۲۲۲۰ » »
		جمله	۴۰۹۰ » »
۲ ـ	کانکریت تهداب		۵۰۰ » »
۳ ـ	پخته کاری مجرا		
	کانکریت تحت مجرا	۱۶۰در۵در۱۵مساوی	۴۰۰ مکعب متر
	» کمان		۷۰۰ » »
		جمله	۱۱۰۰ » »
۴ ـ	پخته کاری به سنگ پارچه ومخلوط سمنتی	۱۰در۱۶۰مساوی	۱۶۰۰ » »
	جملهٔ پخته کاری برج و صوف و مجرا		۵۷۰۰ » »
۵ ـ	با قیماندهٔ پخته کاری برج	۷۴در۱۳مساوی	۱۰۰۰ » »

۴ ـ بند زنه خان غزنی:

بند زنه خان غزنی فی الحقیقت اصلاح و تکمیل و توسعهٔ تعمیر آن بندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

است که در زمان سلطان محمودغزنوی ساخته شده و بعد ازان شاید در اثر سیلاب منهدم وازکار برآمده . بند سابقهٔ زنه خان با وجود ضخامت دیوارش چون ذریعهٔ مهندس علم آوری شد معلوم گردید که تهداب نداشت لهذا برای ازدیاد مقاومت و پایداری بند بحصهٔ دیوار باقیماندهٔ بند سه متر تهداب پیش روی و سه متر دیگر به پشت بند کشیده شده چون بحصهٔ پخته گی یعنی سنگ رسید شروع به بلند نمودن دیوار ثانوی بند ازداخل وخارج شده وعلاوه بران برای منع نفوذ آب احتیاطاً بآ نطرف دیوار بند که آمد آب است بضخامت یکنیم متر دیگر بعمق تهداب گل انداخته تیك شده تا که اگر با لفرض کدام مسام ویا منفذی مانده باشد گل مذکور بفشار آب درمیان منفذ جا گرفته مانع نفوذ آب گردد .

روی دیوار بند سابقه که بصورت دندانه های نا موزون پیش آمده گی ها داشته دو هزار مکعب متر لوش بران نشسته بود صاف شده گل و خاك از روی دندانه ها دور کرده شد و دندانه های مذکور را هم برداشته بعوض آن دندانه های جدیدی ساخته شده که دارای خمیده گی بوده خوف آن نیست که در ثانی بران لوش بچسپد .

جمله حصهٔ پخته کاری بند ۸۸۲۰ مکعب متراست . تهداب حصهٔ دیوار جدید که تعمیر شده از نقطهٔ نظر محکمی خصوصاً در حصهٔ که دروازه ها نصب میشود خیلی اطمینان بخش است .

در کاسهٔ بند زنه خان ده ملیون (۱۰،۰۰۰،۰۰۰) مکعب متر آب گنجایش دارد و ذریعهٔ آب مذکور (۲۰۰۰۰) جریب زمین در یك دفعه آبیاری میشود و اگر سه دفعه بند از آب پر شود سه چند زمین آبیاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

میشود . در کاسهٔ بند یك حصه گل پر شده مجبور است که بذریعهٔ آب گل مذکور کشیده شود .

۵ ــ بند مچلغو (سمت جنوبی) :

این بند ۳۶ متر بلندی دارد عرض تهداب آن ۳۲ متر است . عرض حصهٔ بالائی بند ۵ متر سنجیده . شده اوسط طول بند مچلغو ٦٤ متر میباشد . کاسهٔ بند مذکور ۷ ملیون (۷۰۰۰۰۰۰۰) مکعب متر آب گنجایش دارد لهذا دریك دفعه (۷۰۰۰۰) جریب زمین که تحت کاسهٔ بند میآید ذریعهٔ آب مذکور قابل الزرع و آباد میشود و اگر سه دفعه بند از آب پرشود دراین صورت سه مقابل زمین آبیاری میشود .

٦ ــ بند سرده غزنی :

این بند کاسهٔ خیلی وسیع دارد و در صورتیکه بخواست خدا آباد شود (۷۰۰۰۰۰) جریب زمین را آبیاری کرده میتواند . درحصهٔ سمت راست دریا بعد ازختم حفریات تهداب یك قسمت دیوار بند ساخته شده است .

۷ ــ بند پاتوی کتواز :

مهندسین درخصوص این بند دو نظریه داده اند لهذا دوموضع را تعین و دو صورت نشان داده اند .

بند اول (صورت اول) :

ارتفاع بند ۳۲ متر ــ ظرفیت بند (۱٦ ، ۵۰۰۰۰۰۰) مکعب متر ــ زمینی که آبیاری میشود (۳۰۰۰۰۰) جریب .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند دوم (صورت دوم) :

ارتفاع ۴۲ متر ظرفیت بند (۲۸۰۰۰۰۰۰۰) مکعب متر آب ـ زمینی که آبیاری میشود (۵۲۰۰۰۰) جریب .

امتحانات ابتدائی برای یافتن تداب صحیح درسنه ۱۳۱۴ بعمل آمده کار بند مذکور بسال آینده شروع میشود .

ب ـ باغهای مربوطهٔ وزارت تجارت واصلاح وتربیهٔ نباتات :

۱ ـ باغهای دولتی استالف مربوط مدیریت عمومی زراعت : یعنی باغ تخت و باغ صفای استالف : در باغ تخت اصلاح خیابان ها وکرد ها و چم کاری مرتبه ها باصول فنی و جدید بعمل آمده قرار هدایات متخصص زراعت شاخچه های درختان انگور بطور فنی قطع گردیده مقدار انگور و مقاومت آنها بمقابل مرض آتشك افزوده شده است . علاوه بران بگرد و نواح باغ مذکور هجده جریب زمین دیگر جهة تشکیل فوریه های اشجار مثمر گرفته شده و نیز یك حصهٔ آن بیل زده شده و در ختان کهن آن قطع و خستهٔ اشجار مثمر نیز پاشیده شده است . مابقی آن در اول سال بذر خواهد شد . در باغ صفایك عده نهال چنار و سیب بدوطرفهٔ خیابانها غرس گردیده کرد های جدید برای سبز یکاری و گل کاری تشکیل داده شده است . بلای تا کهائیکه آثار مرض آتشك بران هویدا بود ذریعهٔ موسیو اوزاکی متخصص جاپانی دواپاشیده شده و نیز تجارب متعددی نسبت به نموی تاکها و ازدیاد حاصل آن بعمل آمده است .

۲ ـ باغ بابر شاه : در باغ بابرشاه بعوض درختان کهن و کم حاصل نهال های جدید و فوی غرس گردیده خیابان های جدید و کرد های جدید قرار نقشهٔ فنی باغبانی طرح گردیده و به تعداد ۳۰۰ اصله نهال در ختان

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوه دار از جاپان خواسته شده بطورفنی تحت هدایات موسیو اوزا کی متخصص جاپانی غرس گردیده باوجود یکه درموقت گرمی هوا حمل و نقل آنها بعمل آمده و اکثر آنها در عرض راه برگ کرده بودند باوجود آن یکعدهٔ زیاد آن سبز شده بیخ گرفته است .

درختان میوه دار ذریعهٔ طلبه که زیر دست موسیو اوزا کی داده شده اند قطع فنی شده یکمقدار مار چوبه نیز در کرد های باغ شانده شده است . ازقبیل پیوند و غیره عملیات زراعتی که منتج باصلاح نباتات میگردند هم بالای اشجار عملی شده انشا الله نتیجهٔ نیك آن درشروع سال آینده معلوم خواهد شد . برای آبیاری مرتبه های باغ بابرشاه و آب دادن چم کاری های آن یك عدد بمبهٔ برقی خواسته شده است که بمرکزهم رسیده بسال آینده انشا الله تعالی نصب خواهد شد .

۳ : باغ بینی حصار : در باغ بینی حصار اصلاحات زراعتی بروی کار آمده یکعده نهال سیب وناك جدید غرس گردیده که در سال آینده عملیات پیوند برآنهاجاری خواهد شد یکمقدار پسته بباغ بینی حصار کاشته شده یکعده نهال پسته حاصل شده است که ثانیاً درجاهای مناسب غرس خواهدشد وکوشش میشودکه پسته بصورت باغی بعمل بیاید . موسیو اوزا کی متخصص جاپانی عملیات وتجارب سبزیکاری خود را درباغ مذکور شروع نموده ازقسم لوبیا و اقسام کلم خارجی و مار چوبه وتوت زمینی یك مقدار بطور نمونه زرع نموده عملیات زراعت آنهارا ذریعهٔ شاگردان وطنی اجرا نموده است .

آلات واد وات فنی زراعت ازقبیل آلهٔ پاشنده دوا و ادویهٔ ضد حشرات وآلات زراعتی ازخارج خواسته شده وتسلیم اوزا کی متخصص گردیده تاشاگردان

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود را به استعمال آلات جدید زراعت واصول جدید کشتمندی عادی سازد برای اوزاکی متخصص ازجملهٔ اطاق های چمن چند اطاق جهت تجارب فنی وتعلیم طلبه زیردستش تخصیص داده شده است وجمیع سامانیکه جهت جمع نمودن وتجربه نمودن حشرات مضره وتفریق امراض نباتات وغیره لازم است ازداخل وطن وخارج تهیه شده است که ذریعهٔ آن متخصص مذکور تجارب فنی خودرا ادامه داده به تعلیم طلبه بطور دلخواه بپردازد .

٤ : زراعت سبزیجات درجلال آباد و زراعت پنبه درقندهار :

چون زراعت سبزیجات خصوصاً انواع سبزیجات خارجی در وقت زمستان در کابل نایاب بوده قیمت زیادی پیدا میکند موسیواوزاکی متخصص زراعت همرای شاگردانش بجلال آباد فرستاده شد تا زراعت سبزیجات زمستانی را در آنجا عملی سازد . متخصص مذکور بعد از دادن هدایات لازمه طلبهٔ زیردست خود را درجلال آباد گذاشته حسب الامر حکومت متبوعه با دونفر متخصص دیگر میر محمد یوسف خان و نور محمد خان عازم قندهار گردیدند تا شرایط زراعت پنبه را در اراضی قندهار بطور فنی ملاحظه نموده راپورت خود را در خصوص زراعت پنبهٔ آنجا تحریر دارند تا در زرغ پنبهٔ اراضی آنولا ترتیبات لازمه گرفته شود .

ج ـ اقدامات متفرقهٔ فلاحتی :

١ ـ استخدام متخصص جنگلات :

چون ایجاد و توسعهٔ جنگل یکی از وسایط مهم ثروت ملی است لهذا حسب نظریهٔ حکومت متبوع یکنفرمتخصص جنگلات ازجاپان استخدام شده متخصص مذکور محالات قریب کابل مثلاً بینی حصار و تپهٔ بلخ و خواجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشاغلت می ورزند ازان جهة یکمقدار تخم پیله توسط ص ، محمد کریم خان متخصص زراعت بجلال آباد فرستاده شده تافرار هدایات متخصص ، حکومتی اعلای مشرقی تخم های مذکور را بمحالات لازمه تقسیم نموده از نتیجه بوزارت تجارت اطلاع دهد .

علاوه براین هر قدر غوزه که پیشتر از سالهای گذشته نزد تحویلدار پیله خانه جمع شده بود ذریعهٔ یکنفر متخصص کرم پیلهٔ وطنی تنیده شده یکمقدار ابریشم خالص حاصل شده خواص وخوبئی ابریشم مذکور اطمینان بخش است .

د ـ پیشرفت و ترقی امور زراعت در ولایات :

الف ـ ولایت قندهار :

از توجه و مساعی و ، ج سردار محمد داؤد خان نائب الحکومه صاحب قندهار در امور زراعت ولایت مذکور اصلاحات و ترقی زیادی در سنه ۱۳۱۵ بروی کار آمده است که ما چگونگی آنهارا ذیلاً تحریر میداریم :

۱ ـ مدیریت زراعت قندهار درتفتیش اراضی زراعتی قندهار توجه زیادی بکار برده و حدود اکثر اراضی بطور صحیح و یقین معین گردیده .

۲ ـ نهال بادام و شکر پاره و زرد آلو و غیره اشجار مثمر و غیر مثمر در مربوطات ولایت قندهار به تعداد زیاد غرس گردیده ـ تعداد نهال اشجار میوه دار و غیر میوه دار که بقندهار و علاقه جات مربوطهٔ آن غرس گردیده از روی نوعیت قرار ذیل معلومات داده میشود :

بادام ـ ۳۳۵۶۸۰ اصله

شکرپاره ـ ۸۴۴۶۵ »

زردآلو ـ ۵۷۷۹۵ »

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ توزیع گوسفند های مرینوس و توزیع آنها در ولایات :

چون گوسفند مرینوس از حیث فراوانی و نرمی و خوبی پشم و گوشت بهترین اجناس گوسفند بوده ملل اروپا آنرا یگانه جنس گوسفند پشمی شناخته از تربیه و تکثیر آن فوائد تجارتی زیادی گرفته اند لهذا حسب نظریهٔ حکومت ترقی خواه ما ازوزارت تجارت امر صادر شد که یکعده قوچ و میش گوسفند مرینوس ازمؤسسهٔ تجارتی «سوافغان ترك» شوروی خریداری ودر ازدیادنسل وحلول خواص گوسفند مذکور دراجناس گوسفند وطنی مساعی لازمه بعمل آید .

لهذا دفعهٔ اول یك عده قوچ مرینوس بخاك وطن وارد شده بولایت مزار شریف و بولایت قطغن و میمنه فرستاده شده نتائج محصوله ازقراررابورت هائیکه از ولایات مذکور بمرکز وقتاً فوقتاً میرسد اطمینان بخش است .

دفعهٔ ثانی در ماه جوزای ۱۳۱۵ تکرار یکعده میش و قوچ مرینوس جهة تربیه خانهٔ حیوانات مرکز و درماه اسد یك عده قوچ دیگر خریداری شده که یك حصهٔ آن بولایت هرات فرستاده شد یك عدهٔ دیگر آن بولایت قندهار ـ امید زیاد میرود که بخواست خدا جنس مرینوس درافغانستان منتشر شده اجناس گوسفند وطنی نیز از آمیختن با گوسفندان مرینوس اصلاح شده خواص مرینوس را پیدا کنند .

٤ ـ تربیهٔ کرم پیله :

علاوه بر آنکه در تربیهٔ خانه کرم پیله یکمقدار تخم پیله تحت عملیات انکشاف گرفته شده وازان غوزه های ابریشم حاصل شده است یکمقدار غوزه ها گذاشته شده است که شب پرك ازان برامده برای سال آینده تخم جدید گرفته شود. چون در نواحی جلال آباد مردم به تربیهٔ کرم پیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ توزیع گوسفند های مرینوس و توزیع آنها در ولایات :

چون گوسفند مرینوس از حیث فراوانی و نرمی و خوبی پشم و گوشت بهترین اجناس گوسفند بوده ملل اروپا آنرا یگانه جنس گوسفند پشمی شناخته ازتربیه و تکثیر آن فوائد تجارتی زیادی گرفته اند لهذا حسب نظریهٔ حکومت ترقی خواه ما ازوزارت تجارت امر صادر شد که یکعدد قوچ و میش گوسفند مرینوس ازمؤسسهٔ تجارتی «سوافغان ترك» شوروی خریداری ودر ازدیادنسل وحلول خواص گوسفند مذکور دراجناس گوسفند وطنی مساعی لازمه بعمل آید .

لهذا دفعهٔ اول یك عده قوچ مرینوس بخاك وطن وارد شده بولایت مزار شریف و بولایت قطغن و میمنه فرستاده شده نتایج محصوله ازقراررا پورت هائیکه از ولایات مذکور بمرکز وقتاً فوقتاً میرسد اطمینان بخش است .

دفعهٔ ثانی در ماه جوزای ۱۳۱۵ تکرار یکعده میش و قوچ مرینوس جهة تربیه خانهٔ حیوانات مرکز و درماه اسد یك عده قوچ دیگر خریداری شده که یك حصهٔ آن بولایت هرات فرستاده شد یك عدهٔ دیگر آن بولایت قندهار ـ امید زیاد میرود که بخواست خدا جنس مرینوس درافغانستان منتشر شده اجناس گوسفند وطنی نیز از آمیختن با گوسفندان مرینوس اصلاح شده خواص مرینوس را پیدا کند .

٤ ـ تربیهٔ کرم پیله :

علاوه بر آنکه در تربیهٔ خانه کرم پیله یکمقدار تخم پیله تحت عملیات انکشاف گرفته شده و ازان غوزه های ابریشم حاصل شده است یکمقدار غوزه ها گذاشته شده است که شب پر کك ازان برامده برای سال آینده تخم جدید گرفته شود. چون در نواحی جلال آباد مردم به تربیهٔ کرم پیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

انار	۱۰۷۷۵	اصله
سیب	۱۳۷۷٤	«
بهی	۳۷٤٦	«
تاك	۲۸ ۵۹٤	«
توت	۳٦۹٦۲	«
آلوبخارا	۲۵۸۰	«
شفتالو	۸۷۷۲	«
آلوچه	۱۲٦۸٤	«
انجیر	۲۵۸۲۸	«

متفرقه (نهال‌های اشجار مثمر از قبیل تاك و سنجد و شاه توت و غیره) ـ ۲۲۳۸۲ اصله

بید	۸۲٦۹٦٤	اصله
چنار	٤۹٦۳۹	«
سفیدار	۸۱۱۲	«
بنفش (پنجه‌چنار)	۲۲۰۰	«
متفرقه	۲۳۳۰۰	«
جمع کل	۱۹۰۳۷۵۲	«

۳ ـ درسنه ۱۳۱۵ تقریبا ۱۲ خروار تخم نیشکر در املاك دولتی قندهار و مربوطات آن بذرشده اگرچه بواسطهٔ قلت آب بآن تا اندازهٔ نقص رسیده با وجود آن نتیجه اطمینان بخش بوده بسال آینده انشاء الله مساعی زیاد تری درین راه بصرف برده خواهد شد .

٤ ـ درخصوص معادن بتمام حکومتی ها و علاقه های مربوطهٔ قندهار اخبار

(c) ketabton.com: The Digital Library

شده که نمونهٔ انواع احجار و فلزات معدنی را بمدیریت زراعت بفرستند چنانچه چند نمونهٔ آن تا حال بوزارت تجارت هم فرستاده شده است .

۵ ـ در جنگل مرنجان و جنگل لب دریای ارغنداب تقریباً از ۷ تا ۸ صد هزار اشجار جنگلی غرس شده است .

۶ - درخصوص زراعت پنبه نیزمساعی وتجارب زیادی شده است که برای آینده مفید ثابت گردیده .

۷ ـ چناررقم عرعر که تاحال بقندهار یافت نمی شد بمقدار ۳۰ هزاراصله از غزنی خواسته شده در جنگل مرنجان و ارغنداب غرس گردیده و نتیجه هم اطمینان بخش است .

۸ ـ برای قوچ های مرینوس که بقندهار رسیده جهة تولید و تناسل جنس مذکور (۲۰۰) راس میش از رقم گوسفند غلجائی و هزاره گی خریداری شده تا از آنها چوچه گرفته شود . درخصوص نگه داشت و حفظ الصحه و خوراکه و غیره گوسفند های مذکور احتیاطات لازمه گرفته شده است .

ب ـ حکومت اعلای مشرقی :

درمدیریت زراعت حکومت اعلای مشرقی قراریکه بمدیریت عمومی زراعت وزارت تجارت اطلاع رسیده است درسنه ۱۳۱۵ درنهال شانی واحداث فوریه ها مساعی قابل توجهی بعمل آمده است : یك باغ جدید موسوم به جنگل باغ به توجه ع ، ع ، صمحمد قاسم خان حاکم اعلای مشرقی احداث گردیده ودران ازقبیل نهال شیشم وتوت وغیره بمقدار زیاد نهال غرس شده . ودرا کثرباغات مرکزی مشرقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

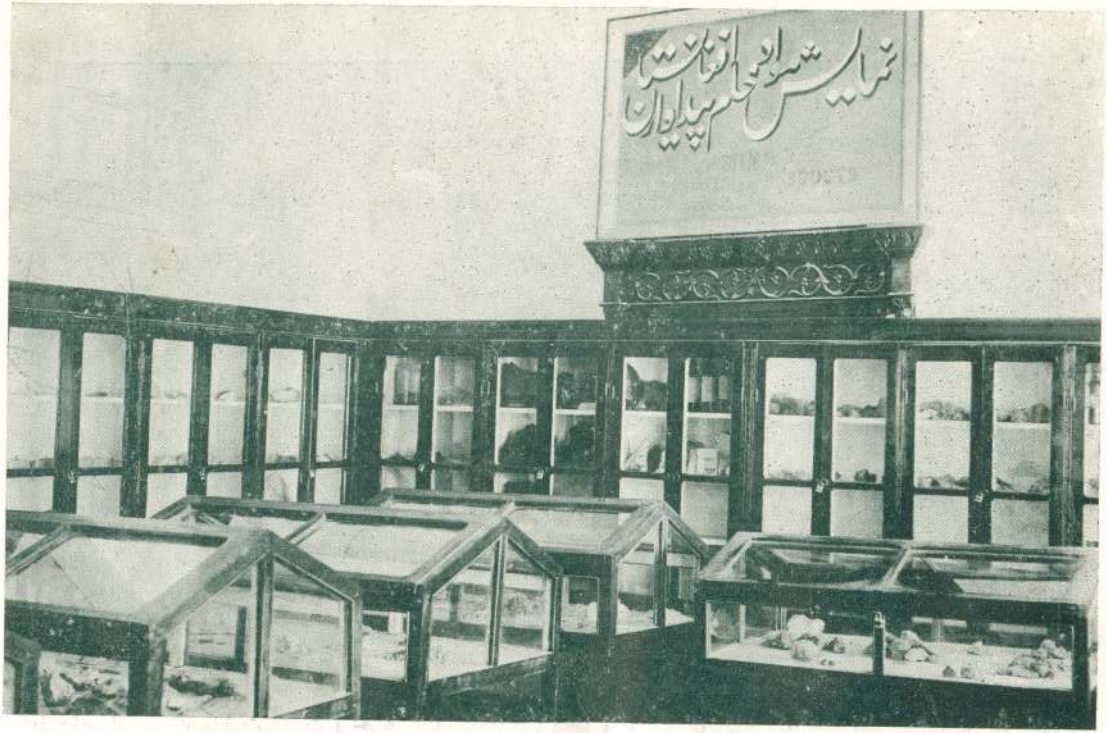
تشکیل قوریه های زیاد و قلمه های نهال میوه دار بعمل آمده و علاوه بران بدو طرفهٔ سرک های عمومی مربوطهٔ مدیریت معابر مشرقی و بعضی حکومات محلی مثل حکومت کیلان کنر ها و کامه و دامنه های نهر سراج و شهر نو و غیره نهال شانی زیادی شده است . در ماما خیل خوگیانی که برای احداث باغهای جدید خیلی مساعداست دربرج سرطان ۱۳۱٤ یك باغ جدید موسوم به باغ عمومی ساخته شده است و دران یکعده قلمهٔ گلاب و غیره غرس شده در سال آینده انشاء الله نهال شانی زیادی دران خواهد شد . جمع نهال هائیکه بحکومت کلان کنر ها و لغمان و کامه و مهمندره و رودات و شنواری و خوگیانی و سرك های مدیریت معابر و باغات دولتی و غیره غرس شده است به (۱۰۲۷۸۰٦٦۲) اصله میرسد .

۳ ـ حکومت اعلای جنوبی :

تعداد نهالهائیکه به نواحی زرمت و طوطاخیل و احمد زائی و گردیز ذریعهٔ مدیریت زراعت حکومت اعلای جنوبی غرس شده است طبق اطلاع مدیریت مذکور قرار ذیل است :

سیب	ـ ۵۵۰۰	اصله
زردآلو	ـ ۷۰۰۰	«
بادام	ـ ٦۰۰	«
چنار	ـ ۱٦۵۰۰۰	«
بید	ـ ٦۳٤۰۰	«
سنجد	ـ ۵۸۰۰	«

جمع کل ـ ۲٤۷۳۰۰ اصله

ازموسسات وزارت تجارت، موزه خانهٔ اقتصادی که دران معدنیات وغیره مواد خام پیداوار افغانستان برای نمائش گذاشته شده است
Musée économique du Ministére de Commerce (Exposition des matiéres premières d'Afghanistan

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقبرهٔ بابر شاه که اخیراً در عصر اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهرشاه بتوجه وزار
تجارت بطرز بسیار عالی و فشنگ سر از نو تعمیر و تکمیل یافته
Mausolée de Baber, nouvellement construite à Kaboul

ازموسسات وزارت تجارت، موزه خانهٔ اقتصادی که دران معدنیات وغیره مواد خام پیداوار افغانستان برای نمائش گذاشته شده است

Musée économique du Ministére de Commerce (Exposition des matiéres premières d'Afghanistan

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعبهٔ گمرکات :

امور گمرکی در سال ۱۳۱۵ مزید بر سالهای گذشته حایز انتظام گردیده و از اثر آن در عایدات عموم گمرکات افغانستان نسبت بسال ۱۳۱٤ باندازهٔ (٤ ونیم) فیصد تزئید بعمل آمده که شرح آن قرار آتی است ،

الف ، گمرکات ولایت کابل نسبت بسال ۱۳۱٤ در سال ۱۳۱۵ (٤ونیم) فیصد اضافه شده

ب ، « « قندهار « « « « « (٥ونیم) « « «

ج ـ « « هرات « « « « « (٦) « « «

د ـ « « مزارشریف « « « « « (١٦ونیم) « کسر کرده

(این کسر ازسبب اینست که درین سال اموال گمرکی در جائیکه مصرف شده یا باقیمانده ، محصول آن درهمانجا حساب شده . حالانکه در سابق محصول بحساب او این گمرك وارده گرفته میشد) .

ه ، گمرکات ولایت قطغن وبدخشان به نسبت ۱۳۱٤ در ۱۳۱۵ (٤۲) فیصد اضافه شده

و ، « حکومت اعلای مشرقی « « « « (۱) « « «

ز ، « « جنوبی « « « « (۱٥ونیم) « « «

ح ، « « میمنه « « « « (٤) « کسر نموده

(دلائل آن مثل دلائل موجبهٔ متذکرهٔ فوق « مزار شریف » است)

ط ، گمرکات حکومت اعلای فراه نسبت به ۱۳۱٤ در ۱۳۱۵ (۱۸ونیم) فیصد اضافه شده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امور فوائد عامه

طوریکه می بینیم حکومت متبوعهٔ ما برای ترقی و توسعهٔ تمام شعب عمرانی و سائر امور عام المنفعه که نتائج مستقیمی در بهبود احوال عموم اهالی وطن بوجود می‌آورد ، توجه خاص داشته ، متصل و پی‌درپی موسسات فوائد عامه در نقاط مختلفهٔ مملکت تاسیس و تدویر می یابد . بالخاصه در سال ۱۳۱۵ جنبش محسوسی درین رشته بوجود آمده و اقدامات بسیارمهم جهت تشکیل موسسات عمرانی وکار خانه جات مختلفه سردست اجراء گرفته شده و نیز جاده ها و پلهای کشیری در سر تا سر وطن عزیز ما ساختمان شده است که ذیلا قسمت های عمدهٔ آن بطور خلص ذکر میگردد :

شعبهٔ معابر :

الف ولایت کابل :

۱ ـ سرك خوات وردك که دران جا فابریکهٔ برق تاسیس شده بعضی حصص سرك مذکور سر نگك پرانی بکار داشت در حصهٔ بمبائی و گدان به اندازهٔ (۳) کیلومتر سر نگك پرانی شده .

۲ ـ در سرك تنگی وردك که از سرك عمومی سمت جنوبی یك خط گرفته شده و به سرك قندهار در شیخ آباد وصل‌شده نسبت بسهولت رفتار موتر بمسافهٔ ۷ کیلو متر سر نگك پرانی شده .

۳ ـ سرك تنگی واغجان در راه گردیز که بعضی حصه های آن برآمده گی و کجی پیچی داشت برای تسهیلات عبور و مرور ذریعهٔ سر نگك پرانی تسطیح و باندازهٔ لازمه کلان شده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ ـ سرك تگاب و نجراب كه بعد از كار شده گی سال گذشته در بین سال تعمیر و تمدید گردیده و بسولا نگ و تگاب و نجراب وصل شده وحاضراً تاتگاب برای رفت وآمد موترحاضر گردیده بمسافهٔ ٥٨ونیم کیلومتر .

٥ ـ تمدید سرك ازحد تخته پل که دربین عمارات بالاحصار گذشته تاسرك بینی حصار بصورت پخته کاری .

٦ ـ تمدید سرك براست سرك جدید بالاحصار تازیارت حضرت جی صاحب واتصال آن بسرك عمومی جلال آباد بصورت پخته کاری .

٧ ـ تعمیریك پایه پل یك کمانهٔ ١٢ متره درگلبهار بصورت پخته کاری و پرکاری دوطرفهٔ آن .

٨ ـ تعمیریك پایه پل یك کمانه بعرض١٧متروطول ١٠ متر بحدود شهرآراء بصورت کانکریت .

٩ ـ تعمیر دوپایه پل های باغ عارق بصورت پخته کاری یکی ٩ کمانه و دیگرسه کمانه که هرکمان آن یك یك مترطول دارد .

١٠ ـ تعمیریك پایه پل آهنی (٥٠) متره بعوض پل چوبی سابقه موسوم به پل سعدالله درسمت شمالی که قنداغ دوطرفه وپایهٔ بین آن بصورت تخته سنگ کاری شده برای نصب آهن که درخارج فرمایش داده شده حاضر میباشد وعنقریب پل مذکور تکمیل خواهد شد .

ب : ولایت مزارشریف :

١ ـ احداث سرك جدید از مرکزشهر بلخ بطرف بندر کلفت بطول (٤٦) کیلومتر .

٢ ـ سرك سابق دشت خواجه الوان الی (٩) کیلو متری شهر ایبك به

(c) ketabton.com: The Digital Library

نسبتیکه درزمستان گل ولای‌داشته و بها برین تکلیف میرساند به طول (٤٦) کیلومتر جغله فرش شده .

ج : ولایت قطغن و بدخشان :

١ـ احداث سرك ازخان‌آباد بطرف فیض آباد بدخشان ازطریق سواحل دریای کوکچه که سال گذشته آغاز شده : از فیض آباد تا اشکاشان (٤٠) کیلومتر واز آنجا تافره کمر ٣٧٠٠مترسرسنگ پرانی تحت کار ومابقی از پوزهٔ فره کمرتا مشهد کشم بمسافهٔ (٧١) کیلومتر سرك تمام و به خط عمومی اتصال یافته .

٢ـ احداث سرك ازشهرجدید قندوز براه دشت‌آبدان بحضرت امام صاحب بمسافهٔ (٦١) کیلومتر ـ درخط مذکور که دریاواقع گردیده کشتی تهیه شده که موتربذریعهٔ کشتی عبورمیکند .

٣ـ احداث سرك جدید ازاستقلال قندوز به علاقه داری قلعهٔ زال بمسافهٔ (٤٠) کیلومتر درخط مذکور که دریاواقع شده کشتی تهیه گردیده که موتر بذریعهٔ کشتی عبور میکند .

٤ـ چون بعضی حصص سرك سابق خان آباد واشکمش ونهرین کوتل ها و آبرو های زیاد داشت نسبت به تسهیلات عبور و مرورازتنگی مرج نهرین (٢٧ ونیم) کیلومتر و از آق چشمه تا اشکمش (٢١ ونیم) کیلومتر سرك جدید احداث شده .

٥ ـ احداث سرك ازحدود دوراهی خواجه الوان تاچین رائی (خواجه الوان خط انفصالیهٔ علاقهٔ قطغن و بدخشان است) بمسافهٔ (٢٧ ونیم) کیلومتر .

د : حکومت اعلای مشرقی :

١ ـ سرك کابل از جلال آباد بطرف کابل یعنی از حد شیلهٔ نافی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا اندازهٔ ۵ کیلومتر پخته کاری شده و باقی کار مذکور جریان دارد .

۲ ـ پل شیلهٔ ناقی و چند آبرو های همین حصه نیز تحت کار میباشد و عنقریب تمام میشود .

۳ ـ پل سرخاب که یکی از پلهای بزرگ سمت مشرقی بشمار میرود و کار تعمیر آن ازدوسال باینطرف جریان دارد ، درسال ۱۳۱۵ تقریباً خاتمه یافته وعنقریب افتتاح میشود . این پل درجوار جلال آباد بالای رود سرخ رود و در سرك جلال آباد و لغمان که سرك جدید کابل نیز میباشد ، تعمیر یافته است و متجاوز از ۱۰۰ متر طول دارد .

ه : حکومت اعلای میمنه :

۱ ـ تعمیر سرك های جدید درداخل شهر که بصورت عمومی بعرض ۸ متر ٤ سرك مستقیم درچهار سمت شهر امتداد یافته و پخته کاری آن درسال آینده بعمل خواهد آمد .

۲ ـ تعمیر سرك جدید از بالای تپهٔ بالاحصار تا داخل شهر که تپهٔ بالاحصار بقدر ۱۰ متر تسطیح شده است .

شعبهٔ فابریکات :

امور کار خانه جات و صنایع جدیده در سال ۱۳۱۵ از توجه حکومت مقبوعه و اقدامات وزارت فوائد عامه داخل نهضت جدیدی شده است چنانچه درعین حالیکه کار خانه جات سابقه توسعه وترقی یافته ونیز برخی کار خانه جات موجودهٔ مربوطهٔ شعبات مختلفهٔ مملکتی نظر بایجابات فنی و اداری به وزارت فوائدعامه مربوط گردیده (مثل کارخانهٔ نساجی وبوت‌دوزی وچرمگری مرکز) برای تدویر چند کار خانهٔ جدید نیز اقدامات بعمل آمده و کار یك عده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار خانه جاتی که از چندی باینطرف آغاز شده بود ، پیشرفت زیادی کرده قریب تکمیل رسیده است . ذیلاً فقرات عمدهٔ کار روائی شعبهٔ فابریکات را از نظر خوانند گان محترم میگذرانیم :

۱ ـ کار ساختمان وتدویر فابریکهٔ بزرگ پشمینه بافی قندهار که از ٤ سال باینطرف جریان داشت درسال ۱۳۱۵ خاتمه پذیرفته واکنون فابریکهٔ مذکور مشغول کار میباشد . چنانچه مقدار کلی پشم برای شستشو وتاب دادن وبافتن در ولایت قندهار ذخیره گردیده است .

۲ ـ فابریکهٔ نختابی جبل‌السراج که کار تعمیر وتدویر آن نیز از ٤ سال باینطرف جریان دارد ، در سال ۱۳۱۵ پیشرفت زیادی حاصل و نزدیك باختتام می باشد بطوریکه در جریان سال بسیاری از ماشینهای آن وارد و نصب گردیده .

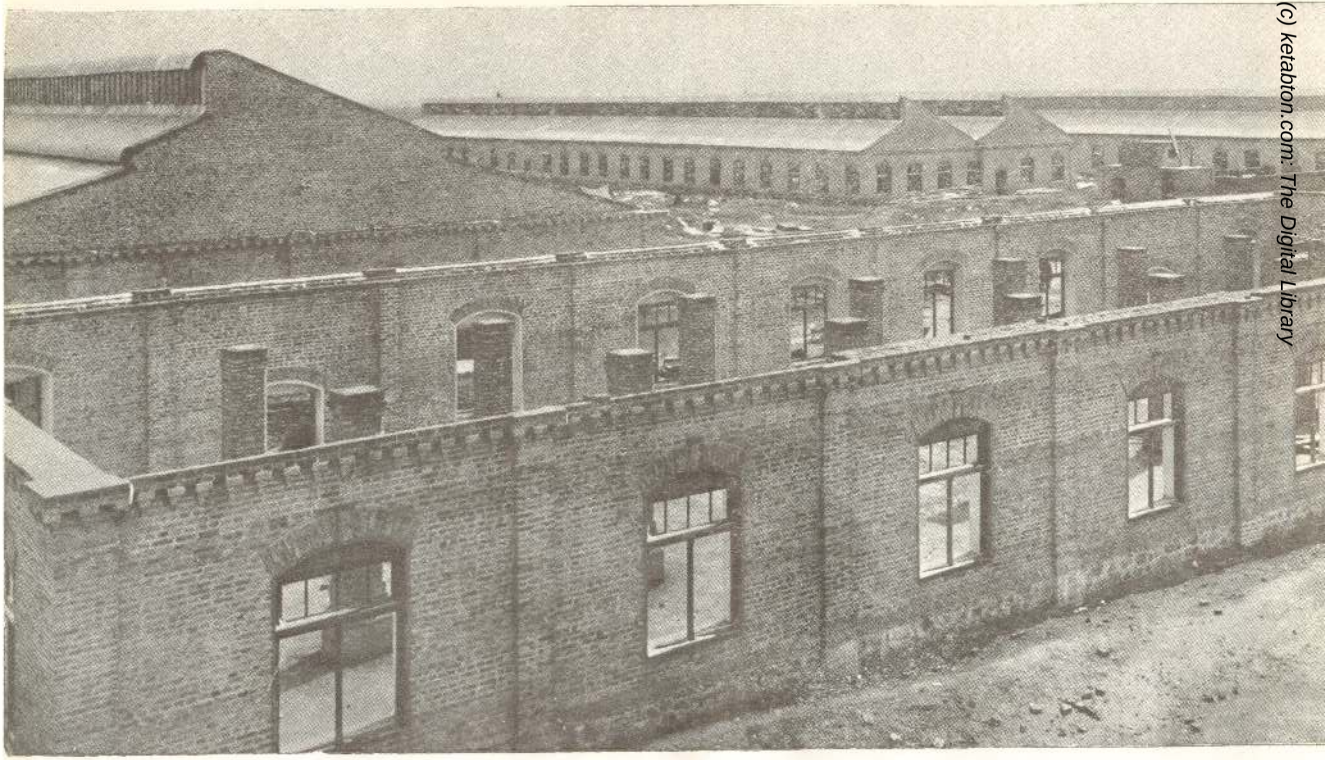
۳ ـ فابریکهٔ بزرگ واقع خواجه ملا که برای تدویر فابریکهٔ دکمه سازی وحکاکی وسنگتراشی و نجاری وغیره که همهٔ این فابریکه ها حاضراً در داخل شهر کابل موجود بوده ولی بصورت ضیق میباشند ، تعمیر یافته ، کار تعمیر آن در سال ۱۳۱۵ خیلی پیشرفت کرده و تا پوشش اول رسیده است . فابریکهٔ مذکور خیلی وسیع ومحکم وباصول عصری بسیار متین ساختمان گردیده ، و علاوهٔ برای تاسیس کارخانه جات دیگری نیز درین محل جای موجود است .

شعبهٔ تعمیرات :

تعمیراتیکه در سال ۱۳۱۵ اجراء شده :

الف : ولایت کابل :

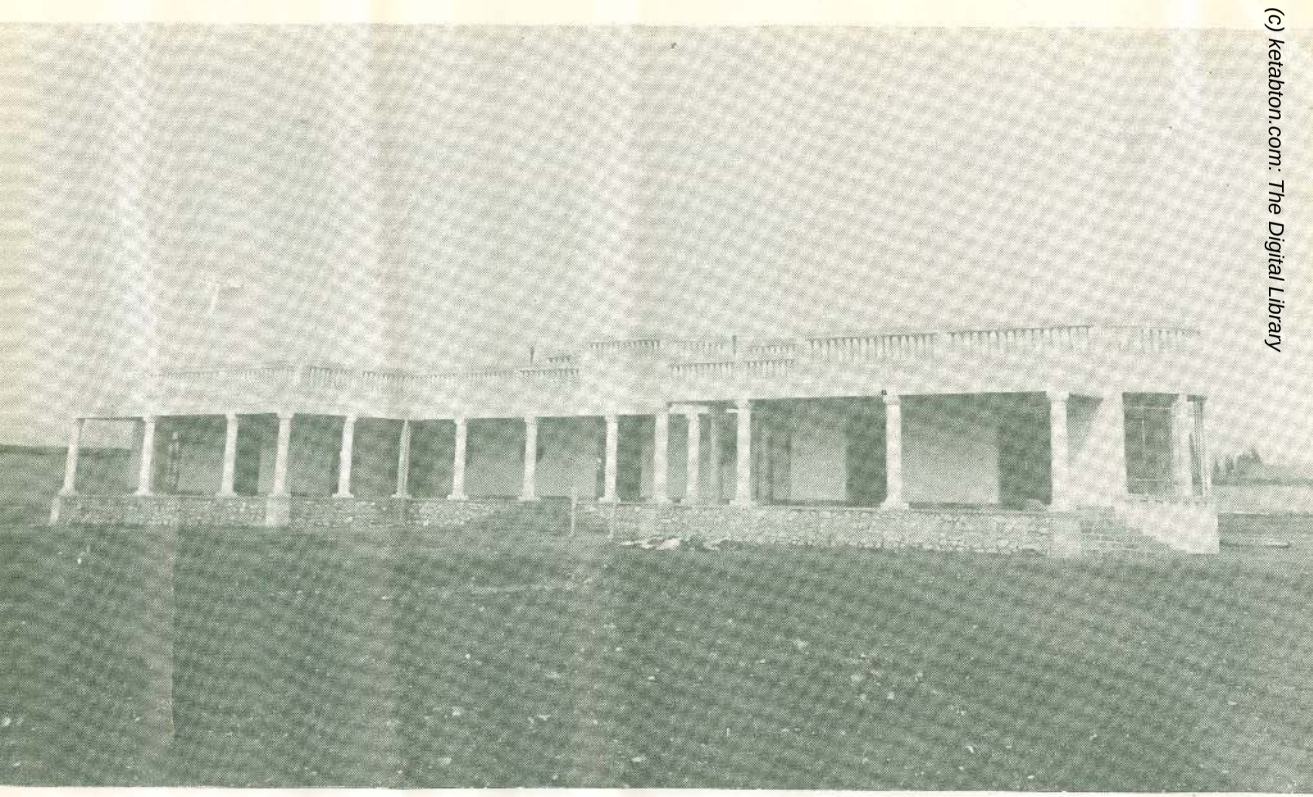
۱ ـ : کار تعمیر مکاتب حربیه واقع بالاحصار که ازچهار سال باینطرف

از عمرانات جدید ولایت قندهار : یك حصه از کارخانهٔ پشمینه بافی جدید التاسیس

Nouvelle usine de lainage à KANDAHAR

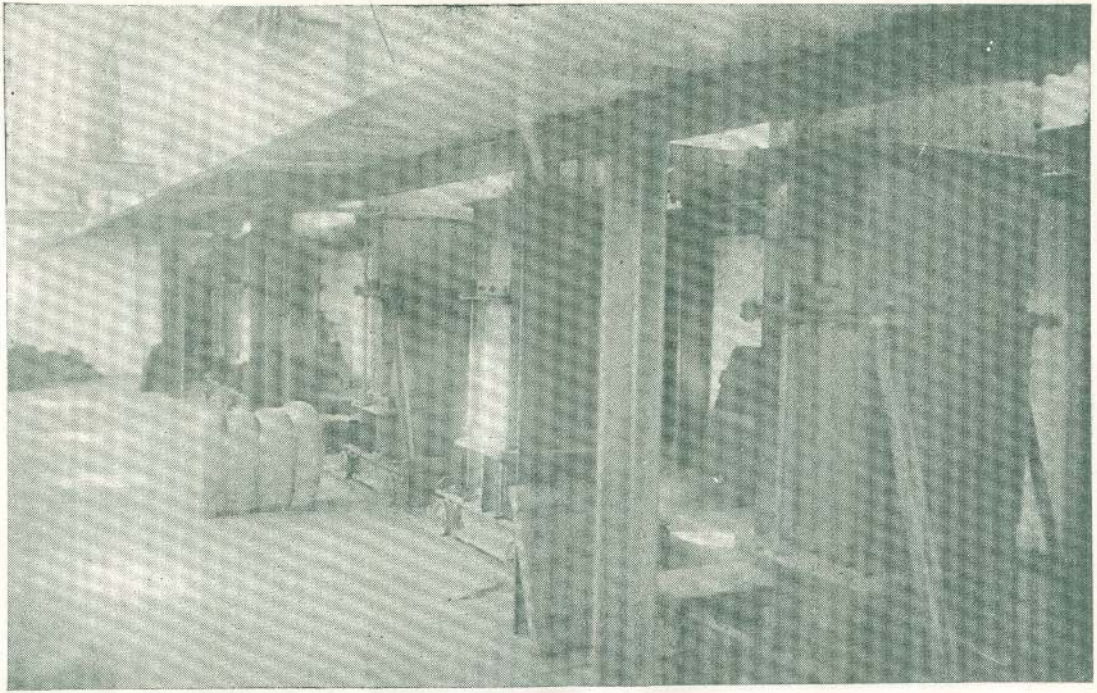
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت قندهار : یکی از عمارات حکومتی که در عصر اعلیحضرت المتوکل علی‌الله ساخته شده

Immeuble des bureaux de gouvernement nouvellement construit à KANDAHAR

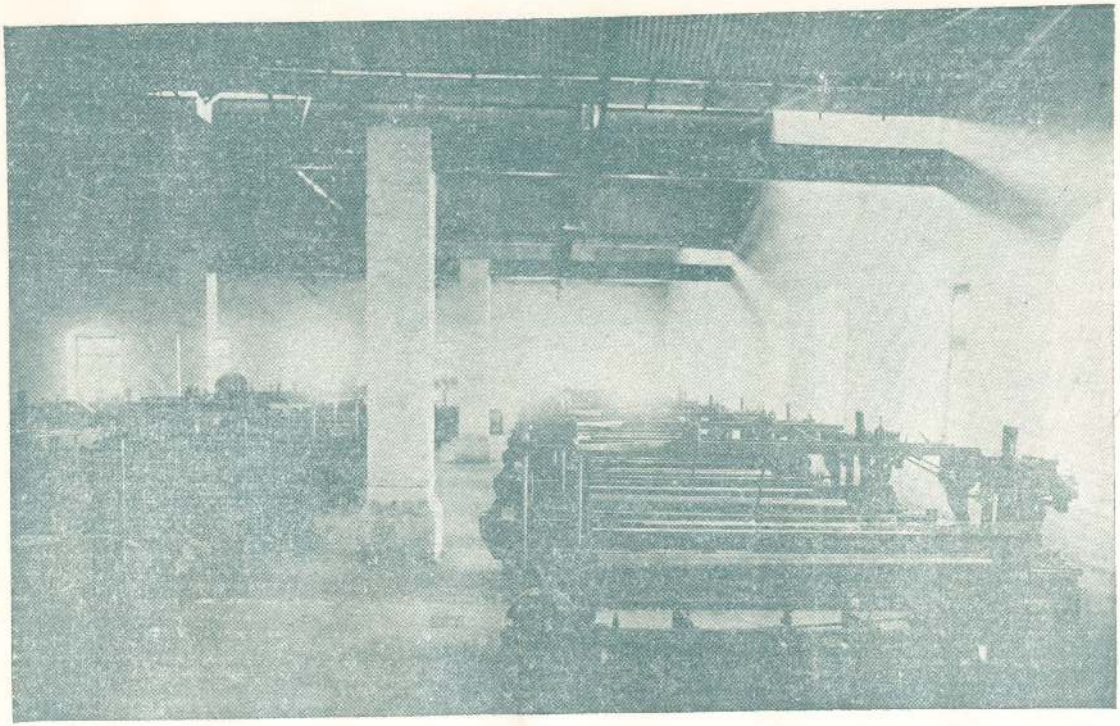
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی قندهار : ماشین های فشار پشم

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : Les machines pour presser la laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار ، کارگاهای بافت که هر کارگا توسط هفت ماکوی برقی کار میکند

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : Les machines de tissage .

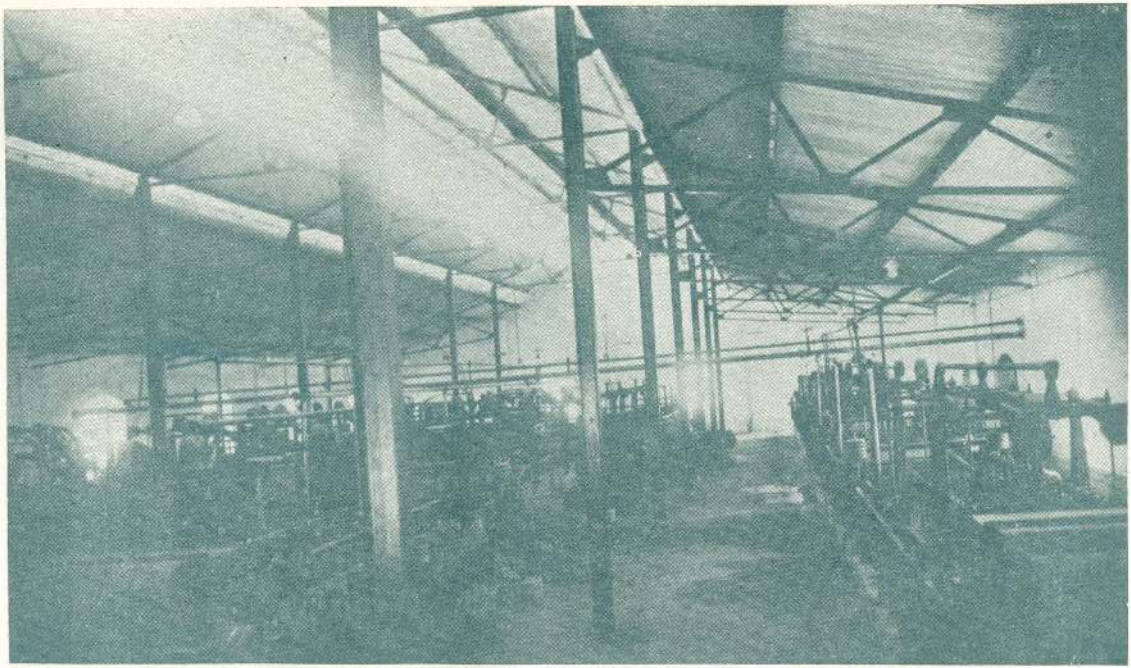
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار ، ماشینهای مالش و آرایش دادن یارچه بحال مرطوب

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : les machines de massage et polissage de laine

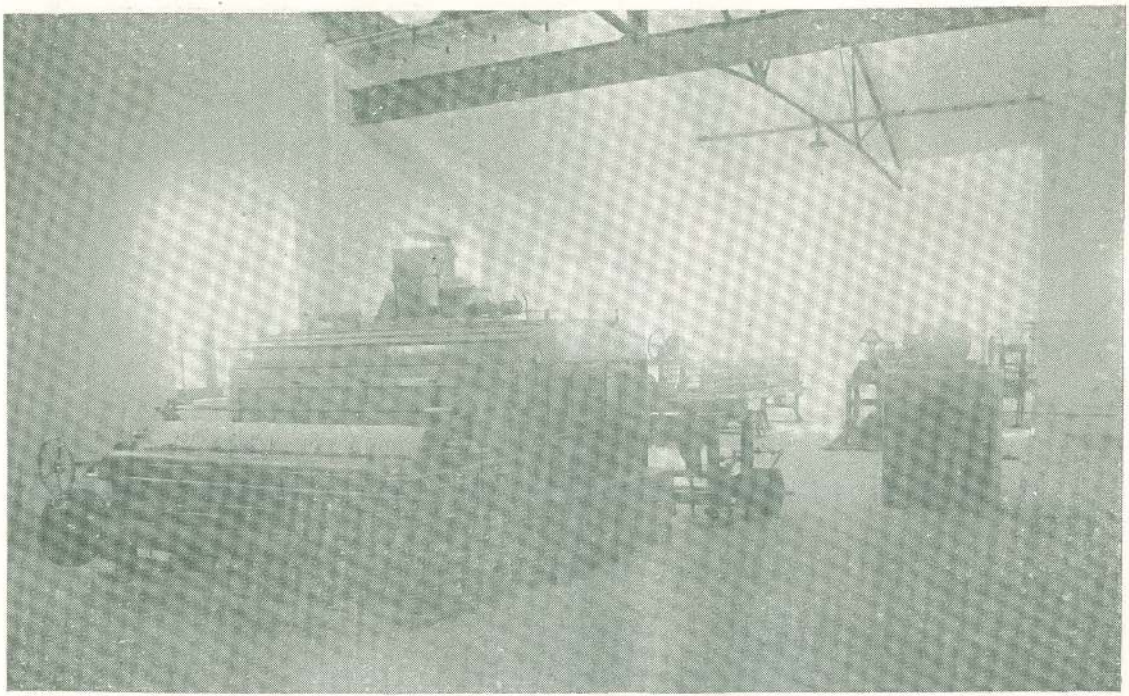
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : اطاق پشم شوئی مرکب از چهار قطار و هر قطار مرکب از پنج ماشین بوده هرقطار بذریعهٔ موتور برقی علیحده بکار می افتد

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar: La salle de lavage de laine

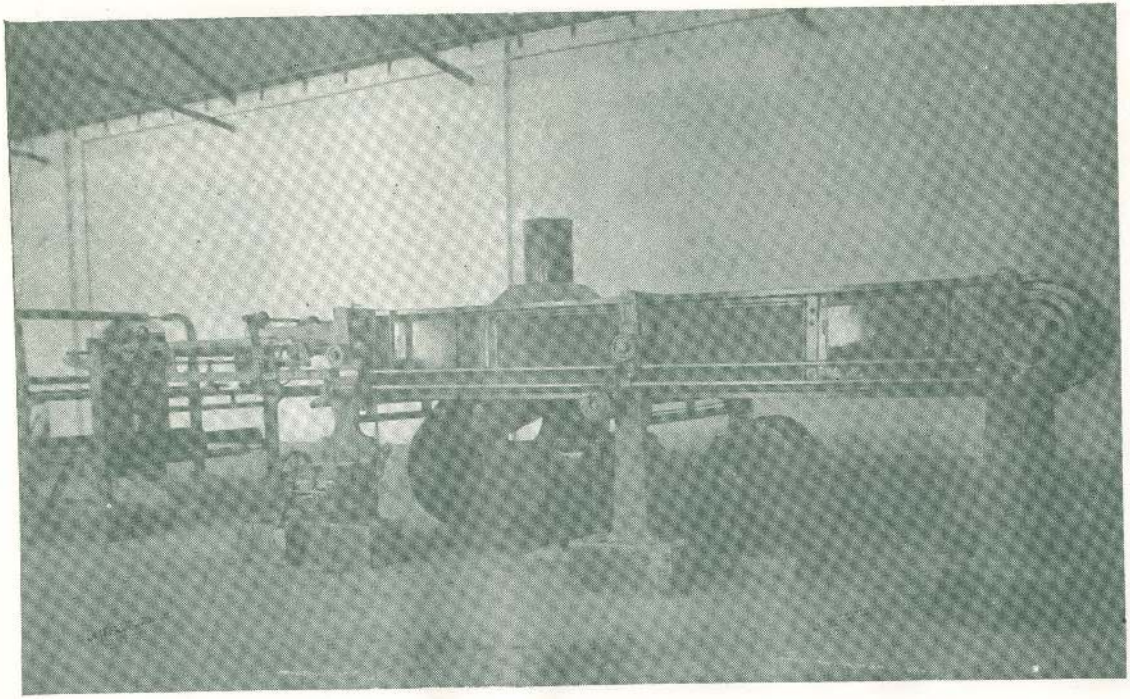
(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشین آهار دادن تارهای پشم توسط بخار و ماشین روچك ماکو های بافت و ماشین بیلرس نمودن تار های پشم

Une vue de l'intérieur de la nouvelle fabrique de lainage à Kandahar

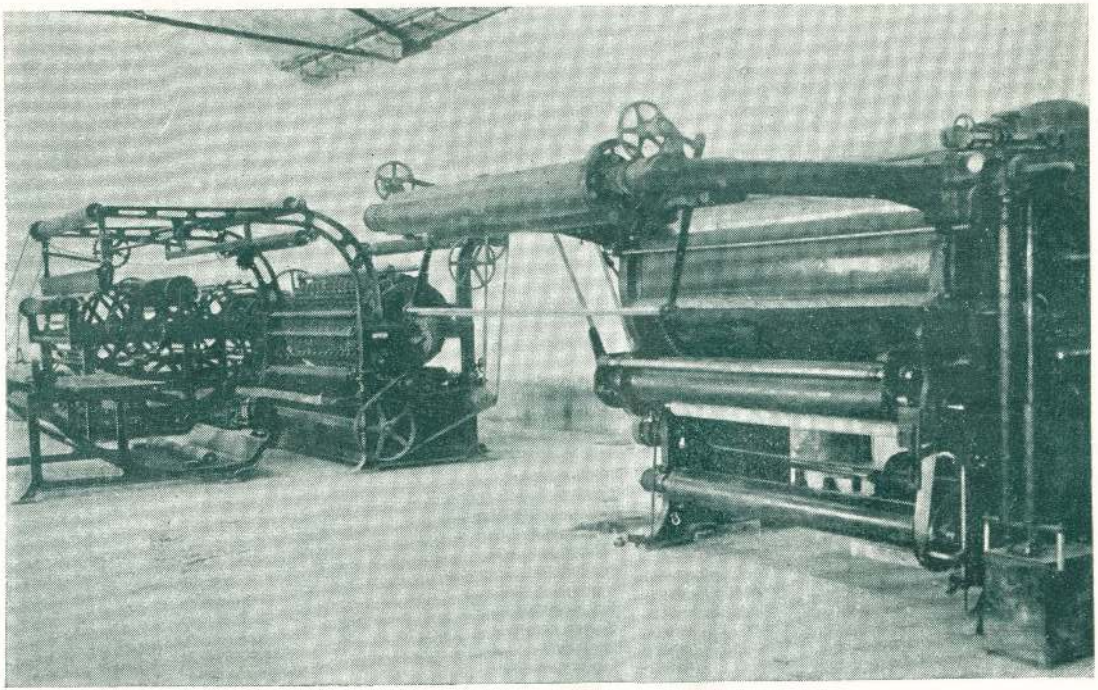
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : حصهٔ مالش و آرایش خشك ماشین شکنجهٔ پارچه توسط بخار

Une vue de l'intérieur de la nouvelle fabrique de lainage à Kaboul

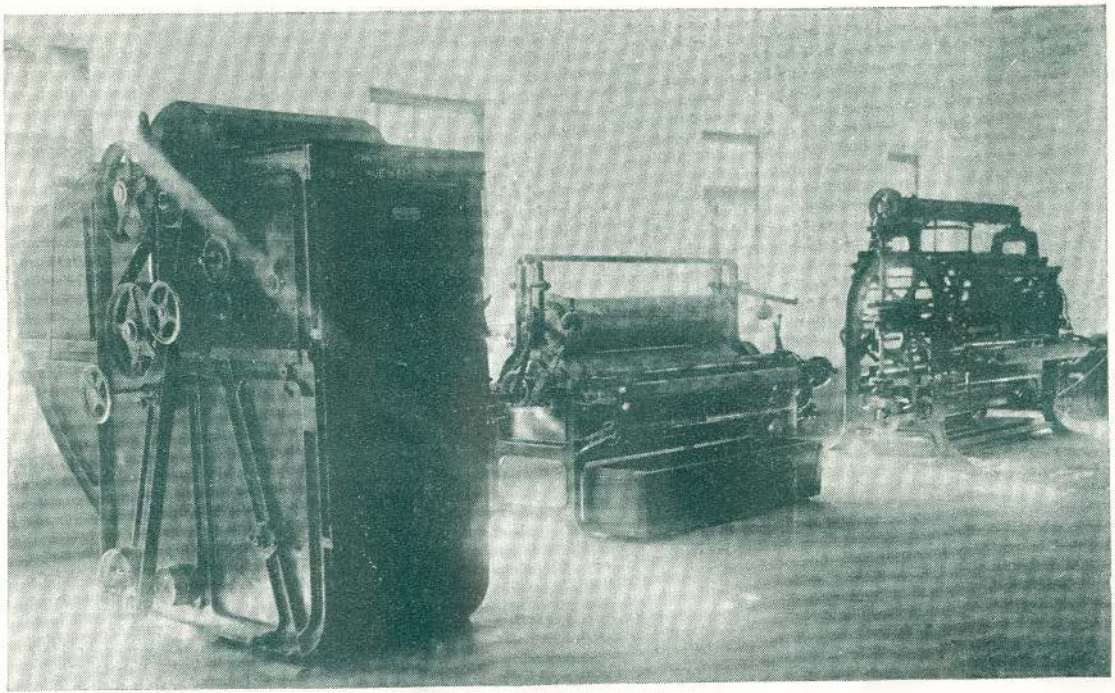
(c) ketabton.com: The Digital Library

فا بر یکهٔ پشمینه بافی جدید قند هار : ماشینهای مالش و آرا یش خشك

Nouvelle fabrique de lainage à Kanda'iar : les machines de massage et polissage de laine

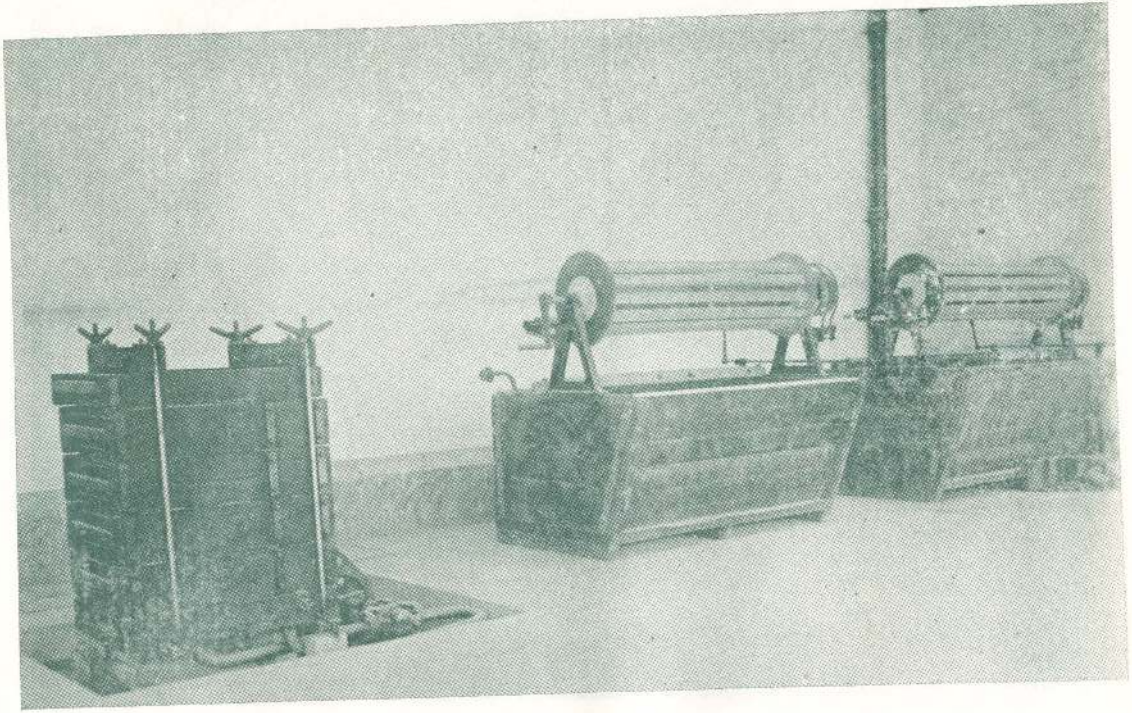
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه با فی جدید قند هار : ماشینهای مالش و آرایش پشم بحال مرطوب

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : les machines de massage et polissage de laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار ، ماشینهای رنگ ریزی

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar: Les machines pour colorer la laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ عصر ظاهر شاهی : منظرهٔ عمومی فابریکهٔ نختابی و نساجی جبل السراج

Vue générale de la nouvelle usine de filature et de tissage à Djaboul-Séradj (Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریان دارد درسال ۱۳۱۵ خیلی پیشرفت کرده ونزدیك به اختتام میبا شد .

۲ ـ : نصب نل‌سمنتی ازحد بالاحصار الی پشت‌قلعهٔ هزاره‌ها که به اثر آن آب ازجوی چهل ستون بداخل‌نل یختهٔ مذکور تا بالاحصار جریان پیدا کرده است (مسافه تقریباً ۲ کیلومتر)

۳ ـ : تعمیر مقبرهٔ اعلیحضرت شهید سعید که کار های مذکور از دو سال با ینطرف جاری بوده ، ا کنون تاطبقهٔ اول آن ساختمان شده است .

٤ ـ : تعمیر مقبرهٔ حکیم صاحب سنائی علیه الرحمه واقع غزنی که در سال د ۱۳۱۵ شروع وتاطبقهٔ اول آن ساختمان شده است .

۵ ـ تعمیرات دوائر حکومتی دایزنگی که از ۲سال باینطرف جاری بود خاتمه پذیرفته وحاضراً دوائر حکومتی حکومت کیلان جاهای موزون را دارا شده است .

ب : ولایت قند هار :

۱ ـ : تعمیرات جدید یکه در بیرون دروازهٔ هرات (سمت غربی شهر قند هار) ازدوسال به اینطرف آغاز گردیده ، اکنراً تکمیل شده و از آن جمله یك عده عمارات حکومتی و بازار ها و باقی خانه های شخصی است که مطابق نقشهٔ ریاست بلدیه بصوت موزونی آباد شده وحاضراً سلسلهٔ تعمیرات مذکور که در آینده شهر نو قند هار را تشکیل خواهد داد تا حدود چهل زینه یعنی در مسافهٔ یك ونیم‌کیلومتر (از دهن دروازهٔ شهر سابق در دوطرف جادهٔ عمومی سمت هرات) امتداد پیدا کرده است .

۲ ـ : تعمیر بازارتو یخانه که از دو سال به اینطرف کار ساختمان بازار مذکور به اصول عصری و مطابق نقشهٔ مهندسین جاری بوده ، در سال ۱۳۱۵ خاتمه پذیرفته و دو رسته دکان های محکم و زیبا تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

شده و نیزجادهٔ بازارکه بصورت مستقیم امتداد یافته پخته کاری شده است .

۳ ـ : چار سوق وسط شهر که در اخیر سال گذشته بنا بر ایجابات صحی وشرایط عبور و مرور تخریب شده بود ، درسال ۱۳۱۵ جای آن هموار و چار راهی مذکور بقدر لزوم فراخ شده است .

ج : ولایت قطغن و بدخشان :

۱ ـ : ساختمان یك بنای حکومتی در مرکزشهر جدید قندوز برای دوائر حکومتی مذکور که دارای یك سلسله عمارات جدید و برای دوائر حکومت ، مامور یت مالیه ، محکمهٔ عدلیه ، ادارهٔ تبلفون ، ادارهٔ خزانه ، محبس حکومتی ، ادارهٔ کوتوالی وغیره ملحقات دوائر حکومتی جاپهای کافی دارد .

۲ ـ : ساختمان یك بنای حکومتی در مرکز اشکمش که مثل حکومتی قندوز گنجایش دوائر حکومت ، مالیه ، کوتوالی ، خزانه ، توقیف خانه وغیره را دارد . هکذا در جوار عمارت جدید مذکور یك سلسله بناهای تازه که عبارت از (۸۰) دکان و (٤) کاروان سرای باشد به اصول منتظم از طرف اهالی تیار شده است .

۳ ـ : ساختمان یك عمارت موزون برای حکومتی جدید التشکیل فرخار که دارای اطاقهای متعدد برای اقامت دوائر حکومت ، مالیه ، عدلیه ، تبلفون ، خزانه ، توقیف خانه ، کوتوالی وغیره میباشد .

هکذا از حیث اینکه فرخار دارای کدام بازار موزونی نبود بنا بر خواهش اهالی به ترتیب نقشهٔ یك بازار که دارای (۸۰) دکان و (٤) کاروان سرای بوده و اصول ساختمان آن به طرز بناهای عصریست پرداخته شده واین دکانها و سرایها از طرف اهالی آباد شده است .

از عمارات سال ۱۳۱۰ ولایت قندهار ، بازار جدید التعمیر سمت غربی برج ارگ
Bazars nouvellement construits à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت قندهار ، یکی از عمارات شخصی که باصول عصری و به سلیقهٔ بسیار نفیسی ساخته شده

Bâtiments privés nouvellement construits selon les méthodes les plus modernes à Kandahar.

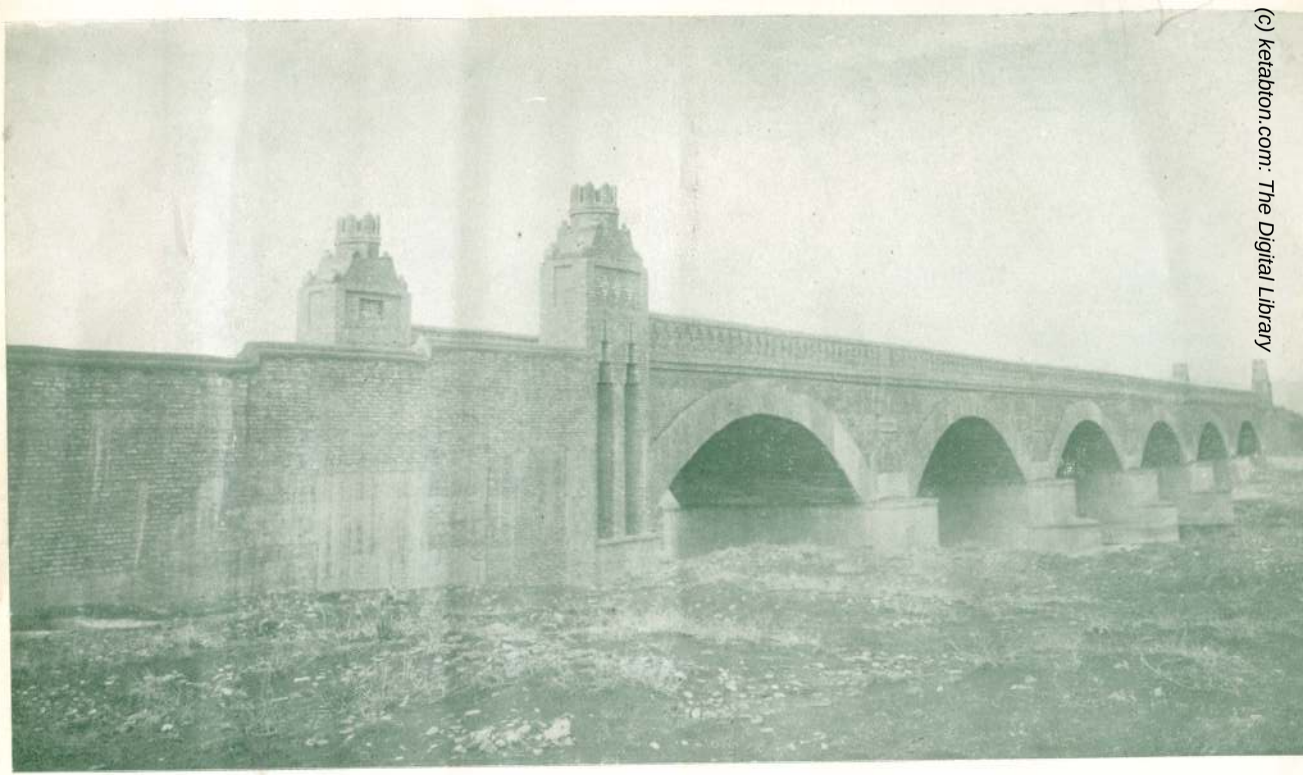
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ ولایت قندهار : بازار توپخانه

Bazars nouvellement construits à Kandahar

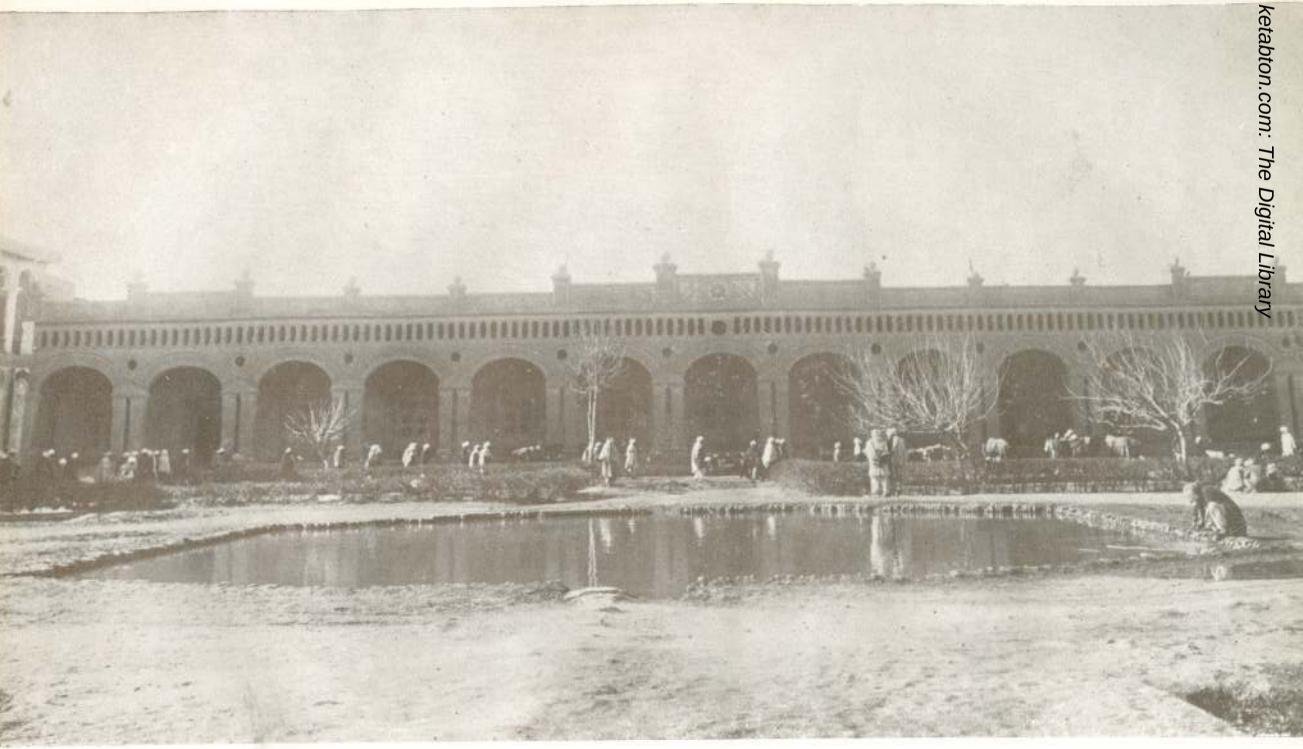
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید حکومت اعلای فراه ؛ پل دریای فراه که درسال گذشته تعمیر شده

Pont nouvellement construit sur la rivière de FARAH (Prov. de Farah)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید ولایت هرات : گمرك مرکزی واقع در شهر نو

Nouvel immeble de la douane à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت هرات : شفاخانهٔ شهر نو

Hôpital civil nouvellement construit à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت قطغن و بدخشان : یکی از بازار های جدید خان آباد
Type desbazars nouvellement construits à Khanabad
(prov.de Kataghan-Badakhchan)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۰ حکومت اعلای میمنه : عمارت مدیریت امور خارجه

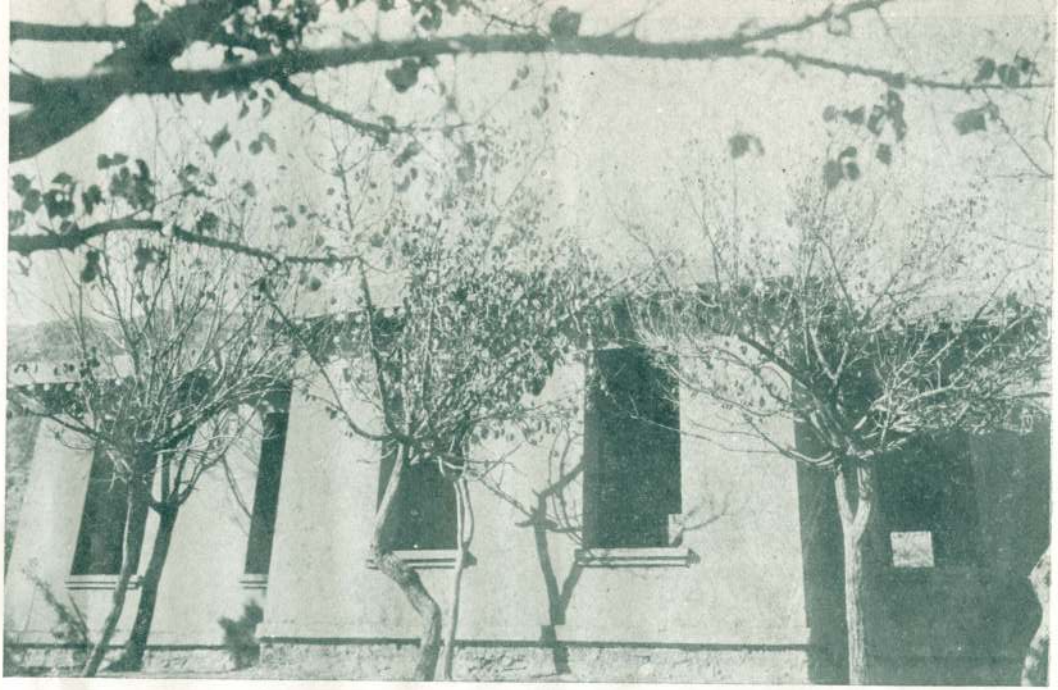
Nouvel immeuble du département des affaires étrangères à Maimanah

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ حکومت اعلای میمنه : یکی از عمارات دولتی درشهر میمنه
Un des nouveaux bâtiments gouvernementaux à Maimanah

(c) ketabton.com: The Digital Library

از اقدامات مهم سال ۱۳۱۵ وزارت فوائد عامه : فابریکهٔ بزرگ برق آبی «۳۰۰۰ کیلوات» واقع چك ورد ك
(عمارت مهندسین و تحو یلخانه ها)

Une partie des bâtiments de la nouvelle usine hydroélectrique (3000 C. V.)
aux environ de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازاقدامات مهم سال ۱۳۱۵ وزارت فوائد عامه : ساختمان فابریکهٔ بزرگ برق آبی در چك وردك
(محل ساختمان بند و تعمیر فابریکه در وقت آغاز کار)

Le lieu de la construction de la nouvelle usine hydroéléctrique à Ouardak (Kaboul).

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظرهٔ عمومی شهر هرات

Vue générale de la nouvelle ville d'Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

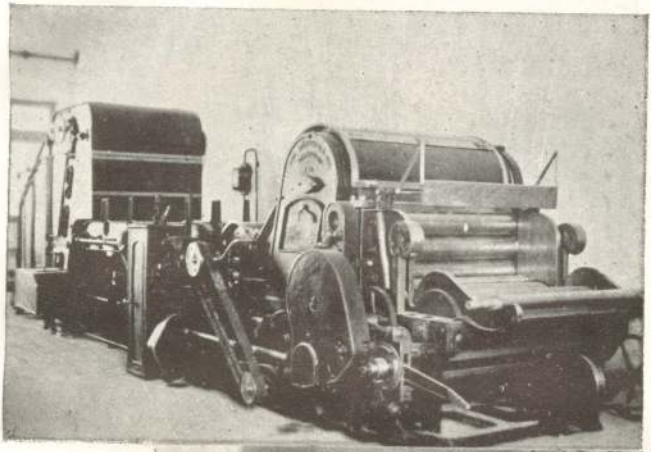
از عمارات جدید ولایت هرات : بازار شهر نو

Nouveaux Bazars à HÉRAT

(c) ketabton.com: The Digital Library

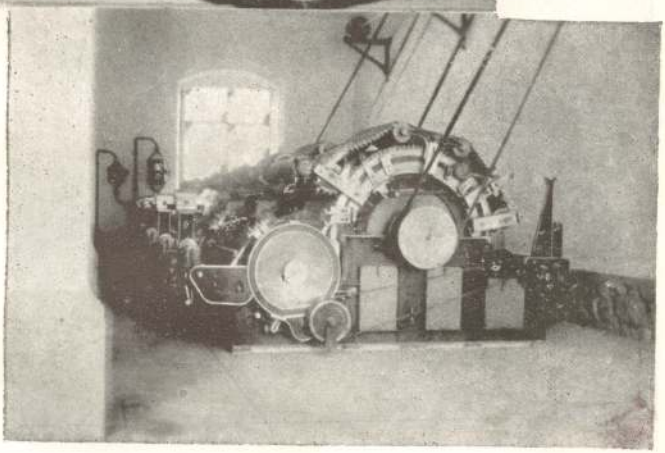
(c) ketabton.com: The Digital Library

ازموسسات مهمهٔ عصر ظاهر شاهی : فابریکهٔ نختابی و نساجی جبل السراج

ماشین نداف

پنبه

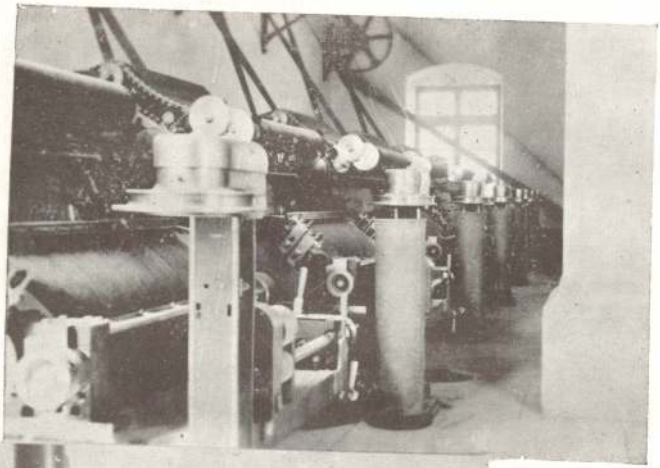
ماشین‌هوا کرد

مخصوص پنبه

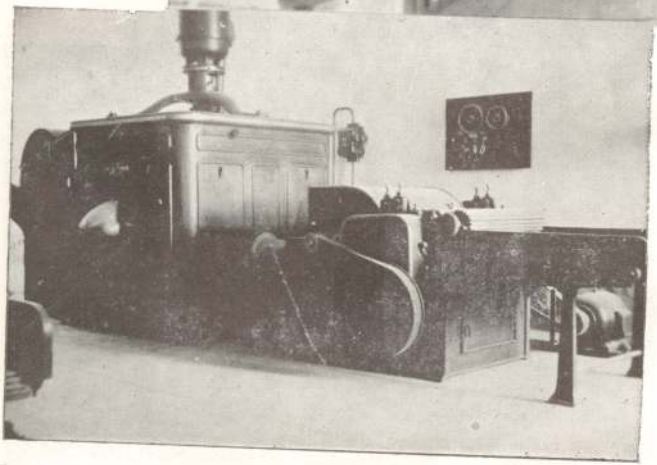
Une partie des machines de la nouvelle fabrique de filature et de tissage à Djaboul-Saradj (Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ عصر ظاهر شاهی: فابریکهٔ نختابی ونساجی جبل‌السراج

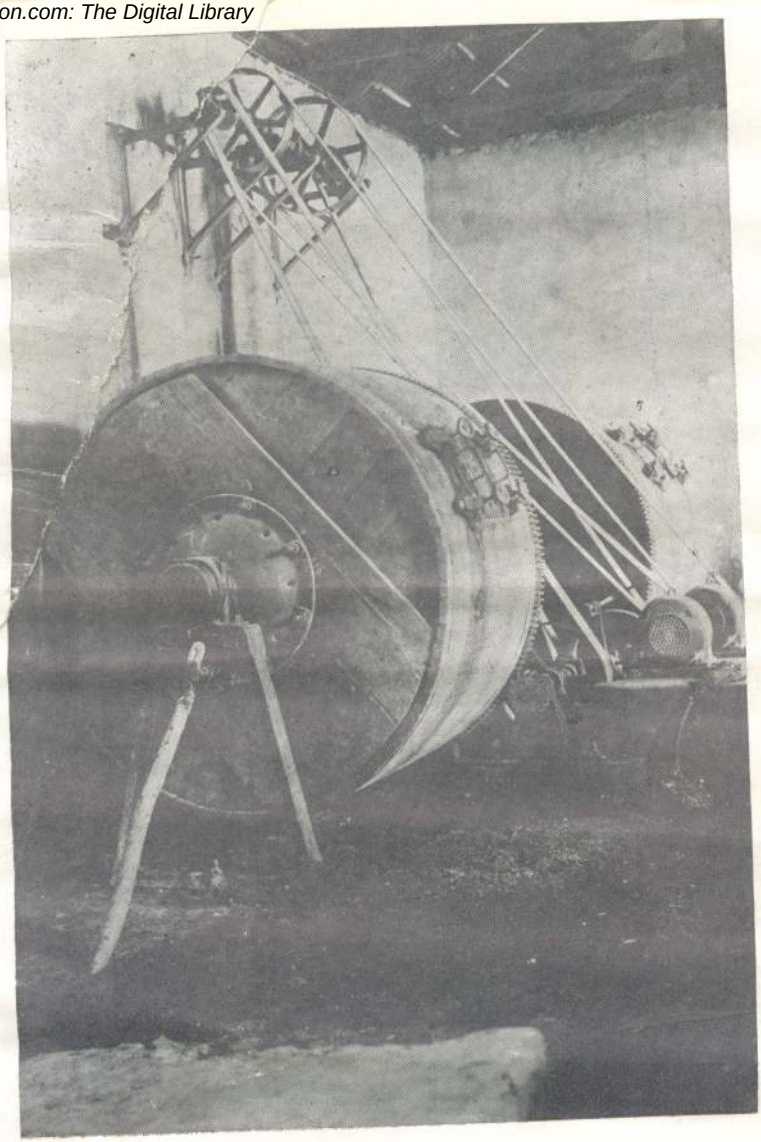
ماشین شانه کردن پنبه

ماشین خاك تکانی مخصوص پنبه

Une partie des machines de la nouvelle fabrique de filature et de tissage à Diaboul-Saradj (Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ مرکز : اطاق ماشینهای پخته کردن چرم در فابریکهٔ چرم گری
Vue interne de la nouvelle fabrique de tannerie à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات سال ۱۳۱۰ وزارت فوائد عامه در کابل : برج برق متصل وزارت حربیه .
Type des stations éléctriques nouvellement construites à Kaboul

از عمرانات جدید ولایت هرات : هوتل عصری در شهر نو
Hotel moderne nouvellement construit à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات مهم ولایت هرات ؛ پل مالان

Le pont de Mâlân à Hérat

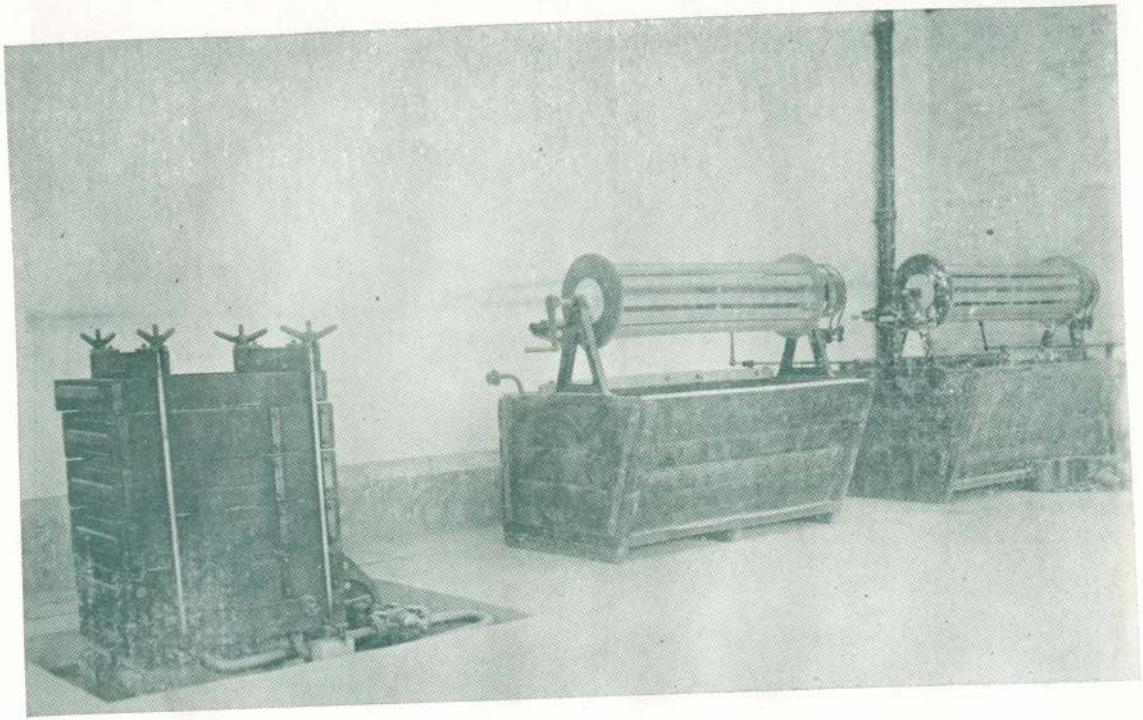
(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ عصر ظاهر شاهی : منظرهٔ عمومی فابریکهٔ نختابی و نساجی جبل السراج

Vue générale de la nouvelle usine de filature et de tissage à Djaboul-Séradj (Kaboul)

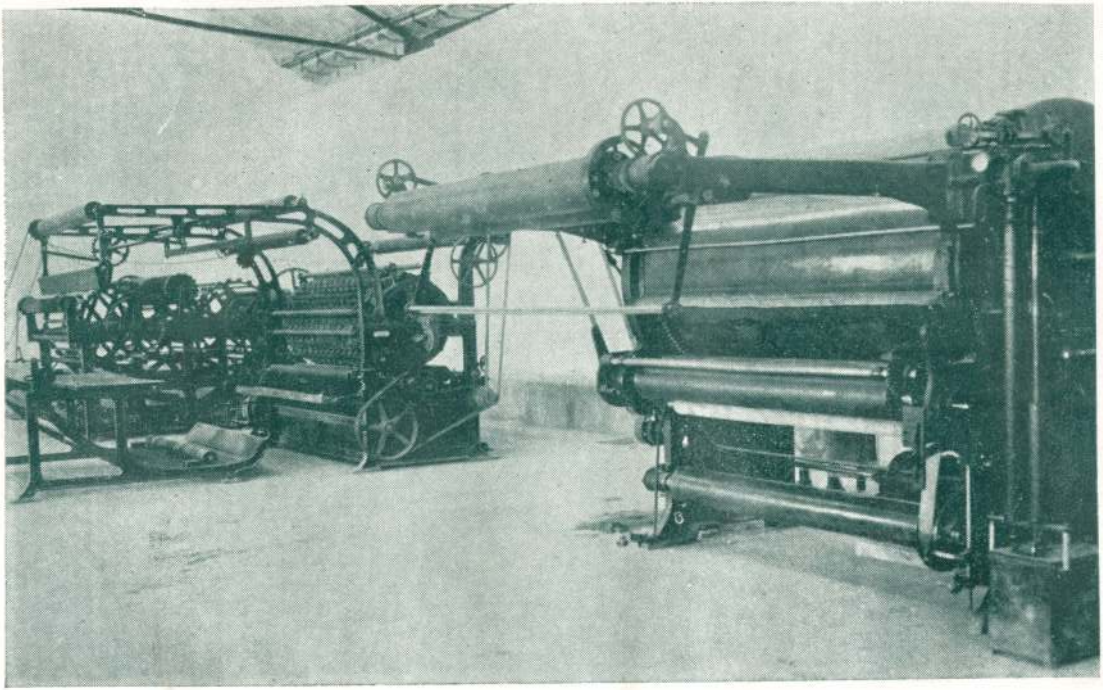
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار ، ماشینهای رنگ ریزی

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar: Les machines pour colorer la laine

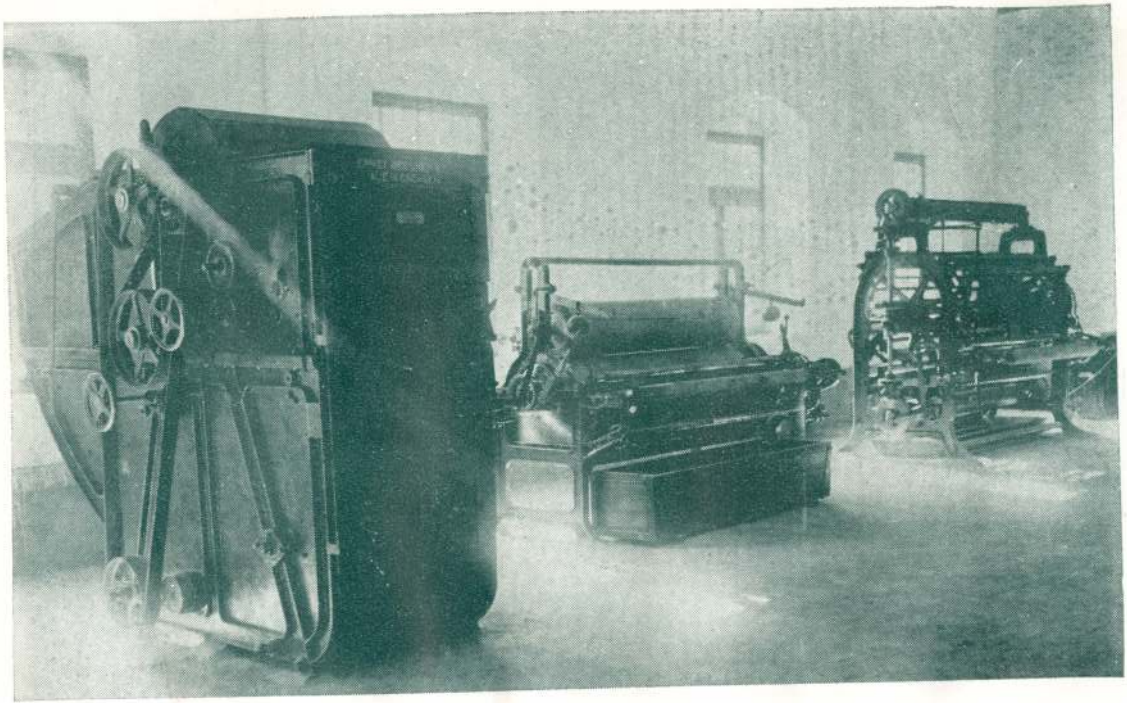
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : ماشینهای مالش و آرایش خشك

Nouvelle fabrique de lainage à Kanda'iar : les machines de massage et polissage de laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

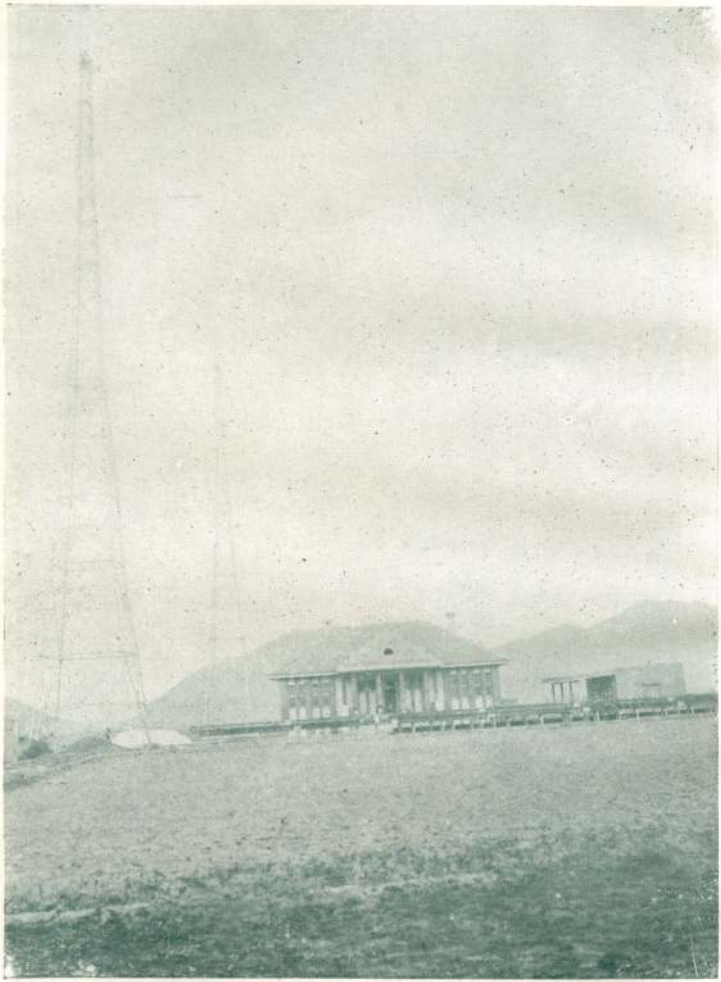

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : ماشینهای مالش و آرایش پشم بحال مرطوب

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : les machines de massage et polissage de laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ وزارت پست و تلگراف و تیلفون ؛ مرکز آخذهٔ تلگراف بیسیم
که با تمام دنیا مخابره کرده میتواند (واقع مهتاب قلعهٔ کابل)

Station radiotélégraphique nouvellement construite à Kaboul
(centre récepteur)

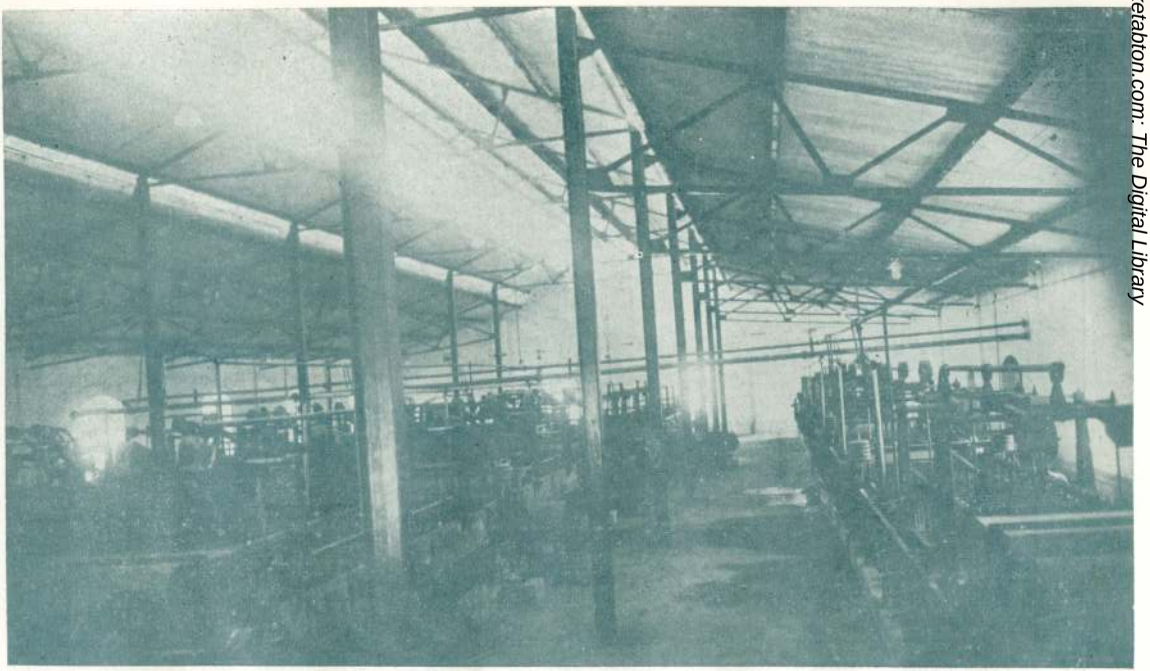

ازموسسات مهمهٔ وزارت پست وتلگراف : مرکز صادرهٔ تلگراف بیسیم که باتمام دنیا مخابره کرده میتواند (واقع یکه توت کابل)

Station radiotélégraphique nouvellement construite à Kaboul (centre expéditeur)

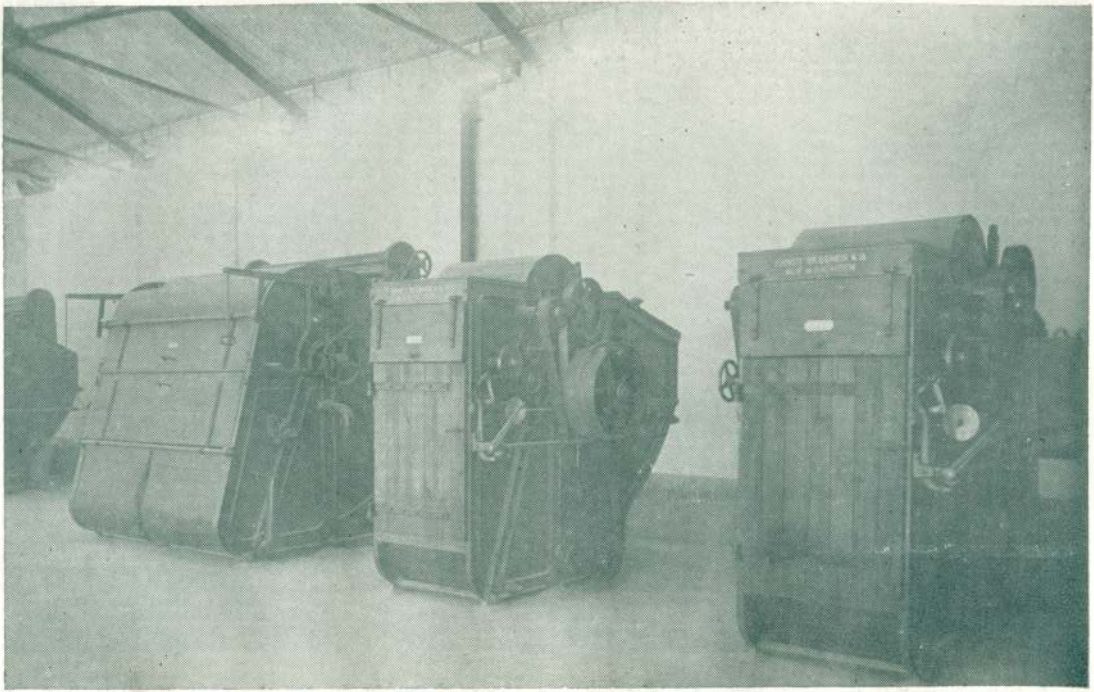
(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : اطاق پشم شوئی مرکب از چهار قطار و هر قطار مرکب از پنج ماشین بوده هرقطار بذریعهٔ موتر برقی علیحده بکار می افتد

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar: La salle de lavage de laine

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار ، ماشینهای مالش و آرایش دادن یارچه بحال مرطوب

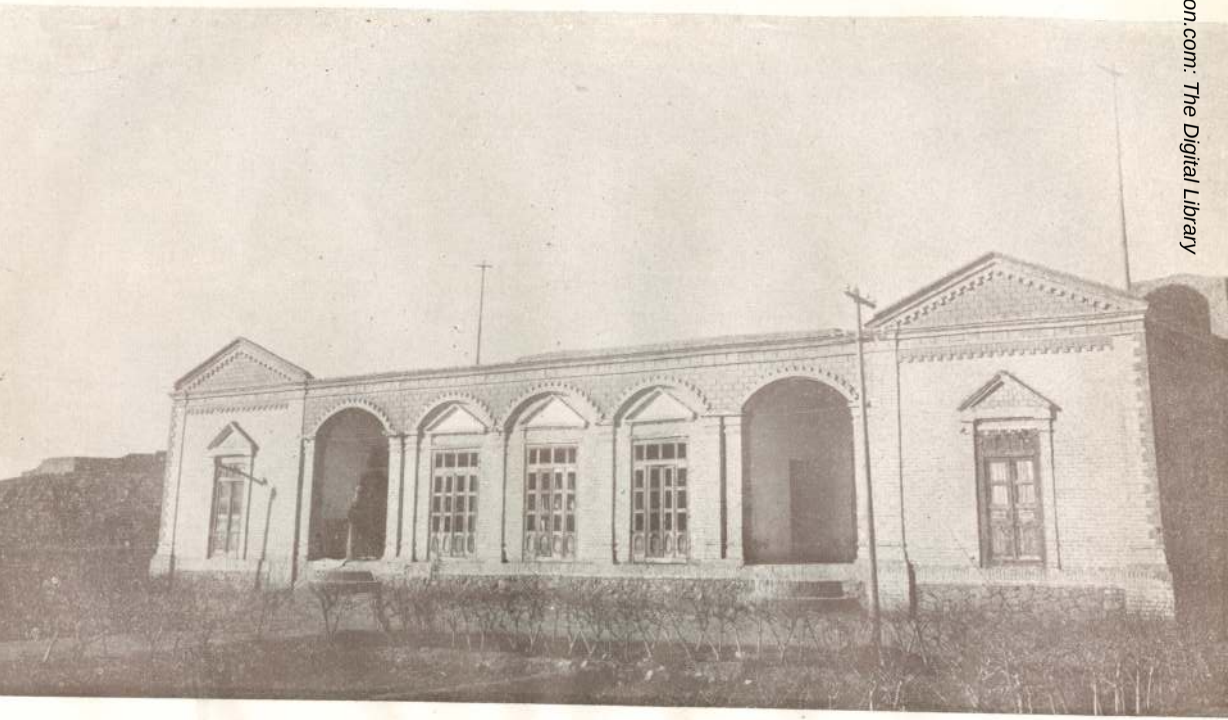
Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : les machines de massage et polissage de laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت هرات : منظرهٔ عمومی مرکز تیلگراف بیسیم درشهر نو
Vue générale des bâtiments de la nouvelle station radiotélégraphique à Hérat

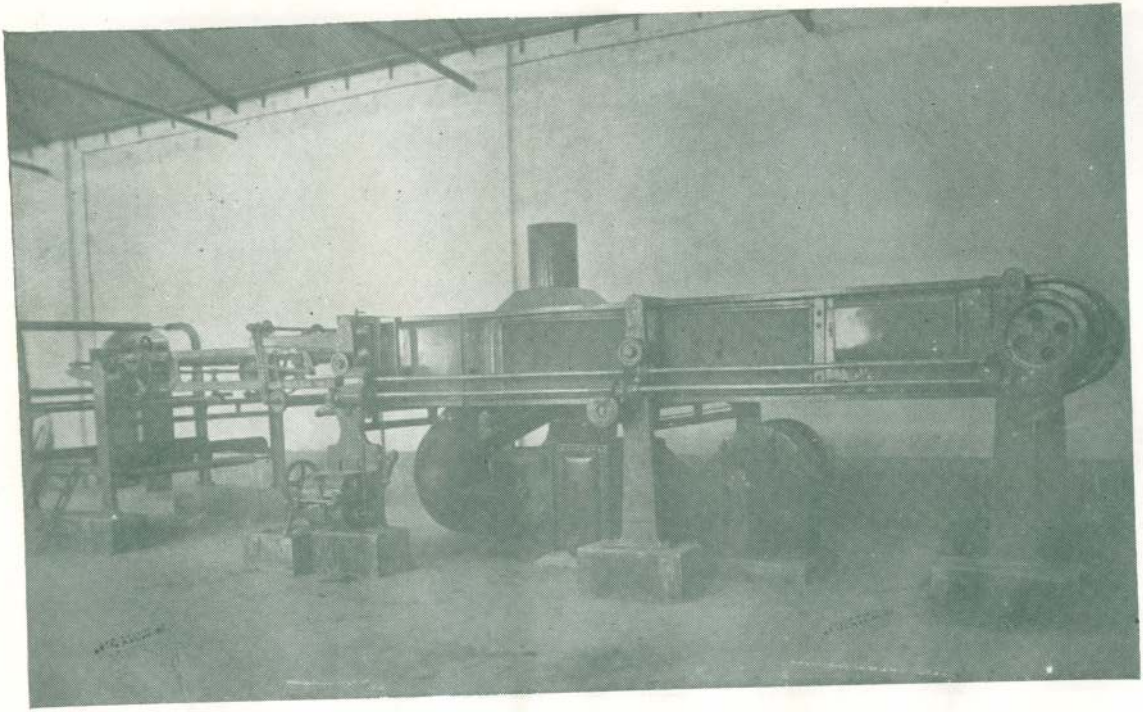
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید ولایت هرات : تلگرافخانهٔ شهر نو

Nouvel immeuble des bureaux télégraphiques à Hérat

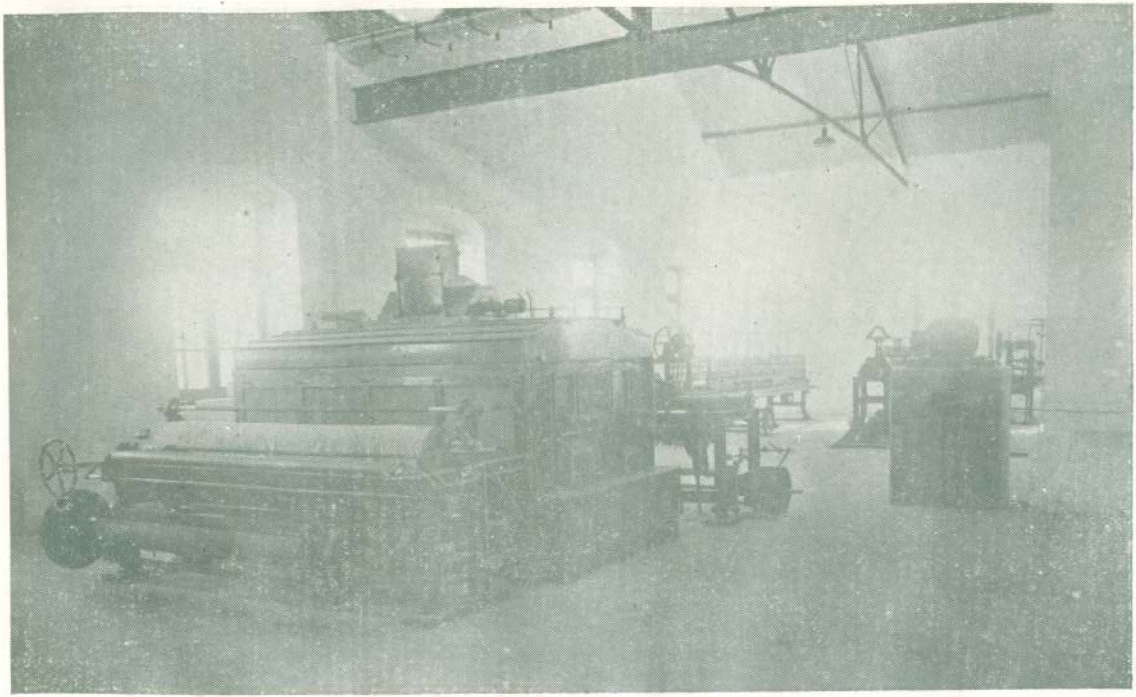
(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی جدید قندهار : حصهٔ مالش و آرایش خشك ماشین شکنجهٔ پارچه توسط بخار

Une vue de l'intérieur de la nouvelle fabrique de lainage à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشین آهار دادن تارهای پشم توسط بخار و ماشین روچك ماکو های بافت و ماشین بیلرس نمودن تار های پشم

Une vue de l'intérieur de la nouvelle fabrique de lainage à Kandahar

(c) ketabton.com: The Digital Library

فابریکهٔ پشمینه بافی قندهار : ماشین های فشار پشم

Nouvelle fabrique de lainage à Kandahar : Les machines pour presser la laine

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت قندهار ، یکی از عمارات حکومتی که در عصر اعلیحضرت المتوکل علی‌الله ساخته شده

Immeuble des bureaux de gouvernement nouvellement construit à KANDAHAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید ولایت قندهار : یك حصه از کارخانهٔ پشمینه بافی جدید التاسیس

Nouvelle usine de lainage à KANDAHAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهوه خانهٔ جدید واقع دارالفنون

Café nouvellement inauguré à Daroul-Founoun (Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات جدید حکومت اعلای میمنه : هوتل عصری در اندخوی

Hotel moderne nouvellement construit à Andkhoï (Prov. de MAIMANAH)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید حکومت اعلای میمنه : هوتل عصری که درعهد سلطنت اعلیحضرت همایونی تعمیرشده

Hotel moderne nouvellement construit à Maimanah

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ ـ : در حکومتی درجهٔ سوم چاه آب بدخشان امسال یك عمارت جدید تیار شده که این عمارت از حیث موقعیت و اصول ساختمان و وسعت آبادی خود خیلی قابل توجه ودارای (٦١) اطـاق مختلفه و به وضعیت درستی آباد شده است علاوه ازان که در سلسلهٔ عمارات مذکور ادارات حکومت ، مالیه عدلیه ، خزانه ، کوتوالی و غیره اقامت می ورزند یك عمارت درستی برای مکتب ابتدائیهٔ آ نجا هم بآن الحاق یافته است .

٥ ـ : درحکومتی رستاق امسال یك عمارات جدید آباد و یك باغ موزونی به سلسلهٔ آبادیهای آن علاوه گردیده که درین عمارت جدید گذارهٔ همه مامورین حکومتی بوجه درستی میشود . علاوه بران یك باب مکتب ابتدائیه در قریب جای حکومتی تیار شده که این سلسله عمارت یکی از بهترین عمارات امسالهٔ ولایت قطغن و بدخشان شمرده میشود .

٦ ـ : در علاقه داری خواجه غار مربوط حکومت تالقان یك بنای جدید که دارای یك سلسله عمارات منتظم است درمرور امسال آباد گردیده است .

٧ـ : تعمیر یك عمارت جدید برای علاقه داری برکه مربوط حکومت نهرین که مطابق نقشهٔ عمارات قندوز و اشکمش یك سلسله عمارات قشنگ و متین برای علاقه داری مذکور آباد گردیده و نیز ازهمگذراینکه درمنطقهٔ برکه بازار درستی موجود نبود ، درضمن ترتیب نقشه های علاقه داری برحسب خواهش اهالی نقشهٔ احداث یك بازار جدید مطابق نقشهٔ عصری درجوار علاقه داری ترتیب شده این بازارکه دارای (٤٠) دکان و(٢) کاروان سرای میباشد هم دوش جای علاقه داری آباد گردیده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د : حکومت اعلای مشرقی :

۱ ـ : در سال ۱۳۱۰ کار تعمیرات شهر نو جلال آباد پیشرفت زیادی کرده وقسمت بزرگ عمارات دولتی ورعیتی بپایهٔ تکمیل رسیده است . چنانچه بعضی اهالی و دکان داران درآن جامسکون شده اند ونیز جاده های شهر مذکور که بصورت عصری اعمار یافته زیرکار گرفته شده و پخته کاری میشود .

۲ـ : بنای سراج العماره که یکی از عمارات بسیارعالی وقشنگ جلال آباد است و در وقت انقلاب سوخته بود ، درین سال کار تعمیر آن آغاز وخیلی پیشرفت کرده است .

ه : حکومت اعلای میمنه :

۱ ـ : تعمیرمدیریت خارجه که مطابق نقشهٔ مهندسین بصورت عصری ساختمان شده در ظرف سال تقریباً خاتمه یافته است .

۲ـ : عمارت تیلگرافخانه که مطابق نقشهٔ مهندسین تعمیر یافته در عرض سال ۱۳۱۵ تکمیل گردیده .

۳ـ : تعمیرجدید حکومت پشتون کوت که مطابق نقشه و اصول عصری کار شده و تا آهن پوش رسیده عنقریب تکمیل میابد .

٤ـ : تعمیر شفاخانهٔ ملکی که بقرار نقشهٔ مهندسین تحت کاراست و کار تهداب آن تا کرسی اکمال گردیده .

۵ـ : تعمیر دائرهٔ سررشته داری اعلی مطابق نقشه و اصول عصری تحت کار آمده ساختمان آن تا کرسی رسیده .

٦ـ : ساختمان یك عمارت عصری برای احتیاجات حکومت در داخل شهر میمنه که درسال ۱۳۱۵ ، مطابق نقشهٔ اصولی اعمار و تکمیل گردیده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

کو تی و موتر خا نه و بعضی ملحقـا ت د یگر آ ن تحت کار میبا شد .

۷ ـ : بازار جدید بجانب غر بی شهر مینه که به اصول مهندسی تعمیر شده ا کثریه د کا کین آن ا کمال یا فته .

۸ ـ : عمارت هوتل جدید در اندخوی که بصورت عصری ترتیب شده .

۹ ـ: بالاحصار مینه که برای ساختمان عمـارت حکومت اعلی تعین شده و در سال ۱۳۱۵ تسطیح آ ن بعمل آ مده .

۱۰ ـ: بالاحصار اند خوی نیز که برای عمارت حکومتی آنجـا در نظر گرفته شده کار ساختمان مذ کور آ غاز گردیده است .

شعبهٔ بر ق :

۱ ـ تأسیس یك فابریکهٔ برق آبی بزرگ بقوت (۳۰۰۰) کلیوات جهت تنویرات آیندهٔ شهر کابل وتدویر کارخانه جات مختلفه ـ وساختمان بندآن بموضع درهٔ خوات چك وردك که درین سال ازیکطرف برای خریداری فابریکه اقدامات لازمه بعمل آمده واز طرف دیگر کارات ابتدائی تعمیر مذ کور مطـابق نقشهٔ مهند سین شروع شده وتفصیل کارهای اجراشده گی امسالهٔ مذ کور قرار ذیل است :

۱ : خریداری اراضی کارآمد ساخت تحو یلخانه ها .

۲ : تهیهٔ سامان تعمیریه ازقسم بیل وکلند و جراثقال وغیره .

۳ : تهیهٔ مصالح ازقبیل سمنت وجغله وریگ وچوب ارچه و تیرهای چوبی وآهنی وغیره .

٤ : گشتا ندن دریا از موضع اصلی که در زمین زرا عتی بطول ۲۳۷ متر وعرض ۱۱متر و۹۳ سانتی و عمق ۱متر و ٦۷سانتی حفر وتمام شده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ : کندن و صاف کردن تهداب حصهٔ بندکه خاك زراعتی مطابق هدایت مهندس کنده و صاف شده به طول ۳۰۵ متر و عرض ۵۶ متر تمام شده .

۶ : تحویل خانه‌ها وجای برای مامورین و جای رهایش برای مهندسین هم علیحده ساخته و تکمیل گردیده .

۲ ـ تعمیر یك برج جهة (ترنسفارمر) برق به پل سرك چمن حضوری که به اصول جدید ساخته شده ، کار آن تکمیل گردیده .

۳ ـ اقدامات برای تاسیس یك فابریکهٔ برقی آبی در جلال آباد جهة تنویر شهر مذکور و تدویر کار خانه های لازمه که فابریکهٔ مذکور در جوار نهر شاهی جلال آباد ساخته خواهد شد .

٤ـ اقدامات برای توسعهٔ برج برقی فابریکهٔ برق جبل السراج وخریداری یکپایه ماشین جدید بقوت (۹۶۰) کلیوات که در شرف نصب میباشد سپس ماشینهای مسابقه را میتوان کرد.

۵ ـ خریداری یکپایه ماشین دیزل بقوهٔ (۳۰۰) اسپ برای تقویت قوهٔ برق کابل که عنقریب نصب خواهد شد چنانچه جای نصب آن نیز در مرکز برق کابل ساخته شده .

مقرریها و ترفیعات جدید وزارت فوائد عامه :

ص ، محمد حسین خان سرکاتب مدیریت عمومی فابریکات بمدیریت گوگردسازی .

« ، امیر محمد خان مدیر گوگرد سازی بمعاونی مدیریت عمومی فابریکات .

« ، محمد ابراهیم خان مامور فابریکهٔ نخ تابی جبل السراج بحیث مدیر فابریکهٔ مذکور

« ، میر صاحبخان بمدیریت اجرائیهٔ فابریکهٔ نساجی .

« ، محمد اسلم خان « « بوت دوزی .

« ، مددخان سابق مامور معابر جنوبی بمدیریت معابر مذکور که جدیداً مدیریت شده .

« ، محمد عمر خان مامور معابر ولایت قندهار ترفیعاً بمدیریت معابر ولایت هرات .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ، محمد اصغر خان بمدیریت معابر ولایت قندهار .
« ، غلام رسول خان مامور معابر مزار شریف بمدیریت معابر مذکور که جدیداً مدیریت شده .
« ، عبدالوکیل خان مامور معابر مشرقی بمدیریت معابر مذکور که جدیداً مدیریت شده .
« ، صالح محمد خان بمدیریت جدیدالتاسیس معابر ولایت قطغن .
« ، محمد کبیر خان مهندس ترفیعاً بمدیریت حصهٔ ولایت کابل سرك مشرقی .
« ، محمد حسن خان بمامورویت جدید التاسیس فابریکهٔ برق واقع وردك .

امور صحیه

در جریان سال ۱۳۱۵ بتاسی از نظریهٔ حکومت بهیخواه وزارت صحیه تا جائیکه توانسته به اجرا و تطبیق امور صحیهٔ عمومی توجه لازمهٔ خود را معطوف ساخته آنچه نواقصیکه خلاف مقررات صحی به نظرش بر خورده در اصلاح آن از هیچگونه اقدامات خود داری نه نموده ـ و از طرف دیگر نظر به نقشه و پروگرام مجوزهٔ خود در رفع و از آلهٔ دو نوع مرض ساری وخیمه که شرح آن ها در آتی ذکر می شود به یاری خداوند کریم موفق آمده است ، علی هذا در اینجا از بیانات مشروحه صرف نظر نموده به بعضی ایضاحات لازمه پرداخته میشود :

۱ ـ در سال ۱۳۱۵ وزارت صحیه توجه مخصوص خود را بطرف نشریات صحی معطوف ساخته و بر علاوهٔ مجلهٔ صحی ، درهر ماه به تعداد زیاد نسخ مطبوع که حاوی مطالب مفید صحی بوده بصورت مجانی در معرض استفادهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومی گذاشته است . یعنی برای اینکه افراد وطن عزیز از اثرات و خیمهٔ امراض ساری از قبیل ، سفلیس ، و با ، ، سرخکان و غیره مطلع شده و صورت دفاع آن را بفهمند وزارت صحیه چنین تجویز نموده که در هرماه از طرف دکتوران متخصص بلا انقطاع کنفرانس‌ها دائر وازطرف همان دکتور شفاهی توضیحات لازمه درین جمع کثیر اهالی داده شود . چنانچه در سال ۱۳۱۵ هفت کنفرانس صحی ازطرف دکتوران متخصص داده شده و همان طوریکه نسخ مطبوع کنفرانس های مزبوره در مرکز میان اهالی توزیع شده ، بهمین ترتیب یك تعداد زیاد نسخ مطبوع مزبوره به ولایات و حکومتی های اعلی و کلان وغیره فرستاده شده تا در آنجا ازطرف مدیر صحیه برطبق مرکز کنفرانس ترتیب وسپس نسخ مطبوع مذکوره را توزیع کند .

۲ : ـ ظاهر است که امراض ساری ازقبیل تی‌فوئید (محرقه) سرخکان ، چیچك یاغی و غیره میان کتله های بشری در هر موقع موجود بوده و برخی از افراد عائله را مورد حمله قرار می دهد . از آنجائیکه عائله ها در مواظبت اینچنین امراض آشنا نبوده و از نقطهٔ نظر صحی نمی فهمند که با اینگونه مریض‌ها چطور رفتار لازم است ؛ ازین رو وزارت صحیه چنین تجویز نموده که یك تعداد محدود متعلمات صنف قابله گی را بنام نماینده گان صحی تحت تعلیم قرار دهد ؛ چنانچه برای آن ها پروگرام علیحده ترتیب شده و دکتوران متخصص هر فن بتدریس آنها مشغول میباشند . کورس این نماینده گان صحی برای سه ماه تعین شده و وظیفهٔ آن ها تبلیغ و ارشاد صحی به عائلهٔ مریضدار می باشد ، تا با مریض بدانقرار رفتار نمایند .

۳ : ـ چندی قبل در محال ایبك مرض مدهشی شیوع یافته و برخی

(c) ketabton.com: The Digital Library

از دکتوران مربوط ولایت مزار شریف از نقطهٔ نظر سرپریات ، مرض مزبوره را طاعون تشخیص نموده و به وزارت اطلاع تلگرافی واصل آمد. وزارت صحیه باساس اطلاعیهٔ مزبور از مرکز یك تعداد دکتورها را با ادویهٔ لازمه به ایبك اعزام نمود. قبل ازانکه جراثیم مرض شیوع یابد مامورین وزارت صحیه به رفع آن موفق آمدند. بعد از معاینهٔ باکترو یوجی (میکروب شناسی) ظاهر گردید که مرض مذکور حمای لکه دار بوده و این مرض از جملهٔ امراض مهلك بشمار میرود. نسبت به این مرض و چگونگی آن دایرهٔ بین المللی صحی پاریس توسط تلگراف طلب معلومات نموده کیفیت بدانجا معلومات داده شد. چون جهة جلوگیری از شیوع مرض اطاق و البسهٔ بعضی از ساکنین ایبك سوختانده شده بود قیمت آن پرداخته شد.

٤ : ـ درسال ١٣١٥ یك مسئلهٔ دیگری که توجه وزارت صحیه را نسبت به خود معطوف ساخت شیوع مرض کولرا (وبا) در زرمت ونواحی‌قریهٔ آن بود. مرض کولرا دفعتاً در حصهٔ زرمت کسب ظهور نموده و همینکه بوزارت صحیه اطلاع رسید یك هیئت منظم دکتوران مربوطهٔ مرکز را با یك تعداد وافر واکسین (دوای ترزیق) ضد کولرا برای مجادله به آنطرف اعزام نمود ودرظرف مدت قلیلی تمام افراد زرمت و نواحی آنجا از دوای مذکور ترزیق شده وبه این‌ترتیب ساحهٔ انتشار مرض محدود گردیده وبعد ازمدت کمی بفضل خداوند مرض مزبوره بکلی مرتفع گردید.

٥ : ـ چون تاکنون احصائیهٔ صحیح امراض ساری و مخصوصاً مالریا (تب‌لرزه) بدست نیامده که درکدام حصص ونقاط افغانستان همچه امراض بیشتر موجود بوده وکدام نقطه اولتر محتاج بمدافعه میباشد ، از ینرو وزارت صحیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنین تجویز نموده است که یك هیئت طبی را که مرکب از دکتوران ماهر باشند بزودی ممکن درتمام نقاط افغانستان اعزام دارد تاهیئت مذکور راپور مفصلی دراین باره ترتیب دهند وباساس آن وزارت صحیه بمدافعهٔ آغاز نماید .

۶ : ـ نسبت به صورت واکسین ساختن تیفوئید (محرقه) کولرا (وبا) و داء الکلب (مرض سگ دیوانه دریکی ازعمارات دارالفنون که مطابق نقشهٔ جداگانه تحت ترمیم گرفته شده باپارهٔ اصلاحات جزئی موسسهٔ چیچك وواکسین گیری برای امراض فوق قائم شده است . چنانچه برای بکار انداختن آن استخدام سه نفر مستحضر ازطرف حکومت متبوعه منظور شده . گویا برعلاوهٔ آب چیچك که تاکنون طورفنی درموسسهٔ باکتریولوجی گرفته میشود واکسین های متذکرهٔ سه گانه نیز ازین به بعد درمرکز بدست میباشد .

۷ : ـ چون معاینهٔ صحی کسبه ازجملهٔ ضروریات وحتمیات بوده و زارت صحیه تماماً کسبهٔ بازارهای شهرکابل را بمعاینهٔ متخصصین مربوط رسانیده بعدالمعاینه راجع به صحت آن ها (بورقهٔ مطبوع تصدیق صحت) قبلاً بهدایت وزارت صحیه ترتیب داده شده بود) امضای متخصصین را بطور تصدیق گرفته صورت اعطای تصادیق صحت شان رابرای استحضار ریاست بلدیه ارسال نموده وبعد ازین معاینهٔ کسبهٔ دائماً بعمل میآید .

۸ : ـ برای رفاه اهالی چنین تصویب شده که ازجملهٔ دواخانه های مرکز در ۲۴ ساعت شبا روزی دو دوا فروشی حتماً بازباشد ، چنانچه در اثر این تصویب هرشب دو دواخانه مفتوح بوده و قبلاً نوبت هر دواخانه که باشد ذریعهٔ روزنامه جهة اطلاع عموم خبرداده میشود تا حاجتمندان بآن رجوع نمایند .

۹ : ـ چون در مملکت عزیز ما در اکثر نقاط چشمه های آب معدنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجود دارد وزارت صحیه ماهیت آب های مزبوررا تحت تجزیه و دقت قرار داده خواص و فوائد آبهای مذکور را معلوم میدارد ، اینکار در حال جریان است بعد از تحقیقات ، آب های مفید در معرض استفاده گذاشته و طریق استفاده کردن و فوائد آن باطلاع عموم رسانیده میشود .

۱۰ : ـ چون در اکثر مواضع مملکت عزیز جراحان وطنی بصورت غیر فنی با جرای عملیات مهم جراحی مبادرت میورزیدند وزارت صحیه ایشان را مورد امتحان قرار داد . کسانیکه اهلیت این کار را نداشتند ازشغل‌شان مانع آمده تعلیم واشخاصیکه نسبتاً درخور تعلیم دیده شدند آنها را برای تحصیل در نزد متخصصین گماشت تاپس ازتحصیل اجازه نامه حاصل دارند .

۱۱ : ـ راجع به اجرای کار آبله کوبهای وطنی وزارت صحیه‌ترتیبات اصولی اتخاذ نموده یعنی آبله کوب های مزبوره بمرکز آمده بعد از گرفتن تعلیم اصولی آبله کوبی از طرف وزارت صحیه آب چیچك بصورت مجانی برایشان اعطاء شده بکارخود شان مجازمیشوند وحق‌الزحمه ازاهالی اخذ مینمایند .

۱۲ : ـ در طول این سال وزارت صحیه به افتتاح مؤسسات صحی ذیل موفق شده است :

الف : ـ افتتاح شفاخانهٔ یغمان و تعین مأمورین و مستخدمین آن .

ب : ـ افتتاح شفاخانهٔ امراض‌عقلیه وعصبیه به عمارت‌جدیدالتعمیر آن درعلی آباد و تعین مامورین و مستخدمین آن .

ج : ـ افتتاح سناتوریم زنانه در موضع دارالفنون و تعین مامورین و مستخدمین آن .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د : ـ افتتاح مؤسسهٔ دندان سازی مستورات درده افغانان کابل وتعین مامورین و مستخدمین آن .

ز : ـ افتتاح ادویه فروشی مرکزی در دوا خانهٔ عمومی در جادهٔ شاهی .

س : ـ افتتاح یك کتابخانه در مرکز وزارت صحیه .

۱۳ : ـ آب چیچك که بوسیلهٔ ادارهٔ مربوطهٔ آن ساخته می شود (چنانچه شرح آن را درسال گذشته به سالنامه متذکر شده بودیم) از طرف وزارت صحیه وقتاً فوقتاً جهت آبله کوبی اطفال وهمچنان برای مبارزه برعلیه آبله های یاغی بولایات وحکومات اعلی ارسال میشود چنانچه اینکار تااندازهٔ خوبی مفید واقع شده و از تلفات این مرض موذی جلو گیری بعمل آمده است .

۱٤ : ـ برای رفاه و مراعات صحت عامه یکمقدار پول زیاد ازفیس یعنی مواجب واجب الادای مریضانیکه مکلف به پرداخت اجرت شفاخانه ها بودند کم کرده شده وازین روخیلی به مریضانیکه پول مصارف ادویه وخورا که می پرداختند سهولت پیش شده است .

۱۵ : ـ چون ز هر نسکپور و کچله از طرف عطارها بفروش می رسد وزارت صحیه راجع بفروش هر دو نوع ادویه حسب اصول صحی دستوری اتخاذ نموده ذریعهٔ ریاست بلدیهٔ کابل و مدیریت های صحیهٔ ولایات و حکومات اعلی و کلان اجرای آن را برای عطارها توصیه نموده .

۱٦ : ـ راجع به قطیفهٔ حمامها که در هر یك اطاق چند قطیفه برای استحمام کننده گان موجود باشد وزارت صحیه حسب مقررات صحی ترتیبی را اتخاذ نموده بریاست بلدیه پیشنهاد داده است .

۱۷ : ـ راجع بمصابین امراض ساری وزارت صحیه بدکتوران مرکز

(c) ketabton.com: The Digital Library

ا بلا غ نموده تا کدام مریض که مرض مسری داشته باشد از صورت مرض و هویت مریض مذکور را پور بدهند که شخص مریض به سناتوریم ها ، و شفا خانه ها برای علاج خواسته شود .

۱۸ : ـ چون حسب معمول جاریه خشکانیدن انبار بالای بام حمام های شهری ازطرف عملهٔ حمام ها بعمل می آید وزارت صحیه این عمل آن ها را خارج مقررات صحی دانسته توسط ریاست بلدیه آنها رااز این نوع خشکانیدن انبار ممانعت نموده .

۱۹ : ـ در موسم تابستان به ترتیب همه ساله از طرف بعضی اشخاص آبخوره ها در هر یك از مواقع شهر ساخته شده بود وزارت صحیه این آبخوره ها را خلاف مقررات صحی پنداشته ذریعهٔ ریاست بلدیه آن ها را ممنوع قرار داده .

۲۰ : ـ وزارت صحیه برای تحفظ اصولی میوه از ذرات و نشستن مگسها و انسداد فروش میوهٔ خام و گندیده که بمضرت صحت عامه ذی تاثیر بوده مقرراتی صحی وضع نموده و بریاست بلدیه سپرده است .

۲۱ : ـ حسب ضرورت اهالی وزارت صحیه ادویه فروشی ها ودندان سازهارا بمواضع مختلفهٔ شهر تقسیم نموده است .

۲۲ : ـ اصولنامهٔ دواخانه ها که درسال گذشته ۱۳۱٤ ازطرف وزارت صحیه تدوین شده بود بعد از آنکه دراین سال مراتب اصولی خود راطی نموده بامضای اعلیحضرت ملوکانه موشح گردید ، از طرف وزارت صحیه بدوائر وزارات ، ولایات، حکومات اعلی وکلان وادویه فروشی های شهری توزیع واجرای مواد مندرجهٔ اصولنامهٔ مزبورهٔ بعموم دواخانه ها توصیه وتطبیقات آن تحت اجرا گرفته شده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳ : ـ مطابق اصل (۲۰) اصولنامه‌ها فهرست اسامی دکتوران ومعاونهای دکتورکه به اجرای نسخه ازطرف وزارت صحیه مجاز شناخته شده‌اند ترتیب و بدواخانه ها ابلاغ گردیده تا باستثنای آن ها نسخهٔ شخص دیگررا مرعی‌الاجرا نشناسند .

۲۴ : ـ طبق مادهٔ (۳۹) اصولنامهٔ دواخانه ها بعد ازسپری شدن سه ماه ازانتشار اصولنامهٔ مزبوره ازطرف ادارهٔ تفتیش مدیریت مشاورهٔ فنی وزارت‌صحیه تفتیشی از دواخانه های شهری بعمل آمده نتیجهٔ تفتیش ذریعهٔ جرائد و طنی برائی استحضار عامه بمنصهٔ اشاعه رسانیده شده .

۲۵ : ـ « واکسین » و « سیرم » و ادویه های مفیده از طرف وزارت صحیه برای حاجتمندان بدواخانهٔ مرکزی بمعرض فروش گذاشته شده است تا بقیمت مناسب از آنجا باز یافت دارند .

۲۶ : ـ راجع به تهیه و ساختن آب مقطر بداخل دواخانهٔ عمومی که در سال گذشته وزارت صحیه داخل اقدامات شده بود ، بالاخره به ساختن آب مزبوره به این سال موفق آمده بمقدار زیاد آب مقطر ساخته میشود و بدواخانه های شهری بفروش می رسد و هم بعموم دواخانه ها آب مزبوره مورد استعمال قرار داده شده است .

۲۷ : ـ راجع به توزید ادویهٔ مخدره و صورت مصرف آن وزارت صحیه اصولنامهٔ ترتیب داده است که بعد ازطی مراتب اصولی درساحهٔ عمل گذاشته‌میشود .

۲۸ : ـ درین سال یکعده فارغ التحصیلان دورهٔ (دوم) مکتب طبی ازطرف وزارت صحیه به امور صحی بمرکز ولایات وحکومات بصفت مدیرومامور و معاون دکتور موظف شده و تنها دو نفر آنها برای تحصیلات عالی به فاکولتهٔ طبی شامل شده اند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹ : ـ برای اینکه درمملکت عزیزیك موسسهٔ اکسریزعصری باتمام آلات و ادوات آن قسمیکه در ممالك دیگراست موجود باشد وزارت صحیه در اثر توجهات فیمتدار حکومت متبوعه راجع به تهیه و ابتیاع آن از اروپا داخل اقدامات شده است که درسال آینده دارای اکسریز جدید و عصری علاوه بر اکسریز سابقه خواهیم بود .

۳۰ : ـ چون به دواخانه‌ها ضرورت زیاد بداشتن کمپوندر (دواساز) محسوس شده بود وزارت صحیه نظر به ضرورت آنی آن ها یکعده شاگردان کمپوندری شفا خانهٔ ملکی و کمپوندران فعلی شفاخانه های مرکزی را در تحت تعلیم جناب دکتور انورعلیخان بروز های معینه قرار داده کورس کمپوندری را مجدداً در دواخانهٔ عمومی باز نمود چه در سال گذشته ۱۳۱٤ کورس مزبور افتتاح شده بود و یکعده کمپوندران بصورت قناعت بخش از کورس مزبور امتحان داده کامیاب و داخل کار شده بودند .

۳۱ : ـ باغ نباتات واقع علی آباد در سال ۱۳۱٤ در تحت کار گرفته شده بود ، بعد ازانکه مرتبه‌های باغ مزبور ساخته شد ازطرف وزارت صحیه بسا نهالها و گل هائیکه تخم آن از اروپا تهیه شده بود غرس و تنمیه شده چنانچه باغ مزبوردر این‌سال رونق‌تازهٔ بدامنهٔ کوه‌علی‌آباد بخشیده است .

۳۲ : راجع به کنترول‌اداویهٔ مخدره که بعداز بن‌تاجران‌وارد کرده نمیتوانند ازطرف وزارت صحیه مقرراتی وضع شده است .

۳۳ : ـ برای استفادهٔ اهالی ، وزارت صحیه را جع به تعدد وتکثیر دواخانه های خصوصی درهریك ازولایات وحکومات توجه تجار واشخاص مستعد را معطوف ساخته وقتاً‌فوقتاً برای اجرای این منظور ازهیچگونه تشویق خود داری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نموده است . تا اینکه دوا خانه های متعدد درمرکز و ولایات هرات ، قندهار وحکومت اعلای مشرقی وجنوبی ومیمنه و حکومت کلان شمالی و غزنی افتتاح وشروع به کار نموده اند .

۳٤ : ـ باترتیب وتشویق مقام منیع صدارت عظمی وتحریك واقدامات وزارت صحیه یکمقدار پول هنگفتی بطور اعانه برای اعمار شفاخانهای عصری ازطرف ولایات وحکومات متذیله جمع آوری شده است :

ولایات قندهار و حکومات مربوطهٔ آن (ارزگان ، قلات ، پشت رود) هرات وحکومات مربوطهٔ آن (بادغیسات ، غورات ، غوریان ، سبزوار) مزارشریف وحکومت کلان مربوطهٔ آن(شبرغان) قطغن وحکومت کلان مربوطهٔ آن (بدخشان) مشرقی وحکومت مربوطهٔ آن (کنرها) حکومت اعلای میمنه ، حکومت کلان شمالی ، لوگر ، دایزنگی . چنانچه اعماربرخی ازین شفاخانه های ولایات وحکومات دراین سال تحت تعمیر بوده که بسال ۱۳۱٦ به پایهٔ تکمیل خواهد رسید و کار تعمیر بعضی دیگر به اوائل سال ۱۳۱٦ آغاز میشود . نقشهٔ شفاخانه های حکومات مربوطهٔ ولایات موصوفه از طرف وزارت صحیه باصول فنی ترتیب و فرستاده شده است .

۳۵ : ـ راجع بمسئلهٔ آبله کوبی ولایات وحکومات اعلی وحکومات مربوطهٔ آن ها وزارت صحیه بهر یك سمت ، مامورین سیار آبله کوب را دراین سال موظف ساخته تا در وقت شیوع چیچك در رفع و ازالهٔ آن بپردازند و علاوهٔ آبله کوب های وطنی را نیز به تعلیم اصولی آبله کوبی مجبور ساخته تا بعداً با مورین آبله کوبی کمك نمایند . آب چیچك بطور مجانی برایشان وقتاً فوقتاً ارسال می شود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶ : ـ در سال ۱۳۱۵ وزارت صحیه خال زدن چیچك را عمومی قرار داده بتمام ولایات وحکومتی های خورد وبزرگ دساتیر لازمه با یکمقدار کافی آب چیچك ارسال نموده تابلا استثناء صغیر وکبیر خال چیچك زده شوند وگویا بدین وسیله وزارت صحیه میخواهدتاتمام نفوس افغانستان بخال زدن معتاد شده ونسل آینده بسهولت به طریقهٔ خال زدن معتاد باشند . در مرکز هم برای اشخاص صغیر و کبیر تر تیبات لازمه گرفته شده تا آن هائیکه مدت خال زدن شان منقضی شده باشد بار دوم و سوم به خال زدن مبادرت نموده و خود هارا از تهلکهٔ مرض چیچك و بائی نجات دهند .

۳۷ : ـ در سال ۱۳۱۵ در مؤسسهٔ چیچك تحت نظارت جناب دکتور زهدی بیگ میکروب شناس کورسی افتتاح و در آن جا طریقهٔ گرفتن آب چیچك از گوساله و صورت استعمال و خال زدن آن در اطفال عیناً مانند یك داکتر به طلاب مزبوره تدریس و کورس مزبوره بصورت موفقانه تعلیمات خود را انجام داده و فعلاً برای انجام وظیفه حاضر میباشند . و باید خاطرنشان کرده شودکه کورس مزبوره دایم بصورت مسلسل جریان خواهد داشت .

۳۸ : ـ وزارت صحیه درسال ۱۳۱۵ نسبت به آبله کوبی توجه مخصوص خود را مبذول نموده و در ظرف این سال تعداد خال زده گان آب چیچك بالغ به ۷۲۸۳۹ نفر می شود وعلاوتاً برای تعداد (۳۲۰۰۰) نفر تازه آب چیچك فرستاده است . گویاسر جمع خال زده گان چیچك درظرف سال ۱۳۱۵ بالغ بر یك (۱۰۵۰۰۰۰) نفر می شوند .

۳۹ ـ استخدام دکتورس وشویستر (پرستاره) آلمانی برای دفاخانهٔ مستورات .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٠ :- افتتاح ماموریت های صحیهٔ جدید در سه حکومتی های ذیل :
الف : حکومتی کلان گرشك مربوط ولایت قندهار .
ب : حکومتی کلان بدخشان مربوط ولایت قطغن .
د : حکومتی کلان کنرها (اسمار) مربوط حکومتی اعلای مشرقی .
٤١ :- اقدام نسبت به استخدام ٤ نفر متخصصین برای ولایات وسیاری .
٤٢ :- اقدام نسبت به استخدام ۳ نفر مستحضر برای توسعهٔ موسسهٔ باکتریولوژی (میکروب شناسی) .
٤٣ :- اقدام نسبت به استخدام یکنفر « پروتیزین » برای موسسه‌های دندان سازی مردانه وزنانه .
٤٤ :- استخدام شویستر « مارگا » برای رفقی سناتوریم وعوض « مادام نیلی نایف » سر پرستارهٔ سابقه که قرار دادش ختم ومرخص شده .
٤٥ :- اقدام راجع به استخدام یکنفر پرستاره برای شفاخانهٔ ملکی مرکزی .

مقرریها وترفیعات جدید وزارت صحیه :

ص ، محمد علیخان کفیل مدیر صحیه ومعاون دکتور مدیریت صحیهٔ ولایت هرات بشفاخانهٔ ملکی بصفت معاون دکتور وفعلاً بهمان صفت به کفالت مدیریت دواخانهٔ عمومی مرکز .
« ، نصرالله خان کفیل مدیریت صحیه ومعاون دکتور مدیریت صحیهٔ جنوبی بکفالت صحیه و معاونی دکتور مدیریت صحیهٔ سمت شمالی .
ص ، محمد نبی خان ، معاون دکتور شفاخانهٔ ملکی بصفت کفیل مدیر صحیه ومعاون دکتور در مدیریت صحیهٔ لوگر .
ص، سلطان احمد خان کفیل مدیریت صحیه ومعاون دکتور فراه بمدیریت صحیهٔ غزنی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ، عبدالنبی خان کفیل مدیر صحیه و معاون دکتور مدیریت صحیهٔ غزنی به صفت کفیل مدیر صحیه ومعاون دکتور مدیر صحیهٔ هرات .

« ، میر زا محمد خان معاون دکتور شفاخانهٔ ملکی بصفت کفیل مدیر صحیه و معاون دکتور مزار شریف .

« ، عبدالرحیم خان کفیل مدیر صحیهٔ سمت شمالی بکفالت مدیریت صحیه ومعاونی دکتور ولایت قطغن .

« ، عبدالغفور خان فارغ التحصیل سال جاری مکتب طبی بکفالت مدیریت صحیه ومعاونی دکتور سمت جنوبی .

« ، میر محمد شریف خان معاون دکتور رفقی سنانوریم بکفالت مدیریت صحیه ومعاونی دکتور مدیریت صحیهٔ میمنه .

« ، عبداللطیف خان ، معاون دکتور شفا خانهٔ ملکی مرکزی بصفت کفیل مدیر صحیه ومعاون دکتور بمدیریت صحیهٔ فراه .

امور مخابرات

وسائل مخابرات که یکی از بزرگ ترین شعبات حیات مدنی را تشکیل میدهد هانطوری که درین چند سال گذشته ترقیات شایان و بی سابقهٔ نموده درسال ۱۳۱۵ نیز مراحل ترقی وتکامل خودرا پیموده ووزارت پست وتلگراف وتیلفون درین سال قدمهای بسیار مهم وجدی درراه تعمیم وسائل مخابره در تمام مملکت برداشته است ، خلاصهٔ اجرا آت سال ۱۳۱۵ وزارت مزبورقرار ذیل است :

الف ـ شعبهٔ ارتباط خارجی :

۱ ـ عقد مقاولهٔ تبادلهٔ تلگرافی راجع به حل مشکلات متعلقه به محصولات تلگرافی همراه هندوستان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ : ـ لغو پول دیپوزت (پیشکی) که سابقاً برای مخابرات تلگرافی ازراه هند ، درپشاور گذاشته میشد و بدون آن تلگرامها به ماورای هند صادر شده نمیتوانست . اکنون این نقیصه کاملاً در اثر افدامات وزارت پست بر طرف و مقاولهٔ مندرجهٔ فقرهٔ اول حسابات جاری را ما بین دوا ثر تلگرافی افغانستان وهند برقرار کرده است که آینده هیچ شخص مجبور به داشتن پول پیشکی در هند نخواهد بود .

۳ : ـ ترتیب فهرست محصولات هوائی صادره بخارج .

٤ : ـ ترتیب فهرست محصولات تلگرامها از راه هند .

٥ : ـ « « « مکاتیب واردهٔ خارجه .

٦ : ـ « « اسامی دفاتر پستی افغانستان و اشعار آن بدفتر پوستی بین المللی برن .

۷ : ـ تبدیل نرخ انتهائی تلگرافی افغانی از ۲۵ سانتیم به ۳۰ سانتیم فرانك سویسی .

۸ : ـ حل مسئلهٔ عقد قرارداد پستی و تلگرافی با دولت علیهٔ ایران .

۹ : ـ تهیه و ترتیب جداول پستی .

ب : شعبهٔ تلگراف و تیلفون :

الف : ولایات کابل :

۱ : تمدید وتوسیع خطوط تیلفون کیبل (از زیرزمین) درداخل شهر که نسبت بسال گذشته بقدر (ثلث) اضافه شده .

۲ : نصب یك تعداد تیلفون های جدید بدوائر دولتی و خانه ها و مغازه های شخصی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : تمدید سیم تیلفون از سیم عمومی قندهار تا نقطهٔ تعمیر فابریکهٔ برق بمقام چك وردك بمسافهٔ (۲۷) کیلومتر .

۴ : تعمیر یك عمارت عصری برای تلگرافخانهٔ دایزنگی .

۵ : تعمیر یك عمارت بزرگ در یکه توت برای نصب دستگاه ارسال تلگراف بی سیم که باتمام نقاط دنیا مصدر مخابره میباشد .

٦ : تعمیر یك عمارت بزرگ در مهتاب قلعه برای نصب دستگاه اخذ تلگراف بی سیم که باتمام نقاط دنیا مصدر مخابره میباشد .

ب ولایت قندهار

۱ـ : تمدید سیم تیلفون جدید ازتیرین الی علاقه داری چوره ، و ازعلاقه داری چوره تاحکومتی گزاب به پایه های چوبی وسیم۳ ملی متره به مسافهٔ (۱۱۵) کیلومتر . ونصب تیلفون به علاقه داری چوره وحکومتی گزاب .

۲ : تمدید سیم تیلفون جدید از مرکز قندهار تاعلاقه داری پنجوائی به مسافه (۳۰) کیلومتربه پایه های سمنتی جدیدسیم۴ ملیمتره (ازپول اعانهٔ ملی) .

۳ـ امتداد سیم تیلفون جدید از اروزگان تا اجرستان که درسال گذشته شروع گردیده بود و درسنه۱۳۱۵ تکمیل گردیده بمسافه (۹۰) کیلومتر پایهای چوبی و سیم ۴ ملیمتره . ونصب تیلفون درمرکز حکومتی اجرستان .

٤ : امتداد سیم تیلفون جدید ازحکومت کلان قلات تادایه و چوپان که درسال گذشته شروع گردیده بود ودرسنه۱۳۱۵ تکمیل گردیده بمسافه (۱۰۵) کیلو متر به پایه های چوبی و سیم ۴ ملیمتره . و نصب تیلفون درمرکزحکومتی دایه وچوپان .

۵ : تمدید سیم تیلفون جدید ازتیرین تادهراودکه آنهم در سال گذشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع و در سال ۱۳۱۰ تکمیل گردیده به پایه های چوبی و سیم ۴ ملیمتره بمسافهٔ (۵۰) کیلومتر . ونصب تیلفون درمرکز حکومتی دهراود .

۶ :- تعمیر اطاق (امیلفائیر) یعنی آلهٔ بلند کننده صدا که تعمیر مذکور تکمیل و ماشین هم نصب گردیده چنانچه به نسبت آن مخابرات تیلفونی بین قندهار وکابل بسهولت در جریان است و صدا نسبت به سابق خیلی بلند تر شده .

۷ : تعمیر اطاق (امیلفائیر) درمرکزقندهار (قریب اختتام است)

۸ : تعمیر اطاق (امیلفائیر) در گردیك (بتازگی شروع شده)

ج : ولایت هرات :

۱ : تکمیل عمارت تلگراف خانهٔ بیسیم .

۲ : تکمیل عمارت مدیریت مخابرات .

۳ : تمدیدسیم تیلفون ازحکومتی سبزوار تاکلاته نظرخان بطول (۱۲) کیلومتر.

٤ :تمدیدسیم تیلفون ازحکومتی غوریان تاموسی آباد بطول (۸۵) کیلومتره

۵ :تمدیدسیم تیلفون ازاسلام قلعه تادهنهٔ ذوالفقاربطول (۵۰) کیلومتر.

د : ولایت مزار شریف :

۱ : تمدید یك سلسله سیم های تیلفون در داخل شهر و نقاط اطراف و نصب یك تعداد تیلفون های جدید درمرکز مزار شریف بدوائر وغیره .

۲ : تعمیر یك عمارت عصری برای تلگرافخانهٔ مرکز مزار شریف .

ه : ولایت قطغن و بدخشان :

۳ : تمدید سیم تلفون از دشت رو یاه تا فرخار بطول ۱۰ کیلومتر .

٤ : « « « از قندوز تا چهار دره « ۱۲ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

و : حکومت اعلای سمت جنوبی :

۱ : تمدید سیم تیلفون از مرکز گردیز تامرکزجاجی بطول ۷۰ کیلومتر .

۲ : تمدید سیم تیلفون از مرکز خوست تا علاقه داری تنی بطول ۳۰ کیلو متر .

ز : حکومت اعلای میمنه :

۱ : تمدید سیم تیلفون از اندخوی تاعلاقه داری فرغان تعلقهٔ اندخوی بطول ۱۸ کیلو متر .

۲ : تمدید سیم تیلفون از اندخوی تاخان چهار باغ تعلقهٔ اندخوی بطول ۱۸ کیلومتر .

ح ـ حکومت اعلای فراه :

۱ : تمدید سیم تیلفون از مرکز فراه تا مرکز حکومت گنگک که سیم مذکور از سیم عمومی که در سال ۱۳۱٤ از فراه آغاز و در نظر بود که به چخانسور منتهی شود درین سال به آنجا منتهی گردیده مسافهٔ مجموعی از فراه تا چخانسور اضافه از ۱۵۰ کیلومتر است .

۲ : تمدید سیم تیلفون جدید از مرکز گنگک تا علاقه داری چخانسور بطول ۲۰ کیلو متر .

۳ : تمدید سیم تیلفون جدید ازمرکز گنگک تانادعلی بطول ۲۰ کیلومتر .

٤ : نصب یکپایه تیلفون درمواضع مسمی به (سلیمان) و (میل ترکی) که سیم چخانسور از آنجا عبور نموده .

ج : شعبهٔ پست :

۱ : نظر به اینکه دوترهای سابقهٔ پستی بنا بر کثرت تردد و استعمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

معیوب گردیده بود برای خریداری یك تعداد مکفی موتر های رقم جدید بر طبق نمونهٔ که از طرف وزارت انتخاب گردیده اقدامات لازمه بعمل آمده که عنقریب موتر های مزبور توسط شعبهٔ شرکت امریکائی (جنرال موتور) تهیه و وارد خواهد شد ، تا گفته نمی گذاریم که در موتر های مذکور از هر جهت اسباب و وسائل استراحت مسافرین سنجیده شده و در آن راجع به تهیهٔ یك عدد صندوقچهٔ مخصوصه نیز سفارش کرده شده بطوریکه صفحهٔ خارجی صندوقچهٔ مذکور برای نصب نمودن اعلانات و مقررات مسافرین و وظائف موتر ران و غیره و حصهٔ داخلی آن برای انداختن پرزه جاتیکه در آن مسافرین شکایات و صورت مشاهدات خود شان را نسبت به رویهٔ موتر ران و وقوع بعضی پیش آمد ها تحریر مینمایند تخصیص داده شود .

۲ـ : چون وجود مواهیر پستی در جریانات فعلی و آتی پستی اهمیت زیادی دارد ، یك تعداد مکفی مواهیر در آلمان فرمایش داده شده .

۳ـ : نظر به تسهیلات امور پسته رسانی یك تعداد کیسه های چرمی مخصوص برای پسته رسانهای بایسکل سوار و پیاده در خارج فرمایش داده شده .

٤ـ : سابقاً که پستهٔ بین مزار و اقچه توسط پیاده حمل و نقل می شد و از ین رهگذر در توصل پسته فیما بین مقامات مذکوره که اهمیت تجارتی و غیرهٔ آن مشهور است تعویق به عمل می آمد اکنون سرویس موتر در بین نقاط مذکور دایر شده که در هشت ماه بهار پسته توسط موتر و درچهار ماه زمستان بنابر بارندگی و گل ولای و غیره توسط سوار چاپار پسته حمل و نقل می شود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ـ : برای اینکه مطبوعات : جراید و مجلات بمقامات مرجع بعجله و سرعت توصل نماید و در مفهوم فعلی انتشار و توزیع جراید و مجلات نظر بهمان اهمیت فعلی و آنی که درحیات اجتماعی امروز دارد تغیری بعمل نیاید از ین پس جراید معنونهٔ تمام مراجعی که درخط سیر موتر پست واقع اند سر راست آدرس آن تعین گردیده طور مستقیم بحکومات و محلات مذکوره توزیع میشود یعنی آینده جراید اول بدائره مخابرات مرکزی هر ولایت و حکومت اعلی و کلان نرفته بلکه از ین راه مرجعش سپرده میشود .

٦ : تعدیل و تعین مقررات نسبت به معادلات پرزه های باز گشتی به میعاد مقرره .

۷ : صدور متحدالمال ها راجع به تجدید نرخنامه های ارسالات بیرنگ (مرسولاتیکه محصول آن را مرسل نپرداخته و یا کم تر از اندازهٔ مقرره پرداخته باشد ومحصول ازمرسل الیه گرفته میشود) که جدیداً بمجلس بین المللی پست تصویب گردیده .

د ـ : شعبهٔ هوتل ها :

۱ : ساختمان یك هوتل جدید بصورت عصری در قندهار که عمارت مذکور عنقریب تکمیل و افتتاح خواهد شد ، این هوتل به علاوهٔ هوتلی است که فعلا در جوار عمارت متعلقهٔ وزارت پست برای رهایش مهمانها با لوازم عصری تهیه و آماده است

۲ : تکمیل هوتل گرشك که عمارت تمام و لوازم آن تهیه شده است .

۳ : تکمیل سامان ولوازم هوتل جلال آباد که بصورت عصری تهیه شده است .

۵ : شروع ساختمان یك عمارت عصری بقسم هوتل دراستالف که تهداب

(c) ketabton.com: The Digital Library

گذاری آن صورت گرفته ومصالح تعمیریه تهیه شده و درسال آینده کار آن انجام خواهد شد .

٦ : تعین یك عمارت درخان آباد بران هوتل که درجوار عمارت ریاست بلدیه واقع و درآن سامان ولوازم کافی برای رهایش مهمانها تهیه شده است .

٧ : تکمیل لوازم هوتل کابل که برای همه قسم پذیرائی ها کفایت کرده بتواند واستخدام یك فرطباخ اروپائی از ایطالیا تاهوتل مرکزی بیش ازپیش وسائل رفاهیت مهمانان را فراهم سازد .

٨ : درسال ١٣١٥ یکقهوه خانه درپغمان و یکقهوه خانه در دار الفنون افتتاح گردیده است .

٩ : جاده و میدان مقابل هوتل کابل پخته کاری شده .

٨ : کرایهٔ اطاق های هوتل کابل به مقصد رجوع مسافرین بشرح ذیل تقلیل داده شده است :

١ : اطاق درجه اول که فی روز ـ ٤٠ افغانی کرایه داشت ، فی روز ٣٠ افغانی کرایهٔ آن تعین گردیده .

٢ : اطاق درجه (٢) که فی روز (٣٠) افغانی کرایه داشت فی روز (٢٠) افغانی آن تعین گردیده :

٣ : کرایهٔ اطاق درجه (٣) که فی روز (٢٥ و ١٥) افغانی کرایه داشت فی روز (١٥) افغانی کرایهٔ آن تعین گردیده .

٤ : سفارش یك مقدار سامان زیاد بغرض اکمال لوازم هوتل‌های اطراف .

ه : شعبهٔ مامورین و تحریرات :

١ . شعبهٔ ارتباط خارجی ومامورین محاسبات خارجه نظر به مطالعاتیکه بعمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

آمده درتشکیل سال ۱۳۱۵ بهم مربوط وهردوشعبه بنام مدیریت ارتباط خارجی تشکیل گردیده است .

۲ : شعبهٔ تلگراف و تیلفون که قبلاً سرکتابت بود درسال ۱۳۱۵ نظر بوسعت و پیشرفت امور تلگراف و تیلفون بمدیریت تبدیل گردیده است .

۳ : شعبهٔ پست قبلاً سر کتابت بوده نظربوسعت و پیشرفت امور پستی درسال ۱۳۱۵ بمدیریت تبدیل گردیده است .

٤ : شعبهٔ هوتلها درسابق بواسطهٔ ابتدائی بودن کار ، دارای تشکیلاتی نبوده امور مزبور بواسطهٔ یکنفر کاتب اداره میشد ؛ چون اکنون کارهوتلها به مقصد سهولت وتشویق سیاحت خارجیها ورفاهیت مسافرین داخلی درتمام مملکت عمومیت و وسعت پیدا کرده ، بنابران درسال ۱۳۱۵ درداخل وزارت یك ماموریت بنام « ماموریت هوتل ها » تاسیس گردیده است .

۵ : ماموریت ترمیم موترها که قبلاً بوزارت تجارت مربوط بوده درسال ۱۳۱۵ نظربه مطالعاتیکه به عمل آمده بوزارت پست مربوط گردیده یك سلسله اقدامات اساسی برای توسیع این موسسه سردست اجرا گرفته شده است که ذیلاً علیحده ذکرخواهد شد .

٦ : هشت نفر طلاب برای اخذ تعلیمات پستی در سال ۱۳۱۵ منظور و تحت اثر مشاور پست مشغول تعلیم شده اند .

۷ : عزت مند فون زیگنس در سال ۱۳۱۵ به عوض عزتمند بالدو به مشاوری امور پستی استخدام گردیده است .

و ـ : شعبهٔ فابریکهٔ ترمیم موترها :

۱ : مدرسهٔ موترانی مربوط ماموریت فابریکهٔ ترمیم موترها که در

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوائل سال دورهٔ سوم خود را افتتاح نموده بتاریخ اول جدی شروع به امتحان عملی و نظری نموده و نتیجهٔ آن که بعد از امتحان بدست آمده بموفقیت وکامیابی نتیجه داده است .

۲ : در جوار عمارت سابقهٔ فابریکهٔ تر میم موتر ها ساختمان یك عمارت عصری برای اداره و تحویل خانه ها و غیره در سال ۱۳۱۵ آغاز گردیده است و تعمیر مذکور قریب اختتام میباشد که در اوایل ۱۳۱۶ برای استفادهٔ مطلو به آماده میگردد .

۳ : برای رفع مشکلات کار گران فابریکه وبالآخره برای سرعت وصفائی کار یك عده ماشین ها وآلاتلازمه ازخارج خواسته شده که یك‌مقدار بفابریکه رسیده وطرف استفاده واقع شده ویك عدهٔ آن هم در شرف ورود است .

ح ـ : شعبهٔ اوراق :

اصول دفتر داری شعبهٔ اوراق وزارت پست وتلگراف و تیلفون در ین سال نظر به مشورهٔ مشاور امور پستی تعدیل گردیده و از اثر آن سهولت و انتظام خوبی در امور دفتر داری پیش شده که هیئت مخصوصی اهمیت و فایدهٔ این تعدیل را تصدیق کرده است .

مقرری ها وترفیعات جدید وزارت پست و تلگراف و تیلفون :

ص ، محمد سعید خان مامور محاسبات خارجی وزارت ترفیعاً بمدیریت ارتباط خارجی وزارت .

« ، عبدالخالق خان ازمدیریت مخابرات مزار شریف به مدیریت شعبهٔ تلگراف وزارت .

« ، احمد شاه خان معاون شعبهٔ محاسبات خارجی به مدیریت شعبهٔ پست وزارت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ، عطاء الله خان مدیر را دیو که فعلاً درخارج مشغول تعلیم میبا شد ، به متخصصی رادیو .

« ، امین‌الله خان بماموریت شعبهٔ هوتل هـای وزارت که در ین سا ل شعبهٔ مذکور جدید تشکیل شده .

« ، نظام ا لدین خـان مامور ار تبـا ط خا رجی ترفیعاً بکفا لت مد یریت مخابرات هرات .

« ، عبدالفتاح خان ، کفیل مخابرات قطغن و بدخشان ترفیعاً بمدیریت مخا برات مزار شریف .

« ، گل احمد خان ، سابق مامو مخابرات جنوبی ترفیعاً به مد یریت مخا برات ولایت قطغن و بدخشان .

« ، محمد نبی خان سابق کفیل مخابرات هرات ترفیعاً بماموریت مخابرات جنوبی .

« ، غلام غوث خان ، سرکاتب مخـابرات باد غیسـات هرات تر فیعاً بما موریت مخابرات حکومتی اعلای میمنه .

اعطای نشان

۱ ، اعطای نشان (المراعلی) برای ج ، ع ، ج والا حضرت صدر اعظم صاحب در اثر خدمات قیمتداریکه درین دورهٔ ۷ سالهٔ ریاست وزرائی خود به مملکت نموده اند .

۲ ، اعطای نشان (سرداری عالی) برای ع ، ج آقای رونه دولو وزیر مختار (سابق) دولت بهیهٔ فرانسه مقیم دربار کابل .

۳ ، اعطای نشان (سرداری عالی) برای ع ، ج آقای یوگو سپیتا وزیر مختار (سابق) دولت بهیهٔ ایطالیا مقیم دربار کابل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه برین بتقریب اختتام دورهٔ دوم شورای ملی برای تمامی وکلای شورای ملی ازحضور قرین الشرف ذات همایونی یك یك قطعه نشان اعطا شده است به تفریق ذیل : برای (۲۰) نفرنشان عزت . وبرای (۸۹) نشان خدمت .

اجراآت دوائر ملی

مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی درسال ۱۳۱۵ وارد سال سوم دورهٔ دوم خودگردیده دورهٔ سالیانهٔ آن بتاریخ ۱٤ جوزا ازطرف ذات قرین الشرف اعلیحضرت همایونی رسماً افتتاح وآغاز گردیده نمایندگان ملت شروع بکار نمودند ، و درطول سال عموماً به کمال وظیفه شناسی و صداقت و فعالیت مشغول اجرای وظائف محولهٔ خویش بوده اند .

ذیلاً فهرست تصویباتیکه درسال ۱۳۱۵ ازطرف مجلس عالی شورای ملی به عمل آمده درج میشود :

۱ : تصویب بودجهٔ سنه ۱۳۱۵ مملکت افغانستان .
۲ : « اصولنامهٔ تابعیت .
۳ : « « استخدام مستخدمین خارجه
٤ : « « پوسته .
۵ : « « دواخانه ها .
٦ : « لایحهٔ اخذ عسکر .
۷ : « تعداد ترویج نوت ها درافغانستان .
۸ : « پروتوکول معاهدهٔ بیطرفی وعدم تجاوز مابین افغانستان وجماهیر اشتراکیهٔ شوروی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ :تصویب ترویج چلندنوت های یکصد افغانی وپنج افغانی .

۱۰ : تصویب ضمیمهٔ اصولنامهٔ حاضری ورخصتی مامورین که یکماه بعد ازختم هرسال تلف شود .

۱۱ : تصویب راجع به تبدیل ایامجشن استقلال ازبرج اسد در هفتهٔ اول برج جوزای هرسال .

مجلس اعیان

ارا کین این مجلس در طول سال ۱۳۱۵ به کمال وظیفه شناسی و صداقت و سرگرمی مشغول کار های محولهٔ خویش بوده ، علاوه برتصویبات فوق که در قسمت کار رر ئی های مجلس شورای ملی ذکرشد ، و عموماً در مجلس اعیان نیز به تصویب رسیده ، یك تعداد امورات فیصله طلب راکه ازدوائر دولتی جهت غور و فیصله بمقام مذکور تقدیم شده بود ، مورد دقت لازمه قرار داده ، رای خویش را در اطراف مسائل مذکوره ابلاغ نموده است که این نیز اضافه بر وظائف اساسیهٔ مجلس عالی اعیان بذات خود یك قسمت اجرا آت مهم و قابل ذکری بشمار میرود .

اعضای مجلس اعیان،ص، محمد اکبرخان ـ ص ، سردار گل محمد خان ص ، محمدیذیرخان .

امور بلدیهٔ کابل

الف ـ دساتیر اصلاحی وعام المنفعه :

۱ ـ برای آنکه تمام اهالی شهر از اجرا آت و اقدامات اصلاحی بلدیه اطلاع داشته آرای خودرا ظاهر کرده بتوانند ریاست بلدیهٔ کابل مطابق اصولنامهٔ خود برای سال ۱۳۱۵ ترتیب انعقاد مجالس سالانهٔ بلدی را گرفته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودر ماه حوت ۱۳۱٤ و ماه حمل ۱۳۱۵ چند مجلس بزرگ را در عمارت ریاست بلدیه منعقد نمود که دران تمام برجسته گان وعموم اهالی کابل دعوت شده وفقرات عمدهٔ اجرا آت آتیه و نظریات ریاست بحضور شان قرائت گردیده و در بعضی فقرات پس از مذاکرات لازمه تصویباتی نیز بعمل آمده که در پنجا فقرات تصویب شدهٔ مذکور وصورت اجرا آت آن بصورت فقرات مشخص در ضمن دیگر کار روائی های بلدیه تذکار میگردد .

۲ ـ برای احداث تفرج گاه ها درنفس شهر ازطرف ریاست بلدیه درطول سال ۱۳۱۵ اقدامات بعمل آمده عجالةً ٤ میدان در ٤ نقطهٔ پر نفوس ساخته شده که درعین حال یك قسمت از کوچه های تنگ وتاریك شهر را نیز ساختمان میدان های مذکور ازبین برده ودران گل کاری وغرس نهال و احداث چمن هم بعمل خواهد آمد :

الف : یك میدان در گذر علی رضا خان .
ب : « در گذر شمع ریز ها .
ج : « در گذر گلاب کوچه .
د : « در گذر حضرت صاحب واقع شور بازار .

۳ ـ در اوائل سال ۱۳۱۵ تقریباً ۱۲٤٦ نفر اصنافی کسبه که میان بازار مشغول کارمیباشند وبامردم تماس دارند بغرض معاینهٔ صحی بشفاخانهٔ ملکی مرکز اعزام وحسب دستور وزارت صحیه ازطرف داکتران شفاخانهٔ موصوف اصولاً معاینهٔ طبی شدند که اکثر آنها پس ازاخذ جواز نامهٔ رسمی بشغل وکار خود مجاز گردیده اند واین ترتیب بطور استمرار از طرف بلدیه همه ساله مراعات خواهد شد . تعداد صنفی معاینه شده گی قرار ذیل است :

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصاب ۱۵۰ نفر، خباز ۳۵۸ نفر، سماوارچی ۳۰۵ نفر، فالوده پز ۱۰۲ نفر طعام پز ۷۴ نفر، کبابی ٤٥ نفر، شیر و قیماق فروش ۲۰ نفر، کله پز ۲۷ نفر، شیر یخ فروش ۱۰ نفر، داش کار و کلچه پز ۱۵ نفر، دنبه فروش ۸ نفر، سلاخ ۱۲ نفر، گاوکش ۱۲ نفر، حمامی و دلاك و پای دو حمام ۱۰۸ نفر ـ جمله ۱۲٤٦ نفر.

٤ ـ عراده ران هائیکه در اثر خلاف رفتاری مثلاً برداشتن اشخاص اضافه ازتعداد مقرره و یا خلاف اصول سواری در موتر و غیره از طرف پولیس موقع مواخذه گردیده از طرف بلدیه تحت مجازات گرفته شده اند عبارت از ۱٤۲ موتر ران ۲٤٦ نفر گادی ران میباشند.

۵ ـ صنفی هائیکه اجناس خورا که را از قرار نرخ معینهٔ بلدیه کم داده و دراثرتعقیبات ریاست بلدیه گرفتار و برای شان مجازات داده شده ۲٤۹ نفر میباشند مثل قصاب، خباز، بقال و غیره.

٦ ـ تأسیس یك شرکت ادویه فروشی بنام «شرکت ادویه فروشی ملی افغان» که بتأسی افکار و نظریهٔ عالی حکومت متبوعهٔ ما و فعالیت و مساعی ریاست بلدیه نسبت بمفاد عامه به پول و سهم یك عده اشخاص و بانك ملی و ریاست بلدیه که سهیم شده اند و هم برخی اشخاص صاحب عاطفه طور خیریه نیزامدادنموده اند در اوائل سنه ۱۳۱۵ مفتوح و درجریان آورده شده است اگرچه این شرکت هنوز ابتدائی گفته میشود ولی یقین است که دراثر کوشش ومساعی شرکای محترم آن روز بروز شرکت مذکور رونق و انتظام درستی را بخودگرفته طرف استفادهٔ عمومی واقع شود. این شرکت حاضراً در بازار جدید جادهٔ خیابان لب دریا که یك نقطهٔ مرکزی شمرده میشود، دایر میباشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب : عمراناتیکه در سال ۱۳۱۵ ازطرف ریاست بلدیهٔ کابل اجرا گردیده :

۱ ـ تعمیر مسجد شریف پشت قلعهٔ ده افغانان که بکلی تخریب وسرازنو مطابق اصول عصری ساختمان شده .

۲ ـ تعمیرمسجد شریف سنگ تراشی که تخریب وسر از نومطابق اصول عصری ساختمان شده .

۳ ـ تعمیر مسجد شریف گذر اچکزائی ها که تخریب و سرازنو مطابق اصول عصری ساختمان شده .

٤ ـ تعمیر مسجد شریف گذر بلند شمع ریزها که تخریب و سراز نومطابق اصول عصری ساختمان شده .

٥ ـ تعمیر مسجد شریف گذر خارج قلعهٔ ملا فیروز واقع عاشقان عارفان علیه الرحمه که تخریب و سر از نو مطابق اصول عصری ساختمان شده .

٦ ـ تعمیر مسجد شریف میرحیدر شاه واقع هندو گذرکه تخریب ومطابق اصول عصری سر از نو ساختمان شده .

۷ ـ تعمیر مسجد شریف صاحبزاده های پایان چوك که پس از تخریب مطابق اصول عصری سر از نوساختمان شده .

۸ ـ تعمیر مسجد شریف محمد کاظم که پس ازتخریب سر ازنو مطابق اصول عصری ساختمان شده .

۹ ـ تعمیر جدید آذان خانهٔ مسجد قاضی فیض الله خان که پس از تخریب سر از نو مطابق اصول عصری ساختمان شده .

۱۰ ـ تعمیرپخته کاری سرك ازحد میدانی مقابل وزارت ها تا موترخانه .

۱۱ ـ تعمیرپخته کاری دوطرفهٔجوی سرك عقب صدارت عظماء .

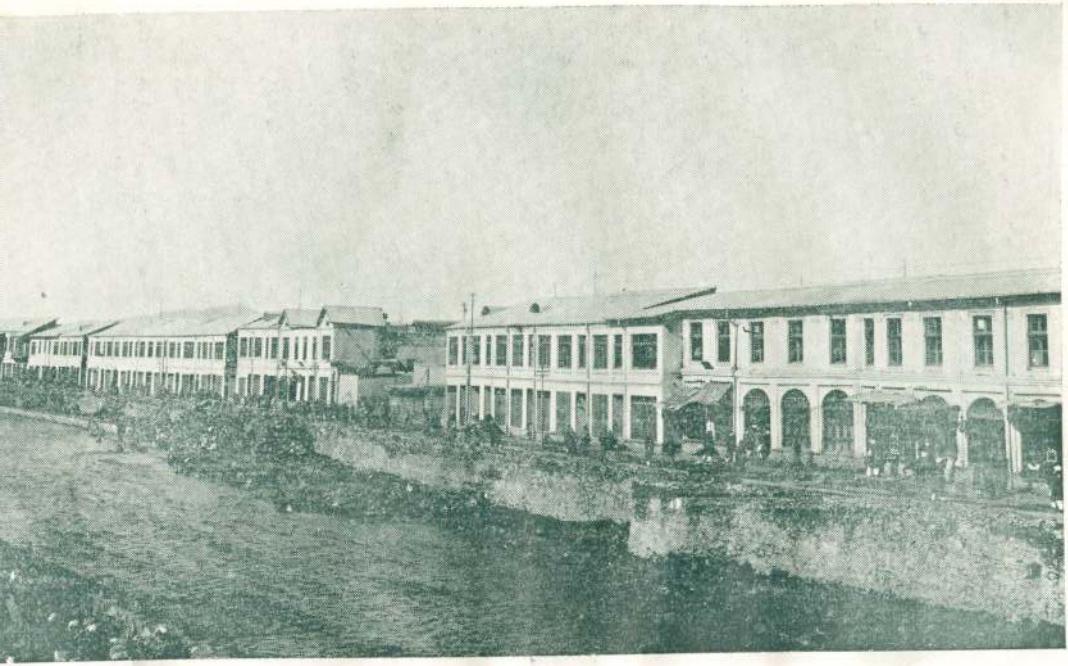
۱۲ ـ « « دیوارکنارهٔ سنگی ازحد پل باغ عمومی تاپوسته خانه

از عمرانات مهم سال ۱۳۱۵ ریاست بلدیهٔ کابل ، یك حصه از عمارت بازار جدید خیابان و تعمیر دیوار دریای کابل

Une partie des nouvelles constructions de Kaboul

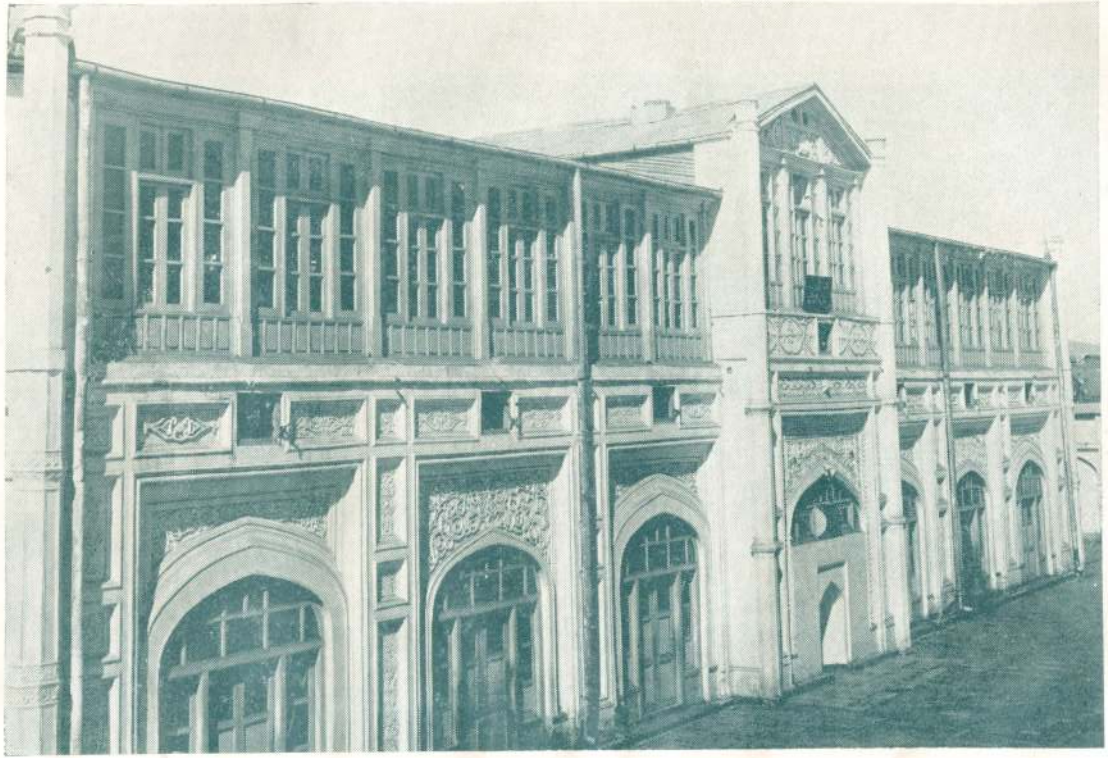
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات مهمهٔ سال ۱۳۱۵ ریاست بلدیهٔ کابل : منظرهٔ عمومی بازار جدید خیابان

Bazars modernes nouvellement construits à Kaboul

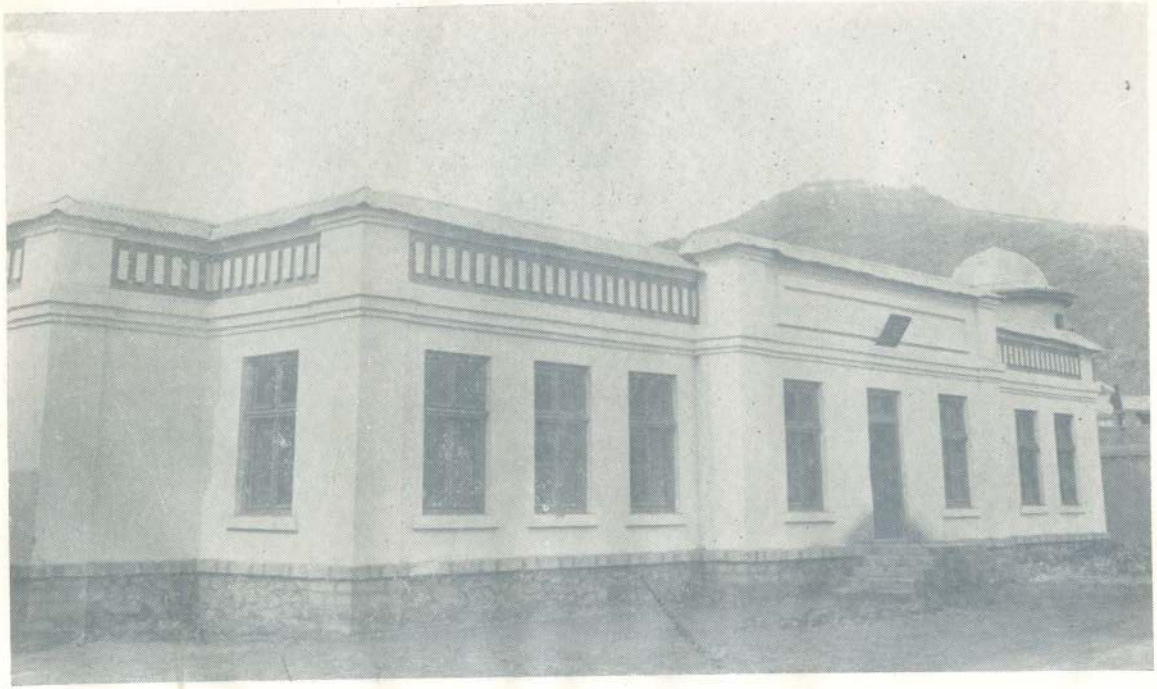
(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ ریاست بلدیهٔ کابل : قفسجهٔ مسجد جامع پل خشتی

Mosquée nouvellement restaurée à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات سال ۱۳۱۵ ریاست بلدیهٔ کابل ، حمام عصری واقع قلعهٔ باقر خان

Bains municipaux nouvellement construits à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات مهم سال ۱۳۱۵ ریاست بلدیهٔ کابل : پل قلعهٔ محمود خان

Pont nouvellement construit sur la rivière de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمرانات مهم سال ۱۳۱۵ بلدیهٔ کابل : منظرهٔ عمومی جاده و بازار جدید باغبان کوچه متصل لب دریای کابل

Bazars modernes construits le long du nouveau quai de Baghba-kotcha à Kaboul.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطرف مقابل ازپل باغ عمومی تا پل خشتی .

۱۳ ـ تعمیر پخته کاری پل چهار راهی متصل سینما .

۱٤ ـ تعمیر پخته کاری سرك جدید مقابل بازارجدید باغبان کوچه ازحدپل باغ عمومی تااخیر بازار مذکور متصل بازارسابق باغبان کوچه .

۱۵ ـ تعمیر چهارباب مبرز عمومی درشور بازار ، ده‌افغانان ، مندوی آرد فروشی ومندوی خربوزه فروشی .

۱٦ ـ تعمیرسرای حاجی‌خانه که عمارت سابقهٔ آن بکلی ویران و سرازنو مطابق اصول عصری آباد شده .

۱۷ ـ تعمیر بازار جدید عصری درحصهٔ (خیابان) اب دریاکه در طول سال عمارات سابقهٔ آن ویران ومطابق اصول جدید دکانها و عمارات دومنزله بصورت بسیار قشنگ و زیبا ساخته شده و قریب اختتام میباشد .

۱۸ـ تعمیریکرسته دکان وبالاخانها درجادهٔ جدید خیابان (تعلق‌خود بلدیه) .

۱۹ـ تکمیل بازار جدید باغبان کوچه (اب دریا) که از دوسال باینطرف جاری بوده و درین سال خاتمه یافته و در آن مغازه ها و اشخاص کرایه نشین سکونت اختیار کرده اند .

۲۰ـ تعمیردو دوره چاه درگذر عمله ها وعقب حمام میدانی ده افغانان .

۲۱ـ ترمیمات واصلاحات ۲۲ مساجد شهر .

۲۲ـ ترمیم آبروهای گذرهای شهر .

۲۳ـ ترمیم پانزده عدد پل وپلرسرك ها .

۲٤ـ ترمیم شش باب دکان .

۲۵ـ ترمیم پنج گنبد حمام درنقاط مختلفهٔ شهر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ـ تکمیل حمام جدید قلعهٔ باقرخان که کار ساختمان آن باصول عصری درسال گذشته شروع شده و درماه قوس ۱۳۱۵ افتتاح گردیده .

۲۷ـ تکمیل حمام باغ علیمردان که به اصول عصری درسال گذشته شروع شده بود و درماه میزان ۱۳۱۵ افتتاح گردیده .

امور بلدیهٔ چهاریکار

الف ـ عمرانات جدید :

۱ : تعمیرحوض ذخیرهٔ آب نل وحوضچهٔ سرچشمه که مطابق نقشهٔمهندسی در ین سال تحت تعمیر گرفته شده کار مذکور به پوشش رسیده است که در اوائل سال ۱۳۱۶ خاتمه خواهد یافت .

۳ : چون اهالی چهاریکار نسبت بآب مشروب دوچار مشکلات بودند در ۱۳۱۵ نل آب وغیره سامان ملحقات کار آمد برای تقسیمات گذرهای بین شهر تهیه وعنقریب نل مذکور بگذرهای بین شهرتقسیم خواهد شد .

۳ : درسال ۱۳۱۵ علاوه ازکاریز سال گذشته یك قنات کاریز جدید واقع تکیهٔ خواجه سیاران حفرشده که اکنون از آب مذکوراهالی چهاریکار استفاده مینمایند .

٤ : کتاره های مسجد شریف شاه مست علیه الرحمه از آهن جستی پوشش شده وتکمیل گردیده .

۵ : پنج باب مساجد شریف چهاریکار ترمیم و اصلاح شده .

٦ : ٤۳ باب دکاکین منکیت بلدیهٔ چهاریکار ترمیم شده .

۸ـ (۲۷۲۱) نهال وقلمه بدوطرف سرك بازارجدیدوغیره بقاط لازمه غرس شده .

۷ : سرك طرف تکیهٔ خواجه سیاران که درسابق بی اصول وکج گردشی های زیاد داشت اکنون تاحدامکان سرك جدید ومستقیم ساخته شده وبدوطرفهٔ مذکور نهال های توت غرس شده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ : درجوار بازار چهاریکار برای ایستگاه کادی هایك موضع معین شده

ب - تعمیراتیکه ازطرف اهالی تحت نگرانی بلدیه اجراء شده :

۱ : (۱۵) باب دکان و(۱۷) باب اطاق نشیمن وموترخانه وبالاخانه ویك حصه سرای شخصی که بسرك عمومی مستقیم نبوده تحت نقشه آمده درسال ۱۳۱۵ عموماً منهدم وسرك عمومی مستقیم برده شده است وعلاوتاً به تعداد(۱٤) باب دکان مطابق نقشهٔ اصولی به استقامت بازارجدید ساختمان شده که موقعیت خوبی پیدا کرده .

۲ : دکاکین جدید یکه از طرف اهالی تحت نگرانی بلدیه برطبق نقشه ساختمان شده (۳۷) باب .

ج - اصلاحات مدنی :

۱ : در سال ۱۳۱۵ چرمگرهای چهاریکار به سبب اینکه کار چرمگری اسباب اذیت اهالی را فراهم نموده مخالف حفظ الصحه هم بود حسب نظریهٔ بلدیه به تعداد ۲۹ باب کار خانه تعمیر نموده ازشهر خارج و در یکحصهٔ معینه به پیشهٔ خود مشغول شده اند .

۲ : قبل ازین اصناف کسبهٔ بازار چهاریکار برای اجرای کسب و پیشهٔ خودها یك موضع معین نداشته متفرق بین بازار قدیمه صنعت خود هارا اجراء می نمودند ، درین آوان برای هرصنف موضع علیحده معین و صنف خیاطی و زرگری وغیره بها زار جدید التعمیر رستهٔ سرك شاهی نقل داده شده .

مطبوعات و طن

جرائد ومجلات حاضره .

اسم	سال تاسیس	مدیر فعلی
جریدهٔ اتحاد مشرقی (نیم فارسی نیم پشتو)	۱۲۹۸ شمسی	جناب شمس الدین خان قلعه تکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسم	سال تاسیس	مدیر فعلی
جریدهٔ اتفاق اسلام هرات	ـ ۱۲۹۹ شمسی	جناب میر محمد عثمان خان
« طلوع افغان قندهار (بزبان پشتو)	ـ ۱۳۰۰ «	« عبدالحی خان حبیبی
« بیدار مزارشریف	ـ ۱۳۰۰ «	« عبدالصمد خان
« اتحاد خان آباد	ـ ۱۳۰۰ «	« سید محمد خان
« انیس کابل	ـ ۱۳۰۶ «	« محمد امین خان خوگیانی
« اصلاح	ـ ۱۳۰۸ «	« برهان الدینخان کشکیکی
مجلهٔ ارد وی افغان	ـ ۱۳۰۰ «	« از ریاست ارکان حربیهٔ عمومیه نشر میشود
« آئینهٔ عرفان کابل	ـ ۱۳۰۳ «	« هاشمخان شائق
« صحیهٔ کابل	ـ ۱۳۰۶ «	« عبدالرشید خان لطیفی
« الفلاح کابل	ـ ۱۳۰۹ «	« عبدالکریم خان
« اقتصاد کابل	ـ ۱۳۱۰ «	« محمد زمان خان ترهکی
« کابل	ـ ۱۳۱۰ «	تحت نظر انجمن ادبی کابل
« پشتو کابل	ـ ۱۳۱۱ «	« « « پشتو
« ادبی هرات	ـ ۱۳۱۱ «	« « « هرات
« بلدیهٔ هرات	ـ ۱۳۱۱ «	« صفرعلی خان امنی

کور دیپلوماتیك متعین دربار کابل

سفارت کبرای دولت جمهوری تورکیه :

سفیر کبیر : عالیقدر جلالتماب ممدوح شوکت (شیخ السفراء) .
مستشار : آقای وهبی لبیب .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قونسل ومدیر قونسلگری و تابعیت : آقای حقی کنتلی .
دکتور : آقای فواد اسمعیل تو گور .
ترجمان : آقای عباس .

سفارت کبرای دولت شاهی ایران :

سفیر کبیر : عالیقدر جلالتمآب میرزا علی اکبرخان بهمن .
سرکاتب وعهده دار مستشار : آقای شایان .
آتشه : آقای عباس قلی حکیمی .

سفارت کبرای دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شورائیه :

سفیر کبیر : عالیقدر جلالتمآب سکویرسکی .
سرکاتب اول : آقای سیچوف .
آتشهٔ نظامی : آقای بینی دکتو .
دکتور : آقای او انیسوف گای کاس اندریو ویچ .
آتشه : آقای المزوف .

وزارت مختاری دولت جمهوری المان :

وزیر مختار : عالیقدر جلالتمآب دکتور کورت تسمکی .
سکرتر : آقای فون شور نیتس .
آتشه : آقای کورول .

وزارت مختاری دولت شاهنشاهی جاپان :

وزیر مختار : عالیقدر جلالتمآب کیتادا .
سکرتر : آقای کور بارا .
آتشهٔ نظامی : قوماندان کنتی میارا کی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتور : هیجی ایما گاوا .
دفتر دار : نو بو توشی اسا کورا .

وزارت مختاری دولت شاهی بریطانیا :

وزیر مختار : عالیقدر جلا لتمآب افتنت کولونل فریزر تتلر .
مستشار : آقای میجر میکین .
آتشهٔ نظامی : « میجر لنکاستر .
د کتور : « کپتن فارل .
سکرتر : « میجر پارکس .
سکرترمشرقی : « خان بهادر سکندر خان .

وزارت مختاری دولت جماهیر متحدهٔ امریکا :

وزیرمختار : عالیقدر جلا لتمآب ولیم ایچ هارنی بروك (در رخصتی) .

وزارت مختاری دولت جمهوری فرانسه :

وزیر مختار : عالیقدر جلا لتمآب دو فور دولا پراد .
آتشهٔ نظامی : آقای کپتن لکو .
سکرتر : آقای بونو .

وزارت مختاری دولت شاهی ایطالیا :

وزیر مختار : عالیقدر جلا لتماب کوم پیترو کوارونی .
دفتر دار : آقای کری شینی .
پیش نماز : « گاسپانی .

وزارت مختاری دولت شاهی مصر :

وزیر مختار : عالیقدر جلا لتماب ، عبدالرحمن عزام .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفرائیکه در سال ۱۳۱۵

وارد کابل شده اند

۱ـ عالیقدر جلالتمآب بورس،ئی سکو برسی سفیر کبیر اتحاد جاهیر اشترا کیهٔ روسیه در دربار دابل ؛ عمر چهل و هشت ساله ، مو می الیه در محل او دیسا درجنوب روسیه تولد و تعلیم گرفته در سال ۱۹۲۰ و ۱۹۲۱ کفیل امو ر خا رجهٔ اقتصـادی شر ق جمهوریت روسیه بود . در نـومبر ۱۹۲۱ و فروری ۱۹۲۲ ، نمایندهٔ شرق اقصای جمهوریت درکنفرانس خلع سلاح بمقام واشنگتن اعزام شدونیز در همان سال یعنی ۱۹۲۲ نمایندهٔ شرق اقصای روسیه درجاهیر متحدهٔ امریکا ودرسال ۱۹۲۳ بعد ازامتزاج درترکیب نژاد های مختلفهٔ شرق اقصا بااتحاد شوروی ، مومی الیه بحیثیك نمایندهٔ غیررسمی اتحاد شوروی درجاهیر متحدهٔ امریکاماند ودر۱۹۳۳ مراودت تمهیدی را باحکومت جاهیر متحدهٔ امریکا اتمام نمود چنانچه کنفرا نس (لیتو ینوف ـ روزولت) منتج به تاسیس روابط سیاسیه بین جاهیر متحده واتحادشوروی گردید .

ازنومبر ۱۹۳۳ تافروری ۱۹۳۰ بحیث شارژ دافرا تحاد شوروی در جاهیر متحدهٔ امریکا بوده درفروری ۱۹۳٤ مستـار سفارت کبرای روسیه درجاهیرامریکا مقرر گردید و بالاخره دراپریل ۱۹۳٦ بحیث سفیرکبیر ا تحاد جاهیر اشترا کیهٔ روسیه درکابل مقرر شد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ عالیقدر جلالتمآب ژورژ دوفور دولا پراد وزیر مختار دولت جمهوری فرانسه در دربار کابل :

مشار الیه در سال ۱۹۰ داخل خدمت شده و رتبهٔ معاون ویس قونسل در (سه ول) داشته در ۱۹۰۹ بحیث ویس قونسل در کانتون و در سنه ۱۹۲۰ قونسل در شانگهای و بعد در فوته چو تقرر یافت. در ۱۹۳۰ در کانتون جنرال قونسل مقرر شده سال دیگر بهمان حیثیت در هانگ کانگ و در ۱۹۳٤ درمیلان تبدیل شده در ۱۹۳۵ بر تبهٔ وزیرمختاری ارتقا یافت و بالاخره درسنه ۱۹۳٦ بصفت نمایندهٔ فوق العاده وزیرمختار بدربار کابل اعزام گردید .

۳ـ عالیقدر جلالتمآب پیترو کوارونی وزیرمختار دولت شاهی ایطالیا در دربار کابل :

مشار الیه درسال ۱۸۹۸ درشهر روما تولد یافته در موقع حرب عمومی بحیث منصبدار احتیاطی درعسکر ایطالیا خدمت کرده سپس در سنه ۱۹۲۰ داخل حیات سیاسی شده در سفارت ایطالیا متعین استامبول ماموریت یافته درسنه ۱۹۲۳ درسفارت بوینس آیرس و درسنه ۱۹۲۵ در سفارت مسکو و درسنه ۱۹۲۸ درسفارت ایطالیا متعین البانیا تبدیل شده در سنه ۱۹۳۱ بوزارت خارجه مراجعت نموده بحیث مدیر عمومی سیاسی کار نموده است. درسنه ۱۹۳۵ جنرال قونسل سالونیك مقرر والاخره در ۱۹۳٦ وزیرمختار کابل تعین گردیده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقایع مهمهٔ داخلی

نگارش جناب غلام جیلانی خان جلالی
عضو انجمن

سال ۱۳۱۵ که اکنون باختتام رسیده برای مملکت عزیز ما افغانستان یك سال بسیار خوش و نیکوئی بود. چنانچه در طول این سال در سرتا سر وطن عزیز ما آرامی و رفاهیت کاملی حکمفرمائی داشته و علاوتاً نظر به حسن پذیرائی ملت وفعالیت حکومت وطن دوست ما در هر رشته ازامور حیاتی پیشرفت ها و ترقیات رضائیت بخشی ازقوه بفعل آمده و از همه جهت چرخهای فعالیت بسرعت بی سابقهٔ در حرکت وگردش بوده است. ازطرف دیگردرین سال اتفاقات قدرتی نا گوار از قسم زلزله ها و سیلاب ها و خشك سالی و امراض و غیره غوارض اتفاقیه که موجب تلفات و خسار های قابل ذکری شده باشد الحمدالله واقع نگردیده است. اینك درذیل این سطور مختصر گذارشات و وقایع عمده و قابل ذکر این سال را به ترتیب تاریخ از مطالعهٔ خوانندگان گرام گذارش میدهیم:

نهال شانی وغرس اشجار

شك نیست که حکومت اعلیحضرت المتوکل علی‌الله محمد ظاهر شاه پادشاه جوان بخت ما یك حکومت خیرخواه وخیر اندیش وخواهان هر نوع پیشرفت و سعادت ملت است و هم این مسئله بعموم افراد ملت مبرهن گردیده که دقیقهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

از دقایق حیات اعلیحضرت همایونی واعمام بزرگوار شان ودیگر رجال مملکت بجز ازفراهم‌آوری وسایل اعتلای ملی وتهیهٔ اسباب آبادی وسرسبزی این خاك پاك نمیگذرد وطوریکه دیده میشود درین عصر فرخنده به پیروی اعلیحضرت همایونی و اولیای امور حکومت کنونی کافهٔ مامورین لشکری و کشوری و بالاخر تمام طبقات و افراد رعیت متفقاً دست وحدت و برادری با هم داده بکمال صمیمیت و فعالیت در راه سر سبزی و طن و بهره مندی قوم و پیشرفت امور بذل مجاهدت میکنند .

وچنانچه اشاره رفت طبیعی است بوسیلهٔ این اشتراك مساعی و وحدت و اخوتیکه خوشبختانه امروز در تمام طبقات ملت و جمیع اجزای حکومت دیده میشود سر تا سر مملکت راحت و مسرت و اطمینان کامله حکم فرما بود آناً فآناً در تحت پروگرام ها حکومت وطن دوست ما ، اهالی این کشور در هر رشته اعم از امور معارف ، فلاحت ، زراعت ، تجارت ، صنعت و دیگر منابع عواید ملی و مملکتی باقدمهای سریعتری جانب ترقی و تعالی جلو میروند ، از انجمله در اعداد دیگر اقدامات نافعهٔ حکومت متبوعهٔ ما در ابتدای این سال ۱۳۱۵ از حضور اعلیحضرت همایونی راجع بغرس اشجار و تهیهٔ وسایل سر سبزی وطن ترتیبات مهمی گرفته شده دایر باین موضوع اعلانی مزین به امضای ذات شاهانه صادر و در ضمن آن از فواید صحی وعواید اقتصادی نهال شانی هدایات مکملی ارشاد رفته است ، علاوهٔ از حضور ملوکانه بر حسب تقاضای آب و هوا تعطیل یکروزهٔ ایام حمل را بنام میلهٔ قلبه کشی درمرکز و ولایات ومحالات افغانستان که بدان وسیله اهالی راجانب حسن زراعت وفلاحت ترغیب میکند منظور و اراده فرموده اند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

روز ۸ حمل که ازحضور قرین الشرف شهریاری درکابل ومناطق مربوطهٔ آن برای میلهٔ قلبه کشی تعیین گردیده بود دران عموم وزارة خانها و دوایر دولتی وموسسات ملی تعطیل گرفته ذات شاهانه به نفس نفیس خود شان ووالاحضرتین ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نشان صدراعظم صاحب و ع ، ج ، ا ، ا ، نشان سردارشاه ولی خان وکیل وزارت حربیه وعموم وزرا و مامورین دولتی و معززین مرکز در مناطق عمومیه ، وافراد زارع دراراضی شخصی خود شان بهنهال شانی پرداختند ، هکذا به تاسی این اقدام شهریار جوان بخت ما ، درعموم ایالات وحکومتی های اعلی وکلان و حکومات ثلاثه وعلاقه داریها نیزدریکی از روزهای حمل تعطیل عمومی بعمل آمده در روزمذکور کافهٔ مامورین کشوری ولشکری اطراف وافراداهالی بغرس اشجار انهماك و رزیدند ، درنتیجهٔ این حسن فعالیت نظر به احصائیه هائی که در مطبوعات وطن نشر شده در ابتدای سال مذکور باوقات مساعد بملیونها نهال مثمر و غیر مثمر درنقاط مختلفهٔ افغانستان غرس گردید است .

سواد منشور مبارك پادشاهی راجع به نهال شانی قرارآتی اقتباس میشود :

اعلان پادشاهی در موضوع غرس اشجار :

« ملت عزیزم ! »

« درین روز ها که کوه و دشت و دره و صحرای و طن به تاثیر فصل ربیع وموسم بهار سر سبز و زیبا میگردد ، باران رحمت خداوندی ساحهٔ مملکت را خرم و شاداب میگرداند بشما ملت عزیز خود توصیه مینمائیم تا از فصل بهار که موسم نزول آلای بیشمار رحمت کردگار است برای آبادی وطن خود و برای سبزگردانیدن مملکت خود درتوسیع غرس نهال ، احداث جنگلها ، افزودن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نخلستان های کثیر المنفعه اهتمام ورزیده ازین رهگذر در پیشرفت حیات اجتماعی وطن خدمت نمائید . »

« عزیزان من ! درین فصل، نهال شانی یکی ازامور نافعهٔ زندگانی شمرده میشود ، کثرت اشجار هوا را صاف مینماید در ملت تندرستی و صحت مندی بار میآورد ، سبب نزول باران میشود ، کوهای بلند شما را طراوت و سرسبزی وصحراها و درهای وطن تانرا لطف و زیبائی میبخشد . نهالشانی درترقیات وطن شما (که آنرا دست قدرت بیشتر برای تربیهٔ اشجار وزراعت مهیا فرموده) خدمت میکنند . میوهٔ آن درثروت، سرمایهٔ ملی تان میافزاید . »

« پیشبرد امور زندگانی درساحهٔ پهناور گیتی محصول اعمال و آمال بشری است. پس خوش بخت کسانی هستند که مساعی قیمت دارشان وسایل سعادت اجتماعی را تامین کرده آیندهٔ جامعه را از زحمات امروزی خود مسعود و برومند مینماید. بنابران بغرض توسعهٔ نهال شانی و تشویق و توجه عموم باین مفکورهٔ ملی به تمام رعایای عزیزم امر میفرمایم تا امسال تمام مراکز ولایات وحکومات اعلی و کلان وحکومت های ثلاثه وعلاقه داریها ، بروزیکه برای میلهٔ قلبه کشی رخصتی عمومی قرار داده شده. و در هر محل به تقاضای موسم معین میشود همه افراد اعم از مامورین کشوری و لشکری و اهالی اجتماع ورزیده در اختتام میلهٔ قلبه کشی کسانیکه اراضی شخصی داشته باشند دراراضی شخصی خود ها و باقی اشخاص، بمواضع قابل نهالشانی که متعلق بمفاد عمومیه باشد هر یك فراخور حال نهالشانی کنند و این روز تفریح و میله را که محض آبادنی و سرسبزی مملکت تخصیص داده شده با کمال خوشی و مسرت گذرانیده هر فرد بنوبهٔ خود در خدمت نهال شانی و سرسبزی وطن حصه بگیرد . درخاتمه از پیشگاه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراحم خداوندی سعادت وترقی ملت عزیز خود را نیاز واستدعا داشته اعتلای این جامعهٔ اسلامی را خواستاریم » .

« محل امضای اعلیحضرت همایونی »

تزئید معاشات مامورین ملکی و نظامی و افراد عسکری

حکومت اعلیحضرت محمد ظاهر شاه هیچ امری را بلند تر و مهمتر از مرفه الحالی ملت و آرامی مامورین و خدام صادق ملت و حکومت نمیداند و چنانچه بالمرتبه دیده میشود ذات شاهانه و اعمام شریف و نجیب شان شب و روز در فکر تحصیل وسایط سعادت وآرامی اهالی و طن انهماك دارند . باین جهت بعد از آنکه در عواید مملکت استعداد تحمیل مصرف تزئید معاشات عموم مامورین لشکری و کشوری و افراد عسکری را مشاهده کردند بنابران ارادهٔ سنیهٔ ذات شاهانه متاسی از افکار عالی پدر نامور شان (اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید) متقاضی آن شد نادر ضمن ترتیب بودجهٔ سالانه ، معاش عموم مامورین کشوری و لشکری و افراد عسکری افغانستان را بقدر ۲۵ فیصد تزئید فرمایند ، جهت ابلاغ این امر وارادهٔ ذات ملوکانه بروز دوشنبه ۱۷ حمل در قصر دلکشا و الا حضرتین و عموم کابینهٔ وزرا و وکلای شورای ملی و اعضای ریاست عالی اعیان و دیگر مامورین بزرگ کشوری و لشکری حسب دعوتیکه از آنها بعمل آمده بود حضور بهم رسانیده بحضور شهریاری مشرف و اعلیحضرت همایونی راجع به تزئید معاشات مامورین ملکی و نظامی وافراد عسکری ارادهٔ سنیهٔ خود شانرا در ضمن یك خطابهٔ جامع و مهم چنین اظهار فرمودند :

(c) ketabton.com: The Digital Library

عیناً خطابهٔ ذات ملوکانه

« عزیزان من ! »

« خیلی مسرور یم که امروز لله الحمد قدم دیگری در راه حصول رفاهیت عامه برداشته میشود و باز هم در نتیجهٔ سعی و جدیت مامورین دولت پیشرفت نوی حاصل میگردد »

« چون پدر بزرگوارم اعلیحضرت شهید سعید در طول حیات پر زحمت خود بجز فکر رفاهیت افراد این خاك و اولاد این وطن اعم از طبقات مختلفهٔ آن مقصد دیگری نداشتند و در زمرهٔ آمال و آرزو های بهی خواهانهٔ شان یکی افزودی معاش مامورین کشوری و افراد و افسران عسکری بود چنانچه این منظور شاهانهٔ شان را از همه اولتر برای افراد عسکری که بخدمت این خاك مجاهدت ورزیده اند ارزانی فرموده و در آغاز سلطنت خود در معاش عسکری بقدر لزوم افزودند ، درایام سلطنت شان این مقصد دردایرهٔ وسیع تری نفوذ کرده و هرفرد بقدر وسع خویش به تعقیب این مفکوره کوشیده نتائجیکه ازان متصور بود چه در زمان حیات شان و چه در دورهٔ حکومت مایگان یگان بظهور میرسد و بهمان اساس در بدو حکومت ما نیز در معاش افراد عسکری افزودی دیگری بعمل آمد و بعداً فعالیتیکه هیئت دولت و نمایندگان ملت درین چند سال اخیر برای پیشبرد حالت اقتصادی وطن بعمل آورده اند درحیات عمومی ملت عزیزم اثرات مفیدی بخشیده و امروز درجنبه های اقتصادی مخصوصاً در شعبهٔ تجارت و زراعت روح تازهٔ پیدا شده که برای رفاه عمومی خیلی باعث اطمینان و امیدواری است » .

(c) ketabton.com: The Digital Library

« در اثر همان جدیت در راه اقتصاد امروز ، حکومت به آن منزلی رسیده که برای طبقهٔ مامورین عسکری و کشوری نیز کمکی کرده و معیشت شان را بصورت بهتری آماده بسازد » .

« برای این امر احکام لازمه صادر نمودیم تا از آغاز این سال بصورت عموم درمعاش مامورین دولت وافسران وافراد عسکری افزودی لازمه کرده شود » .

« باید اظهار کنیم بهبودی که درین شعب حاصل شده بجز نتیجهٔ همکاری صحیح مامورین شعب مختلفهٔ حکومت و یگانگی افکار عامه چیز دیگری نیست . پس توصیه میکنیم که این دو عامل بزرگ ترقی و تعالی را از دست نداده سعی بلیغ نمائید تا ازین راه به منازل بلند تر کامیابی نائل گردید » .

« درخاتمه سعی و کوشش سردار محمد هاشم خان صدر اعظم و وزرای محترم ورئیس و نمایندگان محترم شورای ملی را درین راه تقدیر نموده از درگاه خالق یکتا تعالی وطن محبوب ورفاه ملت عزیزمرا التجا می نمایم . »

در پایان خطابهٔ ذات شاهانه والا حضرت صدر اعظم صاحب چنین معروضداشتند :

« اعلیحضرت محبوب ما »

« درمقابل این فرمایشات گران بهای اعلیحضرت شما ازصمیم قلب از طرف خود و همکاران محترم خود و باقی مامورین مملکت و صاحب منصبان و افراد عسکری عرض شکران وامتنان مینمایم »

« هیئت مامورین هر کدام در اثر نیات مبارک شاهانه تنها وظیفهٔ خود را برای پیشرفت مملکت ایفا نموده اند ولی این لطف و مرحمت اعلیحضرت که امروز درحق ما اظهار شده هر کدام را وادار میکند که باتمام قوا در خدمات

(c) ketabton.com: The Digital Library

محولهٔ خود ها ابراز مزید خدمت و جد یت کنیم وخوشنودی ذات شاهانهٔ شما را اضافه بر اضافه حاصل نما ئیم . »

درین شبهه نیست که آن احکام مبارك ملوکانه که به بنده عنوان شده درحیاة آ تیهٔ مامورین اثر زیادی بخشیده و بهبودی معیشت هر کدام را به پاك نفسی وعقیدهٔ فدا کاری بذات اعلیحضرت شما وخاك این وطن بیش از پیش ر اسخ ومستحکم خواهد ساخت مخصوصاً باعث شکران این خادم وباقی همکاران محترم من اینست که ذات ملوکانه نقطهٔ مهم احتیا ج مملکت را حس فرموده ونه تنها وسیلهٔ بهتری حیاة طبقهٔ مامورین وافسران وافراد عسکری را فراهم آوردند بلکه درنتیجهٔ بهبود معیشت هر کدام را بر علاوه بپاك نفسی و وظیفه شناسی وادار فرمودند »

« در خاتمه بحضور خدای قادر متعال دعای طول عمر وبقای سلطنت پادشاه معظم خود و ترقی وتعالی روز افزون وطن عزیز را مینمایم . »

(غریو وهلهله عمومی)

تحریك و اعطای اعانهٔ ملی

برای تقویهٔ شئون عسکری و صحی و عرفانی مملکت

در حالیکه اعلیحضرت همایونی محمد ظاهر شاه با یك سلسله افکار و آمال ممتد ومقدسی بجانب آینده وترقیات وطن عزیز ما افغانستان نگریسته و در فراهم آوری اسباب بختیاری و ترقی جامعه از هیچگونه ایثار و فداکاری خود داری ندارند ، باثرهمین احساسات پاك طوریکه عامهٔ هموطنان عزیزما میدانند ذات شاهانه از بدو جلوس همایونی شان بر اریکهٔ افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا کنون چندین اقدامات بی نظیری از قبیل عفو محاصیل صرفیات داخله و محصول پلها و تزئید مشاهرهٔ عمومی و غیره بغرض تامین اسباب راحت عمومی نموده اند و در طی هر کدام از اقدام بزرگ ذات شاهانهٔ شان جامعه را بجانب رفاهیت پیشرفت و ترقی جلو می برند .

اینست که هنوز ازان ارادهٔ بزرگ ذات شانه در تزئید معاشات که در حسن زندگانی عمومی اثرات خوبی دارد کمی نگذشته که یك اقدام هستی بخش دیگری برای تامین اسباب بختیاری وسر فرازی وطن عزیز ما از حضور ملوکانه صادر و در آن وارادہ کرده اند که :

از معاش شخصی شان مبلغ (۲۰۰۰۰۰۰) افغانی جهت خریداری طیاره بوزارت حربیه و (۱۰۰۰۰۰۰) افغانی جهت توسیع موسسات عرفانی بوزارت معارف و (۱۰۰۰۰۰۰) افغانی جهت ترقی امور صحی بوزارت صحیه اعطاء فرموده اند .

بتاسی از رویهٔ فرخندهٔ همایونی ، علیا حضرت ملکه صاحبه والدهٔ ماجدهٔ اعلیحضرت و والا حضرات همشیره های اعلیحضرت همایونی نیز مبلغ (۱۳۶۰۰۰۰) افغانی جهت موسسات صحیه بوزارت صحیه مرحمت نموده اند .

سواد فرمان مبارك ذات شاهانه و علیا حضرت ملکه صاحبه ذیلاً اقتباس میشود :

سواد فرمان اعلیحضرت همایونی :

« ج ، ع ، ج عم محترم سردار محمد هاشم خان صدر اعظم ! »

« ازانجا که حضور ما برای پیشرفت مزید مملکت عزیز خود علاقه مندی تمام داشته وآرزوی حضورما اینست که امور متعلق بحفظ شئون ملیه و فراهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

آوری وسایل اساسی رفاهیت عمومیه بیك پیمانهٔ وسیع تری تامین گردیده باشد لهذا برای خریداری طیاره وتوسعهٔ معارف و امور صحیه که در صنوف ضروریات وطن هر یك بنوبهٔ خود اهمیت مخصوصی را داراست، اراده فرمودیم که در هذا السنه ۱۳۱۵ ـ از پول مصارف شخصی ما مبلغ (۴۰۰۰۰۰۰) افغانی بمصارف آتی صرف شود :

برای خریداری طیاره (۲۰۰۰۰۰۰) افغانی

برای توسعهٔ معارف (۱۰۰۰۰۰۰) افغانی

« امورصحیه و شفاخانه ها (۱۰۰۰۰۰۰) افغانی

شمارا امراست که مبلغ متذکره را از پول مصارف شخصی حضورما تنقیص نموده بمصارف فوق تخصیص و ارادهٔ حضور مارا درین مورد بمقامات مربوطه اطلاع بدهید تا خداوند بخواهد امور مذکوره بپیمانهٔ وسیعتری تکمیل وتامین شده وازین تصمیم حضورما وطن عزیز متمتع ومستفید گردد »

(محل امضای همایونی)

سواد فرمان علیا حضرت ملکهٔ معظمه :

« ج ، ع ، ج برادر عزیزم سردار محمد هاشم خان صدر اعظم ! »

« بشما معلوم است که من بغیر سعادت و رفاهیت ملت افغانستان در ظل حکومت اعلیحضرت محمد ظاهرشاه سلمه الله ملکه وسلطنته دیگرآرزوئی ندارم . ازپیشرفت وترقی که بمرحمت الهی امروز درهر شعبه نصیب این مملکت شده خیلی مسرور بوده ازخدای پاك تمنا میکنم که اهالی این وطن همواره درمهد رفاهیت و استراحت کامله زیست داشته وافغانستان بمدارج اعلای ترقی نایل آید ـ ازانجا که حمایه وامداد بموسسات خیریه مخصوصاً موسساتیکه برای حفظ صحت عمومیه و تداوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرضای بی وسیله که ازهرحیث با ناگواری زندگانی دست وگریبانند، بوجود آمده وجیبهٔ ذمت خود وخاندان شاهی میدانم، لهذا این موقع که ابتدای سال و در نظر است امور صحیهٔ مملکت بیك پیمانهٔ بزرگتری تامین شود تصمیم گرفته‌ام که مبلغ (۱۳۶،۰۰۰) افغانی از پول معاش خودم و همشیر های اعلیحضرت از وزارت دربار اخذ وبفراهم‌آوری ضروریات شفاخانهٔ مستورات صرف کرده شود، شمار است که‌راجع به تعمیل این نظریه ام بمراجع مربوطه امر دهید »
(محل امضای ملکهٔ معظمه)

خوشبختانه این اقدام قیمت‌دار بحیث یك تحریك بسیار مفیدی در مملکت انعکاس نموده ازطرف عموم بزرگان وتمام افراد مملکت استقبال خوبی گردید چنانچه بدواً موسسهٔ ملی بانك دراثر اقدام فوق اعلیحضرت همایونی وفامیل نجیب شاهی که ازمعاش شخصی خود شان مبلغ (۵۳۶،۰۰۰) افغانی برای تقویهٔ امور عسکری و توسعهٔ موسسات معارفی و صحی مملکت احسان فرمودند، با عطای مبلغ (۲۷۰،۰۰۰) افغانی بعنوان اعانه جهت‌خریداری طیاره وصرف در توسعهٔ موسسات صحی وعرفانی اقدام نموده به تفصیل ذیل :

۱ ـ بانك ملی (۱۰۰،۰۰۰ افغانی)
۲ ـ هیئت مدیره ازپول شخصی خود ها :
الف :رئیس بانك (۵۰۰،۰۰۰ افغانی)
ب : هیئت مدیرهٔ بانك (۵۰۰،۰۰۰ افغانی)
۳ ـ باقی مامورین بانك ازدرك معاشات شان (۲۰۰،۰۰۰ افغانی)
جمله (۲۷۰،۰۰۰) افغانی

از طرف دیگر بنا بر احساسات وطن دوستی و علاقه مندی به شئون عسکری

(c) ketabton.com: The Digital Library

مملکتی که خاصهٔ تمام افراد مملکت عزیز ما بوده ، مخصوصاً مامورین حساس بیشتر بآن متوجه میباشند ، کابینهٔ محترم وزرا بنابر درخواستهای متعدد مامورین کالت وترجمانی ازحسیات وتمایل تمام مامورین لشکری و کشوری عریضهٔ بحضور همایونی تقدیم و خواهش نمودند تا ازمعاش عموم مامورین مملکتی به تفاریق ذیل اعانه قبول شود : ـ

از معاش وزراء	یك ماهه
« معین ها ورئیس ها	نیم «
« مدیر های عمومی	۲۰ روزه
« مدیر های شعبه	۱۵ «
« مامور ها وسر کاتب ها	۱۰ «
« کاتب ها	یك هفته

چنانچه حضور مبارك ملوکانه این عریضهٔ خالصانه را پذیرفته اعانهٔ مامورین مملکتی را بشرح فوق قبول و ازاحساسات نیك کافهٔ مامورین وطن ممنونیت حضور شاهانه را اظهار فرمودند .

سپس دامنهٔ تحریك اعانه ونهضت تعاون اجتماعی درسرتاسر مملکت امتداد و انتشار یافته بتدریج تمام طبقات ملت اعم از افراد عسکری وتجار وبسیاری از منسولین و مؤسسات مختلفهٔ داخلی وقسمت بزرگ افراد ملت مطابق استعداد خویش باعطای اعانه مبادرت کردند که تفاصیل آن درجرائد داخلی درج گردیده .

و البته از نظر ارباب دانش پوشیده نیست که بزرگترین عامل ترقی و پیشرفت یك مملکت عبارت از ایثار افراد و تعاون ملت و حکومت است که خوشبختانه تحریك عمومی اعانه نمونهٔ بلندی را از احساسات وطن پرستی و ایثار و مفکورهٔ تعاون ملت افغان نشان میدهد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرض حمای لکه دار در ایبك و دفع آن

در ماه ثور بعلاقهٔ منقوطان ایبك مربوط ولایت مزار دفعتهً مرض نامعلومی ظاهر و بدواً بعضی افراد از ان تلف شدند ، بتاریخ ۲۰ ثور اطلاع حدوث مرض مذکور واصل مرکز گردیده از طرف وزارة صحیه بصورت فوری یك هیئت مکمل صحی و طبی و سامان و لوازم کافی بمحل مزبور اعزام و بعد از انفاذ اصول قرانطین در اطراف علاقهٔ مبتلا بمرض ، میکر وبهای مرض محفوظاً بکابل آورده مورد تجربهٔ دقیق طبی قرار داده شدوثابت گردید که مرض مذکور (حمای لکه دار) است . متصل آن درخود منطقهٔ شیوع مرض ازطرف هیئت طبی وزارت صحیه تمام مبتلایان تحت تداوی گرفته شده اشخاص سالم جدا کرده شدند در نتیجهٔ این اقدامات فعالیت کارانه در ظرف کمتر از ده روز مرض مذکور بکلی از علاقهٔ مزبور دفع گردید و از فضل خداوندی به هیچ یك نقطهٔ دیگر سرایت نکرد .

افتتاح سال سوم دورهٔ دوم شورای ملی

در آخر سال گذشته که نمایندگان شورای ملی بسبب تعطیل سالیانه مرخص وباوطنان خود مراجعه کرده بودند ، در برج ثور بمناسبت ختم دورهٔ تعطیل دوباره بمرکز رجوع نموده ودر ظرف چند روز تماماً حاضر گردیده بودند بنا بران بر حسب مقررات اصول ، ازحضور اعلیحضرت شهریاری روز پنجشنبه ۱۴ جوزا برای افتتاح سنوی این مجلس عالی مقرر و در روز مزبور بساعت ۱۱ قبل از ظهر عموم وزرا ومعین ها و وکلای محترم دارالشورای ملی بو ارا کین مجلس عالی اعیان ورجال معظم و مامورین بزرگ ملی و نظامی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بعمارت مجلس حاضر شدند. بساعت مقرر اعلیحضرت همایونی نیزتشریف آورده پس از ادای مراسم ، نطق نهایت فصیح وبلیغی را ایراد فرمودند ، درجواب خطابهٔ شاهانه ع ، ج عبدالاحد خان رئیس شورای ملی معروضهٔ مفصلی را راجع بشکریه از بیاناتِ جامع اعلیحضرت بسمع همایونی رسانید و در خاتمه ج ، ع ، ج ا ، ا ، نشان والاحضرت صدر اعظم صاحب نیز خطابهٔ بلیغی دایر بر مراحم مخصوص اعلیحضرت همایونی نسبت بخدمات کابینهٔ وزرا و مامورین ایراد نموده مجلس شورای ملی با ترتیبات مسرت افزا افتتاح و ذات شاهانه و مدعوین محترم معاودت فرموده نمایندگان شورای ملی بکار خود آغاز کردند .

افتتاح سناتوریم نسوان

در ماه جوزا ساختمان سناتوریم نسوان که بدار الفنون تحت تعمیر بود تکمیل ولوازم کار آمد آن تهیه گردیده ، باین تقریب ازجانب وزارت صحیه بروز ۲۰ جوزا ترتیبات افتتاحیهٔ آن فراهم آمده بساعت مقرره مدعوین حضور بهم رسانیدند. اخیراً ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والاحضرت صدر اعظم صاحب و ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والاحضرت سردار شاه ولی خان فاتح کابل وکیل وزارت حربیه نیز تشریف آورده سناتوریم مذکور به نطق غرای والاحضرت صدر اعظم صاحب افتتاح ومقابلهٔ ع ، ج غلام یحیی‌خان وزیر صحیه بوکالت مامورین صحیه جوابیهٔ مفصلی بعرض رسانید. بعدازان با کف زدنهای عموم مراسم افتتاح سناتوریم نسوان که ازموسسات مهم صحی عصر موجوده و اهمیت آن برهیچ کس پوشیده نیست خاتمه یافت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هژدهمین سال استقلال وطن

امسال باز بعادت همه ساله میلهٔ جشن هجدهمین سال استقلال وطن که بهترین یادگار مهم ترین خدمات تاریخی یك فرزند بزرگ و زعیم وطن پرور افغانستان یعنی اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید سعید و شهریار نامدار فقید ما و بهترین محصول سر بازی و فداکاری او لاد رشید و جسور این مملکت تاریخی است مانند سال گذشته از جانب عموم ملت و حکومت باعزت واحترام و تزئینات فوق العاده در مرکز و ولایات و حکومتی های اعلی و کلان و جوامع ملی پذیرائی و استقبال کرده شد.

جشن استقلال امسالهٔ وطن که سومین باراست بدورهٔ زمامداری اعلیحضرت شهریار جوان بخت ما المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه تصادف میکند در پای تخت (کابل) حسب ارادهٔ سنیهٔ ذات همایونی وتوجهات مخصوص والاحضرت اشرف ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نشان صدراعظم صاحب و ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والا حضرت سردار شاه ولی خان غازی وکیل وزارت حربیه اقسام تزئینات و تجلیلات فوق العاده را که شایان استقبال چنین روز با افتخار تاریخی است دارا بود و از شروع این روز مسرت اندوز تاروز اختتام آن همه نوع وسایل تفریح و ساعت تیری از قبیل رسم گذشت عسکری ، انداخت ، مسابقه های متنوع ، نمایشات صنایع و ورزشکاران ها ، بازیهای المپیائی ، هرقسم سرودهای ملی ، موزیك های عسکری ، جریان رادیو ودیگر ذرایع انبساط آور که تفصیل آن درمطبوعات مرکز نشرشده درتمام مناطق جشن آماده و مهیا گردیده بود . بروز اول جشن که مصادف بود باروز ۲۲ اسد جهت استماع خطابهٔ اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه بسلامخانهٔ عمومی هیئت معظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت و علما و فضلا و هیئتین مجالس شورای ملی و اعیان و مامورین بزرگ عسکری و کشوری و کور دیپلو ماتیك و دیگر معززین حضور بهم رسانیده جشن استقلال سال ۱۸ و طن به نطق بلیغ ذات ملوکانه افتتاح و با حرارت و مسرت از جانب عموم طبقات مخصوصاً عرایض تبریکیهٔ هیئت شورای ملی و نطق جوابیه والا حضرت صدر اعظم صاحب و کور دیپلو ماتیك مقیم کابل استقبال و پذیرائی گردید .

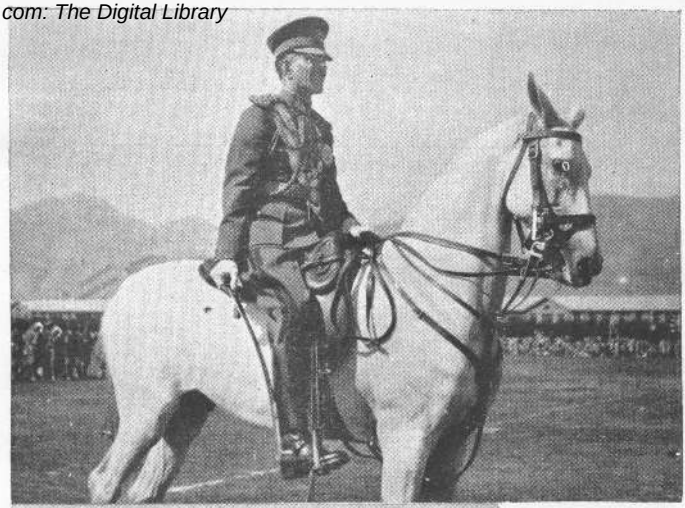
علاوتاً درطول ایام جشن وقبل وبعد ازان علما وفضلا وشعرای وطن بزبان ملی پشتو و فارسی بسی خطابه ها ومنظومه های فصیح و بلیغی را باستقبال جشن و استفادهٔ اهالی کشور عزیز ما در هر رشته سروده بوسیلهٔ رادیو و مطبوعات منطقه و سایر جراید مرکزی در دسترس استفادهٔ عموطنان دور و نزدیك گذاشته شد ، همچنان نظر بمطالعهٔ جراید اطراف وولایات افغانستان عیناً همین روح قدر شناسی اهالی مرکز درین ایام مسعود تاریخی وطن انعکاس نموده بهرجادرمراکز نائب الحکومه گی ها وحکومات اعلی وکلان ازطرف مأمورین حکومت و سایر طبقات ملی ترتیباتی بغرض پذیرائی جشن استقلال گرفته شده در طول ایام جشن انواع مسابقه ها و ذرایع تفریح ومسرت و انبساط از قبیل سرود های ملی و نشاید و طنی و نمایشات عسکری و غیره جریان داشته بهر جا با جوش و خروش و پذیرائیهای عمومی میلهٔ مذکور خاتمهٔ پذیرفت .

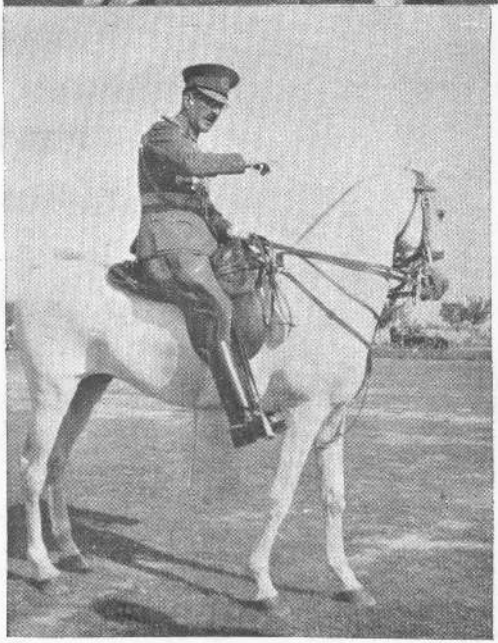
سالگرهٔ میلاد اعلیحضرت همایونی

وجشن نجات وطن :

امسال بعادت همه ساله بروز پنجشنبه ۲۲ میزان کور دیپلو ماتیك مقیم کابل وورای کابینه و نمایندگان ملی وباقی مامورین ومعززین مرکز بقصر دلکشا

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مناظر جشن
استقلال سال هژدهم

ع، ج، ا، ا، نشان
والا حضرت سردار
شاه و ایخان غازی
وکیل وزارت حربیه
موقع اجرای رسم
گذشت از حضور
ملوکانه

والاحضرت افخم وکیل
صاحب وزارت حربیه
در موقع رسم گذشت
عسکری

Les fêtes de l'indépendance à Kaboul: S A. R. le gérant du ministére de la guerre pendant le défilé des troupes

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفته بهترین تبریکات خود را بمناسبت سالگرهٔ تولدی ذات شاهانه عرض و بکتاب مخصوصیکه ازطرف عالیقدر جلالتمآب سرمنشی صاحب حضورملوکانه برای پذیرفتن نگارش تبریکات وضع شده بود تحریر وامضا نمودند ، همچنان بروز جمعه ۲۳ میزان بموجب دعتوتنامه هائیکه از طرف وزارت جلیلهٔ دربار قبلاً توزیع شده بود معززین فوق بساعت معینه در قصر دلکشا اجتماع نموده جشن هشتمین سال نجاة وطن « که یادگار روز تجدید سعادت وخوش بختی ملت بوده وبه نیروی بازوی توانای یگانه فرزند فوق العادهٔ افغانستان اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید سعید وبرادران رشید و نجیب شان وافراد فداکار وطن دران روز دوباره روابط اخوت وصمیمیت بین افراد وطبقات این ملت قایم شده است » به نطق بلیغ وجامع ذات همایونی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه افتتاح گردید . چنانچه خطابهٔ ذات ملوکانه ازجانب رئیس ونمایندگان مجلس شورای ملی وکافهٔ ملت افغانستان جداگانه وازطرف ع ، ج ، ا ، نشان والاحضرت سردار شاه ولی خان غازی فاتح کابل وکیل صدارة عظمی باصمیمیت و خلوصیت فوق العاده استقبال گردید .

همچنان بامسرت تمام در مرکز وعموم ولایات وحکومتی های اعلی و کلان با ترتیبات مجلل رسمی وملی حفلات خوشی و چراغان بعمل آمد که در اثنای آن فرد ، فرد اهالی افغانستان بانهایت ، صمیمیت و نیاز بهترین ادعیهٔ خالصانهٔ خود را بروح پاك یگانه منجی و طن اعلیحضرت شهریار شهید و باقی سربازان معرکهٔ این خدمت خجسته و باافتخار ، تقدیم داشته سعادت همیشهٔ وطن وموفقیت ونیکنامی دارین اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه پادشاه جوان بخت افغانستان واعمام رشید وشریف وتمام خاندان نجیب شاهی ودیگر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدام صادق وصمیمی وطن که درین مرحلهٔ پرخطر صداقت وملت دوستی خودها را باثبات رسانیدند از درگاه حضرت احدیت جل شانه خواستار شدند .

مرض وبا در زرمت و دفع آن

در فصل خزان امسال در علاقهٔ زرمت مربوط حکومت اعلای جنوبی وبعضی قریه جات کتواز وعلاقهٔ اندری مربوط حکومت کلان غزنی مرض وبا ظهور نموده در اول بعضی تلفات جزئی ازان بعمل آمد ولی همینکه اطلاع عارضهٔ مذکور بمرکز واردشد بصورت معجلانه یك هیئت مکمل صحی وطبی باسامان ولوازم کافی از طرف وزارت صحیه به نقاط مذکور اعزام و بعد از نفاذ اصول قرانطین به معیت شفا خانه های سیار محلی شروع بمقابله و مداوهٔ مرض مذکور نمودند و درنتیجهٔ این اقدامات فعالیت کارانهٔ وزارت صحیه مرض مذکور بظرف کمی دفع واکثر مبتلایان آن در اثر تداوی صحت یاب گردیدند و نیز ازفضل خداوندی مرض مذکور بدیگر نقاط مجاوره سرایت نکرده جا بجا در خود همان مواضع مبتلا بمرض خاموش گردید .

افتتاح شفاخانهٔ امراض عقلیه و عصبیه

درحالیکه ساختمان عمارت شفاخانه امراض عقلیه وعصبیه (که درجناح چپ رفقی سناتوریم درنقطهٔ خوش آب وهوای علی آباد واقع شده) انجام گردید متصل آن ترتیبات افتتاح شفاخانهٔ مذکور از طرف وزارت صحیه تهیه و بروز یکشنبه ۹ عقرب حسب دعوت وزارت مغری الیها وزرا و رجال عالی رتبه لشکری و کشوری و اطبای مربوط وزارت موصوفه بعمارت شفاخانه حضور بهم رسانیده بساعت معین ج ، ع ، ج ، ا ، اعلیحضرت والاحضرت سردارشاه ولی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازی وکیل صدارت عظمی و وزارت جلیلهٔ حربیه نیز تشریف آورده شفاخانهٔ (امراض عقلیه و عصبیه) را توسط ایراد یك خطابهٔ نهایت بلیغ و مفید افتتاح فرمودند ، بجواب نطق والاحضرت غازی ع ، ج وزیرصاحب صحیه نطق مفصلی بسمع مبارك شان رسانیده پس از تعاطی نطقها و تماشای مفصل عمارت شفاخانه و صرف عصر یه مجلس منحل شد .

مسافرت والاحضرت صدراعظم صاحب وباز گشت مسعودشان

در فصل خزان امسال ج ، ع ، ج ، ا ، ا نشان والا حضرت سردار محمد هاشم‌خان صدر اعظم محترم ما بعلت تداوی مرضیکه از کثرت مصروفیت های شباروزی ومشاغل مهمهٔ مملکت بوجود مبارك شان عارض‌شده بود بمشورهٔ اطباء بتاریخ ۱۹ میزان از راه هند تشریف فرمای اروپا گردیده درشفا خانه های المان بوسیلهٔ عملیات جراحی معالجه شدند ، چندی بعد ازعزیمت والا حضرت شان خوش‌بختانه مژدهٔ عودت صحت ذات سامی و عافیت کاملهٔ وجود مسعود شان‌را که خدایش پیوسته درحمایت خود داشته باشد ، از جرمنی ذریعهٔ تلگراف حاصل داشتیم وجراید وطن قبلاً این مژدهٔ بزرگ را بعموم ملت افغانستان ابلاغ نمودند .

متعاقباً والا حضرت ممدوح پس ازعودت صحت با سعادت شان بعض ممالك اروپا را که با ماعلاقهٔ دوستی دارند و در سر راه مراجعت شان واقع بود بغرض استفاده بوطن سیاحت فرموده اخیراً از طریق هند مع الخیر والعافیه بتاریخ ۱۹ حوت وارد خاك پاك وطن شده از سرحد تورخم مشرقی تا خود کابل از جانب تمام طبقات ملت و حکومت پذیرائی بطور فوق‌العاده وبا نهایت احترام و حرارت استقبال گردیدند ، تفصیل آنهمه قدر دانیهای ملت و حکومت افغانستان را که در موقع ورود این

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجل نامی و فرزند فعال و فداکار صحیح افغانستان بمشاهده رسیده شده قبلاً مطبوعات وطن انتشار داده اند .

والا حضرت سردار محمد هاشم صدراعظم محترم ما که قسمت عمدهٔ حیات با برکات شان شریفانه در راه خدمات مهمه و تهیهٔ وسایل سعادت مملکت وملت‌سپری شده مخصوصاً چه بدورهٔ مصیبت و بد بختی انقلاب گذشته وچه بعد ازان بدورهٔ صدارت با افتخارشان وجود مبارك آنها مصدر خدمات برجسته وفدا کاریهای نسیان ناپذیری گردیده وازین راه حقوق زیادی برذمهٔ ملت ثابت کرده‌اند ، حقیقتاً علالت مزاج گرامی شان منتها درجه اسباب تاثر واندوهگینی این ملت شده بود واینکه امروز می بینیم ازفضل وعنایت ایزد پاك با صحت کامل وشفای عاجل دوباره وارد وطن گردیده زمام مهام امور صدارت عظمای افغانستان را بکف با کفایت خود گرفتند خیلی اسباب خورسندی عموم طبقات ملت بوده ازحصول این نعمت عظمای خداوندی که بهترین وسیلهٔ مسرت واطمینان خاطرما گردیده است ، شکرانهٔ لطف حضرت ایزد متعال را بجا می آریم .

ورود مسعود والاحضرت وزیر صاحب حربیه

دراخیر سال گذشته ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والا حضرت سردارشاه‌محمودخان غازی وزیرحرب وسپه سالارمعظم‌ما بسبب معالجهٔ علالتیکه ازکثرت کار وزحمت بوجود مبارك شان عارض گردیده بود مطابق مشورهٔ اطباء باروپا تشریف برده خوش بختانه طوریکه ازخداوند تعالی در زمینهٔ عودت صحت این فرزند نامی ورشید افغانستان آرزو داشتیم درشفاخانه های المان معالجه شدند ، خبر مسرت آور عودت صحت مبارك شان مکرر ذریعهٔ تلگراف روشنی بخش دیدهٔ عموم ملت گردیده قبلا ذریعهٔ مطبوعات ملی بغرض تسلی همکنان نشر شده بود .

بعد از صحت کامله والا حضرت سردار شاه محمود خان غازی بدورهٔ این

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافرت شان نظر بهمان عشق سر شار فطری که بسعادت و پیشرفت کشور عزیز خود دارند بغرض استفاده بوطن از کثیر پای تخت ها و شهر های مهم و جریانات عمدهٔ ممالك اروپا و آسیا را که باما علایق و داد و دوستی دارند و در خط راه مراجعت شان واقع بود نیز سیاحت فرموده در اثنای آن از طرف اهالی و اولیای امور هر مملکت محترمانه پذیرائی شدند . اخیراً از راه مملکت دوست و همسایهٔ ما ایران مع الخیر و العافیه بتاریخ ۲۸ عقرب ازسر حد اسلام قلعهٔ هرات وارد خاك وطن گردیده از آنجا تا خود کابل باحرارت زیاد و فوق العاده بهر موضع از جانب عموم طبقات ملت و حکومت پذیرائی و بتاریخ ۱۷ قوس به کابل تشریف آوردند . در مرکز نیز از جانب عموم طبقات و حکومت قدر شناس ما استقبال شایانی از والا حضرت شان بعمل آمده متصل آن زمام امور وزارت حربیهٔ افغانستان را که در غیاب شان برادر بزرگوار شان والا حضرت سردار شاه ولیخان غازی کفالت میفرمودند بایك عزم قوی و صحت کامله بکیف با کفایت خود گرفتند .

ما به تقریب این دومژدهٔ مهم که عودت بوطن و صحت کاملهٔ این ذوات معظم و خدام صادق افغانستان یعنی ذات والا حضرت صدر اعظم صاحب و والاحضرت وزیرصاحب حربیهٔ ماست ازخدای مهربان خیلی‌ها شاکریم .

نهضت زبان ملی پشتو

نهضت زبان ملی پشتو که باعث مسرت و افتخار عموم ملت افغانستان است درجملهٔ دیگر ترقیات علمی وادبی واحیای آثاروافتخارات ملی از ملحوظات مقدس تاجدارفقید ما اعلیحضرت محمدنادر شاه شهید سعید بود چنانچه از ابتدای جلوس مبارك شان برارکهٔ مملکت متصل هم درترویج واحیای این وسیلهٔ مهم وحدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

و مفاهمهٔ تمام ملت اقدامات نادرانه بعمل آمد ولی نهضت مهم وحقیقی این زبان ، در پهلوی احیای آثار وادبیات فارسی کوه پایه های تاریخی وطن ، مرهون همت جوان و آراء و افکار بلند المتوکل علی الله اعلیحضرت محمد ظاهر شاه تاجدار جوان بخت موجودهٔ ماست که از بدو سلطنت پرمسرت شان بهمان نصب العین بزرگ و عالی پدر نامورشان اعلیحضرت شهید سعید ازقوه بفعل آمده بتاسی هدایات ونظریات جهان قیمت ملوکانه بعضی جراید ، کتب وآثار تازه تری درین زبان ازجانب فضلای وطن تحریر و مورد استفادهٔ ابنای و طن قرار داده شده ، گذشته ازان تعمیم وفهمیدن این زبان را برای اولاد های مملکت بصورت ادبی اراده فرموده تدریس آنرا جزو پروغرام معارف قرار دادند و نیز بغرض وسعت وعلمی گردانیدن لسان ملی موصوف انجمن ادبی پشتو مرکب از فضلا واد بای دانشمند وطن بمعاشات کافی تشکیل و درپایان این همه اقدامات قابل قدر پادشاه جوان بخت ما ازلسان قدیم وتاریخی افغانستان بتاریخ (ماه عقرب) فرمان شاهانه صادر گردید که دران تامدت سه سال یاد گرفتن تکلم و کتابت پشتو برکافهٔ مامورین وظیفه دار مملکت بصورت لازمی اراده وارشاد رفته است بتاسی آن درسال جاری ازجانب مامورین فعال واهالی رشید وطن این اقدام وارادهٔ شریف ذات شاهانه باصمیمیت و توجهٔ فوق العاده پذیرائی گردیده درمرکز وولایات مملکت کورسها ودیگر وسایل فردی واجتماعی تعلیم پشتو تاسیس و پیشرفت آن بجدت ملحوظ است . ذیلاً سواد منشور شهریاری اقتباس میشود .

سواد فرمان ذات شاهانه

« ج،ع،ج، ا ، ا ، نشان عم محترم سردار شاه ولی خان غازی وکیل صدراعظم ! »
« مسلم است مسئلهٔ زبان در وحدت ملیه وحفظ آداب وشعایر یك ملت اثرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

معتنابهی داشته وتوجه باین موضوع ازجملهٔ ضروریات حیاتیهٔ یك مملکت بشمار میرود .

چون در مملکت عزیز ما ازطرفی زبان فارسی مورد احتیاج بوده و از جانب دیگر بعلت اینکه قسمت بزرگ ملت مابه‌لسان افغانی متکلم ومامورین علی‌الاکثر بسبب ندانستن زبان پشتو دچار مشکلات میشوند ، لهذا برای رفع این نقیصه وتسهیل معاملات رسمی واداری اراده فرموده ایم همچنانکه زبان فارسی در داخل افغانستان زبان تدریس وکتابت است در ترویج واحیای لسان افغانی هم سعی بعمل آمده از همه اول مامورین دولت این زبان ملی را بیاموزند و آنرا در محاوره وکتابت شامل کنند . شما بوزارات ونائب الحکومگی ها وحکام اعلی وقوماندانیت های عسکری وتمام دوایر رسمی امر بدهید که مامورین کشوری ولشکری مربوط خود را مکلف نمایند که تا مدت سه سال لسان افغانی را آموخته در محاوره وکتابت مورد استفاده قرار هند تا خدا بخواهد عموم مامورین افغانستان بزبان افغانی هم تکلم وکتابت توانسته در امور مملکتی تسهیل وبرای آنها دور عایا از ین جهت تکلیفی عاید نباشد . »

(محل امضای اعلیحضرت همایونی)

عزیمت والاحضرت سردار شاه ولی خان غازی باروپا

خوانندگان محترم اطلاع دارند که ع ، ج ا ، ا ، نشان والاحضرت سردار شاه ولی خان غازی فاتح کابل در سال گذشته از وزارت مختاری اعلیحضرت درفرانسه ، بغرض شرفیابی حضورشاهانه ودیدن وطن وملاقات عموم ملت تشریف فرمای وطن گردیده دیدهٔ عموم ملت و جمیع خدمت گاران صادق این مملکت را بقدوم مسعود خود روشن‌گردانیدند ، و ز ما نیکه ع ، ج ، ا ، ا نشان والاحضرت وزیر صاحب حربیه جهت معالجه عازم اروپا شدند ، و الاحضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاتح کابل بوکالت وزارت حربیه تعیین وامور قشونی افغانستان را بکف با کفایت خود گرفتند ، متعاقباً چون ج ، ع ، ج والاحضرت صدر اعظم صاحب نیز بغرض معالجه باروپا عزیمت فرمودند ازحضور اعلیحضرت همایونی علاوه بروظایف وکالت وزارت حربیه کفالت امور صدارت عظمی هم باین ذات فعال وفرزند لایق افغانستان مفوض شد ، بنابران فاتح کابل درطول مدت غیاب والا حضرتین معظمین وظایف امور وزارت حرب و مقام صدارت عظمای افغانستان را بوضع شایسته اداره نموده بسبب آن رضائیت حضور شاهانه و دعا گوئی تمام ملت را بیش ازپیش حاصل داشتند ، دراواخر امسال که لله الحمد والاحضرتین معظمین صدر اعظم صاحب ووزیر صاحب حربیه مع الخیر و العافیه متصل همدیگر وارد وطن وامور مفوضهٔ خود شان را تسلیم گردیدند ، والا حضرت فاتح کابل که خدایش در امان خود داشته باشد ، بروزیکشنبه ۲۴ حوت درقصر صدارت عظمی ج ، ع ، ج والاحضرت صدراعظم صاحب و والاحضرت وزیر صاحب حربیه و کابینهٔ وزراء وعموم مامورین کشوری ولشکری ونمایندگان ملی وباقی ذواتیرا که جهت وداع شان حضور بهم رسانیده بودند خدا حافظی نموده بصوب ماموریت خود شان (وزارت مختاری اعلیحضرت درفرانسه) راه سپار گردیدند .

وفیات مهمه

جناب سید عبد الله خان : مرحوم سیدعبد الله خان مدیر عمومی سیاسی که یکی از جوانان حساس و فاضل و خدمت گار صادق این وطن بودند از مدتها در وزارت امور خارجهٔ افغانستان بعهده های مختلفه شرف امتیاز داشت بتاریخ ۲۹ قوس در اثنای خدمتیکه عبارت از معاینهٔ امور سرحد داری ولایت قطغن و بدخشان باشد و آن مرحوم از جانب وزارت امور خارجه بآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامور گردیده اعزام شده بود بزمان عبور از رود خانهٔ منشعبهٔ آمو مغروق و برحمت حق پیوسته انا لله و انا الیه راجعون .

همدرد بهائیکه از طرف حکومت خادم نواز ما بتقریب ورود اطلاع فوت این جوان لایق بمرکز ، در فاتحه داری و سوگواری این جوان ناکام بعمل آمد در خور شکر و سپاس گذاری است ما بنوبهٔ خود از درگاه الهی برای آن خادم صادق حکومت و مملکت مغفرت استدعا نموده به بازماندگان شان عرض تسلی مینمائیم .

جناب سید محمد شریف خان سرپاور : جناب سید محمد شریف خان فرقه مشر و سرپاور حربی حضور مبارك همایونی که در تمام ادوار زندگی بوطن عزیز خود فداکارانه و صمیمانه خدمت می نمودند ومخصوصاً در مرحلهٔ نجاة وطن بشرف معیت اعلیحضرت شهید سعید ممتاز بوده مصدر خدمات شایانی گردیدند . این جوان ناکام دراخیر جدی بسبب سقوط ازاسپ شدیداً صدمه یافته متعاقب آن برحمت حق پیوست انا لله وانا الیه راجعون ، وفات حسرت آیات آن مرحوم خیلیها باعث تأثر دوستان و عموم خدمت گاران این مملکت واقع گردید ، مخصوص ازحضور مبارك اعلیحضرت همایونی و والاحضرتین سردار شاه ولی خان غازی وکیل صدارة عظمی وسردارشاه محمود خان غازی وزیر امورحرب درحادثهٔ فوت مشار الیه اظهار تأثر و همدردی بعمل آمده مراسم فاتحه داری وسوگواری آن مغفور هم دروزارة امور حربیه اجرا گردید

مابنوبه خود ازحضرت احدیت جل شانه برای این جوان ناکام وخادم صمیمی حکومت معظم خودطلب آمرزش نموده وبرای بازماندگان شان عرض تسلیت مینمائیم .

جناب آدم خان : جناب آدم خان مشاور صدارة عظمی که یك شخص شریف و خادم صادق حکومت متبوع ووطن عزیزما افغانستان بودند و درتمام ادوار حیاتی خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

صمیمانه مصدر فعالیت گردیده مخصوصاً درمرحله نجاة وطن هم بجملهٔ مدافعین سهمی داشته است وبجا یزهٔ خدمات خود از پیشگاه حکومت خادم نواز ، مدتی برتبهٔ رفیعهٔ معینی اول وزارة جلیلهٔ داخله ومشاوری صدارة عظمی وحکومت کلان غزنی مقرر ورضائیت حضور مبارك اعلیحضرت همایونی را برای خود حاصل داشت ، اخیراً در ماه دلو بسبب مرضی که از مدتی بآن دچار بود بجوار رحمت ایزدی شتافتند .انا لله و انا الیه را جعون

کذا جناب رمضان خان فرقه مشر مسعودی وجناب لال گی خان فرقه مشر وزیری وجناب خورشید خان مهمند والد امجد ع ، ج ، ا ، ا ، نشان محمد گل خان وزیر داخله که هرسه تن ازرجال مهم وصادق مملکت بودند ـ درطول این سال وفات یافته اند انا لله وانا الیه راجعون که ما برای آن مرحومان، طلب آمرزش و برای بازماندگان شان تمنای صبر وتسلیت میکنیم .

اوضاع طبیعی جوی

امسال از مراحم خداوندی سال بسیار نیکو و منتها مبارکی بودچنانچه در تمام نقاط مملکت بمراسم مساعد برفها وبارانهای متوالی بس نافعی نزول وموجب آبیاری زراعت وآبیاری زراعت موجب فراوانی آب گردیده است وازقراین طبیعی وتجارب همه ساله حدس زده میشود که این بارانها ونزول برفهای فراوان موسمی درتمام مملکت عزیزما باعث کثرت آب رودخانه‌ها وجویبارهاوخوبی زراعت وشادابی اشجار وسرسبزی دشت ودامان کوه پایه های وطن شده سعادت زارع ومالدار وسائر افراد وطن را ازهمه جهت تامین خواهد کرد . همچنان ازفضل ایزد متعال حوادث ناگوار طبیعی ازقسم سقوط صاعقه ها ونزول سیلابها ودیگر واقعات جوی ازقبیل سرمای مفرط وغیره که با کثرت برف وباران ها توأم میباشد خوشبختانه درهیچ نقطه ازنقاط مملکت بوقوع نه پیوسته ونه موجب یك خسارهٔ قابل ذکری گردیده است .

از وفیات مهمهٔ سال ۱۳۱۵

مرحوم سیدشریف خان سریاورحربی حضور ملوکانه

مرحوم آدم خان مشاور صدارت عظمی

مرحوم سید عبد الله خان مدیر عمومی سیاسی وزارت خارجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

از وفیات سال ۱۳۱۵

مرحوم عنایت الله خان فارغ التحصیل مکتب طبی که اخیراً با ثر چپه شدن موتر فوت شد

مرحوم سید حامد خان دوا ساز که درموقع شیوع مرض حمای لکه دار در ایبك فوت شد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

گذارشات دنیا

در سال ۱۳۱۵ بقلم سید قاسم رشتیا
مهتمم سالنامه

سال ۱۳۱۵ هجری که مصادف با سال ۱۹۳۶ و چند ماه ۱۹۳۷ میلادی بود، برای جامعهٔ بشری یکی از پرشور و شرترین سالهای بعداز جنگ عمومی بشمار میرود و درین سال آنقدر وقائع مدهش واسفناك اتفاق افتاده که نظیر آنرا در یك سال چه، بلکه درچندین سال گذشته نیز نمیتوان سراغ کرد مثلاً اختتام فاجعه ناك جنگ حبشه واقدامات جدیانهٔ المان وانقلاب خانمانسوز هسپانیه وکشمکش های حزبی اروپا وتبدیلی غیرمنتظر پادشاهان وزمامداران وفوت رجال بزرگ و واقعات مهم شرق اقصی وخونریزی های شرق قریب وکشیدگی های سیاسی دول وملل و دسته بندیهای ممالك مطابق جذبات مسلکی وبالاخره دسیسه بازیهای دول مختلفه وحادثات طبیعی متعدد وخسارت بخش وغیره وغیره واقعات مهمه بقدری زیاد است که افق سیاسی و معاشرتی عالم مخصوصاً قارهٔ اروپا را بطور موحش تیره وتارجلوه میدهد. اگرمختصر بگوئیم: در سال ۱۳۱۵ ارکان صلح و امنیت عالم بدرجهٔ آخرمتزلزل و روح اعتماد متقابله تقریباً بکلی از بین ملل مرفوع گردیده است. چنانچه جامعهٔ ملل که مهمترین موسسات صلح وآشتی وحفظ حقوق و همکاری دول بحساب میرود، درین سال بامشکلات فوق العادهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواجه شده و دراثر پافشاری بعضی دول و مقاصد خصوصی برخی دیگر ونیز ازجهت عدم مجربیت اساسات و قواعد خویش ، بالمره اعتبار خود را از دست داده وامروز بجز نام ، دیگراهمیتی برای آن باقی نیست . با وجود این، خوشبختانه دربعضی ازقسمت های جهان علاوه برآنکه شعله های مبارزه طلبی وبادهای بی اعتمادی بلند نشده ، بالمقابل اقدامات مؤثری به نفع صلح وامنیت نیز بعمل آمده که مهمترین آن عبارت ازحسن روابط و نزدیکی مزید ممالك اسلامی آسیائی واتحاد باهمی دول امریکائی وغیره میباشد . و این اقدامات وتشبثات صلح جویانه و آشتی کنانه بطور قطع تأثیرات مطبوعی بر پیکرامنیت جهان وارد خواهد کرد .

خلاصه واقعات عمدهٔ سال ۱۳۱۵ از روی شایعات جرائد ومطبوعات دنیا قرار ذیل است :

جامعهٔ ملل

طوریکه گفتیم درین سال جامعهٔ ملل برخلاف امیدهائی که در سال قبل نسبت به مجربیت اقدامات آن پیداشده بود ، فوق العاده بی اعتبار و از اهمیت آن درنزد عموم ملل و دول کاسته شده است.با اینهم موضوعات مهمیکه درین سال به پیشگاه جامعه تقدیم گردیده ، اعم ازاینکه تصفیه یافته و یا نافیصله باقی مانده باینقرار است :

(۱) نزاع ایطالیا وحبشه (۲) موضوع لوکارنو (۳) مسئلهٔ دانزیگ (۴) موضوع دردانل و تبدیلی معاهدهٔ لوزان (۵) خانه جنگی هسپانیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦) مسئلهٔ امور مالی آستریا (٧) اختلاف نظر فرانسه و تورکیه در مسئلهٔ سنجاق (٨) اصلاح جامعهٔ ملل .

نزاع ایطالیا و حبشه :

قضیهٔ جنگ ایطالیا وحبشه اگرچه دراوائل سال ١٣١٥ ، خاتمه پذیرفته حاکمیت ایطالیا بر مملکت باستانی حبشه یعنی یگانه مملکت مستقل افریقائی ثابت شد ، لیکن باز هم موضوع حبشه در تمام این سال موجبات مشغولیت جامعهٔ ملل را فراهم و در حقیقت همین مسئله مهمترین عامل بی اعتباری آن مؤسسه گردیده است . جنگ ایطالیا و حبشه را تا آخر سال ١٣١٤ قارئین گرام در سالنامهٔ ١٣١٤ کابل مطالعه نموده اند ، اینك ذیلاً وقایع ما بعد مذکور را بطور اختصار از نظر شان گذارش میدهیم تا از رؤس مسائل سیاسی این قضیهٔ مهم اطلاع کافی حاصل باشد :

دراواخر سال ١٣١٤ نظر به پیش نهاد فلاندن وزیر امور خارجهٔ (سابق) فرانسه‌نسبت به خواهش آغاز مذاکرات صلح ازهردو فریق ، کمیتهٔ تعاون جامعهٔ ملل رئیس خود (مادریاگا) را اختیار داد تا درین موضوع با طرفین مفاهمه بعمل آورده نظریات هردو جانب را معلوم و بهمدیگر شان ارائه دارد . همان بود که مادریاگا (سفیر کبیر و نمایندهٔ اسپانیا در جامعهٔ ملل) شخصاً درین موضوع با نمایندگان ایطالیا و حبشه داخل مذاکره شده ، وقتیکه پیش نهادات ایطالیارا نسبت به شرایط صلح ، به نمایندگان حبشه بتاریخ ٢٦ حمل (١٥ اپریل ١٩٣٦) تقدیم کرد ، حکومت حبشه از قبول آن اعراض نمود . و در عین حال نمایندگان حبشه بتاریخ ٣ حمل (٢٣ مارچ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

به هیئت ۱۴ نفرهٔ جامعهٔ ملل نسبت به استعمال غاز زهردار از طرف قوج ایطالیا درحبشه شکایت نموده ایطالیا ازتصدیق انکار وجواباً اسنادی را دایر برظلم وستم حبشی ها که براسرای ایطالوی روا میداشتند ، تقدیم کرد . سپس بتاریخ ۳۱ حمل (۲۰ اپریل) مادرار یا گما را پورت خود را به شورای جامعه پیش کرده مذاکرهٔ حبشه از نو شروع شد ودرین مجلس (الوازی) نمایندهٔ ایطالیا مسئولیت عدم کامیابی مذاکرات صلح را بر عهدهٔ حبشه انداخت ـ مقارن این اوقات بود که کار پیشرفت عساکر ایطالیا در حبشه کسب سرعت نمود و بالاخره چون بتاریخ ۱۱ ثور (اول می) نجاشی از ادیس ابابا بیرون ، و ایطالویها وارد پای تخت حبشه شدند ، و حکومت روما بتاریخ ۲۰ ثور (۱۰ می) اعلان الحاق حبشهرا به ایطالیا به جامعهٔ ملل ودر ۲۳ ثور (۲ می) به تمام ممالک ابلاغ نمود ، باثر آن شورای جامعه درماه (جوزا ـ) اجلاس بهاری خود را منعقد و دران (هیلاسلاسی) شاهنشاه حبشه شخصاً بحیث نمایندهٔ مملکت خود حاضر گردید و مذاکرات زیادی درین خصوص بعمل آمد . شورای جامعهٔ پس ازاظهار تأسف اعلان کرد که الحاق حبشه را به ایطالیا بر سمیت نشناسد ولی باثر پیش نهاد فرانسه و انگلیس در همین اجلاس تجاویز تعزیری نیز من بعد بیفایده قلمداد شده از سر ایطالیا رفع کرده شد . و سپس در ماه میزان (ستمبر) باز در موقع اجلاس عمومی جامعهٔ ملل نمایندگان حبشه و شخص نجاشی به جینوا حاضر شده ، اقامهٔ دعوی کردند نمایندگان ایطالیا ازمجلس خارج و اعتراض نمودند که نمایندگان حبشه دیگر حق حضور را در جامعهٔ ملل ندارند و هیئت مخصوص برای تحقیق این قضیه مقرر شده پس از مذاکرات طولانی بالاخره فیصله کرد که نمایندگان حبشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درین اجلاس نیز حق حضوررا دارند و همان بود که از لحاظ نبودن نمایندگان ایطالیا ، و عدم تمایل دول باین موضوع ، مسئلهٔ حبشه دیگر زیر بحث نیامده اجلاس عمومی هم خاتمه یافت .

و گویا با ینقسم دول بزرگ قضیهٔ حبشه را بی سر و صدا ، فیصله شده انگاشتند وگمان نمیرود که درآینده هم با وجود مساعی نجاشی و رفقای او دیگر جامعهٔ ملل باین موضوع التفاتی مبذول دارد زیرا پس از اجلاس عمومی جامعهٔ ملل ، بعد ازآنکه از سبب بازندگی یك سلسله مشکلات برای ایطالویها در حبشه پیش شد بالاخره در خزان ۱۳۱۰ یعنی بتاریخ ۵ نوس (۲۷ نومبر) سال مزبور آخرین نقطهٔ حاکمیت ملی حبشه که عبارت ازمقام (گور) بود نیز بدست ایطالویها افتاده ، بجز عدهٔ از خوانین بزرگ که بکوهستانات دست نارسی متواری شده و وقتاً فوقتاً اقداماتی بر ضد ایطالویها مینمایند دیگر نام و نشانی ازحکومت بومی دران جا باقی نمانده است . باین صورت گویا با وجود پارهٔ اقدامات جامعهٔ ملل که برای جلوگیری از تهاجمات ایطالیا در حبشه از سال گذشته با ینطرف بعمل آورد ، باز هم بسبب عدم مجریت و عمومیت ندا شتن تجاویز و اقدامات مذکور و پارهٔ نظریات سیاسی دول درین موضوع ، مملکت مستقل حبشه که عضوجامعهٔ ملل بود ، در ظرف کمتر از یك سال در اثر استعمال زور و قوه مطیع ایطالیا گردید .

موضوع لوکارنو :

موضوع لوکارنو در حقیقت عبارت از یك سلسله کوانتی است که در اثرلغو معاهدهٔ معروف لوکارنو (منعقدهٔ ۱۶ اکتوبر ۱۹۲۵) ازطرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

المان بتاریخ ۷ مارچ ۱۹۳۶ (اخیر سال ۱۳۱٤) صورت گرفت و طوریکه درسالنامهٔ ۱۳۱٤ تذکار یافته باثر این واقعه فرانسه وبلژیك عرضحالی به جامعهٔ ملل تقدیم و بموجب آن بتاریخ ۲۳ حوت ۱۳۱٤ (۱٤ مارچ ۱۹۳۶) اجلاس فوق العادهٔ شورای جامعهٔ ملل در لندن انعقاد یافته بتاریخ ۲۸ حوت (۱۹ مارچ) پیش نهاد جدیدی نسبت به تجدید معاهدهٔ لوکارنو از طرف فرانسه و بلژیك و انگلستان ترتیب یافت و در ۳۰ حوت (۲۰ مارچ) اجلاس شورای جامعه معطل گردیده ضمناً باثر مفاهمهٔ هر سه دولت فوق الذکر مقرر شد که در صورت معطل شدن مذاکرات با المان ، انگلستان ضمانت سرحدات فرانسه و بلژیك را بنماید و هم در همین موقع دول فوق الذکر فیصله کردند که ریاسات ارکان حرب شان باهم در خصوص اوضاع آینده و چگونگی ضمانت انگلستان (از سرحدات فرانسه و بلژیك) مفاهمه نمایند چنانچه بتاریخ ۲٦ حمل ۱۳۱۵ (۱۵ اپریل ۱۹۳٦) مذاکرات ارکان حرب سه مملکت شروع گردید . درین بین بتاریخ ۹ حمل (۲۹ مارچ) انتخابات مجلس شورای ملی المان (رایشتاگ) خاتمه یافته ، رئیس مملکت المان (هتلر) درخصوص معاهدهٔ لوکارنو و عوض کردن آن پیش نهادی حاوی ۱۹ نکته به ممالك ذیعلاقه ارسال کرد . درین پیش نهاد ، المان به طرح معاهدهٔ جدیدی که متضمن ضماناتی برای فرانسه و بلژیك یعنی در غرب اروپا باشد موافقت و اظهار آمادگی نموده بود . فرانسه بتاریخ ۱۹ حمل (۸ اپریل) بجواب پیش نهاد المان پیش نهاد جدیدی حاوی ۲۵ نکته ترتیب نموده جداً مطالبه کرد که باید در معاهدهٔ جدید المان نسبت به شرق اروپا نیز ضماناتی داده در معاهدهٔ مذکور مملکت شوروی نیز شامل باشد

(c) ketabton.com: The Digital Library

و در اثر آن به ۲۱ حمل (۱۰ اپریل) مجلس ممالك لوکارنو فیصله نمود که هر دو نقشه (نقشهٔ المان و نقشهٔ فرانسه) به پیشگاه جامعهٔ ملل تقدیم کرده شود و انگلستان مابین فرانسه و المان واسطهٔ مذاکره قرار بگیرد . چنانچه حکومت انگلستان بتاریخ ۱۷ ثور (۷ می) یك مجموعهٔ سوالات را بنام حکومت المان فرستاده در بارهٔ بسانکات ازمملکت مذکور توضیحات خواست . درین بین شورای جامعهٔ ملل انعقاد یافته اما چون جواب سوالات انگلستان از طرف المان نرسیده بود ، اجلاس مذکور برای مدت غیر محدودی معطل کرده شد . از طرف دیگر چون ایطالیا نیز بسبب تجاویز تعزیری و غیره ایجابات سیاسی در مذاکرات لوکارنو شامل نشد ، بنابران فرانسه و بلژیك و انگلستان در ۳۱ سرطان (۲۳ جولائی) در لندن مجلسی منعقد و دران برای طرح معاهدهٔ پنج دولت یعنی فرانسه و المان و بلژیك و ایطالیا و انگلستان داخل اقدامات شدند و طوریکه دیده میشود ازین وقت به بعد گویا فرانسه و دیگران از شمول شوروی (بواسطهٔ مخالفت جدی المان) انصراف ورزیدند . درین وقت بود که المان وایطالیا نیز شمول خود را در مذاکرات طرح این معاهده وعده دادند وازهرطرف گمان میرفت کهعنقریب بین ۵ مملکت مذکور معاهدهٔ جدید لوکارنو انعقاد خواهد یافت ولی مقارن همین زمان و پیش از آنکه کدام تماس مستقیم مابین ممالك مذکور بعمل آمده باشد ، المان مدت خدمت عسکری خود را در یکسال بدو سال ترقی داده و باثر آن باز سوء تفاهم مابین او وممالك لوکارنو از قبیل فرانسه و بلژیك و غیره تازه شد ـ از طرف دیگر باثر وضعیت کشیده گی مانندیکه در اثر این واقعه در اروپائی شرقی تولید شد ، حکومت المان بتاریخ ۲۲ سنبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱٤ ستمبر) به حکومت انگلستان اطلاع داد که انعقاد مجلس ٥ دولت را معطل بسازد چنانچه مجلس ماه ستمبر (میزان) جامعهٔ ملل نیز بسبب عدم آمادگی المان و ایطالیا و سر انجام ناشدن مذاکرات خصوصی که در نتیجهٔ جواب وسوال لندن وبرلین وباقی ممالک لوکارنو جاری شده بود، موضوع لوکارنورا زیربحث گرفته نتوانست ـ گذشته ازاین بتاریخ ۲۲ عقرب (٤ نومبر) المان شرایط بین المللی بودن بعضی رود خانه های المان را که جز ومعاهدهٔ (ورسای) بود باموافقهٔ موقتی دریا نوردی رود راین (منعقدهٔ ۱٤ ثور ۱۳۱٥ مطابق ٤ می ۱۹۳٦) ملغی قرار داده ، باثر آن فرانسه ولهستان اعتراض و باقی ممالک ذیعلاقه تنها باظهار تأسف نمودند . و باین صورت گویا موضوع لوکارنو که عبارت از موافقت مابین فرانسه و المان درخصوص تمام مسائل سیاسی وضمانت باهمی باشد، تا اخیر سال ۱۳۱٥ همان طور نافیصله مانده و باوجود میانجی گری انگلستان طرفین در خصوص موضوعات سیاسی باهمدیگر موافقت حاصل کرده نتوانسته اند .

مسئلهٔ دانزیگ :

موضوع دانزیگ عبارت اختلافی است که از دوسال باینطرف در اثر نهضت جدید باشندگان شهر آزاد دانزیگ، مابین نمایندهٔ جامعه ملل و مجلس اعیان شهر مذکور (که پس از جنگ عمومی مجزا ، و برای استفادهٔ دول شمالی اروپا بالخاصه لهستان بزیر ادارهٔ جامعهٔ ملل در آمده) رخ داده است . منشأ این اختلاف عبارت ازخواهشات مردمان شهر مذکور است که میخواهند درادارهٔ خویش آزاد بوده ، جامعهٔ ملل را درامور اداری آنجا مداخلهٔ نباشد البته طوریکه ملاحظه میشود درین نهضت جدید، تأثیرات نازی نیز شامل است چنانچه پی هم عدهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرسی های نازیها در مجلس اعیان دانزیگ که تمام امور شهر در دست آنست اضافه شده میرود وازین روقضیهٔ دانزیگ واوضاع آنجا روزبروز نازك‌تر شده‌رفته وزود است که برای امنیت اروپا یك مسئلهٔ وخیمی خواهد شد. بهرحال موضوع دانزیگ درین سال تقریباً درتمام جلسات شورای جامعه ومجلس عمومی مذکور زیر بحث آمده وخلاصهٔ رویت ها واقدامات جامعهٔ ملل درین باره قرار ذیل است :- درمجلس‌ماه‌جدی (جنوری)سال گذشته که‌موضوع دانزیگ پیش‌نهادشده بودنافیصله مانده وباز دراجلاس عمومی جامعهٔ ملل در ماه میزان (ستمبر) زیر بحث آمده جامعهٔ ملل نمایندهٔ لهستان (بك) را به ترتیب را پورتی درین موضوع مأمورکرده ومشار الیه راپورت خودرا دراجلاس جدی ۱۳۱۵ (جنوری ۱۹۳۶) تقدیم کرد که هنوز فیصلهٔ قطعی دران باره معمل نیامده لیکن یك متار کهٔ موقتی بین نمایندهٔ جامعهٔ ملل ومجلس اعیان دانزیگ روی کار آمده است. دول اروپائی بالخاصه انگلستان وفرانسه ولهستان والمان وغیره درین موضوع کمال علاقه مندی را ازخود نشان میدهند.

موضوع در دانل وتبدیل معاهدهٔ لوزان :

ناظرین محترم بخاطر خواهند داشت که حکومت جمهوری ترکیه در سال گذشته بعد از اعلان نظام اجباری از طرف المان، یعنی پس ازلغو شدن شرایط نظامی معاهدهٔ (ورسای)، رسماً به جامعه ملل دلائل‌ثابتهٔ خویش‌را نسبت به استحکام سواحل در دانل تقدیم وجامعه این موضوع رابرای آینده موکول گذاشته بود - باثر آن حکومت جمهوری ترکیه درنزد حکومات ذی علاقه اقدامات مخصوصی نموده باثر تشبثات معقول حکومت موصوف درظرف چند ماه تقریباً تمام دول امضا کنندهٔ معاهدهٔ (لوزان) که استحکامات دردانل بموجب

(c) ketabton.com: The Digital Library

آن ممنوع قرار داده شده بود ، موافقت کردند که در بن باره تجدید نظر نمایند : همان بود که بتاریخ ۳۲ جوزا ۱۳۱۵ (۲۲ جون ۱۹۳۶) هر ۹ ممالك امضاً کنندهٔ معاهدهٔ لوزان بمقام مونتر و (درسویس) اجتماع نموده راجع به خواهشات تورکیه ودلائل موجبهٔ آن مذاکرات را شروع کردند - و این مذاکرات تا ۲۸ سرطان (۲۰ جولائی) دوام کرده پس از آنکه اختلافات زیادی مابین نظریات انگلستان وشوروی واتحادیهٔ صغیر مخصوصاً (رومانیه) رخ داد ، بالجمله درتمام مسائل موافقت نظر عموم حاصل شده ، در۲۸ سرطان (۲۰ جولائی) معاهدهٔ جدیدی بنام «معاهدهٔ مونترو» بامضاء رسید که بموجب آن تورکیه از یك طرف حق استحکام سواحل دردانل را حاصل و ازطرف دیگر ناظرین و مفتشین جامعهٔ ملل از استامبول مرخص شد و نیز تورکیه حقوق زیادی را مبنی بر نظارت جهازات عبور کنندهٔ خارجه مخصوصاً جهازات حربی و یا جهازاتیکه در وقت جنگ از آبنا ها عبورکردن بخواهند ، دارا شده است که ازین رهگذر هم حاکمیت حقیقی دولت تورکیه بر معبر دریای سیاه بکلی تثبیت یافته - وطوریکه میگویند یك دولت دیگریکه ازمعاهدهٔ مونتر و فائدهٔ خوبی گرفته عبارت ازدولت شوروی استکه‌سلسلهٔ آمد و رفت جهازاتش در بحر مدیترانه سهولت زیادی پیدا کرده است . این معاهده بتاریخ ۱۷ عقرب (۹ نومبر) در پاریس تصدیق یافته . و باینصورت مملکت جمهوری تورکیه حقوق سابقه و حقهٔ خویش را پس از سالیان درازی که درطلب آن بود ، از طریق صلح و مسالمت و از مجرای قانونی و داخل مقررات جامعهٔ ملل ، حاصل نموده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خانه جنگی هسپانیه :

انقلاب داخلی هسپانیه‌که دفعتاً در ماه سرطان ۱۳۱۵ (جولائی ۱۹۳۶) شعله های آن از مراکش اسپانیولی زبانه کشیده ، بزودی سرتا سر مملکت مذکور را فرا گرفت ، در ظرف چند روز تاثیرات آن در ممالك خارجه رسیده ، دول وملل اروپائی بدو دسته تقسیم شدند ـ یکدسته که دارای مسلك فاشیستی وحکومت دیکتاتوری میباشند و بانظر بپارهٔ ایجابات دیگر طرفداری انقلابیون را مناسب میدانند ، بهوا خواهی و امداد متمردین اسپانیولی که آنها هم سرشار جذبات فاشیستی هستند ، بر خواستند ـ و دستهٔ دیگرکه از روی مسلك وعقیده اجتماعی (سوسیالست) محسوب‌میشوند ویامنافع سیاسی‌شان آنها را بطرفداری حکومت دست چپ ما دربد میکشاند ، به پشتیبانی‌حکومت‌مادرید که‌به احزاب‌دست چپ تعلق دارد ، قیام کردند که طوریکه‌ملاحظه‌میشود در دستهٔ اول ممالك ایطالیا و المان و پرتگال و بعد ها اطریش و مجارستان و در دستهٔ دوم اتحاد شوروی و فرانسه و بلژیك و چکوسلواکی (و تا اندازهٔ) انگلستان و غیره رامیتوان شمار کرد ـ اگرچه درماه اسد(اوائل اگست) بنا بر پیش نهاد فرانسه ، مجلس عدم مداخله بتاریخ ۷ سنبله (۳۰ اگست) درلندن تاسیس و ۲۳دولت اروپائی دران رسماً داخل شدند ، و اولین جلسهٔ مجلس مذکور در ۱۷ سنبله (۹ ستمبر) تحت ریاست (لارد پلایموث) از رجال سیاسی‌انگلستان انعقاد یافت ، لیکن با وجود این بعضی حکومات و برخی طبقات ملل مختلفه مداخلهٔ پولی حتی جانی (عبارت از اعزام نفرات) به مبارزین اسپانیه نموده ، جنگ داخلی را شکل مبارزهٔ مسلکی بین المللی پوشانیدند ، در اثر این کیفیت چون در اوائل امداد های خارجی بطرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

متمر دین ز یاد تر بود ، بنا بران حکومت ما در ید در میزان (ماه ستمبر) عرضحالی به جامعهٔ ملل تقدیم و نسبت به مداخلهٔ ایطالیا شکایت کرد ـ اما موضوع مزبور چنانچه باید در جامعه زیر بحث گرفته نشده ، بلکه به مجلس عدم مداخله ارجاع گردید و چندی بعد چون مداخلهٔ خارجیها در اسپانیه خیلی شدت کرده و از اکثر ممالك رضا کاران برای جنگ وارد اسپانیه گردید بنا بران مجلس عدم مداخله در ۱۰ قوس (۲ دسمبر) بهر دو طرف مبارز پیش نهاد مراقبت محلی را نسبت به امداد های خارجیها نموده و نیز مقارن همین زمان دول بزرگ مخصوصاً فرانسه و انگلستان تجویز جدیدی پیش و دران منع اجازهٔ رضا کاران را ازممالك ، خواهش نمودند و نیز میانجی گری خود ها را در بین مبارزین مذکور پیش نهاد کردند . ودول مختلفه پس از تردید زیاد بالاخره در ماه جدی (جنوری ۱۹۳۷) قسمت اول این پیش نهاد را پذیرفته ، وعده داد ندکه ترتیبات لازمه را جهت منع رضا کاران اتخاذ خواهند کرد چنانچه فرانسه و انگلستان رسماً رفتن رضا کاران را از مملکت خود بطرف اسپانیا ممنوع قرار داده برای مرتکبین ضد احکام مذکور جزائی تعیین کردند و هم در اوائل حوت (اواخر فروری) دول دیگر در ین خصوص تعهداتی نمودند . و علاوه برین درهمین وقت نگران هائی برای مراقبت بیطرفی دول دربنادر وسرحدات وبحرهای اطراف اسپانیه تعین گردید . ممکن است در اثر این اقدامات اعزام رضا کاران خارجی ومواد جنگی و غیره به اسپانیه معطل گردد . اما موضوع میانجی گری دول را تاکنون مبارزین اسپانیه قبول نکرده اند .

با وجود این اقدامات ، مسئلهٔ انقلاب داخلی اسپانیه یك قضیهٔ بسیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا ز کی شده و هر قسم امکانات ناگوار را در امور بین المللی در بر دارد . آنچه حقیقةً بر و خامت مسئله می افزاید ، همانا از یکطرف معطلی عساکر متمردین است در اطراف مادرید که از ٤ ماه با ینطرف به گرفتن پای تخت موفق نشده اند واز طرف دیگر دلچسپی وهمدردی ممالك مختلفه است نسبت به متمردین که در رأس آن (جنرال فرانکو) قرارگرفته واین دلچسپی وهمدردی رسمی دول عبارت از اعتراف رسمیت حکومت انقلابی یعنی حکومت جنرال فرانکو است که برتگال بتاریخ ۳۰ میزان (۲۳ اکتوبر) و المان وایطالیا در ۲٦ عقرب (۱۸ نومبر) حکومت برگوس (جنرال فرانکو) را برسمیت شناختند . آنچه میانجی گری دول بزرگ را درانقلاب اسپانیه لازم ساخته یکی ظلم واجحافیست که طرفین بمقابل یکدیگر خویش روا میدارند و دیگر خود همین مداخلت های خارجیها وکشیدگی بین المللی است که با ثر مداخلت مذکور بوجود آمده ، لیکن بالمقابل آنچه اقدام مذکور یعنی میانجی گری دول را مشکل میگرداند نیز همین مداخلات دول خارجی است که نمیگذارد دول تقریباً بیطرف، اقدامات مقتضیه را بعمل بیاورند- بنابرین جهات است که حاضراً قضیهٔ اسپانیه یك معمای لاینحلی شده که سیاستمداران اروپائی از حل آن خود را عاجز می بینند وحقیقةً نسبت به عواقب وخیم آن دوچار هر نوع هراس میباشند

موضوع امور مالی آستریا :

حکومت آستریا نظر بپارهٔ ملاحظات با جلاس عمومی جامعهٔ ملل درماه سنبله اطلاع داده بود تا نگرانی مالی خودرا از آنجا مرتفع سازد زیرا امور مالی مملکت شکل اصلاح بخود گرفته است، این پیشنهاد پس از یك سلسله مذاکرات قبول گردیده ، نگرانی مالی جامعهٔ ملل که با ثر قرض بین المللی جهة بهبود اوضاع مالی آن مملکت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازچند سال باینطرف بالای امورمالی مملکت مذکور جریان داشت اختتام پذیرفت .

نزاع فرانسه و تورکیه :

در آخر جنگ عمومی که ممالك مربوطهٔ امپرا طوری عثمانی مابین متفقین تقسیم و اداره سوریه و لبنان از طرف جامعهٔ ملل به فرانسه بصورت ار اضی تحت قیمومیت وا گذار کرده شد ، علاقهٔ سنجاق اسکندرون و انطاکیه که در حواشی سرحدات تورکیهٔ امروزه واقع و اهالی آن نژداً و لساناً تورك میباشند نیز جزو شامات شناخته شده هر چند تورکیه این انتزاع را قبول نکرده و همیشه نسبت بهسر حدات خویش همراه فرانسه گفتگو داشت ، لیکن فرانسه فقط همینقدر قبول نموده بود که زبان مردمان آن جا را احترام بکند اما درین اواخر که حکومت فرانسه اراده نمود تا به سوریه و لبنان آزادی اعطاء کند بنابران حکومت تورکیه نسبت به این دو علاقه در اوائل زمستان ۱۳۱۵ (اخیر سال ۱۹۳۶) یاد داشتی بحکومت فرانسه تقدیم و دران خواهش نمود تا در صورت استقلال سوریه به علاقه جات سنجاق و انطاکیه آزادی داده شود . اما حکومت فرانسه این خواهش را نپذیرفته موضوع در اجلاس ماه قوس (دسمبر) شورای جامعهٔ ملل از طرف تورکیه رویت داده شد و در اثر مذاکرات کوتاهی چنین فیصله گردید تا یك هیئت سه نفره به اصل محل اعزام گردیده مطالعات لازمه را نسبت بوضعیت جغرافیائی وموقعیت مقامات مذکوره ورأی اهالی مذکور بعمل بیاورد . همان بود که در ماه جدی (اوائل سال ۱۹۳۷) هیئت مذکور واپس به جینوا مراجعت نمود . ودر عین زمان اگرچه یك مرتبه در روابط مملکتین کشیدگی پیدا شده و مخصوصاً تورکیه مظاهرات شدیدی درین خصوص نشان داد ، ولی بالاخره طرفین مذاکرات مستقیم را در پاریس شروع نموده ، موقعیکه درماه جدی (جنوری) شورای جامعه اجلاس خودرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

منعقد ساخت ، دولتین موافقت خود را اطلاع و باینقسم اختلاف مذکور بطور مسالمت کارانه صورت حل بخود گرفت . یعنی حکومت فرانسه قبول کرد که زبان رسمی علاقه جات مذکور زبان تورکی بوده مدارس و نشریات شان به تورکی باشد و نیز بندر گاه اسکندرون برای استفادهٔ تورکیه باز گذاشته شود و ادارهٔ تمام آن علاقه بزیر نگرانی جامعهٔ ملل بعمل بیاید .

اصلاح جامعهٔ ملل :

پس ازسقوط حبشه و ناکامی اقدامات جامعهٔ ملل درخصوص جلوگیری از اقدامات تسخیر کنندهٔ ایطالیا ، ممالك بزرگ اروپائی عدم مجربیت اساسات جامعه و مشکلات عملی مقررات میثاق را احساس نموده بفکر افتادند تا اساسات جامعهٔ ملل را طوری اصلاح کنند که بصورت یقینی ازمنازعات جلوگیری نموده بتواند ونیز چنان ترتیباتی را اتخاذ کنند تا منازعات گذشته رفع شده برای آینده بین دول نزاعی باقی نماند - برای این مقصد فرانسه وانگلستان وایطالیا و شوروی وغیره دول خورد و بزرگ نقشه های ترتیب نموده ، در موقع اجلاس عمومی جامعه درماه میزان ۱۳۱۵ (ستمبر ۱۹۳۶) میخواستند تقدیم کنند ، لیکن موضوع حبشه ومشکلاتی که دراثر وجود نمایندگان حبشه واقدامات نجاشی بوجود آمد ازتقدیم شدن پیش نهادات مذکور مانع آمده ، و تنها یك هیئت مقرر گردیده تانقشه های مختلفه را مورد مطالعه قرار داده دراطراف اصلاحات مقتضیهٔ اساسات جامعه راپورتی تقدیم کند . وتاهنوز راپوت مذکور به جامعهٔ ملل روپت داده نشده است . و نیز در همین موقع نظر بخواهشات دول مختلفه برای تقسیم منصفانهٔ مواد خام ازطرف جامعهٔ ملل هیئتی تعین گردیده تا موضوع را مطالعه کرده ، انعقاد یك کنفرانس بین المللی را تهیه به بیند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امور بین المللی

کنفرانس بحری لندن :

کنفرانس بحری که در زمستان سال ۱۳۱٤ (۹ دسمبر ۱۹۳۵) بمقام لندن برای طرح معاهدهٔ جدیدی بعوض معاهدهٔ واشنگتن ، بشمولیت نمایندگان انگلیس فرانسه ، ایطالیا ، جاپان وممالک متحدهٔ امریکا ، انعقاد یافته بود ، پس از آنکه در اثر اختلاف نظریات دول شامله خصوصاً جاپان وانگلستان و ممالک متحدهٔ امریکا چندی معطل و سپس در ماه جدی ۱۳۱٤ (بتاریخ ۱۵ جنوری ۱۹۳٦) جاپان ازان جارج گردید ، در ۱۱ دلو ۱۳۱٤ (۳۱ جنوری) دول باقیمانده طرح معاهدهٔ را مسوده کردند وچون ایطالیا نیز بتاریخ ۹ حوت ۱۲۱٤ (۲۷ فروری) از اشتراک در معاهده انکار ورزید ، بالاخره بتاریخ ۱۱ حمل ۱۳۱۵ (۳۱ مارچ) معاهدهٔ سه جانبهٔ ٦ ساله مابین انگلستان ، فرانسه و ممالک متحدهٔ امریکا بامضاء رسیده ، بو سیلهٔ این معاهده ممالک مذکور موافقت نمودند که اطلاعات مربوطه به تسلیحات بحری خویش را مابین خود ها مبادله کرده ، کمیت وکیفیت جهازات جنگی را نیز متناسب مقررات معاهدهٔ سابقه محدود قرار بدهند . وبا ینقسم دودولت بزرگ ازجملهٔ پنج دولت امضا کنندهٔ معاهدهٔ بحری واشنگتن که عبارت ازجاپان وایطالیا باشد خود را ازقیود معاهدهٔ بحریه خلاص کردند .

علاوه برین در ۱٤ عقرب ۱۳۱۵ (٦ نومبر ۱۹۳٦) یك پروتوکول بین المللی راجع به اجرای انسانیت کارانهٔ جنگ تحت البحری بامضاء رسیده و المان نیز در اول قوس (۲۳ نومبر) دران شمولیت ورزید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنفرانس خلع سلاح :

موضوع خلع سلاح که از دو سال باینطرف بسبب مشغولیت فوق العادهٔ تمام دول بسوی افزونی تسلیحات ، بکلی معطل شده بود ، درین سال نیز همانطورمعوق مانده هیچیك جلسهٔ برای مطالعهٔ موضوع تقلیل و تحدید اسلحه انعقاد نیافت . تنها در ماه میزان (ستمبر) موقع اجلاس عمومی جامعهٔ ملل دلبو وزیر خارجهٔ فرانسه پیش نهادی نسبت به افتتاح جلسات کنفرانس خلع سلاح تقدیم نموده ، توجهٔ ملل را بسوی این مسئله که از اثر مسابقهٔ شدید تسلیحات روز بروز ضرورت و ازدیاد آن بیشتر شده میرود ، معطوف کرد . ولی باوجود این تاهنوز کدام اجلاسی برای موضوع تقلیل و یا تحدید سلاح انعقاد نیافته است .

معاهدهٔ سه گانهٔ پولی :

چند سال قبل که انگلستان و امریکا (اتازونی) دراثر بحران اقتصادی معیار طلا راترك و نرخ مبادلهٔ پوند و دالر را تنزل دادند ، فرانسه و چندین مملکت دیگر بهمعیار طلا مربوط مانده ، باینقسم دول بزرگ به دو دسته تقسیم شده بودند که از اثر این تفرقه اوضاع پولی عالم دچار بحران گردیده بود.

در ماه سنبله بنا بر مذاکراتی که مابین فرانسه و انگلستان و امریکا بعمل آمد ، هرسه مملکت بر یك معاهدهٔ پولی امضاء کردند که بموجب آن نرخ مبادلهٔ پوند و دالر و فرانك به نسبت بیکدیگر مستقل و نرخ مبادلهٔ فرانك ۳۰ فیصد تنزل داده شد ـ متعاقب این معاهده ایطالیا وچکوسلواکی و سویس و هالیند نیز نرخ مبادلهٔ پولهای خویش را باندازه های مختلف کم کردند تا معیار معیشت ملی ترقی کرده در تجارت خارجی جلب توجهٔ مشتریان را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنمایند . از ین معاهده اثرات مهمی را در بهبود اوضاع پولی و تجارت دنیا انتظار دارند که اولین نتائج آن عبارت از نزدیکی هرسه مملکت مذکور در زمینهٔ اقتصادیات میباشد .

کنفرانس پان امریکن :

از سالها بود که ملل و دول امریکائی آرزوی تشکیل یك جامعهٔ ملل امریکائی را داشته از همین جهت با جامعهٔ ملل موجوده چندان دلچسپی نشان نمیدادند ـ این مشکوره درسال گذشته باثر بی اعتباری جامعهٔ ملل (درقضیهٔ حبشهٔ و لوکارنو و ورسای وغیره) بیشتر مورد توجهٔ ملل امریکائی قرار گرفته ، (چنانچه چندین مملکت امریکائی مثل نکاراگوا و گواتمالا درطول سال ازجامعهٔ ملل خرج شدند) ، روز ولت رئیس جمهور ممالك متحده خودرا مشوق و محرك این نظریه معرفی نموده ، پس از آنکه دراخیر سال گذشته بیطرفی اتازونی را درمنازعات بین‌المللی اعلان کرده اعتماد ملل امریکا را بسوی خود جلب نمود متعاقب آن از تمام ممالك امریکائی انعقاد یك کنفرانس تمام امریکا را برای تامین صلح درین قاره خواهش کرد وسپس بهمکاری رؤسای جمهور ممالك امریکائی جنوبی ، در ۹ قوس (اول دسمبر) بمقام بوینس آیرس (ارجنتائن) کنفرانس مذکور را که دران نمایندگان تمام ممالك امریکائی حضور بهمرسانیده بودند ، افتتاح و مذاکرات لازمه را برای تامین صلح درامریکا ، جاری ساخت . چنانچه پس از یك سلسله مذاکرات در ۲۰ قوس (۱۲دسمبر) میثاق عدم تجاوز عمومی ممالك امریکائی بامضا رسیده مذاکرات تطبیقیه هنوز مدت ۱۱ روز دیگر دوام کرد و در اطراف تشکیل یك محکمهٔ عدالت نیز مباحثه شده ، ولی موضوع مذکور به دومین کنفرانس پان امریکن که بعد ها در شهر لیما (پیرو) منعقد میشود ، موکول گردید .

مربوط بواقعات مملکت ایران

والاحضرت شهزاده محمد رضا پهلوی
ولیعهد ایران

منظرهٔ افتتاح خط آهن ایران که مابین بندر پهلوی (بحر خزر) و طهران کشیده شده، اعلیحضرت پهلوی آخرین قید خط آهن را باز میفرمایند

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم آقای داور وزیر مالیهٔ فقید ایران
که از رجال بزرگ آن مملکت بودند

دا کتر شخت وزیر اقتصاد المان که اخیراً
بایران مسافرت کرده

مرحوم آقای نظام الدین حکمت وزیر پست
تلگراف ایران

(c) ketabton.com The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دول آسیائی :

ایران

مملکت ایران در ین سال موفق به بسا اصلا حات مدنی و پیشرفت های عمرانی شده و مملکت مذ کور قرین رفاهیت و آ رامش مسرت بخشائی زیست نموده یعنی ازهیچیك رهگذر ، بامشکلات وواقعات نا گواری مقابل نگردیده است.

در اوائل سال ۱۳۱۵ والاحضرت ولیعهد ایران تحصیلات خویش را در سو یس خاتمه داده بایران مراجعت فرمودند چنانچه پذیرا ئی مغزی ا لیه در بندر پهلوی و پای تخت با تشر یفات مجلل بعمل آ مد .

درین سال کار تعمیرخط آهن ایران که ازبندر پهلوی تا طهران کشیده میشود ومقرر است که ازطهران بخلیج فارس اتصال پیدا کند ، درقسمت شمال پیشرفت زیادی نموده وبه (٦) کیلومتری طهران رسیده که البته دراو ائل سال ۱۳۱٦ به پای تخت وصل می یابد . اعلیحضرت پهلوی درتعمیر وامتداد این خط آهن توجه خاصی مبذول فرموده مکررکارساختمان وپیشرفت مذکور راشخصاً نگرانی فرموده اند .

درموسم خزان یك هیئت اقتصادی بریاست جمال حسنی وزیرمعارف سابق تورکیه ازنقره برای مذا کرات اقتصادی وغیره خصوصاً راجع به اتصال خط آهن ایران وتورکیه وارد طهران گردیده بازمامداران ایرانی داخل مذا کره گردید ولی نتایج این مذا کرات تا کنون معلوم نیست .

درماه عقرب والاحضرت سردار شاه محمود خان وزیر حربیهٔ افغانستان موقع باز گشت ازمسافرت اروپا بصورت مساوئت دوستانه وارد ایران گردیده ازطرف حکومت وملت مملکت دوست وهمسایهٔ ما ایران بانهایت گرمجوشی پذیرائی گردیدند ومدت یك ماه دران جامهمان بوده مقامات مختلفه را معاینه واز ترقیات مملکت ایران

(c) ketabton.com: The Digital Library

اظهار مسرت فرمودند و این مسافرت دوستانه سبب تشئید مزید روابط دوستانهٔ که خوشبختانه مابین مملکتین موجود است گردیده حکومتین وملتین را بیش از پیش بهمدیگر مربوط ساخته است .

دراواخرسال یك اقدام عرفانی بسیار مهمی درایران بعمل آمده که عبارت ازتشکیل وتاسیس جماعات (کلاسهای) مخصوص تعلیم اکابراست که برای تربیهٔ تودهٔ موجوده فوق‌العاده مفید واقع خواهدشد وتمام افراد درهر شهر وقصبه دراوقات فراغت یکی دوساعت را به تعلیم پرداخته سواد ومعلومات لازمه را که دانستن آن ازطرف تودهٔ ملت برای پیشرفت یك مملکت کمال لزوم را دارد ، فرا میگیرند .

درهمین اوقات (داکترشخت) وزیراقتصادیات المان در ضمن مسافرت شرقی خود ، وارد ایران گردیده و یك سلسله قرار داد های تجارتی رانسبت به صادرات مواد خام ایران ، بالمان وصادرات اشیای مصنوعهٔ المانی بایران بازمامدا ران ایرانی امضاء کرد .

دراخیرسال بنابرنشریات نامناسب بعضی ازجرائد فرانسه که حکومت فرانسه بسبب نبودن قانون بگرانی مطبوعات ازتلافی لازمه اعتذار نمود، حکومت ایران وزیر مختار خودرا ازپاریس طلب نموده ، یك نفر کارگذاررا درآن جا باقی گذاشت .

درماه دلو قرار دادی مابین حکومت ایران وشرکت « دی‌آرسی » امریکائی برای استخراج نفت مناطق شمال شرق وشرق ایران بامضاء رسید که شرایط آن برای مملکت ایران مناسب میباشد .

اتحاد شوروی

ممالك اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شورائیه در سال ۱۳۱۵ دنبالهٔ پیشرفتهای اقتصادی خویش را تعقیب نموده ، در صنائع و تجارت و زراعت حائز موفقیت های زیادی شده است . لیکن از لحاظ موقعیت سیاسی بطوریکه مطالعه کردیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بامشکلاتی مواجه شده و روابط او با ممالیکیکه کشیدگی پیدا کرده بود صورت حل بخود گرفته نتوانست و هم در زمینهٔ اوضاع داخلی جریان دسیسه های مخالفت کمار انهٔ که از تحریکات داخلی و خارجی سر چشمه میگرفت ، فضای سیاسی این مملکت وسیع را تا اندازهٔ پر آشوب نشان میداد .

در اوائل سال معاهدهٔ اتحاد نظامی که مابین شوروی و جمهوریت مغلستان خارجی انعقاد یافته بود ، وارد مرحلهٔ عمل شده جاپان ازان خیلی متأثر گردید و نیز دنبالهٔ واقعات سرحدی در سر حدات منچوکو و شوروی امتداد یافته ، برخرابی مناسبات مملکتین مذکور می افزود ، از طرف دیگر اظهارات تند زمامداران المان و جوابات شدید زمامداران شوروی که برخلاف همدیگر در مجالس مختلفه میگفتند ، مناسبات المان و شوروی را بیش ازپیش تیره و خراب میساخت ، تا آنکه در موسم خزان یك دسته المانهای مستخدم حکومت شوروی در مسکو بجرم شمولیت در دسیسهٔ برای خراب کردن کارخانه جات و تحریك کارگران توقیف و محاکمه و محکوم باعدام شده ، بنابر اصرار بسیار جدی حکومت المان بالاخره جزای شان به تبعید تبدیل یافت .

درطول این سال دو دسیسهٔ بزرگ داخلی دیگرنیز در روسیه کشف شده باثرآن عدهٔ زیادی از رجال بزرگ وکوچك توقیف و محاکمه شدند چنانچه درد سیسهٔ اول « زینو ویف » و « کامینیف » ازرجال مشهور سابق و ۱۵ نفر دیگر اعدام و «رادك» و «سوکولنیکوف» و «سر بریا کووا» و «پیاتاکوف» که آنها نیز از زمامداران مهم بودند باچند نفردیگر به حبس های میعادی محکوم گردیدند و در دسیسه دومی که دراواخرسال مکشوف شده زیاده ازصدنفر دیگر منجمله «ریکوف» رئیس الوزرای سابق و «یاگودا» وزیر داخله توقیف شدند که هنوز نتیجهٔ محاکمهٔشان معلوم نیست . طوریکه ازمقالات جرائد فهمیده میشود

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسیسه های مذکور مربوط به اقدامات تروتسکی زعیم سابق روسیهٔ شوروی که چند سال پیشتر باثر اختلاف نظر بازمامداران موجوده تبعید شده بود، ودیگر مخالفین داخلی میباشد وهم میگویند که المان ها و جاپانی ها نیز باین تحریکات دخیل هستند ـ حکومت موجوده برای قلع وقمع عناصر هنگامه جوی ومخالف مشغول اقدامات جدی میباشد

درجریان این سال مجلس کل اتحاد جماهیر شوروی درمسکو انعقادیافته قانون اساسی جدید را که سال گذشته ترتیب یافته بود، تصویب نمود. این قانون جدید بسافشارهای سابق را که بحکم لزوم نافذ شده بود ازمملکت مرفوع وقانون انتخابات ومساوات افراد و آزادی تجارت وامور مذهبی را مشابه قانون اساسی فرانسه، نافذ ساخته وحتی تاسیس یك حزب دیگررا درمملکت مجازقرارداده است.

در ین سال حکومت شوروی اساس پول خود (روبل) را به پول فرانسه (فرانك) مربوط گردانیده نرخ مستقلی برای مبادلهٔ روبل معین کرده است.

در قسمت روابط شوروی و جاپان طور یکه ملاحظه شد کشیدگی سابقه تا آخراین سال دوام کرده مخصوصاً انعقاد معاهدهٔ مبارزه با کمونیزم که مابین المان و جاپان درماه قوس بامضاء رسید، بیشتر بر کشیدگی مذکور افزوده شوروی از امضای معاهدهٔ ما هیگیری که قبلاً مسوده شده بود انکار ورزید و پسان تر در ین باره فقط یك موافقهٔ موقتی یك ساله را امضاء کرد.

در قضیهٔ اسپانیه هم قرار یکه مطالعه میشود از همان اول انقلاب، ملت و حکومت شوروی همدردی زیاد به نسبت حکومت (سوسیالست) اسپانیه نشان داده بارسال پول نقد وآذوقه وجبا خانه وافراد وصاحب منصبان مبادرت ورزیدند ومیگویند شوروی با وجودیکه درمجلس عدم مداخله شامل است، امداد

ازمناظر انتخابات عمومی هندوستان ؛ جواهر لال نهرو رئیس مجلس ملی (کانگرس) هند باخانم او موقعیکه برای انتخاب شدن خود درجالند هرنطق میکند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مربوط بواقعات مملکت اتحاد شوروی

رادك روز نامه نگار مشهور

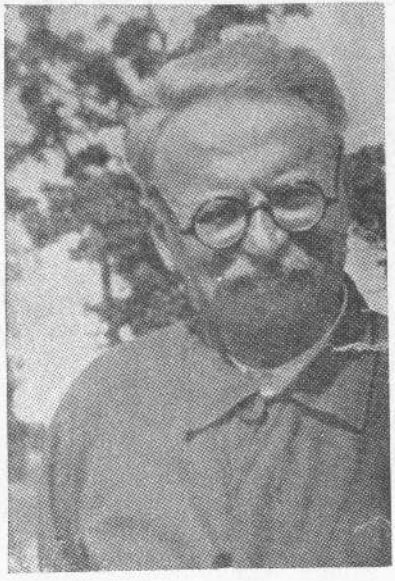

یاتاکوف مدیرسابق خطوط آهن شوروی

سوکولنیکوف سفیرسابق شوروی در لندن

(c) ketabton.com The Digital Library

تروتسکی زمامدار سابق اتحاد شوروی که در سال ۱۹۲۸ از مملکت تبعید شده و حاضراً در مکسیکو بسر میبرد

زینوویف

کامینف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

های خویش‌را به نسبت رسیدن امداد های آلمان و ایطالیا و پرتگال و غیره (برای متمردین)، معطل نگرده است.

با لمقابل روابط شوروی با فرانسه و انگلستان خوب بوده، تصدیق یافتن معاهدهٔ امداد متقابل فرانسه و شوروی و انعقاد معاهدهٔ بحری انگلیس و شوروی شاهد آنست.

از طرف دیگر روابط شوروی با دیگر ممالك مشرقی درین سال بسیار دوستانه بوده، مخصوصاً مناسبات مملکتین افغانستان و شوروی بیش از پیش خوشگوار و دوستانه بوده است چنانچه تمدید معاهدهٔ عدم تعرض و انعقاد قرار داد تجارتی و پذیرائی های گرم و خوبی که از والا حضرت وزیر حربیه و وزیر خارجهٔ افغانی در مملکت شوروی بعمل آمده شاهد آن میباشند.

در قسمت امور اداری که اصلاً از تاثیرات وقایع بین المللی وموقعیت سیاسی مملکت میباشد درین سال یك ادارهٔ مستقل صنائع جنگی درروسیه شوروی تشکیل یافته، توجه زیادی بسوی تسلیحات وتقویت قشون مبذول گردید چنانچه عدهٔ قشون سرخ به یك میلیون نفر ترقی و مدت نظامی افزوده شده است.

هندوستان

مملکت پهناور هندوستان در سال ۱۳۱۵ معروض حوادث بیشماری گردیده که عموماً اوضاع آن سر زمین را پر شور ساخته است.

در موسم بهار واقعات خونینی در بمبئی اتفاق افتاده مسلمین و هنود در سر مسائل مذهبی با هم نزاع کردند و دامنهٔ این واقعات تامدت درازی امتداد یافته ازطرفین در حدود ۶۰ نفر مقتول و عدهٔ زیادی مجروح گردید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درماه سرطان (دبسائی رئیس حزب سوسیالست (اجتماعی) لاهور از آن جا اخراج گردید و حکومت بمقابل عملیات حزب اجتماعی مذکور اقدامات شدیدی را آغاز نمود ، در تابستان « لارد لنلتگو » نائب السلطنهٔ جدید هند وارد دهلی شده ، لارد ولنگدن به انگلستان رفت و نائب السلطنهٔ نو برای تطبیق قانون جدید یکه سر از بهار ۱۳۱۶ مرعی الاجرا میشود ، مشغول گرفتن ترتیبات لازمه شد .

در همین اوقات مرض وبا در علاقه جات پنجاب و صوبهٔ سرحد وسند ظهور کرده تلفات زیادی وارد ساخت .

واقعهٔ مهمیکه در اواخر این سال اتفاق افتاده و در حقیقت مهمتر بن وقائع سال ۱۳۱۵ هندوستان بشمار میرود ، عبارت از ترتیبات اجراء و تطبیق قانون جدید است که قانون مذکور در ماه حمل ۱۳۱۶ (اپریل ۱۹۳۷) تحت عمل گرفته میشود . قانون جدید که عبارت از اصول و فاقیه (فدراسیون - مثل اتازونی امریکا و سویس و غیره) است ، و در اثر مذاکرات چند سالهٔ کنفرانس های میزمدور و اجرا آت انجمن متحدهٔ منتخبه بوجود آمده برای هندوستان یك قسم حکومت داخلی را اعطاء میکند که عبارت از ولایات نیم مستقل و دارای مجالس محلی و وزراء علیحده بوده ، نمایندگان کل مملکت در دو مجلس عمومی یکی شورای ملی و دیگر مجلس شهزادگان دهلی جمع میشوند ولی قوای عسکری و امور خارجه و امنیه و بعضی از شعب مهم دیگر در دست مامورین انگلیسی میباشد . مجلس ملی هندوستان (کانگرس) که موسس آن (گاندهی) معروف و رئیس فعلی آن (جواهر لال نهرو) است ، و تمام حزب ایشان در ابتدا از تعاون باین قانون جدید

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار ورزیده ، و لی پسان تر که انتخابات عمو می آغاز گر دید ، بملا حظهٔ اینکه حائز ا کثریت خواهند شد ، در انتخابات اشتراك نموده و برای پیشرفت حزب کانگرس درانتخابات تبلیغات وسیعی را آغاز گذاشتند چنانچه حالادر ا کثر نقاط انتخابات به غلبهٔ حزب کانگرس وهواخواهان آن تمام شده و لی هنوز حزب کانگرس در خصوص شمولیت خود درعهده های حکومتی فیصلهٔ قطعی نکرده است و نیز طوریکه میگویند درشروع سال ۱۳۱۶ انتظار وقائع مهمی میرود که اهمیت آن بسته به نتیجهٔ همین انتخابات میباشد .

تورکیه

مملکت جمهوری تورکیه درسال ۱۳۱۵ در تمام زمینه های حیاتی خویش موفقیت های شایان تقدیری حاصل نموده واوضاع عمومی مملکت مذکور بکمال آرامی وسعادت گذشته است .

دراوائل این سال حکومت تورکیه موفق به انعقاد مجلس (مونترو) برای مطالعهٔ خواهشات تورکیه نسبت به دردانل وتعدیل معاهدهٔ لوزان شده ، مجلس مذکور در ۲۲ جوزا (۲۲ جون) بحضور نمایندگان ۹ مملکت بمقام مونترو (سویس) افتتاح شده ، مطالبات تورکیه را زیر بحث گرفت (وطوریکه قبلاً نوشتیم) دراثرمذاکرات طولانی از ۳۲ جوزا تا ۲۸ سرطان مطابق (۲۲ جون تا ۲۰ جولائی) که درطی آن اختلافات نظرزیادی مابین شاملین مجلس بظهور پیوست ، بالاخره برای تورکیه حق استحکامات سواحل دردانل ونگرانی عبورجهازات وطیارات خارجی درمواقع جنگ وغیره داده شده ، هیئت تفتیش جامعهٔ ملل از استامبول مرفوع گردید .

درین سال روابط تورکیه با اتحادیهٔ بالقان بیشتر تشئید یافته زمامداران ممالك بالقان باهمدیگردید وواردید دوستانه نمودند . ازطرف دیگر تورکیه روابط خودرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بانگلستان دوستانه تر ساخته ا یدورد هشتم پادشاه (سابق) انگلستان دراخیر تابستان به تورکیه آمده ، از طرف اتاتورك پذیرائی شد ومتعاقب آن عصمت پاشا رئیس الوزرای تورکیه بایك هیئت بزرگ به لندن رفته یك سلسله مذاکرات اقتصادی وغیره مابین مملکتین بعمل آمد . همچنین روابط تورکیه باالمان روز بروز بهتر شده درخزان دا کتر (شخت) و زیر اقتصاد المان به استانبول مسافرت کرده یك سلسله سفارشات تورکیه را که بیشتر به استحکامات در دانل ربط دارد ، از طرف حکومت تورکیه دریافت کرد .

درهمین اوقات سیلا بهای مهیبی در ولایت اناطولی ظهور کرده متأسفانه موجب تلفات قابل اعتنا ئی گردید .

دراخیر تیرماه والاحضرت سردارشاه محمودخان وزیر حربیهٔ افغانستان موقع باز گشت ازمسافرت اروپا بقسم دوستانه به تورکیه رفته ، از طرف حکومت وملت مملکت دوست وهمکیش ما تورکیه به نهایت درجه صمیمیت پذیرائی شدند ، همچنین تورکیه با دیگر ممالك اسلامی و شرقی نیز مناسبات خودرا بیش ازبیش دوستانه ترساخته و منجمله وفدی برای مذاکرات اقتصادی وغیره به ایران اعزام نموده است .

در اخیر سال نسبت به مسئلهٔ سنجاق و انطاکیه اختلافی ما بین تورکیه و فرانسه پیدا شده ، به تفصیلیکه در قسمت رویداد های جامعهٔ ملل ذکر شد به صورت دوستانه فیصله گردیده ، مطابق خواهش تورکیه انجام پذیرفت و درین میدان نیز سیاست سنجیدهٔ تورکیه موفقیت حاصل نمود . همین قسم در اواخر سال روابط تورکیه با ایطالیا نیز بنا بر اقدامات صلح خواهانهٔ حکومت انقره ، خوب شده موافقهٔ بحر مدیترانه در ماه دلو در رومابا مضاء رسید و

مربوط بواقعات مملکت اتحاد شوروی

سمیرنوف رئیس جدید نقشهٔ پنجسالهٔ شوروی

لیتو ینوف کمیسر امور خارجهٔ شوروی که از ده سال باین طرف باین عهده بر قرار است

مجلا ئوك کمیسر ملی صنا ئع سنگین عوض اورجی نیکد زه فقید

(c) ketabton.com: The Digital Library

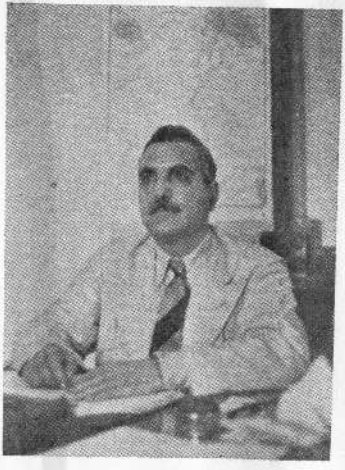
مربوط بواقعات مملکت عراق

جنرال بکر صدقی محرك انقلاب اخیر عراق

کمت سلیمان رئیس الوزرای جدید عراق

یاسین پاشا هاشمی رئیس الوزرای سابق عراق که اخیراً در سوریه فوت شد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

با ینقسم کشید گی که از مدت دو سال باینطرف ما بین مملکتین پیدا شده بود صورت حل بخود گرفت . میگویند حکومت تورکیه نسبت به استرداد موصل فیر داخل اقداماتی شده است ولی این موضوع تا هنوز بصورت واضح در مرا کز ذی علاقه پیش نشده .

خلاصه حکومت جمهوری تورکیه درین سال در تمام مطالبات و مقاصد خویش نائل موفقیت گردیده و از طرف دیگر برای اصلاحات مدنی و ترقیات اقتصادی و ترقی عساکرخود مطابق نقشهٔ پنجسالهٔ دوم اقدامات مهم و اطمینان بخش کرده است .

ممالك عربی

ممالك عربی درین سال روی همرفته احوال خوشی داشته ، اگرچه مزاحمات وهیجاناتی را طی کرده اند ولی علی الاکثر این بیقراری های ملل عربیه به نتائج گوارائی واصل گردیده که تمام عالم اسلام از آن خوشنود میباشد و برخی دیگر از ممالك مذکور که تا هنوز نتائج مطالبات شان معلوم نیست نیز امید زیادی برای پیشرفت مقاصد مشروع خویش دارند . مهمترین موفقیت های ممالك عربیه که درین سال بوقوع پیوسته عبارت از استقلال مصر و سوریا و حاضر شدن حکومت برطانیه است به مذاکره در اطراف مطالبات آزادی وغیره خواهشات اهالی فلسطین .

مصر :

از واقعات مهمیکه در سال ۱۳۱۵ درمملکت مصر اتفاق افتاده ، یکی فوت اعلیحضرت ملك فواد اول است که بتاریخ ۹ ثور با ثر مرض دیرینه رحلت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمودند وهمان روز مطابق قانون وراثت شهزاده فاروق پسر شاه متوفی بنام ملك فاروق اول پادشاه مصر اعلان شدند وپس از چند روز از لندن که در آنجا مشغول تحصیل بودند وارد مصر گردیدند . چون عمر ملك فاروق هنوز به ۱۸ سالگی نرسیده (و حاضراً متجاوز از ۱۷ سال عمر دارند) بنابران تا وقت ۱۸ ساله شدن پادشاه یك مجلس نیابت سلطنت بریاست شهزاده محمد علی پاشا از اقربای ملك فواد مرحوم تعیین شده که کفالت امور سلطنت را بنماید . دومین واقعهٔ مهمی که در مصر اتفاق افتاده عبارت ازمعاهدهٔ جدید انگلستان و مصر است که در اثر واقعات سال گذشته و مذاکرات جاریه بالاخره در ماه (اسد) در لندن باامضاء رسیده بموجب این معاهده انگلستان استقلال سیاسی مصر را اعتراف و نمایندگی اعلای خویش را در مصر بسفارت کبری تبدیل نمود وعلاوه برین عساکرخویش را ازمصر کشیده به منطقهٔ نهر سویز تمرکز داد و بالاخره در همین معاهده راجع به الغای امتیازات خارجیها نیز ذکری شده ، انعقاد کنفرانس بین‌المللی برای این منظور پیش بینی شده است که عنقریب در قاهره مابین دول صاحب امتیاز و نمایندگان مصری انعقاد خواهد یافت وامید میکنند که حقوق امتیازی خارجیها نیز که یگانه خلل استقلال کامل مصر بشمار میرود کاملاً مرفوع خواهد گردید .

در اوائل سال ، انتخابات عمومی خاتمه یافته حزب وفد حائز غالبیت گردید و بنابران نحاس‌پاشا رئیس‌حزب مذکور بریاست وزرا تعیین وتقرر یافت (۲۰ثور) ومتعاقب آن‌مجلس اعیان‌مصر افتتاح گردید (۲۵جوزا) . در اخیرسال حکومت‌مصر مبلغ معتنابهائی‌را برای خریداری اسلحه ومهمات‌جنگی تخصیص‌داد .

درماه حوت حکومت مصر از جامعهٔ ملل درخواست شمولیت نموده چندین مملکت منجمله افغانستان آن را تائید کردند .

بطور عمومی درین سال مملکت مصر داخل یك دورهٔ نهضت جدیدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شده که از اثر آن درتمام رشته های حیاتی مملکت مذکور یك شور و فعالیت جالب توجهی پدید آمده است که با سالهای سابق ابداً قابل مقایسه نمیباشد .

عراق :

مملکت عراق در طول این سال موفق به بسا اصلاحات و پیشرفتهای خوبی شده و روابط او با سائر ممالك عربی و عموم ممالك شرقی خوب بوده است . واقعهٔ قابل ذکر این سال عبارت از انقلاب مسلح عساکر عراق است که در ماه مقرب در تحت ریاست جنرال بکر صدقی و حکمت سلیمان برای اظهارمخالفت با مشی کابینهٔ یاسین پاشا هاشمی اعلان تمرد نمودند و در ظرف یك روز شهر بغداد را مورد گلوله باری طیاره (محض برای تهدید) قرار دادند وبمطالبهٔ استعفای کابینه را نمودند . چنانچه با تر سیاست و تدبیر عقلانهٔ اعلیحضرت ملك غازی و مشورهٔ متناورین صحیح او ، کابینهٔ هاشمی پاشا مستعفی و بعوض او بکر صدقی و حکمت سلیمان را به تشکیل کابینه موظف فرمودند چنانکه با ثر این تدبیر عاملانه ، بلا فاصله انقلاب رفع و حکمت سلیمان که از وزرای سابق است ، کابینه را تشکیل داد و در عین همین زمان وزرای سابق یعنی هاشمی پاشا رئیس الوزراء و نوری سعید بیگ وزیر خارجه و بعضی رجال مهم دیگر از مملکت برای مصلحت وطن بخارج فرستاده شدند (متاسفانه پس ازچندروز هاشمی پاشا که ازرجال بزرگ عراق بود درسوریه بطور فجائی فوت شد) ونیز درهمین گیر ودار جعفرپاشا عسکری وزیر حربیهٔ ورجل نامدار عراق در بغداد ازطرف شخص نامعلومی بتقل رسید. خط مشی حکومت جدید درقسمت روابط خارجی عراق ظاهراً تغیراتی را دربرندارد وتنها در ادارهٔ داخلی مخصوصاً در ادارهٔ قبائل باخط مشی حکومت سابق مغایر

(c) ketabton.com: The Digital Library

میباشد . لیکن با وجود این وجوه اصلی وعوامل حقیقی انقلاب و تغیر حکومت عراق تا هنوز معلوم نشده است و گمان میرود مسائل جدی تری این قسم یك تغیرفوری وکلی را بوجود آورده باشد .

درین سال روابط عراق با افغانستان بیش از پیش دوستانه بوده ، والاحضرت وزیرحربیهٔ افغانستان را درآنجا بکمال صمیمیت پذیرائی کردند .

سوریه ولبنان :

سرزمین سوریه ولبنان دراین سال موفق به بزرگترین کامیابی که عبارت ازحصول استقلال است گردیده واین آزادی که حکومت فرانسه درماه (قوس-دسمبر) بواسطهٔ معاهدهٔ مخصوص برای سوریه ولبنان اعطاء نموده، درنتیجهٔ اقدامات ملیون سوریه بوده ، درظرف سه سال تکمیل می یابد یعنی ادارهٔ فرانسه درسوریهٔ خاتمه یافته تنها بعضی امتیازات عسکری درد ست فرانسویها باقی میماند وسوریه ولبنان جمهوری مستقل متحد فرانسه تشکیل می یابد .

دراواخرسال ، رئیس جمهور سوریه تبدیل گردیده هاشم بیگ اتاسی رئیس حزب ملیون که برای حصول استقلال سوریه خدمات زیادی را انجام داده ، بریاست جمهور انتخاب گردیده مجلس ملی سوریه افتتاح یافت - ونیزمسئلهٔ سنجاق اسکندرون که مابین سوریه وتورکیه متنازع فیه بود ، دراثر مذاکرات فرانسه و تورکیه صورت حل بخودگرفته ، تشکیل مخصوصی تحت نظر جامعهٔ ملل برای علاقه جات ترکی زبان وترکی نژاد مذکور منظور گردید .

فلسطین :

اهالی فلسطین درین سال متحمل مشقات فوق العاده گردیده ، برای حصول آزادی ومنع مهاجرت واسکان یهودیها ، دراوائل سال مطابق یك نقشهٔ مرتبی

(c) ketabton.com: The Digital Library

که بمشورهٔ عمومی ازطرف مفتی معروف بیت المقدس ترتیب یافته بود ، باعتصابات وانقلابات عمومی پرداختند ومدت زیاده ازچارماه سرزمین بیت المقدس در آتش انقلاب میسوخت و انگلیسها قوای مسلحی را ازمصر و انگلستان برای رفع اعتصابات اعزام نموده ، مبارزات خونین بعمل آمد وعدهٔ زیادی ازاعراب فلسطین درمیدان جنگ شربت شهادت نوشیدند ـ حکومت عسکری بکمال شدت انفاذ یافته ، اعراب به قسم وطنی شبخون میزدند وراه های آهن راقطع وتهانه جات عسکری را تراج میکردند و از تادیهٔ مالیات انکار ورزیده ، مزروعات خود را خود شان آتش میزدند تا مالیات از آنها گرفته نشود . این هیجان ملی اعراب سبب شد که انگلیس به دیگر حکومات عربی متوسل شده میانجی گری آنها را مطالبه نمود و برای این مقصد چند بار زمامداران عربی منجمله ملك ابن السعود پادشاه مملکت عربیه وملك غازی شاه عراق و حکمران شرق اردن نمایندگان خویش را به بیت المقدس اعزام نمودند ـ و بالاخره پس از مذاکرات زیاد ، در ماه (قوس) اعراب پس از حصول اطمینان ازطرف حکومت برطانیه که برای مذاکرات اساسی آماده گی خود را اظهار و اعزام هیئت شاهی مخصوص را از لندن وعده داد ، و خصوصاً با ثرتمنای حکمداران عربی ، اعتصابات را خاتمه دادند و امنیت کم کم عود نموده و پسان تر هیئت انگلیسی وارد بیت المقدس گردیده اگر چه ملیون عرب از مذاکره با آنها انکار ورزیدند ، ولی مطالبات آنها به هیئت مذکور حالی کرده شده هیئت دوباره به لندن عزیمت نموده تا کنون نتیجه معلوم نیست . اما بعضی‌ها عقیده دارندکه حکومت برطانیه پس ازاین مظاهرات مدهش اعراب برای دادن حقوق آنها حاضر خواهد شد و دیری نخواهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

گذشت که مشکلات مردمان فلسطین نیز مثل برادران سوریائی ومصری‌شان رفع وباقی شکایات آنها ازرهگذر یهود وغیره هم‌صورت حل‌بخود خواهدگرفت .

عربیهٔ سعودیه :

این مملکت در سال ۱۳۱۵ قرین آرامش و رفاهیت زیست کرده و روابط او با سائرممالك اسلامی و عربی بیش از پیش دوستانه گردیده چنانچه در۲۰ تور معاهدهٔ با مصر عقد و دران طرفین حقوق کاملة الوداد را برای همدیگر خویش اعطاء نمودند . از طرف دیگر اعلیحضرت ابن السعود در داخل مملکت مشغول اصلاحات مدنی زیادی گردیده که نتائج آن روز بروز بواسطهٔ پیشرفت های مملکت مذکور عرض اندام مینماید .

یمن :

درین سال در داخلهٔ مملکت یمن واقعات مهمی رخ داده و اختلافات زیادی مابین اعلیحضرت امام یحی و پسرش سیف الاسلام که نائب السلطنه است ، بروزکرده و بعضی از وزراء برای مقاصد غرض آلود خویش میان پدر و پسرکدورت و اختلاف ایجاد میکنند . در سیاست خارجی یمن نیز بیقراری بمشاهده میرسدکه هنوزنتائج قطعی این تغیرات معلوم نشده است .

جاپان

طوریکه مشاهده میکنیم سال۱۳۱۵برای مملکت جاپان بمثل سال گذشته یك سال خوبی نبوده ، اوضاع داخلی مملکت از رهگذر بحران اقتصادی و اختلافات فکری وحزبی خیلی پر آشوب بنظر می‌آمد . درقسمت سیاست خارجی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملك فاروق اول پاد شاه جوان مصر

ملك فواد اول پاد شاه فقيد مصر

مرحوم سعد زغلول اولين محرك استقلال مصر

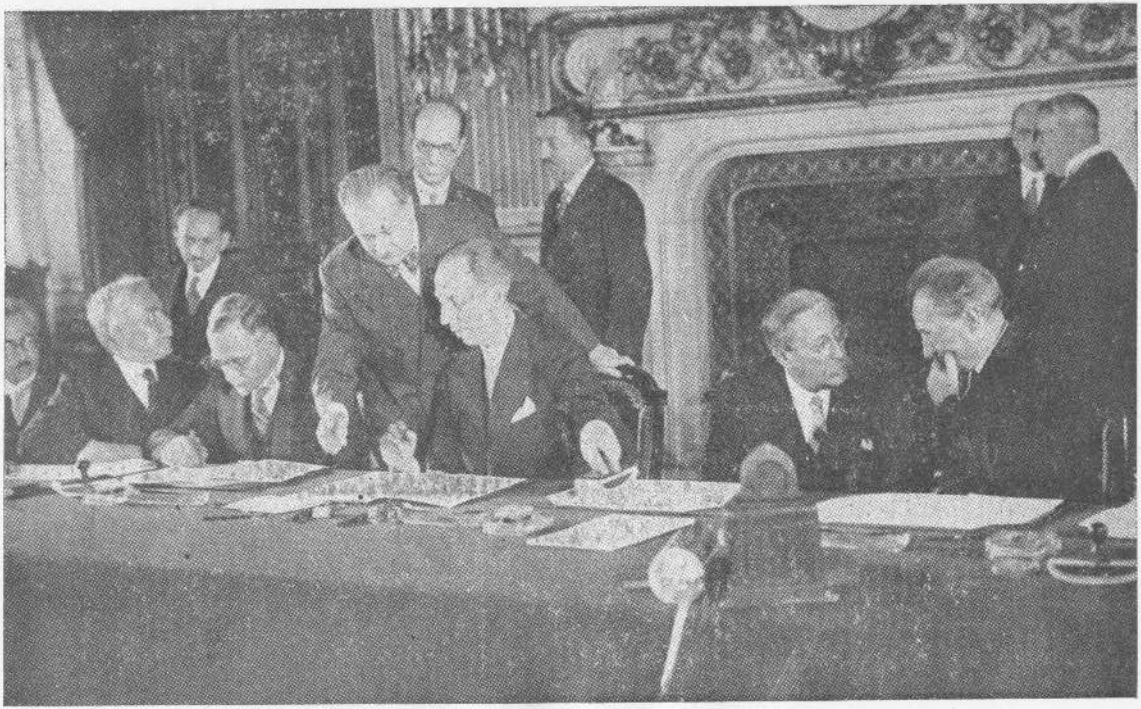
شهزاده محمد علی پاشا رئيس مجلس نيابت سلطنت مصر

(c) ketabton.com: The Digital Library

امضای معاهدهٔ انگلیس و مصر در لندن : انتونی ایدن وزیر خارجهٔ انگلستان در وسط میز نشسته ، نحاس پاشا رئیس هیئت نمایندگان مصر مشغول ایراد نطق است

(c) ketabton.com: The Digital Library

امضای معاهدهٔ استقلال سوریه در پاریس : شخصیکه امضاء میکند هاشم بیگ اتاسی رئیس جمهور فعلی‌سوریه- شخص عینکی
ه در گوشهٔ میز نشسته مشغول صحبت است بلوم رئیس الوزرای فرانسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپان درین سال دنبالهٔ سیاست سابقهٔ خویش را گرفته ، برای تحصیل آزادی تامه از قید معاهدات بین المللی ، در ماه حمل از کنفرانس بحری لندن خارج گردید و در عین زمان اقدامات آزاد ساختن ولایات شمالی چین و قلع و قمع کمونستی را در مملکت مذکور بشدت بیشتری تعقیب کرد . و لی تا اخیر سال از این قسمت نتیجهٔ رضائیت بخشی گرفته نتوانست و واقعات اخیر سال که منجر به گرفتاری چیانگ کای شك دیکتاتور چین و رهائی مجدد او گردید ، نیز تا جائیکه ملاحظه میشود برای پیشرفت مقاصد جاپان چندان امدادی نرسانید .

روابط جاپان و شوروی در ین سال در نتیجهٔ واقعات سرحدی بیشمار و تمرکز قوای طرفین در سرحدات منچوکو بحران آمیز بوده فقط در موقع بخزان امکاناتی برای رفع مناقشات ممکنین پیدا شده بود که انعقاد معاهدهٔ المان و جاپان (برای مبارزه با کمونیزم) امکانات مذکور را بر هم زد و تا هنوز روابط روس و جاپان خیلی کشیده بنظر می آید .

روابط جاپان با امریکا (انازونی) و انگلستان درین سال بصورت عادی گذشته واقعات تازهٔ در بین ممکنین بوقوع نرسید .

ولی مهمترین واقعهٔ که درین سال درجاپان اتفاق افتاد عبارت ازاتحاد او با المان و نزدیکی اش با ایطالیاست که مذاکرات این اتحاد ازیکسال پیش جاری بوده ، درماه نوامبر منجر بعقد یك معاهدهٔ مهمی شد که مقصد از آن مبارزهٔ متحده با کمونیزم و تشکیل یك مرکز مشترك مبارزهٔ کمونیزم در براین میباشد .

در قسمت اوضاع داخلی جاپان آنچه قابل ذکر است اینست که دنبالهٔ مناقشات حزبی و اختلافات حزب عسکر با زمامداران حکومتی که دراخیر سال

(c) ketabton.com: The Digital Library

گذشته منجر بوقعات خونین شده بود درین سال نیز اداره یافته در اواخر سال بنا بر اختلافات مذکور در اثر کسر فاحش بودجه و عدم آمادگی حکومت با فزودن مخارج عسکری ، بحران سیاسی در مملکت پدیدار گردیده اگرچه امپراطور بواسطهٔ انحلال اجلاس مجلس اعیان، خواست اوضاع را اصلاح کند ، ولی بحران رفع نشده ، کابینهٔ (هیروتا)استعفی داد و پس از آنکه مدت چند روز دیگر بحران سیاسی دوام کرده کسی به تشکیل کابینه آماده و موفق شده نمیتوانست بالاخره جنرال (هاياشی) وزیرحربیهٔ سابق که در حزب‌عسکری دارای نفوذ زیاد و شخصاً ازسیاسیون‌مهم است ، کابینهٔ را تشکیل داد که وزیرحرب کابینهٔ مذکور بنابر عدم کامیابی در تسکین مراکز عسکری بزودی مستعفی‌شده، تا کنون اوضاع سیاسی جاپان مانند اوضاع اقتصادی آن بحران آمیز معلوم میشود .

چین

مملکت بزرگ چین گویا دورهٔ بد بختی و فلاکت و بحران خویش را که از ٦ سال باینطرف شروع شده هنوز بپایان نرسانیده است زیرا باوجود خاتمهٔ جنگ با جاپان و انقلابات تورکستان چین و تبت و ولایات مختلفهٔ آن و انتزاع منچوریستان و تشکیل مستقل مغلستان خارجی ، هنوز هم مملکت مذکور معروض عوارض ناگواری بوده ، درین اوقات اخیر مخصوصاً رقابت دو حریف پر زور یعنی جاپان و شوروی فضای سیاسی این مملکت را تیره و تار ساخته است .

طوریکه دیدیم جاپان درسال ۱۹۳۱ تحریکات خویش را برای مستقل ساختن

(c) ketabton.com: The Digital Library

توفیق رشدی آراس وزیر امورخارجهٔ تورکیه

جنرال چنگ هسولیانگ محرك انقلاب اخیر چین

جنرال هایاشی رئیس الوزرای جدید جاپان

جنرال چیانگ کای شك دیکتاتور چین

(c) ketabton.com: The Digital Library

امضای معاهدهٔ المان و جاپان در برلین : طرف راست سفیر جاپان در حال امضا کردن، طرف‌چپ فون ریبن تروپ نمایندهٔ المان

(c) ketabton.com: The Digital Library

و لا یات شمالی چین جهت استفاده از آن ها و تشکیل سد ی بمقابل کمو نیز م شدت داده ، بسا دفعات به بهانهٔ هیجانات داخلی قوای خوبش را در داخل خاك چین سوق داد . همچنین کمونست ها ازهر طرف علاقه جات مختلفهٔ چین را مورد تاخت و تاز خو یش قرار دادند ـ اما در ظرف این سال یکی ازآ نها نیز بموفقیت های فیصله کن نائل شده نتوانسته اند . واین نیز بیشتر ازبرکت پیدا شدن حس ملیت وجذ بات مخالفت با جاپان و اقدامات اعتدالیون مملکت است . در واقعات چین آ نچه ازهمه بیشتر اهمیت دارد ، همانا طغیان جنرال (چیان هسولیا نگ) است که دراوائل ز مستا ن بسر کر د گی فو ج کمونستی بر شهر (سیا نفو) تاخته بطور اتفا قی جنرال (چیانگ کای شك) د یکتا تور معروف و زمامدار مسئول چین را که رئیس عنا صر اعتدالی و اصلا ح طلبا ن است اسیر گرفت . و لی پس از چند روز جنرا ل مذ کور بنا برعللی که تا کنون بخو بی مکشو ف نشده ، چیانگ کای شك را رها نموده خود را تسلیم ا و کرد ، و در محا کمه به د ه سال حبس محکو م گردید . لیکن افوا ج کمونست دو با ره بر شهر سیا نفو تا ختند و ا کنون حکومت نا نکن برای سر کو بی آ نها قوائی اعزام کرده که مشغول کار زار میباشند .

خلا صه و ضعیت عمومی چین در طول سال فوق العاده بحران آمیز ، و دول رقیب دران جا مشغول نبرد آ زمائی بوده اندکه تا کنون نتیجهٔ این زد و خورد بدرستی معلوم نشده است .

سیام

مملکت سیام درین سا ل به آرامی بسر برده و انقلا بات و تفرقه هائی که درچند سال گذشته فضای سیاسی آ نجا را تیره ساخته بود تکرار نیافته است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دول اوروپا:

انگلستان

مملکت انگلستان درین سال ۱۳۱۵ اگر چه از نقطهٔ نظر احوال عمومی و اقتصاد ملی قرین رفاهیت و بهبودی زیست کرده ، لیکن ازجنبهٔ سیاست داخلی و خارجی دو چار مشکلات مهمی گردیده که بزرگترین آن در قسمت سیاست داخلی همانا قضیهٔ بحران قانون اساسی که منجر به خلع ایدورد هشتم شد و در قسمت سیاست خارجی عبارت است از سقوط حبشه و ناکامی سیاست تجاویز تعزیری که انگلستان محرک و پشتیبان آن بود . باقی وقائع مهمهٔ انگلستان که درین سال بوقوع پیوسته ذیلاً تذکار میشود :

در اوائل سال ۱۳۱۵ سیاست انگلستان در بارهٔ حبشه که پشتیبانی از مملکت مذکور واساسات جامعهٔ ملل مینمود ، باثرسقوط مملکت مزبور و کامیابی مساکرایطالیا ، دوچارشکست فاحشی شده ،سیاسیون انگلیس طوریکه ملاحظه میکنیم این شکست سیاسی خویش را اعتراف نمودند و برای تلافی آن ، تیارهای جدیدی کرده ، تجاویز تعزیری را نیز از بالای ایطالیا برداشتند تا باین وسیله زمینه برای اصلاح مناسبات مملکتین آماده شود . چنانچه باثر همین اقدامات حکومت انگلیس بود که در اوائل زمستان (اواخر سال ۱۹۳۶) ، بالاخره پس از مذاکرات طولانی ، یك موافقهٔ مابین انگلستان و ایطالیا راجع به بحر مدیترانه باخاتمه رسیده طرفین احترام مفاد همدیگر خویش را در بحر مذکور تعهد نمودند . و گویا این ترتیب کشیدگی که از یکنیم سال باینطرف درروابط مملکتین مزبور قضیهٔ حبشه وغیره رخ داده بود ، باندازهٔ زیادی رفع گردید . وعلاوه بران انگلستان سفارت خود را در ادیس ابابا به قونسولگری تبدیل وهم طوریکه میگویند درسقوط حکومت ملی حبشه مقیم گور اقدامات نمود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

درماه سرطان با ترپیش نهاد حکومت شوروی، مذاکراتی مابین نمایندگان انگلیس وشوروی بمقصد طرح یك معاهدهٔ بحریه آغاز یافته در۸ اسد (۳۱ جولائی) معاهدهٔ مابین مملکتین بامضاء رسیدکه مطابق آن انگلستان برای شوروی در بحرهٔ بالتیك داشتن همان اندازه قوای بحری را اعتراف نمود که در سال گذشته برای المان اعتراف کرده بود. چنانچه باثر این واقعه در ۱۲۸اسد(۲۰ اگست) ممالك اسکاندینا و پاند ستوکهولم کنفرانسی منعقد و بر خلاف معاهدهٔ بحری انگلیس و شوروی رأی دادند و نیز در۱۸ میزان (۱۱ اکتوبر) المان درین خصوص اعتراض کرد. و علاوهٔ درهمین آوان انگلستان ۴۰ ملیون پوند اعتبار(قرضه) را برای فرمایشات شوروی منظور نمود که تمام اینها نزدیکی مملکتین انگلیس و روس را تائید مینماید.

درماه اسد پادشاه انگلستان به مسافرت ممالك اروپائی پرداخته، پس از آنکه بمقام میمی (فرانسه) بنای یادگارمقتولین محاربهٔ عمومی را افتتاح نمود به تورکیه و مجارستان و آستریا که ممالك ستمدیدهٔ جنگ عمومی بشمار میروند، مسافرت رسمی دوستانه بعمل آورد و این مسافرت به تشئید مناسبات انگلیس و تورکیه اثر خوبی بخشید و همان رنجش جزئی را که در اثر اختلاف نظر تورکیه و انگلستان در موقع انعقاد کنفرانس (مونترو) در بارهٔ شرایط عبور جهازات از در دانل، پیش شده بود بالمره مرفوع ساخت.

بتاریخ ۲۰ اسد (۱۲ اگست) معاهدهٔ جدید انگلستان ومصرکه متضمن استقلال مصروالغای بسامتیازات انگلیسها ومنجمله کشیده شدن فوج انگلیسی و تعیین فوج مصری واعتراف بعضی حقوق مصر درسودان است، درلندن مابین وزرای انگلستان و نمایندگان مصری بامضا میرسید. انگلستان نمایندهٔ اعلای خویش را در قاهره بحیث سفیر کبیر مقرر کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

در ۲ میزان (۲۵ ستمبر) معاهدهٔ معروف پولی مابین انگلستان و ممالک متحدهٔ امریکا وفرانسه بامضا رسیده هرسه مملکت نرخ مبادلهٔ مسکوکات خود ها را مستقل قرار دادند چنانچه بعد ها چکوسلواکیه وهالند وسویس وایطالیا نیز بآن شرکت ورزیده ، نرخ مبادلهٔ مسکوکات خودها را تقلیل دادند .

درموسم خزان یکی ازمتمولین انگلستان مسابقهٔ هوائی مابین لندن وملبورن (آستریلیا) ترتیب داده دران چند تن از رشید ترین هوا بازان انگلیسی شرکت ورزیدند و مسابقه بموفقیت انجام یافت .

درهمین موسم علاقه جات جنوبی انگلستان (ولایات ویلز) دوچارمصیبت و بحران اقتصادی شدیدی شده درماه قوس شاه انگلستان رسماً برای معاینهٔ مقامات مصیبت رسیده مسافرت نموده ، اعانهٔ برای دستگیری از مردمان مصیبت رسیدهٔ مذکور جمع آوری شد .

ونیز درین آوان یکی از متمولین انگلستان « لارد نوفیلد » مبلغ ۷ و نیم میلیون پوند برای موسسات عرفانی وصحی واعمادی مملکت اعانه تقدیم کرد .

در اوائل ماه قوس ایدورد هشتم پادشاه انگلستان تمایل خودرا باز دواج یك زن امریکائی (خانم سمپسن) از طبقهٔ عوام اعلان نموده ، باثر آن بحران قانون اساسی بصورت بسیار شدیدی درانگلستان نمودار شده با وجودیکه تودهٔ عوام وبعضی از ممالك امپراطوری به میل پادشاه اظهار همدردی میکردند ، ولی چون احزاب مهم مملکت از قبیل حزب محافظه کار برای قبول این مطلب ولو بصورت نکاح مورگانانك (که خانم پادشاه ملکه نباشد) موافقت نکردند ، بالاخره در ۱۸ قوس (۱۰ دسمبر) ایدورد هشتم از تاج وتخت انگلستان وممالك امپراطوری ماورای ابحارو شاهنشاهی هندوستان ازطرف خود

مربوط بواقعات مملکت انگلستان

خانم سمپسن که ایدورد هشتم پادشاه انگلستان برای خاطر او از تاج و تخت استعفی داد

ایدورد هشتم پادشاه مخلوع انگلستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

خانوادهٔ سلطنتی انگلستان

جارج ششم ، ملکه الیزابت ، شاهدخت الیزابت ولیعهد و شاهدخت مارگریت
دختر کوچك شاه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و اولادهٔ خود ونیز از تمام القاب وعناوین خویش استعفی وصرف نظر نموده ، فردای روز خلع خود بنام (آ قای و ند سر) ازانگلستان خارج وبه آستریا رفت‌وبروز ۱۹ قوس (۱۱دسمبر) برادرش (دیوك آف یارك) مطا بق قا نون وراثت ، باسم جارج ششم پادشاه انگلستان وممالك ماورای ابحار وشاهنشاه هند اعلان گردید ومشارالیه به برادر خودشاه مستعفی ، لقب (دیوك آف وندسر) را داد علاوه بربحران وهیجان عمومی وصدمهٔ که ازاین واقعه بافتخا رات ملت انگلستان وارد آمد ، یك اثر بدیگر نیز از آن بظهور رسید که عبارت است ازانکار آیر لیند ازقبول رأی نائب الحکومهٔ انگلیس در امور سلطنت وغیره .

درماه دلواز اثر سوختن یك سینما درلندن ۸۰۰ نفرتلف وهم درین ماه سیلا بهائی کهدر انگلستان جنوبی‌جریان یافت موجب تلفات قابل ذکری شده‌است

در خاتمه باید اضافه کردکه انگلستان درجریان سال ۱۳۱۵ یك نقشهٔ بسیار وسیع تسلیحات وتجهیزات راروی دست گرفته ، مبالغ بزرگی (۵۰۰ملیون پوند) رابرای این‌کار تخصیص‌داد تاقوای حربی مملکت بدرجهٔ اتم تکمیل بیابد چنانچه قرض داخلی بزرگی برای منظور اعلان واین نقشه‌خیلی اسباب اعتماد سیاسیون وطبقات عامهٔملت انگلیس را فراهم نموده است

درین سال مناسبات مملکتین افغانستان و انگلستان بسیار خوب و دوستانه بوده رئیس الوزراء و وزیر حربیهٔ افغانستان را در لندن پذیرائی خو بی نمودند .

واقعات مهمی‌که درممالك امیرا طوری انگلستان ومستعمرات اواتفاق افتاده عبارت است ازقانون جدیدهندوزدو خوردهای بمبائی واعتصابات فلسطین وغیره که هرکدام آن درذیل اسم‌خود ممالك مذکور ذکر شده است .

فرانسه

اوضاع داخلی فرانسه درین سال تامدتی ازسبب کشیدگی ونزاع احزاب مختلفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحران آمیز بوده ، پس ازآن مسائل اسپانیه ، اختلافات داخلی مذکور را تاآخیر سال ادامه داده ـ از رهگذر سیاست خارجی نیز این سال برای فرانسه یکسال خوشی نبوده ، مشکلات فوق العاده که اسباب نگرانی وتشویش تمام ملت میشد سربسر بو قوع رسیده ، لیکن باوجود این سیاست خارجهٔ فرانسه درین سال موفق به بعضی پیشرفت ها گردیده وبرخی ممالک را دوباره بخود مربوط کرده توانست که مهمترین آن پولیند وانگلستان وغیره است . ونیز فرانسه درطول سال مذکور برای حفاظت و اطمینان خود ، بسا ترتیبات نظامی و تسلیحاتی را سردست اجراء گرفته که درسالهای قبل نظیری بخود نداشت حتی برای این مقصود بقروض داخلی وخارجی مهمی متوسل گردیده ـ ازجنبهٔ اوضاع اقتصادی ممالک فرانسه روز گرخوشی داشته بحران اقتصادی با لمره مرفوع وتجاریز زیادیکه ازطرف حکومت سوسیالست روی کار آمد اسباب امیدواری طبقات عامه شده است .

مهمترین قضایائی که درین سال برای مملکت فرانسه اتفاق افتاده همانا قضیهٔ نقض معاهدهٔ لوکارنو است از طرف المان که فردای روز تصدیق یا قتن معاهدهٔ فرانسه و شوروی (۱۶ حوت ۱۳۱۴ مطابق ۶ مارچ ۱۹۳۶) المان عساکر خود را به منطقهٔ خالی از نظامی راین لیند سوق داد ، چنانچه تفاصیل این قضیه در قسمت رویدادهای جامعهٔ ملل تذکار گردید ـ خلاصه فرانسه بمقابل این اقدام بساعظاهرات نشان داده ، به جامعهٔ ملل عرضها کرد و بردول ضمانت کننده یعنی انگلیس و ایطالیا فشار آورد . لیکن نتیجهٔ عملی بدست نیامده و بالمقابل فرانسه تنها به افزایش قوای عسکری و تجهیزات خویش و از طرف دیگر به تشئید مناسباتش با متحدین خود پرداخته ، درعین حال پیش نهادائی بالمان تقدیم نمود تا معاهدهٔ جدیدیکه دران شوروی نیز داخل باشد ، بجای

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاهدهٔ لوکارنو جهت تقویم امنیت اروپائی عقد گردد . اما الان از شمول روسیه در معاهده انکار ورزیده ، تا کنون قضیهٔ لوکارنو خاتمه نیافته واگر چه در اواسط سال داکتر شخت وزیر اقتصاد ورئیس بانک دولتی المان به پاریس مسافرتی هم نموده راجع بامکانات نزدیکی فرانسه والمان مذاکراتی بعمل آورده ، وضمناً خواهشات فرض رانیز پیش کرد ، ولی چون مابین نظریات مملکتین فاصله وتباین زیادی موجود بود ، نتیجهٔ بدست نیامده چنانچه دراواخر سال که بازسخن ازقرض دادن فرانسه بالمان درمیان آمد ، فرانسه شرایط خویش را پیش کشید وتاهنوز روابط مملکتین از کشیدگی خود باز نمانده است وقضیهٔ اسپانیه ومعاهدات المان بایطالیا وجاپان نیز این کشیدگی را بیشتر ساخته میرود م

درشروع سال انتخابات فرانسه آغاز شده ، به غلبهٔ احزاب دست چپ مخصوصاً سوسیالست ها خاتمه یافت وبنابران درماه جوزا که انتخابات تمام شد ، (بلوم) رئیس حزب سوسیالست به ریاست وزراء منتخب وکابینهٔ مرکب از احزاب سوسیالست ورادیکال سوسیالست وبرخی احزاب دیگردست چپ تشکیل داد وآن را کابینهٔ « جبههٔ عامه » یعنی اتحاد احزاب دست چپ نامنهاد . دراین کابینه دلادیه وزیرامور دفاعیه ودلبو وزیرخارجه (هردونفرازحزب رادیکال) و (ونسان اوریول) « ازحزب سوسیالست » وزیرمالیه میباشد . بلوم بمجرد رسیدن باقتدار دوکار مهم کرد : اول روی کارساختن یك سلسله تجاویز برای بهبود حال کار گران وطبقات عامه ، ازقبیل تعیین هفتهٔ ٤٠ ساعت کار و دادن معاش ایام رخصتی به کار گران وملی ساختن کارخانه جات اسلحه سازی که این تجاویز دراثر اعتصابات بزرگ (که آنرانیز به تحریك خود بلوم میدانند) تصویب گردید . ودوم انحلال حزب فاشیست که باثر فشار زیاد بالاخره حزب مذکور بشکل بی سروصدا کلی منحل شده ، بعوض آن مطابق نظریهٔ بلوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حزب جدیدی بنام حزب ملی بسر کردگی همان (کولونل دو لا روك) رئیس سابق حزب فا شیست (کروه دو فو) تشکیل گردید .

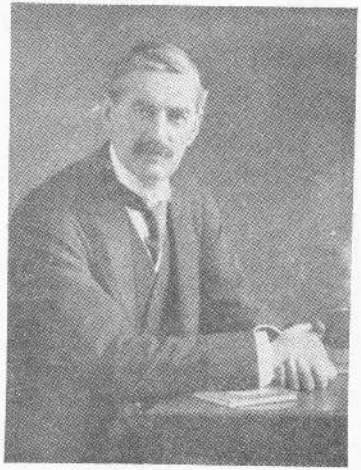
در اواسط سال مذاکرات فرانسه و سوریه که نسبت به دادن آزادی به مملکت مذکور از اول سال آغاز یافته بود ، منجر به یك معاهدهٔ گردید که دران فرانسه استقلال سوریه را اعتراف کرده و این آزادی را در ظرف سه سال وعده نمود چنانچه تفاصیل آن در ذیل نام سوریه آمده است .

درماه میزان بلوم برای اصلاح اوضاع اقتصادی و تجارتی بین المللی ، اقدام مهمی کرد که عبارت از عقد معاهدهٔ پولی (معروف به معاهدهٔ سه گانه) با انگلستان و امریکا بود و در عین حالیکه بواسطهٔ این معاهده هر سه دولت تناسب پولهای خویش را به نسبت یکدیگر خود معین ساختند ، فرانسه ۳۰ فیصد نرخ مبادلهٔ فرانك را تقلیل داد تادرداخل معیار حیات بلند برود ودر خارج ازسبب تنزل قیمت فرانك بازار های جدید برای مال التجارهٔ فرانسه باز شود .

در ماه عقرب سالنگر و وزیر داخلهٔ فرانسه با نشریات مخالفانهٔ جرائد داخلی که اورا به جاسوسی المان در موقع جنگ بین المللی متهم میکردند ، رای اثبات عدم حقیقت این لکهٔ بزرگ ، انتحار نموده مراسم جنازهٔ او با تشریفات فوق العاده بزرگی بصورت ملی بعمل آمد .

آنچه برای حکومت فرانسه درین سال مشکلات زیادی فراهم ساخت همانا قضیهٔ اسپانیه است. حکومت فرانسه ازیك طرف بنا بر علائق همسایگی وهم مسلکی ، متمایل ومجبور به کمك حکومت مادرید بوده ازطرف دیگر مداخله دراموراسپانیه را فوق العاده خطرناك ونتیجهٔ آنرا نزاع بین المللی میداند چنانچه اولتر ازهمه حکومت فرانسه پیش نهاد عدم مداخله را نموده تا کنون اگرچه ملت فرانسه بهراسم ورسم باحکومت مادرید همدردی میکند لیکن حکومت باوجود

مربوط بواقعات مملکت انگلستان

نیو ائل چمبراین و ز یر ما لیهٔ فعلی و
رئیس‌الوزرای آیندهٔ انگلستان

آ ستن چمبر لین سیاستمدار معروف
وزیر خارجهٔ سابق انگلستان که
اخیر اً فوت شده

لارد لنلتگو نائب السلطنهٔ هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مربوط بواقعات مملکت فرانسه

لئون بلوم رئیس الوزرای فرانسه

سالنگر وزیر داخلهٔ فرانسه
که از اثر تهمت جرائدکه او
را جاسوس المان میخواندند
انتحار نمود

دلبو وزیر خارجهٔ فرانسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فشارهای احزاب دست چپ خصوصاً کمونست ها ، طرفدارعدم مداخله میباشد .

درین سال روابط فرانسه با انگلستان **روز** بروز تقویه یافته با لمقابل پس ازعقد معاهدات بین ایطالیاوا لمان مناسبات اوبا ایطالیاوهمچنین دراثر اعلان بیطرفی بلژیك بادولت مز بورسست شده ولی ازطرف دیگر دراثرسفرجنرال گاملن رئیس ارکان حربیهٔ فرانسه به وارسا وسفر رید زسمگلی مارشال لهستانی و یك وزیرامورخارجهٔ آن مملکت به پاریس ، مناسبات فرانسه ولهستان برخلاف انتظار خیلی خوب شده وگویا باینقسم لهستان پس‌از دوسال دوری ، باز بفرانسه مربوط گردیده ، چنانچه دراثرهمین مسافرتها ، فرانسه۲۶ملیون پوند به لهستان قرض هم داده‌است . نظیراین‌فرانسه موفق شده‌که اتحادیهٔ صغیر (رومانیه ، چکوسلوا کیه ویو گوسلاویه) را باوجود تمایلاتی‌که بالمان نشان داده اند ، بخود وفادارنگه بدارد . تنها توركیه دراثر نزاع کم دوامیکه در سر مسئلهٔ سنجاق اسکندرون بافرانسه پیداکرده وباآنکه نزاع مذکور بزودی رفع گردید ، بازهم در روابط مملکتین قدری سستی محسوس می‌شودکه ممکن به نزدیکی‌توركیه وایطالیا منجرشود . درین سال درممالك مستعمراتی فرانسه واقعات مهمی رخ‌نداده تنها در مراکش باثر انقلاب اسپانیه هیجاناتی ظهور کرده که بزودی خاموش شده است .

المان

مملکت المان درین سال دنبالهٔ اقدامات اصلاحی خویش را در تمام زمینه های حیاتی تعقیب کرده و حائز بسا موفقیت های سیاسی و مدنی گردیده است . چنانچه پس ازالغای معاهدهٔ لوکارنوکه در اخیر سال گذشته صورت عملی پیدا کرد ، حکومت المان دراول سنبله (۲۴ اگست) خدمت نظامی را از یکسال بد و سال ترقی داده متعاقب آن در ۲۲ عقرب (۱۴ نومبر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرایط بین المللی بودن رود خانه های المان (یعنی یك قسمت از معاهدهٔ ورسای) و موافقهٔ موقتی تاریخی ۱۴ ثور ۱۳۱۵ (٤ می ۱۹۳٦) را که مربوط به دریا نوردی در رود راین بود ، ملغی قرار داد و درین هر سه موضوع به اعتراضات متواتر فرانسه و بلژیك و پولند که به خود او وجامعهٔ ملل نمودند ، اعتنائی قائل نشد .

اما درعین زمان رئیس مملکت المان درموقع افتتاح مجلس سالانهٔ حزب نازی بمقام نورمبرگ ، نقشهٔ چهارسالهٔ آینده را اعلان کرد که مطابق اظهارات زمامداران المان بواسطهٔ آن ، مملکت مزبور استقلال واستغنای کامل ازمواد خام پیدا خواهد کرد . ونیزمشارالیه خواهشات مستعمراتی خویش را اظهار وعدم شمولیت خود را درمعاهدات با کمونستها تکرار نمود . چنانچه این نطق هتلر ، ممالك بزرگ را باشتباه انداخته در اطراف نکات مذکور تصریحاتی از المان خواسته شد و المان بارهٔ تصریحاتی داده منجمله خواهشات مستعمراتی خود را دراواخر سال ، صریح ساخت و اخیراً نمایندگان المان مشغول اقدامات میباشند تا از یکطرف برای بهبود اقتصادیات المان که از سبب نقشه های وسیع تسلیحات مواجهٔ بحران است ، ازانگلستان وغیره ممالك قروضی حاصل وازطرف دیگر خواهشات حقیقی المان را در بارهٔ استرداد مستعمراتش به ممالك بزرگ حلی سازند . البته المان در مقابل حصول بعضی از مستعمرات سابقهٔ خود و مقداری قرض ، حاضر خواهد شد که به فرانسه و انگلستان ضماناتی بدهد لیکن هیچ انتظار نمیرود که مطابق آرزوی فرانسه باشوروی نیز مفاهمه و معاهدهٔ به بندد . بنابران یگانه مشکلی که تاکنون در راه اجرای مقاصد مهمهٔ المان باقی مانده همین عدم اتفاق نظریات او با فرانسه است که تاکنون بیك نتیجهٔ نرسیده .

در واقعات المان آنچه از همه مهمتر بوده اثرات آن نه تنها برای خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

روز ولت رئیس جمهور امریکا که بار
دوم بریاست جمهور انتخاب گردیده

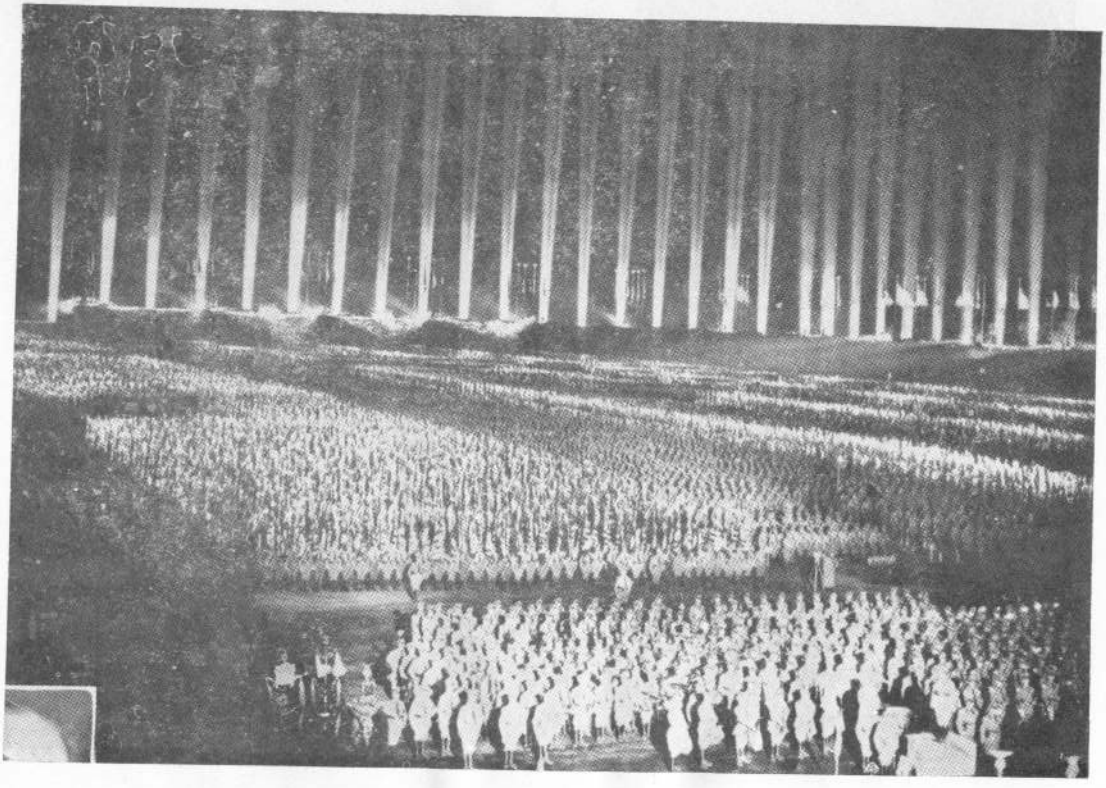
مارشال ریدیر سمگلی مفتش قشون
لهستان و جانشین مارشال پلسودسکی

شوشنگ رئیس‌الوزرای آستریا

بك وزیر خارجهٔ لهستان

یك منظره از مجلس سالانهٔ حزب نازی بمقام نورمبرگ در هنگام شب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

المان بلکه برای سیاست اروپائی و اوضاع بین المللی دارای اهمیت زیادی میباشد هنانزدیکی المان و ایطالیا است که این دو مملکت بنا بر نزدیکی مسلك سیاسی و موافقت مقاصد ملی ، مخصوصاً سیاست مطالبه ، در اواسط سال ۱۳۱۵ بنای نزدیکی را با یکدیگر گذاشته ، پس ازملاقاتها سیاسی ودوستانهٔ که مابین رجال بزرگ مملکتین صورت گرفت (ازقبیل سفیرالفیری وزیر ایطالیا و امبرتو شهزادهٔ ایطالوی و دختر موسولینی به برلین و مسافرت فرانك و جنرال ملش المانی به روما) بالاخره مملکتین تمام موضوعات متنازع فیهای موجوده را که مهمترین آن عبارت از قضیهٔ آستریا میباشد ، کنار گذاشته درموقع مسافرت کونت چیانو وزیرخارجهٔ ایطالیا داماد موسولینی به برلین (از ۲۷ میزان تا ۳ عقرب مطابق ۲۰ تا ۲۶ اکتوبر ۱۹۳۶) بر پروتوکولی امضا نمودند که مطابق آن مملکتین درتمام موضوعات جاریه اتفاق نظر حاصل کردند و نیز در خصوص استخراج منابع طبیعی حبشه ، ایطالیا بموجب همین مفاهمات المان را باخرد شریك واستعدادهای لازمه را ازاوحاصل نمود وهم درهمین موقع مملکتین مذکورمتفقاً حکومت جنرال فرانکورا برسمیت شناخته سفرای خویش را در نزد او اعزام کردند . و مقارن همین زمان بنابر میانجی گری ایطالیا ، المان وآستریا و مجارستان باهمدیگر نزدیك شده ازدعاوی سابقهٔ خویش (شاید موقتاً) صرف نظر نمودند (معاهدهٔ عدم تعرض آستریاوالمان بتاریخ ۱۹ سرطان مطابق ۱۱ جولائی امضا رسیده ولی در ماه عقرب موقع کنفرانس سه گانهٔ وین وبازملاقات میکلاس رئیس جمهور آستریا وهورتی نائب السلطنهٔ مجارستان بهتر تشدید یافت) و برای مطالعهٔ صورت عملی اتحاد ایطالیا و المان دراواخرسال جنرال گورینگ سیاستمدار المانی به روما مسافرت کرده ، بعضی جزئیات این اتحاد را فیصله نمود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه برین المان در زمینهٔ سیاست خارجی خود یك اقدام مهم دیگر نیز کرده که آن عبارت از نزدیکی با جاپان است که آثار آن از اول سال معلوم بوده ، ولی طرفین عقد معاهدهٔ اتحاد نظامی را تردید مینمودند تا آنکه نزدیکی مذکور در ۳ قوس (۲۵ نومبر) ، بعقد یك معاهدهٔ مبارزهٔ متحده با کمونیزم مابین مملکتین تثبیت یافته ، طوریکه ملاحظه میشود روابط المان وشوروی را کشیده ترساخت و کمی بعد ایطالیا نیز بصورت غیرمستقیم بآن شامل گشت و باینصورت دول فاشیست یك محاذ واحدرا بمقابل کمونیزم تشکیل دادند .

در اواخر سال در مملکت المان قلت خوراکه رو نما شده ، حکومت برای تقسیم منصفانهٔ ارزاق سعی بلیغی بکار برد ولی هنوز هم موضوع خوراکه یکی از مشکلات اجتماعی بزرگ المان بشمار میرود .

درین سال روابطه المان با افغانستان بسیار دوستانه وخوب بوده اززئیس‌الوزرا و وزیرحربیهٔ افغان دران جا پذیرائی خوبی بعمل آمد .

ایطالیا

مهترین واقعات سال ۱۳۱۵ ایطالیا عبارت از فتح مملکت حبشه است که در اثر اقدامات هشت ماهه (ازماه میزان ۱۳۱۴ تاماه ثور ۱۳۱۵) به تصرف ایطالیا درآمده وتجاویز جامعهٔ ملل واقدامات خصوصی بعضی دول مانع نظریات موسولینی شده نتوانست . دراوائل این سال اقدامات حربی ایطالیا که بنابر مدافعهٔ جدی حبشی ها وشرایط مخصوصهٔ اراضی مملکت مذکور چندی دو چار سکته گی شده بود ، دفعةً باثر تصمیم صاحب منصبان ایطالوی به اقدامات سریع وشدید ، پیشرفت زیادی نموده ، قوای حبشی ها در چندین نقطه (تمبین ، غدیر اشانغی ، دیسائی) بمقابل حملات هوائی و گلوله باری آبادیها

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسنگرها واستعمال غاز زهردار و غیره عملیات حربی شدید هزیمت خورده ، مضمحل گردید وبا ثر آن در ۱۱ ثور (اول می) وقتیکه قوای ایطالوی بطرف ادیس ابابا در حرکت آمد ، بنابر تحریکات سیاسی که درپای تخت از طرف ایطالویها بعمل آمده بود ، شورشی در ادیس ابابا ظهور کرده ، نجاشی مجبور به ترك وطن گردید وو زرای خویش را بطرف غرب حبشه در علاقهٔ (گور) اعزام نمود و مارشال بادوگلیو بروز ۱۲ ثور (دوم می ۱۹۳۶) داخل ادیس ابابا شده ، حاکمیت ایطالیا برتمام حبشه وپادشاه ایطالیا ازطرف ملت و حکومت مزبور بحیث امپراطور حبشه اعلان شده و اگرچه قسمتی ازقوای حبشی هنوز درمحاذ جنوبی میان سنگرهای معروف (هندنبورگ) موجود بود ، لیکن بهم خوردن نظام مملکت سبب شد که قوای مذکور نیز سنگرها را ترك نمودند ، و به تفصیلیکه در قسمت رویدادهای جامعهٔ ملل ذکر شد ایطالیا حبشه را متصرف گردیده اگرچه درظرف چند ماه آینده حملات وخیمی ازطرف خوانین حبشی بمقابل قوای ایطالوی بعمل آمد و مدتی راه جیبوتی وادیس ابابا قطع ویای تخت تقریباً محاصره بود ، لیکن بمجرد تمام شدن فصل بارانها عساکر ایطالوی به هرگوشه وکنار مملکت اعزام شده ، مقاومت ملی را درهم شکستند . آخرین قوت بزرگ حبشه عبارت از (راس ایمرو) بود که میگویند باثر حرکت قونسلگری انگلیسی ازمقام گور درماه قوس بدست ایطالویها اسیر و دریکی ازجزائر بحر مدیترانه محبوس شده ، باینصورت تقریباً تمام خاك حبشه بدست ایطالیا افتاد ، ولی بعضی خوانین هنوز درکوهستانات دشوار گذار شمال غربی مملکت پنهان میباشندکه وقتاً فوقتاً اسباب مزاحمت مامورین ایطالوی را فراهم میسازند . چنانچه دراواخردلو بعبی درادیس ابابا بالای (گرازیانی) نائب السلطنهٔ

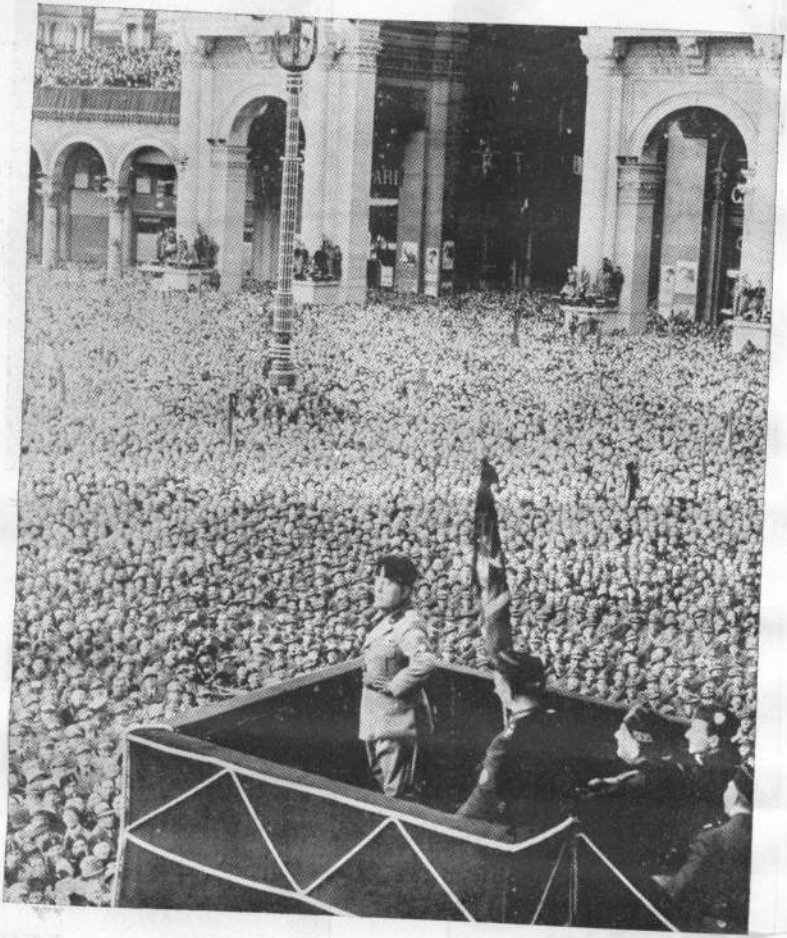
(c) ketabton.com: The Digital Library

ایطالوی افتاده مشارالیه ویك نفرجنرال دیگر راجروح ساخت وباثر آن حکومت عسکری بکمال شدت درسرتاسرخاك حبشه جاری گردیده که تهنوز دوام دارد.

پس ازفتح حبشه ، ایطالیا اعتراضات جامعهٔ ملل را گوش نداده ، بردول بزرگ فشار آورد ، تاموضوع حبشه را یك موضوع طی شده تصور نموده ، تجاویز تعزیری را که براوضاع اقتصادی مملکت اثرات ناگواری واردکرده بود ، رفع نمایند ، دران صورت بالمقابل ایطالیابرای همکاری امورین المللی وتقویت جامعهٔ ملل و رفع اختلافات فرانسه والمان حاضر خواهد شد ، در اثرهمین اقدامات موقع شناسانهٔ موسولینی بودکه درماه جوزا جامعهٔ ملل تجاویز تعزیری را ازسرایطالیا مرفوع ساخت . و درینوقت ایطالیا دوباره روابط تجارتی خویش راباتمام ممالك بالخاصه با المان وممالك جنوب ومرکز اروپا قائم ساخته بموجب معاهدهٔ ماه عقرب همکاری المان را دراستفاده ازمنابع اقتصادی حبشه چه ازجنبهٔ سرمایه وچه از رهگذر متخصصین برای خویش حاصل نمود و متعاقب این در ۱۰ قوس (۲ دسمبر) باجاپان نیز موافقهٔ عقد و حاکمیت جاپان را به منچوکو اعتراف و بالمقابل جاپان حاکمیت او را درحبشه برسمیت شناخته ایطالیا امداد اقتصادی جاپان را نیز برای خویش حاصل کرد .

از طرف دیگر موسولینی درین سال یك سلسله اقدامات سیاسی مهمی را سر دست گرفته بفکر افتاد تا متحدین زیادی را برای خویش پیدا کند چنانچه برای این مقصد وزیر خارجهٔ ایطالیا در موقع مسافرت خود ، معاهدهٔ اتحاد المان و ایطالیا را در برلین (۳۰ میزان مطابق ۲۳ اکتوبر) و موافقهٔ ایطالیا وآستریا ومجارستان را دروین (۱۷ عقرب مطابق ۹ نومبر) امضاء کرده درین مجلس اخیر الذکر ایطالیا حق تسلیات مجارستان را که

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطق معروف موسولینی در شهر میلان که دران قوت و تسلیحات عظیم ایطالیارا اعلان و
نیز خواهشات صلح طلبی خو یش را ظاهر ساخت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کونت چیانو داماد موسو لینی و ز یر
خارجهٔ ایطا لیا

راس امرو مدافع ملی حبشه که اخیراً از
طرف ایطا لو یها دستگیر و محبوس شد

مار شال گراز یانی نائب السلطنهٔ حبشه

راس نا سیبو سردار معروف حبشه که

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاهدات صلح سلب کرده بود) اعتراف نموده و با ینصورت یك محاذ بزرگی را برای خود تشکیل داد ولی با وجود این ایطالیا در رفع نزاع فرانسه و المان یعنی موضوع لوکارنو هیچیك اقدامی ننموده روابط او با فرانسه روز بروز سست گردید ـ بر خلاف در اواخر سال ، باثر مذاکرات زیاد بالاخره موافقهٔ ما بین ایطالیا و انگلستان در بارهٔ بحرمدیترانه امضا شده روابط مملکتین مذکور را پس از یك دورهٔ کشیده گی ممتد اصلاح نمود . تنها تسلیحات مهم انگلستان اخیراً اسباب خوف ایطالیارا فراهم نموده است. درموضوع اسپانیه طوریکه ملاحظه میشود ایطالیا ازاول دلچسپی زیادی به طرفداری متمردین نشان داده ، علی الرغم تردیدات رسمی که همیشه در ین باره حکومت ایطالیا نموده ، امدادهای مادی ومعنوی زیادی ازطرف ایطالیا بهسپاه جنرال فرانکو رسیده ، علاوه برین حکومت ایطالیا درماه قوس حکومت جنرال فرانکورا برسمیت شناخت و سفیر خود را در بر گوس اعزام نمود . چنانچه همین امداد های ایطالیا (والمان وشوروی وغیره) است که خانه جنگی اسپانیا را اینقدر طول داده بآن شکل فجیع وباریکی بخشیده . تاجائیکه میتوان تصدیق کرد ایطالیابی میل نیست که دیکتاتوری فاشیستی دراسپانیا روی کار آمده ، سد بزرگی بمقابل انتشار کمونیزم دراروپا تشکیل بیابد ودرعین حال این حکومت هوا خواه ایطالیا بوده بالواسطه معبر مهم جبل الطارق و مقامات بحر مدیترانهٔ غربی بزیر نفوذ ایطالیا بیاید .

خلاصه ایطالیا در ین سال علاوه برموفقیتیکه در حبشه حاصل ، و جامعهٔ ملل را به رفع تجاویز تعزیری وادار ساخت ، در عالم سیاست بسا کامیابی های دیگری را نیز بدست آورده که شمهٔ ازآن درفوق ذکر شده ومهمترین آن عبارت است اززدیکی او با المان وجاپان و رفع کشیدگی با انگلستان و تورکیه وغیره و پیشرفت متمردین اسپانیه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

در قسمت امور اداری در ین سال موسولینی مجلس شورا ی ملی را لغو و مجلس فاشیست ومجلس ا صنافی را عوض آن تعیین نمود و کار خانه جات را ملی ساخته خودش از تکفل چندین وزارت خانه ومنجمله از وزارت خارجه و حربیه وبحریه وهوائی واصناف صرف نظرنموده ، تنها وزارت داخله ووزارت مدافعهٔ عمومی را بعهده گرفت ودامادخود کونت چیانو (سیانو) راکه اکنون در نزد او اعتمادی ترین وبرگزیده ترین افراد حزب فاشیست است بوزارت خارجه منصوب نموده.

از رهگذر اوضاع اقتصادی در ین سال ایطالیا مواجه با مشکلات باطنی زیادی بوده تجارت و صنایع و زراعت هر سه از اثر تجاویز تعزیری و مخارج گزاف جنگ حبشه ، تنزل فا حشی کرده بود که تنها قدرت شخصی موسولینی موازنهٔ حیات معیشتی را نگهداری مینمود . لیکن اقدامات وسیعی که در طول سال برای اصلاح نواقص ورفع موانع مذکور بعمل آ مده ، اطمینان بخش میباشد .

اسپانیه

مملکت اسپانیه که از سالیان درازی در گوشهٔ گمنا می افتاده و در حیات بین‌المللی چندان سهم بزرگی نمیگرفت ، دفعهٔ درسال ۱۳۱۵ ، صحنهٔ واقعات مهم ومدهشی گردیده که تمام دنیا را کم و بیش بخود علاقه مند ونگران ساخته است . اصل حقیقت اینست که از مدت چند سال باینطرف عقاید ضد و نقیض و احزاب و ممالک مختلفه در مملکت مذکور مشغول اقدامات و کار زوائی شده هر یك برای پیش برد مقاصد خویش کوشش میکنند . چنانچه در اوائل سال ۱۳۱۵ موقع انتخابات عمومی معلوم شد که احزاب اجتماعی (سوسیالست) و فاشیستی بقوهٔ تقریباً مساوی درمملکت صاحب نفوذ میباشند ، ولی با وجود این باثر تحریکات جدی اجتماعیون بالاخره انتخابات بغلبهٔ اجتماعیون تمام‌شده اولین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارحکومت اجتماعی عبارت ازعزل رئیس‌جمهور (زامورا) بود که‌متعاقب‌آن احزاب مذکور بنای تولید فشار را بمقابل احزاب فاشیست گذاشته حوصلهٔ فاشیستها را تنگ ترساختند و در عین حالیکه دول خارجه نیز امداد فاشیست ها را مینمودند انقلاب نظامی در ماه اسد ازمرا کش اسپانیو لی آ غا ز یا فته بز و دی وارد خاك اسپانیا گردید و از آ نو قت به بعد تا کنون مملکت مز بور در میان شعله های آ تش خانه جنگی فجیعی میسو ز د و تمام آ بادیها و عمر ا نات و انتظامات مملکت خراب وویران گردیده . طوریکه دیده‌میشود دراوائل ، ازرهگذر اینکه قوای عسکری وذخائر جنگی مملکت بد ست متمردین (یاملیون)- افتاده بود و نیز امداد های خارجی از المان و ایطالیا برای متمردین زیاد میرسید ، انقلا بیون اسپانیه ، بر حکومت غالب بوده بسا نقاط عمده را اشغال کردند ولی پس ازآ نکه در نزدیکی ما درید (پای تخت) ر سیدند ، معاونت های مهمی از طرف شور وی و فرانسه و غیره برای حکومت ما درید نیز رسیده ، جلو پیشر فت متمردین گرفته شد و از مدت ۵ ماه باینطرف مادرید همانطور در یك حالت نیمه محاصره باقی مانده . و اگر چه برای هر دو طرف امداد های مادی و معنوی از قبیل پول و نفرات (رضا کاران) و جبا خانه و آ ذ و قه باوجود انعقاد معاهدهٔ بیطرفی فراوان میرسد ، جنگ بطور نا محدودی ادامه پیدا کرده است . در رأس حکو مت ا نقلا بی که المان و ایطالیا و پر تگال و آ ستر یا و مجار ستان آ ن را بر سمیت شناخته اند ، جنرال (فرانکو) و در رأس حکو مت ما درید (آ رانا) ر ئیس جمهو ر و (کا با لیرو) بحیث ر ئیس الوزرا و وز یر حر بیه قرار گر فته که برای موخرالذکر در اخیر سال اختیارات دیکتاتو ری نیز داده شده است . نتیجهٔ جنگ خانگی اسپانیه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

از حالا حدس نمیتوان زد زیرا امکانات خسته شدن مبارزین بسبب امداد ها و تحریکات خارجی و امکانات آشتی آنها بنابر اختلاف نظریات و جوش مسلکی آنها ، خیلی کم میباشد و بلکه خوف آنست که جنگ داخلی اسپانیه به کدام جنگ بین المللی منتج نگردد (باقی تفصیلات انقلاب اسپانیه و اقدامات مجلس عدم مداخله‌درقسمت رویداد های جامعهٔ ملل ذکرشده است) .

لهستان (پولینـد)

این مملکت که از سبب واقع بودن در بین دو رقیب بزرگ یعنی المان وشوروی ونیز ازجهت ترقیات روزافزون خود ، امروزتقریباً درقطار دول درجه اول اروپا قرار گرفته ، در سال ۱۳۱۵ در عین حالیکه اقدامات عمرانی وسیع خویش را در زمینهٔ اقتصادیات و عرفانیات وغیره تعقیب کرده ، مشغول یك سلسله اقدامات برای تأمین امنیت خویش نیز گردیده و خوف تصادم دودستهٔ مخالفیکه دراروپاتشکیل گردیده ، حکومت وارسارا بفکر چاره‌جوئی انداخته‌تا دامان او درین گیر و دار همسایگانش گیر نیاید . مهمترین اقدامات سیاسی پولینـد عبارت از نزدیکی مجدد او با فرانسه است که در اثر سفر رئیس ارکان حربیهٔ فرانسه بوار سا ومتعاقب آن سفر جوابیهٔ جنرال ریدز سمگلی مفتش عمومی قشون لهستان ، در پاریس ، صورت حقیقت پیدا کرده فرانسه برای لهستان ۲۶ملیون پوند سترلنگ قرض داد تابوسیلهٔ آن امور عسکری مملکت مکمل تروا قدامات عمرانی مقتضیه اجراء پذیر گردد . لیکن باوجوداین لهستان علی‌الرغم‌مساعی فرانسه باشوروی وچکسلواکیه معاهدهٔ امداد متقابل را امضاء نکرد . وتنها با انگلستان (موقع سفر بك به لندن‌ومفاهمهٔ موافقت‌کارانهٔ او با زمامداران انگلیس)و بلژیك‌خود را قریب‌ساخته ، نظریات صلح‌خواهی‌وبیطرفی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خودرا بهمه‌گان آشکارساخت . اما باوجود اینها مشکلاتی در روابط او باالمان بوجود نیامده بلکه طرفین دم از دوستی میزنند . و اخیراً جنرال کورنگ وزیر المانی مسافرت دوستانهٔ به لهستان نموده است .

درین سال کابینهٔ کوسیالکوفسکی بنابر مسائل شخصی و پارهٔ مسائل حزبی استعفاداده ، سوکلاکوفسکی یکی ازجنرال‌های مهم‌مملکت ، زمام‌ریاست وزرارا بعهده گرفت ولی وزرای عمده از قبیل (بك) وزیرخارجه تبدیل نیافتند .

درموسم خزان بمناسبت سالگرهٔ تاسیس جمهوریت واستقلال پولیند برای «ریدزسمگلی» رتبهٔ مارشالی‌ودرامورمملکت تقریباً همان‌حیثیت پلسودسکی‌داده شد .

در اخیر سال وزیر خارجهٔ لهستان در مجلس ملی ، خط مشی حکومت خود را در زمینهٔ سیاست خارجی ظاهر ساخته از نزدیکی با فرانسه و بهبود مناسبات خود با شوروی و حسن روابط با المان سخن رانده اما راجع به چکسلواکی ولیتوانیا چیزی نگفت.ونیزدرهمین‌وقت‌حکومت لهستان بصورت‌نیم‌رسمی مطالبات‌مستعمراتی خویش را آشکار ساخته مجبوریت ومشکلات خود را از رهگذر تزئید روزافزون نفوس وقلت موادخام خاطر نشان کرد که این‌موضوع تاکنون بصورت واضح زیربحث نیامده وممکن بزودی‌درانجمن مخصوص‌جامعهٔ‌ملل مطرح گردد .

در اواخر سال بنا برمساعی وزیر خارجهٔ لهستان که از طرف جامعهٔ ملل بمطالعهٔ قضیهٔ (دانزیك) مقرر شده‌بود ، قضیهٔ مذکور بموافقت‌نمایندهٔ جامعهٔ ملل ومجلس اعیان شهر آزاد مذکور انجامیده ، شورای جامعه ومجلس اعیان دانزیك از مساعی‌مشارالیه که یکی ازباریکترین‌قضایای اروپائی‌را بفیصله‌رسانیده ، تشکرنمودند .

علاوه برین درین‌سال کشمکش‌های حزبی که درسال گذشته فضای‌داخلی مملکت‌را پر آشوب ساخته بود از برکت اقدامات حکومت مذکور رفع گردیده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

آستریا

این مملکت که باوجود کوچکی درصحنهٔ سیاست اروپا اهمیت بزرگی را حائز شده ، درین سال تغیرات مهمی‌را دیده که مهمترین آن عبارت از سقوط حزب شاه طلب ومخالف المان یعنی حزب هایموئر (فوج ملی) ورئیس آن شهزاده ستار همبرگ، وانعقاد معاهدهٔ عدم تعرض باالمان‌است (ماه سرطان) که تفصیلات آن بتکرار ذکر شده . وگویا آستریا در اثر مشورهٔ موسولینی سیاست سه سالهٔ خویش را که مبنی برد شمنی باالمان بود ، بعد از نزدیکی المان وایطالیا ترك گفته ، وباالمان از در آشتی پیش آمده ولی المان هم از مطالبهٔ الحاق آستریا به خاك خود (شاید موقتاً) صرف نظر نموده است که با ثر این نزدیکی ها روابط آستریا با مجارستان نیز خوب شده است .

از طرف دیگر درین سال حکومت آستریا به تفصیلیکه در قسمت رویداد های جامعهٔ ملل ذکر شد ، در دنبالهٔ اعلان نظام اجباری (بر خلاف معاهدات صلح) که در اواخر سال گذشته صورت گرفت ، نگرانی مالی جامعهٔ ملل را نیز از سر خود رفع نمود ـ وبه شوشنگ اختیارات دیکتاتوری داده شد .

باقی ممالك اروپا

بحکم قلت صفحات وترا کم مضامین ، لاجرم ازتذکار مفصل گذارشات باقی ممالك اروپائی صرف نظر نموده تنها بذکر ممالکیکه دران وقائع قابل ذکری اتفاق افتاده اکتفاء میورزیم .

پرتگال : حکومت فاشیستی پرتگال هوا خواهی‌از متمردین اسپانیه نموده ، امداد های زیادی بآنها بعمل آورده و روابط خویش را باحکومت

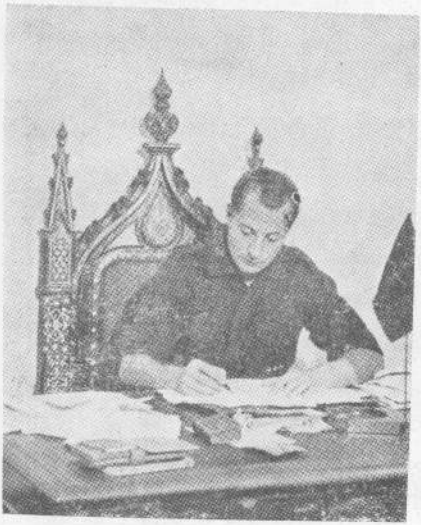
(c) ketabton.com: The Digital Library

لارگو کا بالیرو رئیس الوزراء
و وزیر حربیهٔ حکومت مادرید
که اخیراً برایش اختیارات
دیکتاتوری داده شده

آزانا رئیس جمهور اسپانیه

دل ری ویرامحرك حقیقی انقلاب هسپانیه که موقع
آمدن باسپانیه طیاره‌اش درراه سوخته فوت شد.

جنرال فرانسسکو فرانکو رئیس درجه اول
متمردین اسپانیه

اولین ملاقات جنرال « فرانکو » و جنرال « مولا » زمامداران درجه اول انقلابیون اسپانیه در شهر برگوس
(در وسط جنرال فرانکو ، طرف چپ او شخص عینك دار بلند قامت جنرال ایمیلیو مولا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادرید قطع و بالمقابل حکومت فرانکو را اعتراف کرده است . چنانچه عایق بزرگ اجرا و پیشرفت قانون عدم مداخله درامور اسپانیه نظریات حکومت پرتگال شناخته میشود . لیکن عناصر اشتراکی در جریان سال چند مرتبه واقعات خونینی را در شهر های پرتگال بوجود آورده اند .

بلژیك : واقعهٔ مهم بلژیك عبارت ازکامیابی سوسیالست ها در انتخابات ودیگر اعلان بیطرفی است که پادشاه دراجلاس شورای ملی درضمن نطق خود بآن اشاره نموده و این بیطرفی فرانسه را بسیار مضطرب و بالمقابل المان را بسیار مطمئن ساخته است . با وجود این بلژیك تسلیحات خویش را افزوده و علاوتاً در مسائل لوکارنو و مطالبات المان ، پیروی فرانسه و انگلستان را مینماید . اوضاع داخلی بلژیك درین سال از سبب زد و خورد های حزبی پرآشوب بوده ، چندین کابینه تغییر و تبدیل شده است .

هالند : مهمترین واقعهٔ هالند درین سال عبارت ازعروسی دخترملکه ولهلمینا حکمران مملکت است که (ژولیانا) نام دارد و ولیعهد مملکت میباشد و با یکی از شهزادگان خاندانهای سابق جرمنی موسوم به (هربرت) ازدواج نموده .

اتحاد صغیر : ممالك اتحاد صغیر یعنی چکوسلواکیه ، رومانیه ویوگوسلاویه ، ازتسیحات آستریا ومجارستان بهراس افتاده ، شیرازهٔ اتحادخود را باوجود تمایلات خصوصی بعضی ازآنها ، تشئید نموده درمواقع لازمه متحداً به نسبت تجاوزات ممالك مذکور ازمقررات معاهدات صلح اعتراض کرده اند ، اما بازهم سلسلهٔ اتحادمذکور از سبب تمائل چکوسلواکیه به شوروی و تمائل یوگوسلاویه با ایطالیا والمان متزلزل بنظر میرسد

اتحادیهٔ بالقان : اتحادیهٔ بالقان که مرکب ازیوگوسلاویه ، رومانیه ، یونان وترکیه است درین سال آنها نیز بمثل اتحادیهٔ صغیر روابط خویش راتحکمتر ساخته ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

در اخیرسال بلغاریا را نیز بطرف خود متمایل ساخته‌اند و روابط یوگوسلاویا وبلغاریا برخلاف سابق خوب شده ولی البانیه هنوز ازاین اتحادیه دوری میجوید .

ممالك اسکاندینا ویا : این ممالك که عبارت است ازسویدن ، ناروی ، دنمارك و فنلیند ، درحال بیطرفی بسوی تسلیحات خویش توجهٔ بیشتری کرده ودرموقع انعقاد معاهدهٔ بحری شوروی وانگلستان بران متحداً اعتراض نموده اند . و هم ممالك مذکور با هالین و بلژیك و لوکزامبورگ و غیره نسبت باصلاح اقتصادیات خود بمقابل هاگ مجلسی منعقد نموده اند .

ممالك بالتیك : ممالك بالتیك که مراد ازلیتوانیا ، لتونیا واستونیا است ، درین سال بطرف شوروی بیشتر دلچسپی نشان داده وازخوف المان ، اتحادّ خویش را محکم تر ساخته اند .

دول امریکائی :

ممالك متحدهٔ امریکا

سال ۱۳۱۵ برای مملکت بزرگ جماهیر متحدهٔ امریکا ازحیث اوضاع داخلی ومعیشت ملی یك سال خوشی نبود. چه درسرتاسراین سال بحران اقتصادی وفشارهای معیشتی مردمان امریکا را درعذاب داشته ، هیجانات مهمی ظهور کرده وعلاوه برین بسا وقائع خوب و بددیگردر آنجا اتفاق افتاده ـ بالمقابل از رهگذر سیاست خارجی ممالك متحده در کمال آرامی خاطر زیست نموده و تنها برای حفظ ماتقدم متشبث به افزودن قوای عسکری خویش گردیده تا درموقع لزوم بی قوت نباشد ونیز درجریان همین سال ممالك متحده مساعی بزرگ وقابل قدری برای تأمین صلح در امریکا بعمل آورده که تفصیل آن درفسمت امور بین المللی ذکرشده مختصری‌هم ذیلاً درضمن دیگر وقایع ممالك متحده‌ازنظر خوانندگان گرام خواهد گذشت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

از آثار متبرك مزار شریف : لوحهٔ چوبی صنعت نجاری فیروز نخجیر که در سال ۱۳۰۰ه
ساخته ودر روضهٔ مبارك موجود است .

Inscription sur bois (19 é S.) ,au musée de Mazar-i-Charif

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمونهٔ خطاطی هرات علی عهد سلطان حسین بایقرا و علی کاتب نام کتابت بنام قاسم

Spécimen d'écriture d'un calligraphe contemporain d'Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

در ۱۵ حمل (٤ اپریل) « هوپتمان » قاتل پسر لندبرگ هوا باز که قضیهٔ اختطاف وقتل مذکور در ظرف ۷ سال اسباب نگرانی تمام ملت اتازونی را فراهم کرده بود ، اعدام شده ، این قضیهٔ پر پیچ ومطول خاتمه یافت . در همین اوقات حکومت امریکا معاهدهٔ جدید بحریه را امضاء نموده ، نسبت تسلیحات بحری خویش را بانگلستان و فرانسه تعین نمود .

در اوائل سال انتخابات عمومی آغاز یافته ، در نتیجه حزب دیموکرات که رئیس آن روزولت است ، غلبه یافت و روزولت در ۱۱ عقرب (نومبر) دو باره بریاست جمهور بر قرار گردید و در ماه دلو رسماً دومین دورهٔ ریاست جمهورخویش را آغاز کرد .

درماه سنبله حکومت اتازونی معاهدهٔ پولی معروف را که مابین انگلستان و فرانسه و اتازونی منعقد شده بود امضاء کرده نرخ مبادلهٔ دالر را بمقابل فرانك فرانسه و پوند انگلیس مستقل ساخت .

بتاریخ ۲۰ قوس (۱۲ دسمبر) کنفرانس (پان امریکن) یعنی اتحاد امریکا بمقام بوینس آیرس (ارجنتائن) باثر اقدامات روزولت منعقد ومیثاق ممالك امریکائی را تصویب نموده ، بوسیلهٔ آن ممالك امریکائی صیانت یکدیگر خویش را اعتراف وهمکاری خود را در امور بین‌المللی امریکائی تعهد نمودند.

در اوائل جدی اعتصابات مهمی در کار خانه جات موتر سازی (جنرال موتر) بوقوع پیوسته ، مدت درازی طول کشید و منجر به تصادمات خونین مابین اعتصابیون وعساکر حکومتی گردید . و بالاخره باثردادن مراعات هائی که دراثرمیانهٔ روی حکومت ازطرف مالکان کارخانه جات درحق کارگران وعده شد ، اعتصابات مذکور رفع گردید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

درماه دلو رود (مسی سی پی) طغیان کرده ، هزار ها نفر را بیخانمان ساخت ومیزان تلفات به میلیارها دالر بالغ گردید وآب خیزی مدت ۱۵ روز دوام کرده ، با ثر آن مجلس کبیر اتازونی امداد معتنا بهائی را برای مصیبت رسیدگان آب خیزی وتلافی خسارات وارده منظور نمود .

درطول این سال روابط اتازونی باتمام دول اروپائی وآسیائی خوب بوده ، مملکت مذکورقانون بیطرفی را که دراواخرسال گذشته ، اعلان کرده بود ، بدرستی مراعات نموده ، در موضوع حبشه و اسپانیه و غیره سهمی نگرفت ـ دراخیرسال نمایندگان فرانسه وانگلستان برای مذاکرات قروض حرب عمومی که به دوش شان باقی مانده ، ونیز جهت مذاکره دراطراف وسائل اصلاح ورفع موانع تجارت بین المللی واقتصادیات عمومی بامریکاعزیمت کردند ولی نتیجه تا کنون معلوم نشده است .

خلاصه ممالك متحدهٔ امریکا در طول این سال با وجود پریشانی های داخلی خویش ، درراه حفظ و تأمین صلح و رفع بحران اقتصادی ومشکلات تجارتی جهان قدمهای جدی بر داشته که جامعهٔ بشریت آن را بنظر تقدیر مینگرد .

باقی ممالك امریکا

مهمترین واقعات سال ۱۳۱۵ ممالك امریکائی عبارت از انعقاد کنفرانس پان امریکن است که تفصیل آن علیحده ذکر شده و معاهدهٔ که در کنفرانس مذکور بامضاء رسیده ، بنیان صلح را مابین ممالك امریکائی تحکیم نموده و اختلافات سابقه را بالمرهٔ مرفوع ساخته است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

موزهٔ کابل

نگارش جناب احمد علیخان «کوهزاد»
مترجم دار التحریر شاهی

لفظ موزه اصلاً از کلمهٔ یونانی « موزین Mouseion » گرفته شده واین کلمه درعرف یونانیان قدیم اصلاً به معبد « و میوزها Muses » یعنی ربة الانواع افسانه ئی صنایع و در عین زمان به این مناسبت به تپهٔ که در شهر « آتن » منسوب به این ربة الانواع شده بود اطلاق میشد . بسان تر این کلمه کمی از معنی اساسی خود برامده و در عصر بطلیموس شاه مصر یك حصه از قصر اسکندریه که در انجا علما و فیلسوفان بزرگ وقت را شاه مذکور جمع نموده بود وکتابخانهٔ بزرگی هم داشت، داده شد . آهسته آهسته با مرور زمان و مقتضیات سیر مدنیت معنی این کلمه کشاده و جامع تر شده بار اول بیك نوع مؤسسه هائی اطلاق میشد که در آن فقط آثار تاریخی قدما را جمع نموده بودند.به این معنی و به این وقت موزه فقط عبارت از یك عمارتی بود که در آن تنها یکعده اشیارا ازنقطهٔ نظر قدامت تاریخی میگذاشتند . کم کم با تحولات دیگر درین دائرهٔ اخیر هم معنی کلمهٔ « موزه » انبساط یافته و موزه ها در شعبات مختلف زندگانی بمیان آمد . مانند موزه های زراعتی فلاحتی ـ فضائی ـ بحری ـ موزه های متعدد و مختلف فنون و ادوات عسکری موزه های تخنیکی و اکتشافات قطبی و غیره و غیره . درین صورت اخیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(موزه) و « کولکسیون » که پس از ان کشاده‌تر صحبت خواهیم کرد در معنی مترادف هم شدند زیرا « کولکسیون » عبارت از « اجتماع یك عده اشیا » است و طوریکه دیدیم موزه های فوق هم هر کدام بجای خود یك « کولکسیون » بزرگی میباشد که یکعده اشیاء مربوطبیك موضوع معین دران جمع گردیده است .

چون این موزه های اخیرالذکر برخلاف موزه های قدیم مخصوصاً برای مطالعات وافزایش احاطهٔ علمی شایقین تاسیس شده و مفهوم تازه‌ئی بخود گرفت بشکل مؤسسهٔ نو در آن تغیراتی بعمل آوردند و قبل ازهمه کتابخانهٔ مخصوصی به آن علاوه کردند . درین وقت موزه ها وضعیت رکود و خمود خود را از دست داده و در اثر مراجعه و مطالعهٔ ارباب ذوق شکل یکنوع مکتب یا دارالمطالعهٔ مخصوصی بخودگرفت . چنانچه موزه خانه ها درعصر حاضر بهترین محل مطالعات تاریخی - ادبی - علمی - صنعتی - تخنیکی و غیره میباشد زیرا آثار و کتب مربوطه یکجا در دسترس شایقین است .

از نیمهٔ اخیر قرن ۱۹ باینطرف یکعده مؤسسات دیگر هم اگرچه به نام و نشان علیحده عرض اندام نموده اند در حقیقت کار موزه را میدهند . این مؤسسات بنام های « گالری » « اکسپوزیسیون » و « کولکسیون » وغیره یاد میشود. وظیفهٔ اجتماعی آنها قرار آتی است : « گالری » که معنی لغوی آن اصلاً « دهلیز » است امروز فقط به موزه هائی اطلاق میشود که در آن آثار خامهٔ نقاشان و رسام های معروف را میگذارند و دیوار های بزرگ آنرا فقط به بلو های مختلف مزین میکنند .

« اکسپوزیسیون » که به اصطلاح امروزی به کلمهٔ « نمایش » ترجمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میشود هم در حقیقت یکنوع « موزهٔ موقتی » است که تنها اختصاص به آثار تاریخی ندارد بلکه بیشتر با داشتن جنبهٔ تجارتی برای سراغ بازار مال التجاره و فروش اموال تاسیس میشود و محرك بزرگ آن درین اواخر بحران عالمگیر اقتصادی است چنانچه پشت هم درین چند سال اخیر این نمایشات در شهر های اروپا مروج شده و امسال بزرگترین آن بنام « نمایش پاریس » در پایتخت فرانسه افتتاح خواهد شد .

« کولکسیون » هم با مفهوم امروزی خود مترادف موزه شده ومیتوان آنرا « موزهٔ شخصی » یا « انفرادی » نامید و این عمومی ترین شکل موزه است که هرشخص مطابق ذوق وسلیقه و تخصص خود تشکیل داده میتواند چنانچه در اروپا و امریکا ملیون ها نفر از خود کولکسیون ها دارند و مطابق ذوق خود هر کسی از مسکوکات و تکت پسته گرفته تا پروانه و حشرات و هزاران چیز دیگری که در فکر ما هم هنوز خطور نکرده است جمع آوری میکنند واین شوق در بعضی پول دار ها با مرور زمان بدرجهٔ زیاد شده که تمام دارائی خودرا درین راه وقف نموده‌اند چنانچه اکثر موزه های بزرگ دنیا که امروز بیننده‌را واله میسازد دراوائل کولکسیون شخصی کدام صاحب ذوق ثروتمندی بوده که در زندگانی و یا بعد از مرگش بدست دیگری افتاده و یا از جنبهٔ اهمیت، حکومت آنرا خریداری کرده و احاطهٔ آن وسعت یافته و مبدل بیك موزهٔ عظیم الشان گردیده است .

حالا که قرار فوق مختصراً معنی کلمهٔ (موزه) و تحولاتش گفته شد میرویم به اصل مقصد که موزه در افغانستان چه وقت بمیان آمده و آثار موضوعهٔ موزهٔ فعلی کابل عبارت از چیست ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

موزه از نقطه نظر شق (عتیقه فروش) antiquaire درافغانستان در زمانه های قبل الاسلام وجود داشت زیرا در بامیان که برای زوار خارجی مثل یك (موزهٔ مذهبی) بود در مجاورت مجسمه های بزرگ دکانهائی وجود داشت که (بنام یارگار بامیان) هیکل های کوچك ومجسمه های بزرگ و مینا تور های تصاویر رنگه و دیگر تصاویر عجائب نقاشی ، مهندسی رسامی این محل معروف را میفروخت. چنانچه نمونه های کوچك مجسمه های بزرگ بامیان ذریعهٔ زوار تا به جاپان هم رسیده است . همین طور هیچ شبهه نیست که در هده هم بوده باشد زیرا بزرگترین مکاتب و کار خانه های هیکل تراشی این مقام حتماً مغازه هائی داشته که مانند عتیقه فروشان امروز آثار گران بهای این جا را به زوار و ارباب ذوق میفروخت .

موزه به معنی (کولکسیون شخصی) هم در افغانستان بی سابقه نیست بلکه از چندین قرن باینطرف همیشه صاحبان ذوق زیادی درین دیار زیسته و هر کدام به گرد آوری آنچه علاقه داشته زحمات زیاد کشیده و اگرخوب موضوع کولکسیون ها مطالعه شود دیده میشود که مانند ذوق واحدی که تا این اواخر بیشتر در عالم شرق رواج داشت همه جنبهٔ ادبی داشته مانند کولکسیون های کتب قلمی ، کولکسیون های اشعار نایاب در بیاض ها وجنگ ها ، کولکسیون های مینا تور و عکس‌ها ، کولکسیونهای نمونه های خطی خوشنویسان بزرگ ، کولکسیون گل ها ونباتات قشنگ بالاخره کولکسیون البسهٔ ملی و مسکوکات و تکت پسته وغیره . یك چیز دیگری که بیشتر ذوق ملی و روح شهامت قومی مارا ارائه میکند و بیشتر اختصاص به افغانستان دارد کولکسیون اسلحه است چنانچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

از زمان قدیم این رویه معمول بوده و امروز در اکثر خانه ها نتیجهٔ کولکسیون اجدادی آنها به سلیقهٔ قشنگی موجود است . ذوق کولکسیون خوشبختانه در ین سالهای اخیر در مملکت ما بیشتر ترشده و امروز ارباب ذوق بسیار چیز های دیگری را که سابقاً به آن اهمیت داده نمیشد میخرند جستجو میکنند و با ذوق شخصی خود کولکسیون میسازند .

بالاخره موزه به معنی مختصهٔ حفظ آثار تاریخی اگر چه بار اول در ۱۲۹۷ هـ یعنی ۱۹ سال قبل تاسیس شده لیکن شاهان با ذوق افغانستان با سلیقهٔ شاهانهٔ خویش قبل از این تاریخ کولکسیون های بزرگ شخصی داشتندکه هر کدام اهمیت یك موزه را حایز بود چنانچه « میخ زین ها » و « صندوق خانه های جنسی » بزرگ سلطنتی از موزه گران بها تر و چیزهای نادر و قیمت دار درانجا پیدا میشد . و طوریکه ذیلاً خواهیم دید شالودهٔ اساسی موزهٔ فعلی کابل ما را همین کولکسیون های شخصی و آثار صندوقخانه های جنسی قدیم انها تشکیل داده است .

موزه قراریکه بالا ذکر کردیم رسماً باراول درسال ۱۲۹۷هـ ش تاسیس و عمارت اولیهٔ آن عمارت تاریخی « باغ بالا » بود که به سه کیلو متری غرب کابل بالای تپه درمیان تاکستان قشنگ ۹ برجه افتاده و تعمیر آن یادگار عصر سلطنت اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم است . موزه در بدو تاسیس خود مربوط به « شاه آقاسی » حضور پادشاه بوده و اولین مرحلهٔ مدیریت آن به جناب غلام محی الدین خان مدیر فعلی موزه و جشن سپرده شده بود و آثار اولیهٔ آن را عموماً کولکسیون های شخصی شاهان افغان ومحتویات صندوق خانه های جنسی تشکیل میداد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی آنچه در موزه دیده میشد تماماً کتب قلمی ، زره و خود و اسلحه و البسهٔ ملی شاهان و اقوام غیور افغان ، زر دوزی ها ، خامك دوزی ها مبل و اثاث البیت ، علمهای جهاد ، صندوق های عاج و چوبی منبت شده بساط های شطرنج ، نمونه های خطی ، ظروف و مسکوکات وغیره از ین قبیل چیزها بود . موزه در سال ۱۲۹۹ از دائرهٔ شاه اقاسی شاه منفك و به وزارت معارف مربوط گردید چنانچه مانند تشکیلات سائر ممالك تاحال بوزارت معارف مربوط است .

درسال ۱۳۰۰ هـ ش مطابق ۱۹۲۲ مسیحی پس ازینکه امتیاز حفریات به هیئت علمی فرانسه داده شد وضعیت محتویات موزهٔ کابل تغیر کرد زیراقراریکه بعد ها مفصلاً خواهیم دید ازآن تاریخ بعد دراثر کاوش های علمی که شده رفت آثارگران بهائی ازسینهٔ خاك بیرون آمد طوریکه امروز یکحصهٔ بزرگ اهمیت موزهٔ مابه آن منسوب است .

در ۱۳۰۳ موزهٔ کابل از (باغ بالا) تغیرمحل داده وبه نفس کابل درداخل ارگ شاهی در عمارت قشنگ وتاریخی دیگر که وجود آن ازلحاظ ظرافت منحصر به فرد است ومعمولاً (سراچه) یا (کوتی باغچه) خوانده میشود انتقال یافت ـ موزه شش سال حیات خود را دراینجا گذرانیده این زمانی بود که تازه سروصورت آن قشنگ شده بود زیرا بعلاوهٔ اینکه آثار اسلامی و ملی آن بیشتر شده بود دراثرحفریات هده وبگرام ونتیجهٔ فوق العادهٔ که ازنقطهٔ اول الذکر بدست آمد قسمت آثارقبل الاسلام آن هم یك دفعه دوبالاشد زیرابالا انتظاروتصور، طوریکه موسیو گودار میگوید (یك موزهٔ آثارصنعت گریك و بودیك) مکشوف شده وهزاران مجسمه گك های قشنگ چونه ئی ، سنگی ولوایح مهم تاریخی دیگر به

(c) ketabton.com: The Digital Library

موزه افزوده شد . اگرچه بواسطهٔ عدم وقت ترتیبات اصولی آثارجدید فوق عملی نشده بود معذالك موزهٔ کابل درین وقت بلامبالغه یکی ازغنی ترین ومهمترین موزه های مشرق حساب میشد . ـ انقلاب ۱۳۰۷ـ ۱۳۰۸ طوریکه اکثر مراکز علمی ، مکاتب ـ لابراتوارها « کیمیاخانه » ـ کتابخانه های ملی وشخصی واکثر عمارات تاریخی مارا به آتش خود سوخت موزهٔ ماراهم امان نداد وچون این موسسه در داخل ارگ سلطنتی بود بیشتر مورد حمله قرار گرفت و درنتیجه آثار گران بهای آن بدست های ازخود وبیگانه افتاده وآخرکار به جاهای باز نا گشتنی رفت . بعد ازروز گارشاه انقلاب خوشبختانه وضعیت بحران انگیز موزهٔ مابعد ازتلفات زیاد خاتمه یافته وباعصر اصلاحات سلطنت اعلیحضرت محمدنادرشاه فقید رحمت الله علیه جراحات دل پاره پارهٔ این موسسهٔ تاریخی هم روبه التیام گذاشت وچون محل موزه در داخل ارگ سلطنتی مناسبت نداشت وازطرفی جای آنهم بسیار خورد بود دراواخر ۱۳۰۹ یکی از بزرگترین عمارات جدید دار الفنون به شش کیلومتری جنوب غرب کابل انتقال یافت این عمارت اساساً خیلی برای موزه موزون است چه ازحیث داشتن مدخل بزرگ ، محوطهٔ نیم دایره ، دهلیز های طولانی ، زینه های پربر وعریض ، اطاق های وسیع وروشن ، طبقات متعدد به مقتضیات این موسسه موافق است وبیننده را حتماً زیرتاثیر میگیرد .

برای جبران تلفات وارده پس ازینکه وزارت معارف مجدداً تاسیس شد از طرف حکومت پول هنگفتی برای موزه هم اختصاص داده شد تا دردایرهٔ امکان ازآثارقدیم آن واشیای جدید خریداری شود چنانچه درمیان کتب وآثار اسلامی بعضی چیزهای قدیم که بدست آمده دوباره خریداری شده است . ازپول هنگفتی که فعلاً درین سنوات اخیر ، مخصوصاً درسال جاری در بودجهٔ وزارت معارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

برای موزه اختصاص داده شده بخوبی معلوم میشود که حکومت فعلی‌ما در حفظ آثار وافتخا رات ملی چه‌در موزه و چه در حفاظهٔ ابنیهٔ تاریخی اهمیت فوق العاده میدهد وبعلاوهٔ بودجهٔ مخصوص موزه درنگه‌داری عمرانات باعظمت گذشتهٔما ازدگر کمک‌های مادی ومعنوی هم‌خود دارای نمیکند چنانچه دربن چندسال خارج از بست‌وزارت معارف‌درمرکزوولایات‌مملکت مقبرهٔ شاعروحکیم‌بزرگوارمشرق «سنائی» غزنوی و آثار باعظمت بامیان و مقبرهٔ شهیدشاه بزرگ افغان احمد شاه بابا و مبرویس بابای هوتکی زعیم بزرگ ملی و مزار متبرك خصرت نعیم ، مقبرهٔ بابرشاه ، شهرتاریخی بلخ ، بالاحصار کابل ، مزارشاه دوشمشیره وبسیار عمارات تاریخی دیگر ترمیم وآبادشده وروی هم‌رفته علاقهٔ حکومت متبوع مارا در حفظ شئون افتخارات ملی‌ارائهٔ میکند .

روی هم‌رفته پولی که در ۱۳۱۰ برای موزه دربودجه وزارت معارف منظوری یافته است مبلغ زیاد و معتنابه است که برای ادارهٔ فعلیهٔ موزیم کابل کافی شمرده میشود .

❀

❀ ❀

موزهٔ کابل باتمام تحولات که درین عمر ۲۰ سالهٔ حیات رسمی خود دیده وتلفات وارده وبازاصلاحات وترمیماتی‌که درآن بعمل‌آمده بصورت مجموعی ازنقطهٔ‌نظر عصری‌که اشیابدان تعلق دارند به دوحصهٔ تقسیم میشوند : یکی‌حصه ویا آثار اسلامی و دیگرحصهٔ ویا آثارقبل الاسلام . اگرچه عمارت دومنزلهٔ موزه مادةً زمینهٔ خوبی برای جدائی آثار این دوعصرفراهم کرده وبصورت عمومی تاجائی این منظور مراعات هم شده چنانچه آثار عصراسلامی در منزل فوقانی و آثار عصر قبل الاسلام درمنزل تحتانی میباشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثار عصر اسلامی

آثار اسلامی موزهٔ کابل که عموماً در ابتداء شالودهٔ این موسسه را تشکیل میداد و تا چند سال اولی غیر ازان چیز دیگر در موزه نبود عموماً عبارت است از :- قرآن های شریف قلمی بخط کوفی و عربی ، کتب قلمی و مینا توری - اسلحه والبسه شاهان واقوام مختلف افغان ، نمونه های خطی ، ظروف مسی عصر تعالی غزنی و غور ، خامك دوزی و سوزن دوزی ، آثار نقاشی غزنی ، ظروف و اشیای سنگی قندهاری و غیره غیره - این طور اشیا چون قبل از انقلاب در موزه وجود داشت و چشم متهاجمین هم به اهمیت آنها اشنا بود بیشتر صدمه کشیده و تلفات داده معذالك آنچه موجود است معروف ترین آن بصورت خلص قرار آتی است :-

درمنزل بالا دراطاق تبرکات اشیای مقدسه :

نمره ۸۳/۱ :- بعضی آیات قرآن کریم بخط کوفی بقلم حضرت سیدنا عثمان رضی الله تعالی عنه

نمره ۸٤/۲ :- بعضی آیات قرآن کریم بخط کوفی بقلم حضرت سیدنا علی کرم الله وجه

نمره ۸۵/۳ : بعضی آیات قرآن کریم بخط کوفی بقلم حضرت امام حسن رض

نمره ۸٦/٤ :- بعضی آیات قرآن کریم بخط عربی در پردهٔ دل آهو.

نمره ۸۷/۵ :- بعضی آیات قرآن کریم بخط کوفی بقلم حضرت علی رض

❀ تصاویر آثار مهمهٔ موزهٔ کابل درسالنامه های گذشته درج شده بنابران ازتکرار آن صرف نظر نموده تنها درج تصاویر تقسیمات داخلی موزه وحصص مخصوصهٔ هردسته اشیاء اکتفاء گردید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۹۰ : - سه جلد قرآن شریف بزرگ که ازروی قران خط کوفی حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه عکس گرفته شده .

نمره ۹۱ : ـ قران مجیدمترجم رسم الخط کوفی کاغذ نباتی خانبالغ ازاول سورهٔ شعرا و ترجمهٔ آن بخط نسخ عربی که ازنواحی خرابه های شهر غلغلهٔ بامیان در ۱۳۳٤ هجری قمری پیداشده .

نمره ۹۹ : ـ عکس نامهٔ حضرت سرور کائنات بنام مقوقس مصری .

نمره ۹٦ : ـ عکس نامهٔ حضرت پیغمبرما محمد مصطفی صلی الله علیه وآله اسلم عنوان مندز بن ساوی ملك بحرین بخط کوفی .

کتب معتبر قلمی کتابخانهٔ موزه (منزل بالا) :

هفده کتاب در یك وقایه :

این هفده کتاب عبارت است ازآثارسه شاعرنامی بزرگ ، مولانا جامی ـ نظامی گنجوی ـ امیرخسرو دهلوی واسمای آن قرارآتی است : هفت اورنگ جامی (سلسلة الذهب ـ سلامان وابسال ـ تحفة الاحرار ـ وسبحة الابرار ـ یوسف زلیخا ـ لیلی مجنون ـ خرد نامهٔ اسکندری) خمسهٔ نظامی (مخزن الابرار ـ خسرو شیرین ـ لیلی مجنون ـ هفت پیکر ـ سکندرنامه) خمسهٔ امیرخسرو دهلوی (مطلع الانوار ـ خسرو شیرین ـ لیلی و مجنون ـ هشت بهشت ـ آئینهٔ اسکندری) این مجموعهٔ نفیس تماماً مصور ومطلا است و کتابت آن در۸۹۹ ه تمام شده است .

مثنوی مولوی :

اثر مولانا جلال الدین محمد بن محمد بن حسین بلخی است که در ٦۷۲ وفات نموده اند . این کتاب گران بها شامل شش دفتر ـ هفت دیباچه و شش فهرست و یك مقدمه است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوان بیدل :

خط نستعلیق و مجدول به آب طلا در قریهٔ (غجدوان بخارا) در سنه ۱۲۷۸ ه نوشته شده ، واز طرف سید عالم خان امیر بخارا بحضور پادشاه افغانستان امیر حبیب الله خان شهید بصورت هدیه تقدیم شده است ،

دیوان خواجه حافظ :

مصور و مجدول به آب طلا ـ خطاط و مصور آن محمد محسن نام دارد و در ۹۰۷ ه بنام سلطان حسین میرزا پادشاه هرات نوشته شده است .

بهارستان جامی :

در سال ۸۹۲ تالیف و در ۹۸۳ هجری بقلم علی رضا نام تحریر شده .

بوستان شیخ سعدی :

به خط میر عماد الحسینی در ۱۰۱۳ ه تحریر شده است .

عین الایمان :

جناب سعدالدین صاحب پای مناری متصوف قرن ۱۳ هجری بقلم خودشان .

بوستان سعدی :

مذهب ومجدول بخط علی الا لحسینی که در ۹۲۱ه تحریر آن تمام شده است .

تاریخ سلطان ابوسعید بهادر خان :

که یکی از پادشاهان قرن ۸ هجری افغانستان است و در ۹۸۱ بقلم عبدالحمید نام نوشته شده .

یوسف زلیخاء :

ناظم هروی بخط شسکت ترکستان .

حمام بندی شیخ سعدی :

به خط نستعلیق خطاط معروف میر عطا محمد شاه آقای قندهاری متوفی در سنه ۱۳۴۱ هجری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب غزلیات سعدی :

بخط میر محمد بن علی که در ۱۰۱۲ه تحریر ودر ۱۳۳۷ه ازطرف امیر بخارا بحضور امیر حبیب الله خان شهید پادشاه افغانستان تقدیم شده .

مینا تور و نمونه های خطی :

اگرچه در میان کتب فوق الذکر بسیاری مصور وحایز مینا تور میباشند علاوه بران در موزهٔ کابل در منزل تحتانی دهلیز طرف راست یك اطاق برای آن مخصوص شده و بر علاوه به دو طرفهٔ زینه که به منزل فوقانی میرود هم در میان چوکات ها یك عده مینا تور ها مشاهده میشود . بد بختانه از ین قسمت ، موزهٔ کابل بیشتر در انقلاب تلفات داده ومخصوصاً آثار گران بهای بهزاد هروی کمیاب شده . فعلاً آنچه در اطاق مخصوص و سر زینه دیده میشود اثر خامهٔ سائر استادان هراتی ـ کابلی و طن و بعضی هم سبك هندی و بخارائی و معرفترین آن قرار آتی است : ـ

نمره ۵۹ قطعه‌میناتور حالات حضرت یوسف علیه السلام وزلیخا وعزیزمصر .
مجلس امیر تیمور کورگان با وزرا و ارا کین دولتش .
شبیه میر علی هروی متوفی در ۸۶۶ هجری .
شبیه ملا دو فیضه عالم معروف قرن ۱۱ هجری .
سواری شاه جهان بر فیل .
شبیه اکبر شاه ثانی وغیره غیره که دراین‌جا تذکار آن بطول می‌انجامد .

از جملهٔ نمونه های خطی معروفترین آن قرار آتی است که در دیوار سمت راست محوطهٔ نیم دایرهٔ دم مدخل موزه نصب است : ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۴۹ رسم‌الخط میرعلی هروی ـ نمره ۴۶ قطعه خطعبد الرحمن الحسینی ـ نمره ۵۱ قطعه خط حسن شابلو ـ نمره ۱۵۰ قطعه خط (کلمهٔ شهادت) بقلم جلی سید عطا محمد شاه قندهاری خطاط معروف عصر سراجیه وغیره وغیره .

ظروف و اشیای فلزی غزنی و غورات :

غزنی پایتخت زیبای سلطان محمود که درعالم اسلام در زمان ترقی وشکوه خود با بغداد پایتخت خلفای اسلام میهمسری میکرد بعلاوهٔ مینارهها وآبدات، مزارات و لوائحی که امروز در شهر قدیم آن مشاهده میشود آثار گران بهائی از آن مدنیت مشعشع دردل خاك پنهان است چنانچه باوجودیکه هنوز حفریات علمی درآنجانشده سا کنین محلی همیشه حین خاك کشی وکشت و کار شواهدی دیده وآثاری یافته اند . خوشبختانه آثاریکه از غزنی تاحال پیدا شده ومیشود اکثراً فلزی است وباین مناسبت درمقابل گزند زمان واثرات تهٔ زمین خوبتر مقاومت توانسته اند . همچنین غورات که در مدنیت اسلامی همسر غزنی است ازین قبیل آثار زیاد دارد که مشت نمونه خروار چند ظرفی تاحال به موزهٔ کابل رسیده است . آثری که ازغزنی وغورات بدست آمده دردهلیز طبقهٔ اول موزه روی میزهای آئینه دار گذاشته شده ومهمترین آن قرارآتی است :

میز اول دهلیز طرف راست :

نمره ۶۳ ك ت : پلهٔ ترازوی برنجی : دروسط آن درمیان ۱۲ دائرهٔ کوچك اشکال بروج قمری و درحاشیهٔ آن مضمونی بخط کوفی مرقوم است .

نمره ۲۸ ك ت : چراغ برنجی که ازغورات بدست آمده .

نمره ۶۷ ك ت : چراغ کوچك دستی دسته دارتیل دانی‌نما که ۲ نیم انچ بلندی دارد واز غور پیدا شده واثر کار اوائل قرن ۶ هجری میباشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۱۱۵ : پایهٔ چراغ بلند برنجی آثار قرن ٤ هجری غزنی .
نمره ٦٦ ك ت : چراغ دستی ، دسته وپایهٔ آن شکسته- خط کوفی هم دارد واز غزنی پیدا شده .

میز دوم :

نمره ٦٥ ك ت : کرائی بزرگ . قطر دائرهٔ آن ۳۷ سانتیمتر بلندی ۱۸ ونیم سانتیمتر : درقسمت داخلی درتهٔ آن مانند پلهٔ ترازوی فوق‌الذکر اشکال بروج قمری و در حاشیهٔ داخلی مضمون ذیل به رسم الخط کوفی تحریر است :

(البرکة والبضاعة والثروة والسعادة والعظمة والسلامة والنصرة و الندرة والنعمة والثمرة) - در قسمت خارجی دریشت کرائی هم مضمونی به رسم الخط کوفی نقش بوده ولی خوب خوانده نمیشود . این ظرف از غزنی پیدا شده وکار قرن ٤ هجری است .

پطنوس منقش وبرنجی که در حاشیهٔ آن چیزی بخط لاتین قدیم تحریر است واز غزنی پیدا شده .

دو قاب نظیر هم ، کار قرن ٤ - ٥ هجری - در وسط تصویر شیر ودر حاشیهٔ آن این مضمون بخط کوفی نوشته است : (بالیمن والبرکة والدولة والسلامة والسعادة وتسود الکرامة) .

قاب ۱٦ رخ برنجی اثر کار قرن ٥ هجری - در وسط (بالعافیه) نوشته است .

جام مسی ، رباعی درحاشیهٔ خارجی آن بفارسی نوشته است که سه مصرع آن بخوبی خوانده میشود :

(c) ketabton.com: The Digital Library

در سر هوس چو جام داری بالاله رخان ارغوانی
ایام گل است و مهربانی . . . . . .

این جام اثر دست مسگران هرات است وچندان قدیم معلوم نمیشود .

نمره ٦٠/٢٥٤ : ـ پارچهٔ سنگ رخام : تکهٔ قسمت فوقانی گلدسته ایست که بهردوطرف ان هنوز کلمهٔ (الله) خوانده میشود . تنها پارچهٔ سنگی است که بنای باشکوه وزیبای (قصر فیروزهٔ) غزنی را نمایندگی میکند .

میز های سمت چپ دهلیز :

نمره ٨٠ ك ت : سماوار برنجی ارتفاع ٢٨ سانتیمتر وعرض ١٨ سانتیمتر . درسال ٣٦٦ هجری مطابق ٩٤٧ عیسوی در غزنی ساخته شده و در حصهٔ فوقانی درسرپوش خود نوشتهٔ کوفی دارد .

نمره ٦٥ ك ت : دو سماوار بی دود رو برنجی سیاه شده کهدر ١٣١٢ از شهر غزنی پیدا شده ودر حاشیهٔ سرپوش خود نوشتهٔ کوفی دارد .

از اقسام ظروف بعلاوهٔ چیز هائیکه از غزنی وغورات پیدا شده از سائر جاها هم بعضی تکه ها درموزه موجود است مانند بعضی سماوار های بلخی بدخشی وبعضی جام ها وظروف دیگر که حین تسطیح سرك شکاری کشف شده است .

اسلحه :

موزهٔ کابل برای حفظ اسلحه که صنعت آن در مملکت ما برطبق روحیات ملی همیشه ترقی شایانی داشته اطاق خیلی بزرگی در منزل فوقانی موزه تخصیص داده . درین اطاق از ازمنهٔ قرون وسطی گرفته تاحال زره ـ خود ـ تیرو وکمان ـ شمشیر ـ کرج ـ تلوار ـ خنجر ـ سیلاوه ـ سپر ـ علم‌های جهاد ـ تفنگ های مختلف که از حیث وزن نسل معاصر آنرا برداشته نمیتواند

(c) ketabton.com: The Digital Library

باترتیب وسلیقهٔ مخصوصی چیده شده که بر بیننده حتماً جذبه تولید میکند ودرمیان آن یادگارهای خوبی از شاهان سپاهی منش و عساکر و دلاوران ملی افغان موجود است وبعضی را درین جا بطور خلاصه یادهانی میکنیم :

سینه بند وخود برنجی اعلیحضرت امیر شیرعلیخان مرحوم : خود مذکور درمقابل ودوطرف خود سه عدد نشان دارد و اشکال آن عبارت از روی شیر است که موهای گردن آن مثل خوشهٔ گندم دراطراف حلقه بسته .

قبهٔ بیرق امیر دوست محمد خان مرحوم : که به دوطرف خود نوشته دارد وسنهٔ آن ۱۲۷٤ هجری است . طرف راست « یاحی یاقیوم ـ من صبر ظفر نصر من الله وفتح قریب وبشر المومنین سلام قولاً من رب الرحیم »

طرف چپ « بسم الله خیر الاسماء ـ یافتاح ، انا فتحنا لپیشوا ـ نصر من الله واز قفا ـ سالم رود نافع بیا ـ والله خیرا حافظا .

نمره ۳۸ / ٤٥ پیش قبض امیرکبیر امیر دوست محمد خان مرحوم .

نمره ۳٦ / ۳٤ شمشیر امیر شیر علیخان مرحوم .

نمره ۳٥ / ٤۲ خنجر وزیر اکبرخان غازی .

نمره ۳۷ / ٤٤ شمشیر امیر عبدالرحمن خان فاتح کافرستان

نمره ٤۷ / ٤۱ تفنگچهٔ امیر عبدالرحمن خان مرحوم .

نمره ۷۹ / ۸۸ بیرق نظامی عصر امیر عبدالرحمن خان مرحوم . پارچهٔ آن سبز و سرخ و در وسط آن دایرهٔ پارچهٔ سفیدی است که در وسطش محراب ومنبر واطراف آن در دایرهٔ دوم « بیرق افواج نظام دولت افغانستان » تحریر است .

مامورین شعبهٔ عتیقه شناسی که در حفریات اخیره با هیئت فرانسوی همراه بوده اند

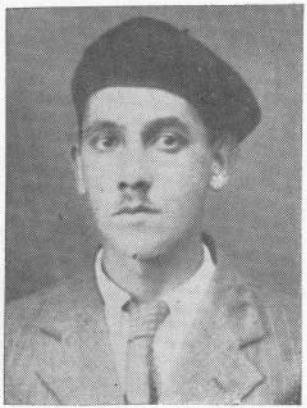
Les memdres afghan de la mission archéologique qui ont dernierement dirigé des fouilles pratiquées au Seistan et au Koundouz.

ص، محمد اسلم خان عضو ادارهٔ حفریات

ص، غلام محی الدینخان مدیرموزه و حفریات

ص ، محمد عزیز خان رسام و عضو ادارهٔ حفریات

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اطاق آثار هده در موزهٔ کابل

Musée de Kaboul : La salle de Hadda

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۸۱ / ۹۰ علم سیاه عسکری یادگار مقدس جنگ استقلال در محاذ وزیرستان وفتح « تل »

نمره ٤١ / ٣٤: ٥ عدد بیرق های ملی اقوام افغان و یادگار کامیابی های دلاورانهٔ هموطنان ما در جنگ ۱۲۹۸ ه «میوند »ـ متن پارچه های این علم ها آبی، حاشیهٔ آن سفید و در وسط متن آبی دایرهٔ سفید دیده میشود ـ نوشته ندارد .

علاوه بر اشیای فوق بصورت متفرق طوپ های قدیمه ـ تفنگ های طلاکوب شمخال ـ زره ـ سپر ـ خود ـ بارود دانی ها و غیره چیز های متفرق زیاد است

اشیای سنگی قندهار :

قندهاری‌ها همان طور یکی‌که درمیان اهالی‌وطن ما به نظافت وخوشگذرانی و سلیقه در تزئینات البسهٔ ملی معروف اند در صنایع ظریف هم شهرتی دارند چنانچه خامك دوزی ـ زر دوزی ـ حجاری ظروف سنگی و اشیای لطیف و قشنگ شاه مقصودی ـ ظروف مسی آن شهر زیبا از تمام مملکت ما شهرت بسزا دارد ـ اگرچه بد بختانه موزهٔ کابل در شعب مختلف فوق الذکر عجالتاً آنقدر اشیا ندارد که بصورت کامل مقام ذوق صنعتی اهالی قندهار را نشان داده بتواندزیرابرای‌این‌مطلب یك‌موزهٔ‌مستقل‌ضرور است‌که بتازگی‌درقندهار تاسیس شده‌معذالك‌بعضی آثاریکه اکثر آن سنگی‌است‌برای ارائهٔ ذوق‌صنعتی‌اهالی‌قندهار موجود است از انجمله دو تخته دروازهٔ مرمری است که یکی از استادان اخیر قندهار محمد حسن نام در ۱۳۰۰ هجری قمری ساخته و کمال مهارت چکش و قلم اورا ثابت میکند . غیر از ین سائر اشیای سنگی که در دهلیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت فوقانی عمارت موزه گذاشته شده عبارت از کاسه‌ها ـ جام ها ـ غوری ها ـ بشقاب ها ـ سگرت دانی ها ـ گلدانی های سنگ یشم است که بدون نقش و نگار بصورت خیلی ساده ساخته شده و از حیث شکل و اندام و نازکی جدار و شفافی خیلی قابل تمجید است . در میان اشیای سنگی قندهار نکهٔ مهمی که باید ذکر گردد و بعقیدهٔ بنده در میان اشیای عصر اسلامی موزهٔ کابل خیلی مهم است یك دیگ بزرگ سنگی است که قرار احتمال پیش از عصر اسلام هم بصورت ساده موجود بوده و درعصر اسلامی در صفحات داخلی و خارجی آن شرح مبسوطی بزبان عربی نوشته اند و اطراف لبهٔ خارجی آنرا به ۲۴ ضلع تقسیم نموده اند . ازتر جمهٔ مضامین عربی آن تاجائی که خوانده شده معلوم میشود که این دیگ بزرگ بکدام مدرسهٔ قندهار وقف شده است .

از خاماك دوزی ـ زر دوزی ـ چکن دوزی ـ سوزنی و غیره کارهای دوخت که در قندهار و تمام افغانستان مروج و هر قبیله و نقطهٔ افغانستان اختصاصات متمایزی دارند چیز زیاد در موزه نیست جز چند پارچهٔ محدودی که در یك اطاق مخصوص در منزل فوقانی گذاشته شده و عبارت است از :ـ

نمره ۲۰۹ ابریشم دوزی اهالی وردك ـ نمره ۲۱۱ ابریشم دوزی اهالی هرات که اصلا پارچهٔ پیراهن زنانه بوده و آنرا بطنوس پوش ساخته اند .

نمره ۱۴۳ صنعت چکن دوزی بلخ ـ نمره ۲۰۸ سوزن دوزی اهالی میدان بالای پارچهٔ پنبه‌ئی سفید به ابریشم سرخ و آبی وزرد کار شده ـ نمره ۱۳۹ کربند و دو کیسهٔ پول سوزن کاری اهالی غزنی نمره ۱۱۰ ابریشم کاری اهالی وردك .

نمره ۲۰۷ پارچهٔ بقدر ۲ سانیمتر مربع که ازتپهٔ مرنجان در ۱۳۱۲ در ضمن کشف مسکوکات طلای شاهان کوشانی پیدا شده و نظیر آن چندین عدد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بود که درمیان هردو سکه یکدانه ازان گذاشته شده بوده و مربوط به عصر قبل الاسلام است .

باقی اگرچه دربن‌مورد چیز های دیگر گفتنی زیاد است ، بواسطهٔ ضیق صفحات این‌مقاله ازان صرف نظر نموده به ذکر بعضی آثار شق دوم موزه یعنی اشیای عصر قبل الاسلام می پردازیم :

اثار عصر قبل الاسلام

آثار عصرقبل الاسلام که درموزهٔ کابل بعد ازانقلاب روبه کثرت گذاشته وامروز قسمت بزرگ منزل‌تحتانی موزه را اشغال نموده از سالهای اخیر زمان قبل از انقلاب هم به تعداد زیاد وجود داشت زیرا پیش از بحران ۱۳۰۷-۱۳۰۸ هم چند جائی مثل هده - بگرام - پایتاوه - حفریات شده و آثار فوق العاده زیاد خصوصاً از هده وبگرام بدست آمده بود چنانچه تعداد آثار هده از صد ها گذشته به هزار ها رسیده بود ، از میان آثارنقاط فوق الذکر حین انقلاب آثار هده بیشتر تلفات داده وصدمه کشیده زیرا چون آثار این جا عموماً چونه ئی وزود شکن بوده نسبت به آثار سنگی بگرام و پایتاوه در اثر صدمات وارده زود تر شکسته است ولی چون تعداد آن زیاد بود باوجود تلفات هنوز نسبت به آثار و شواهد تاریخی تمام نقاط افغانستان اشیای مکشوفهٔ هده بیشتر است وسه دالان بزرگ را در منزل تحتانی موزه در دهلیز سمت چپ اشغال نموده است .

بعد از انقلاب چون دامنهٔ حفریات دوبارهٔ انبساط یافت ویك رشته کاوش های علمی در بامیان - نقاط اطراف کابل مثل تپهٔ مرنجان - کوتل خیر خانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپهٔ خزینه ـ نجراب ـ اوگر ـ غوربند وغیره نقاط وطن بعمل آمده نتایج آن ذخیرهٔ آثار قبل الاسلام موزه را خیلی وسعت داد . روی هم رفته آثار عصر قبل الاسلام که امروز درمنزل تحتانی موزه چندین اطاق را اشغال نموده وعامل شهرت موزهٔ کابل درنظر مدققین خارجی میباشد بلا استثنا ازهر نقطهٔ افغانستان که بدست آمده باشد تاحال فقط محدود به یك دورهٔ معینی است که ازحوالی قرن اول مسیح الی قرن ۸ را در برمیگیرد و ازنقطهٔ نظر دیانت ومدنیت تمام آن به استثنای هیکل های چوبی نورستان که از آنها آتیاً بحث خواهیم نمود و بعضی مجسمه گلك های کوچك گل پخته که از شهر بانو و خلم قدیم حوالی تاشقرغان فعلی بدست آمده مربوط به دیانت بودائی است که مدت هشت صد سال درین سرزمین رواج داشت زیرا حفریات قصداً تا حال در همین دورهٔ مدنیت شده و آثار هم از همین دورهٔ معین تا حال در موزه جمع شده است .

(ناگفته نماند که حفریات دردوره های مدنیت قدیم ترافغانستان تازه شروع شده و شواهدی که از نادعلی و سایر نقاط سیستان افغانی بدست آمده عجالتاً تا ٤ هزار سال قبل ازمسیح میرسد ، لیکن تاحال هنوز پوره مطالعه نشده و به این لحظ در موزه محفوظ و طرف نمایش هم قرار داده نشده است) .

پس اگرخواسته باشیم که فهرست مکمل اشیای موجودهٔ عصر قبل الاسلام افغانستان را درین مختصر محض نام ببریم امکان ندارد زیرا از گنجایش این مقاله بمراتب بلند تر است لذا با اختصار لازمه و با مراعات تاریخ حفریات ، آثار برجستهٔ نقاط مختلف افغانستان را که فعلاً درموزهٔ کابل موجود است ذیلاً بیان میکنیم :

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثار هده :

هده که به ۸ کلو متری جنوب شهر فعلی جلال آباد واقع و حفریات آن در سال ۱۳۰۲ به ایمای «موسیو فوشه» رئیس هیئت حفریات فرانسه ذریعهٔ « موسیو گودار » شروع و « موسیو برتو » آنرا ادامه داد ، از نقطهٔ نظر مواد و دسته آثار داده است : گچی و سنگی . چون کار گچ سهل تر و قالب گیری هم دست هیکل تراشان را سبك تر ساخته است نسبت به آثار سنگی اشیای گچی خیلی متعدد و قشنگ تر اند . آثار هده مخلوط با اشیای نگرام و یا بتاوه طور یکه پیشتر گفتیم در دهلیز سمت چپ موزه در سه اطاق چیده شده که دوی آن مهمتر است . اگر چه ما درنظر داشتیم که درا ینجا بصورت مختصر آثار برجستهٔ هر اطاق را علیحده ذکر کنیم ولی چون ترتیب فعلی بیك حال نمی ماند از ذکر جای اشیائیکه چندان اهمیت هم ندارد صرف نظر نموده با تذکر نمرهٔ هر پارچه بمطالعات آن می پردازیم :

(۱) آثار گچی :

نمره ۲۰۹ پارچهٔ مکعب سنگ گچ ـ طول ضلع آن ۳۰ سانتیمتر وارتفاع آن ۲٤ سانتیمتر : این پارچه بچهار طرف خود قرار ذیل چهار صحنه دارد

(۱) بودا در حال رام کردن فیل ـ

(۲) بودا زیر درخت « بودهی » ـ

(۳) بودا و طفلی که پیشگوئی کرده میگوید که امپراطور آشوکا خواهی شد و بودا به او مشت خاکی میدهد ـ

(٤) برهما ـ اندرا ـ و بودا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۲٤٤ : مجسمهٔ بزرگ بودا به ارتفاع یك متر و ۲۱ سانتی دریلان راهبی .

نمره ۲٤٦ : مجسمهٔ بودا که روی تخت نشسته وبا انگشتان حرکت مراقبه را اداء میکند

نمره ۲۰٤ : صحنهٔ که مطابق افسانه های بودائی ، بودا غول آدم خوار را از خوردن اطفال کوچك منع میکند

نمره ۳۲ : صحنهٔ که بودا از اسپ خود خدا حافظی میگیرد .

نمره ۲۵۳ : صحنهٔ که چهارنفر تحفه دهندگان‌را که دوی آن حامل گل اندوبصورت‌نیم تنه زیر کمانی که بشکل نعل‌اسپ است نمایش یافته‌اند نشان‌میدهد .

نمره ۲۸۹ : صحنهٔ که رب النوع ثروت را نمایش میدهد و بدست چپش نیزه میباشد .

نمره ۲٦۱ : رب النوع ثروت شاخ فراوانی که علامهٔ آنست در دست چپ گرفته ، طرف راستش یك رساله ئی و طرف چپش یك سر بازپیاده ایستاده و در قسمت تحتانی صحنه دوشخص مشغول خالی کردن کیسه های پول میباشند .

نمره ۲۳٦ : سرباز ـ سر وپاهایش وجود ندارد خنجرعریض وکوتاه بکمر آویخته است .

(۲)آثار سنگی :

نمره ٤ : صحنهٔ تقسیمات خاکستر بودا بعداز وفاتش ـ یکی از نمایندگان قبایل بالای شترسوار باجعبهٔ که حاویخاکستر است به ملك خود مراجعت میکند.

نمره ٤۳ : صحنهٔ که رفتن بودا را نزد یك زاهد برهمنی وقصهٔ پت شدن مار اورا درکچکول بودا نشان میدهد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمره ۳ صحنهٔ که طفلی بودا ومراجعت او را از باغ تولدیش به شهرشاهی (کنایی لاواستی) نشان میدهد .

نمره ۲۰۲ صحنهٔ که یك نفر تحفه دهندهٔ کوشانی را نمایش میدهد .

نمره۸ : صحنهٔ که « pancika پانسی کا» رب‌النوع ثروت را با کیسهٔ پول‌ویك نیزه ارائه میکنند .

نمره ۸٤ : صحنهٔ ملاقات یك شهزاده بایکنفر برهمن ،

نمره ۵۱ : صحنهٔ نطق بودا درمحضرشبان ها .

نمره ٦۲ یکنفرسرباز زره پوش .

نمره ۱ : صحنهٔ جنگ ازاماتی .

نمره۱۰۵ : دوزاهد برهمنی به دست چپ خویش ظروف آب را گرفته اند وزیرچیری که ازشاخهای درخت تشکیل شده استاده اند .

نمره٤۰ صحنهٔ افسانهٔ که پسرعم بودافیلی را کشته وبرای آزار دادن بودانمش او رادرشهرانداخته است تا گنده شود وبوی بدهد . بودا آنرا ازبالای دیوار شهر بیرون می اندازد .

علاوه برصحنه‌های‌فوق‌الذکر دراطاق نمره‌دوم‌آثار هده به تعداد چندین صد سرهای خورد وبزرگ موجود است چنانچه۱۲ الماری اطراف دیوارها و یك الماری بزرگ ٦ رخ وسط اطاق راملو ساختهٔ . ازمیان سرها آنچه بیشتر قابل تذکر است سرنمره۲۱ونمره۱۷۰ است‌که‌رویهٔ طرح موی آنها سبك جعد موی مجسمهٔ های لطیف یونانی‌را ارائه میکند وبرای‌مقایسهٔ موسیوها کن عکس‌سرا سکندر

(c) ketabton.com: The Digital Library

« برتش موزیم » لندن را پهلوی آن نصب نموده . چون سر های مجسمه بواسطهٔ نازکی گردن ازبدن زود جدا میشود وباز بواسطهٔ پری کاسه سرزیاد دوام میکند نسبت به بدن تعداد آنها درموزه بیشتراست واگرچه امروزبدن های آنها نیست از روی طرح موی واشکال گوش وسایر اختصاصات سیما بخوبی فهمیده میشود که فلان سرمتعلق به کدام نوع شخص است چنانچه اگر کسی در اختصاصات صوری اشخاص صحنه های بودائی معرفت داشته باشد ملاحظه میکندکه درمیان سرهای اطاق دوم آثار هده ازبودا گرفته تا « بودیس انوا » و راهب وشیطان و سر باز و روحانی و غیر روحانی و موسیقه نواز و گدا وغیره غیره همه موجود اند .

آثار پایتاوه وبگرام :

پایتاوه وبگرام بسمت شمال کابل اولی بفاصلهٔ ده کیلومتری جنوب شرق و دومی به ۸ کیلومتری شرق (چاریکار) افتاده است آثاریکه ازین دو نقطهٔ جلگهٔ قشنگ وزرخیز کاپیسا بدست آمده همه سنگی و درمیان آنها یکنوع مجسمهٔ بودا که ازشانه هایش آتش واز کف های پایش آب می برایدعمومیت دارد ومعلوم میشودکه این بودا درکاپیساشهرت مخصوصی داشته چنانچه هیکل نمره ۲۰۰ ونمره ۱۹۶ آنرا ارائه میکند . پارچهٔ دیگر پایتاوه که ذکرش در اینجا خیلی ضروری است قعدهٔ یك صحنه است که بانمره ۲۰۵ دراطاق اول آثارهده گذاشته شده . این لوحه صحنهٔ تاریخی را نشان میدهد که داخل شدن کوشانی ها را در دیانت بودائی ارائه میکند چنانچه در اطراف « بودیس انوا » (میتریا) دو سه نفر کوشانی به لباس ملی و موزه های نمدی تحایف در دست معلوم میشوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

برای تفصیل این صحنه ومجسمه های فوق‌الذکر پایتاوه در شمارهٔ ۲۳ مجلهٔ کابل به مقالهٔ (هیکل تراشی یونان و بودائی در کاپیسا) بقلم موسیو ها کن وترجمهٔ نگارنده مراجعه شود .

بعضی آثار مهم دیگر این دو مقام که درموزهٔ کابل موجود اند قرار آتی است :

نمره ۲۲۹ لوحهٔ بزرگی که چندین صحنهٔ مختلف زندگانی بودا را نشان میدهد مانند صحنهٔ تولدی ـ صحنهٔ پیشگوئی یکنفر ساحر که قرار آن بودا پادشاه بزرگ خواهدشد ، صحنهٔ تهیهٔ سفر بودا ازخانهٔ پدریش ، ترك دنیا از گفتن او دریك باغ و غیره .

نمره ۱۹۷ : نمایش کدام زن بوضعیت ملکه (مایا) مادر بودا .

نمره ۱۹۵ : طفلی که به « هارتی Harti » رب النوع ثروت چیزی تقدیم میکند .

آثار بامیان :

بامیان که بفاصلهٔ ۲۴۵ کیلومتری شمال غرب پایتخت واقع است از نقطهٔ نظر اهمیت آثار بودائی باداشتن مجسمه های بزرگ ۵۳ و ۳۵ متری خود چنان مقام معروفی است که شهرت آن بخود و بیگانه پوشیده نیست . تا سال ۱۹۲۰ میلادی بامیان باشهرت جهان گیر خود در موزهٔ کابل اثری‌نداشت . پس از حفریات ۱۹۳۱ وکشفیات دیگری که دردرهٔ کککرك بعمل آمدودرنتیجه تصاویری زیادی از یك معبد کشف شد ، امروز اطاق آبر و مند بزرگی

(c) ketabton.com: The Digital Library

که درخور مقام تاریخی اواست درموزهٔ کابل اشغال کرده ـ آثاراطاق آثار بامیان اگر چه کم وبیش بقا یای تزئیناتی دو سه معبد علیحده را نشان میدهد اماروی هم رفته تمام آنرا به دو دسته میتوان تقسیم نمود : ـ اول آثار زیر خاکی که از معبد (G) از مجاورت قریب پای هیکل ۳۵ متری در اثر حفریات ۱۹۳۱ کشف شده عموماً عبارت از سر های کوچك گلی ـ چوبی است که هنوز سبك یونانی رویهٔ استادان ماهرهده دران مشاهده میشود .

دوم تصاویر دیواری‌رنگه‌که ازمعبد درهٔ کنکرك (۵ کیلومتری جنوب‌شرق بامیان)درسال‌مذکورکشف شده وبهترین تبلوهای منقوش است‌که مهارت استادانه وقریحهٔ بلند نقاشی ورسامی هموطنان ما را درقرن٤ و۵ مسیحی نشان میدهد ، آثاریکه از معبد (G) بدست آمده در سه الماری کوچك گذاشته شده مهمترین آن قراراتی است : ـ

نمره ۱۱۸ : سریك شخص بروتی که نظیر آن درمیان قبایل افغان مازیاد دیده میشود . بروت های بزرگ افتادهٔ او قابل ملاحظه است .

نمره ۷٤ : ـ مناصفهٔ مقابل بدن شیرکه پاهایش بصورت غیرطبیعی طرح‌شده وآثار الوان در آن مشاهده میشود .

نمره ۱۲۰ : سرشیطان‌که موهایش بصورت زبانهٔ شعلهٔ آتش طرح شده و به این نسبت رنگ سرخ دارد .

نمره ۱۲۱ : سر یکنفر راهب که قسمت تحتانی صورتش شکسته است .

نمره ۸۱ ونمره ۹۲ : سرهائی که باوجود مسافت بامیان ازمکاتب هیکل تراشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هده در طرح موی ، اثر نفوذ یونانی را ارائه میکنند .

تصاویر رنگهٔ دیواری در المارى های شیشهٔ فوق العاده بزرگ مخصوص قرار گرفته است . قرار احتمال ، معبد درهٔ کککرك که این تصاویر از انجا کشف شده تا زمان ورود مسلمین یعنی اواخر قرن ۹ مسیحی آباد بوده بودائیان چون هنگامهٔ ورود عساکر اسلام را شنیدند دیوارهای منقوش معبد خودرا به امید یك روز ورق کاه گل مالیدند تا چشم مسلمانان به آن نه افتد و عجالتاً آنرا خراب نکنند ولی به این خواب رفتند و فنا شدند و معبد همان طور ازورق گل تا ۱۹۲۱ میلادی پوشیده ماندوهمین واسطه شدکه بعد ازیازده قرن سلامت بمارسید . این تصاویر در خود معبد در میان ۸ دائرهٔ که یکی مرکز گنبد و ۷ دیگر دیوار های اطراف را پوشانیده بود رسم شده بود چنانچه فعلاً هم تماشا کننده درموره چندین دایرهٔ بزرگ آنرا مشاهده میکند . موضوع تصاویر مذکور تصورات مذهبی بودائی بوده طوریکه دردائرهٔ مرکزی گنبد یك «بودیساتواء» بزرگ و ۷ دایرهٔ اطرافی اشکال متعدد بودا را متناظراً نشان میداد . آنچه ازنقطهٔ نظر تاریخی اهمیت فوق العاده دارد تصویر یکنفر پادشاه کوشانی قرن ٤ ـ ٥ بامیان است که ازشکار توبه میکند و فعلاً در موزه با دو تصویر دیگر بودا در یك پارچه از دیوار کنده شده و محفوظ است . نتیجهٔ تاریخی که ازمطالعات دقیق آن بدست آمده این است که شاهان بامیان در تاج خود سه ماه نو طلائی ودر میان هر کدام یك تابهٔ نقرئی را نصب میکردند و اگر

(c) ketabton.com: The Digital Library

این مواد با تاج شاهان دوسکهٔ که ازغزنی پیدا شده مقایسه شود معلوم میشود که واسطه و خویشاوندی بین آخرین شاهان کوشانی قرن ٤ و ٥ کابل زمین و بامیان قائم بوده . تفصیلات مزید درین مورد در اطاق بامیان بزبان فرانسه و فارسی تحریر است و شایقین برای معلومات مزیده درمقدمهٔ که بصورت اجمال تاریخی بقلم نگارنده در تمهید کتاب بامیان طبع شده مراجعه فرمایند .

علاوه بر اشیای فوق که از دو محل معینهٔ بامیان و چند چیز دیگر مثل تصویر گراز جنگلی و دو مرغی که مشترکاً در نول های خود گلو بندی را گرفته اند و از سقف برندهٔ سموچ (D) بدست آمده بعضی نوشته های سانسکریت هم از زمین معبد (G) حین حفریات کشف شده که قرار مطالعات موسیو « سیلون لوی » مستشرق فقید ویکتای فرانسه به رسم الخط عصر اخیر (گوپتا) روی پوست نازك درخت نوشته شده فعلا دراطاق آثار بامیان میباشد .

در اطاق آثار بامیان علاوه برچیزهای محلی عکس های یك عده تصاویر رنگه هم موجود است که تاریخ ان به حوالی قرن ۸ ـ ۹ مسیحی یعنی بین صدی اول و سوم هجری نسبت میشود و « سراور ل استین » عتیقه شناس معروف معاصر انگلیس از مقام « تون هوانگ » آسیای مرکزی کشف نموده در میان این تصاویر تذکر یکی آن بی مورد نیست و آن تبلوئی است که « هیوان تسنگ » زائر معروف چینی را که در ٦٣٢ (قرن اول هجرت) به زیارت مقامات افغانستان وهند آمده بود با کتابهای نایابی که حین مراجعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مملکت ما با خود می برد نمایش میدهد .

آثار کابل :

کابل پایتخت تاریخی ما که دامان کوهستان قشنگ وتپه های زیبای حصار آن قبل از جلگهٔ فعلی محل بود وباش سا کنین آن بود در ادوار مختلف خصوص عصر بودائی که مصادف به سلطنت شاهان یونانی کابلستان وکوشانیان و پهلواها و اسکائی ها میباشد در قسمتهای مرتفع حصار قشنگ خود معابد باشکوه ،قلعه‌های مستحکم ، مینارها وعمارات مذهبی مهم دیگر داشته . علاوبرانچه دراینجامختصراً درمورد کابل فعلی اشاره نمودیم کابل عصربودائی درمنطقهٔ « شیوکی » به ۸ کیلو متری جنوب شرق پای تخت باتمام معالی شهر دیگری ازخود داشت چنانچه تاحال اینجابنام « خورد کابل » یاد میشود . پس کابل و حوالی قریب و متصل آن بامقامی که درین عصر وپیشتر داشته حتماً آثار زیادی درسینهٔ خود دارد چنانچه از ۱۳۱۲ باینطرف حفریات تپهٔ مرنجان ـ تپهٔ خزینه ـ کوتل خیرخانه نتائج زیاد داده وعجالتاً تاحال آثار کابل درموزهٔ خود دواطاق مخصوصی را اشغال نموده است .

آثار تپهٔ مرنجان :

تپهٔ مرنجان که به حاشیهٔ شرقی پایتخت افتاده دراثر حفریات ۱۳۱۲ نتایج خوبی داده که بدبختانه یك حصهٔ آن بواسطهٔ خامی موادگلی آن پس از کشف شکسته است ، بهرحال آنچه بسلامت به موزه رسیده ودر اطاق اول آثار کابل نهاده شده مجسمهٔ بودا ویك مجسمهٔ بزرگ وقشنگ شهزاده « بودیس اتوا » است که به انواع زیورات فاخره مزین است وکمال مهارت استاد هیکل تراش کابلی را درعلم تشریح وتناسب اندام ارائه میکند . دراطاق دوم مخصوص آثار کابل ازآثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپهٔ مرنجان مجسمهٔ دونفراعانه هندهٔ وحشی هندی‌است (نمره ۹۷و۹۸) که هر دو شبیه هم به زانو نشسته اند یکی در دست چپ خود تاجی دارد و دست راست خود را برسم ادب روی سینه گذاشته دومی هردو دست خود رابه ترتیب سلام هندی پیش روی خود نگاه داشته ، لباس آنها یکنوع جامهٔ نمدی یاچرمی است که مانند البسهٔ امروزی هند به دو طرف خود چاك خورده ، علاوه برین دو سه ظرف کوزه نمای دیگر که دران خاکستر و استخوان بود هم از تپهٔ مرنجان کشف شده و در اطاق اول آثار کابل موجود است ، کوزه نمره ۱۰۳ بواسطهٔ اشکال آهو در میان دایره های کوچك و کوزهٔ دیگر که دسته و نوله دار است بواسطهٔ نقوش رنگهٔ خود قابل ملاحظه است

آثار تپهٔ خزینه :

تپهٔ خزینه که به پوزهٔ غربی شهر فراز قلعهٔ هزاره‌های چنداول واقع است از گوشهٔ غربی حصار کوهستانی شهر آثاری داده که باعث رونق اطاق آثار کابل گردیده . این معبد قرار یکه ازحفریات آن معلوم شده تاورود مسلمین معمور بوده و بدست آنها آتش داده شده چنانچه تمام مجسمه های آنجا که از روی مواد گلی میباشند در اثر آتش به تیکر پخته تبدیل شده و حتی بعضی را دود حریق سیاه هم نموده است . این آثار امروز بصورت سرهای کوچك واشکال مرغ ها به تعداد تقریباً ۵۰عدد در اطاق دوم آثارکابل چیده شده وتاریخ ساختمان آنهارا میتوان بین قرن ٤ و ٥ مسیحی قرار داد

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثار کوتل خیر خانه :

کوتل خیر خانه که به امتداد سرك کابل ـ کاپیسا بفاصلهٔ ۵ کیلو متری شمال ـ غرب کابل واقع است و حفریات آن در روزهای اخیر سال ۱۳۱۲ شروع شده بود چند پارچهٔ مهمی داده که وجود آن برای تاریخ مذهبی کابل زمین خیلی مهم است زیرا تمام آن از یك معبد بزرگ برهمنی کشف شده و مربوط به این دیانت میباشد ومهمترین آن مجسمهٔ رب النوع آفتاب است که تاریخ آن را موسیو ها کن به اخیر قرن چهار و اوائل قرن پنجم مسیحی نسبت میکند و تفصیلات آن بصورت مقالهٔ مستقل بقلم نگارنده در شمارات مجلهٔ کابل شایع شده است و کتاب مستقلی که اخیراً در ین موضوع شایع شده بقلم شیوای دوست گرامی آقای رشتیا ترجمه شده و در زیر طبع است

علاوه بر آثار فوق بعضی نقاط دیگر افغانستان هم مثل « گردیز » « نجراب » « لوگر » « غور بند » ، « قندوز » و غیره بصورت اتفاقی بعضی آثار داده‌اند مانند سرمرمری که از مقام اول الذکر وسر سنگی که از نجراب پیدا شده و بودارا در حال روزه نشان میدهد و اولی در اطاق آثار هده ودومی دراطاق آثارکابل میباشد .

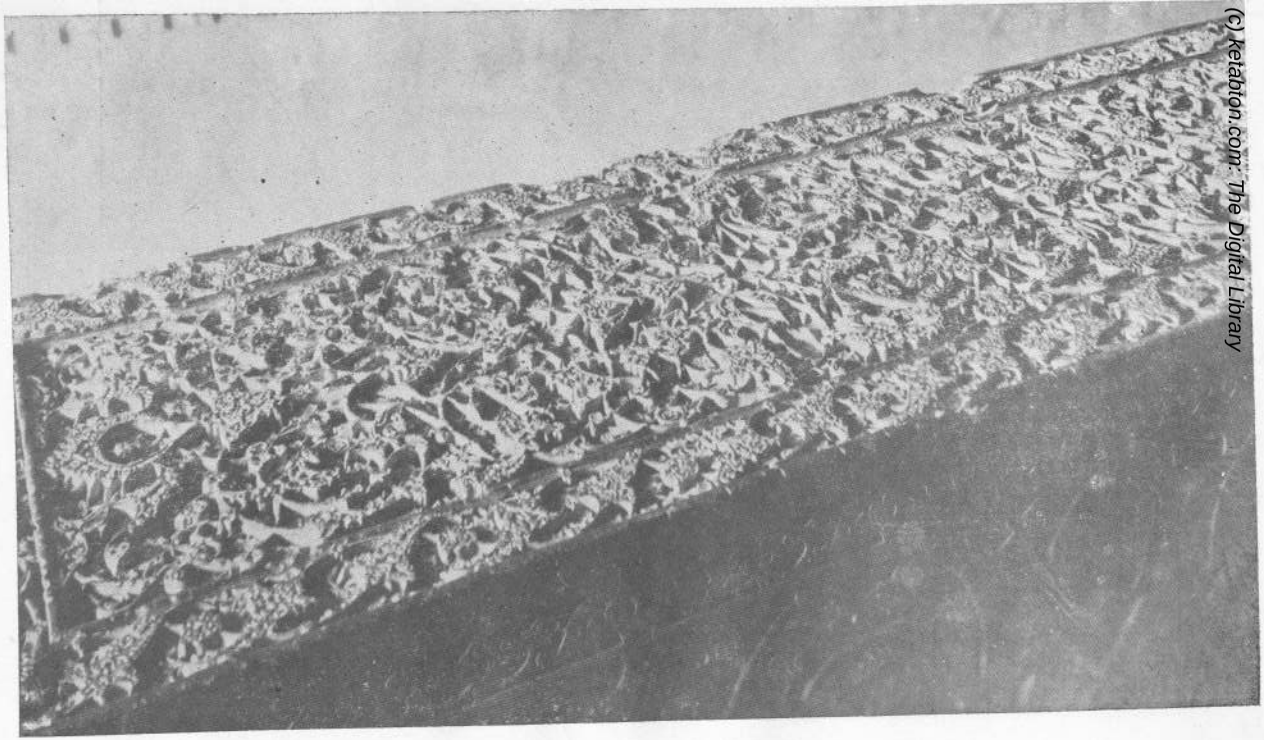
آثار چونی نورستان :

منطقهٔ که بشمال غرب افغانستان بدامنه های جنوب سلسلهٔ هندوکوه مربوط حکومت اعلای مشرقی امروز بنام نورستان و چهل سال قبل بنام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافرستان و نزد جغرافیه نویسان عرب باسم نورستان یاد میشددرموزهٔ کابل در اطاق مخصوص خود یکعده مجسمه های چوبی دارد که در هیئت هیکل های اشخاص متوفی است و بعد از فتح این منطقه در زمان اعلیحضرت امیر عبد الرحمن خان بدست آمده است .

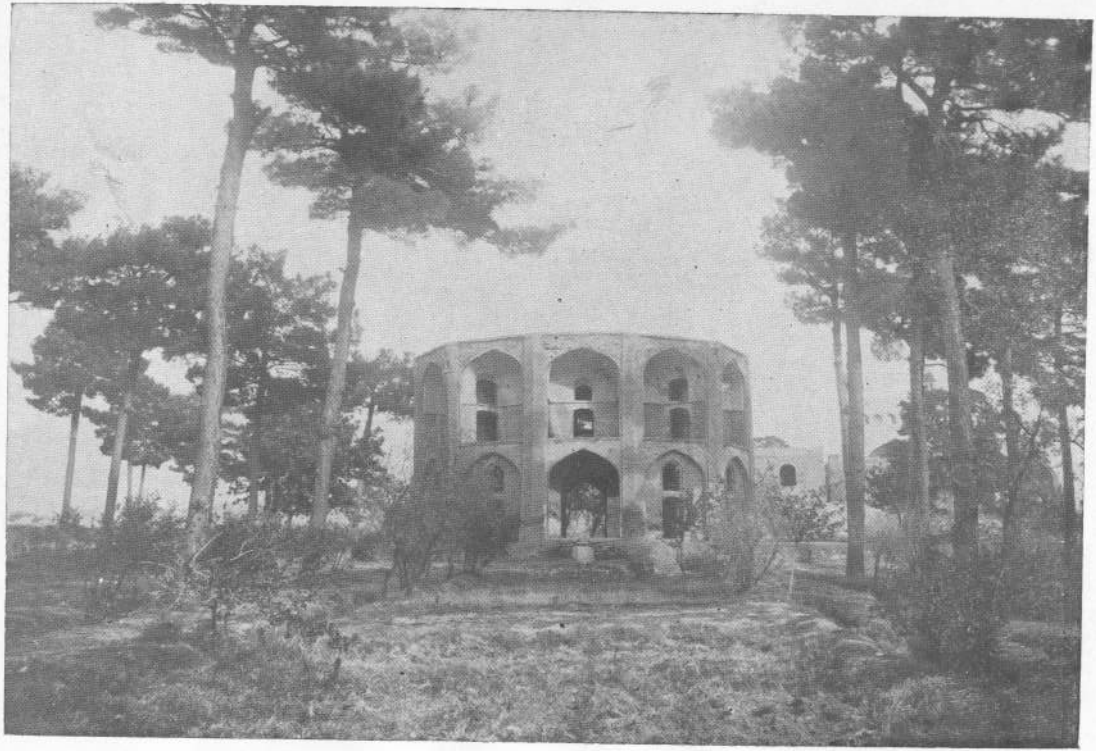
علاوه برین دو دسته آثار یکه شرح مختصر آن قرار فوق ذکر رفت در موزهٔ کابل یکعده اشیاء دیگر و مخصوصاً مسکوکات زیادی است از قبیل آثار بودائی و یونانی مکشوفه از غوربند (که شرح آن در شمارات سال ششم مجلهٔ کابل بقلم موسیو هاکن درج شده) و آثار مکشوفه از قندوز که بتازگی بدست آمده و غیره و غیره که در اینجا بواسطهٔ تنگی وقت وضیقی صفحات مقاله مجبوراً از ذکر آنها صرف نظر نموده و در آتی با معلومات مفصلی که در دست است بشکل کتاب مستقل بنظر خوانندگان عزیز خواهد رسید .

از آثار تاریخی نفیس هرات : سنگ هفت قلم در گازر گاه.

Pierre tombale sur laquelle on a inscrit sept fois c'est à dire en sept étage de profondeur (Hérat)

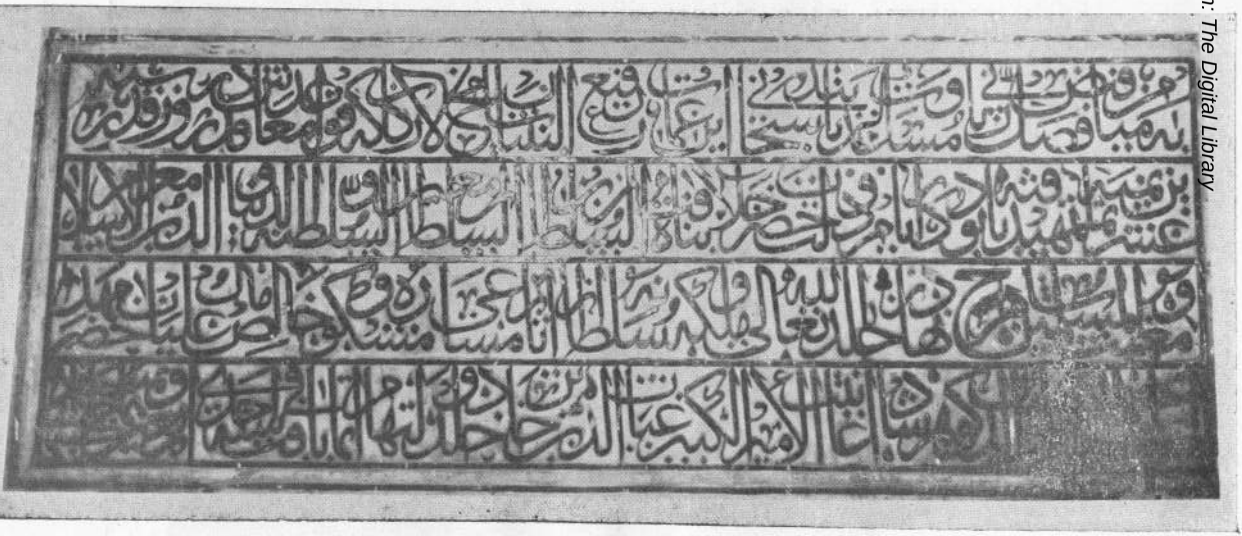
(c) kelabton.com: The Digital Library

از ابنیهٔ تاریخی هرات : عمارت نمکدان در باغ نو گازرگاه که از عمرانات امیرعلیشیر نوائی وزیر معروف است

L'ancien palais de Namakdan à Hérat (15ê. S.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

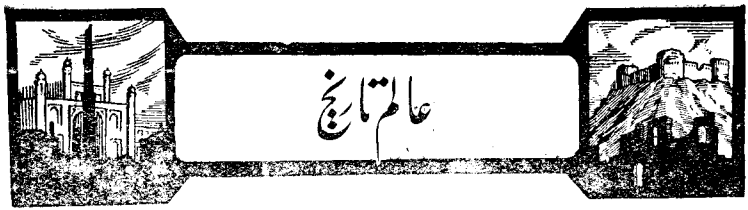

سنگ تاریخی مصلای هرات که در موزه خانهٔ هرات موجود است

L'inscription, sur pierre, de la grande mosquée d'Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیکل سازی قدیم افغانستان

بقلم جناب پروفیسر هنری هراس معلم
دارالفنون بمبائی وعضو افتخاری انجمن

ترجمهٔ جناب عبدالغفور خان
مترجم انجمن

وقتا که نخستین بار ، مجسمه ها وکنده کاریهای مدرسهٔ گندهاره در دسترس دانشمندان سابق فرنگ که در هند کار میکردند ، قرار گرفت علی الفور بدون کدام تردیدی تصدیق نمودند که آثار مزبور ، نفوذ یونانی را عرضه میدارد ـ واقعاً همواره یك چنین فاضل اروپائی وجود داشته است که در هر چیز و هرجا تاثیرات و نفوذ فرنگ را (بزعم خویش) مشاهده میکرده . ولی خوشبختانه امروز عدهٔ این جور علما رو بقلت گذارده و دیگر مانند روزگار پیشین ، عمومیتی ندارند . معذالك این را هم بایستی اظهار کرد که حملات اسکندر مقدونی از گوشهٔ شمال غرب هند ، وجود سلطنت های یونانی در افغانستان و سرحد شمال غربی هندوستان ، و بالاخره شباهتی

عنوان اصلی رسالهٔ جناب فاضل پروفیسر هنری هراس رئیس موسسهٔ تتبعات تاریخی وعتیقه شناسی بمبائی « مبدأ مدرسهٔ هیکل سازی یونانی و بودائی گندهاره » میباشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

که فعلاً مرا بین بعضی از صنایع این‌مناطق و صنایع یونان وجود داشته‌است صدق این آراء سابقه را محتمل نشان میداد .

فاضل عتیقه شناسی که از همه بیشتر این مفکوره (پروپاگندنفوذ یونانی) را انتشار داده ، موسیو فوشهٔ فرانسوی است (۱) .

وقتیکه من سال گذشته در افغانستان بودم ، دیرهای بودائی ککرك بامیان ، ایبك و خصوصاً خرابه های باختر معروف را مشاهده نمودم - این شهر در سابق چنان یك مرکز مشهور بودائی بود که آنرا « راجه گریهٔ کوچك» (۲) میخواندند (۳) - همچنین در همان زمان مرکز سلطنت یونانی شرق نیز شناخته می شد . بنا براین من تصمیم کردم که در بلخ چندین مجسمهٔ یونانی و بودائی را که حتی نسبت به مجسمه های لاهور و پشاور ، قشنگ‌تر خواهند بود ، مشاهده خواهیم کرد . ولی بد بختانه ، نه در دیرهای آن و نه در ولایت قدیم باختر (که ولایت امروزهٔ مزار شریف باشد) یك نمونه هم از مدرسهٔ صنعتی قدیمه یافته نتوانستم . راست است که به قول هیون تسانگ زوار چینی ، باختر بودائی به مدرسه فکریه « هینایانا » تعلق داشت (٤) ، ولی زوار موصوف این مسئله را نیز نوشته است که اگرچه بودائیون باخترزمین ، پیرو طریقهٔ « هینایانا » بودند ، ولی مجسمه های بودا را هم در دیرهای خود داشتند (٥) بهرحال ، در صوامع بامیان

(۱) کتاب « آغاز صنعت بودائی » - تالیف موسیو فوشه - طبع ۱۹۱۷ پاریس ولندن . (۲) کتاب « صنعت یونانی و بودائی گندهاره » طبع ۱۹۰۵ و ۱۹۱۸ - ۱۹۲۲ پاریس تالیف فوشه . (۳) هیاکل یونانی و بودائی (موزیم لوور - پاریس ۱۹۰۰ (٤) نگارشات دنیای غربی - تالیف بیل - ج اول - ص ٤٤ و ٤٥ (٥) ایضاً

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ککرك ، راهبان بودائی محققاً « هینایانی » نبودند ـ بلکه مجسمه ها و تصاویر بودا بمقدارفراوان درانجاها وجود داشت وهیچیك از نقوش مزبور که تاکنون پیدا شده ، نفوذ یونانی را نشان نمیداد .

اولین نمونهٔ صنائع مدرسهٔ یونانی و بودائی ، در جنوب هندوکش وکوه بابا ، در وادی زرخیزی که بجنوب شرق چاریکار افتاده است یافت نمیشود ، بفاصلهٔ ۱۲ میل از ین شهر کوچك ، میدان وسیعی واقع است که موسوم به « بلگرام » بوده ومحل قدیم « کاپیسا » شناخته شده است (۱) ازین میدان تا اندازهٔ که بمن معلوم است ، یك تصویر برجسته متعلق به مدرسهٔ یونانی و بودائی را موسیو فوشه کشف کرده که بودای نشسته را مابین چهار نفر نشان میدهد و موسیو هاکن میگوید این منظره ، یا اولین ملاقات « بمبیساره » از بودا و یا دعوت برهما (یا اندره) است برای وعظ (۲) درهمین جایك تصویر دیگرنیز یافت شده که عمل « سراواستی » Sravasti را ارائه میدهد و حالیه در موزم کابل موجود است مگر این تصویر به مدرسهٔ یونان و بودائی تعلق ندارد .

یك تصویر برجستهٔ دیگری هم در کابل هست که از کاپیسا یافت شده و قطعاً نفوذی از یونانی و بودائی را دارا نیست . این تصویر ، « میتریا بودی ساتوا » را بین دو جماعهٔ سه نفری بودائی نشان میدهد .

(۱) مقالهٔ موسیو فوشه معنون به « از کاپیسا تا پشاور » ، منتشره در مجلهٔ مدرسهٔ تحصیلات شرقی ، ج ٦ ص ۳٤۲

(۲) هیکل تراشی هندی و تبتی در موزهٔ گیمه ـ لوحهٔ ۱۱ ـ تالیف هاکن (طبع پاریس ـ ۱۹۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سه نفر جماعهٔ اول سکائی وسه نفر جماعهٔ دوم افغان است ، چنانکه از لباس شان بخوبی معلوم میشود (لوحهٔ اول - الف) .

هرگاه بطرف کابل پائین بیائیم ، نمونه های مدرسهٔ یونانی و بودائی را بسیار تر می بینیم - از گرد استوپهٔ مخروبهٔ موسوم به تپهٔ خزانه که بین شهر کابل و کوه شیر دروازه و نزدیك دریای کابل واقع است ، مدیر موزیم کابل ، یکعده سرهای گچی را کشف کرده که هر شخص تصدیق میکند به مدرسهٔ گندهاره تعلق دارد . همچنین مجسمه هائی که از دور استوپهٔ تپهٔ مرنجان (بمشرق شهر کابل) کشف گردیده ، بهمین مدرسهٔ گندهاره متعلق است . از جملهٔ این مجسمه ها فقط یکدانه بسلامت مانده که کنون در موزیم کابل است ، ودیگر های آن چند دقیقه بعد از کشف ، از هم پاشیده شده . این مجسمه « میتر یابودی ساتوا » را بحال مراقبه نشان میدهد (لوحهٔ دوم - الف) .

اماجائی که دران مجسمه های مدرسهٔ گندهاره نه تنها ازحیث تعداد ، بلکه از حیث حسن و زیبائی واقعاً فوق العاده اند ، همانا وادی جلال آباد و بخصوص قریهٔ کوچك « هده » است (لوحهٔ اول - ب) محل نگارهای قدیم ، که پای تخت قدیمهٔ این مناطق میباشد ، مثل هده دارای صنایع زیادی نبوده است . هیون تسانگ زوارچینی ، هم هده راکه دران زمان « هدو » Hiddo خوانده می شد ، دیده و بعضی از دیر های آنرا نیز بیان کرده است (۱) - ولی کاوش های وسیعی که از طرف هیئت عتیقه شناسی فرانسوی درین موضع بعمل آمده ، نتایج خیلی شایانداری درین

(۱) نگارشات دنیای غربی - ج ۱ ص ۹۵ - ۹۷ تالیف بیل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمینه داده است . و البومی که حاوی عکس های هیا کل مکشوفه از این مقام میباشد ، دارای یکصدو دوازده لوحهٔ ۱۵ در ۱۱ انچی و یا جمعاً شامل ۴۹۷ عکس است (۱) .

پس ازانکه از درهٔ خیبر عبور کنیم ، همین قسم وفرت هیا کل مدرسهٔ گندهاره را در میادین پشاور نیز می یابیم ـ وعدهٔ بزرگی از این ها که بسیاری آن از خود پشاور و درهٔ خیبر و بقیه از شهر بهلول و تخت بهی و چارصده (پشکلاوتی قدیم) و دیگر جاهاست ، در موزیم پشاور گذارده شده (۲) . معذلك هرگاه این هیا کل موزیم پشاور را بدقت امتحان نمائیم ، بزودی آ شکار میگردد که اکثری ازان نه از حیث حسن و ظرافت و نه از حیث آثار حیات که از چهرهٔ آنها معلوم میشود ، با مجسمه های هده همسری کرده نمیتواند : درواقع صنایع آن صفحات ، شعبهٔ کوچکی ازصنائع مدرسهٔ گندهاره است که مانند شعبهٔ صنائع هده ، نتوانسته احراز ارتقا وتکامل نماید . همچنین است مجسمه های تکسیلا (لوحهٔ دوم ـ ب) وهیا کل موزیم لاهور و وادی سوات که با آثار هده برابری کرده نمیتوانند . واگر بیشتر بطرف جنوب مشرق بروید ، خواهید دید که اکثریت نمونه های موزیم « مادوره » که بامدرسهٔ گندهاره متعلق اند ، مظاهر خالصی ازصنعت هده میباشند که انحطاط یافته وبآن حد نرسیده اند .

پس واضح است که مرکز صنایع مدرسهٔ معروف به مدرسهٔ

(۱) کتاب تصاویر حفریات هده ـ ج ۳ ـ مجسمه های بزرگ وکوچك البوم تصاویر طبع پاریس ۱۹۳۰ ـ اثر بارتو . (۲) رسالهٔ هیا کل موزیم پشاور ـ طبع کلکته ۱۹۳۰ ـ تالیف « هارگریفز » .

(c) ketabton.com: The Digital Library

گریکو بودیك گندهاره همین « هده » بوده که در افغانستان جنوب شرقی واقع است .

اکنون نتیجهٔ را که ازمشاهدات فوق بدست آورده ام ، از نقطهٔ نظر جغرافیا وتاریخ ، زیر تدقیق میگیریم :

هرگاه از روی جغرافیا ببینیم ، مدرسهٔ گندهاره ابداً درشمال هندوکش ، درسلطنت قدیمهٔ باخترکه مرکزحکومت یونانی مشرق بود ، مظهری ندارد . بلکه کلیه نمونه های مکشوفه ، درجنوب هندوکش و درولایت شمالی غربی هند ، پنجاب وولایات متحده که درانها سلطنت های هندو یونانی درقرن دوم واول قبل المیلاد حکمفرما بود ، یافت گردیده است .

حالا همین قضیه را ازنقطهٔ نظر تاریخ مینگریم : آیادرکدام عصرو درعهد حکمرانی کدام پادشاه ، این مجسمه ها ونقوش برجسته وسر های گچی افغانستان جنوبی وهند شمالی ، ظهور نموده ؟ برای دریافت این مقصود ، بایستی به راپورهای مشاهدین قدیمهٔ استوپه های مناطق مزبور و بعضی از راپور های تازه ترین شعبهٔ عتیقه شناسی مراجعه کنیم . کتیبهٔ که درپای مجسمهٔ بودای نشستهٔ مکشوفه از بگرام دیده میشود ، وقت نگارش آن درعهد کوشانه ، در زمان حکمداری « ویما کادفزیز » ویادرعصر کنشکا معلوم میگردد (۱) مجسمه های کابل هم همگان به دور کنشکا تعلق دارند ـ همچنین مسکوکاتی که از میان استوپهٔ تپهٔ مرنجان ، دوسال پیش کشف گردیده ، همه ازعصر کوشانیان متأخره ،

(۱) کتیبهٔ خروشتی بریك نقش برجسته بگرام ـ ا ـ E ج ۲۲ ص ۱۳ و ۱۴ ـ نگارش کوناو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و از زمانی میباشد که کوشانیان کابل در تحت سلطهٔ ساسانیان رفته بودند. استوپه هائی که در کابل وجوار آن، توسط «هانگ برگر» و «ماسن» در نیمهٔ اول قرن ۱۹ کشف شده، هیچیك مسکوکی را جز مسکوکات عهد کنشکا و اخلاف نزدیك او نشان نمیدهد (۱) استوپه های وادی جلال آباد که بسیار پیش بذریعهٔ فضلای مزبور معاینه گردیده، هنوز نتیجهٔ دلچسپ تری را ارائه داده - و استوپه های قرائی که بمحل شهر قدیم «نگار هاره» و پیرامون آن، بشرق وجنوب شرق جلال آباد امروزه، وجود داشت، فقط مسکوکات بعضی از حکمداران هند و یونانی و معاصرین و معقبین آنها یعنی پارتیان یونانی شده (۲) را حاوی بود - در حالیکه استوپه های «هده» مسکوکات کنشکا، هویشکا و بعضی از امپراطوران رومی قدیمتر را نهفته داشت (۳).

آبدات پشاور و مضافات آن نیز بهمین عصر تعلق دارد. بسیاری از نمونه های موزیم پشاور از دیر «شاهجی کی دهره» (٤) گرفته شده، یعنی ازهمان دیری که کنشکا وقف کرده وپهلوی آن (بقول هیون تسانگ) استوپه ئی برای دفن بعضی پاره های کشکول بودا تعمیر نموده بود (٥).

در استوپهٔ بزرگ «مانی کیالا» واقع در پنجاب شمالی، که توسط «ژنرال ونتوار» کشف گردیده، مسکوکات کنشکا و هویشکا با یك مسکوك طلائی «یاسوارمن» شاه قنوج و بعضی از مسکوکات ساسانی

(۱) آرمانای قدیم - ص ۱۱٤-۱۱۷ تالیف ولسن. (۲) ایضاً ص ٦۱-۹۹ (۳) ایضاً ص ۱۰۰-۱۱۳ (٤) راپور ادارهٔ آثار عتیقه - ۱۹۰۸ و ۱۹۰۹ ص ۳٦-٦۰ (٥) نگارشات دنیای غربی - ج اول ص ۹۸-۱۰۱ - تالیف بیل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و غربی قرن ۸ عیسوی ، یکجا بدست آمد . معلوم میشود که شاه قنوج ، استوپهٔ اولیهٔ « شاه هویشکا » را که بعد ازمرور هفت‌قرن ، طبعاً رو بخرابی گذارده بود ، دوباره بنا نموده است (۱) ـ استوپهٔ نمره ۲ « مانی کیالا » که « ژنرال کورت » کشف نموده ، محتوی مسکوکات « کاجولا کاد فریز » « ویما کاد فریز » و « کنشکا » و یکچند دینار رومی اوائل قرن اول عیسوی بود (۲) همچنین استوپهٔ نمره ۱۵ که آنهم بذریعهٔ ژنرال موصوف پیداشده ، یك یك سکه ازساتراپ(نائب‌الحکومه) پارتی موسوم به «ژیونیسیز» و « کاجولا کاد فریز » را در خود نهفته داشت (۳) . و چون کوشانیان بعد از پارتیان ظهور نموده اند ، پس بایستی قبول کنیم که این استوپه نیز در عهد کوشانیان بنا یافته است .

ازانچه گفتیم بایست تسلیم کنیم که اولاً لااقل اکثریت آبدات بودائی این سرا کز که درانها مدرسهٔ یونانی و بودائی گندهاره رونق و فروغ داشت ، در دورهٔ کوشانیان کبیر ظهور نموده ـ و ثانیاً اینکه وقتی آبدات یك موضع به زمان قدیمتری متعلق بوده ـ ما نمونهٔ صنایع مدرسهٔ مزبور را دران جا نمی یابیم . ولی ممکن است این اعتراض وارد شود که اگر چه حکمدارانی که در تحت سلطهٔ ایشان مدرسهٔ مزبور ترقی داشت ، یونانی نبوده باشند ، باز هم محتمل است ، هیکل سازان زمان آنها یونانی و یا اخلاف یونانیهای اولیه بوده باشند ؟ در جواب میگوئیم : درست است . از نقطهٔ نظر حقیقت ، فقط یکنفر از اخلاف یونانیان مزبور را میشناسیم ، که بحیث هیکل ساز در عهد

(۱) راپور آثار عتیقه ـ ج ۲ ص ۱۵۹ و ۱۶۰ اثر کننگهم .
(۲) ایضاً ص ۱۶۲ (۳) ایضاً ص ۱۶۶ـ۱۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمرانی کنشکا کار میکرد و نامش «اجیسی لوس» Agesilaos وعنوانش « نگران کار های و هارهٔ (۱) کنشکا که مخصوص آ موز گاران مد ر سه « سر واستی وادن » است » میباشد (۲) ـ و یکی از آثارش که دارای نا م و نشان او میباشد پس از ۱۹ قرن باقیمانده وآن عبارتست از قطی یاصندوقچهٔ که حاوی بقا یای کشکول بودا میبا شد . حال ممکن است تصور کنید که این صندوقچهٔ شاه کار گر یکو بود یك خواهد بود ؟ مگر چنین نیست ـ بلکه اثر مربور یکی از آثار معمولی سبك هند بوده و نشانهٔ از کار یونانی دران معلوم نمی شود (لوحهٔ ۳ ـ الف) .

باز هم ممکن است بگوئید : « هیکل سازانی که در خدمت کوشانیان کبیر بودند ، شاید هندی باشند ، ولی از نمونه های سبك یونانی که برای تقلید آن میکوشیدند ، متأثر شده اند » . جواب اینست که این نمونه ها که فقط از یونان ممکن بود بیاید ، ابداً نه در افغانستان و نه در هند یافت گردیده و یگانه اثری از صنعت اصلی یونانی که در افغانستان و هند شمالی کشف شده ، عبارتست از « پاتیره Patera (یکنوع پیالهٔ کلان) که فتح بیکو س Bacchus بروی آن معلوم میشود (۳) و مسکو کات عدیدهٔ خود یونان ، شاه سلوسی سوریه و سلاطین یونانی باختر ـ و بروی این مسکو کات ، تصاویر نیم‌تنه و دیگر اشکالی وجود دارد که با مهارت فوق العاده و با مفکوره های بلند زیبائی ، بعمل آمده . ولی هیچیك از موشگافان و خرده گیران هنرهای زیبا ، گاهی

(۱) دیربودائی یاباغچهٔ اطراف آن . (۲) رسالهٔ هیا کل موزیم پشاور ص ٤٧ ـ پاورقی ـ تالیف « هارگریفز » .(۳) تاریخ صنایع نفیسهٔ هند و سیلون ـ ص ۳٦۰ـ لوحهٔ ۷٦ـ تالیف سمث (طبع آکسفورد ـ ۱۹۱۱) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

جداً باین فکر نخواهید افتاد که این اشکال کوچك و مجسمه های بر جسته ، موجب و موجد چنین مدرسهٔ عالیهٔ هیکل سازی مثل مدرسهٔ گندهاره ، شده میتوانند .

گذشته ازین ، هرگاه مجسمه های مدرسهٔ گندهاره ، بدقت معرض امتحان قرار گیرد ، بخوبی آشکار میگردد که نصب العین و مفکوره های هردو مدرسه (مدرسهٔ یونانی ومدرسهٔ گندهاره) بکلی ازهم اختلاف دارد :

صنعت گران یونانی میخواستند ، بدن انسان را نه بقسمیکه در دنیای حقیقت وجود دارد ، بلکه بقسمی که درخیال گنجیده میتواند ، بسازند ـ واین فکر شان یکنوع مسلکی راکه باساس طبیعت وآمیخته با خیالات عملی است ، بوجود آورد ـ ودرنتیجهٔ این مفکوره ، تصاویر یونانی نه مانند آن تصاویر رومائی میباشد که جزئیات حقیقی قیافهٔ شخص را عرضه میدارد ، بلکه تصاویر آنها بیشتر خیالی بوده وفهرمانان را نه بقسمیکه بوده اند ، بلکه هر طوریکه خود ایشان خواسته ، تصویر کرده اند ـ مثلاً وقتیکه « لی سی پوس » آغاز به تصویر اسکندر مقدونی نمود ، قیافهٔ وی را مانند یك هیکل ساز معمولی ، تشکیل نداد ، بلکه او را بحیث آخرین فرد نژاد قهرمانان که آمادهٔ فتح جهان است ، رسم کرد (لوحهٔ ۳ ـ ب) . و بهمین دلیل بود که « پلو تارك » افسانهٔ ذیل را در کتابی که راجع بحیات اسکندر تالیف نموده ، نوشته است :

وقتیکه « لی سی پوس » نخستین بار ، تصویر اسکندر را بساخت ور وی او را بطرف آسمان ، چنانکه اسکندر عادتاً باگردنی متمایل به یك

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرف ، می نگریست ، قرار داد ، کسی یاد داشت ذیل را بقسم لطیفهٔ منظومی بنگاشت :

آدم طونجی مثل کسی است که بسوی « زیوس » می نگرد و وی را چنین خطاب میکند : ای زیوس ! من زمین را در تحت پای خویش می گذارم تو بر او لیس اجرای حکومت کن » .

« بهمین دلیل ، اسکندر حکم نمود که فقط لی سی پوس ، تصاویر او را بسازد ـ چه قرار معلوم تنها لی سی پوس بود که وضع طبیعی اسکندر را بدرستی در طونج ارائه داده و شجاعت وی را بشکل مرئی تصویر نمود در حالیکه دیگران ، از بس متوجهٔ نشان دادن خمیدگی گردن و نگاه نافذ چشمان اسکندر گردیدند ، قیافهٔ عضلاتی وشیروش وی از یشان فرو گذار شد (۱) »

نتیجهٔ دوم این مسلك خیالی یونانیان در هیکل تراشی های شان ، این شد که مجسمه های آنها در تناسب و کاملیت جسمانی و وضع بدن حقیقهٔ خیلی زیبا گردیده ولی اکثر ازین مجسمه ها ، حتی آنهائیکه و ضعیت جدی و محرك از خود نشان میدهند ، مرده و بی روح مانده اند چه آدمی که اصلاً ازنقطهٔ خیال و آرزوی بشر کامل باشد ، درین دنیا وجود ندارد ـ بلکه در دماغ صنعت گر و نقاش است . (لوحهٔ ٤ ـ الف) .

علاوه بران ، هیکل سازان یونانی نمی خواستند آدم خیالی و کامل خود شان را بواسطهٔ افزودن زیورات ، خراب کنند ـ حتی در مجسمه های که برهنه نیستند ، لباس و کلاه بسیار ساده پوشانده اند . مجسمهٔ « تیك »

(۱) حیات اسکندر ، قسمت ٤ ـ تالیف پلو تارك .

(c) ketabton.com: The Digital Library

Tyche (ربة النوع طالع) انطاکیه که کنون در موزیم و اتیکان است ، این اصول را کاملاً آشکار میسازد ـ چه یك تاج ساده که تصویر دیوار های شهر انطاکیه است ، سر او را زینت میدهد ـ و بدنش با یك قبای ساده مستور گردیده ـ و از جواهر اثری نیست .

بالاخره همین مقصود که صنعت گران یونانی میخواستند حسن جسمانی را با ساس خیال کامل بسازند ، ایشان را از ارائهٔ جنبهٔ خالص روحانی آن باز داشت . بلی در نهضت و ارتقای متاخرهٔ این مدرسه ، احساسات برای تصویر مظاهر جسمانی احیا گردید ، مگر گاهی نتوانستند تأثیرات درونی و حقیقی روح را نشان بدهند . اینست که شما در مجسمه های « لاؤکون » در موزیم و اتیکان : انفعالات و آلام جسمانی یك پدر و دو پسر بدبخت را مشاهده می کنید ، مگر از سیمای آنها ، تأثیرات روحی شان را کشف کرده نمیتوانید .

اما ممیزات صنعت مدرسهٔ « گندهاره » از سابق الذکر بکلی اختلاف دارد ـ درست است این مدرسه نیز تمثیل حسن جسمانی انسان را مد نظر داشته ، چنانکه ازمعاینهٔ بعضی مجسمه های بودا و « بودهی ساتوا » ، بخوبی معلوم میگردد ـ ولی این حسن جسمانی بقسم خیالی نشان داده نشده است مثلاً مجسمه های بودا بلباس رهبانی ومجسمه های « بودهی ساتوا » بلباس شهزادگی تجسم یافته ، لیکن نه بصورت پهلوانانی که نمؤ جسمانی خویش را نمایش میدهند . در اکثر از ین مجسمه ها آن قسمت بدن که از لباس بیرون و برهنه مانده ، دارای محاسن جسمانی است ـ ولی ظاهر است که این اثر ، زادهٔ احساسات خیالی هیکل ساز نبوده ، بلکه از افکار طبیعی وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوش نموده است . پس مدرسهٔ گندهاره را ، مدرسهٔ حقیقیونی میتوان نامید که مسلك حقیقیون را که مخالف مسلك خیالی طبیعیون مدرسهٔ یونان است ، پروش داده اند .

نمونهٔ خوبی ازین مسلك مهمهٔ مدرسهٔ گندهاره ، همان مجسمهٔ تفکر وصوم بودا بمقام « گایا » است که کنون درموزیم لاهورمیباشد ، هیکل ساز درین مجسمه خواسته است ، نقاهت ولاغری جسمانی را که دراثر روزه به بدن بودا تولید شده نشان بدهد . این مجسمه از نظر تشریح بدن (اناتومی) فوق العاده بلند . مگر ازنقطهٔ اینکه منتها درجه مسلك حقیقیون را رعایت کرده ، شاید قدری کراهت انگیز باشد . چنین تمثالی را هیکل سازیونانی ابداً بوجود نیاورده است (۱) .

همان پارچهٔ کوچك مجسمهٔ گچی موزیم کابل که ازقرن اول عیسوی بوده و مرگ را نمایش میدهد ، نیز خیلی حقیقی است و معلوم میشودکه همین مجسمهٔ عبوس ، پیشاهنگ تمام همان مجسمه های مرگ که در پردهٔ معروف « رقص مرگ » تصویر واثر نقاشان قرون وسطی میباشد ، بوده وچنان مجسمه ایست که قطعاً بدماغ هیکل ساز یونانی نگذشته است .

یکی از نتائج این مسلك حقیقیون ، همانا صادق بودن تصاویر گندهاره است . هرگاه مجموعهٔ باشکوه سرهای مکشوفه ازهده را که درموزیم کابل است ازنظر بگذرانیم ، بآسانی معلوم میشودکه مجموعهٔ مزبورمحتوی تماثیل نژادهای

(۱) یك مجسمهٔ دیگر که نظیر این مجسمه و شاید نقل آن باشد ، درموزیم پشاور موجود است ـ مگرمتاسفانه شکسته وریخته شده . رجوع به کتاب « رسالهٔ هیا کل موزیم پشاور » ـ لوحهٔ ۳ـ اثر « هارگریفز » .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلفه ایست که ازمیان افغانستان عبورکرده اند و بعضی‌ازیشان درین سرزمین توطن گزیده و بذریعهٔ هیکل سازان این دیار تجسم یافته اند : ازین جمله بعضی نمونه های آن بدصورت ونفرت آوراست - واینك یك چندی از ان را شرح میدهیم :

یکی از ین نمونه ها ، تمثال یکنفر راهب بودائی است که دارای ریش تراشیده ، قیافهٔ صوفیانه ، خاموش ، آرام ومودب بوده یعنی مظهر حقیقی سیمای‌همان برهمن جوانی است‌که کیش گوتامالا (بودا) را اختیار نموده است .

نمونهٔ دوم : عبارت ازیکنفر رومائی است‌که بروتهای اصلاح شده وموی مجعد واکلیلی از گل عشقه پیچان بسردارد - نفس پرستی‌اوازچشمان بی فروغ ودهان منحنی اش معلوم میشود . این نمونه ، مجسمهٔ ملت امپراطوری روما است - مغرور است ولی معذلك تخم تباهی آمدنی را نزدیك نشان میدهد (لوحهٔ ٥- الف) .

نمونهٔ دیگر یك نفر ترکی شرق اقصا یا یکی از سلاطین کوشانه است که با دیدگان فریب کار و الاشه های خوش ترکیب خویش ، مردی سرکش و صاحب سجیهٔ نافرمان بنظرآمده و از اکلیل باریکی که بدور موهای اندك خود دارد ، معلوم میشود ، تمایلات یونانی داشته ولی‌همیشه بهمان ریاست چادر نشینان آسیای مرکزی باقی مانده است (لوحه ٥ - ب) .

دیگر یکنفر اسکیت ، یا ساکائی خون خوار و بیرحمی را نشان میدهد که آثار شرارت و ظلم از چشمانش پدیدار ، و بدن مستحکم و آهنینی را داراست . پیشانی تنگش ، افکار ودماغ رشد ناکردهٔ وی ، و چشمان کوچك وزنخ خوردش ، مشاعر حیوانی اورا ارائه میدارد . ولی‌موهای مرتب

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشانه کرده اش ، جنبهٔ دلچسپ قیافهٔ کریه او یعنی غرور و نخوت طفلانه اش را نمایندگی میکنند (لوحهٔ ٦ ـ الف) .

یکی هم از زیبا ترین این مجسمه ها ، تمثال یك نفر افغان سالخورده است که بحال قهرمان میباشد . و سرش با یك دستار ساده که شملهٔ آن از گوش چپ او آویزان است ، پوشیده شده ، چشمانش بحال غضب بر دشمن دوخته و چین و شکن بسیاری .را بروانش پدید آمده . دهان بی دندانش اندکی باز است و گوئی بشدت ، مقابل را توهین میکنند (لوحهٔ ٦ ـ ب) .

دیگر، یکنفر برهمن‌را نشان میدهد که زناری بروی سینه بطور مایل انداخته و لوتهٔ مملو از آب در دست دارد ـ و این لوته بقدری سنگین بوده که با دست راست ازدهن آن محکم گرفته و دست چپ را بزیر آن قرار داده است کلاه آن نهایت دلچسپ بوده و گره موی سر او را امروز بعضی سادوها تقلید میکنند (لوحهٔ ٧ ـ الف) .

تمثال دیگر یکنفر ایرانی است که کلاه مخصوصی پوشیده و بادیدگان زرنگی مینگرد. گویا آدمی دارای سجایای خاص و ارادهٔ قطعی بوده (لوحهٔ ٧ ـ ب) .

نمونهٔ دیگر ، یکنفر را جیوت است که موی سر خودرا بطرف راست جمع کرده و شخصی تنومند ، ودارای بینی پهن و چشمانی فتنه انگیز معلوم میشود . ریش وی بدون تردید ملیتش را نشان میدهد (لوحهٔ ٨ ـ الف) .

مجسمهٔ دیگر از یکنفر چینی است که کلاه مخصوص و چشمان متمایلی داشته (لوحهٔ ٨ ـ ب) . چینیان بسیاری درکابلستان از زمان آخرین شاه یونانی ، « هرمایوس » زندگی کرده اند ، چنانکه از مسکوکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

« هرمایوس » که حاوی نوشته جات چینی است این حقیقت بخوبی آشکار میگردد (۱).

تمثال خیلی قابل توجه ، همانا از یکنفر مرد است که ریش کوسه و بروتهای مواج داشته ـ وچشمان کوچك و فریب کار و کلاه عجیب یك شاخه اش ، چهرهٔ اورا مخوف و شیطنت انگیز جلوه میدهد . اگر این سر را امروز میساختند ، بنام « میفس تو فلیس » موسوم میکردند (لوحهٔ ۹ ـ ب) .

تمثال دیگری از یکنفر عسکر است که با خود زیبائی سر خود را خوب پو شیده و از قیافه اش نو جوانی معلوم میشود که هنوز خط بگرد عذارش ندمیده ، و از فنون جنگ تجربهٔ نیا موخته (لوحهٔ ۹ ـ ب) .

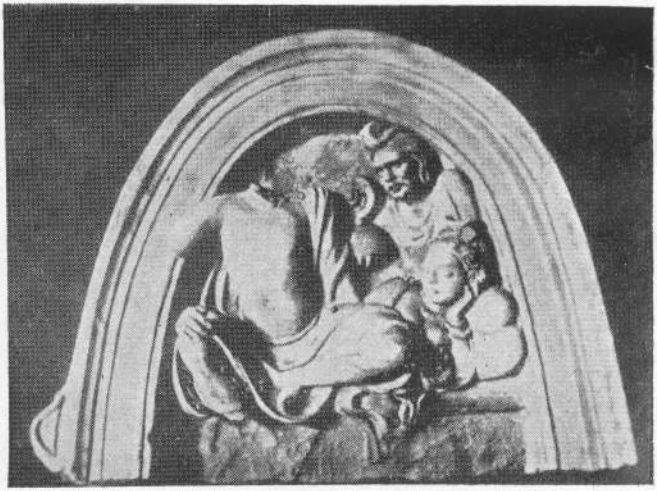
تمثال ذیل که از قریهٔ شهر بهلول واقع در میادین پشاور مکشوف گردیده عبارت از سر یکنفر در ویش بودائی است که ججمهٔ گنبد نمای او ، بردماغ عالی و ذکای بلندش دلالت میکند و دیدگان کوچك و با فروغش ، زرنگی طبیعتش را میرساند و بینی عقاب مانند او تمایلش را به مداخلت در امور دیگران ارائه میدهد ـ و بالا خره لب ها و زنخ متناسبش ، از فیصلهٔ خلل ناپذیر او در اجرای افکارش نمایندگی میکنند . پس از روی این خصوصیات چهره که آثار اخلاق هم ازان پدیدار میگردد ، میتوانیم صاحب آنرا یکنفر یهودی بخوانیم که در سر حد شمال غربی هند ، درقرن اول عیسوی زندگی داشته است (۱) . وچون فرق سر خود را طوریکه خاصهٔ مسلك رهبانیت است ، تراشیده ، اورا راهب

(۱) رسالهٔ مسکوکات شرق ـ ص ۳۶۳ تالیف مارگن . (۲) وجود یهود درین صفحات ، از سابق بذریعهٔ منابع تردید ناپذیری برای دنیای علم و فضل معلوم بود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ اول الف ـ ماپتریا بودی ساتوا با پیروان او که از کاپیسا
کشف و کنون در موزیم کابل موجود است
Pl.I - a. Kapisa. Maitreya Bodhisattva entouré
de ses fidéls (Musée de Kaboul)

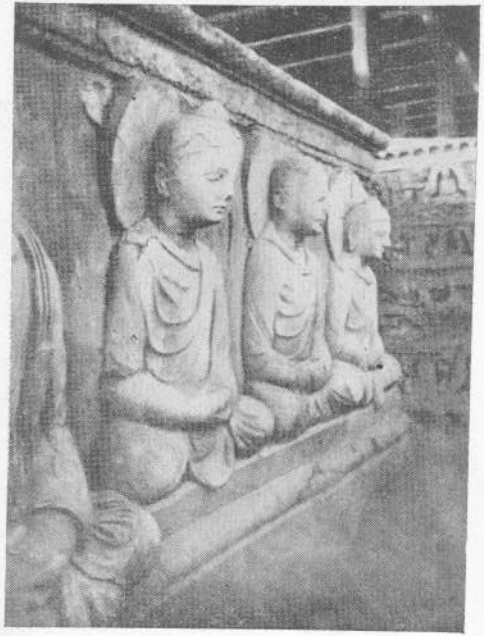

ب ـ : تمثال ایثار بودا ـ از هده یافت شده وکنون
در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Buddha grand renonciation
Musée de Kaboul

لوحهٔ ۲ الف : تمثال میتر یا بودی سا تو ا که از کابل یافت‌شده وکنون درموز یم کابل‌موجود است

Pl. II - a. Kaboul. Maitreya Bodhisattva Musée de Kaboul

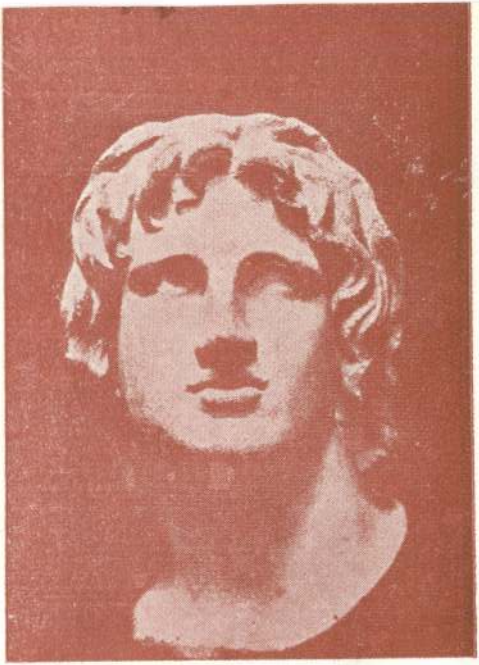
ب : تمثال بودا ها بدور یك استو په که از تکسیلا یا فت شده

b. Taxila. Buddhas en dhyan-mudra autour d'un stupa

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۳ الف : صندوقچهٔ کنشکا که حاوی
بقایای بودا است . از شاه جی کی دهره یافت شده و
در موزیم پشاور موجود است
Pl. III - a. Shahji-ki-Dheri.Caisse de
Kanishka contenant les reliques de
Buddha (Musée de Peshavar)

ب : سر اسکندر بزرگ (بتقلید لیسی پوس)
در موزیم برطانیا
b. Tête d'Alexandre le Grand
British Museum

(c) ketabton.com: The Digital Library

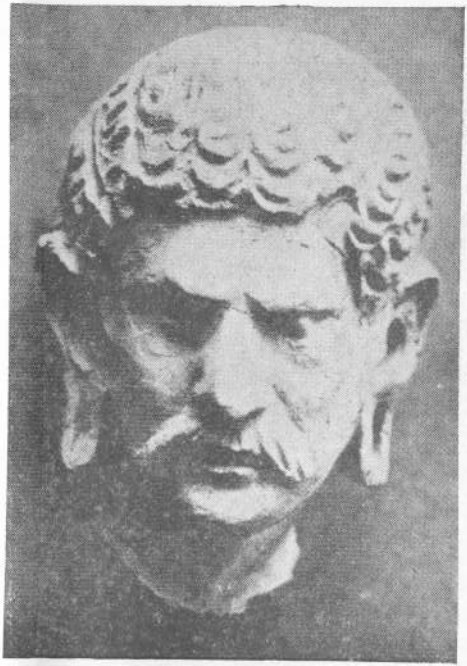
(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ٤ ـ الف : گادی ران د ر
موزیم دلفی
Pl.IV a. Le cocher
Musée de Delphi

ب ـ سر یکنفر بهکو (راهب) درحال مراقبه ـ از
هده مکشوف و کنون در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Tête d'un bhikkhu en méditation
Musée de Kaboul

لوحهٔ ٦ الف : سر یکنفرسا کائی ـ ازهده مکشوف
و در موز یم کا بل قرار دارد
Pl. VI - a. Hadda. Tête d'un Saka
Musée de Kaboul

ب : سر یکنفر افغان ـ ازهده‌مکشوف و درموز یم
کا بل موجود است
b. Hadda. Tête d'un Afghan (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ٥ الف : سر یکنفر رومائی ـ ازهده مکشوف ودر موزیم کابل مو جود است

Pl.V - a. Hadda. Tête d'un Romaln
Musée de Kaboul

ب : سر یکنفر از حکمداران کو شانی ـ از هده مکشوف وکنون در موز یم کابل موجود است

b. Hadda. Tête d'un roi Kushana
Musée de Kaboul

لوحهٔ ۷ : الف : تمثال یکنفر بر همن کهلوتهٔ رادر برداشته‌ازهده مکشوف ودرموزیم کابل‌موجود است
Pl.VII. a Hadda. Brahman portant un lota (Musée de Kaboul)

ب : سر یکنفر ایرانی ـ از هده مکشوف ودر موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Tête d'un iranien Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ۸ الف ؛ سر یکنفرراجپوت ـ ازهده مکشوف
و در موزیم کابل موجود است
Pl.VIII a. Hadda. Tête d'un Rajput
Musée de Kaboul

ب سر یکنفر چینی ـ از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Tête d'un chinois (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودائی هم گفته میتوانیم- یعنی یکنفر یهودی بوده که آئین بودا را اختیار واخیراً شامل « سانگها » (مجمع راهبان بودائی) گردیده است (لوحهٔ ۱۰ -الف).

در جملهٔ این مجموعهٔ مجسمه های قرن اول عیسوی ، بالاخره تمثال یك نفر حبشی است که دارای پیشانی رشد نا کرده ، بینی پهن ولب های پیش برآمده بوده ، ممیزات نژاد حبشی بکلی در وآشکار است. این حبشی که از افریقای مرکزی آمده ، هوای سرد افغانستان را احساس کرده و برای اینکه خودرا گرم نگاه دارد ، پوستین را بسر خود مثلیکه دهاقین مملکت تاکنون استعمال مینمایند ، کش کرده است .

حبشیان متعدده ئی بی شبهه از افریقا بحیث غلامان تا جران رومائی ، وارد افغانستان گردیده است . مگر این مجسمه از نقطهٔ نظر تخنیك ، بیشتر قابل ملاحظه است : این شخص بلند بالا ، سر تا پای خود را باپوستین طوری چپ پیچانیده که شکل بدنش از ان بخوبی معلوم میشود . وضعیت خمدار بدنش که گوئی از درد درونی و ناقابل گفتن و تحمل ناپذیری نمایندگی میکند ، و شکل تیره و غیر واضح تمام جسمش (که هیکل ساز ، آنرا باستثنای سر ، ظاهراً نا مکمل گذارده) بعضی از آثار صنعتی معاصر ، از قبیل مجسمه های ساخته اپستین Epstain را بخاطر آورده ، و انسان را طبعاً بحیرت می اندازد که صانع آن کدام شخص بوده که افکار امروزهٔ صنعتی را ۱۲ قرن قبل ، بصحنهٔ عمل نمایش داده (۱) - (لوحهٔ ۱۰ - ب) .

اینك در اثر اتخاذ این مسلك حقیقیت بوده ، که صنایع مدرسهٔ گندهاره

(۱) موسیو ها کن (L'oeuvre de la Delegation کارهای هیئت حفاری - ص ۱۲ و ۱۳) عقیده دارد که این مجسمه ، تمثال یك دیو است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مملو از حیات است . فقط به یك مقایسه فرق این صنعت آشکار می شود : در موزیم « لیتران » واقع در روما ، یك مجسمهٔ قشنگ مرمرین قرار دارد که جوان چهار شانهٔ موسوم به « انتی نوس ورتمنوس » Antinous Vertemnus را در حالیکه یکدامن گل (شاید بمقصد هدیه بمعبد) با خود داشته است نشان میدهد ـ (لوحهٔ ۱۱ ـ الف) . درین مجسمه ، مفکوره ، زیبا و طرز عمل ، مسرت آور است ، ولی اگر بی غرضانه مجسمهٔ مزبور را معرض امتحان قرار دهیم ، خواهیم دید که فقط یك مجسمه است و بس به روحی دارد و نه خون در شرائینش در جریان است ـ بلکه بکلی فاقد حیات است . دو سال پیش ، یك مجسمهٔ شکستهٔ گچی در « هده » کشف گردید که آنرا نقل اصلاح شدهٔ مجسمهٔ جوان واتیکانی گفته میتوانیم (لوحهٔ ۱۱ ـ ب) .

درین مجسمه نیز همان مفکوره عملی گردیده ، و طرز عمل هم عالی است ـ مگر معذلك ملاحظه نمائید این دو مجسمه چقدر از هم متفاوت اند باوجودیکه مجسمهٔ هده شکسته است ، معذلك منقدین و موشگافان صنعتی آنرا بر مجسمهٔ « واتیکان » ترجیح خواهند داد ، چه ، مجسمهٔ هده مملو از حیات است . بعلاوه ، وضعیت موهای فرق سر مجسمهٔ هده بیشتر طبیعی است ، درحالیکه از مجسمهٔ واتیکان ، با آنکه قشنگ و زیبا است ، عاریه بنظر می آید . همچنین سنگهاتی (قطیفهٔ) که از شانه های جوان هده آویخته و فقط سینه را برهنه گذاشته است نسبت به قطیفهٔ سست و کشالی که بدور کمر « انتی نوس » گرفته شده بمراتب زیباتر جلوه می کنند .

نمونهٔ دیگری از مجسمه های « هده » (لوحهٔ ۱۲ ـ الف) بخودی خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق بین عضو مرده وبی روح وعضو زندهٔ بدن انسانی را ارائه می نماید . مو سیو بارتو (۱) وموسیوها کن (۲) این اثر صنعت هیکل تراشی را «دیو» می خوانند . ولی من خیال دارم ، مجسمهٔ مذکور ، یکی از پیروان جدی ومجذوب بودائی است که مانند « سری سنگها بودهی » Sirisanghabodhi پادشاه سیلون (۳) یا « ناگار جونه» Nàgàrjuna (٤) ، سر خودرا به « بودا» میدادند تا در نسل آینده مقام بودائیت را بدست آورند . این شخص متقی ، سرخودرا بادودست خود ، به بالا کشانده جدا میکند ـ ودو قسمت نخاع او ، در اثر کش شدن ، گوئی منبسط وبیجا شده بوضع مهیبی معلوم می گردد . دست های آن در حالیکه سررا محکم گرفته وبطرف بالا فشار میدهد ، زنده وباروح معلوم میشود . سرآن ، سرمرده را نشان میدهد ، چشمانش مثل کسی که تازه جان داده ، کمی بسته است ـ وپوست رخسارش بطرف پائین کشال شده ، ودر نزدیك چشم ها و بینی ، چین تولید کرده است ، بالاخره این مجسمهٔ نا مطبوع ، درعین مرگ مملو ازحیات است .

ازحیث تزئین وپیرایه نیز مدرسه «گندهاره» بکلی ازمدرسهٔ یونانی اختلاف دارد : صنعت شرقی در تزئینات ، همواره بکثرت بکار رفته است وبنا بران ذوق وسلیقهٔ مدرسهٔ گندهاره ، از مفکورهای خیالی آنقدر که راجع به حسن

(۱) اثر مذکورهٔ « بارتو » ص ۱۰۰ ـ ۱۰۰ (۲) « کارهای هیئت عتیقه شناسی فرانسوی در افغانستان » ـ اثر موسیو ها کن ـ از ۱۹۲۲ تا ۱۹۳۲ ـ ج ۱ شکل ۲۰

(۳) Mahàvamsa, Lxxxv. 73.77

(٤) Kathà Sarit Sagara, vll, 7

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیبائی داشتند ، خیلی دور است . یونانیان میگفتند : حسن طبیعی ، زینت بکار ندارد . مگر صنعت گران گندهاره عقیده داشتند که حسن طبیعی بواسطهٔ زینت دو بالا می شود . این زینت وتجمل ، مخصوصاً در کلاهای تمام مجسمه های بودائی دیده میشود (باستثنای مجسمه های خود بودا ، چه بودا بقرار مسلك خود ، اشیای تجملی را در بر کرده نمیتواند) ـ در موزیم پشاور یك مجسمهٔ « بودهی ساتوا » وجود دارد که از معائنهٔ آن حقیقت فوق تائید می گردد (لوحهٔ ۱۲ ـ ب) ـ این تمثال ، بودهی ساتوارا بصورت یکنفر شهزاده (عیناً مثلیکه « گاتاما » بقرار روایت بودائیون، موقع قطع علایق ازدنیا بود) نشان دادهاست . مگر تاج آن ساده نبوده بلکه اصلا شرقی و باجواهرات ، گل ها ، اشکال حیوانات و فیته ها مزین گردیده . بعضی از ین گونه تاجها یا کلاه ها ، مجسمهٔ کوچکی در پیشروی خود داشته (لوحهٔ ۲٤ ـ ب) و آغاز رسم « تانترك » Tantric (یعنی نهادن مجسمهٔ بودا بر سر رب النوع ، بدین مفهوم (باطل) که رب النوع مزبور از نشهٔ ذات بود اخلق شده) از ان معلوم میشود . این وفرت تزئینات ، مخصوصاً در مجسمه های « بودی ساتواهای کامل » دیده میشود ـ و یکی از ین مجسمهها که از مقام « شاهبازگرهی » کشف شده وکنون در « موزیم لور » است ، نمونهٔ خوبی از ین ممیزات صنعتی مدرسهٔ گندهاره بشمار میرود (لوحهٔ ۱۳ ـ الف) ـ لباس این مجسمه قطعاً ساده نیست و تاج آن منتها درجه پیچیده است ـ گردن بند و زنار آن ، سینهٔ برهنه اش را تقریباً پوشانده بازو بند و انگشتر در بازو و دست های او معلوم میشود و گوشواره ها در گوش دارد حتی چپلی های آن قیمتی بوده و استادانه کار شده . و در پایهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجسمه در هر چند انچ فاصله ، یك مجسمه یا شی مزین منقوش است . هر گز صنعت گری دریونان ، چنین مجسمهٔ را که درهمه جهات تماماً هندی میباشد ساخته نمیتوانست .

چهارمین اختلاف مدرسهٔ گندهاره ازمدرسهٔ یونان که آنهم ناشی‌ازاتخاذ مسلك حقیقت میباشد ، اینست که‌صنعت گران گندهاره همواره می‌کوشند احساسات وعواطف عمیق روحی یعنی‌صمیمیت وجذبات اصلی قلبی‌را مو قع مراقبه وتفکر ، وسکون روحی آنهائی را که ترك نفس گفته اند ، و نفرت از غرور و علایق د نیوی و غیره را میخواهند تجسم دهند . مثلاً هرگاه سرهای بودا را که درحال مراقبه است ، مطالعه نمائید (لوحهٔ ١٤ ـ الف ، ب) تأثیرات روحی را در دیدگان نیمه باز ، در لب هائی که بملایمت بسته است ، و بالاخره در تمام قیافهٔ آرام وساکت آن مشاهده خواهید کرد ، چنانکه گوئی درحال بی‌خودی‌است . حال اگر این سرها را بعضی از سرهای «بودهی‌ساتواها» یعنی روحانیونیکه هنوز به تمام صفات بودائی متصف و کامل نگردیده مورد تطبیق قرار دهید ، خواهید دید که دریکی از ین سرها غرور ، در دیگری غم و درسومی اضطراب وهیجان روحی پدیدار است . همچنین ملاحظه خواهید نمود که در مجسمه های فقیرها وفقیره‌های بودائی ، برخی مملو ازصمیمیت وزهد ودامت و بعضی دیگر حتی درموقع اجرای وظائف مذهبی مغرور و آشفته حال بوده (لوحهٔ ١٣ ـ ب) و یا اثری از سرور روحی از چهرهٔ آنها میتراود ـ در یکی درد و الم روحی در حالیکه چشمان را به آسمان به استعانت برداشته (لوحهٔ ١٥ـ الف) هویدا و دردیگری سکون روحی موقع عبادت آشکار است (لوحهٔ ١٦ـالف) ـ زنی اوضاع و اطوار زنانهٔ خود را ابراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدارد (لوحهٔ ۱۵ـ ب) و دختری با وجود پیچیدگی و پرکاری کلاه خویش، محجوب وباحیا معلوم میشود (لوحهٔ ۱۶ـ ب) ـ مجسمهٔ دیگری تمثال یکنفر ممتحن مذهبی است که مردمان را به تفکر بالای مرگ دعوت نموده و ضمناً به مجسمهٔ که بدست‌چپ دارد ، اشاره میکند . چهره های تازه و جوان آنها در حین تبسم ، ثمرهٔ روحی این تفکر ونیز این مسئله را که دراثر پشت پا زدن غرور ولذات دنیائی، چقدر مسرور اند ، نشان میدهد (لوحهٔ ۱۷ـالف).

ممکن است بگویند اندکی ازین مجسمه ها ، نفوذ یونانی را لا اقل در بعضی جزئیات (مثل طریق آرایش موی ، نیمرخ بودن بعضی چهره ها ، طرز گرفتن بودا سنگهاتی (قطیفه) را در بغل راست ، و غیره) نشان میدهد . اینك این خصوصیات را جدا جدا معرض امتحان قرار میدهیم : ـ

طرز آرایش موی واقعاً خیلی غریب است : در جملهٔ سرهای گچی که تازه از هده مکشوف گردیده ، چند سر از فریجی ها (۱) وجود دارد که موی سر آنها مانند موی مجسمهٔ نیم تنهٔ اسکندر کبیر واقع « دربرتش موزیم » میباشد . دیگر سرهای هده ، موهای مجعد دارند ـ از انجمله است مجسمهٔ کهازمقام « امرواتی » توسط پروفیسر « ژو ودوبروی» فرانسوی ساکن پاندیچری کشف ، و کنون در « موزهٔ گیمهٔ پاریس » است . بهمین سبب بوده که این سر را باسر « هارمودیوس » واقع در « موزیم ملی ناپل » طرف مقایسه قرار داده اند (۲) . حال ، اول از همه بایستی قایل شویم

(۱) اهالی قدیمهٔ صفحات شمال غربی آسیای صغیر . (۲) کتاب کارهای هیئت حفاری فرانسوی در افغانستان ـ ص ۱۰ مقایسه شود با اثر « ژو و دو بروی » ص ۱۰ و لوحهٔ I. The Pallaves

(c) ketabton.com: The Digital Library

که وضعیت موهای سرهای مکشوفه از هده با اندازهٔ متفاوت و متنوع است که بعضی اوقات این مویها منموج و بر جسته و گاهی بر عکس ـ و زمانی دراز و آرایش داده و به پشت سر انداخته شده ـ و در برخی از احوال ، کوتاه بوده و مختلف حصص آن مجعد ساخته شده است . چنانچه از روی تصاویر مقاله ، این تنوع پدیدار است . پس جای تعجب نیست که در ین قسم کلاه های زیاد و گونا گون ، بعضی از هیکل سازان هندی در طرز ساخت ، با بعضی از ازهیکل‌سازان یونانی شباهت پیدا کنند . بلکه خیلی ممکن است هر دو هیکل ساز ، بر سبیل توارد ، یکطرز را پیروی کرده باشند .

راجع به موهای مجعد و مجسمهٔ سابق الذکر ، در ظاهر واقعاً یك شباهت موجود است ، ولی اگر تدقیق شود ، فرق بزرگی بین هردو وجود دارد یعنی موی مجعد مجسمهٔ بودا یکی ازعلامات ممیزهٔ « مهاپروشا لکشانا » بوده و بقرار نوشته جات قدیمهٔ بودائی ، این جعد از چپ به راست میرود ، درحالیکه در مجسمهٔ « هارمودیوس » جعد موی از راست به چپ میرود .

اما مجسمه های نیم رخ بودا ، با مجسمه های قدیمهٔ یونانی ، شباهت خیلی برجستهٔ بهم میرساند (لوحهٔ ۱۸ ـ الف) مگر این شباهت اینطور نیست که بالضرور از مجسمه های یونانی متاثر شده باشد ـ ازطرف دیگر این مجسمه های یونانی طوریکه فوقاً اشعار یافت ، در افغانستان و هند شمالی یافت نشده است ـ در واقع این گونه قیافه در یونان قدیم عمومیت داشته و بسیاری یونانیانی که بهند آمدند ، بدون تردید دارای همین نوع چهره بودند ـ و بعضی ازاخلاف آنها در هند لااقل در آغاز دورهٔ مسیحی ، باحتمال اقرب

(c) ketabton.com: The Digital Library

این خصوصیات قیافه را بمیراث برد ند . حتی در اثنای مسافرتم در افغانستان اثر آنها رادر چهار نفر افغانستانی که یکی از اینها در سفارت ایطالیا مقیم کابل ، باغبانی میکرد ، یافته توانستم . بنا بران دور نیست که هیکل سازان عصر کوشانه در مجسمه های خویش بعضی از ین خصوصیات چهره را که در حقیقت در بین همسایه های آنها وجود داشت ، نقل کرده باشند .

بالاخره طرز پوشیدن سنگهاتی (قطیفه) ، مخصوص وخیلی غریب است (لوحه ۱۳ ـ ب) . در موزیم کابل ، پهلوی یکی از مجسمه های بودا که بهمین اسلوب ساخته شده یك عکس ازمجسمهٔ معروف وکلاسیك « سوفوکلیز » برای ارائهٔ شباهت بین هر دو اسلوب ، نهاده شده است . من در ین مجسمه ، نفوذ یونانی را علی الفور قبول میکنم ـ ولی نه اینکه این نفوذ مستقیماً ازصنایع یونانی پیدا شده باشد . بسیاری یونانیها در این مناطق ، چند قرن پیش سکونت داشتند ـ و بومیان مناطق مزبور بی شبهه این اسلوب پوشیدن قطیفه راتقلید نمودند . حتی امروز چوپانهای افغانی در زمستان ، شالهائی را می‌پوشند که از بالای شانهٔ راست و زیر بغل چپ گذشته و دست آنها بهمان اسلوب مؤقری که درمجسمهٔ « سوفوکلیز » (۱) دیده میشود ، بیرون میماند صنعت گر گندهاره . حیات واقعی را درمجسمه های خود تمثیل میکرد ـ پس عجب نیست که مجسمهٔ بودا را بهمان اسلوبی که در زندگی روزانهٔ خود دیده اند ، لباس پوشانده اند .

(۱) درنطقی که درانجمن ادبی بتاریخ ۳ نومبر ۱۹۳٤ ایراد داشتم تذکر داده‌ام که مردم افغانستان هنوز لباس خودرا بهمان وضع مؤقر یونانیان قدیم ، در بر میکنند . رجوع شود به روزنامهٔ اصلاح ـ مورخهٔ ٥ نومبر ۱۹۳٤ .

لوحه ۹ الف : سر میستو فیلس ـ از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است

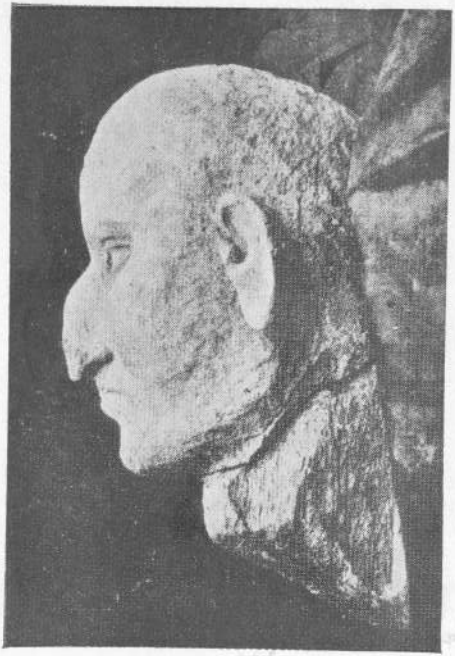
Pl.IX a. Hadda. Tête de Mefistofelés (?)
Musée de Kaboul

ب : سر یکنفر سرباز یونانی ـ ازهده مکشوف و در موزیم کابل موجود است

Hadda. Tête d'un soldat grec
Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۰ الف : سر یکنفر یهود ـ از شهر بهلول
مکشوف و درموزیم پشاور موجود است
Pl.X a. Shahr-i-Bahlol. Tête d'un juif
Musée de Peshawar

ب : یکنفر عفریت که پوستین پوشیده است ـ ازهده
مکشوف ودرموزیم کابل موجود است .
b. Hadda. Monstre couverte d'une fourrure
Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۱ـ الف انتینوس ورتومنوس ـ در موزیم لیتران
Pl. Xl - a. Antinous Vertumnus
Musée de Lateran

ب : جوانی است که گل پاش میدهد ـ ازهده مکشوف
و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Jeune homme dispersant les
fleurs (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۲ الف : یکی ازمعتقدین بودا،درحالیکه سرخودرا
برای بودا میدهد . از هده مکشوف و در موزهٔ
کابل موجود است
Pl.XII a. Hadda. fidél offront
sa tête à Buddha. (Musée de Kaboul)

ب : سر یکنفر بودی ساتوا ـ ازشهر بهلول مکشوف
و درموزهٔ کابل موجود است
b. Shahr-i-Bahlol. Tête de Bodhisattva
Musée de Peshawar

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۳ الف : مجسمهٔ یکنفر بودی‌ساتوا : از شاهباز گرهی مکشوف و کنون درموزهٔ لوور پاریس وجوددارد
Pl.XIII.a. Shahbaz-Garhi. Statue d'un Bodhisattva (Musée du Louvre, Paris)

ب ـ راهب و راهبهٔ بودائی : از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Bhikkhus et Bhikkhuni Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ١٤ الف سر بودا ـ از هده مکشوف و در
موزیم کابل موجود است
Pl.XIV a. Tête de Buddha (Musée de Kaboul)

ب : سر بودا ـ از هده مکشوف و در موزیم کابل
موجود است
b. Hadda. Tête de Buddha (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۵ الف : یکی از پیروان بودائی در حین دعا
از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است
Pl. XV a. Hadda. un Buddhist religieux
en priére (Musée de Kaboul)

ب : سر یك دختر ـ از هده مکشوف و در موزیم
کابل موجود است
d. Hadda. Tête d'une fille
Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۶ـ الف : تمثال یك دختر پرهیز گار ـ از هده مکشوف و در موزیم کابل مو جود است

Pl. XVI a. Hadda. Une fille religieuse
Musée de Kaboul

ب : سر یك دختر محجو به ـ ازهده مکشوف و در موزیم کابل موجود است

b. Hadda. Tête d'une fille timide
Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعهٔ این جزئیات وخصوصیات مجسمه ها بمامی فهماندکه هیاکل گندهاره قطعاً یونانی الاصل نبوده بلکه برعکس اکثرازانها اصلاً هندی میباشند . قبلاً تذکار رفت که پیچ وتاب موی مجسمهٔ بودا بقرار نوشته جات قدیم بودائی ، خاصهٔ موی «لکشاناس یعنی انسان کامل بوده . «اوشنی سا» یا برآمدگی جمجمه که در تمام مجسمه های بودا دیده میشود نیز واقعاً از ممیزات یونانی نه بلکه یکی ازعلایم مخصوصهٔ همین «لکشاناس» است . نه تنهابعضی ازمجسمه های بودا ، بلکه عملاً تمام مجسمه های آن ، علامت دیگری هم ازلکشاناس را ارائه میدهدکه عبارت از نرمهٔ گوش است که تاشانه ها کشال شده واین چیزی است که هیچ صنعت کار یونانی گاهی جرئت به تمثیل آن ننموده ، بلکه از ین قواره خیلی بد برده و آنرا وحشیانه میپنداشتند . نیز اگرسرهای مکشوفه ازهده را ملاحظه نمائید ، ملتفت خواهید شد که چشمان اکثر ازانها آن چنان صادقانه که درد نیای حقیقت وجود دارد ، نیست (لوحهٔ ۱۷ ـ ب) بلکه قبلاً متمایل به بادامی شده اند ، چنانکه ازهیاکل وتصاویر تمام هند ازقرن ۵ تا ۱۳ مسیحی این حقیقت پیداست .

بنابران واضح گردید که مدرسهٔ معروف به «مدرسه یونانی و بودائی گندهاره» ، قطعاً یونانی نبوده و نه ازهیکل سازان یونانی متاثر گردیده است ـ بلکه بکلی یک مدرسهٔ خالص هیکل سازی وطنی (افغانستان) بوده ومفکوره ها و ممیزات جداگانهٔ داشته که از مفکوره های هندی متأثر شده است .

لاکن درینجا طبعاً سوال ذیل پیدامیشود : پس هیکل سازان گندهاره که بودند ؟ وچنین صنعتی را که ازحیث ممیزات هندئی خود نسبت به صنعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهیا کلی که بعدها درهند در زمان کلاسیك آن عرض اندام نموده ، اینقدر متفاوت است ، که ایجاد نمود ؟ در واقع همین عدم شباهت وتفاوت بزرگی که بین هیا کل گندهاره وهیا کل بقیه حصص هند از زمان « گپتا » تاعصر « هوی سالا » وحتی عهد « جایانا گارا » وجود داشته ، علت اساسی این مسئله گردیده که اکثرازمورخین ومنقدین صنایع نفیسه متمایل شده اند صنایع مزبور را دراراضی شمالی هند ازنفوذ یونانی متأثر بشناسند .

واین درحقیقت عقدهٔ مهم تمام مسئله است وما آنرا بطور عمومی زیربحث میگیریم ؛ برای این کار اینك اولاً تدقیق میکنیم که ساکنین صفحات شمالی هند که بودند ؟

قبل از همه در اینجا آریه‌ها ئی بودندکه از زمان هجوم و مهاجرت آریه ، الا ۲۰۰۰ سال پیش ، سکونت اختیار کرده ـ و با اهالی آن دیار ، مثل دیگر مقامات دراز منهٔ قدیم ، آمیزش یافتند . مگر این نژاد مختلفهٔ « هند و آرین » هنوز هیکل سازان خوبی ثابت نشده بودند . چنانکه در « رگ ویدا » یك کلمه از مجسمه تذکار نیافته (۱) و نه مجسمه (قراریکه معلوم میشود) در ان زمان وجود داشته است . ـ بلکه مجسمه چند قرن بعد ، شاید در اثر نفوذ « در اویدی ها » پیدایش یافت (۲) چنانچه از جملهٔ سه مجسمهٔ که در یك نوشته تاریخی تذکار یافته ، دوی آن مجسمهٔ ارباب انواع دراویدیهاست که شامل

(۱) اینکه ازمجسمهٔ « اندرا » در « رگ ویدا » تذکر رفته باشد ، خیلی مشکوك مینماید . (۲) مقالهٔ « ظهور فن صورتگری هنود قدیم » بقلم میکدونل درمجلهٔ انجمن شاهی آسیائی سنه ۱۹۱۷ ص ۶۰۲ ـ انحراف ازپرستش بودا به بت ، قراریکه معلوم میشود ، عقیدهٔ آریائیهای قدیم را بمقابل نفوذ خارجی نشان میدهد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

معبودان آریائی‌ها بود ـ « پاتن جلی » در قرن دوم قبل المیلاد درضمن شرحی که در باب « پانینی » نموده ازنمایش رب‌النوع شیوا ـ سکاندا ، و«ویشا که» حرف میزند (۱) ازین معلوم میشود که نمایشات مذکور ، لا اقل در روز های « پاتن جلی » درقرن ۲ ق . م و حتی شاید دو قرن پیشتر در زمان حیات « پانینی » ، بوقوع پیوسته است . این عمل هیکل تراشی بی شبهه تسلسل و زیادت پذیرفت ، چه از اواسط قرن اول مسیحی ، ارباب انواع هنود در مسکوکات هندی با چهار دست تمثیل گردیده اند (۲) یعنی هیکل تراشی اصلا خیلی از پیش مورد استعمال وپرستش بوده که در آغاز دورهٔ مسیحی بدان پایه رسیده است . معذلك هیچکدام از ین هیاکل باقی نمانده و بما نرسیده است قدیمترین مجسمهٔ رب‌النوع آریائی که تاکنون معلوم است ، همانا مجسمهٔ « سریا » واقع در معبد « پارا سرامسوارا » بمقام « گودی مالان » درعلاقهٔ آرکوت شمالی ، میباشد (۳) وهمین مجسمه هم از مرکز مملکت دراویدی یافت گردیده وباحتمال اقرب به اواسط قرن دوم مسیحی ، یا اوائل قرن سوم تعلق داشته است .

یکقرن پیش تر ازین ، مجسمه های مدرسهٔ گندهاره ظهور داشت . برای تکمیل این صنعت مدرسهٔ گندهاره ، حتماً این فرضیه پیدا میشود که فن

(۱) « تبصره بر استعمال مجسمه درهند قدیم » ـ کتاب Indian Atiquarry « عتیقات هند » ص ۱۴۹ . (۲) مقالهٔ « ظهور فن صورت گری هنود قدیم » منتشره در مجلهٔ انجمن شاهی آسیائی ـ طبع ۱۹۱۶ ص ۱۳۰ بقلم میکدونل . (۳) « اصول صورت گری هنود » ج ۱ قسمت ۲ ص ۳۱۲ و ۳۱۳ تالیف گوپنا تاراؤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجسمه سازی مدرسهٔ گندهاره سابقهٔ قدیمی داشته خواهد بود ـ ولی از چنین ادوار طویلی‌که مهارت هندو آریائی ها را درمجسمه تراشی نشان بدهد ، بخاطر نداریم .

پس آیا مردم دیگری هم در سرزمینی که این صنعت گندهاره انکشاف پذیرفت ، وجود داشت ؟ برای این مقصد هرگاه ورقی چند از قدیمترین تاریخ هند برگردانیم ، می بینیم که در « ویدا » نوشته است : بجنوب دریای « کبها » Kubha (کابل) تا به دهانهٔ آن در دریای سند قبیلهٔ بزرگی مسکون بودند که « گندهاری » نام داشتند (۱) . در « آتهاروا ویدا » نوشته است که این گندهاری ها بااقوام « موجا وانت » و « آنگا » و « ماگاده » متحد بودند (۲) ـ پس ، همانطوریکه « آنگاها» و«ماگاداها » سرحدات شرقی مقبوضات آریائی را تشکیل میداد ، « گندهاریها » و « موجاوانت ها » سرحدات شمال غربی آن را ارائه می نمود . از روی این تقسیم ، طبعاً چنین معلوم میشود که « آنگاها» و « ماگادا ها » وهمچنین « گندهاریها » و « موجاوانت‌ها » مردمانی پیش از آرین بوده اند . واین نتیجه از نوشتهٔ « آتهاروا ویدا » هم تائید میشود ـ چه « آتهاروا ویدا » میگوید خود اوتکمن (تب) را ازمردم آرین به مردم « موجاوانت » که قبایل شمال غربی ودشمن آرین ها بودند ، اخراج ونقل داد ـ ورنه (تکمن) به آنها فرستاده نمی شد . درحقیقت گندهاریها ، نسبت به آرین های مسطور در « رگ ویدا » خیلی قدیمتر معلوم می شوند . چنانچه دریك مدحیهٔ که

(۱) Altindishe Leben (حیات قدیم) ـ تالیف زمر ـ ص ۳۰ و ۳۱ ـ (۲) « آتهاروا ویدا » ـ قسمت ۵ ـ بند ۲۲ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنام شاه « بهاویا » Bhavya حکمران سو احل سند ، سروده شده ، یك بیت به وزنی مختلف ازوزن مدحیه وجود دارد که اشاره به گوسفندانی مینماید که « گنداریها » پرورش میدادند (۱) . وامروز این بیت را قسمتی از سرود مطول تری می‌پندارند که وجههٔ عشقی داشته وطبعاً با یستی نسبت به سرودهای خود « رگ ویدا » قدیمتر و بنابران ازمها جمات آرین ها پیشتر با شد (۲)

علاوه از قبایل کوچکی که آنها هم قبل الا رین معلوم می شوند از قبیل مدراسی ها ـ سیواها ـ بالهیکاها ـ بهالاناها و غیره ، با یستی دو قبیلهٔ دیگر را نیز که قرار معلوم نسبت به سابق الذکر ، رول مهمتری در اراضی شمال غربی هند بازی کرده اند ، تذکار نمائیم ـ این دو قبیله « کمبوجه‌ها » و « تاکهاها » (یا تکشاها) می باشند . می گویند سابق الذکر بزبانی غیر از زبان آرین ها حرف میزدند (۳) و آخر الذکر (که یك مرتبه توسط « سوداها » در جنگ « ده پاد شاه » مغلوب شده اند) بقول «مهابهارته» به نژاد « ناگه » Nogas تعلق داشته و بنابران « در اویدی » بودند (٤) . تمام این قبایل که اصلیت در اویدی داشتند ، بمرور زمان آریائی شدند ـ ولی همسایه های آریائی آنها ، بسیاری رسوم و عادات قدیمهٔ غیر آریائی راکه قبائل مذکور تا امروز دارا میباشند ، پذیرفتند ـ ازانجمله «رساکشاتریه» که از قبول رسوم رهبانیت (٥) که در بین مدراسی های آن زمان معمول

(۱) رگ ویدا قسمت ا ـ بند ۱۲٦ (۲) کتاب « بعضی قبائل کشاتریه درهند قدیم » تالیف « لا » ص ۲٥٥ و « سرودهای مذهبی رگ ویدا » اثر « گرفث » ج ا ضمیمهٔ ا ص ٦٤۸ (۳) Nirukta قسمت ۲ ص ۲
(٤) مهابهارته ـ آدی پاروا پاشیا ـ ص ۳ (٥) مهابهارته ـ کارنا پاروا ـ ص ٤٥ ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بود ، استنکاف ورزیدند - و قبایل « بالهکاها » که در ظروف چوبی و گلی طعام میخوردند (۱)

حال آمدیم باینکه آیا این قبایل در اویدی قابل این بوده اند که چنین آثار صنعتی را که نمونه های مدرسهٔ گندهاره شمرده میشود ، از خود بوجود بیاورند ؟ او لا بخاطر باید داشت که در اویدی ها در زمان هجوم آرین دران مملکت ، تمدن عالیتری را مالك بودند (۲) - برعلاوه ، دراویدیها در بین خود راجع به فن هیکل سازی و مفکوره های بلند زیبائی خویش روایت خیلی قدیمی دارند - و اولین آثار صنعتی که انکشاف و ترقی مهمی را در فن هیکل سازی از خود نشان میدهد ، از مقام « هرپه » و « موهنجو دیرو » بدست آمده .

کنون جای آن نیست که ثابت کنیم تمدن وادی سند قبل الارین بوده . چه این حقیقت را « سرجان مارشال » و « مسترارنست میکی » و دیگران بقدر کفایت ثابت کرده اند و دلایل آنها را تا کنون کسانیکه تمدن آریائی را در دوشهر مذکور میخواهند کشف نمایند ، تردید و یا ضعیف ساخته نتوانسته است . همینقدر در ینجا میگوئیم که اسپ را که حیوان معروف آریائی هاست باشندگان « موهنجو دیرو » نمی شناختند و برعکس نر گاو - بز - گاومیش - اسپ یك شاخهٔ داستانی - پلنگ ، فیل و شاید دیگر حیوانات در نزد شان معلوم بود - پرستش « لنگه » (آلهٔ تناسل مرد) هم قراریکه معلوم میشود نزد آنها رواج داشت ، پرستش درخت خیلی عام

(۱) ایضاً ص ٤٤ - (۲) هنود قبل التاریخ وهنود قرون اولی هندوستان ، ص ۱۲ - ۱٤ تالیف « بانرجی » .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بود - و یکی از عام ترین علایم مهر های « موهنجو دیرو » (که داکتر پرن ناته (۱) آنرا « گاو » میخواند و منشأ علامت برج ثور معلوم میشود) در یکی از ظروف سفالی قبل التاریخی در قریهٔ « والا لور » در علاقهٔ « کوئم باتور » واقع در قلب مملکت دراویدی ، یافت شده است (۲) .

نیز دو مجسمهٔ کوچك سنگی شکسته ، از « هرپ په » مکشوف گردیده است (لوحهٔ ۱۹ - الف ، ب) وسرجان مارشال (۳) راجع به آنها بیان ذیل را ایراد نموده :

(وقتا که نخستین بار این مجسمه ها را مشاهده نمودم ، نمیتوانستم آنرا قبل التاریخ بخوانم . این مجسمه ها تمام افکار و نظریات را جمع به صنعت مقدماتی رابرهم زده چنین طرحی دردنیای قدیم تا عصر تمدن صنعتی یونانیان مجهول بود

وبنابران خیال کردم که یقیناً کدام غلطی درتاریخ صنعت قدیم روی داده است واین مجسمه ها به عصر « هندو یونانیها » ، سکائی ها یاپارت های پنجاب تعلق داشته وبه میادین قریب ۳۰۰۰ سال پیشترنسبت به مجسمه های خود میادین مذکور ، نشر واشاعت یافته . واین نظریه ، اولین نظریهٔ آنانی خواهد بود که بتاریخ هیکل سازی مقدماتی ، معرفت دارند .)

ولی سرجان مارشال را بآسانی قانع ساختند که مجسمه های مذکور نظر به

(۱) مقالهٔ «طلیعهٔ نگارش هند » اثر « ناتهه » منتشره درجریدهٔ مصور هفته وار هند - تاریخ ۱۳ - اکتوبر ۱۹۳۵ ص ۲۰ و ۲۱ و ۳۲ . (۲) کتلاك عتایق قبل التاریخ ، موزیم حکومتی مدراس ، لوحهٔ ۳۵ - اثر « بروس فوته » . (۳) موهنجو دیرو و مدنیت وادی سنده - ج ، ۱ ص ٤٥ - تالیف مارشال .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چگونگی کشف وشواهد و براهینی‌که خود مجسمه های موصوف بدست داد ، حتماً به ازمنهٔ قبل التاریخ تعلق داشته است .

یکی ازین دو مجسمه ، بدون سرودست و پابوده وازسنگ سرخ نفیسی ساخته شده است . وسرجان مارشال راجع به وضع ساخت آن میگوید : « این مجسمهٔ کامل (بعکس نیمرخ) بوده وشانه های متناسب وقدری به عقب وشکمی اندك برآمده داشته . ولی حسن آن اینجاست که حصص گوشت دار بدن آن خیلی حقیقت کارانه واعلی طرح شده مثلاً سرین ها بمهارت کاملی هموار گردیده وفرورفتگی های قسمت خلفی و بالای ستون فقرات حدگرده ها خیلی هنرمندانه تمثیل گردیده است . این اثر صنعتی چنان اثری است که صنعتگر کار یونانی قرن چهارم مسیحی‌ممکن بود بران افتخار کرده آنرا بخود نسبت دهد ـ ولی وضعیت مجسمه وشکم اندك برآمدهٔ آن ، از ممیزات هندی است نه از یونانی ـ وحتی اگر نفوذ یونانی هم درین صنعت ثابت شود ، طرز عمل آن را میتوان هندی گفت (۱) .

اما راجع به مجسمهٔ کوچك دومی که از سنگ سلیت ساخته شده ، چنین میگوید : « این مجسمه ، تمثال یکنفر رقاص است که پای راست ایستاده و بدن آن از کمر بالا بطرف چپ تمایل و خمیدگی داشته و هردو دست آن به یکطرف دراز گردیده و پای چپ آن از زمین بلند و بطرف جلو آورده شده . » (۲)

سر جان مارشال ، پس از وصف دو مجسمهٔ مذکور ، تنقید اخیر وقطعی در باب این دو اثر حیرت انگیز قدیم نموده ، ما را ازان اختلافاتی که اساساً

(۱) ایضاً ص ٤٦ ـ (۲) ایضاً ص ٤٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

بین صنعت یونانی واین شاهکارهای صنعت کاران هندی ، (که بنظر سطحی متشابه معلوم می شوند) وجود دارد ، یاد دهانی کرده میگوید : « این دو مجسمه ، از حیث شکل (نه از حیث جوهر و اصلیت) اثر صنعت یونانی معلوم می شود - و در بادی نظر ، نمونه های خوب آثار یونانی را که این دو مجسمه تا یك اندازه از روی آنها نقل شده ، بخاطر می آورد . ولی علاوةً از خود مزایائی هم دارد که بکلی خالی از نفوذ یونانی میباشد ، و آن عبارت است از تمثیل حقایق تشریح البدنی که درین دو مجسمه بقدری بر جسته و ممتاز است که شخص را بشك می اندازد که شاید صنعت یونان اصلاً تقلید از هیکل سازان مسکون در سواحل سند بوده باشد (۱) - این صنعت گران که صنعت‌گران یونانی آثار آنها را حسن استقبال نمودند ، هیکل سازان دراویدی بودند .

هیکل سازان دراویدی مزبور ، در تحکیك اشکال حیوانات بر روی مهر ها هم مثل ساخت دو مجسمه فوق الذکر ، مهارت داشتند . مثلاً راجع به نرگاو کوهان داری که بر روی یکی از مهرهای مکشوفه از موهنجودیر و کنده اند (لوحهٔ ۲۰- الف) سر جان مارشال میگوید : « حکاك این تمثال ، واضحاً درموضوع خود مطالعهٔ عمیقی‌نموده ، و اثر دستی بر روی کار آورده است - بر علاوه کار مهم دیگری هم نموده - یعنی درعین حال ، کوشش نموده حقایق‌را جلوه‌گر سازد ، و بنابران حیوان مزبور را به چنان شکوهی ساخته که مختص و منحصر به چشم و دست صنعت کار ماهر میباشد . » ! (۲) این شکوه حیوان مذکور از حیث اظهار

(۱) ایضاً ص ٤٦ و ٤٧ (۲) ایضاً ص ٤٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنبهٔ روحی ، که یکی از ممیزات مدرسهٔ گندهاره است ، با مجسمهٔ فوق الذکر مطابقت تامی دارد .

چون این آثار صنعتی خیلی قدامت دارد ، نمیتوانیم خط سیر نمو و تکامل آنرا سال بسال تعقیب کنیم . بر علاوه ، اکثر ازانها بواسطهٔ ناپایدار بودن مادهٔ که آثار مزبور ازان ساخته شده (مثل چوب و گل) یکلی از بین رفته و نشانی ازان ها بدست نیست . بالاخره محاربانی که در هند شمالی در نتیجهٔ هجوم آرین بر روی کار آمده ، و نیز محاربات متعاقبهٔ « کروکه سیترا » Kruksetra و جنگهای اسکندر وچند راگپتامورپا ، صنعت کاران در اویدی را موقع نداد که مظاهر تازهٔ مدرسهٔ ملی خود را بصحنهٔ عمل عرضه نمایند . مگر در قرن چهارم ق . م مطابق به عصر امنیتی که «آشوکا» بعد ازجنگ با « کالنگاها » بوجود آورد ، ناگهان به دوسر گوچکی بر میخوریم که مجدداً صنعت مدرسهٔ مزبور را در اذهان جایگیر می سازد . این دو سر که از گل پخته ساخته شده ، از یك بچه و یك دختر است که شاید خواهر و برادر باشند و هر دو در ضمن حفاری « پتلی پوتره » یافت گردیده و کنون در « موزیم پتنه » جای دارند . یکی تمثال حقیقتی یك دخترجدی وفکوراست که بین ۱۰ و ۱۲ سال عمردارد وتمثال دیگرکه جالب تراست ، از یك بچه بوده (لوحهٔ ۲۱ـالف) واگر کلاه خارجی (غیر بومی) اورا که از طرف دیگر بایستی نقل صحیح از کلامعمول بین بچه های آن وقت باشد مستثنی نمائید ، تمثال بچهٔ مذکور را میتوان اثر صنعتی عصری ویا اثر صنعتی دور «رنسانس» دور (احیاء مجدد علوم و ادبیات) ، محسوب نمود ، لیکن صنعت کار یونانی ابداً شبیه شخصی را بچنین وضع سرور آمیزی ، تمثیل نکرده

(c) ketabton.com: The Digital Library

این بچهٔ ۷ـ۸ سالهٔ خندان است . ولی بچنان وضع عفیف و پر شوری میخندد که به ریزش قطرات آب فواره در حوض مرمرین بیشتر شباهت دارد . این تمثال ، عفت و سرور قلبی پسر مزبور را بوضاحت اظهار مینماید .

آیا این دو تمثال ، اثر صنعت کاران در اویدی است ؟ بلی بدون شبهه « پتلی پوتره » از زمان « نند اها » پای تخت « مگده » بود . و معلوم است که « رشی ها » چقدر به نفرت و کراهت از « مگده ها » حرف میزدند در واقع « مگده » سلطنت در اویدیهائی بود که از آریانی شدن ، خیلی نفرت داشتند . سلاله که درجنگ « مهابارته » در « مگده » حکومت میکردند آریائی نبودند . و « جراسندهه » که در انوقت « راجهٔ گریهه » پادشاهی میکرد ، شخصاً در اویدی بود . در زمان سلاله « موریه » مگده بسیار آریائی شد ـ مگر عنصر در اویدی هم بدون شبهه وجود داشت و شاهان موریه بدون تردید ، هیکل سازان دراویدی را که مهارت سابقی داشتند استخدام کردند .

گذشته ازین ، خود این سرهای مکشوفه مبدأ مذکور را تائید میکنند : این تمثال ها ، تمثالهای حقیقی حیات است ، ولی حالت روحی را بطور حیرت انگیزی ارائه میدهند ـ سجیهٔ ثابت دختر واخلاق بچه گانهٔ پسر جوان از روی آن بخوبی معلوم میشود . پسر اکنون میخندد مگر ممکن است ، یك لحظه بعد بگرید . در بین سرهای گچی مکشوفه از هده ، یك سر است که آنرا نقل این مجسمهٔ پسر ، میتوان گفت (۲۱ـ ب) ـ موجدین این دواثر ، با اینکه صد ها میل از هم فاصله داشته و بیش از ٤ قرن باهم فرق دارند ، حتماً بیك مدرسه تعلق داشته اند .

طوریکه فوقاً تذکار یافت ، آشوکا بعد از انکه فیصله کرد دیگر جنگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمی‌کند ، حتماً بسیاری از صنعت کاران دراویدی را استخدام نمود ـ چه‌بسیار آثار صنعتی این مدرسه ، درحصص مختلفهٔ قلمرو او پدید آمده . ازانجمله بعض ستونهای فرامین او را که اشکال حیوانات بمهارت زیادی دران کنده شده ، بزیرمطالعه میگیریم ، شیرهای سر ستون « سار ناتهه » واقعاً از حیوانات زنده وانمود کرده و از نقطهٔ نظر تخنیك از شیر های « پریسپوس» (اصطخر) و شیر های هندی سنوات ما بعد ، اختلاف کلی دارد . ازین‌شیرها بهتر وعالی تر ، همانا سه حیوانی است که بطور برجسته در همان سر ستون طرح گردیده . و یکی ازان یك اسپ است که در حال دویدن نشان داده شده ومملو از فعالیت است . حیوان دیگر یك فیل است که آرام ، مقتدر و منزوی بنظرمیآید (لوحهٔ ۲۲ ـ الف) و صنعت کار در نشان دادن چین و شکن پوست سست زیر گردن و خرطوم وعقب پاهای پیش آن ، خیلی‌زحمت کشیده حیوان سوم ، نرگاوی است که آنهم به مهارت حیرت انگیزی تمثیل و طرز عمل آن از نقطهٔ نظر تخنیك ، کمتر نظیر دارد (لوحهٔ ۲۲ ـ ب) نرگاوی که در سر ستون آشوکا در « رامپوره » بوده و کنون در «اندین موزیم » واقع در کلکته است ، بانرگاو « سار ناتهه » هردو دنبالهٔ رسم قدیمهٔ حیوان تراشی‌صنعت گران ماهر « موهنجو دیرو » بوده است .

در موزیم « متهورا » یك سر شکستهٔ وجود دارد که آنهم بهمان دوره تعلق داشته و واضحاً ازهمان مدرسه بوده است (لوحهٔ ۲۲ـ الف) واین مسئله نهایت درجه اهمیت دارد ـ چه « متهوره » که درزمان «مدهیه دسیله های» قدیم ، مرکز تمدن صنعتی آرین بود ، بما نشان میدهد که صنعت کاران دراویدی به‌سلطنتی که خالصاً آریانی است ، نیز انتشار یافته‌اند . ازین مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدبختانه فقط قسمت بالای سر باقی مانده و غالباً زنی بوده که سر پیچی مزین به هلالی در پیشرو ، داشته است . این سر پیچ ساده ، در گند هارهٔ خاص نیز خیلی معمول بوده (لوحهٔ ۲۳ - ب) و ممکن است پیشانی ، چشم ها و تیغهٔ بینی او را ، هیکل ساز هده ساخته باشد .

بعد ازین ها ، تمثال هائیکه از سابقهٔ این مدرسه نمایندگی میکند ، همانا تمثالهای افغانستان جنوبی ، پشاور ، تکسیلا و لاهور میباشد . آیا علت تجدد و احیای ناگهانی این صنعت در گوشهٔ شمال غربی هند چه بوده ؟ درین صفحات ، جنگ‌ها ومهاجمات ، لااقل اززمان حملهٔ اسکندر ، یکی پی دیگری روی داده والبته صنایع گچی در صحنهٔ تصادمات خونین ، جلوه و فروغی یافته نمیتواند . ولی درقرن اول مسیحی ، « ویما کاد فزیز » دومین شاه کوشانه کشورهند را لااقل تا دریای جمنا تسخیر نموده پسرش : کنشکا که شاه منور ودارای ذوق صنعتی بود ، پس ازو جانشینش گردید . ودرائنای سلطنت او ، بهترین آثار صنعتی مدرسهٔ گند هاره ، بوجود آمد . مگراین صنعت درخشان و بارونق دراویدی تخم زوال و فساد را نیز در خود نهفته داشت . چه برای تزئین معابد و دیر ها ، مجسمه های بسیاری بکار بوده و بنا بران جهت ساخت آن ازصنعت گران در جهٔ دوم هم استفاده کردند و همین مداخلت صنعت کاران در جهٔ دوم ، علت تنزل مدرسهٔ مذکور گردید . این حقیقت که تنزل این مدرسه مخصوصاً در « متهورا » و پنجاب جنوبی دیده میشود ، شخص را با شتباه می اندازد که شاید این تنزل بواسطهٔ آن عنصر آریائی که درین رشته نه سابقهٔ داشته و نه دارای مفکوره های صنعتی بودند ، بظهور پیوسته باشد . بهر حال ، تنزل صنعت مزبور ، چندی بعد در « گند هاره »

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفوذ نمود ـ و برای شرح انتشار آن در گندهاره فقط مطالعهٔ یك نمونهٔ صنعتی واقع در موزیم پشاور کفایت میکند (لوحهٔ ۲۴ـ الف) واین نمونه مشتمل است بر تمثال « پانچیکا » رب النوع ثروت ، و تمثال « هریتی » ربة النوع حاصلخیزی ـ و یکعده اطفال که بدور ربة النوع مسرور جمع شده اند . قدمهای هردو تمثال خیلی کلان و بی تناسب بوده و پاهای آن ها که از درون لباس میتوان تشخیص داد ، خراب و بدون شکل و مثل چوبهای عاری از عضلات ، معلوم میشوند . بالاخره در ین نمونهٔ صنعتی مدرسهٔ گندهاره که فساد کلی دران روی داده ، هیچیك چیز بر جسته و مهمی نمیتوان یافت .

قبل از اختتام مطالعهٔ این سابقهٔ صنعتی ، بایست یك نمونهٔ دیگر از ین مدرسه را که از معبد قدیمی واقع در « گودیمالام » مکشوف گردیده ، نیز تذکر داد : این نمونه عبارتست از مجسمهٔ ایستادهٔ « سیوا » که پهلوی « لنگه » (تمثال آلهٔ تذکیر) جا داشته و به قرن اول ق . م متعلق اند . تمام مجسمه (و نیز « لنگه » مذکور که از سنگ سرخ رنگ آتش فشانی ساخته شده) خیلی زنده معلوم میشود ـ « سیوا » با پاهای دور از هم به شانه های یك « رکشاسه » (دیو) ایستاده و لنگی بدور کمر دارد که از بس شفاف است ، پاهای خوش ترکیب او اززیرش معلوم میشود ـ وچین وشکن وقاتهائی که درلنگ از یك ران تاران دیگر دیده میشود ، به سلیقه ولطافت مخصوصی ساخته شده . تنهٔ مجسمه نشان می دهد که صنعتکار آن درمطالعهٔ تشریح البدن انسانی ، تدقیق زیادی بکار برده این مجسمه دوست دارد ـ بدست راست ، قچی را از پاهای عقبش گرفته ، چنانکه سرآن فروآویخته است ـ وبدست چپ ، ظرف مخصوص آب موسوم به « کمندلو » « پرشو »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارد . مگر جالب ترین قسمت این مجسمه ، سر آنست ـ چهرهٔ آن واضحاً مغولی بوده و گوئی زنده است ، و بباعث فتحی که بالای « رکشاسه » حاصل نموده ، مسرور مینماید . دوعدد تسبیح ازهمان گونه که درهند از زمان قبل التاریخ معمول بوده است ، جای گوشواره ها را گرفته ـ و نرمه های گوش اوتا بشانه فرو آویخته وکلاه مخصوصی باموی های بافته بسردارد .

تمام مجسمهٔ « سیوا » ونیزاز « لنگه » ، بطورزیبائی مثل ستونهای معروف آسوکاو درون غارهای کوه بچه های « بارابر » جلا داده شده واگر ازین جلای فوق العادهٔ آبدات مذکور ، (که تا کنون درنزد منقدین صنایع وعتیقه شناسان امروزی ، معمای لاینحل مانده) چیزی استخراج وثابت شود ، فقط و فقط اسرار صنعت کاران مقدماتی در اویدی را که بافقدان مدرسهٔ مزبور ، در پس پرده مانده ، مکشوف خواهد ساخت .

این تمثال بر جستهٔ « سیوا » که معاصر هیاکل گندهاره و یا اندکی پیشتر ازان است ، آخرین محصول صنعتی مدرسهٔ قدیم هیکل‌سازی در اویدی (که نمونه های اول آن به ۳۰۰۰ سال قبل المیلاد ، تعلق میگیرد ، بوده ومدرسهٔ گندهاره ، شعبهٔ خیلی فوق العادهٔ این مدرسه میباشد .

انحطاط مدرسهٔ گندهاره بسرعت تمامی تا عصر « گپتا » ادامه یافت ـ آنوقت صنعت هیکل سازی دوباره احیا گردیده ولی تمایلات بکلی برخلاف خط مشی سابق بود . درزمان تالیف « شلیا شاسترا » و خصوصاً « مانساره » ، که آنهم در همین عهد صورت‌گرفت ، صنعت قدیمهٔ مدرسهٔ گندهاره بکلی بمرد ـ و هیکل سازی کلاسیك هند ابداً به آن نمونه ها نیست . برای احیای مجدد مدرسهٔ مذکور در قرن ۱۶ مسیحی در

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایالت جنوبی از جزیره نمای هند ، در عهد حکمرانی « کرشنایه نیساکه » باشندهٔ « مادوره » ، مساعی بعمل آمد (۱) ولی منجر به ناکامی گردیده ومدرسه هیکل سازی در اویدی بکلی خاتمه پذیرفت .

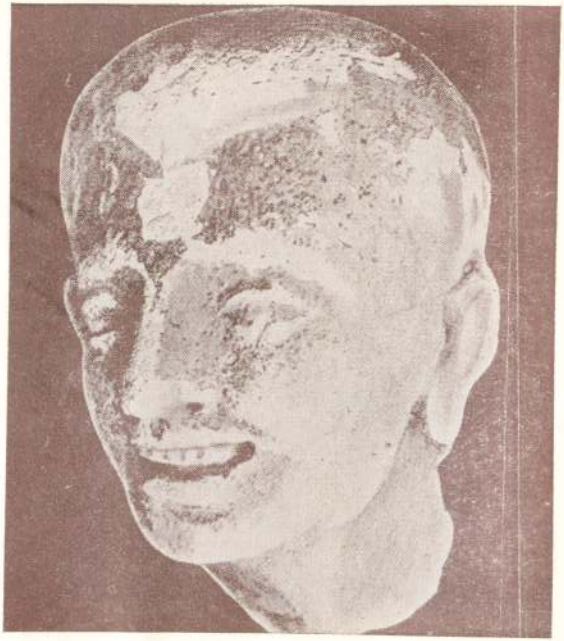
نتایجی که ازین مطالعات عمیق وممتد بدستم آمد قرار ذیل است :

۱ ـ مدرسهٔ معروف به مدرسهٔ « گریکو بودیك » یعنی یونانی و بودائی ، در مرکز مقبوضات یونانی شرق ، انکشاف وارتقا نیذیرفته ، بلکه در صفحات جنوب هندوکش (افغانستان) وولایات شمال غربی هندوستان ، رونق وفروغ یافته است .

۲ ـ مرکز این مدرسه ، « هده » معلوم میشود که بمابین جلال آباد بفاصلهٔ ٦ میل بجنوب شهر مذکور واقع است .

۳ ـ مدرسهٔ گریکو بودیك گندهاره ، ابداً از افکار وصنایع یونان

(۱) بنده بعضی از شاهکارهای « مدرسهٔ مادوره » را در مقالهٔ معنون به A Realistic School of Indian Sculpture in the 16th century. « مدرسهٔ هیکل سازی حقیقت پسند هند » منتشره در مجلهٔ بومبئی (قسمت تاریخ) ج ا ص ۱۳ـ۱۸ بیان نموده ام و در انوقت برای تعبیر ظهور ناگهانی آن هیاکل که حقیقت کارانه و مملو از حیات تمثیل یافته ، نفوذ ارو بائی را دخیل میدانستم ، لاکن حالا می فهمم که سهو نموده ام وهیاکل مزبور ، نتیجهٔ طبیعی افکار زیبائی نژاد دراویدی بوده . درواقع ، جمع کنندگان آثار طونجی هندی ، خوب میدانند که آن مجسمه هائی که از زمین خالص دراویدی مکشوف گردیده بالعموم خیلی استادانه وماهرانه تر است نسبت به مجسمه های مکشوفه از ولایات شمالی که تمدن صنعتی آرین درانجا نفوذ بیشتری داشت .

لوحهٔ ۱۷ ـ الف سر یکنفر در ویش بودائی ، درحال سرور
از هده مکشوف و در موزهٔ گیمهٔ پاریس موجود است
Pl. XVII a. Hadda tête d'un bhikkhu riant
Musée guimet, Paris

ب : سر یکنفر دختر که چشمان بادامی داشته ،
از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Tête d'une jeune fille ayant des eux en forme d'amende (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۸ـ الف ؛ سر بودا ـ از هده مکشوف و
در موزیم کابل موجود است
Pl. XVIII a. Hadda. Profile de la tête de Buddha (Musée de Kaboul)

ب ؛ مجسمهٔ بودا ـ که عبا را به طرز یونانی پوشیده
از هده مکشوف و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Statuette de Buddha portant le sanghati à la façon grecque Musée de Kaboul

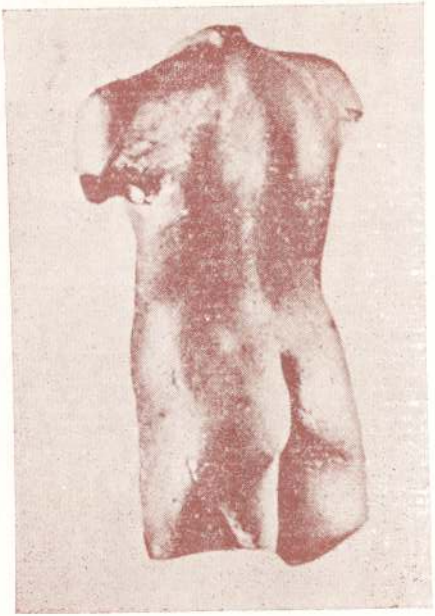
(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۱۹الف: مجسمهٔ شکسته‌که از هرپ به کشف‌شده

Pl. XIX a. Torse trouvée à Harappa

Copyright. Archoeological Survey of India

ب ، پشت مجسمهٔ شکستهٔ مکشوفه از هرپ په

b. Torse trouvée à Harappa (l'envers)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۲۰ الف : مهر مکشوفه از موهنجو دیر و
Pl. XX a. Mohenjo Daro: une scelle
Copyright. Archoeological Survey of India

ب : مها پر ینی با نا ـ از سوات کشف و در موز یم لاهور موجود است
b. Swat. Le Mahaparinibbana (Musée de Lahore)

لوحهٔ ۲۱ـ الف : سر یك بچه ـ از پاتلی پوترا کشف ودر موزیم پتنه موجود است

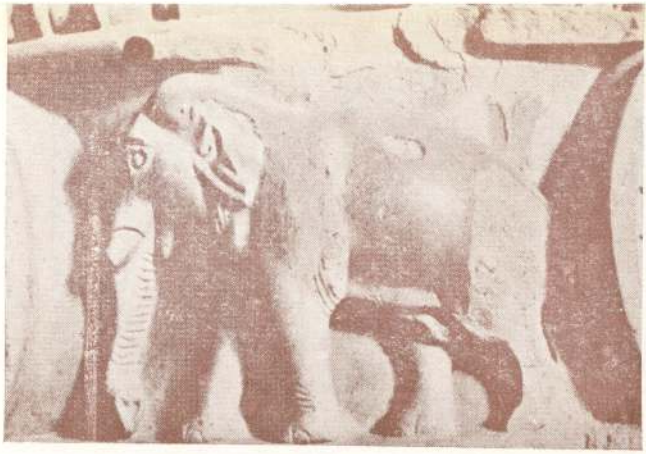
Pl. XXI a. Pataliputra. Tête d'un garçon Musée de Patna

ب : سر یك بچه ـ از هده کشف و در موزیم کابل موجود است

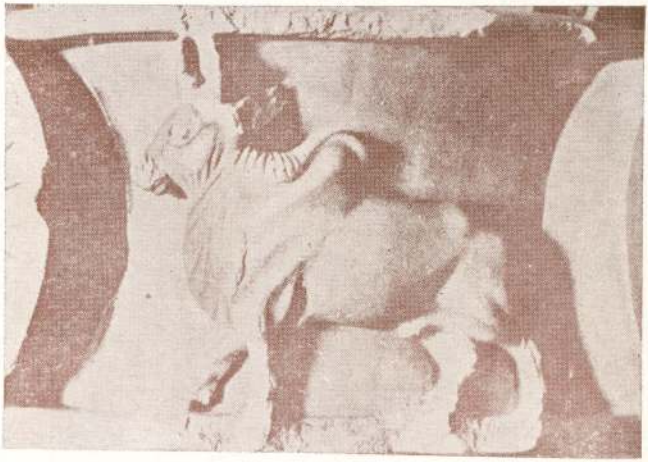
b. Hadda. Tête d'un graçon (Musée de Kaboul)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۲۲ الف : تمثال یك فیل که بر پایهٔ ستون آشوکا ایستاده
و از سر ناته کشف شده

Pl. XXII a. Sarnath. Eléphant debout sur le pilier d'Asoka
Copyright. Archoelogical Survey of India

ب : تمثال یك نرگاو که بر پایهٔ ستون آشوکا قرار دارد ـ و از
سار ناته کشف شده

b. Sarnath. Boeuf debout sur le pilier d'Asoka
Copyright. Archoeological Survey of India

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۲۳ـ الف : کلاهی که با هلالی مزین گردیده
(موزیم ماتورا)
Pl. XXIII a. Coiffure ornée de croissant
Musée de Mathura

ب : کلاهی که با چند هلال زینت یافته ـ از هده
مکشوف و در موزیم کابل موجود است
b. Hadda. Coiffure ornée de croissants
Musée de Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوحهٔ ۲٤ـ الف : پانچیکا و هریتی ـ از پشاور
کشف و در موزیم پشاور قرار دارد
Pl. XXIV a. Peshawar. Pancika et Hariti (Musée de Peshawar)

ب : کلاهی‌که با تمثال انسانی زینت یافته ـ از هده
کشف و در موزهٔ گیمهٔ پاریس موجود است
b. Hadda. Coiffure ornée d'une figure humaine
Musée Guimet, Paris

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

متأثر نگردیده ـ وبا اینکه آثار صنعتی گندهاره ، ظاهراً با آثار صنعتی مدرسهٔ یونان متماس معلوم میشود ، مگر از نقطهٔ نصب العین و طرز عمل بکلی ازهم اختلاف دارند .

٤ ـ هدف وآمال مدرسهٔ گندهاره ، تمثیل حقیقت بوده ، نه فقط حسن جسمانی انسان ـ اینست که مدرسهٔ گندهاره چنان احساسات وعواطف روحی را در آثار خویش ارائه داده که هرگز در مخیلهٔ مدرسهٔ یونان نگذشته است .

٥ ـ مدرسهٔ گندهاره ، فقط دنبالهٔ صنعت قدیمهٔ ملت دراویدی میباشد که نخستین نمونه های صنعتی معلومهٔ آنها ازمقام « هرپه » و« موهنجودیرو» بدست آمده .

٦ ـ مدرسهٔ گندهاره ، دراثر حمایت مخصوص کنشکا رونق یافت . وانحطاط صنعت مدرسهٔ مزبور ، بباعث دخالت صنعت گران آریائی در بین هیکل‌سازان دراویدی ، صورت گرفت .

مادرعین حالیکه زحمات نویسندهٔ فاضل را که در ین مقاله نسبت به روشن ساختن تاریخ قدیم ما متحمل شده اند ، تقدیر مینمائیم ، اما مسئولیت نظریات مذکور را به خود نگارندهٔ محترم میگذاریم ـ « انجمن »

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخچهٔ ادبیات افغانستان

قسمت دوم

دورهٔ دوم : عصر مغول و تیموریان

بقلم جناب محمد کریم خان نزیهی عضو انجمن

عصر مغول :

در اوائل قرن هفتم هجری پس از انکه شاهنشاه افغانستان شهاب الدین ابو المظفر محمد بن سام غوری در دهك (۱) (از قرای غزنه) بقتل رسید ، (در ۶۰۲ ه) فتور بزرگی در امور سیاسی و مملکتداری این سر زمین واقع شد . قلم رو و کشور پهنای شاهنشاهی وی از هم پاشیده ، بین بازماندگان و دست نشاندگان او تقسیم یافت . فیروز کوه ، با میان ، غزنه و هند و ستان هریك مجزی و علیحده شدند . و در هریك ازین سر زمین سلطنتها ی جداگانه تاسیس یافت ، چنانکه سلطان غیاث الدین محمود بن محمد بن سام (برادر زادهٔ وی) در فیروز کوه و ملك جلال الدین علی بها و الدین سام آخرین ملوك غور با میان در با میان و تاج الدین یلدز و قطب الدین ایبك از غلامان سلطان مذکور در غزنه و دهلی خود را پادشاه و سایهٔ خدا خوانده ، علم استقلال بر افراشتند و مملکت وسیع و پهناور شاهنشاه با عظمت غور تجزیه گردید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و چندان بران نگذشته بود ، که بزرگترین قوتهای آنروز آسیا خوارزم شاهیان از موقع استفاده نموده بفکر تسخیر افغانستان بر آمدند . و مقتدرترین پادشاهان آنزمان علاء الدین محمد خوارزم شاه با لشکری انبوه با افغانستان هجوم آورده ، در ۶۰۷ ه فیروز کوه را تسخیر نمود و بهاء الدین سام پسر غیاث الدین آخرین پادشاه غوری آندیار را اسیر گرفت . و سپس ازان کمر بعزم استیلای بامیان بسته ، آنسر زمین را نیز به تصرف خویشتن در آورد و جلال الدین علی بن بهاء الدین سام پادشاه آندیار را از زیر تیغ بیدریغ گذراند . و بسلطنت غوریهٔ فیروز کوه و بامیان یکجا خاتمه داد (در ۶۰۹ ه) .

هنوز شیرازهٔ امور از هم گسیختهٔ این مملکت ستمدیده بهم نیامده و خوارزم شاهیان نفسی باستراحت در افغانستان نکشیده بودند ، که در (۶۱۶) سیلاب خانمانسوز مغل از ماورای سیر دریا سراسر بر گشته بآنی ماوراالنهر را پایمال و قلمرو وسیع خوارزم شاهی رازیرور و ساخت . چنگیزخان پس ازتسخیر ماوراالنهر با لشکر انبوه و بیشمار آمو دریا را عبور نموده‌روی‌بافغانستان نهاد ، ابتدا ترمذسپس بلخ رامتعاقب یکدیگر قتل عام نموده چون کف دست هموار ساخت، و از آنجا پسرخود تولیخان را که با او همراه بود به تسخیر خراسان گماشته . خودعزیمت طالقان نمود . اردوی سفاك مغل بقیادت تولی خان هرات را استیلا نموده . پس از غارت و چاول آنصفحات باز گشت و در حدود طالقان بچنگیز خان به پیوستند . و متحداً هردو اردوی مغل ، طالقان و بامیان را بخرابه زاری بدل‌ساخته به تعاقب جلال‌الدین مینکبرنی بغزنین و تا ساحل شط سند شتافتند و در عرض راه بهر شهر و معموره ئیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ر سیدند از آ بادانی ا ثری نگذاشتند ، همه را چور و چپاول ، غارت و یغما نموده با خاك سیاه برابر ساختند . (٦١٨) ششصدو هژده .

بنا بر بز رگترین خبط سیاسی که علاء الدین محمد خوارزم شاه مر تکب شد ، استیلای مغل در افغانستان نیز بمثل سائر اسیای مر کزی بد یهی بود . ولی پناه گز ینی جلال الدین خوارزم شاه در افغانستان و توطئه های عسکری و سیاسی او بر ضد چنگیز ، مقاومتهای مر دانه اهالی این سرز مین و بالا خره کشته شدن یکی ازشهزاده گان چغتائی در بامیان ، هریك بجای و نو بت خود چنگیز و ار دوی خونخوار اورا عصبانی ساخته بشدت او افزود و در نتیجه چنان شد که مغل تمام قو ت و بر بر یت خود را صر ف تسخیر و تخر یب افغا نستان نموده ازهر نقطهٔ این سرزمین که عبور نمودند به نسبت سائر د یار بیشتر بغارت و چپاول آ ن کوشیدند . و چنانکه در بالا تذ کار رفت ، شهر های بزر گ و عمدهٔ افغانستان را که هر یك دران عصر از بهتر ین مرا کز علمی و اد بی دنیا بشمار میر فت با فجیع ترین صو رتی منهد م و لگد کو ب سم ستوران خو یش نمودند ، اهالی را از خورد تا بزر گ از پیر تا برنا بقتل رسانده طوری بانهدام تمد ن و امحای معارف فعالیت نشاندادند ، که ز مانه نظیر آ نرا بیاد نداشت .

پس از مر گ چنگیز در سال ٦٢٤ ششصد و بیست و چار مملکت و سیع او بین اخلاف و باز ماند گان او تقسیم یافت و قر عهٔ استملا ك افغانستان بنام پسر دوم او چغتای خان بر آ مد ، حکومت ماورالنهر و قسمت مهم افغا نستان یعنی بلخ ، تخارستان ، کابل و غز نه تا کنار رود سند تعلق بوی گر فت . ولی با آ نهم افغانستان بصورت ملوك الطوایفی اداره میشد .

تا ظهور تیمور بان هرات (که ذ کر آ ن گفته آ ید) سلطنت مقتدری د ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان وجود داشت که بمثل سامانی ها ، غزنویها و غوری ها مملکت را در زیر اداره و نظام واحدی بیاورد . باستثنای ملوك کرت از امرای بومی نیز چنان اشخاصی ظهور نکرد که در باری از خود داشته باشند و به تربیه و پرورش شعرا و نویسندگان اهتمام نموده بواسطهٔ تشویق و بخششهای مالی هم باحیای نام و هم باستواری ادبیات کوشند و کاخ در شکستهٔ آنرا که رو بانهدام میرفت بقدر وسع ترمیم نمایند .

بناء علیه این دامنهٔ بدبختی و این اوضاع نکبت آلود تا قرن نهم هجری کشید . افغانستان بحال فلاکت و افلاس ادبی دوچار شده با یکعالم مصائب و بدبختی دست بگریبان بود . شیرازهٔ امور اجتماعی ازهم گسیخته ، اوضاع اقتصادی در هم و برهم ، مدنیت و عمران خراب و ویران ، علما و فضلا همه از بین رفته ، کتب و آثار علمی و ادبی نایاب ومفقود بود ، در عوض یك بی انتظامی راحت فرسائی در سر تا سر مملکت حکم فرما گشته بازار علم و فضل را کساد ساخته بود .

همانست که این مدت دو قرن را زمان فترت ودومین دورهٔ بدبختی افغانستان باید شمرد . و باز هم در اوایل این دوره گلهای چندی که در بستان بی آب خشکیدهٔ ادبیات این سر زمین دیده میشود ، از تاثیرات از منهٔ گشته است که در قرن هفتم بصورت گلهای خود رو روئیده و بکمال رسیده اند .

قرن هفتم و شعرای آن :

یگانهٔ آفتاب درخشان افق گرد آلو ادبیات قرن هفتم ، حضرت مولینا جلال الدین محمد بن محمد بن حسین خطیبی بکری بلخی است معروف بملای روم

(c) ketabton.com: The Digital Library

که از اعاظم عرفا و اکابر فضلای دوران بود . چنانکه نه تنها در قرن هفتم بل در قرون سابق و لاحق بپایهٔ بزرگی ، فضل و عرفان او کمتر کسی بنظر میرسد .

و پیش از ان که ترجمهٔ حال این عارف نگاشته آید ، اگر شمهٔ از احوال والد بزگوار او با کوائف مهاجرتشان از بلخ به پردازیم بی مناسب نخواهد بود .

پدر مولینا که اسمشان محمد و لقبش بهاء الدین و معروف به بهاء الدین ولد است ، از عظام علما و رجال بانفوذ بلخ بود . در علوم نقلیه و عقلیه مرتبهٔ ارجمند داشت وهمیشه در تدریس و افادهٔ علوم بسر برده ، پیوسته در امر و نهی ازمنکرات موعظه مینمود . چنانکه دربلخ جماعات بزرگی ازخواص و عوام در پای منبر او حاضر شده استماع مواعظ او می نمودند . و از ثهٔ دل و جان بسخنان حکمت آمیز او گرویده بود ند . تا آنکه رفته رفته این نفوذ او با ارادات و اخلاص مردم به نسبت وی سلطان علاء الدین خوارزم شاه را که نو در افغانستان تسلط یافته بود ، در بارهٔ وی متغیر نموده ، بحسد و رشك و ادار ساخت و بمعادات مولینا بر خواست . مولینا بهاء الدین از ین او ضاع نا هنجار او رنجیده خاطر گشته ، در صدد مهاجرت افتاده ، با پسر خود جلال الدین (که هنوز ببلوغ نرسیده بود) و سایر اهل و عیال و اصحاب یکجا از بلخ خارج گردیده بزیارت بیت‌الله و ادای فریضهٔ حج روانه شد وسوگند یاد نمود ، که تا محمد خوارزم شاه بمسند حکمرانی قائم است به بلخ نیاید . و همان بود که از راه هرات و نیشاپور بصوب مقصود پرداخت ، و در نیشاپور مولینا را با شیخ زمان فرید الدین عطار ملاقات دست داد . و دران دید

(c) ketabton.com: The Digital Library

و او ید جلال الدین با وجود صغر سن توجه شیخ را بخود جلب نمود . چنانکه شیخ کتاب اسرارنامه را بوی هدیه داد و در بارهٔ او بمولینا گفت « زود باشد که این پسر آتشی در سوختگان عالم زند » .

مولینا پس از عزیمت از نیشاپور در هر شهر و ولایت که میرسید بزرگواران آندیار مقدم او را عزیز وغنیمت‌شمرده باحترام او می‌گماشتند واستفاده های ظاهری وباطنی ازوی می‌نمودند . تا آنکه بادای فریضهٔ حج نائل آمد . و پس ازایفای‌فریضه ، آهنگ مسافرت بدیار شام جهت زیارت انبیا علیهم السلام نمود . واز آنجا بسرزمین روم (آسیای کوچك) افتاده ودر بلدهٔ لارنده از مضافات آسیای کوچك متوطن شد وهم درانجا پسرخود جلال الدین را بسن هژده سالگی کد خدا ساخت تا آنکه درسال ۶۲۳ ششصد و بیست وسه درانشهر پسری خدا بجلال الدین بخشید که آن راسلطان ولد نام نهادند . وپس از ولادت آن مولود مولینا بهاء الدین محمد باجمیع اهل بیت ومتعلقین خوداز لارنده بقونیه تشریف برد ، ودرآنجا اقامت‌گزید واین مصادف بود باروزگاردولت سلطان علاء الدین کیقباد ازسلجقهٔ روم . واهل آندیار قدوم او را گرامی ومبارك شمرده باکمال بهجت پذیرفتند و بانتها درجه مرید و معتقد اوشدند . و هم چنان سلطان زمان نیز ازهیچ یك نوع ارادت واخلاص دربارهٔ او کوتاهی نکرد . انعام واکرام زایدالوصف دربارهٔ وی معمول داشت ، چنانکه مولینا جلال الدین در مثنوی اشاره بدان میکند .

ومولینا بهاء الدین اواخرعمر خویش را در آسیای کوچك قرین احترام و اعزاز گذشتانده سمت پیشوائی وتقدم برجمیع علما و فضلای آندیار داشت تا آنکه درسال ۶۳۱ ششصد و سی ویك هجری بجوار رحمت ایزدی پیوست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولینا جلال الدین ، اسم مبارکش محمد ولقبش جلال الدین است . وباتفاق مورخین درششم ربیع الاول سال ٦٠٤ ششصدوچهار هجری قمری دربلخ ز ینت افزای عالم هستی گردید وچنانکه درترجمهٔ حال والد بزرگوارش تذکار یافت درخورد سالی از وطن اصلی خود بلخ بمعیت والد خود خارج گشته ، پس ازادای حج وسفر حجاز و شامات درلارنده متاهل گشت و زمانی بعد ازانجا نیز بهمرای والد خود روانهٔ قونیه گشته درآنسرزمین متوطن شد تا آنکه پس ازفوت پدر و صلاحیت ذاتی خویش جانشین او گشته ، پیشوای اصحاب او گردید ، کمال وفضیلت ظاهری و باطنی که او داشت دراحترام و وجاهت او بین الخواص والعوام افزوده ، از پدر نیز گوئی سبقت ربود . وازسلطان تا گداهمه ربقهٔ اعتقاد و اطاعت او را درگردن داشتند . وهمیشه بتدریس علوم و تربیهٔ ابنای آندیار میپرداخت چنانکه منقول است درمحضر درس وی فزون تر ازچهارصد طالب العلم حاضر میشدند .

تا آنکه رفته رفته شور عشق وهوای درد دامنگیر او گشته ، قناعت اورا به نسبت اینهمه جاه و جلال ظاهری سلب نمود و از عالم ظاهری حضوری نمی یافت . و دست بدامن تصوف و عرفان زده ، بمعالجهٔ درد و تسکین آلام درونی خود بر آمد . و قلباً تشنهٔ صحبت نفوسی بود که بتواند از فیض ایشان التهاب روحی خود را فرو نشانده چنانکه بکمال ظاهری رسیده است بسر حد معنی نیز رسد . و با وجودیکه در اوائل حال مرید سید برهان الدین ترمذی بود ، باز هم از جستجوی اهل حال نفسی باستراحت نمی کشید تا آنکه در سال ٦٤٢ ششصد و چهل دو هجری روزی شمس الدین محمد معروف بشمس تبریزی در عرض راه بوی بر خورد و شکار خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخواندند . و شب و روز بسماع اشتغال داشت و همواره اشعار عاشقانه و شور انگیزی در عشق وفراق او میسرود . چنانکه مجموع آن ابیات را از سی وشش هزار تا پنجاه هزار و بیشتر ازان گفته اند .

مولینا و شیخ احسام الدین : مولینا پس از جدائی از پیر خویش شیخ شمس الدین تبریزی در اواخر نیمهٔ اول قرن هفتم مدت درازی بحالت جذب بود ، تا که در اوائل نیمهٔ دوم قرن هفتم مصاحبت شیخ الاعار فین حسام الدین ضیاء الحق چلپی قونوی بوی دست داد وهردو گرویدهٔ همدگر گشته ، شب و روز متمادی باهم بسر می بردند .

مثنوی و حسام الدین : مولوی مثنوی معنوی را بنا بر التماس و خواهش اوبشیوهٔ الهی نامه و منطق الطیر عطار برشتهٔ نظم کشید و هردو از اول شب تا طلوع فجر باهم می نشستند . مولینا املا میفرمود وشیخ می نوشت .

مقارن انجام دفتر اول زوجهٔ شیخ حسام الدین وفات یافت . و بنا بران مدتی شیخ بخدمت مولینا رسیده نتوانسته در تالیف مثنوی سکته وتوقفی عارض گشت و بقول صاحب خزینة الاصفیا این سکته گی تا مدت دو سال دوام نمود . و لی باز شیخ دو باره بخدمت مولینا رسیده باو پیوست و مولینا مجدداً باصرار او شروع بنظم دفتر دوم نمود . چنانکه خود در ابتدای دفتر دوم اشاره به تعویق افتادن مثنوی نموده میفرماید :

مدتی این مثنوی تاخیر شد — مهلتی بایست تا خون شیر شد

و نیز نسبت بغیاب شیخ میفرماید :

چون ضیاءالحق حسام‌الدین عنان — باز گر داند سوی آسمان
چون بمعراج حقایق رفته بود — بی بهارش غنچه ها نشگفته بود

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون زدریا سوی ساحل باز گشت　　چنك شعر مثنوی با ساز گشت
بلبلی ز ینجا بر فت و با ز گشت　　بهر صید ا ین معانی با ز گشت

و بطوریکه خود نیز بعد ازان میفر ما ید (مطلع تار یخ این سو دا و سو د ـ سا ل هجر ت ششصد و شصت ودو بود) ظا هراً شروع مولینا بنظم د فتر دوم مثنوی در سال ٦٦٢ بوده است .

و بد ین تقر یب ا گر قول صاحب خز ینة ا لاصفیا حقیقة داشته و بواسطهٔ فوت عیا ل شیخ دو سا له تعطیلی از اتمام د فتر اول تا آ غاز د فتر دوم رو داده با شد ، مستلز م آ نست که ا تما م د فتر ا ول در سا ل ششصد و شصت هجر ی بوده است .

و بر علا وه مد ت دو سال که شیخ بواسطهٔ و فات زو جهٔ خود د و چار شکنجه آ لام و مصا ئب فراق بود . باز هم تا اتمام دفتر دوم نقا هت طبعش بکلی ز ا ئل نگشته ، ا ثر ا ین فراق و آ تش سوز و گداز آ ن هنو ز در شهرستا ن وجودش حکمفرما بود چنا نکه از دیباچهٔ د فتر سو م معلوم میشود که مشار الیه را تسلی داده چنین می گوید :

ای ضیاء الحق‌حسام الدین بیار　　این‌سوم دفترکه سنت شد سه بار
بر کشا گنجینهٔ ا سرا ر را　　درسو م د فتر بهل ا عذ ا ر را

و هم چنا ن باز به بیوفائی حیات و طبیعی بودن مرگ اشا ره نمود ه شیخ را بخلود اهل عقبی صبر و تسلیت داده می فرماید :

جمله عالم آ کل و ما کول دان　　با قیا نرا مقبل و مقبو ل د ان
این جهان وسا کنانش منتشر　　و ان جهان وسا کنانش مستمر
این جهان و عاشقا نش منقطع　　ا هل آ ن عا لم مخلد مجتمع

(c) ketabton.com: The Digital Library

و اینکه مولینا مثنوی را بنا بر خواهش شیخ حسام الدین منظوم نموده جای شبه نیست چنانکه خود مولینا در آغاز دفتر چهارم بدان تصریح فرموده و از شیخ منت گذاری نموده میگوید که علت و باعث نظم مثنوی تو بودهٔ نه چیز دیگری و در اثر شوق و همت تو بود که مثنوی بوجود آمد (ایضاً الخ . . . . .

همت عالی تو ای مرتجا — می کشد اینرا خداوندا کجا
گردن این مثنوی را بستهٔ — میکشی آنسو که تو دانستهٔ
مثنوی پویان کشنده تا ابد — تا ابد یداز جاهلی کش نیست دید
مثنوی را چون تو مبدأ بودهٔ — گر فزون گردد تواش افزودهٔ
تو چنان خواهی خدا خواهد چنین — میدهد حق آرزوی متقین
کان لله بودهٔ در ما مضی — تا که کان الله له آمد جزا
مثنوی از تو هزاران شکر یافت — در دعا و شکر کمها برفراشت
در لب و گفتش خدا شکر تو دید — فضل کرد و لطف فرمود و مزید
زانکه شاکر را زیادت وعده است — آنچنانکه قرب مزد سجده است
گفت واسجد واقترب یزدان ما — قرب جان شد سجدهٔ ابدان ما
گر زیادت میشود زینرو بود — نز برای بوش و های و هو بود
خوش بکش این کار و انرا تا بحج — ای امیر صبر مفتاح الفرج

و هم چنان باز در پنجاب دفتر پنجم را چنین آغاز مینماید :

(شه حسام الدین که نور انجم است — طالب آغاز سفر پنجم است)

و هم چنان باز مولینا میل خود را بنظم دفتر ششم ظاهر ساخته ، در آغاز دفتر مذکور خطاب بشیخ میفرماید که جذب تو بود تامثنوی گرد آمد . و این

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسم ششم را من به پیشگاه رضای تو پیشکش میکنم . و هم چنان دردفترششم مثنوی را حسامی نامه مو سوم ساخته در بنیاب میفرماید :

ای حیات دل حسام الدین بسی — میل میجوشد بقسم سادسی
گشت از جذب تو چون علامه — درجهان کرد این حسامی نامه
پیشکش بهر رضایت میکنم — در تمام مثنوی قسم ششم
پیشکش میآرمت ای معنوی — قسم سادس در تمام مثنوی
ششجهت‌را نوردهزین شش‌صحف — کی یطوف حوله من لم یطف

خلاصه اینکه مولینا مثنوی را بتشویق و بنابر التماس یار و مصاحب عرفان خود شیخ حسام الدین منظوم ساخته و ازین رهگذر خدمت بزرگی بعالم عرفان و ادبیات فارسی نمود .

ناگفته نماند که مولوی‌د فتر ششم را تمام نکرد بلکه قصهٔ شهزاد گانرا نیز ناتمام گذاشته دفعهٔ اب ازسخن سرائی فرو بست وعلت حقیقی آن معلوم نشد ، که چه بود . ولی اینقدر سلطان ولد در خاتمهٔ مثنوی که از او است میگوید : چون دیدم‌که قصهٔ شهزاد گان ناتمام مانده و مدتیست که پدرم باتمام آن نمی پردازد . لهذا علت ازو جو یا شدم و گفتم‌که چرا دیگر سخن نمیگوئید و در علم لدن را بروی مردم بستید . در جواب گفت که نطقم ازین پس چون شتر بخفت وباقی شرح این در درون بطوری بسته شد که دیگر بیرون نمیآید . و اکنون وقت رحلت نزدیك شده و گفتگو با عمر یکجا بآخر رسیده ، وبقیهٔ این قصه در دل آنانیکه نورجان دارند یعنی از عرفان باخبر اند بدون امداد زمان ظاهر و تاثیر خود را خواهد بخشید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و اینکه دولتشاه مینویسد که مولینا ابتدا دست ارادت بشیخ صلاح الدین زرکوب و بعد ازان باخی ترک و سپس بشیخ حسام‌الدین داده ، با نها مرید شد . یا آنکه اخیر سر دو چار شیخ شمس الدین تبریزی گشته بدنبا پشت یازد و همچنان باز مینویسد که وفات مولینا قبل از وفات مرشد و پیرش شمس الدین واقع شده ، جمیع آنها خالی از حقیقت تاریخی است . چه اول از همه شیخ صلاح الدین زرکوب (که بعقیدهٔ او پیر مولینا بوده) بقرار روایت صاحب خزینة الاصفیا و دیگران بالعکس مرید مولینا بوده و از مولینا تربیه دیده و استفاده های معنوی کرده و مدت دو سال بخدمت مولینا بسر میبرده تا آنکه در خدمت مولینا از ینجهان ارتحال نمود .

ودوم اخی‌ترک که دولتشاه او را شخصی علیحده و حسام الدین را شخص علیحده دانسته است ، ازجمله اشتباهاتیست که نه تنها دولتشاه مرتکب آن شده بلکه صاحب خزینة الاصفیا نیز بهمین سهو دو چار گشته اخی ترک را والد جد حسام‌الدین نوشته است ، و حالانکه (برعلاوهٔ کتب دیگر) از مقدمهٔ عربی دفتر اول مثنوی که بقلم خود مولیناست ، ظاهراست که اخی ترک لقب حسام الدین بوده ومشارالیه بدان شهرت داشته است . چنانکه درآنجا میفرماید : (اجهتدت فی تطویل المنظوم المثنوی ، . . . لاستدعا سیدی . . . . . ابوالفضائل حسام الدین حسن بن محمد بن حسن البلخی المعروف ابن اخی ترک)

وسیوم : مسئلهٔ شخص حسام الدین استکه دران نیز دولتشاه دوغلطی فاحشی را مرتکب شده (الف) مولینا را مرید حسام الدین دانسته و (ب) خصوصیت و وداد مولینا را با اوقبل ازرسیدن مولینابصحبت شمس تبریزی تصور کرده است .

(الف) راجع بمسئلهٔ مرید شدن مولینا شیخ حسام‌الدین همان استکه حقیقتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نداشته چه اگرچنین چیزی میبود . نا ممکن بود که مورخین و تذکره نویسان درآثار خود ازان تذکاری نمیکردند . و حال اینکه بغیراز تذکرهٔ دولتشاه درهیچ یك کتاب وتذکرهٔ دیده نشد که مولینا رامرید حسام الدین نوشته باشند و بلکه بالعکس همه مولینا را پیر وحسام الدین را مرید او مینویسند و بر علاوه ازدیباچهٔ عربی مثنوی که درآنجامولینا راجع به وصف شیخ حسام الدین میفرماید (لاستد عاسیدی وسندی ومعتمدی ومکان الروح من جسدی ذخیرة یومی وغدی وهوشیخ قدوة العارفین الخ . .) بخوبی روشن است که مولینا مرید حسام الدین نی بلکه برعکس شیخ حسام‌الدین مرید اوبوده . زیرا که اطلاق ذخیرة یومی وغدی ازطرف پیربمرید مقبول وبالعکس‌ازجانب مرید به پیر خطا است وهیچگاه مرید پیرخود را ذخیرهٔ فردا (یعنی خلف خود) نخواهد خواند .

(ب) تنها در بارهٔ معرفت مولینا با شیخ حسام‌الدین چیزی گفته نمیتوانیم و شاید که شناسائی ایشان باهم ، قبل از رسیدن مولینا بخدمت شمس الدین تبریزی صورت گرفته باشد . اما اینکه مولینا قبل از شمس تبریزی باوی وداد و خصوصیتی داشته قابل اعتبار نیست . چه بر علاوه اخباریکه جسته جسته در بعضی از کتب مانند ایماق مغل ، مفتاح و خزینة الاصفیا و غیره و غیره بنظر رسیده و همهٔ آن ناقض قول دولتشاه است ، باز هم یك سلسله اطلاعات موثوقی نیز از مطالعهٔ خود مثنوی و تتبع در احوال مولینا بدست می آید که هریك در جای خود ضعف و سقم گفتهٔ دولتشاه را ثابت نموده بهترین دلیلی است برابطال قول‌او که عبارت‌است ازخصوصیت مولینا باحسام‌الدین قبل‌ازشمس .

زیرا که ازهمه اول ازشروع مولینا بنظم مثنوی که تاریخ آغاز دفتر دوم آن بقول خود او در٦٦٢ ششصدو شصت و دو بوده ، هم چنان ازتذکارمولینا

(c) ketabton.com: The Digital Library

(باستثنای دفتر اول) درجمیع دفاتر مثنوی از حسام الدین ، وبالاخره ازتصریح سلطان ولد پسر مولوی درخاتمهٔ مثنوی که میگوید والدم قصهٔ شهزادگان را ناتمام گذاشته ازشعر گفتن بس کرد وبعد ازان تا آخرحیات‌لب بشعر نکشود ، وهکذا ازوجود دیوان غزلیات مولوی (که بنام شمس تبریزی معروف بوده و درحقیقت اشعاری است که مولینا درعشق وفراق شمس گفته وکسی ازان انکار نموده نمیتواند) وبالاخره‌ازاینکه مینویسند چون حسام الدین اسرار نامه والهی نامه را بدید ، ازمولینا خواهش نمودکه ازغزل‌گفتن بس نماید وبشیوهٔ مثنویهای مذکور مثنوی بسازد ، بخوبی واضح ومدلل میشود که خصوصیت وو داد مولینا باحسام الدین یقیناً بعد ازشمس بوده ، وشرح آن بقرار ذیل است که ما خلاصهٔ آنرا درینجا مذکر میشویم :

چون مولینا بواسطهٔ آتشیکه شمس تبریزی در کانون قلب او افروخته بود ، همیچگاه آرام نداشت ، و همیشه برای تسکین خاطر آشفتهٔ خویش بجستجوی اهل حال و چنان اشخاص با دردی بود ، که کم از کم بوی شمس را از وی دریافته ، ازحضور ایشان حزن و اندوه او بکاهد وهمان و لذائذ روحی و معنوی که از صحبت شمس بوی دست میداد از مصاحبت آنها نیز حاصل نماید ، تا آنکه باحسام‌الدین بر خورده او را بطور دلخواه یافت و چنانکه در ایماق مغل نوشته آمده ، از او ضاع واطوار او شاد و بصحبت او متسلی بود . و آلام دیرینه را بدان تسکین می بخشید و مثنوی را بخواهش او ساخته تا آخر عمر باوی بود .

اما ادعای آخرین دولتشاه که مینویسد وفات مولینا قبل از وفات شمس تبریزی بوده ، نهایت مضحك و خنده آور است . چه باصح روایات واجماعیات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ وفات یا ناپدید شدن شمس تبریزی در سال (٦٤٥) ششصد و چهل و پنج هجری قمری است. و حالا نکه مولینا مدت مدیدی بعد از ان در قید حیات بوده، و هفده سال بعد ازان تاریخ شروع بدفتردوم مثنوی نموده است.

و این نیز بجای خود یگانه دلیلی است بر اینکه خصوصیت مولینا با شمس تبریزی بسالها قبل از خصوصیت و دوستی او با شیخ حسام‌الدین بوده.

و بعقیدهٔ دو لتشاه بالفرض اگر وفات مولینا قبل از شمس تبریزی بوده و مشارالیه در هنگام تالیف مثنوی حیات میداشت، پس چگونه میشد که مولینا با آنهمه ارادت واخلاصی که در بارهٔ اوداشته و همیشه بدرد او میسوخت در مثنوی از او یادی نمیکرد؟

ولی ناگفته نماند که این پیری و مریدی مولینا و حسام‌الدین نیز از قبیل پیری ومریدی دوروزهٔ انهای روزگار نبود، بلکه متضمن هزاران باریکی و نکته هائیست که عارفی حقیقی میتواند آنرا ادراک نماید. و همچنانکه حسام الدین بمولینا ارادت واخلاص داشته، مولینا نیز او را بمنتها درجه احترام می نموده و بنظر بزرگواری می دیده و ازو همیشه بحرمت یاد کرده و درهر جا زبان به تحسین او کشوده و علو منزلت و مقام بلند او را بطوریکه شایستهٔ شان اوست بدیگران ارائه و ظاهر میسازد. و همان است که در دفتر چهارم در تلقیب او بضیاءالدین میفرماید:

زان ضیا گفتم حسام الدین ترا که تو خورشیدی و این دو وصفها
کین حسام و این ضیا یکیست هین تیغ خورشید از ضیا باشد یقین
نور ازان باشد وین ضیا آن خورشید این فرو خوان از نیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر و القمر را نور خواند این را نگر
شمس چون عالی تر آمد خود ز ما پس ضیا از نور افزون داشت جاه
پس کس اندر نور مه منهج ندید چون بر آمد آفتاب آنشد پدید

ویس ازچند بیتی باز اورا بکلمهٔ استاد یاد کرده دروصف مشار الیه گوید :

دیدهٔ غیبت چو غیب است اوستاد کم مباد از بن جهان این دیدو داد

وهمچنان بازاورا استاد خطاب نموده ، درتعریف وی در دفتر پنجم گوید :

ای ضیاء الحق حسام الدین راد اوستادان صفا را اوستاد
گر نبودی خلق محجوب و کثیف ور نبودی خلقها تنگ وضعیف
در مدیحت داد معنی دادمی غیر این منطق لبی بکشادمی
شرح توعیب است بر اهل جهان همچو راز عشق دارم در عنان
مدح نو حیف است باز ندانیان گویم اندر مجمع روحانیان
مدح تعریف است وتخریق حجاب فارغ است ازمدح وتعریف آفتاب
قدر تو بگذشت از درك عقول عقل درشرح شما شد بوالفضول
نور حقی و بحق جذاب جان خلق در ظلمات و همند و گمان
شرط تعظیم است تا این نورخوش گردد این بیدید گانرا سرمه کش

وفات : وفات مولینارا بعضی در ۶۷۰ ششصد وهفتاد وبعضی در ۶۷۱ ششصد و هفتاد و یك هجری قمری نگاشته اند و صحیح آن است که در پنجم جمادالاخری سال ۶۷۲ ششصد و هفتاد دوی‌هجری قمری در قونیه از پنجهان گذشت و سن مبارك در حدود (۶۹) شصت و نه سال بود . و همدرآنجا مدفون است . و مرقد او زیارتگاه خواص و عوام و اینکه در تذکرهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دو لتشاه و فات او با رقام هند سی در سنه ٦٦١ ششصد و شصت و یك نوشته آمده ظاهراً ناشی از تحریف ارقام و یا اشتباه ناسخ خواهد بود . چه در صورتیکه تولد مولوی در ٦٠٤ ششصد و چهار ، و فات او بسن ٦٩ شصت و نه و همچنین شروع او بنظم دفتر دوم ٦٦٢ ششصد و شصت دو بتحقیق و روشن است چگونه میتوان قبول کرد که دو لتشاه دیده و دانسته مرتکب چنین خطاء فاحشی گشته باشد . و هکذا شیر خان نیز در مراة الخیال بروایتی و فات او را بسال ٦٦١ نوشته معلوم است که مأخذ او نیز دو لتشاه بوده و بدون شبه او نیز فدای سهو قلم کاتب گشته است .

گذشته از ین چیز یکه بیشتر به تعجب و حیرت ما افزاید ، متاسفانه سهو (و یا ازحسن ظن) بی التفاتیست که ازما سوف علیه « اد ورد براون » در ینمورد صادرشده . درصورتیکه از شان او بسیار دور است . و مشارالیه با آنهمه دقتی که در تصحیح تذکرهٔ دو لتشاه مطبوعهٔ لیدن بکار برده چنانکه خود در مقدمهٔ آن مینویسد ، باز هم ملتفت این غلطی نشده ، و دران وفات مولینا بسال ٦٦١ ششصد و شصت و یك هجری یعنی بدون تصحیح بهمان غلطی که در اصل نسخ دو لتشاه است بطبع رسیده . و بر علاوه جملهٔ «.بسن شصتونه سالگی » نیز در کتاب مذکور از قلم افتاده . در حالیکه جملهٔ مذکور هم در نسخهٔ مطبوعهٔ بمبئی در (١٣٠٥) و هم در نسخهٔ قلمی که دردسترس من قرار گرفته ، موجود است . وظاهراً ازان چنین استنباط میشود که گویا طابع و مصحح ماسوف علیه قصداً از جملهٔ مذکور طفره رفته . و بدین وسیله یکنوع تصحیحی در کتاب نموده است والا چگونه میشود که جملهٔ باین بزرگی سهواً از قلم افتاده باشد . زیرا که از

(c) ketabton.com: The Digital Library

گفتهٔ خود او در مقدمهٔ کتاب واضح میشود که مشار الیه بر علاوهٔ سه نسخهٔ خطی ، تذکرهٔ دولتشاه کتابخانهٔ جامعهٔ کیمبریج و یك نسخهٔ قلمی مال استاد «سر دنیسن راس» ، نسخهٔ مطبوعهٔ بمبئی (درسال ۱۳۰۵) را نیز هنگام تصحیح در دست داشته بلکه یکی ازمآخذ او بوده است . و بالفرض اگر جملهٔ مذکور در نسخ خطی مآخذ او موجود نبود در نسخهٔ طبع بمبئی که موجود بوده ، و از بن بخوبی صحت و سقم سائر قسمت های دولتشاه طبع لیدن را قیاس توان کرد !

مثنوی : هرچندیکه هویت مثنوی وشهرت عالمگیر آن بلندتر ازانست که .دروصف آن چیزی نوشته آید . ولی بنا براقتضای وقت ومقام اگر سطری چند دریناب سپرد خامه شود خلاف نزاکت نخواهد بود . مثنوی اکثر از حوضه های ادبی و فلسفی شرق و اروپارا باندارهٔ متاثر و گرویدهٔ خود ساخته که ازین حیث کمتر کتابی از مؤلفات بشر با او همسری کرده میتواند . و صرف نظر از عقیده ومذهب ، قسمت مهم ازعلماء متفکرین دنیا برانند . چنانکه خود مولینا ازاجلهٔ متصوفین وحکماو بوده در قطار رهنمایان حقیقی عالم بشریت قرار گرفته مثنوی معنوی او نیز از بزرگترین شاهکار های ادبی و فکری بشریت بشمار رفته یگانه کتاب جامعی است در حکمهٔ و عرفان که تاکنون هیچ یك قریحهٔ به تهیهٔ نظیر آن کامیاب نشده .

هر حکایتی ازان حکمتی است که روز نهٔ از بهارستان توحید بروی خواننده میکشاید و هر قصه ازان هدایتی است که او را بصراط مستقیم رهبری میکند کلام او را با اشعار دیگران مقایسه نمی توان کرد چه آن مجموعهٔ الهاماتیست که بر ضمیر او از عالم قدس وارد شده و از زبان او بصورت شعر تراوش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرده ، وموضوع آن بجز از توحید و معرفت در اسرار زندگانی و کائنات چیز دیگر نیست .

لهذا تاثیرات آن نیز در عمیق ترین زوایای افکار بشر بصورت عام و قطعی بوده هر کسی را بخاطر خواه او از مفاوضات خود بهره مند می‌سازد : یاعاشق پیشگان ازعشق یامتصوفین ازعرفان وتوحید ، یافلاسفه وحکما ازحکمت وفلسفه یا ادبا از ادب وادبیات وهکذا با هرشخص بقدر منظور واستعداد او حرف میزند و مطابق سلیقه و ذوق وی صحبت میکند . چنانکه خواننده پس از مطالعهٔ بیتی چند بتوهم آن می افتد که گویا در مقابل حکیمی دانا و نهایت شفیقی نشسته تمامی راز و اسرار نهانی خود را بمیان گذاشته است . و حکیم یکایك بحل مشکلات و عقده های قلبی او پرداخته اورا برسیدن بهدف مقصود و آمال هدایت و رهبری میکند . و همینکه از مطالعه فارغ شد ، یك انقلاب و تطور غریبی را در ذهنیت خود احساس می نماید . جمیع آلام و اضطرابات روحی او زائل گشته ، در عوض یك انشراح قلب و یك استراحت باطنی بوی دست میدهد که خارج از حد وصف وبیان است . واین یگانه امتیازیست مثنویرا به نسبت سائر کتب ادبی و تصوف و غیره که با عکس تاثیر آنها بطبقهٔ مخصوصی از بشر منحصر است و بس . و همین است که آنرا قرآن پارسی خوانده اند .

سبك و اسلوب : سبك مثنوی سبکی است سهل و ممتنع و هر چند یکه گاه گاه بعضی اضطراب و تشنجاتی هم در کلمات و الفاظ آن دیده میشود . با آنهم ابیاتش ساده وطبیعی و با کمال سلاست و انسجام است ، مشکلترین مضامین حکمتی چنان در قالب الفاظ عذب و روانی جا یافته و بدون تکلیف با اندازهٔ شسته ادا شده که گوئی با انسان محاوره و صحبت می‌نماید . عبارات

(c) ketabton.com: The Digital Library

با معانی برابر ، استحکام ترکیب ، حسن تمثیل و تحکیه که نمایندگی از پخته گی سبك و قریحهٔ توانای شاعر می نماید به بهترین و جهی از تمامی ابیات آن نمایان است . و هم چنان صدق عاطفه و صراحت لهجه از خلال اشعار آن می تابد . بخصوص دیباچهای آن بحدی مطبوع و سوزناك افتاده که ازهریت آن یکعالم گرفتاری و رقت قلب می تراود . و هر مصرع ازان مضرابی بخاطرآشفتهٔ عاشق می نوازد . و گذشته از همه چیز یکه قابل بیشتر ستایش است اسلوب نهایت دل نشین آن است که تاثیر کلام را دوچند ساخته و آن چنان است که ابتدا زمینهٔ یك مدعا را طرح می کند . و سپس از برای اثبات موضوعهای بدیع و دلکشی را از مسائل حیات بدست آورده و با یك لهجهٔ نهایت ، پر ازصداقت و شور انگیزی شروع بحکایت می نماید و در آخر قصه را بقسمی بهدف مقصود رسانده خاتمه می بخشد ، که هیچ یك قشنگترین روان اجتماعی چه از لحاظ شیرینی موضوع و چه از حیث جذابی طرز افاده و تاثیر بپایهٔ آن رسیده نمیتواند .

این بود خلاصهٔ عقاید و افکار ما در خصوص این بزرگوار و مثنوی معنوی او . و هم چنان فضلای غرب را نیز در ینباب عقائد و آراء مخصوصی است که دلالت برعلومقام وجلالت شان مولینا ومثنوی او مینماید . چون «برگسن» فیلسوف معاصر فرانسوی ، « ورته» مستشرق معروف المانی صاحب تاریخ ادبیات فارسی وغیره وغیره را . و بعلتیکه این مختصر گنجایش تفصیلی بیشتر ازینرا نداشت ، ازنو شتن عقایدایشان صرف نظر کرده شد .

و دیگر از شعرای عصر مغل (قرن هفتم) شمس الدین بلخی است که در سمرقند میبود ، وصدرالدولهٔ نظام الملك وزیر سلطان جلال الدین در بارهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی التفاتی بتمام داشت واز او همیشه حمایت و دستگیری مینمود . و با هم یك جا حیات بسر میبردند . ازسال تولد و وفاتش اطلاعی بدست نیست . ولی ازینکه محمد عوفی صاحب لباب الالباب اورا ملاقات نموده است معلوم میشود که مشارالیه یقیناً تاعشرهٔ دوم قرن هفتم هجری بحیات بوده . زیرا که عوفی از نویسند گان قرن هفتم بشمار رفته و تالیف تذکرهٔ او لباب ظاهراً بسال ٦١٧ ششصدو هفده هجری قمری است . وهم چنان ازاشعار صاحب ترجمه نیز چیزی باقی نمانده است جز دو رباعی که در اکثر از تذکره ها دیده می شود .

و دیگر از عرفای قرن هفتم هجری که هم شاعر بوده ، شیخ رضی الدین علی بن سعید معروف بعلی لالای غزنوی است . که دولتشاه و مرحوم علی قلی خان داغستانی در ریاض الشعرا او را عمزادهٔ عارف شهیر حکیم سنائی غزنوی نوشته اند . وگویند که پدر او همراه حکیم عزیمت کعبه کرد ودرعرض راه درخسرو شهر از اعمال جوین متاهل گشته وعلی لالا همدرا نجا تولد یافت مشارالیه ازاجلهٔ عرفا و متصوفین عصرمغل واز مریدان شیخ نجم الدین است درشعر نیز طبعی موزون و قریحهٔ توانائی داشته . اکثر بسبك خواجه عبد الله انصاری هروی رباعیاتی میسروده است که برعلاوهٔ مزایای شعری از چاشنی تصوف نیز بی بهره نبوده است . وفاتش بروایتی بسال٦٤٣ششصد و چهل و سه هجری و بروایتی ٦٤٢ ششصد وچهل دو در اصفهان باتفاق پیوسته و بقول والهٔ داغستانی همدرانجا بمکانی که مشهور بگنبدلالا است ، مدفون است ، وناگفته نماند که درغزنه نیزمقبرهٔ اوبه نزد عوام و خواص آندیار مشهور است و الغیب عندالله . وسن او رابعضی هفتادوشش و برخی هفتادونه نوشته اند . واز موالید افکار اوجز چند رباعی که دربعضی از تذکرها بنظر میرسد ، چیز دیگری باقی نمانده و ازان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخوبی علوهمت وجودت طبع مشار الیه نمایان است .

و دیگری ازستارهای درخشان آسمان ادبیات عصرمغول سعد الدین هروی است که دولتشاه سمرقندی وصاحب ایماق اورا سعید نوشته اند . و شاید که سعد الدین اسم وسعید تخلص شعروی باشد . مشار الیه از فحول شعرای قصیده سرا و ازسخنوران شیوا بیان قرن هفتم هجری است ، که از معاصرین وهم قطاران شمس الدین طبسی و پور بهای جامی بوده . و با ایشان معاشرت و دوستی داشته ، و یکجا بسر می برده و از بزرگان عصر خواجه عزیز الدین طاهرفریومدی را که در زمان چنگیز خان و هلاکو وزارت خراسان داشتدر بارهٔ وی التفاتی بتمام بود . و او نیز در بارهٔ خواجه قصائد غرائی دارد و هم چنان مشار الیه را قصائد بلند بالائی است در مدح و منقبت شاه ولایت مآب که هر یك دلیلی است بر قوت طبع و نازك خیالی های او . و گویند کلیات اشعارش به‌پنجهزار بیت میرسید ، که متاسفانه امروز جز عدهٔ قلیلی ازان بنظر نمیرسد . و فاتش بروایت مرحوم علی قلی خان داغستانی (در ریاض الشعرا) بسال ٦٤٥ ششصد و چهل و پنج هجری قمری و بقول مرحوم هدایت طبرستانی (در مجمع الفصحا) بسال ٦٤٩ ششصد چهل و نه رو داده است .

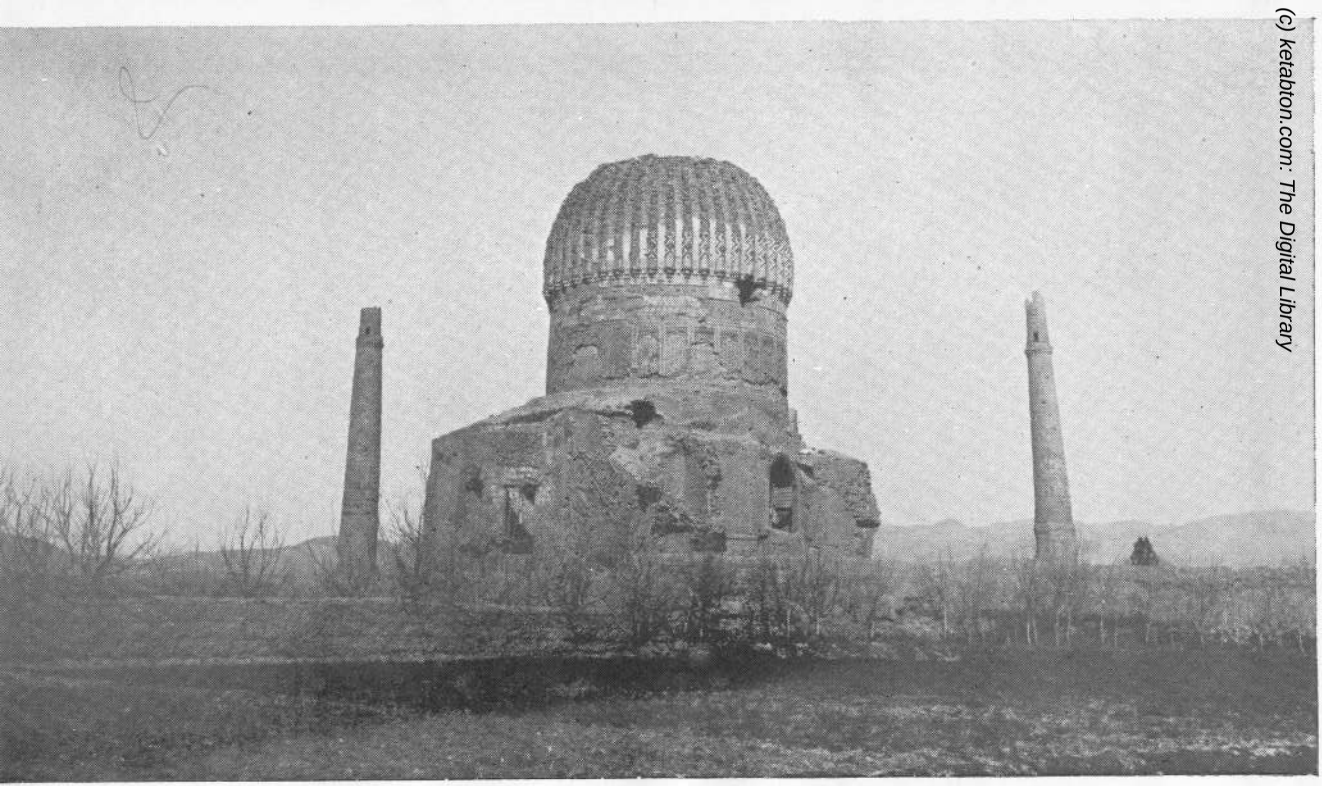
و دیگر از شعرای آن عصر شیخ سیف الدین باخرزی است ، که از عرفا و کاملین سلسلهٔ صوفیه بشمار میرود . وی در تصوف از مریدان شیخ نجم الدین است . و در خدمت آنجناب بمدارج عالیه عروج و ترقی نمود چنانکه نویسند در یك اربعین بمرتبهٔ خلافت رسید . این نبود مگر از توجه پیر کامل او . سلاطین و بزرگان عصر همواره از او احترام

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزرات هرات ، مقبرهٔ حضرت مولینا عبد الرحمن جامی و پیر بزرگوارشان حضرت مولینا سعدالدین کا شغری

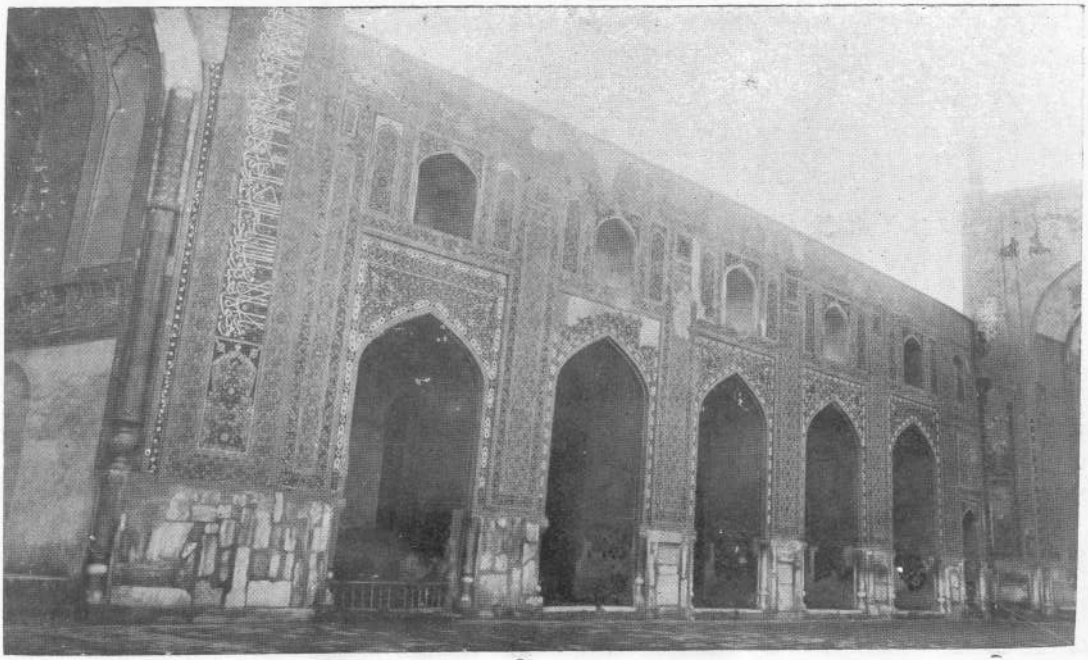
Tombeau du grand savant afghan Diâmi (15 è. S.)

از ابنیهٔ تا ر یخی هرات : گنبد مقبرهٔ اولاد با یسنقر میرزا و مهد علیا گوهرشاد بیگم

Un des monuments historiques d'HÉRAT : Mausolée des descendants de BAISANKAR MIRZA (15ê. S.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از آثار تاریخی هرات : سمت جنوبی مسجد جامع

Une partie de l'acienne mosquée d'Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از ابنیهٔ زیبای هرات : مسجد و باغ صوفی اسلام در کرخ

Une vue de l'ancienne mosquée et du jardin de Soufi Islam à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

میکردند . و بوی ارادت و اخلاصی بتمام داشتند . و بطوریکه منقول است بر کابش پیاده میرفتند . و بآن مفاخرت مینمودند . و در بخا را بسال ٦٥٨ ششصدو پنجاه وهشت هجری قمری ازینجهان گذشت . وباوجود اینکه رباعیات زیادی داشته ، متاسفانه امروز جز از دوسه رباعی ملیح او که در ریاض الشعرا مسطور است از دیگران سراغی نیست .

و دیگر از بزرگان شعر ای معروف عصر مغول امامی هروی است . کنیهٔ وی ابو عبدالله و اسمش محمد بن ابی بکر بن عثمان است . وی باوجود وفور علم و فضل در شاعری نیز از سر آمدان این فن بشمار رفته و ازمعاصرین مجد الدین همگر و شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی است . ودر صنایع شعری ومحسنات بدیع مهارتی بسزا داشته . چنانکه مجد الدین همگر او را بر سعدی مرجح و برتر میداند . و این ترجیح او بعقیدهٔ دولتشاه تنها از رهگذر شیوهٔ بدایع و صنایع شعری بوده نه از لحاظ سائر جهات شعری . تولد وی درهرات است و همدر انجا نشو و نما یافته و اوائل حیات را بمدح امرای آندیار بسر می برد تا آنکه در اواخر عمر بکرمان رفته در انجا توطن گزید و در دربار اتابکان آن سر زمین می بود و در مدایح ایشان قصاید غرائی سروده است . و همچنان از فخرالملك وزیر خراسان نیز تربیه و پرورش دیده درمدح او قصائد متعددی دارد . و نظر بر روایت دولتشاه سمرقندی خاندان او درهرات بعلم وفضل مشهور بود وازاخلاف واحفاد اوعلمای زیادی بر آمده اند چنانکه تازمان صاحب تذکره ، قضات هرات ازنسل اوبوده اند .وفات اوبسال ٦٦٧ششصد وشصت هفت هجری قمری دراصفهان بوقوع پیوسته وتقریباً درحدود دوهزاربیت مجموعه از اشعار وقصائد او در دست است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دیگر از شعرا و خطاطان معروف عصر مغل فخرالدین خطاط هروی است . که از سخنوران و خطاطان نامی آنعصر بشمار میرود . واو برعلاوهٔ شاعری درخوش نویسی مسلم زمان بوده وخطی بغایت نیکومی نوشته وقطعات او درانعصر نهایت قدر وقیمتی داشته است . وهم چنان دروعظ نیز ازمشاهیروعاظ زمان خود بوده درخطابت مهارتی بسزا داشته . وبلکه ازسر امدان و نخبهٔ اهل این فن است و بروایت علی قلی خان داغستانی عوفی صحبتاو رادریافته است وازان معلوم است که تا اوائل قرن هفتم هجری بحیات بوده . ازسال تولد ووفات او اطلاعی بدست نیست . صاحب روز روشن صاحب ترجمه را پسر ملا حسین واعظ کاشفی نوشته و یك بیتی ازان که در ریاض الشعرامسطور استآنرانیز گرفتهاست . ولی ازتتبع کتب تاریخ معلوم میشود که بنام فخرالدین علی ، ملاحسین مذکور نیز پسری داشته که همواره درجامع هرات بعد از فوت پدر بوعظ می پرداخته ، ولی اینکه او را خطاط نوشته باشند بنظر نرسید .

ملوك کرت :

در اواسط قرن هفتم هجری شخصی موسوم بشمس الدین که نسب وی بعزالدین عمراز بنی اعمام سلطان غیاث الدین محمد بن سام غوری میرسید ، هوای بزرگی بسر داشت . وهموار ه در تلاش و جستجوی آن بود ، تا مقامی حسب دلخواه خویش احراز نماید . تا آنکه اقبال با او مساعد افتاد و رفته رفته بسایهٔ فضل و دانش ، و فور شجاعت و مردانگی که داشت ، توجهٔ منکوقاآن رابخود جلب نمود ه در سال ٦٤٣ ششصد و چهل و سه هجری قمری بامارت هرات منصوب گردید . حکمرانی و ادارهٔ ولایات غور ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرجستان ، اسفزار ، فراه و سیستان همگی با و تفویض یافت : و بنام ملك شمس الدین محمد بن ابی بکر کرت معروف گشت . اوست موسس سلسلهٔ ملوك کارتهای هرات و از اولاد او نیز هشت نفر بامارت رسیده در هرات حکمرانی نموده اند ، که در تاریخ بنام ملوك کرت معروف است . و روزگار حکمرانی ایشان تا ۷۸۳ هفصد و هشتاد و سه هجری قمری دوام داشت .

ملوك کرت درعصرمغل یکی ازمقتدرترین امرای داخلی افغانستان بشماررفته وبسببیکه خود نیز اهل فضل ودانش بوده اند ، همواره به تربیت وپرورش فضلا وسخن سرایان صرف همت نموده ، حتی المقدور از هیچ یك نوع حمایت ودستگیری در بارهٔ آنها دریغ وخود داری نکرده اند . علی الخصوص ملك شمس الدین محمد اول مؤسس این سلسله که خود نیز از فضلا و کتاب معروف عصر بود ، وطبعی بغایت موزون وروان داشت ، واشعاری بس نیکومی سرود . چنانکه بعضی از رباعیات وی در بعضی از کتب تاریخ وتذکره ها بنظر میرسد .

وهم چنان هرات که و مرکز حکومت ایشان بود در اعصر ملجا وپناگاه فضلا واهل دانش گشته ، از هرطرف بدان سرزمین رومی نهادند . وبه نوازش والتفاتهای بزرگانهٔ این خاندان علم پرور نائل گشته ، زبان بمدح وستایش آنها کشوده اند . بخصوص فضلا وسخن وران خراسان که از ایشان کمتر کسی خواهد بود ، که ازا مداد های مادی ومعنوی این خاندان بهره ور نشده باشد . وبدین تقریب دورهٔ امارت وحکمرانی ایشان درهرات وتوابع آن ، مقام مهمی را درتاریخ ادبیات افغانستان حائز بوده و در دورهٔ تاریخ استیلای مغل درین سرزمین یگانه ستاره ئیست که در فضای تیره وتاریك آن عصر می درخشید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعرای این دوره : ازشعرای بزرگ این دوره مولینا صدرالدین خطیب معروف بربیعی است . اصل وی ازفوشنج ازتوابع هرات است وهمدرانجاتولد و نشو و نما یافته و بعلتی که با مر خطابت اشتغال داشت ، معروف بخطیب بود . مشار الیه بواسطهٔ جودت طبع و حدت درسلك ندما و خواص ملك فخر الدین محمد کرت انتظام داشت . و ملك را در بارهٔ وی نظر خاصی بوده ، از هیچ نوع احسان و انعام دریغ نمیکرد . چنانکه نویسند ، ماهانه هزار درم زرنقد از خزانه بوی میدادند . ولی بعلتیکه بی نهایت عیاش و معربد بود ، هر چه بدستش می افتاد صرف عیش و شاهد نموده و همواره در تقاضای انعام و بخششی بیشتر بسر می برد . و کرت نامه را نیز بر وزن شاهنامه در کار روائیهای ملوك غور با شارهٔ ملك موصوف بسلك نظم در آورد . تا آنکه رفته رفته دراخیر منافرتی بین مادح و ممدوح رو داده ، ربیعی بدون استیذان و رخصت از هرات بر آمد . و بقهستان رفته در آنجا بخدمت شاه علی بن ملك نصیرالدین سیستانی پیوست . ولی محیط آنجا نیز باطبع سرکش و مغرور وی سازش کار نیفتاده ، و سائل انفکاك وی را از آندیار فراهم نموده ، مشار الیه راه نیشاپور پیش گرفت و از آنجا در حینی که عزیمت عراق داشت ملك فخرالدین او را بوعدهای جمیل فریفته بواسطهٔ مکاتیبکه بقلم خود مینوشت آمدن او را به هرات خواهش نمود . و مشار الیه واصل هرات شده مجدداً بقطارندمای او منسلك گشت و بدربار بسر میبرد . تا آنکه طبع بهانه جوی ملك مذکور وسائل اتهام بربیعی را فراهم نموده ، مشارالیه را به بهانهٔ جرمی محبوس و درزندان بینداخت . وبعد ازان کسی را اطلاعی با حوال او نیست که عاقبت او چگونه شد ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دیگر از شعرای معاصر ملوك کرت، ملك الکلام محمد بن حسام هروی است . که دولتشاه اسم اورا محمد، وغیاث الدین خواند میر، جمال الدین نوشته است . اواز معاریف فضلای عصر خود وازشعرای ذواللسانین است . بفارسی وعربی شعرمیگفت واشعار اونهایت مطبوع وپسند اهل زمان بوده ، چنانکه او را برمولینا مظفر هروی که ازافران او است تفضیل داده اند . وازاشعار عربی او قطعه ئیست که درجلوس ملك شمس الدین محمد بن ملك غیاث الدین (پنجمین ملك ازملوك کرت) گفته ودراکثرجاها بنظرمیرسد . وفات او درسنه ۷۳۶ هفصدو سی وشش و یا ۳۷ سی وهفت درهرات بوده بروز گار ملك معزالدین حسین بن ملك غیاث الدین کرت . واینکه دولتشاه و فاتش را در زمان ملك شمس الدین محمد مذکور نوشته خالی ازاساس است . چه وفات ملك شمس الدین مذکور درسال ۷۳۰ هفصدوسی یعنی هفت سال قبل از وفات صاحب ترجمه بوده و از اشعار او امروز چیزی بنظر نمیرسد .

و دیگر از شعرای مبرز این دوره افضل المتأخرین مولینا مظفر هروی استکه او را خاقانی ثانی نیز خوانده اند ، وی مرد دانشمند و بغایت فاضل بود . در شاعری و علی الخصوص در قصیده سرائی باندازهٔ توانا و چیره دست بود کهگویند از متاخرین کسی بمتانت او سخن نگفته است . همیشه با شعرا معارضات داشته ، و بر اشعار ایشان اعتراضات میگرفته و انتقاد های پسندیدهٔ می نموده و در روزگار ملك معز الدین حسین کرت بسر می برده در مدائح او قصائد غرائی دارد ، که از لحاظ اغراق ، تشبیهات و نازك خیالی ، مسلم زمان است . و کمتر قصیدهٔ از معاصرین او بپایهٔ آن رسیده توانسته است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و هم چنان مشار الیه با وجود آنهمه فضل و سخن وری که داشت از عرفان نیز بی بهره نبوده ، بلکه از ارباب سلوك و تجرید عصر خود بود . از کمال بی اعتنائی که بدنیا و زخرف آن داشت ، همیشه قلندرانه زندگی بسر می برد ، و بنا بران در انظار مردم خوار می نمود . و هر چندکه او را فضلای معاصر و اردات مندان ازین شیوه منع می نمودند سودی نمی بخشید و میگفت : « بظاهر من ننگرید بزیبائی معنی بنگرید » . و متاسفانه با آنهمه شهرتیکه در عصر خود داشت ، امروز از اشعار وی چیزی بنظر نمیرسد . وعلت آنرا چنین نویسند که دروقت مرگ دیوان خود را بآب انداخت که بعد از مظفر قدرسخن او را کس نخواهد دانست . و بلکه معنی آن را هم فهم نخواهدکرد . از سال وفاتش اطلاعی بدست نیست . ولی اینقدر معلوم میشود که در روزگار ملك معز الدین حسین بوده است و سلطنت او سالهای ۷۳۲هفصدو سی ودو تا سنه ۷۷۱هفصدو هفتاد و یك را در بر میگیرد .

و دیگر از شعرای آن سامان مولینا حسن مشهور بحسن متکلم است . و از بیت آخر قصیدهٔ بائیهٔ او که بر تتبع قصیدهٔ معروف سلمان ساوجی گفته ودر مجمع مسطور است ، معلوم میشود که اصل وی از آل سامان بوده چنانکه میگوید (منم از نژاد بزرگان سامان ـ که بودند شایان چتر وموا کب) وی از فحول شعرای قصیده سرای آنزمان و معاصر مظفر هروی است وبلکه بروایتی شاگرد او بود ، و درمدائح ملك معز الدین و ملك غیاث الدین پیرعلی از ملوك کرت قصائدی داشته که امروز بکلی از میان رفته ، جز اندك ازان باقی نیست . ولی از تتبع در آن معلوم میشود ، که مرد فاضل و درعلوم عربیه صاحب استعداد کافی بوده وحتی الوسع کوشش داشته تاقصائد خود را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بطرز شعرای عرب موزون سازد. خاصهٔ ذوق فوق التصور او در ایراد کلمات حتی جمله های عربی بکلام او یك صبغهٔ مصنوعیت بخشیده از روانی و طراوت موضوع کاسته است ولی باز هم از قریحهٔ تونا وملکهٔ قوی شعری او انکار نمی توان کرد. از وفات اواطلاع صحیحی بدست نیست ولی اینقدر میتوان گفت که یقیناً تاسال ۷۷۱هفصدوهفتاد ویك که سال جلوس غیاث الدین پیرعلی کرت باشد وچندی بعدازان بحیات بوده زیرا که نظر بقول دولتشاه حسن نسخهٔ در صنایع شعری بنام ملك مذکور تالیف نموده وبنابران از شعرای نیمهٔ دوم قرن هشت هجری است. واینکه درریاض الشعرا اصل اورا سید نوشته اند نظر بگفتهٔ خود او چنانکه در بالامتذکر شدیم بی اساس است.

ودیگر ازعرفای شاعر معاصر ملوك کرت، شیخ زین الدین ابوبکرتایبادی است، که ازعرفای بزرگ بود و در بین مردم و جاهت و نفوذ وافری داشته و بزرگان عصر از و احترام می کرده اند. وملك غیاث الدین پیر علی کرت را در بارهٔ وی ارادت واعتقاد بسیار بوده. چنانکه شیخ موصوف همیشه از ودیدن می نموده وبوی اندرز ها میداده واز ظلم واعتسافات بیجا اورا مانع می شده. وهم چنان امیر تیمور گورکان را نیز باو اخلاصی بود. وفاتش به هفصد ونود ویك (۷۹۱) هجری قمری است. و ازاشعار او چیزیکه باقیست همان چندبیاعی است که در بعضی از تذکره‌ها دیده میشود.

وهم دران زمان بزرگوار دیگری نیز بدنیا پشت پازده، در یك گوشهٔ از شهر هرات بعبادت مشغول بود، اوست سید العارف حسین بن عالم بن حسن الحسینی غوری هروی معروف بامیر سید حسینی سادات. که از اجلهٔ بزرگان هرات و معاریف عرفای آندیار است. اصل آنجناب از غور و

(c) ketabton.com: The Digital Library

امارت را ترك داده و دست بدامن فقر زده در هرات توطن گزیده و سالها در آن دیار بسلوك و ریاضت اشتغال داشت .

مشار الیه قسمت اول از حیات خود را بسیاحت گذشتانده و بخدمت بسیاری از عرفا و بزرگان زمان رسیده و از فیض مصاحبت ایشان باستفادهای معنوی نائل آمده و بمدارج بلندی از عرفان رسیده بود . مرحوم هدایت طبرستانی اورا ازمریدان شیخ بهاء الدین زکریای ملتانی مینویسد .

ولی نظر بروایت دولتشاه ومرحوم علیقلی خان داغستانی ، وی ازمعاصرین شیخ العارف فخرالدین عراقی و شیخ او حد الدین کرمانی بوده و هرسه از مریدان صاحب طریقت شیخ شهاب الدین سهروردی است . چنانکه نویسند هرسه درکرمان بخانقاه شیخ اوحدالدین اربعینی نشسته و هریك درصدد تالیف کتابی برآمدند ، تا بطور ارمغان بخدمت پیر خود تقدیم کرده باشند . و همان است که سید موصوف زادالمسافرین خویش را در آنعالم منظوم ساخته بحضور پیر خود اهداء و عرضه نمود . وگویند کتاب نهایت مهمی است درتصوف و دیگر از مثنویات اوسی نامه است .

و میر برعلاوهٔ شاعری درنثرنیز از نویسندگان مقتدر و توانائی بوده و درتصوف صاحب تالیفات عدیده است . چون نزهت الارواح ، صراط المستقیم طرب المجالس ، کنز الرموز ، و هم چنان بروایت دولتشاه کتاب دیگری نیز در معارف وحقایق داشته بنام عنقای مغرب . واوست صاحب هفده سوال گلشن راز در تصوف که آنرا در خراسان برشتهٔ نظم کشیده ، بعراق فرستاد و شیخ محمود شبستری برآن جواب منظوم کرد .

وفات : مشارالیه در روزگار غیاث الدین محمد بن ملك شمس الدین

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد کهین از ملوك کرت بقولی در ۷۲۳ هفصد و بیست و سه و بقولی در ۷۱۷ هفصد و هفده و یا ۷۱۹ هفصد ونوزده در هرات وفات نمود .

و همچنان دران زمان چندتن شعرای دیگری نیز بوده اند ، که مورخین و بعضی از تذکره نویسان از آنها اسم برده‌اند چون بهاء الدین محمد معروف بسلطان ولد پسر مولینا جلال الدین بلخی و ابو الفضل حاجی عثمان هروی ازشعرای اوائل قرن هفتم وشیخ صفی‌الدین هروی ازشعرای اواخر قرن ششم و اوائل قرن هفتم که بر علاوهٔ شاعری از ارباب وجد و حال بود . قاضی شمس الدین طبسی ساکن هرات که از شعرای معروف قرن هفتم است ، و بدرالدین هروی که او نیز ازشعرای مائهٔ هفتم است و محمد عوفی صاحب لباب صحبت او را دریافته و مولینا باطنی بلخی و حمید الدین قندزی که در اوائل قرن هفتم و اواخر قرن ششم زندگانی داشت . وامام شرف الدین محمد بن محمد فراهی که از فضلای عصر خود بشمار میرفت و خواجه حافظ علی بن مولینا نورالدین محمد غوریانی که اکثر قصائد مصنوع سلمان ساوجی را جواب گفته و شمس الدین محمد کاتب بلخی که مداح عین الملك بوده و باعوفی صاحب لباب خصوصیت تمامی داشت و ابن الرشید غزنوی که از شعرای شیرین کلام بود و در اسفر از متوطن گزیده و از ملك الوزرا علاء الملك تربیه دیده وجمال الدین محمد معروف باز هری هروی که از فحول شعرای اواخر قرن ششم و اوائل قرن هفتم بود ، ضیاءالدین بلخی که بر علاوهٔ شاعری در خطابت و وعظ نیز مردی چیره دست بود ، و در بلخ خلق را موعظه می نمود و محمد عوفی بملاقات او نائل شده. وحکیم ابوبکر بن محمد بلخی معروف بو اعظی بلخی که مردی شاعر و واعظ بود و در بلخ همیشه بوعظ می پرداخت و غیره و غیره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرن نهم وعصر تیموریان :

بعداز وفات امیرتیمور گورگان درسنه ۸۰۷ هشصدو هفت هجری پسروی شاهرخ میرزا که حکومت هرات داشت جانشین پدر گشته ، هرات را مرکز سلطنت خود قرار داد و درمدت (۴۳) سال پادشاهی خود (از ۷۰۷ـ۷۵۰) برعلاوهٔ آنکه خرابیهای پدر را ترمیم نمود ، دربارهٔ علم وادب نیز توجهٔ خاصی گماشته ، همواره به اعزاز و اکرام فضلا و اهل دانش میپرداخت و ازشعرا و دانشمندان حمایت و دستگیری نموده ، به اشاعه ونشرعلوم وادبیات شوق ودلچسپی زیادی داشت وبنابران دربار اومرجع فضلا ودانشمندان روزگار بوده وشخص اویکی از بهترین اخلاف تیمور وجانشینان او بشمار میرود . و هم چنان دیگر ازشاهان کورگانی که مرکزسلطنت آنها در افغانستان بود ، سلطان حسین میرزا بایقرا است که اونیز ازلحاظ خدمات خود درعالم ادب و ادبیات کم ازشاهرخ نبوده بلکه بمراتب ازو بلند تراست ومدت سلطنت وحکمرانی او که از سالهای (۸۷۲ تا ۹۱۱) یعنی مدت (۳۹) سی ونه سال بود ، یکی اززوشن ترین دورهای ادبی افغانستان بشمار میرود ، که بعد ازغزنویها درافغانستان بروی کار آمد ـ دربار وی مجمع فضلا و دانشمندان عصر بود وپای تخت آن شهر هرات یکی ازبارونق ترین مراکز ادبی بحساب میرفت . وازهرسو دانشمندان وشعرا بدر باروی رو آورده ، از خوان احسان و اکرام او فیض ها میبردند و بصلات وجوائز گران بهائی نائل میشدند ، وزبان بمدح او گشوده تا کنون نام او را جاوید وزنده گذاشته اند .

و برعلاوه سلطان حسین میرزا خود نیز ازاهل ذوق و ادب بود ، طبعی موزون وقریحهٔ سرشاری داشت و اشعار نیکو میسرود ، چنانکه در اکثر از

(c) ketabton.com: The Digital Library

تذکر ها اشعار بنام وی دیده میشود . و همچنان از بزرگان آندوره که خدمات شایانی بعلم وادب نموده وزیر نامی او امیر نظام الدین علی شیر نوائی (فغائی) است که از سر آمدن شعرا و دانشندان عصر بود . بیشتر مفاخر دورهٔ سلطان حسین بوی عائد است . وی در حسن تدبیر و امور جهانبانی چنانکه از وزرای با کفایت آسیا بشمار میرود هم چنان در ادب پروری و فضل نیز یکی ازرجال نامی و معروف انعصر دنیا است . وگمان نمیرود که از شعرا وفضلای آندوره و آنعصر کسی باشد که از خوان احسان و مرحمت او حصه نگرفته ، از حمایت و دستگریهای ادب پرورانهٔ وی استفاد هانه برده باشد . میر علی شیر چنانکه خود شاعر واهل فضل بود ، شعرا و اهل دانش را نیز بغایت دوست داشت و حتی المقدور از تهیهٔ وسائل استراحت وخرسندی آنها خود داری نمیکرد وبانواع وسائل در فراهم آورده خوشنودی ورضای قلبی آنها می کوشید . و از ین راه لحظهٔ آرام نمیگرفت و ازان روست که شعرای زمان او پروانه وار در اطرافش تحشد نموده ، درسایهٔ الطاف ومهر بانیهای بزرگانهٔ اوابسر می بردند ودرمدائح او قصائد غرائی سروده اند علی الخصوص بزرگواری بمثل مولینا عبد الرحمن جامی که در مدح مشار الیه قصائد گفته و از او ستایش فراوان نموده همیشه او را بنام نیك یاد میکنند . خلاصه اینکه اگر دورهٔ سلطنت ملکشاه سلجوقی بوجود وزیر با کفایت و دانشمندی چون خواجه نظام الملك طوسی رونقی داشته وبدان می نازد ، دربار سلطان حسین نیز بداشتن وزیری دانشمند وکار دانی چون امیر نظام الدین علی شیر مباهات و افتخار نماید ، بجاست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرن نهم وشعرای آن :

یکی ازشعرا و نویسندگان دورهٔ شاهرخ میرزا مولینا یحی سبیك است که از افاضل خراسان بود . درنظم و نثر مهارتی بتمام داشت وگویند هیچگاهی فارغ نبوده همواره به‌تصنیف وتالیف می پرداخت . مشارالیه ابتدا تفاحی تخلص می نمود و بعد ها تفاحی را بفتاحی مبدل ساخت و هم چنان در بعضی موارد خماری و اسراری نیز تخلص نموده است . واکثر باستقبال خواجه بر آمده بسیاری ازغزلهای آنجناب را جواب گفته است وفات مشارالیه درسال ۸۵۲ هشتصدو پنجاه و دوی هجری باتفاق پیوسته ، آثار زیادی از خود بیادگار گذاشت که امروز تقریباً بکلی از بین رفته . چون مثنوی خواب نامهٔ اودرتعبیر رؤیا و در نثر کتاب شبستان خیال و حسن دل که در آنعصر نهایت اشتهار داشته است .

و دیگر از شعرای زمان شاهرخ مولینا محمود عارفی هروی است ، که از مشاهیر شعرای دربار بود ، و بواسطهٔ قوت طبع و استعدادیکه در شعرداشت در نزد معاصرین خود بسلمان ثانی ملقب و معروف بود و چنانکه معلوم میشود دیوان غزلیات او نهایت مشهور بود . و همچنان در مثنوی سازی نیز بنهایت درجه مهارتی داشته مثنویات متعددی دارد که از مشاهیر آن ها مثنوی بوده بنام گوی و چوگان درنهایت جودت و روانی که بدبختانه امروز تقریباً همه بر باد رفته هیچ چیزی ازان باقی نیست و هم چنان نظر بروایت دولتشاه مالا بد حنفی مذهب رانیز نظم کرده ودە نامهٔ بنام خواجه پیر احمد که‌از وزرای شاهرخ میرزاست نیز گفته و دران غزلها و مقطعات ملائم درج نموده بود . و دیگر

(c) ketabton.com: The Digital Library

از شعرای آندوره جنونی اندخوئی است که در هرات توطن گزیده بود. و بنابر خوش طبعی و بذله گوئی که داشت اکثر ازامرای آنعصر هوا خواه او بوده حجت اورا ازتهٔ دل میخواستند وبدو گوشهٔ خاطری مرعی میداشتند، بخصوص امیر غیاث الدین سلطان حسین بن فیروز شاه را در بارهٔ وی توجه و التفات خاصی بود. و امروز از اشعار او نیز چیزی بدست نمی آید. و هم چنان شاعری دیگر نیز دران زمان بود معروف بمولینا یوسف امیری. مشارالیه ازشعرای معروف عصر شاهرخ بود ودرانعصر اشتهار کاملی داشت. و چنانکه مینویسند قناعت بدرجه اتم داشته آبروی خویش را در پیش هرکس و ناکسی نمیریخت، نان خشك و زندگانی غریبانهٔ خود را برطعمهٔ گوناگون و حیات با احتشام دیگران ترجیح میداد. و با کمال استغنا زندگانی بسر می برد. و قصائد غرائی در مدح شاهرخ و بایسنقر میرزا وسائر شاهزادگان تیموری داشته که امروز جز اندکی ازان باقی نیست.

ودیگر از شعرای آن سامان بابا سودائی است. که اصل وی از ابیورد بود. ابتدا خاوری تخلص داشت، لاکن جذبهٔ بوی رسیده، چندین وقت درصحاری و بیابانها مجنون واربسر میبرد. و بدان سبب به باباسودائی اشتهاریافت. دراواخر بدربار انتساب یافته درمدح شاهرخ زبان بقصیده سرائی کشود.

هم چنان بنابرادب پرور یهای شاهرخ شعرا و فضلای دیگری نیز آوازهٔ او راشنیده ازاطراف وحوشی خراسان و دیگر ممالك دور دست رو بهرات آورده درخدمت اوپیوستند ویا اینکه از دور با وزرا، شاهزادگان و بزرگان سلطنتاو ربط وخصوصیتی داشته اند وازجملهٔ مشاهیر آنهاست مولینا غیاث الدین شیرازی که مرد داناوشاعر فرزانهٔ بود و آقاملك بن جمال الدین فیروز کوهی معروف به

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شاهی سبزواری که شاعری مجید بود چنانکه دروصف اشعار اوگویند که سوز کلام خسرو ، طراوت سبك کمال خجندی با لطائف وصفائیهای حافظ همه درکلام او دیده میشد و مولیناحسن سلیمی وسید شرف الدین رضائی سبزواری و یادگار بیك و مولینا محمد کاتبی نیشاپوری که ازا جلهٔ شعرای آ نعصر بود ه درملازمت شاهزاده بایسنقر میرزا بسرمیبرد . ومولینا علی‌شهاب الدین ترشیزی که مردی فاضل وهم شاعر بود و در زمان شاهرخ بمنتهای اعزاز و احترام زندگانی داشته و بخدمت شاهزاده محمد جوکی ببادر چندی در قندهار نیز بود حافظ حلوائی و طالب جاجرمی صاحب مناظرهٔ گوی وچوگان که مثنوی مذکوررا بنام شهزاده علاء الدوله میرزا بن ابراهیم سلطان برشتهٔ نظم کشیده بود و خواجه محمود بر سر که او نیز از مادحین شهزاده علاءالدلهٔ موصوف بود و مولینا سیمی نیشاپوری که شاعری بغایت توانا و طبع نهایت روانی داشت چنانکه گویند در مشهد درمحضر عمومی در عرصهٔ یك شبانه روز بدون آنکه از جای خیزد سه هزار بیت منظوم ساخت . وهمچنان از خطاطان آنزمان نیز بشمر رفته به شش بقلم خطی بغایت نیکو می نوشت . و لطفی شیرازی که از تربیه شده هسای بایسنقر میرزا بود و اشعاری بغایت موزون و شیوا می سرود وقنبر نیشاپوری ساکن هرات . وطاهر بخاری و غیره و غیره .

ودیگر ازنویسندگان آندوره شرف الدین علی یزدی‌است صاحب ظفرنامه در وقایع سلطنت تیمور. مشاالیه در خدمت ابراهیم میرزای پسر شاهرخ میرزا میبود وظفر نامه‌را باشاره وخواهش او تالیف نمود .

و بر علاوه یکعده عرفای دیگری نیز در آن زمان بهرات آمده در انشهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقامت گزیده بودند . چون سید قاسم انوار و شیخ نعمت الله کهنیانی و شیخ فخر الدین حمزهٔ آذری که مشار الیهم ازمعاریف عرفای قرن نهم و بزرگان شعرای متصوفین بحساب میروند .

و دیگر از عرفای زمان سلطنت شاهرخ است ، خواجه محمد پارساو و پسر اوابونصر وخواجه لطف الله وشیخ زین الدین ابو بکر خوافی وسید صدر الدین یونس حسنی وامیرغیاث الدین محمدوغیره وغیره . وهمدران زمان عالم زبردستی دردربار شاهرخ بسرمیبردمعروف به یوسف اوبهی ، اصل وی ازاوبه (علاقه هرات) واز نخبهٔ تلامیذ علامه سعد الدین تفتازانی صاحب (مطول) بود ودر سلك مدرسین نامی مدرسهٔ شاهرخ (واقع در محاذی قلعه اختیار الدین) انسلاك داشت وچنانکه مینویسند بامر شاهرخ دران مدرسه نخستین مرتبه درس او گفت وهم چنان مشار الیه را باشمس الدین محمد جزری که ازاکابر علمای آنعصر است معارضات بوده ودر سال ۸۳۳ هشتصد وسی وسه هجری در هرات وفات نمود . وهم چنان یکعده علمای دیگری نیز دران زمان بدربار انتساب داشتند که بعضی آنها از افغانستان و برخی از ممالك دیگر بودند . چون شیخ محی الدین غزالی ورکن الدین محمد خوافی وابوالوفاء خوارزمی و کمال الدین حسین خوارزمی وصاین الدین علی اصفهانی ومولینا جمال الدین عبدالغفار سمرقندی وفصیح الدین محمدبن محمدبن علاء خراسانی وخواجه محمد اصغر وقاضی صدر الدین محمد بن قاضی قطب الدین عبدالله امامی هروی وجلال الدین محمد قاینی وخواجه عبدالقادر گوینده وشمس الدین محمد او حد خطیب وشمس الدین محمدبن علی و عماد الدین عبدالعزیز ابهری و شهاب الدین عبدالرحمن لسان و برادر اعیانی مشار الیه جلال الدین عبدالرحیم صدر و مرتضی صحاف محتسب وغیره وغیره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و همدران زمان دو نفر خطاط دیگری نیز بنام شمس‌الدین و جعفر در هرات زندگانی داشته در حواشی در بار بسر می بردند که آنها را نیز نباید فراموش کرد .

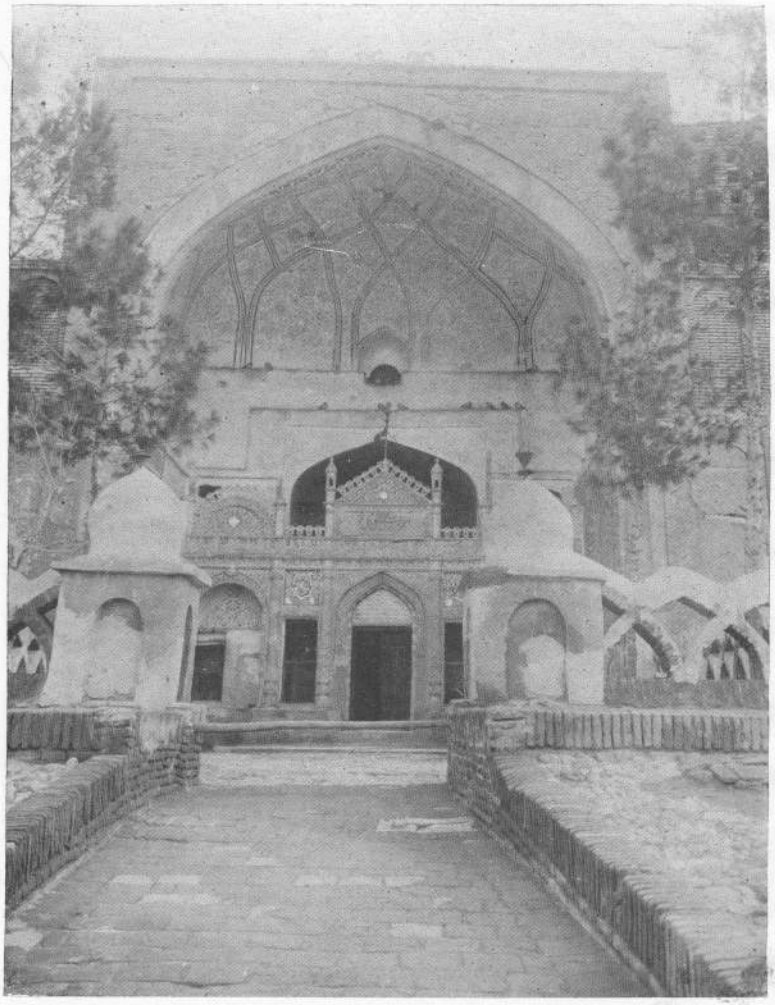
شمس الدین خطاط هروی شاگرد مولینا معروف خطاط ، از مشاهیر خطاطان آنداوره بود . و گویند در اثر تشویق و توجه بایسنقر میرزا باندازهٔ در حسن خط ترقی نمود و طرف توجه قرار گرفت که قطعات او دست بدست نمیرسید . و اکثر از خطوط خویش را بنام یاقوت مستعصمی کرده باهل این فن وامی‌نمود و بواسطهٔ شباهت کلی که خط او بخط یاقوت موصوف داشت کس ملتفت این نکته نگردیده قبولش می فرمودند .

و هم چنان جعفر تبریزی که در انواع خط درجهٔ کمال حاصل داشت . به تخصیص در نسخ و تعلیق نظیر او کسی دران زمان دیده نمیشود و همه بخوش نویسی او اعتراف داشتند .

و دیگر از شعرای قرن نهم افغانستان صاحب بلخی است ، که بشریفی اشتهار داشت ودولتشاه اورا ملك‌الشعرا نوشته مشارالیه مردی فاضل ودر انواع علوم ادبیه و شعر مهارتی بسزا داشته و هم چنان از طب و موسیقی نیز بی‌بهره نبوده . وبخدمت شاهان بومی بدخشان (که بالاخره بدست ابوسعید گورگان منقرض شدند) بسر می برده و در مدح ایشان قصیده ها گفته و هم چنان در مدح سادات ترمذ نیزقصائدی داشته که حوادث سوء روزگار همه را از بین برده جز اندکی ازان باقی نگذاشته است .

ودیگر ازشعرای آنزمان علی بن اسد بدخشانی ست که مرد فاضلی بوده و مداحی شاهان بدخشان کرده است و تنها یك بیت ازو دیده شد .

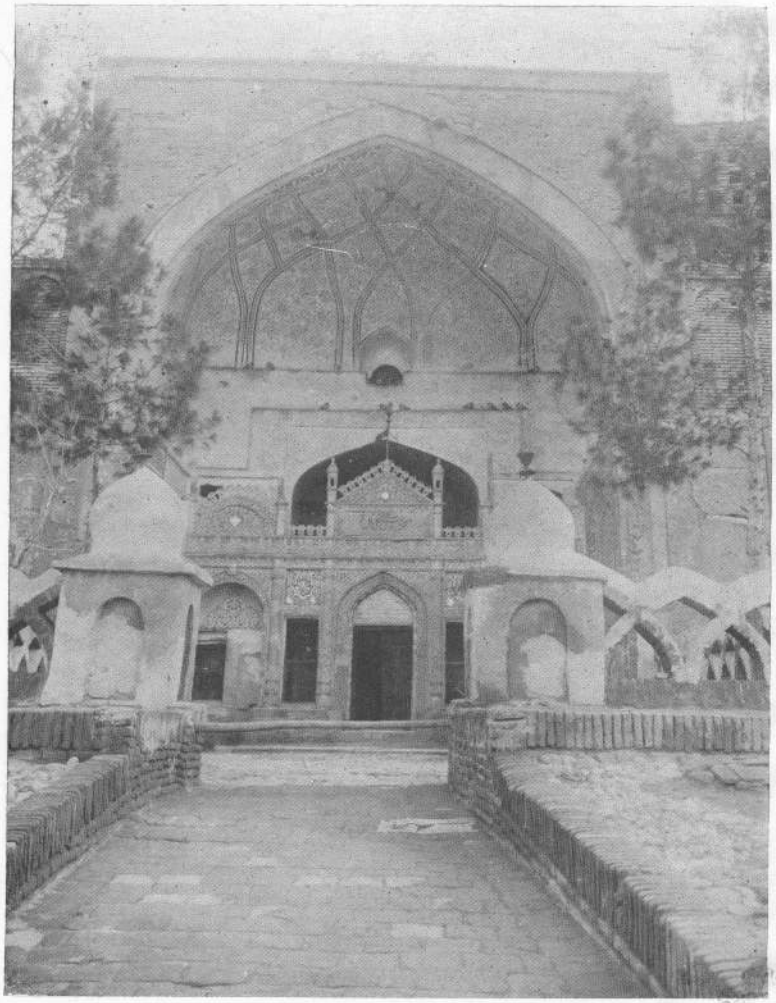
(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزارات متبرك هرات : مقبرهٔ حضرت شهزاده عبدالله بن معاویه بن عبدالله
بن حضرت جعفر طیار رضی الله عنهم

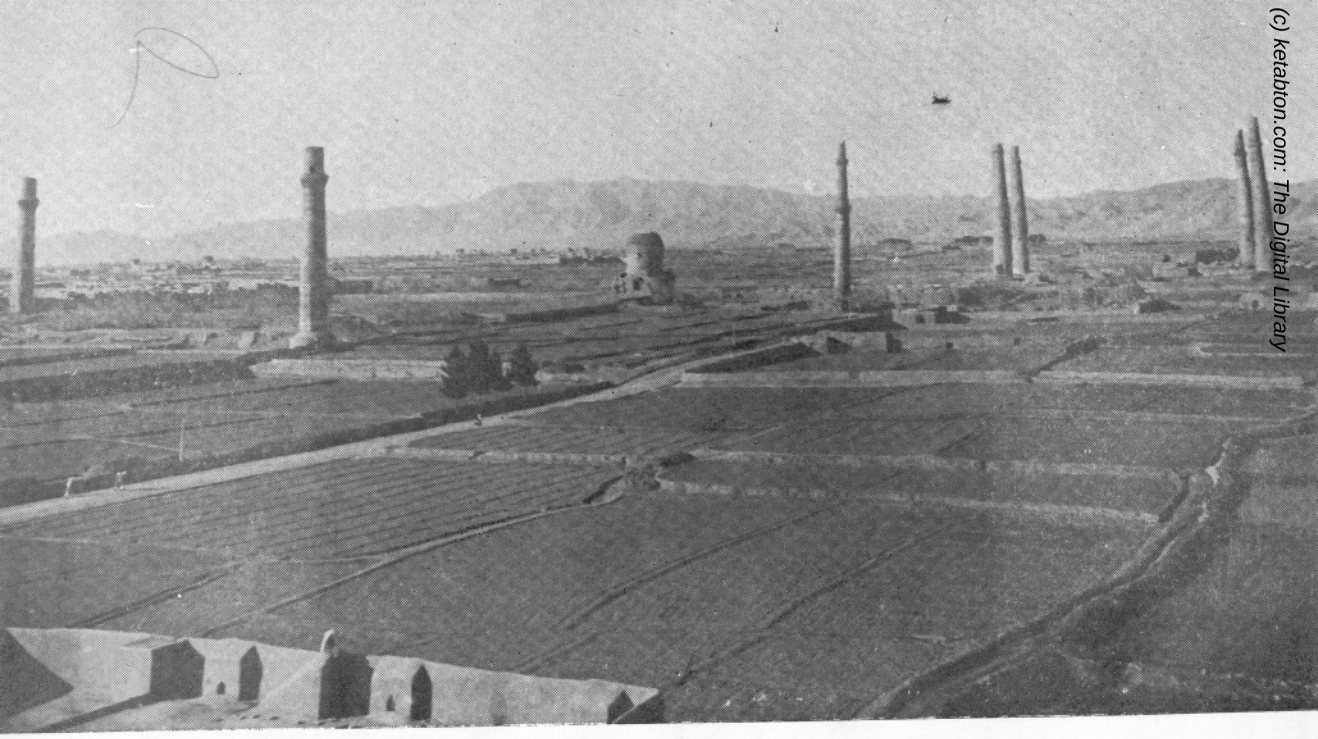
Mausolée d'un prince arabe Abdullah (du temps de la conquête musulmane) à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزارات متبرك هرات : مقبرهٔ حضرت شهزاده عبدالله بن معاویه بن عبدالله
بن حضرت جعفر طیار رضی الله عنهم

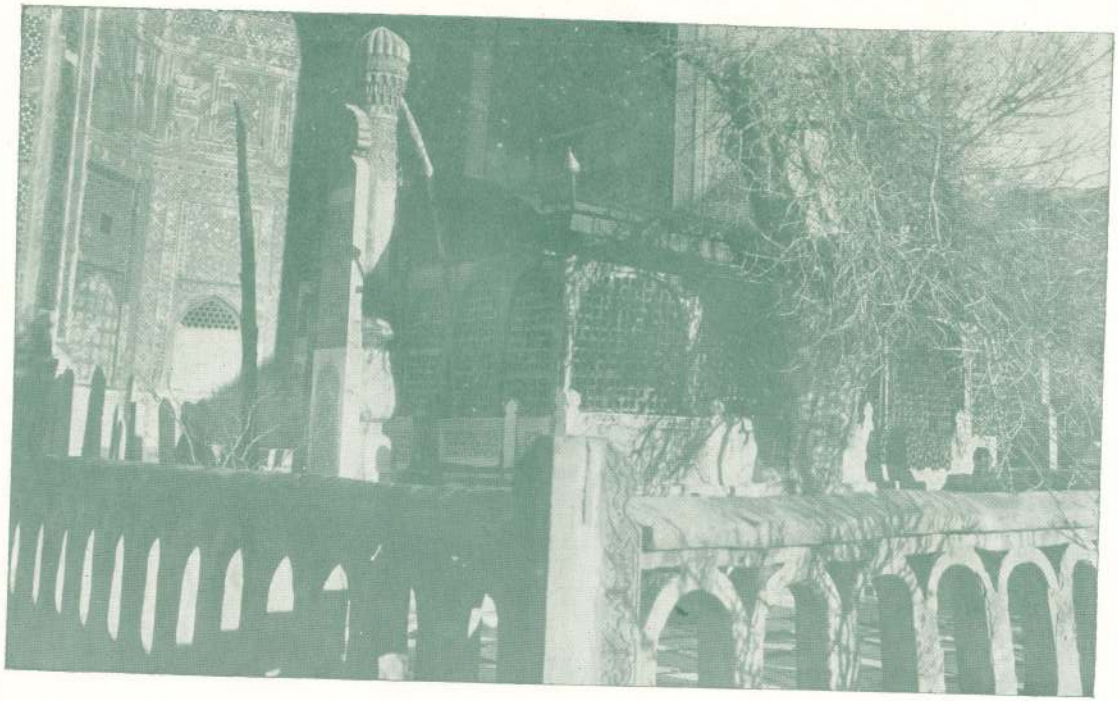
Mausolée d'un prince arabe Abdullah (du temps de la conquête musulmane) à Hérat

از ابنیهٔ تار یخی هرات : منظرهٔ عمومی مینار های مصلای شهر قد یم

Vue générale des colonnes monumentales de l'ancienne mosquée d'HÉRAT

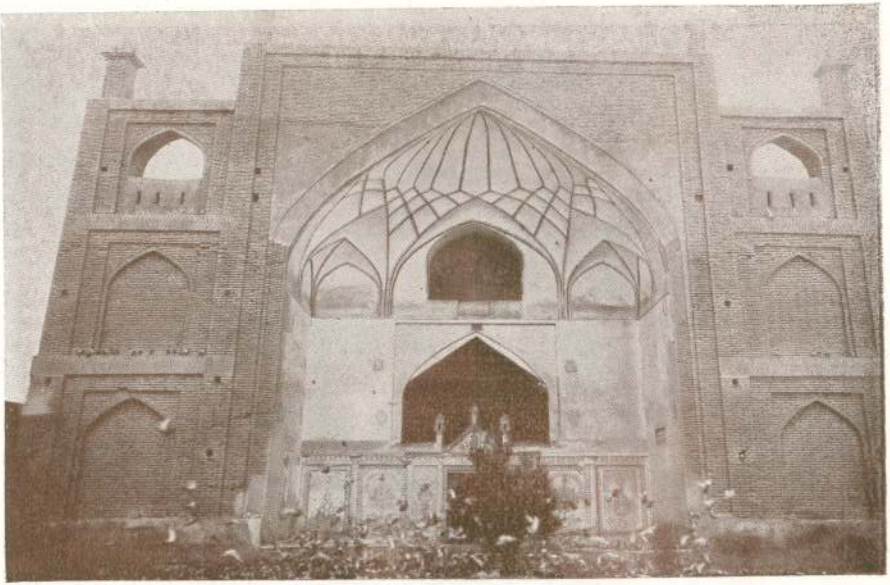
(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزارات هرات : مقبرهٔ حضرت خواجه عبدالله انصار رحمةالله علیه

Tombeau du grand savant Khadja Abdullah Ansar à Hérat (11 ê. S.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزارات متبرك هرات : مقبرهٔ حضرت میر عبد الله الوحد شهید بن زید بن امام حسن رضی الله عنهم

Mausoleé d'un prince arabe, Abdullah-ul-Ouahed (du temps de la conquête musulmane) à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

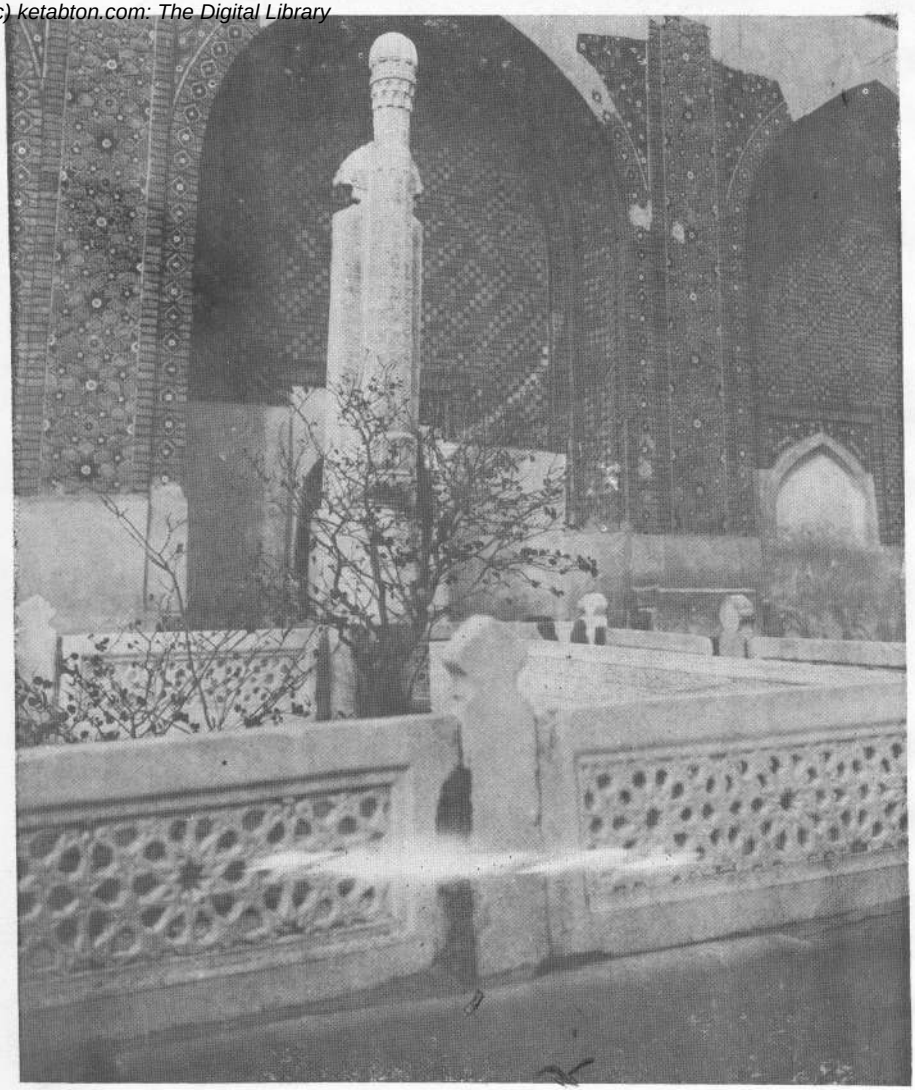

یکی از عمارت قشنگ هرات ، باغ شاهی و عمارت آن که در عصر وزیر سرفراز خان ساخته شده

Un joli villa à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

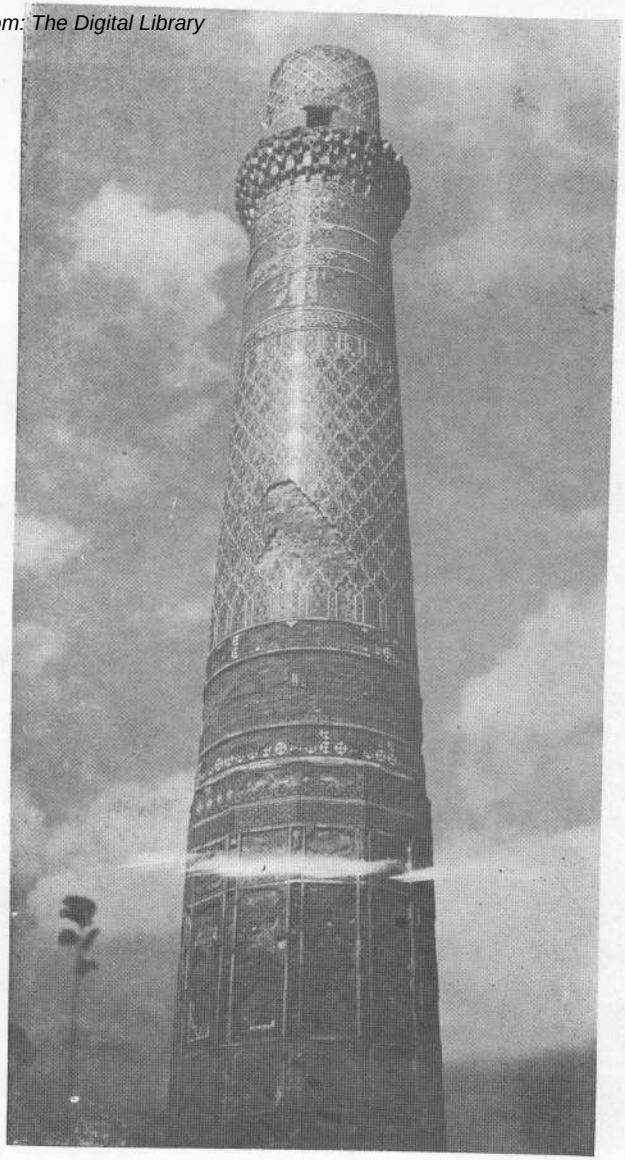
(c) ketabton.com: The Digital Library

از مزارات هرات : مقبرهٔ اعلیحضرت امیر دوست محمد خان

Mausolée de l'Émir Dost Mohammed Khan (19ê. S.) à Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

از آثار تاریخی هرات: یکی از مینار های مصلای قدیم
Un des minarets de l'ancienne mosquée d'Hérat

(c) ketabton.com: The Digital Library

و هکذا دیگر از شعرای قرن نهم افغانستان مولینای بدخشی است . که ازجمله فضلای نامدار عصرخود بود . پادشاه و بزرگان عصر او را مسلم میداشتند و هم چنان در سخن وری رتبهٔ بس عالی داشته ازسر آمدان شعرای دربار الغ بیگ بشمار میرفت . اصل وی از بدخشان است و بروزگار الغ بیگ کورگان در سمرقند رفته درانجا توطن گزیده و در دربار وی انتساب یافت وزبان به ستایش او کشوده ، قصائد غرائی درمدایح وی دارد . ازانجمله است قصیدهٔ ردیف آفتاب او که به نهایت روانی و جودت بوده بهترین گواهی است بر لطافت طبع و قدرت فوق العادهٔ او در چکامه سرائی واز اشعار او نیز بغیر از اندکی در دست نیست .

سلطان حسین میرزا ودربار او : یگانه وزیر دانشمند سلطان که هم شاعری نهایت بلیغ بود امیر نظام الدین علی شیراست . پدراوکچکینه بهادر ازبزرگان الوس چغتائی بوده درزمان ابوالقاسم بابرتیموری وابوسعید کورگان ازمقربان دربار و درسلك معتمدین شخص پادشاه انسلاك داشت . امیراز اوائل جوانی وعنفوان شباب ذوق مخصوصی بادراك فضل وفراهم گرفتن علوم ادبی داشته وباوجود احتشام وگرفتاریهای اداری همواره ازمطالعه دمی نیاسودی و بگفتن اشعار ازحد فزون رغبت داشتی و همیشه ازمصاحبات ارباب‌فضل ودانش استفادها بردی واز گفته های آنها ذخیرهای‌گران بهادرگنجینهٔ سینه ودماغ اندوختی . تا آنکه درعرصهٔ قلیلی استعداد ذاتی وذوق سرشار اوانکشاف نموده در همان آوان شباب وریعان جوانی درجمیع فنون ادب وصنایع شعری لیاقتی بهمرسانده ادیب وهم شاعرز بردستی گردید و درهردو زبان فارسی وترکی که در دربار آنوقت رواج کلی داشت ملکهٔ شعری اوقوت گرفته ، در سرودن انواع شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهارت و کفایتی بسزا یافته در ردیف شعرای بزرگ و نامور این دو زبان احراز شخصیت نمود ، و همان است که در فارسی فنائی و یافانی (وهوالاصح) و در اشعار ترکی نوائی تخلص می نماید . از آنجائیکه شخص بابرمیرزا پادشاهی سخن شناس و هنر پرور بود توجه خاصی در بارهٔ این امیرزادهٔ دانشور مبذول داشت و از هرحیث دورهٔ سلطنت وی در بارهٔ امیر مساعدافتاده و امور زندگانی امیر رونق گرفته و هلال اقبال و طالع مشار الیه رو به تربیع گذاشت تا آنکه رفته رفته در عصر سلطان حسین میرزا به منتها درجه اعتبار عروج نموده به بزرگترین منصب آن زمان که عبارت از وزارت باشد نائل آمد و زمام امور جهانبانی و ادارهٔ ممالک محروسه بکف با کفایت وی سپرده شد .

ازمزایای شگفت انگیز مشارالیه همان است که بر خلاف زمامداران عصور آخره ، این رتبهٔ بزرك و وفور مشاغل اداری وسیاسی هیچگاهی اورا از اشغال در علم و ادب مانع نیامده ، سکته درپیشرفت علمی ومطالعات ادبی این مرد بزرگ وارد نکرد و اورا از انجام مفکور های ادبی باز نداشت . و باوجودیکه در اثر تراکم امور اداری فرصت سر خاریدن نداشت باز هم میبینیم که او از کوچکترین فرصتها استفاده نموده بهترین آثار ادبی خود را که لیلی مجنون است در ان زمان و در خلال همان مشاغل و گرفتاریهای انبوه برشتهٔ نظم در آورد .

وهم چنان بطوریکه دربالا گفته آمد ، لحظهٔ درپرورش واستمالت فضلا ودانشمندان عصر خود اهمال نمی نموده ، هر فاضل وشاعریکه اندك احتساس دست تنگدستی و فاقگی درخود دیده بود ، بدروازهٔ باز اورومی آورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

و هیچ نبود که ناکام برگردد . و بنابران شخصیت او مرجع علما و فضلا بود ، ودانشندان از دور ونزدیك به آستان اورو آورده ، بمقاصد و آمال خود نائل می آمدند . وازخوان اکرام واحسان اوبهرها می بردند وهیچ شاعری ازشعرای آنعصر نیست که بخدمت اونرسیده ودرمدح او قصائد نگفته باشد وهمچنان اگر دقت شود دیباچهٔ اکثر ازکتب معتبره ئیکه دران عصر تالیف یافته مزین بنامنامی این راد مرد بزرگ است . چنانکه ازمعاریف نویسندگان معاصر او دولتشاه سمرقندی درتذکره وغیاث الدین درحبیب السیر بغایت درجه ازو مدح وتوصیف مینمایند ومرحوم میرخواند روضة الصفارا بصوابدید او تالیف نموده دیباچهٔ آنرا موشح ومزین بنام او ساخت و در انجا وهم در مقدمه وخاتمه های هر مجلد آن زبان بمدح او کشاده بایك لهجهٔ غریبی ازاو وادب پرور یهای او صحبت میکنند . وازاوصاف وصفات پسندیدهٔ وی تمجید می نمایند واورا ولی نعمت خود خوانده حقوق مادی ومعنوی ویرا بذمهٔ خود التزام می نمایند ـ وپرظاهر است که اینهمه وصف و ستایش ایشان از میر هیچ یك جنبهٔ سیاسی و غیره نداشته معری از هرگونه مداهنه و تملق بوده ـ و علت آن همان بزرگواری و شخصیت ممتاز میر است که ایشان را وجداناً مکلف بادای فریضهٔ وجدانی و اظهار حقیقت نموده است .

میر را از فضلای معاصر بمولینا عبدالرحمن جامی نسبت شاگردی بود . و در بارهٔ او طرفه ارادت و اخلاص داشته ، همیشه او را بنظر احترام دیده و بلکه پیشوای خود میداند . چنانکه از تحفة الافکار او معلوم است . وهمچنان مولینا را نیز با او چنان دوستی مستحکم و بانهایت صمیمیت بود ، که بادوستی ابنای این زمان قیاس نمیتوان کرد . و هم چنان میررا از عرفا و سخن سرایان گذشته به نظامی گنجوی و امیر خسرو دهلی نیز ارادت و عقیدتی بتمام بود و چنانکه از اشعار ترکی مشارالیه معلوم میشود ، همیشه این هرسه بزرگوار را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بچشم اعظام دیده ، همه جا ازاظهاراخلاص در بارهٔ آنها خود داری نمیکنند و ازروحانیت آنها استمداد نموده ، توقع حمایت و دستگیری مینماید . و ازهمین جهة است ، که امیر دراشعارفارسی خود پیروی از سبك آنها نموده بسبك آنها قصائد و اشعار خود را می سراید . و هم چنان مبتنی بر اخلاص اوست در بارهٔ شیخ نظامی گنجوی ، که باستقبال خمسهٔ نظامی بر آمده و بروایت دولتشاه امیر نوائی نخستین کسی است ، که بر چنین فضلی اقدام نموده و هم چنان قصیدهٔ معروف « بحرالابرار » امیر خسرو را جواب گفته و در جواب آن بمنتها درجه کامیاب گشته و آنرا به « تحفة الافکار » موسوم ساخت چنانکه بدون شبه میتوان گفت که تاکنون کسی باین رشاقت الفاظ ، استحکام ترکیب ، روانی عبارات ، پخته گی ومتانت مضمون قصیدهٔ مذکور را جواب گفته باشد نیست . وبعقیدهٔ بنده این قصیده یکی ازشاهکارهای بزرگ ادبی آن عصر بوده وبهترین برها نیست برذوق سرشار ، وسعت خیال وقریحهٔ توانای اودرقصیده گوئی . امیر مذکور درتحفة الافکار (که هفتادوسه بیت ازان بمارسیده) بایك لهجهٔ صدق آمیزیکه حاکی از قلب رقیق وروح متأثر او است ، شکایت از حیات نموده و بایکزبان پردرد وسوز تاکی پرده از روی حقایق بر گرفته ، دنیا وارا جیف آنرا که بشیزی نمی ارزد ، به نظر عبرت و حقارت دیده ، شروع بیك عده نصایح و اندرز های حکیمانه می نماید . ودرهمهٔ آن ادعای خودرا بطور مثل اثبات نموده گریز بمدح مولینا عبدالرحمن جامی می زند . واورا دین پناه خطاب نموده از تعداد او صاف او عقل خودرا عاجز وقاصر می شمارد ودرعین حال درد فقر وتمنای خودرا بوصول در خاك آستان او اظهار نموده ، ودرآخروجه تسمیهٔ این قصیده رابه تحفة الافکار بیان کرده میگوید که « این قصیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

را تحفه ازبحر فکرتم گویان بخدمت اهداء مینمایم » وحقیقةً دراین قصیدهٔ خود که درمذاق تصوف و اهل درد سروده است ، قیامتها کرده و داد سخن و سخن سرائی را داده است .

ولی دریغ که سلطان حسین قدرچنین آدمی را ندا نسته در او اخر بنابر سعایت اهل غرض او را ازچشم انداخت و به بهانهٔ از دربار دور نموده بوزارت ولایت استرا باد مقرر کرد .

وبرعلاوهٔ آنهمه فضل و دانشی که میر را بود ، درامورخیریه وفوائد عامه نیز خدمات قابل ستایشی نموده وهمواره فواضل مال خود درامورمذکوره صرف نموده ومحض جهة بهبود احوال بنی نوع به احداث تعمیر وبقاع خیروغیره وغیره میپرداخت . وازانجمله احداث مسجد جامع ، مدرسه ، خانقاه ، دارالشفاء وحمامی وغیره درمتن شهرهرات وهم چنان تعمیرقسمتی ازرباطات منازل دراطراف هرات واحداث بقعه وتعمیر روضهٔ عارف معروف شیخ فریدالدین عطاروشاه قاسم انوار وغیره وغیره که مفصل ذکرآنها این مختصر را نشاید .

تولدووفات او : تولد میرعلی شیردرسال ۸٤٤ هشتصد وچهل وچهارهجری قمری بودوفات اومقارن است بصبح یك شنبه یازدهم جمادی الاولی سال ۹۰٦ نهصد وشش هجری قمری . و از آثارگزیدهٔ اوست ـ برعلاوهٔ غزلیات وقصائد فارسی وترکی ـ مجالس النفایس (در ترکی) که اخیر الذکر عبارت است از تذکرهٔ در شرح احوال شعرا و فضلا وعرفای معاصر او ومرتب است به (۸) هشت مجلس وآن در (۸۹٦) هشصدونود شش هجری قمری اتمام یافته است و دیگر خمسهٔ او در فارسی که باستقبال خمسهٔ نظامی سروده شده و گویند ازبین مثنویات خمسهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او از همه بهتر لیلی و مجنون او ست که با کمال شیوائی و لهجهٔ شور انگیزی منظوم شده .

ودیگر ازفضلای آنعصر امیر نظام الدین شیخ احمد سهیلی است . که بعضاً سهیل و سهلی نیز تخلص مینموده . وی از بزرگ زادگان جغتائی است که خاندان وی اززمان تیمور تاعصر سلطان در دربار منسوبیت داشته متکفل امور ووظایف بزرگ دولتی واداری بودند. مشارالیه یکی ازفضلای دربار سلطان حسین میرزا بوده، درشاعری نیزاستعداد وتوان کافی داشت وهمچنان ازتصوف وعرفان نیز بی بهره نبوده ، رو یهمرفته بعد از امیرعلی شیر دومین شخصی از امرای دانشمند و ادب پرور در بار سلطان حسین بشمار میرود . مشارالیه در آوان جوانی بخدمت شیخ آذری رسیده واز همت آن بزرگوار دریوزه کرده و بمصلحت وفرمودهٔ اوسهیلی تخلص خودرا گذاشته است. سهیلی یکی ازامرای نامی آن عصر بوده وهمواره دربارهٔ اهل فضل ودانشمندان نظرا لتفات داشته وهمیشه بآن گروه محشور بوده ، واز مفاوضات ایشان بهره ها اندوخته وهیچگاهی در حمایت وپرورش آنها کوتاهی نکرده است ، بنا بران چنانکه دردربار قرب ومنزلت تمامی داشت ، در نزد اهل علم وفضلا نیز معزز و مکرم بوده همه بنظر احترام بوی می نگریستند . سهیلی یکی ازشعرای مقتدر وتوانای آنعصر بوده ودرفارسی وترکی غزلیات وقصائد سروده ودارای دودیوان یکی فارسی ودیگری ترکی بوده است و هم چنان شعرای زمان نیز بوصف او زبان کشوده در مدح او قصائد بسیاری گفته اند . واز معاریف مولفین عصر ، حسین واعظ کاشفی باشارهٔ او کلیله ودمنه را باتلخیص وتهذیب مجدداً ازعربی بفارسی ترجمه نموده و بلقب او موسوم ساخته انوار سهیلی نام نهاد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودیگری از امرای فاضل وشاعر در بار سلطان حسین میرزا خواجه افضل‌الدین محمود است که بمرتبهٔ وزارت رسید وشعر فارسی نیکو می‌گفت . ودیگر خواجه شهاب الدین عبدالله مروارید که او نیز رتبهٔ وزارت یافته بحضور سلطان تقرب کاملی جست و اشعار فارسی او در بعضی از تذکره ها بنظر میرسد . و دیگر امیر حسین جلایر است که از امرای آن سامان و شاعر خوبی بوده . و همدران زمان فاضلی دیگری در دربار بوده معروف بخواجه آصفی‌که دولتشاه اورا وزیرزاده و املح الشعرا مینویسد ، و از معززین هرات بود و در دربار بکمال احترام میزیست و هم چنان آبا و اجداد او نیز همه درازمنهٔ تیموریان برتبهٔ وزارت رسیده ، از حواشی و اطرافیان پادشاه بشمار رفته ازاهل قلم و دیوان بودند . آصفی از امرای باکفایت و صاحب نفوذ دربارسلطان حسین است . سیاست و ادب یکجا در شخصیت او اجتماع نموده و شاعر توانائی نیزبود و اشعار آبداری داشته است ، که امروز جزاندکی ازان باقی نیست .

ودیگرازشعرای آن سامان فصیح الدین صاحب است‌که ازفضلای عهد خود بوده درانشاء نثرونظم قدرتی بسزاداشت به تخصیص درفن تعمیه‌یکی ازسرامدان این فن بشمار رفته ، وهم چنان دربازی شطرنج مهارتی بهم رسانده بود . ابتدا بامیر نظام الدین علی‌نوائی بسر برده از جملهٔ ندما و خواص او بود . وچون مردی خوش خلق وخوش صحبت بوده درمزاج گوئی نظیری نداشت . همان است که اخبار ظرافت طبع وی بسامعهٔ پادشاهی رسیده ، کارش بالا گرفت تا آنکه درحضرت پادشاهی تقرب واختصاص یافته ، کتابداری کتب خانهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاد شاهی بوی تفویض گردید . و بدین تقریب کسب اعتبار نموده معزز و محترم میزیست .

وفاتش بسال ۹۱۷ نهصدو هفده هجری قمری دراستراباد و قوع یافت . مشار الیه راقصیدهٔ غرائی بو ده در مدح امیر علی شیر که از یك مصراع آن تاریخ ولادت و از مصراع دیگر تاریخ وفات او می برآمد .

ودیگر ازشعرای آن عصر مولینا کمال‌الدین بنائی است . وی ازسرامدان فضلا و هنر مندان عصر بشمار رفته در اکثر از فنون ادب و شعب مختلفهٔ علوم متداول آنزمان از هم کنان گوی سبقت ربوده بود . به خصوص در غزل سرائی و مثنوی سازی طبع روانی داشته ازشعرای متفنن و نازکخیال است . و از چند بیتی که ازو در بعضی از تذکره ها بنظر میرسد ، اقتدار شعری او بخوبی آشکار گشته ، سبك او همان سبك هلالی و معاصرین غزل سرای اوست .

و بروایت مرحوم واله در ریاض‌الشعرا ، هزار بیت ازمثنوی بهرام و بهروز ازواست که آنهم اشتباهاً در ذیل چهار هزار بیت دیگرمثنوی موصوف منسوب بسنائی گشته است . و الغیب عندالله . و هم چنین بروایت واله در دو بیت مرثیهٔ عجیبی دروفات سلطان حسین گفته در روز مرثیه خوانی شعرا بخواند وهمه را بخنده آورده ، مجلس ماتم و سوگ را بمحفل شادی و سرور مبدل ساخت .

ودیگر ازشعرای معروف آن عصر بنائی هروی است ، که بروایت خوندمیر درحبیب السیر ، پسر استاد محمد سبز معمار بوده و بدان سبب بنائی تخلص نموده است . واین سوای کمال‌الدین بنائی است . مشارالیه ازشعرای مقتدر آنعصر است و بعلتیکه نهایت درجه هزال وشوخ طبیعت افتاده بود ، همه ازوی رنجیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطر گشته ، هیچکس نبود که از زخم زبان او محفوظ مانده و غبار کدورتی ازو بخاطر نداشته باشد . واین جسارت او بحدی بود که حتی بزرگان آنعصر نیز هدف او گشته از تیر زهر آلود زبان وی بدون جریحه نمانده اند . چنانکه گویند وقتی قصیده درمدح امیر نظام‌الدین علی شیر ساخته از نظروی گذرانید و بعلتیکه صلهٔ دلخواه نیافت ، مجدداً همان قصیده را پس از اندك تحریف و تغیر الفاظ ، بنام سلطان احمد میرزا (که از اقربای سلطان حسین میرزا بود) نموده ، از اوصلهٔ دیگر دریافت و چون این قضیه بمیر علی شیر رسید ، طبیعی بود که از وی رنجشی نموده اظهار شکوه نماید و همان بود که بنائی به تقریب این رنجش و گرفتگی خاطر میر بیش از پیش متأثر و بغضب آمده قطعهٔ معروف خود را در هجو میر ساخت و خود روانهٔ تبریز گردید ودر آنجا بسلطان یعقوب پیوست . وتا حیات یعقوب در تبریز وبخدمت اومیبود . وپس ازفوت سلطان یعقوب مجبوراً بوطن اصلی خود هرات باز گشت . و چون دید که هنوز گرد کدورت از خاطر میر بر نخاسته است ، بهراس افتاده مجدداً تن بجلای وطن داده و اینمرتبه بماوراء النهر شتافت و بسمرقند بخدمت سلطان محمد میرزا پیوسته با او بسر می برد . تا آنکه پس از فتح آندیار بدست محمد خان شیبانی در زمرهٔ خواص و مداحان او داخل گشت و هم چنان بعد از مرگ محمد خان با اولاد و احفاد او بود . تا آنکه در واقعهٔ قتل عام قزلباش که در اثر استیلای امیر نجم ثانی (از سرداران اسماعیل صفوی) ظهور یافت در سال ۹۱۸ نهصد و هژده هجری قمری بقتل رسید . راجع به کشته شدن بنائی در واقعهٔ قتل عام قزلباش همه اتفاق دارند . ولی اینکه غلامه میرغلام‌علی آزاد بلگرامی درترجمهٔ حال بنائی (درخزانهٔ عامره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعهٔ قتل عام مذکور را در ۹۲۸ نهصد و بیست هشت نگاشته است ، جای تعجب است و شاید که غلطی مذکور ناشی از سهو کاتب باشد و بقراریکه مینگارد در آن زمان دیوان اشعارش در ماوراءالنهر و خراسان مشهور بوده ولی اکنون همه ازبین رفته بجزاندکی ازان باقی نیست . وخوندمیر مینویسد که بنائی دراواخر حیات به تتبع دیوان غزلیات خواجه حافظ شیرازی پرداخته ، در غزلیات استقبالیهٔ خود حالی تخلص می نمود .

ودیگر ازفضلای آن زمان مولینا کمال‌الدین عبدالواسع نظامی بن جمال الدین مطهر باخرزی است که ازفضلای زمان بودودرفن انشا وتحریر مکاتیب و مناشیر مهارت کامل داشت . چنانکه دراوائل حال به تحریر وقایع و حالات سلطان حسین مؤظف گشت . وچون درایراد تشبیهات واستعارات از حد فزون مبالغات می نمود ، سلطان سبك انشاءوی رانه پسندید واورا ازین وظیفه سبکدوش ساخت . مولینا بر علاوهٔ مهارتیکه در نثر داشته از کتاب و منشیان زبردست بشمار میرفت ، دارای طبع موزون وقریحهٔ شعری نیز بوده ، در مدح بعضی از بزرگان عصر چون خواجه رشیدالدین عبدالملك وخواجه کمال الدین حسین پسران خواجه نظام الملك قصائد دارد . که بامنتهای بلاغت وفصاحت سروده شده . وهم چنان از آثار منثور او ترسلاتی است که بنام خواجه زادگان مذکور تالیف نموده ودرانعصر اشتهار کاملی داشته است .

ودیگر ازفضلای آن عصرمولینامیر حسین معمائی است . که مدتها در مدرسهٔ اخلاصیه ساکن بوده ، درفن معما عدیل ونظیری نداشت . ودر اثر ممارست و انهماك او درعلوم عقلیه و نقلیه ، معمیات او نیز اکثر علمی بوده حل آن به نهایت درجه مشکل وصعب می نمود . وفات مشارالیه در ۹۰۴ نهصد و چهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هجری قمری در اثر مرض اسهال بوقوع پیوسته . از آثار او رسالهٔ بوده درفن معما که جمیع قسمتهای منظوم ومنثور آن ازنتایج افکارشخص مؤلف بشمار رفته وبا کمال دقت وبلاغت نگاشته شده بود .

ودیگر ازشعرای معروف آنعصر مولیناحسن شاه است که از بلغای شعرای آ نزمان بوده ودر بستن مضامین ظرافت آمیز استعداد عجیبی داشته وهنگامه ها بر پامی نموده وهم چنان در مزاج گوئی وندیمی به شیوهٔ آ نعهد ، یگانهٔ دهر بود ودر ایام جوانی بملا زمت سلطان محمد بن بایسنقر میرزا بسر میبرد . و بعد از شهادت شهزادهٔ مو صوف متو طن هرات گشته ، همواره با سلا طین عصر وبزرگان زمان طریق اختلاط می پیمود . و بفراغت خاطر زندگانی بسر میبرد . تا آنکه بروزگارسلطان حسین بخدمت میرعلی شیر پیوسته ، از جملهٔ خواص وندمای او گشت وبجهت تشحید خاطر میر در موارد مختلفه اشعار ظریفانه میسرود ، وطبیعت مشارالیه را بدان خوش میداشت . وفاتش در سال ۹۰۵ نهصد و پنج هجری قمری روی داده گویند متجاوز از صد سال عمر دیده بود . از اشعار او جز پنج شش قطعه که در بعضی از کتب تاریخ دیده میشود چیزی دیگری باقی نیست .

ودیگر از شعرای آنعهد مولینا ریاضی است . وی از مشاهیر شعرای خراسان بود ودرنظم فتوحات ورؤس وقایع ایام سلطنت سلطان حسین می پرداخت وقسمی ازآنرا منظوم ساخته بود . وهمچنان مشارالیه درعلم فقه نیز واقفیت تمامی داشته و مدتی بقضا اشغال داشت . از سال وفاتش اطلاعی بدست نیست وهمچنان فتوحات نامهٔ او نیز بکلی از میان رفته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و شاعری دیگری نیز دران زمان بود معروف بمولینا بدخشی که ازاساتذهٔ فن معما بشمار میرفت . و بر علاوهٔ دسترسی که در تعمیه داشته اوقات خود را بسرودن معمیات احصر نموده بود، در غزل نیز استعدادی بهم رسانده اشعاری با کمال بلاغت و شیرینی موزون میساخت و بدین جهت مدت سی سال در خدمت امیر علی شیر نوائی گذشتانده و چندین رساله در فن معما و قواعد آن تالیف نموده بود که امروز بکلی از بین رفته حتی کسی نیست که نام آنرا بخاطر داشته باشد .

و دیگر ازشعرای آنزمان خواجه ناصر الدین ابونصرمهنه‌است و نسبوی به خواجه موئد مهنه میرسد . مشارالیه در لطف طبع وصفای ذهن یکتای عصر بود وبنا بر وفور فضیلت وعلم نسبت بسائرمشایخ خاندان سلطان ابوسعید ابوالخیر امتیازی داشته ، در خراسان بعزت و با احترام زندگانی بسر میبرد و همچنان از عالم ادب وادبیات‌نیزبی بهره‌نبوده بعضاً به انشاو شعرمی پرداخت وغزل های شیرینی و روانی موزون میساخت چنانکه بعضی اشعار بنام او دیده شده .

و دیگر از شعرای آنعصر خواجه ضیاء الدین میرم است . وی مردی شاعر وهم نویسنده بود ، در علم سیاق مهارت کلی داشت . و در دیوان به سمت نویسندگی حیات بسر برده ، در بزله گوئی و حسن خلق زبانزد خواص وعوام بود . و درسرودن شعرنیزاستعداد و توانائی داشته و اشعاری آبداری گفته است . که از لحاظ سلاست الفاظ و دقت معانی دران عصر مشهور بود .

و دیگر از شعرای آنعهد مولینا کمال الدین شاه حسین کامی است . که در فضیلت و ادب منزلت بلندی داشته ، ومسلم معاصرین وهم قطاران بود . بخصوص در نظم شعر ومعما ازسر براور دگان آنعصر بشمار رفته ، امیر علی

(c) ketabton.com: The Digital Library

را در بارهٔ وی التفات خاصی بود. و همواره از او حمایت و پرورش نموده بذریعهٔ احسان و اکرام نامبرده را خوش و مشغوف میداشت. مشار الیه در اواخر عمر ازهرات انتقال مکان نموده در اوبه بزندگانی دهقانی اشتغال ورزید وتا آخر عمردر آنجا بود. از اشعار وی جز اندکی باقی نیست.

و دیگر از شعرای آنزمان حافظ علی بن مولینا نور الدین محمد غوریانی است. مشارالیه درحسن خلق ولطافت طبع متصف بود، چندی بمنصب صدارت و استادی ابو تراب میرزا انتصاب داشته باشهزادهٔ موصوف یکجا بسر میبرد. حافظ علی در حدت ذهن وجودت طبع موصوف بود، در علم عروض و صنایع شعری یدطولائی داشته، از فحول متخصصین این فن بشمار است. و قصیدهٔ مصنوع سلمان ساوجی را چهار نوبت تتبع نموده و چند صنعت بر صنایع آن قصیده افزوده است. و هم چنان رباعیات و قطعات مزین بمحسنات لفظی بسیار داشته که اکثر محتوی یك یادو یاسه صنعت از صنایع مذکوره بوده. ازقبیل انواع صنعت تقلیب، تجنیس، و مقطوع و موصول (بد و حرف و سه حرف وچهار حرف) و غیره وغیره.

و دیگر از شعرای معروف زمان سلطان حسین میرزاء بایقرا، مولینا شهاب‌الدین احمد حقیری است. که وی از شعرای معروف آنعصر بوده، بسرودن انواع شعر مهارتی بسزا داشت. علی‌الخصوص درفن تعمیه که از اساتذهٔ آن فن بود. چنانکه درمعما وقواعد آن رسالهٔ منظوم تالیف نموده که بهترین دلیلی است برقوت طبع و ملکهٔ شعری او. وهم چنان مشارالیه از بزرگان شعرای قصیده سرای قرن نهم است. وقصائد متعددی ازو در دست است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که با کمال استادی ومنتهای بلاغت و انسجام منظوم شده و حاکی از پخته گی طبع ومهارت کامل اوست در قصیده سرائی .

و دیگر از مشاهیر شعرای آنعهد سید قطب‌الدین جنابدی است که در قصاید میر جاج و در غزل انسی تخلص می نمود . وی در کمال استغنا و بی تعلقی زندگانی داشته ، در گوشهٔ منزویانه بسر می برد . و دامن از جمیع علایق و آلایشات دنیوی برچیده ، بدنیا و مافیهای آن قیمتی نمیگذاشت . و تنها بمداحی اهل بیت اکتفا نموده ، قصائد رشیقی در مدح ومنقبت ایشان سروده است . میر جاج باندازهٔ در سخن وری و بدیهه گوئی اقتداری بهم رسانده بود که گویند روزی در مجلس مولینا عبدالرحمن جامی سخن ازقصیده گوئی و مهارت او بمیان آمد . جمعی گفتند که وی بغزل سرائی کمتر اهتمام وتوغل ورزیده مولوی در اثر آن چهل غزل از دیوان امیر خسرو انتخاب نموده بوی فرستاد تا آنها را جواب گوید . میر تمامی غزلهای مرسوله را چنانچه باید تتبع نموده موسوم به اربعینه ساخت و بمولینا ارسال داشت .

لهذا مولینا بواسطهٔ میرعلی شیر از سلطان حسین میرزا خواهش مند جائزهٔ شد تابمیرصله گویان داده شود . و همان بود که سلطان درصلهٔ آن یك طبق زر سرخ وپارهٔ ابریشم و سه چهار غلام بتوسط میر علی شیر بمیر جاج فرستاد . ولی او قبول نکرد . از سال تولد و وفات او اطلاعی بدست نیست و بعضی از قصائد او که از دستبرد روزگار محفوظ مانده دربعضی ازتذکرها بنظر میرسد .

و دیگرازشعرای آنعهد مولینا خاورمی هروی است . اصل وی ازهرات و همدرانجا نشو و نما یافته بامولینا جامی ومیرعلی شیرنوائی معاصربود وبا ایشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاشرت داشته ، وپادشاه واعیان روزگار اعزاز وی میکرده اند . و محترمانه زندگانی بسرمیبرد . وفاتش نیزدرهرات است . ازاشعاراو بجزچند بیتی باقی نیست .

و دیگر ازشعرای آنزمان میرمحمدصالح که بعضی اورا امیرمحمد صالح نوشته اند . وی از اخلاف امیر نور سعد بوده و درهرات تولد و همدرانجا نشو ونما یافته ، درامورادارى اشتغال ورزیده از امرای نامدار عصر سلطان حسین میرزا بشمار میرود . و هم چنان درشعر از تلامذهٔ مولینا عبدالرحمن جامی بوده و فنون ادب را از نزد آنجناب فراگرفته اشعار نیکو میسرودهاست .

چنانکه میرعلی شیرنوائی ازوتوصیف مینماید . بروایت مرحوم والهٔ داغستانی اسم اومیرمحمد وصالح تخلص شعری اوست . وفاتش درسال ۹٤۱ نهصدوچهل و یك هجری قمری است و بعضی ازاشعار اودربعضی ازتذکره ها بنظر رسیده .

و همدران زمان بزرگوار دیگری نیز درهرات زندگانی داشت . معروف بمولینا نورالدین عبدالرحمن جامی . تولد وی بقراریکه خود میفرماید درجام است واین درسیوم شعبان سال(۸۱۷) هشتصد وهفده هجری قمری بود . و بدان سبب جامی تخلص میکرد . مشارالیه درهرات نشو ونما یافته وهمدرانجا تحصیل نموده وبراه سلوك وعرفان افتاده و درممالك ماوراءالنهر ، عراق ، حجازوشامات سیاحتها نموده وفریضهٔ حج ادا کرده وبخدمت بزرگان زیادی از فضلا ، علما ، عرفا ومشایخ رسیده وازمصاحبات ومفاوضات آنها بهرها گرفته ، ومدتهای مدیدی درخدمت آنها بسر برده وریاضات شاقه کشیده ، وراه سلوك ومعرفت پیموده تا آنکه خود نیز بمقامی رسیده است . وازجملهٔ معاریف شیوخ اوست ، یکی شیخ الاسلام سعدالدین محمدکاشغری که درسمرقند بخدمت آنجناب مشرف گشته و دست ارادت داده و دیگری خواجه عبدالله احراری نقشبندی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

جامی از بزرگان شعرا ونویسندگان قرن نهم هجری بوده ودرعلوم مختلفه دارای فراوان تصانیف است . وهر چند یکه مبتکر نیست بازهم یکی ازعلمای متبحر ومولفین ولود زمان خویش است . که هیچ یك ازمعاصرین او درجامعیت و تقلید ازقدما بپایهٔ او رسیده نتوانسته ویا بمثل‌او کامیاب نگشته است ودرجمیع شعب علوم وفنون متداول آ نعصر و زمان بطوریکه ممکن بوده است‌لیاقت ومهارتی بهم رسانده و درا کثر یه از آنها تالیفات مناسبی از خود بیاد گار گذا شته که نمیتوان آ نرا فراموش نمود . و بدینجهت است که مصداق نگینهٔ درشتی از الماس در بین هم قطاران و معاصرین فاضل خویش میدرخشد و تا با مروز نام او زنده و جاوید مانده و به نزد هر طبقه محبوب و شهرت کاملی دارد .

جامی از علمای با فیض عصر خود بود وا کثریه از معاصرین او نسبت شاگردی بوی رسانده و از حضور او استفاد های علمی وادبی نموده‌و بدان سبب مرجع خواص و عوام بود . و همه دلعزیز بسر میبرد . و در همه جا به نسبت سائر معاصرین فاضل خویش تقدیم داشته و همه بنظر احترام بوی مینگریسته اند . چنانکه پادشاه وقت سلطان حسین بایقرا نیز به نسبت او کمال ارادت و اعتقاد داشت و همیشه اورا به بزرگواری و نظر اعتماد واعتبار میدید . و از همه بیشتر از بین رجال و اعیان روزگار سلطان موصوف امیر علی شیر است ، که بر علاوهٔ نسبت شاگردی بوی از معتقدین و مریدان او بود ، ارادت واخلاص فراوانی بوی داشته ، و چنانکه از حضور او بهره‌های علمی و ادبی گرفته از روحانیت او نیز استمداد مینموده ، خودرا کمترین اخلاص کیشان و بلکه خاك آستان او دانسته و بدان افتخار میکند . و بهر مقامیکه رسیده است همه را از فیض و برکت التفات او میداند ، و وی را

از مزارات هرات ، زیارت حضرت سلطان سید احمد کبیر (قدس الله سره العزیز)
Mausolée de SULTAN SAID AHMAD KABIR à HÉRAT (15ê. S.)

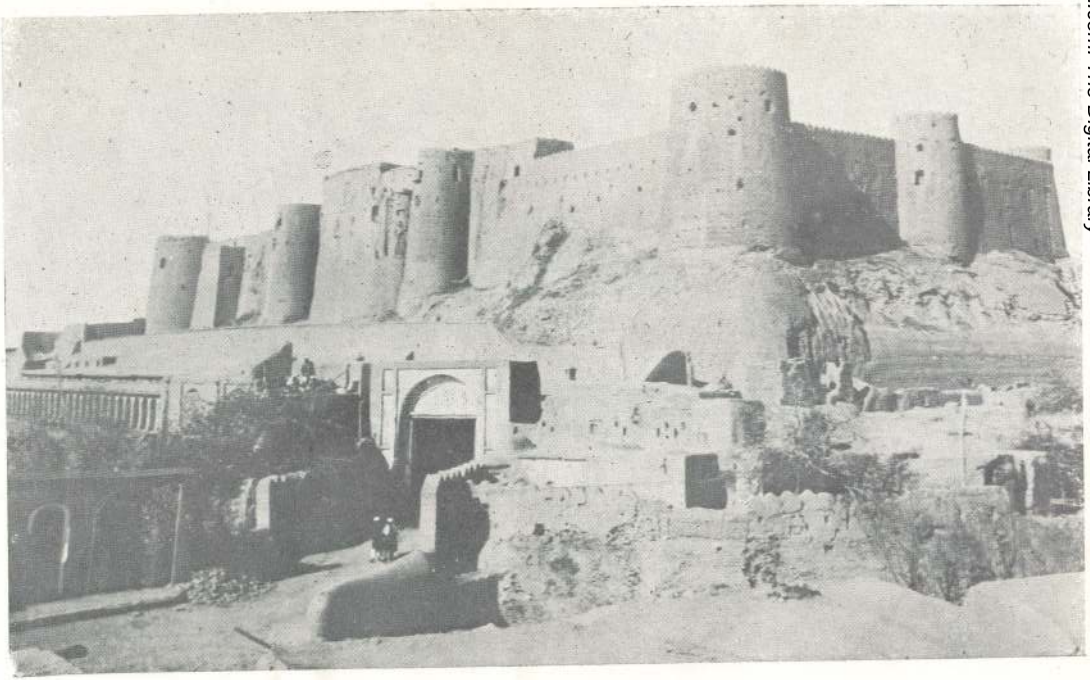
(c) ketabton.com: The Digital Library

ازابنیهٔ تاریخی هرات ؛ زیارت‌خواجه عبدالولید احمد بن رجاء الهروی متوفی درسنه۲۳۲ه عمارت‌آن منسوب به‌امیرعلیشیر نوائی

Mausolée du théologue afghan du 9 ê. S., KHADJA ABDUL WALID, à HÉRAT

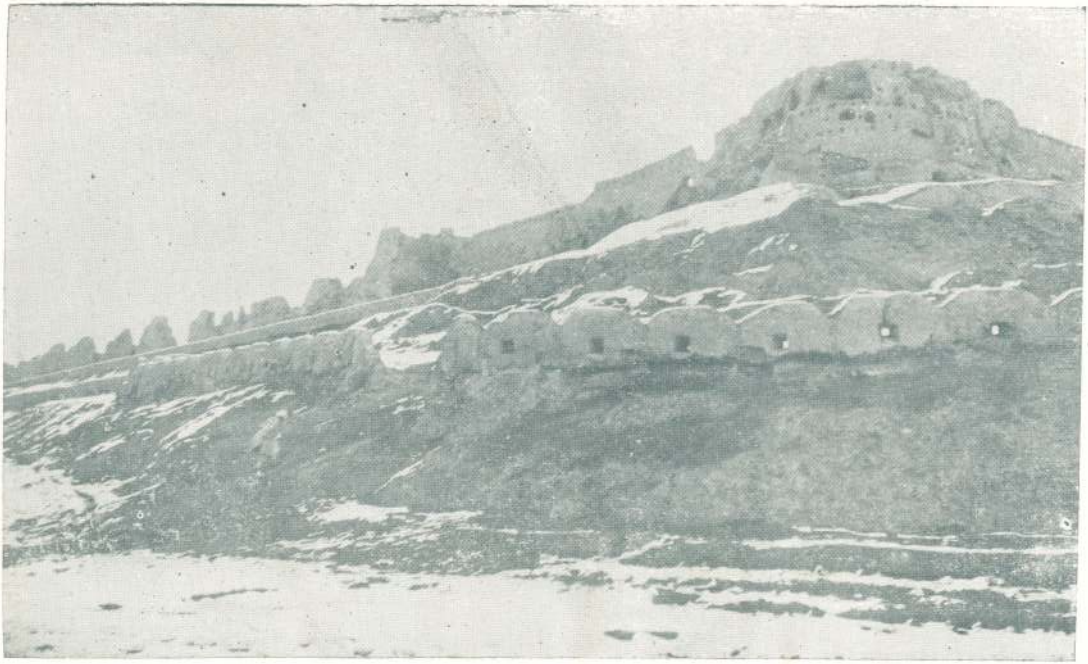
(c) ketabton.com: The Digital Library

از ابنیهٔ قدیمهٔ هرات : قلعهٔ اختیارالدین و ارگ هرات

L'ancienne citadelle d'Hérat

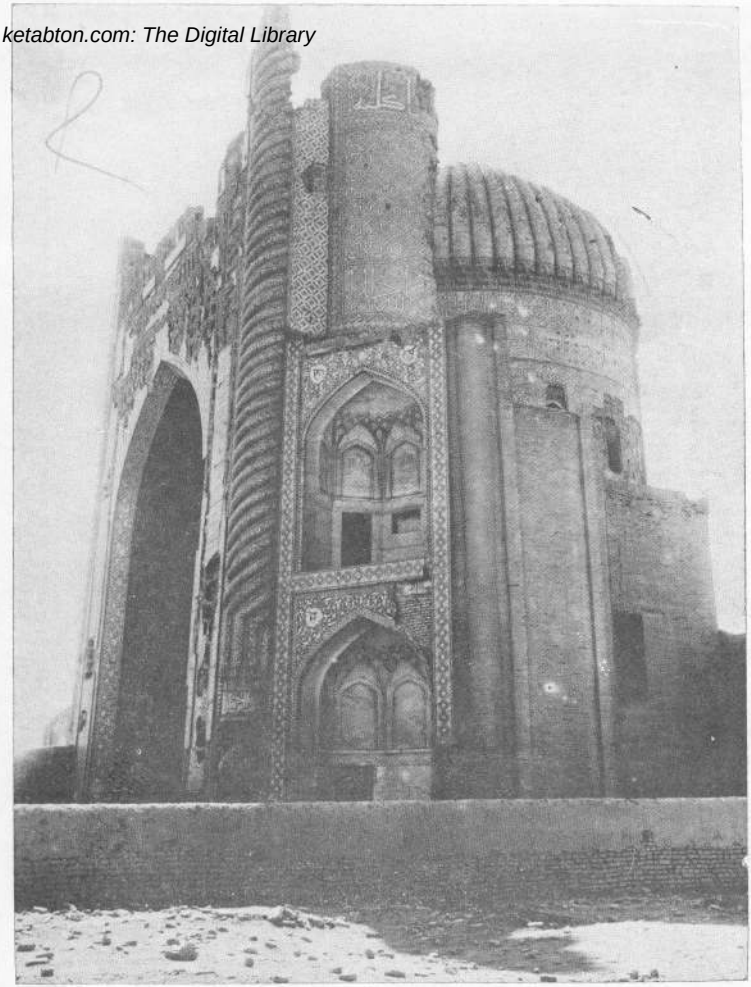
(c) ketabton.com: The Digital Library

از آثار تاریخی هرات : منظرهٔ عمومی دیوار شهر قدیم
Une vue de l'ancienne muraille de la ville d'Hérat

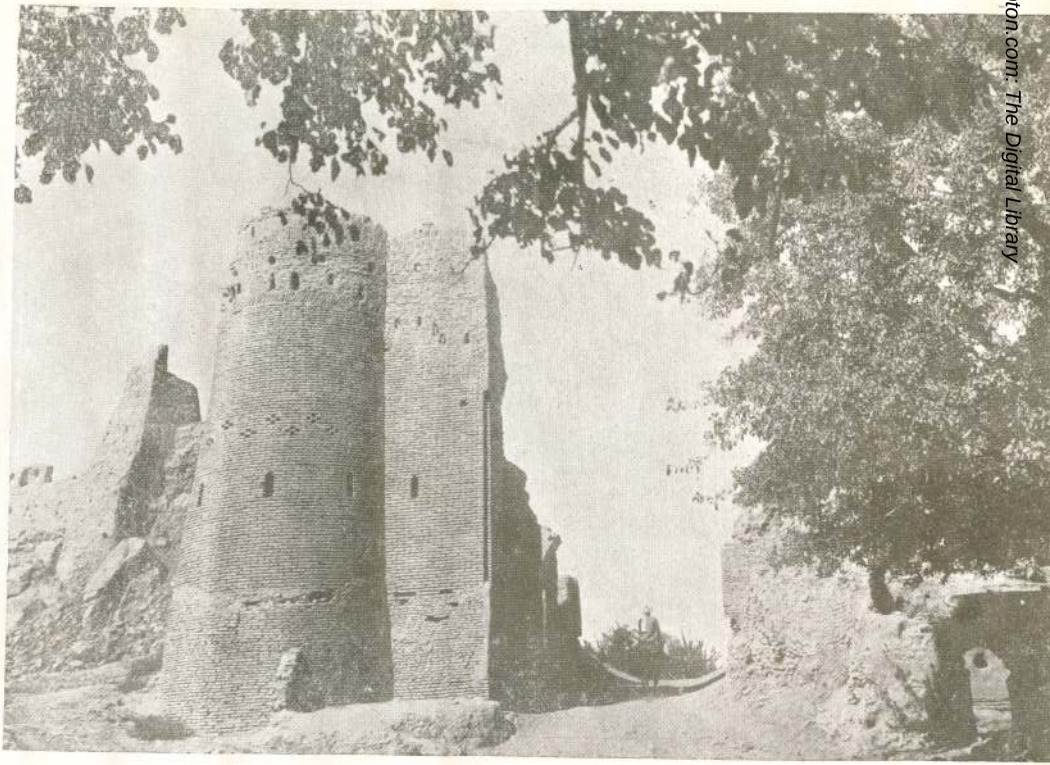
(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

از ابنیهٔ تاریخی بلخ : یك قسمت از گنبد مقبرهٔ خواجه محمد پارسا در بلخ که بزمان عبدالله خان اوزبك تعمیر ودرعصر عبد المومن خان پسر اوترمیم شده (۱۰۸۰ه)

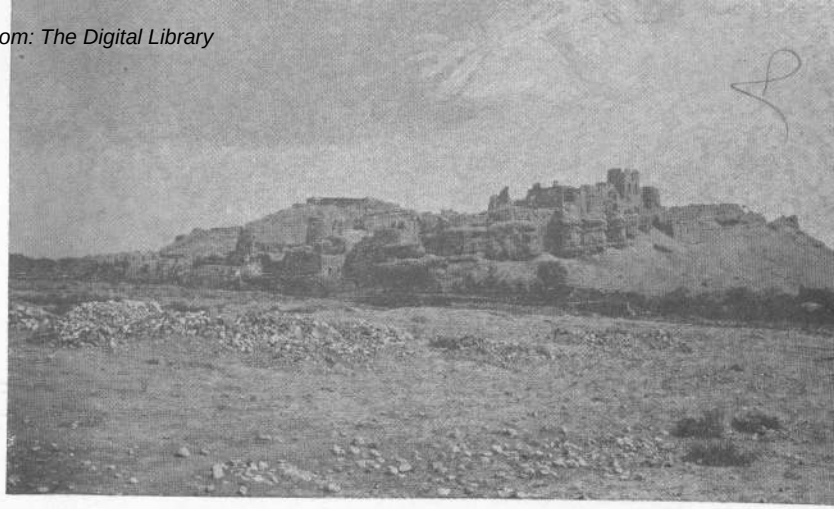
Mausolée de Sultan Mohd Parsa à Balkh (16 ê. S)

از ابنیهٔ تاریخی بلخ ، دروازهٔ نوبهار واقع سمت جنوبی شهر
Ruines de l'acien portail de Balkh nommé Nao-Bahar

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

از ابنیهٔ تاریخی ولایت مزارشریف : بالا حصار قدیمی تاشقرغان (خلم‌قدیم)
L'ancienne forteresse de Tachkorghan (ancien Kholm)

تاشقرغان نام قدیمی خلم است که از بلاد معمور و متمدن
تاریخی افغانستان و در جوار بلخ واقع بوده .
«هونتسین» زائر معروف چینی درحدود ۱۳۰ قرن
پیش ، از آبادانی وتمدن آن تذکار وهم در
زمانهٔ اسلامی دارای شهرت زیادی بوده
علماوفضلای معروف مثل ابوالاوجاع
(سعید) و (عثمان الخلیلی) ازآنجا
برآمده‌اند ـ تاشقرغان امروزی
بعوض مرکز قدیم خلم در
اواسط قرن ۱۸ میلادی
ارطرف اعلیحضرت
احمد شاه غازی
تعمیر یافته
است

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ازلحاظ ادب و چه از حیث سلوك و عرفان از هم قطاران شیخ نظامی گنجوی و امیر خسرو دهلوی دانسته ، مساوی و همسر ایشان میشمرد .

و هم چنان ازنویسند گان معاصر او چون صاحب روضة الصفا و دولتشاه سمرقندی وغیره وغیره نیزدرآ ثارخویش از و بی نهایت وصف نموده و بمدح او تر زبا نند .

و علت اینهمه و جاهت او دران عصر احترام او در بین معاصرین خویش و وصف و تمجید فراوان از وی همانا رجحان و برتری او ست به نسبت سائرین اعم ازینکه علمی و ادبی باشد یا اخلاقی و غیره . چه اگر در تاریخ عصراو دقت شود ، با جود وفور فضلا و سخن سرایان باز هم ازلحاظ جامعیت و اقتدار علمی و ادبی و کثرت تالیف در علوم مختلفه ، بغیر او کس نیست که حقیقةً مستحق چنین وصف و ستایشی باشد . و بالفرض اگر شخصی ازمعاصرین بوی فضیلت داشته است تنها از یك لحاظ و یك جنبه بوده در صورتیکه مشار الیه بچندین چیز دیگر به نسبت وی فاضل تر و باخبر تر است و بنابران هر آنچه که در باب او در آن عصر گفته اند ، همه بجاست و بلکه حق اورا ادا کرده اند .

جامی تنها شاعر نیست . بلکه شخص اورا یکی از نوابغ علم وادب در آنعصر باید شمرد و هیچ یك شعبه از علوم متداول آنعصر نیست که مشارالیه دران تالیفی نکرده باشد .

و چنانکه در ادبیات فارسی از مبرز ترین شعرای عصر خود بوده دارای آثار بزرگ و گران بهائیست دران ، در عربی و ادبیات آن نیز استعداد و مهارتی بسزا داشته ، گذشته از شاعری در نحو که از امهات علوم ادبیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

است . یکی از نحاة بزرگ و بلکه از ائمهٔ آن بشمار میرود . چه از شرحیکه بر کافیهٔ ابن حاجب بعربی نوشته ، و معروف بشرح ملاست بخوبی میتوان احاطه و تبحر او را درین علم و زبان عرب در یافت .

تعداد تالیفات او را مطابق به عدد تخلص او جامی ٥٤ پنجاه و چهار کتاب نوشته‌اند که ازمشاهیر آن است مثنویات سبع (معروف بهفت اورنگ) و نفحات الانس و مثنوی در تعریف مکهٔ معظمه و غیره و غیره درفارسی . و شرح جامی درعربی و غیره و غیره . و هم چنان او را کلیات اشعاری است در فارسی که مرکب از چهار قسمت است ، که از حیث عذوبت الفاظ ، حسن ادا ، رقت موضوع و روانی کلام از اشعار معاصرین او ممتاز است . و هم چنان درنثرفارسی نیز مشارالیه مقام مخصوصی دارد و آثار منثور اورا از حیث بی‌تکلفی و بساطت و روانی‌عبارات ، بهترین نمونهٔ نثرآن عصرباید انگاشت .

وفات او با تفاق مورخین در هرات بسال ۸۹۸ هشتصد و نود هشت هجری باتفاق پیوسته و همدرا نجامد فون است .

چون آوازهٔ ادب پروریهای سلطان حسین عالم گیر گشته در اکثر از نقاط آسیا فرارسید ، هیچ شاعری فارسی زبان در هیچ نقطه از ممالک همجوارنبود که خیال مسافرت هرات را بسر نداشته و آرزوی رسیدن بدربار سلطان حسین را در دماغ نمی پرورانید و بطوریکه غزنه در دورهٔ سلطان محمود و پسر او مسعود مرجع اهل علم وادب گشته هر شاعر و فاضلی از ممالک دور دست بزیارت اومی شتافت ، همان است که هرات و دربار سلطان حسین نیز توجه اهل فضل و سخن سرایان را بخود جلب نموده ، از هر طرف ایشانرا بسوی خود میکشید . و بهر وسیلهٔ که بود عدهٔ بزرگی از دانشمندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

و شعرا از ممالك دیگر رو بهرات آورده ، بحضرت او میرسیدند . و زبان بمدح سلطان عصر و سائر ارا کین سلطنت کشوده ، از انواع احسان و اکرام بزرگانهٔ آنها کامها می گرفتند . و از صلات و بخششهای شاها نه بهرها می بردند و در انشهر طرح توطن ریخته ، حتی حیات خود را در دربار و مدح آنها بآخر رسانده اند .

ازانجمله است : هلالی جغتائی استرابادی . نام او بدرالدین وازاعیان اتراك چغتا بود . مولدش استراباد است و همدرانجا نشو نما یافته ودر جوانی بهرات آمده وچنانکه مشهور است بخدمت میرعلی شیر رسید و اظهار موزونیت نمود . و از اشعار خود مطلعی برخواند . میرزا بیت او پسند افتاده از تخلص او جویا شد . گفت هلالی . امیر گفت نه « بدری بدری » . همان بود که امیر وی را مورد التفات قرار داده بطوریکه سزاوار بود ، دربارهٔ او احسان نمود و مکرمت ها فرمود .

واینکه مرحوم والهٔ داغستانی در ریاض الشعرا مینویسد (که او در اوایل حال اشعار هرزه و بیمعنی میگفته ومجلس آرایان اشعار او را درمجالس بر سبیل مضحکه میخواندند . تا آنکه امیر علی شیر ازین امر مطلع شده ، جهت حفظ شئون ادب ، اورا تنبیه نموده مانع میشود که بعد ازین چنین اشعار بیمعنی نگوید و ازین رو متأثر گشته سفر اختیار و چند سال به اکتساب ادب می پردازد تا کفایتی بهمرسانده واپس بهرات مراجعت و بخدمت میر میرسد و میرازو سوال می کنند که درین مدت شعری گفته است و او همان مطلع معروف خود را میخواند و میر مطلع او را پسندیده می پرسد چه تخلص میکنی او میگوید هلالی الخ . . . . . و بعد از ان میر وجه معیشت او را بقدر کفاف مقرر نموده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بمدرسهٔ که خود ساخته بود به تحصیل او را می گمارد و بمدرس تا کید میدارد که هیچ یك‌نوع تقصیری در تربیت وی نکنند و مشار الیه مدت چهارده سال در آن مدرسه به تحصیل می پردازد . تا آنکه با کتساب فضایل و کمالات ادبی نائل آمده بین اقران ممتازوسربلند میگردد .) معلوم نشد که واله ازروی چه آنرا نوشته و مآخذ آن چه بوده است ؟ و ظاهراً گمان کرده میشود که جنبهٔ افسانوی آن به نسبت حقیقت بیشتر میباشد . چرا که درهیچ یك تذکره و تاریخی راجع بهلالی چنین چیزی نوشته باشد بنظر نرسید . والغیب عندالله .

رویهمرفته هلالی ازشعرای مبرز غزل سرای آ نعصراست . وطبعی بغایت لطیف داشته و در بستن مضامین بدیع و دلکش عشقی ، شیوائی ادا ، دردنا کی لهجه ورقت احساسات وتخیل در ردیف شعرای مبرز غزل سرای آنعصر قرار گرفته و باجرئت میتوان گفت که کلام هیچ یك ازمعاصرین او درینباب بوی رسیده نمیتوا ند .

تا گفته نماند هلالی یکی ازبد بخت ترین شعرائی است که ما باحوال ایشان اطلاع داریم . ومشارالیه با اینهمه استعداد ولیاقتی که داشت همیشه در معرض هجوم مخالفین خویش قرار گرفته ، هدف طعن ها وافتراهای هم چشمان و ابنای روزگاربود. وهمواره چون سیماب‌بایکعالم اضطراب‌وپریشانی بسرمی‌برد. گاه‌درخراسان وگاه درعراق میبود خراسانیان او را رافضی وعراقیان سنی اش میخواندند و چه استهزا وحقارت ها نبود که درحق وی معمول نمیداشتند . تا آنکه در زمان استیلای عبد الله خان ازبك در هرات کروهی از مخالفین او را اتهام برفض نموده بخان مذکور رساندند که او را فضی است و هجو خان نیز گفته . فرمان قتل او صادر شد . وهر چندیکه مشارالیه در عذر خواهی خویش قصیدهٔ غرائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

در مدح خان موزون کرد ، صد افسوس که جانی را نگرفت و همان بود که در چهار سوی هرات بسال ۹۳۰ نهصدوسی هجری قمری خون اورا ریختند.

هلالی برعلاوهٔ غزل سرائی در مثنوی سازی نیز مهارتی داشته و از عهدهٔ آن بخوبی برآمده است. چنانکه بغیر از دیوان غزلیات او که مرتب است دارای سه مثنوی میباشد ، که از مشاهیر آن است : صفات العاشقین وشاه درویش .

و دیگر از چنین شعرا مولینا اهلی است که صاحب ایماق مغل او را ترشیزی نوشته ومرحوم والهٔ داغستانی خراسانی . وی سوای اهلی شیرازی واز شعرای مشهور سلطان حسین میرزا است و در دربار برعلاوهٔ شاعری سمت ندیمی نیز داشته و از مقربان او بوده است . و هر چندیکه در سخن بمولینا اهلی شیرازی نمیرسد ، باوجود آنهم یکی ازاساتذه وشعرای مقتدر آنزمان بود و از سال وفاتش اطلاعی بدست نیست . و هم چنان از اشعار وی نیز جز اندکی باقی نیست .

و دیگر از آنشعرا ، آهی ترشیزی است که از ندمای سلطان حسین میرزا بود . و در خدمت وی اعتبار یافته حتی گویند که با مارت رسیده و آخر الامر در تبریز از ینجهان در گذشت . ازاشعار وی بغیر از چند بیتی باقی نمانده است .

و همچنان یکمده شعرای متوسط الحال نیز در آنعصر زندگانی داشتند که بعضی از آنها از افغانستان و برخی از ممالک دیگرند و در هرات آمده بعضی متوطن و برخی چندی دران دیار بوده باز بمواطن خود مراجعت نموده اند . چون اصغر میرزا که پسر خواجه غیاث الدین عزیز است . و شیخ فضل‌الله جمال الدین دهلوی که دران عصر چندی بهرات آمده و بخدمت جامی رسیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایس بوطن خود مراجعت نمود. وخاکی که معلوم نیست ازکجاست ؟ و صفائی خرسانی وغضنفری که از معاصرین صفائی است و قدسی و امانی مشهدی و بابا شهیدی که از شعرای امیر یعقوب تبریزی بود و بعد از فوت او بهرات آمده و بخدمت سلطان و جامی رسید و از سلطان التفات بسیار دیده و جامی او را استقبال نموده بالاخره بهندوستان رفته و در گجرات وفات نمود . و قاضی مسعود قمی که از اعیان عراق بود و در زمان سلطان حسین بهرات آمده و ملازمت امیر علی شیر اختیار نموده و چون در نظم اشعار مهارت داشته بنظم احوال سلطان حسین پرداخته و در ان باب در حدود دو هزار بیت برشتهٔ نظم کشیده و همچنان مثنویات دیگر بنام یوسف و زلیخا ، مناظرهٔ شمس و قمر و تیغ و قلم نیز دارد . و یوسف بدیعی که از ولایت اندجان است و در وقت سلطان حسین بهرات آمده و از التفات و اکرامهای شاهانه مستفید گشته و در عروض و صنایع شعری و فن معما و قوف داشته و در تبین قواعد معما رسالهٔ نیز تالیف نموده و کمال الدین مسعود شیروانی که از علمای معروف بود ودرمدرسهٔ گوهر شاد بتدریس می پرداخت و برعلاوه طبع شعر نیز داشته . چنانکه از اشعار او مطلعی درمجالس النفائس مسطور است . وفاتش در ۹۰۵ نهصد وپنج هجری . وفخرالدین علی پسر کمال الدین حسین واعظ کاشفی که منظومهٔ بنام محمود وایاز داشته ودر ۹۱۱ نهصد ویازده وفات نمود وسیفی ماوراالنهری که در آغاز جوانی بهرات آمده و بخدمت میر علی شیر بسر میبرده وگاه گاه بملازمت آستان سلطنتی نیز میرسیده و دراواخر واپس بوطن اصلی خود مراجعت نمود . ومحمد طالب که درفن معما ازسرامدان عصر بود وسالهای درازی بخدمت بدیع الزمان میرزابود . وحسن علی که در سلك فضلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشعرامنسوب بود واشعارسلیس و روانی داشته ووالهٔ هروی و ویسی هروی ویقینی هروی که مولد و منشاء هر سه آنها هرات است . ومولینا مجنون بن کمال الدین محمود رفیق مشهدی که برعلاوهٔ شاعری به ظرافت طبع وحسن خط نیز معروف بود . دوست سبزواری که در مدح سلطان حسین قصائدی داشته . وزلالی هروی وصبحی اوبهی که ازمصاحبین هلالی وهاتفی بود . وهاتفی جامی همشیره زادهٔ مولینا عبدالرحمن جامی و مولینا فناوی ومحمد جامی برادرکوچك مولینا عبدالرحمن جامی وسلطان محمد حافظ ندائی که مردی نهایت متقی و پرهیز گار بود ، اصل وی ازاسفزار هرات است ودرعهد سلطان حسین بشهر هرات آمده توطن گزیده وبدان سبب هروی معروف گشته . او راست مثنوی بنام راز ونیاز . وسرکش هروی که باهلالی مشاعرات داشته وبرخی اورا ابهری نیز گفته اند . نظمی خراسانی وهراتی که با امیرعلی شیر معاصر بوده . و خواجه ایوب نمدکلاهی ومولینا اسمی و رضای کاشی که در هرات آمده بروز گار سلطان حسین فوت شد . وشمسی بدخشانی وصفی الدین پسرحسین واعظ کاشفی وصانع و صبحی وصدقی شاعر ساکن هرات . یوسف وصوفی ماز ندرانی که بهرات آمده و درا نجا اکتساب کمالات نموده و میر نظام الدین ضیائی وعشقی ساکن هرات که زمان ابوسعید وسلطان حسین هردو را دریافته . وعهدی که از کاتبان مشهور ومعاصر جامی است . وسائل همدانی وسامی خراسانی و عالی خراسانی وفضلی هروی که باگلخنی در خیابانهای هرات بمهاجات و مناقشات می پردا خته . و قبولی که مردی فقیر بود . و میر زا ابراهیم که بنابر مهارتیکه در نواختن قانون داشت بقانونی معروف گشته و بر علاوهٔ شاعری ازنویسندگان آنعصر است . وقانعی و کاهی شاگرد ملا محمد بدخشی که شاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسیار تیز طبع بوده و کاتبی مشهدی و مائلی تاشکندی و مجاور میرزا و حافظ میر سیستانی و مولینا زاهد و نامی سبزواری که دستگاه تامی در فن انشا و خط داشت و نقلمی ساکن هرات و قاضی نظام الدین خراسانی و یقینی که از شعرای ذوالللسانی است ، در فارسی وترکی اشعار زیادی داشته و جلالی و غیره و غیره .

و همدران زمان چند تن از خطاطان معروف نیز در دربار سلطان حسین میرزا بسر می‌بردند . که ازجله معاریف آنهاست : یکی مولینا سلطان‌علی مشهدی . مشار الیه در خط نسخ و تعلیق باندازهٔ چیره دست و ماهر بود ، که گویند قطعات قلمی او بخطوط استادان متقدمین پشت پا میزد . وبروز گار سلطان حسین میرزا بنابر اشارت سلطان والتماس امیر علی‌شیر بکتابت نسخ شریفه میپرداخت . وفات او در ۹۱۸ نهصد و هژده هجری در مشهد باتفاق پیوسته و هم چنان طبع شعر نیز داشته وگاهی بنظم اشعار اشتغال میورزید .

و دیگراز خطاطان مشهور آنزمان سلطان محمد بن مولینا نورالله است که از عمدهٔ نستعلیق نویسان عصر خود بود و هم چنان سلطان محمد خندان که سالها در هرات بسر برده و در آنجا توطن گزیده بود . و بکتابت نسخ شریفه مصروف بود . و یوسف شاه خطاط هروی که از خطاطان مقرر هرات و معاصر امیر علی شیر است و طبع شعر نیز داشته و کاتب تخلص میکند .

و دیگر از مذهبین و نقاشان چیره دست آنعصر ، حاجی محمد نقاش است که مردی ذو فنون بود و در امور نقاشی و تذهیب و سائر شعب آن مهارتی بسزا داشت . و بخدمت میر علی شیر مدتی گذشتانده ، بلکه چندی بسمت کتابداری او منصوب بود . و در بارهٔ فضائل او می نویسند که چند گاه در

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدد پختن چینی فغفوری بر آمده پس از ار تکاب مشقت های بیشماری درین راه تا اندازهٔ بمقصد خویش نائل آمده ، توانست ظروف و آوانی سازد که با چینی فغفوری از اکثر جهت بغایت شبیه بود . وهم چنان نو یسند ازجملهٔ مخترعات اودران عصرصندوقی بود در کتابخانهٔ امیرعلی شیر معروف بصندوق ساعت و دران مجسمهٔ کوچکی تعبیه نموده بود که چوبی در دست داشت . و چون یك ساعت از روز میگذشت آن پیکر یك نوبت چوب مذکور را به نقاره ئی که در پیش او بود میزد . و درساعت دوم دو مرتبه و در ساعت سوم سه مرتبه و قس علیهذا . از وفات وی اطلاعی صحیحی در دست نیست .

و دیگر از هنر مندان و مذهبین آن زمان خواجه مبرك نقاش است . که درتصویر و تذهیب مثیل و نظیری نداشته و درفن کتابه نویسی از سرامدان عصرخود بود . اکثر از کتابه های عمارات آنوقت هرات بخط او ست

و دیگرازمذهبین معروف و نقاشان چیره دست آنعصر استاد کمال‌الدین بهزاد است . که ازسر براوردگان این فن بشمار رفته ، مسلم زمان و مشاهیر دوران است . مشار الیه بخدمت امیر علی شیر انتساب داشت و به یمن توجه و تربیهٔ آن راد مرد بزرگ در فن خود بمنتهادرجه ترقی و پیشرفت نائل آمد . تا آنکه یکی از اساتذه و نوابغ فن تصویر و تذهیب و سائر شعب آن گردید . و پادشاه وقت سلطان حسین میرزا را نیز در بارهٔ او التفات مخصوصی بوده . همواره مشمول عنایات خسروانهٔ خویش قرارمیداد .

و همدران زمان عدهٔ کثیری از علما و فقها در هرات وجود داشتند که بعضی ایشان از افغانستان و برخی از اطراف و ممالك دور دست بهراة آمده در آنجا بسر می بردند و بمقامات و مناصب بزرگ علمی و روحانی رسیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسایهٔ مراحم ملوکانهٔ سلطان زیست می نمودند :

چون امیر سید اصیل الدین عبدالله الحسینی که از وطن اصلی خود شیر از بهرات آمده رحل اقامت افگند و هفتهٔ یکبار بمدرسهٔ گوهر شاد آغا بموعظه و نصیحت خلایق میپرداخت . و در علم تفسیر و حدیث و انشاء بی نظیر بوده ازمؤلفات اوست : کتاب درج الدرر درسیر آنحضرت صلی الله وعلیه وآله وسلم و رسالهٔ مزارات هرات . وفاتش بسال ۸۷۳ هشصد وهفتاد سه هجری قمری .

و مولینا شمس الدین محمد تبادگانی که از خلفای شیخ زین الدین خوافی است . مشار الیه ازافاضل روزگار بود ، قصیدهٔ برده را تخمس نموده و بر منازل السائرین شرح نوشته و همچنان در سرودن اشعار فارسی نیز استعداد ی داشته بسال ۸۹۱ هشتصد و نود یك هجری وفات یافته و در خیابان هرات مدفون است .

و قاضی نور الدین محمد امامی که پسر بزرگ قاضی صدر الدین محمد بن قطب الدین عبدالله بود . مشارالیه از فقهای معروف آنعصر ودر فیصل قضایای شرعیه مهارتی بسزا داشته وبامانت و دینداری نهایت معروف بود . و بروزگار سلطان حسین میرزا قضای هرات داشت . و با کمال جاه وجلال و پرهیزگاری آن وظیفه را پیش می برد . در ۸۹۱ هشتصدونود ویك وفات کرد . و همچنان دو پسر مشار الیه صدر الشریعه نور الدین محمد و جلال الدین محمود نیز از جملهٔ معارف آنعصر بشمار رفته ، سلطان وقت را در بارهٔ ایشان التفاتی بتمام بود .

وقاضی شمس الدین عبدالله بن جلال الدین ابو سعید بن شمس الدین عبدالله بن قاضی جلال الدین محمود امامی که مدتی بروزگار سلطان حسین بقضای

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات منصوب بوده وبعد درمدرسهٔ سلطانی به امر تدریس اشتغال داشت .

وحافظ غیاث الدین که از عمدهٔ محدثین آنزمان بوده ، ازبزرگان ارباب علم وعرفان بشمار میرفت . وهمیشه در هرات بروزگار سلطان موصوف بافادات علمی مصر وفیت داشت (وفات ۸۹۷ هشت صد و نود و هفت هـ ـ ق) .

وخواجه‌رضی الدین احمد جامی نامقی‌که تولیت اوقف مزارشیخ الاسلام بوی تعلق داشته در (۹۰۸) نهصدوهشت وفات نمود . وخواجه ناصرالدین عبد العزیز جامی که ازعرفا واهل سلوك بود وفاتش در (۹۲۰) نهصد و بیست هجری‌قمری . وقاضی نظام الدین محمد بن شرف‌الدین حاجی‌محمد فراهی که اصل وی از فراه وپدرش ازاعاظم فقهای زمان ابو القاسم بابر میرزا بود . مشارالیه همیشه بازهد وتقوی بسر می‌برد . و براکثر از علمای سلطانی حسین تفوق داشته ، ابتدا در مدرسهٔ غیاثیه و در مدرسهٔ اخلاصیهٔ هرات به تدریس قیام می نمود . تا آنکه در اثر وفور تکلیف سلطان عهده دار قضای هرات گردیده ، تا آخر عمر بدان وظیفه اشتغال داشت وفاتش بسال (۹۰۰) نهصد هجری قمری .

و مولینا معین الدین فراهی برادر قاضی موصوف که در بسیاری از فضائل و کمالات دستر س داشت و خط بغایت نیکومی نوشت . و همیشه ایام جمعه بعد از ادای نماز بمقصورهٔ جامع هرات بموعظه می پرداخت . و بعد از فوت برادر مدت یکسال قضای هرات را بنا بر تکلیف سلطان قبولدار گشته بعد ازان استعفا داد . از مؤلفات او ست معارج النبوة و فاتش در سنه (۹۰۷) نهصد و هفت هجری .

ومولینا شرف الدین اسفرائینی‌متوفی در (۹۰۰) نهصدوشمس الدین محمد بن شرف الدین عثمان معروف بمولینا زاده عثمان که ازسرامد علمای ماوراء النهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بود و پس از ادای فریضهٔ حج بهرات آمده در آنجا توطن گزید وسالیان درازی در مدرسهای سلطانیه و اخلاصیه بتدریس اشتغال داشت . وفاتش در (۹۰۱) نهصد و یك هجری .

و قطب‌الدین محمد آدم طبیب وشیخ‌الدین حبیب‌الله طبیب ونظام‌الدین عبدالحی طبیب سمرقندی که از اطبای مخصوص شاهی بوده در علم طب و تداوی امراض مشکله کمال حذاقت داشتند وشمس الدین محمد روحی ازمعاریف مشایخ وخلیل الله پسرمولینا فاضل سمرقندی و عبدالجمیل از دانشمندان ونظام الدین عبدالحق از مفتیان معروف هرات وشیخ صوفی علی از عرفا ونور الدین محمد زیارتگاهی ازمدرسین معروف مدرسهٔ‌سلطانیه وشیخ الاسلام سیف‌الدین احمد که در فقه و تفسیر و حدیث یگانهٔ عصر خود بود . و خواجه عماد الدین عبد العزیز مشتهر بمولینا زادهٔ ابهری که از محدثین وفقهای معروف بوده در فقه شافعی و حنفی دسترسی بتمام داشت . و بنابر اشارهٔ میر علی شیر مشکوة را شرح نوشت و بنام اوهدیه کرد . و امیر کمال الدین حسین ابیوردی و امیرصدرالدین یونس بن امیر رضی الدین عبدالدول بن امیر معین الدین مرتضی حسینی که از مدرسین نامی مدارس بدیعیه وغیاثیه و سبز برامان بود . و امیر صدر الدین ابراهیم مشهدی از مدرسین مدرسهٔ سلطانی ، بدیعیه و خانقاه اخلاصیه و مولینا فصیح الدین محمد نظامی که از حکما و ریاضیون معروف بود و حاشیه بر بالای هدایة الحکمه میبندی نوشته وار بعین امام نودی ومأته عوامل لقاهر جرجانی را شرح نموده و حواشی بربالای مختصر المعانی ومطول تفتازانی نیز داشته . ومولفات وی درانعصر بغایت درجه اشتهار یافته وهمیشه طلبه از مطالعهٔ مولفات وی استفاده هامی برند . وشیخ جلال الدین ابوسعید پورانی و شیخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فصیح الدین محمد وامیر نظام الدین عبدالقادر ازمشایخ وعرفا . و امیررضی الدین عبدالاول بن نور الدین محمد امین بن امیر رضی الدین عبدالاول حسینی از مدرسین مدرسهٔ غیاثیه و بدیعیه . شیخ نورالدین محمد خوافی وشیخ ابوالوجد فارغی ازمشایخ که طبع شعر نیز داشته. وصدرالدین محمدکه بوفورفضائل وکمالات موصوف بوده درسلك مدرسین مدرسهٔ غیاثیه واسلامیه انسلاك داشت . وزین الدین محمود وشیخ جلال واعظ و قاسم علی وشمس الدین بردعی و اسماعیل تبریزی وحاجی تبریزی وعصام الدین ابراهیم بن عربشاه اسفرائینی وامیرجمال الدین عطاء الله رازی . و امیر نسیم الدین محمد معروف بمیرك شاه وخواجه عبدالرحمن شمس الدین محمد حنفی وغیره وغیره که ازاجلهٔ علمای آنعصر بودند . وچون این مختصر گنجایش مفصل احوال آنها را نداشت تنها بتذکار نام ایشان اکتفا رفت .

احوال نثر ونثرنویسان در عصر تیموریه :

پس از جلوس شاهرخ میرزای تیموری در هرات چنانکه دیدیم در اثر توجه و تشویق مشارالیه و باز ماندگان اهل او ، ادبیات این سرزمین نفس دوباره کشیده ، آهسته آهسته بازرونقی گرفت . شعرا وسخن سرایان سر ازنو بازار سخن سرائی گرم ساختند وبدینوسیله نظم فارسی را که ابتر و بحالت نزع افتاده بود توانستند با ندازهٔ استوار واز انقراض آن جلو گیری نمایند . و به تخصیص در عصر آخرین جهانبان این سلسله چنان این فن تعمیم ورواج یافته مورد توجه قرار گرفت ، که یکنوع پیشه و ممر معاش مردم بشمار رفته ، و سیلهٔ پیشرفت عامة الناس را فراهم میکرد . وهر کس جهت رسیدن بمقاصد خویش جزاین چارهٔ نمی اندیشید و چون بدین وسیله سهل و آسان بود ، درجستجوی راه دیگری نمی بر آمد بنابران بعضی طبقات برجسته ارادی وبرخی غیر ارادی باعث پیشرفت و حیات

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوبارهٔ نظم بخصوص غزل سرائی گشته صرف نظر از بعضی نقایصی که در جایش گفته آید ، خدمت معتنابهائی به عالم ادبیات کردند .

و چون هیچ سلطنتی بنابر مقتضیات و احتیاجات خویش از دواوین رسالت و مالی و غیره مستغنی شده نمیتوانست ، و هم چنان پیشبرد امور دیوانی ممکن نبود مگر بوسیلهٔ منشیان و نویسندگان لایق و با کفایت . لهذا توجه و اهتمام سلاطین و پادشاهان در بارهٔ نثر و مترسلین از واجبات و دارای جنبهٔ مجبوریت و احتیاجات آنی بود . بر خلاف شعر و شاعری که همیشه جنبهٔ تفریحی و تقلیدی داشته ، منتها جهة ابقای نام و نشان از نوافل و جزء تزئینات دربار بشمار میرفت ، آنهم در صورت تامین احتیاجات ضروریه و فراغت از سیاسات و سائر امور کشوری .

همان بود که سلاطین و شاهان گذشته در اثر همین سابقهٔ طبیعی همیشه احتیاج به نویسندگان و دبیران زبردست داشته و در بارهٔ آنها اعتنای کاملی می نمودند ودر بار آنها هیچ گاه خالی از وجود چنین اشخاص فاضلی نبود . و همین گروه نویسندگان و دبیران بودند ، که در پسانها علاوه بر ایفای وظایف دبیری و انشاء ، به تحریر و نگارش و قایع بزرگ زمان سلطنت و تاریخ سلاطین منسوبهٔ خودها پرداختند و بدین وسیله تهداب نثرفارسی را گذاشته ازعوامل حقیقی تکون آن بشمار میروند . تا آنکه رفته رفته طبقات دیگر به تقلید آنها بر خواسته چیز نویسی در نثر فارسی عام گردید و هر کس بقدر استعداد به نوشتن مولفات خویش پرداخته ، در نتیجه در قرن ۵ و ۶ نثر وسعت کاملی یافت ، و دران آثار قابل اعتنائی گرد آمده بود که ناگهان سیل خروشان مغل همه را از بین برد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنابران در دورهٔ تیموریهٔ هرات چنانکه نظم حیات دوباره اکتساب نموده به پیشرفت امید افزائی نائل آمد نثر نیز جنبشی نموده ، در مورد توجه قرار یافت . نویسندگان چندی پا به عرصهٔ حیات گذاشته ، مجدداً با حیای سنت و شیوهٔ گذشته گان پرداختند . و بهمت ایشان آثار گران بهائی در شرفراهم آمد که نمیتوان آنهارا فراموش نمود .

و از جملهٔ این نویسندگان که به نسبت سائرین حق قدامت داشته ، اول تر از همه مستحق تذکار است ، مورخ شهیر نورالدین لطف الله معروف بحافظ آبرو است . اصل وی با تفاق مورخین از هرات است و همدر انجا تولد یافته و در همدان نشو و نما نموده و تحصیلات خود را باتمام رسانده ، ابتدا بخدمت امیر تیمور کورگان پیوسته وامیر را دربارهٔ وی التفات بی پایان بوده همواره اورا درمجالس خاص پادشاهی بار داده وباسترضای خاطرش می کوشید .

پس از وفات تیمور بملازمت شاهرخ شتافته ، در سلك ندما و خواص شهزاده با یسنقر میرزا انسلاك یافت و بخدمت او معززانه میزیست وزبدة التواریخ با یسنقری را بنابر خواهش و التماس شهزادهٔ موصوف برشتهٔ تحریر کشید و معظم حوادث و وقایع جهان را از اقدم عصور تا سال (۸۲۹) هشتصد و بیست و نه هجری قمری بر سبیل تفصیل دران درج نمود . زبدة التواریخ یکی از مهمترین کتب تاریخ است . که در عصر تیموریان تالیف یافته . وفات مشارالیه در شوال سال ۸۳٤ هشتصد و سی و چهار هجری قمری در زنجان بااتفاق پیوست .

و دیگر از نویسندگان معروف آنعصر کمال الدین عبدالرزاق بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمال الدین اسحاق سمرقندی است . پدرش جلال الدین اسحق سالها در اردوی شاهرخ میرزا بمنصب قضا اشتغال می ورزید و هم چنان امامت و پیش نمازی پادشاه نیز مخصوص وی بود . و در دربار بر علاوهٔ توضیح مسائل ، بعضاً بقرائت رسائل نیز می پرداخت . ودر همان روزگار صاحب ترجمه عبدالرزاق در هرات تولد یافت و این مقارن بود با دوازدهٔ شعبان سال ۸۱۶ هشتصد و شانزده هجری قمری .

عبدالرزاق پس از فوت پدر بسال ۸۴۱ هشتصد و چهل و یك هجری بیکی از رسائل مولفهٔ قاضی عضدالدین الجی که در معنی حروف و اسماً اشارت بود شرحی نوشت . و دیباچهٔ آنرا بنام شاهرخ میرزا موشح ومزین ساخته ، بدین تقریب باستآن بادشاهی تقدیم و بانواع ملاطفات شاهانه مشرف گردید . و درفطار دربا یارن واعیان آنعصر بسرمیبرد .

تا آنکه در اواخرایام شاهرخ میرزا ، برسالت در دربار بیجانگر ماموریت یافته ، بصوب هند شتافت ودران سفرحالات وقایع شگفت انگیزی بمشارالیه رو داده ، پس از گذشتاندن چندی دران سرزمین اسرار آلود واپس بهرات مراجعت نمود . و بعداز شاهرخ در زمان جانشینان او عبداللطیف میرزا و ابوالقاسم نیز جزو اعیان و اطرافیان سلطنت بوده ، معزز انه مراحل حیات می پیمود . تا که در جماد الاولی سال ۸۶۷ هشتصد وشصتوهفت هجری قمری بروزگار سلطان ابو سعید کورگان بمنصب شیخی خانقاه شاهرخ میرزا انتصات یافته مدت (۲۰) بیست سال بدان امر اشتغال داشت . و فاتش درجماد الاخرای سال ۸۸۷ هشتصد و هشتاد وهفت هجری قمری وقوع یافته ، تاریخ مطلع السعدین ازوست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر شاهان افغانستان

از سلسلهٔ سلاطین افغانستان : شاهان قدیم

Un des anciens souverains d'Afghanistan.

او تیدم دوم یکی ازشاهان باختر (بلخ)

(در حدود ۱۶۰ ق ـ م)

Euthydème II: un des rois de

Bactérianne (environ 160 av I. C.)

انجمن ادبی درنظر داشت تصاویرتمام شاهان وطن عزیز را از قدیمترین ادوار تا امروز جمع آوری و در سالنامه نشر نماید ـ اما چون تعداد شاهان افغان خیلی زیاد و انجام این کار مشکلات زیادی داشته وقت زیادی لازم دارد فعلاً به نشر همان قسمتیکه جمع آوری شده بود ، پرداخته امیدواریم که در آینده به تکمیل سلسلهٔ شاهان وطن بتدریج توفیق بیابیم ـ تاریخهائیکه در ذیل اسم شاهان نشان داده شده سالهای جلوس میباشد .

Nous nous sommes efforcé de publier les portraits des souverains d'Afghanistan depuis l'antiquité jusqu' à nos jours.

Nous publions ici les documents que nous avons pu réunir, et nous nous proposons de compléter notre série - qui est d'ailleurs assez vaste - dans l'avenir. Nous nous contentons de donner les dates de l'avénement des souverains.

از سلسلهٔ سلاطین افغانستان : شاهان قدیم

Les anciens souverains d'Afghanistan.

هیلیو کلس (در حدود ۱۳۰ ق ـ م)

Héliocles (env. 130 av. J.C.)

هرمایوس (در حدود ۲۵ ق ـ م)

Hermaïos (env. 25 av. J.C.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ سلاطین افغانستان : شاهان قدیم

Les anciens souverains d'Afghanistan.

مینانڈر (در حدود ۱۴۰ میلادی)

Menandre (env. 140)

کانشکای کبیر (از سلسلهٔ کوشانی)

« در حدود ۷۱ میلادی »

Kanishka de la dynastie des Kushanas

(env. 71)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان محمود غزنوی شهنشاه افغان (۳۸۸ هـ - ق)

Sultan Mahmoud le Ghaznévide

Empereur Afghan (998)

سلطان غیاث الدین غوری شهنشاه افغان (۵۵۸ هـ ق)

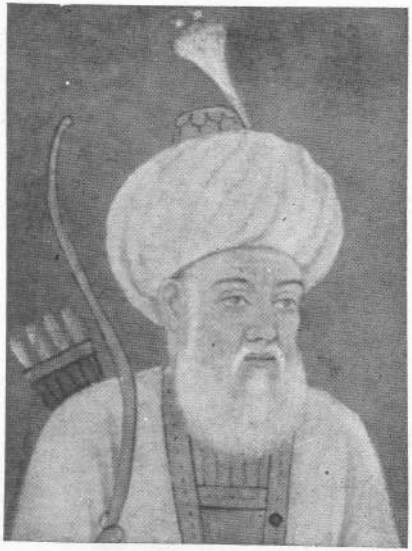
Sultan Ghiassouddine le Ghouride

Empereur Afghan (1192)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ار سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان شهاب الدین غوری شهنشاه افغان (٥٦٩ هـ ـ ق)
Sultan Chahabuddine le Ghouride
Empereur afghan (1173)

سلطا ن قطب الدین ایبك (٦٠٢ هـ ـ ق)
Sultan Kotboddine Aïbak (1206)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان وسلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois Afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان آرام شاه (٦٠٧ هـ ـ ق)

Sultan Aram Choh (1210)

سلطان شمس الدین التتمش (٦٠٧ هـ ـ ق)

Sultan Chmsuddine Oultatmèche (1210)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

ملکه رضیه (٦٣٤ ه ـ ق)

La Reine Raziiah (1236)

سلطان رکن الدین فیروز شاه (٦٣٣ ه ـ ق)

Sultan Ruknoddine Férouz-Chah (1235)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان معز الدین بهرام شاه (٦٣٧ هـ ـ ق)

Sultan Moézzoddine Bahram-Chah (1239)

سلطان علاء الدین مسعود شاه (٦٣٩ هـ ق)

Sultan Ala-Uddine Mass-Oud Chah (1241)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان ناصر الدین محمود شاه اول (٦٤٤ھ ـ ق)

Sultan Nasséroddine Mahmoud Chah (1246)

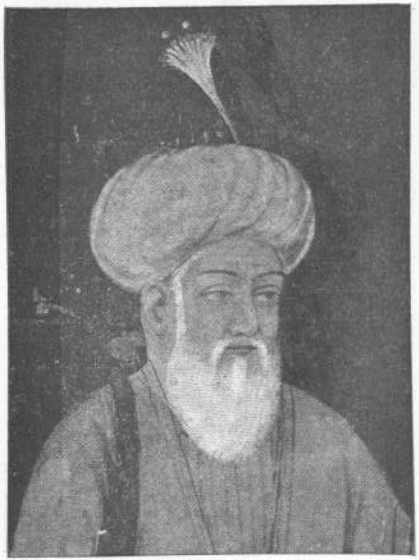
سلطان غیاث الدین بلبن (٦٦٤ ھ ـ ق)

Sultan Ghiassouddine Balabanne (1265)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ار سلسلهٔ شاهان افغان وسلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois afghan ayant régnés aussi en dehors du pays

سلطان معزالدین کیقباد (٦٨٦ هـ ـ ق)

Sultan Moézzoddine Kaikobad (1287)

سلطان علاء الدین خلجی محمد شاه اول (٦٩٥ هـ ـ ق)

Sultan Aala-Ouddine Khéldji (1295)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغان و سلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده اند

Souverains d'Afghanistan et les rois cfghanya ant régnés aussi en dehors du pays

سلطان ابراهیم لودی (۹۲۳ هـ - ق)

Sultan Ibrahim Loudi (1517)

شیرشاه سوری شهنشاه افغان (۹٤٦ هـ - ق)

Cher Chah Souri Empereur Afghan (1539)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغانستان : هوتکی ها

Les souverains d'Afghanistan Les Hotokis

میرویس خان بابای هوتکی موسس سلسلهٔ
هوتکی ها (۱۱۲۷ هـ ـ ق)
Mir Ouais Khan Hotoki (1714)

شاه‌محمود هوتکی شهنشاه افغان (۱۱۳۵ هـ ـ ق)
Chah Mahmoud Hotoki Empereur Afghan (1722)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغانستان : سلاطین سدوزائی

Les rois d'Afghanistan: Les Sadouzaides

علیحضرت احمد شاه غازی شاهنشاه افغان (۱۱۶۰ ه ـ ق)

S. M Ahmad Chah Empereur Afghan (1747)

اعلیحضرت تیمور شاه غازی شاهنشاه افغان (۱۱۸۷ه ـ ق)

S. M. Timour Chah Empereur Afghan (1773)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغانستان : سلاطین سدوزائی

Les rois d'Afghanistan: Les Sadouzaides

اعلیحضرت شاه زمان (۱۲۰۷ هـ - ق)

S. M. Chah Zaman (1739)

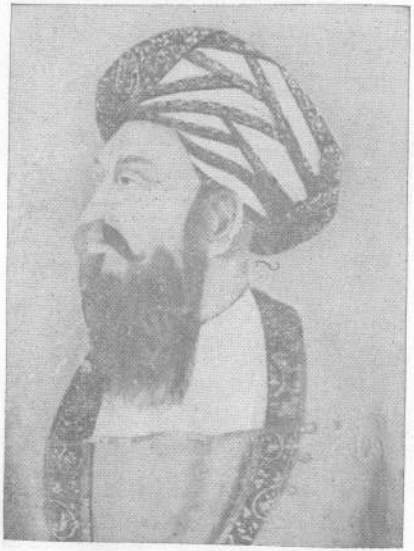
اعلیحضرت شاه شجاع (۱۲۱۶ هـ - ق)

S. M. Chah Choudja (1801)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغانستان : سلاطین محمد زائی

Les rois d'Afghanistan : Les Mohammadzaides

اعلیحضرت امیر دوست محمد خان (۱۲۴۲ هـ ـ ق)

S. M. Amir Dost Mohmmad Khan (1826)

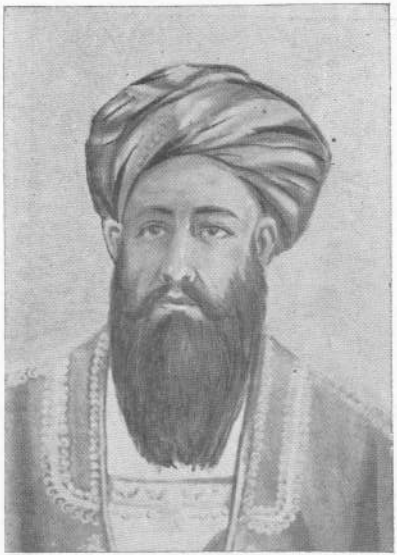
اعلیحضرت امیر شیر علیخان (۱۲۸۰ هـ ـ ق)

S. M. Amir Cher Ali Khan (1836)

(c) ketabton.com: The Digital Library

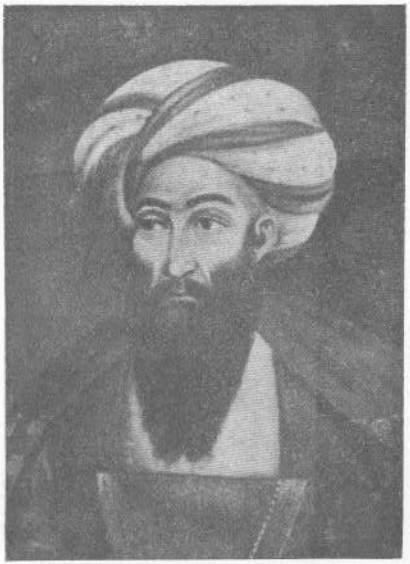
از سلسلهٔ شاهان افغانستان : سلاطین محمد زائی

Les rois d'Afghanistan: Les Mohammadzaides

اعلیحضرت امیر محمد افضل خان (۱۲۸۲ هـ - ق)

S. M. Amir Mohammad Afzal Khan (1865)

اعلیحضرت امیر محمد اعظم خان (۱۲۸٤ هـ - ق)

S. M. Mohammad Aazam Khan (1867)

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سلسلهٔ شاهان افغانستان : سلاطین محمد زائی

Les rois d'Afghanistan: Les Mohammadzaides

اعلیحضرت امیر محمد یعقوب خان (۱۲۹۶ هـ - ق)

S. M .Amir Mohammad Yakoub Khan (1879)

اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان (۱۲۹۶ هـ - ق)

S. M. Abdur-Rahman Khan (1879)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازسلسلهٔ شا هان محمدزائی افغانستان

Un des souverains d'Afghanistan

اعلیحضرت امیرحبیب‌الله خان شهید (۱۳۱۹هـ - ق)

S. M. Habibullah Khan (1901)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

این کتاب یکی ازبزرگترین ومهمترین کتب تاریخی است که درعصر تیموریان تالیف یافته و مشتمل است بر وقایع و حوادث روزگار از زمان سلطان ابو سعید بهادرخان آخرین فرد دودمان چنگیز تا هنگام قتل سلطان ابوسعید کورگان و مولف بدینجهت آن را بمطلع السعدین موسوم ساخت .

و دیگر از مورخین و نویسندگان زبردست روزگار سلطان حسین، سید فخرالدین برهان الدین خاوند شاه بن کمال الدین محمود هروی بلخی بخاری است معروف بامیر خواند . که در زمان خود بوفور اطلاعات تاریخی مشهور و از سر بر آوردگان انشا و اهل قلم بشمار میرفت . و چنانکه از دیباچهٔ روضة الصفا استنباط میشود ، مشار الیه بنا بر کثرت ذوقی که در تاریخ داشت ، همان است که در اواسط زندگانی بمطالعهٔ کتب مختلفهٔ تاریخ جهان اشتغال ورزیده ، بجمع آوری اطلاعات نفیس تاریخی در حافظه می پرداخت . و بفراخور حال و استعداد خویش درین فن اکتساب شهرت نموده ، درمجمع فضلا و ارباب دانش بنوادر حکایات تاریخی معروف گردیده همواره مورد استحسان و ستایش ایشان واقع میشد . تا که جمعی از دوستان خواهش مند نگارش تاریخی از وی شدند و مشار الیه پس از چندی بنا بر التماس آن ها و صوابدید امیر علی شیر وزیر (که صاحب ترجمه را در بارهٔ وی ارادت عظیم بود) اقدام بتالیف تاریخ خویش (روضة الصفا) نمود وبطوریکه خود گفته کوشش داشت تابعبارات ساده و بی تکلف خالی ازهرگونه حشو و زوائد ، استعارات و تشبیهات ناموزون بسلك تحریر کشید . وهمان است که نظر بقول مرحوم کاتب چلپی (درکشف الظنون) درمدرسهٔ اخلاصیه واقع درکنار نهرانجیل که ازمبانی خیریه

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرعلی شیر بود ، بنوشتن آن مشغول گردید .

مولف ، این کتاب را تانیمهٔ جلد ششم بدون عارضه و پیش آمدی نوشته میآمد . تا آنکه درشروع تحریر وقایع جلوس شاهرخ و بعدازان ، چنانکه خود در خاتمهٔ جلد شش مینویسد ، بعلالت ناگوار و درمان ناپذیری مبتلا گشته ، ضعف جگر و درد گرده باندازهٔ بوی استیلا یافت که مجال نشستن بخودنمی یافت . اطبا بمعالجهٔ وی پرداخته ، بیش از حدواندازه او را به پرهیز مقید ساختند . و روزانه سوای ۲ سیر (۱) گوشت وهمان مقدار شوربا و یك عده انار چیزی دیگری باو نمیدادند . وهم چنان بجای آب ، عرق کاسنی بوی فرموده بودند . ولی باوجود آنهم درحالیکه علالت مزاج وشدت درد روز بروز ازتوان وی کاسته هردم به نحافت جسم وضعف قوای او می افزود ، این مجلد را که بوقایع سلطان ابوسعید گورگان منتهی میشود ، باتمام رسانید .

لاکن بروایت غیاث الدین خوندمیر در حبیب السیر که نبیرهٔ دختری میرخواند بوده ، سمت شاگردی بوی دارد ، همان است که مشارالیه دراواخر حیات بعلتیکه میل انزوا و گوشه گیری بوی غلبه نموده بود ، از اختلاط و معاشرت با ابنای روزگار کناره گرفته ، مدت یکسال در کازرگاه با مزار حیات مشغول بود . و بعبادت می پرداخت . تا آنکه در ماه رمضان ۹۰۳ نهصد و سه هجری قمری در اثر مرض سوءالقنیه بشهر مراجعت نموده پس از انقضای دو ماه در بستر ناتوانی در دوم ذیقعدهٔ سال مذکور رخت بعالم آخرت کشید . عمرش درحدود (٦٦) شصت و شش سال بوده درمزار شیخ بهاءالدین عمر دفن گردید .

(۱) سیرهرات ۲٤ مثقال است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودیگر از نویسندگان عصر سلطان حسین ، معین‌الدین محمد اسفزاری است . که از عمدهٔ متر سلان عصر خود بود ، در انواع انشاء لیاقتی بهمرسانده وازحسن خط بهرهٔ بتمام داشت ، نستعلیق بغایت نیکو مینوشت و اکثر اوقات خویش به تعلیم قواعد خطاطی می گذراند . وهم چنان طبع شعر نیز داشته و به نظم اشتغال میورزیده و اشعار او دران زمان معروف بود . از آثار اوست یکی تاریخ هرات موسوم بروضات الجنات (فارسی) که در ۸۹۷ هشتصد و نود و هفت هجری تالیف شده و دیگر رساله ئیست متضمن منشآت مناشیر و مکتوبات او که دران عصر بغایت اشتهار داشته ودر میان مردم متداول بود .

و دیگر از نویسندگان ومولفین آنعصر کمال الدین حسین واعظ کاشفی است . که مرد جامعی بوده به تخصیص درانشاء و نجوم ازجملهٔ سربرا وردگان بشمار میرفت . و اکثر ازروزهای هفته را در مقامات معینه بوعظ می پرداخت . آوازی بغایت خوش و دلکش داشت . وهمچنان طبع شعر نیز داشته و اشعار نیکو میسروده . چنانکه امیر علی شیر نوائی در مجالس النفایس مطلعی از و نقل کرده است .

وفات مشار الیه در سال ۹۱۰ نهصدو ده هجری بوقوع پیوسته دارای مولفات متعدده ئیست در موضوع های مختلفه چون : جواهر التفسیر (معروف به تفسیر حسینی) ومواهب علیه ، روضةالشهدا ، مخزن الانشاء اخلاق المحسنین ، اختیارات و انوار سهیلی .

ناگفته نماند : نخستین کسیکه به ترجمهٔ کلیله ودمنه پرداخت ، نویسندهٔ معروف عبدالله بن مقفع بود . که برای ابوجعفر منصور خلیفهٔ عباسی آنرا ازفارسی بعربی ترجمه نمود . پس ازان درخلافت مهدی در (۱۶۵) یکصد و شصت پنج هجری

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن هلال اهوازی مجدداً آنرا برای یحی بن خالد برمکی از فارسی بعربی نقل کرد . وهمچنان در عصر سامانیان به امر نصر بن احمد سامانی (از ۳۰۱-۳۳۱ هجری) یکی از علمای آنعصر که اسم مشار الیه معلوم نیست بترجمهٔ آن از عربی بفارسی پرداخت و شاعر معروف سامانیان رودکی آن ترجمه را نیکو بر شتهٔ نظم کشید . وبعد ازان در زمان غزنویان ابو المعانی نصرالله بن محمد بن عبدالحمید مجدداً بامربهرام شاه غزنوی (۵۱۲-۵۴۴) از ترجمهٔ عربی عبدالله بن مقفع آنرا بفارسی ترجمه نمود . چنانکه مشهور است به کلیله ودمنهٔ بهرا مشاهی . وچون این ترجمه خالی از اطناب نبوده دارای الفاظ مغلیه بود ، همان است که مولینا حسین واعظ کاشفی ترجمهٔ مذکور را با تلخیص وتهذیبی که مناسب میدید تجدید نموده بنام امیر نظام الدین سهیلی (سابق الترجمه) انوار سهیلی نام گذاشت .

و دیگر از مورخین ونویسندگان معاصر سلطان حسین ، غیاث الدین بن همام الدین معروف بخواند امیر است . که نبیرهٔ دختری امیر خواند مؤلف روضة الصفا بود . تولدوی در هرات است و همدرانجا نشو ونما و تربیه یافته ودر سلك ادبا ونویسندگان روزگار بسر میبرده و چنانکه از سیاق کلام او (حبیب السیر - واقعهٔ وفات امیر علی شیر نوائی) استنباط میشود ، بخدمت امیر علی شیر میرسیده و تا آخر حیات میر در سلك اطرافیان او انسلاك داشته واز او تربیه ونوازشها دیده وغریق بحر احسان وانعام او بوده . وبعد از وفات میر مرثیهٔ اورا نیز گفته .

مشارالیه بعد از انقراض سلسلهٔ تیموریان نیز مدتی درهرات بسر میبرد . تا آنکه از ناگواری محیط آنعصر هرات و فشار روحی و جسمی آن بتنگ آمده ، او نیز بمثل سائر هموطنان فاضل خویش بهوای مهاجرت افتاده ، در

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواسط شوال سال ۹۳۳ نهصدو سی وسه هجری قمری آنسر زمین را وداع گفته روانهٔ قندهار گردید و پس از مدت تقریباً هفت ماه سکونت در آنجا مجدداً آمادهٔ مسافرت هند شد ، و بتاریخ دهم جمادی الاخری سال ۹۳٤ نهصدو سی و چهار از قندهار خارج گشته ، پس از گذشتاندن مدتی در عرض راه و سیاحت ، درچهارم محرم سال ۹۳۵ نهصدو سی و پنج هجری وارد آگره (که پای تخت ظهیرالدین محمد بابر بود) گردید . و چنانکه محمد قاسم هند و شاه فرشته (به نقل از رسالهٔ واقعات بابری) مینگارد ، در هشتم ربیع الاول همانسال در بزم طوئیکه بابر بشکرانهٔ شفایافتن خود از تب لرزه (که در جمعه بیست و سیوم صفر سال مذکور برایش عارض گشته بود) در باغ هشت بهشت آراسته بود ، مشارالیه با مولینا شهاب الدین معمائی و میرزا ابراهیم قانونی که از هرات آمده بودند ، یکجا بحضور پادشاهی بار یافته ، نوازشات دید و در ردیف مقربان منسلك شد . و تا آخر حیات در سر زمین هند بخوشی و فراغت می گذراند . تا آنکه در سفر نصیر الدین محمد همایون بمندو که وی نیز جزوملتزمین رکاب بود . درسال ۹٤۲ نهصد و چهل و دو هجری بمرض اسهال از پنجهان در گذشت و حسب الوصیه نعش اورا بدهلی آورده ، در جوار مزار شیخ نظام الدین اولیا و امیر خسرو دفن نمودند .

ازجملهٔ مؤلفات اوست : خلاصة الاخبار و اخبار الاخیار ، منتخب تاریخ وصاف ، مکارم اخلاق ، مآثر الملوك و دستور الوزرا و حبیب السیر .

و برعلاوه چند تن نویسندگان دیگری نیز دران عصر بوده اند . چون معین الدین فراهی صاحب معارج النبوة و مولینا نورالدین عبدالرحمن جامی و غیره و غیره که تذکاری از آنها در بالا کرده آمد .

« ناتمام »

قسمت اول این مقاله بافهرست مآخذ آن درسالنامهٔ ۱۳۱٤ کابل نشر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبحث صنعتی

مکتب صنایع نفیسه

بقلم جناب محمد قدیر خان ترهکی

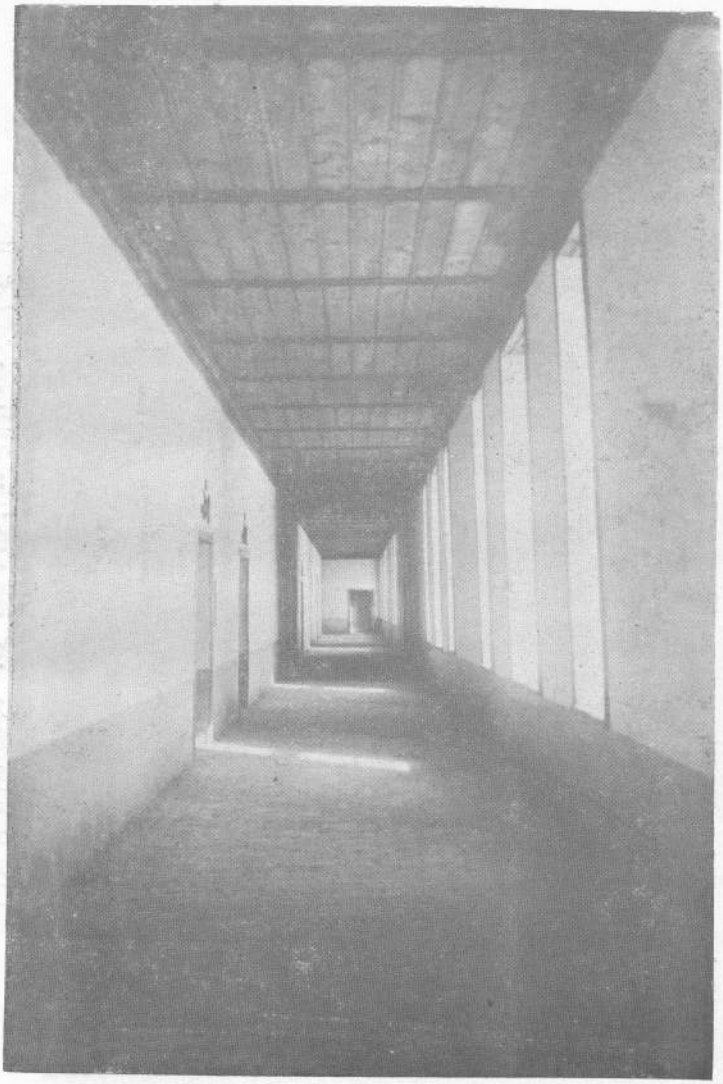
اهمیت صنعت :

هر دورهٔ که از حیات انسانها در سطح زمین میگذرد بر ذخائر فکریه و مادیهٔ آنها افزود میگردد . انسانهای اولیه چون دارای ذخائر فکری و مادی نبودند یعنی در افکار آن ها چنان وسعتیکه به نیروی آن خود را از بلیات و آفات حیات نجات بدهند و در لوازم حیات ایشان ذخائریکه حوائج میرمهٔ آنهارا رفع کند ، وجود نداشت ، لهذا منازل شان مغاره های کوه واسباب و آلات آن ها از سنگ بوده است ، ولی وقتی چندین قرن ازعمر انسان بشر در روی زمین گذشت ، تجارب زندگانی که مولود حوادث نیك و بد روزگاراست بر ذخایر فکریه (تعلیمات وتجارب حیاتی) و مادیه (اسباب وآلات مصنوعی که بذریعهٔ آن حوائج خود را رفع مینمودند) آن ها افزوده ایشان رامقتدر نمودتابقوهٔ همان اتساعیکه درفکرآن ها موجود بود بعضی آلات ابتدائی اختراع وسپس بدستیاری همان آلات سامان بزرگتر ونفیس تری اعمال نمایند مثلاً تاوقتی انسان ها بافروختن آتش دست نداشته از گداختن فلزات هم عاجز بودند ولی وقتی موفق بکشف آتش شدند بوسیلهٔ آتش موفق

از عمرانات مهم وزارت معارف ، منظرهٔ عمومی مکتب صنایع در کابل
Vue générale des batiments de l'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul.

(c) ketabton.com: The Digital Library

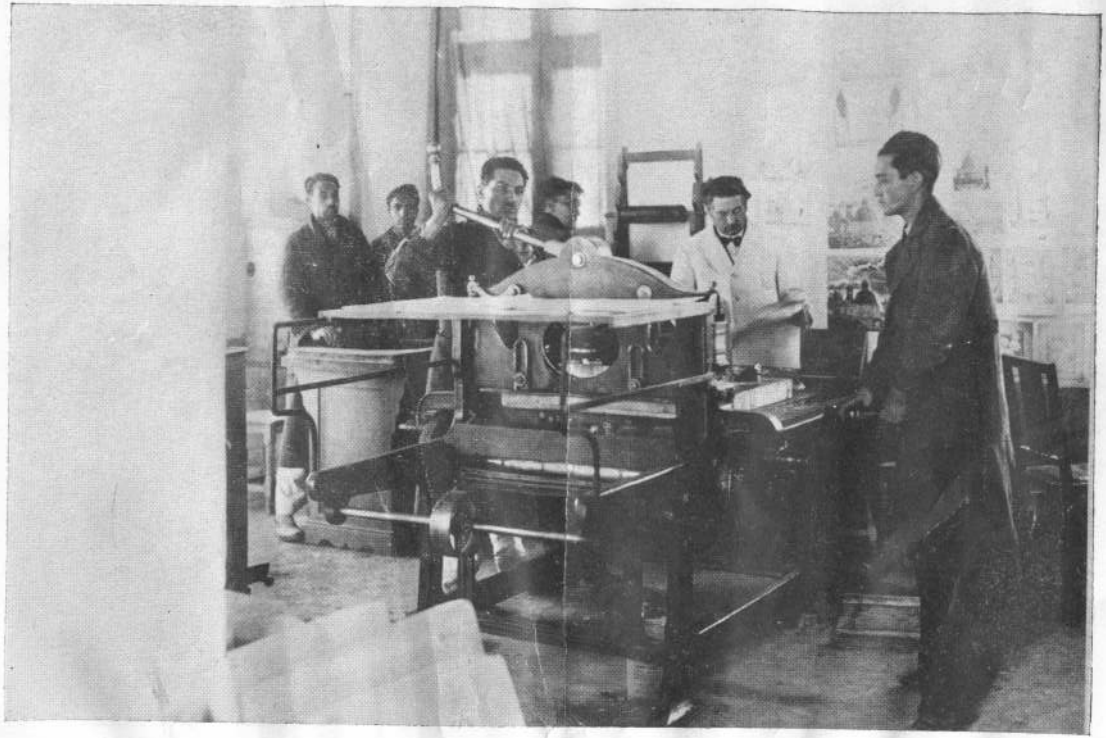
از عمر ا نات جدید وزارت معارف : د هلیز قو قا نی مکتب صنایع در کا بل
Corridor suppérieur de l'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف : اطاق نمایش مکتب صنایع
L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Une vue la salle d'exposition.

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف : شعبهٔ جدید التاسیس لیتو گرافی مکتب صنایع در وقت چاپ ذریعهٔ ماشین

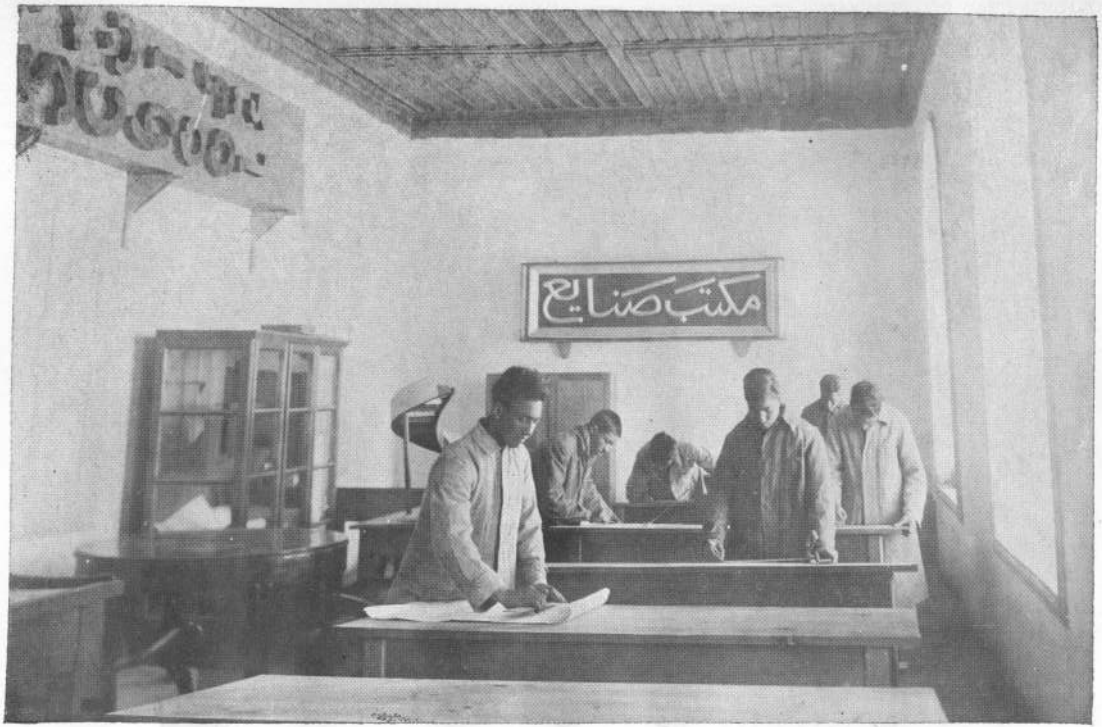
L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe de littographie en plein travail

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف : شعبهٔ نجاری مکتب صنایع در وقت کار
L'Ecoles des Arts et Métiers à Kaboul: La classe de menuiserie

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف : اطاق رسم شعبهٔ نجاری مکتب صنایع
L'Ecoles des Arts et Métiers à Kaboul: La classe de dessin.

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روانی های وزارت معارف : شعبهٔ رسامی مکتب صنایع

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe de la peinture en plein travail

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روانی های وزارت معارف : صنف رشدیهٔ اول قالین بافی مکتب صنایع در حال کار

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe suppérieure de tapisserie en plein travail

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

به گداختن فلزات شده بآن سبب دراعمال تمام ما یحتاج کامیاب آمدند واین کامیابی ایشان ازیك طرف حیات آن‌ها رامعناً و مادةً مستریح گردانید وازطرف دیگر بانسانها نیرو داد تابرهمان وحوش وسباعیکه قبلاً برایشان میتاخت غالب آمده راز طبیعت را تاحد ممکنه کشف وتمام مواد مخلوقه را به مفاد خود مورد استفاده قرار بدهند ، بعد ازین رفته رفته تمدن رویه ترقی رفت وسیادت وعظمت ازان افراد و مللی شد که مرتبهٔ علمی وصنعتی آنها به نسبت سائرین عالی تر بوده است زیرا صنعت تجارت را بوجود آورد و تجارت عامل تجمع پول شد و پول هم یگانه عامل عظمت وقدرت افراد وملل معرفی گردیده وجیزهٔ راکه : « توانا بود هرکه دانا بود » مصداق بخشید .

این است اهمیت صنعت ولی حالا به‌بینیم که (صنایع نفیسه) درزندگانی ما چه تاثیر دارد ؟ « داروین » فیلسوف انگلیس‌میگوید « ذوق زینت و تجمل برسائر حوائج دیگر در نزد انسان ها مقدم است چه من در ضمن تجارب خود که در اقوام وحشی مینمودم روزی با یك جمعیتی از انسان های بدوی برخوردم و بر سبیل تجربه پارچهٔ سرخ (ماهوت) را که درنزد خود داشتم بیکی ازانها دادم و انتظار میبردم که شاید آن فرد وحشی پارچهٔ مذکور را درمقام لباس به بر کرده جسم خود را از تابش آفتاب سوزان برهاند ولی بر خلاف انتظار دیدم که پارچهٔ مذکور را تکه تکه نمود و با قارب خود داد و آن ها همهٔ آن را به مو های خود شان آویخته در مقام زینت و تجمل استعمال کردند . »

طوریکه از گفتهٔ بالا فهمیده میشود ، انسان فطرتاً فریفتهٔ جمال وزیبائی است و همیشه میل دارد چشمش از مناظر زیبا و وجودش از البسهٔ نفیس و منزلش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازلوازم واثاثیهٔ فاخره سهم داشته باشد زیرا بهمان اندازهٔ که انسان حوایج مادی دارد هم چنان دارای حوائج ذوقی و معنوی است و این حوائج او را (از یك جنبه) صنایع نفیسه رفع میکند. وازین جهة است که در هر دورهٔ از مدنیت های بشر به صنایع نفیسه اهمیت زیادی داده شده ودرعصر حاضر هم اهمیت بزرگی بدان میدهند و روز بروز نواقص آن را رفع و زمینهٔ ترقی مذکور را حاضر میکنند.

غیر از اهمیت بزرگیکه بصنایع نفیسه ازنقطهٔ نظر اقتصادی وتجارتی میدهند صنایع نفیسه که فعلا در دنیا مورد عمل است و خوش بختانه مکتب صنائع نفیسهٔ ما هم در تحت همان دساتیر و اصول بر روی کار آمده است به شالوده های دقیق و متین فلسفی و علمی اتکاء دارد چه :

از وقت مدنیت یونان یعنی از همان آوانیکه افلاطون ، ارسطو و.... نظریهٔ استتیك (بدیعیات) خودرا در صنایع اظهار نمودند ، باین طرف تا اکنون همیشه در زمینهٔ صنعت دو فکر اساسی جریان دارد که یکی آن میگوید « صنعت برای زندگانی است » یعنی صنعت باید طوری باشد تا هرکدام آن در یك یك زمینهٔ حیاتی ما تاثیری داشته حوائج ما را که در همان زمینه موجود است رفع کند و دومی میگوید « صنعت برای صنعت است » یعنی صنعت را بواسطهٔ اینکه صنعت است و مظهر زینت و زیبائی بوده روح ما از ان خط میبرد دوست داریم و از صنعت دیگر فائدهٔ مد نظر ما نیست » .

روبهمرفته هردوی این افکار برمبانی دقیق فلسفی واجتماعی اتکا داشته میتوان از هرکدام آن مطالب مفیدی که برای زمینهٔ مذکور روی دست داریم بیرون آورد . چه اگر ما فرضاً صنعت را ازروی رفع حوایج زندگانی اهمیت بدهیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبه تعبیر ارباب نظریهٔ اول صنعت را برای حیات بدانیم از جنبهٔ اینکه صنعت تمام حوائج روز مرهٔ مارا رفع وخط فاصلی رابین زندگانی بدوی وحیات مدنی تشکیل میدهد، دارای اهمیتی‌است که شاید هیچ منکری نداشته باشد. و بالعکس اگر به نظریهٔ دوم متکی شده بگوئیم که صنعت برای صنعت است وبآن بهمین نظر نگاه کنیم اهمیت معنوی آن زیاده تر از اهمیت مادی مذکور بوده موضوع صنایع نفیسه را مقبول تر و مفید ترجلوه میدهد چه دارندگان این نظریه میگویند:

انسان طبعاً متمایل به نفاست وزیبائی‌است وهمیشه ذوق‌دارد اوقات خسته گی دماغ را به نظارهٔ چیز هائیکه زیبائی وجمال دران منعکس بوده مظهر تجلیات روح بشری باشد، سپری کند. وازین‌جهة است که وقتی انسانی دربرابر یك منظرهٔ قشنگی که قلم یك صنعت کار ماهر وزبردستی آن را بوجود آورده طبیعی ترین وضعیت زندگانی انسانی وعناصر دیگر مخلوق خداوندی را نمایش بدهد، قرار میگیرد و یا از مقابل بنائیکه دست مهندسین صاحب تخصص آن را بر یا نموده باشد، رد میشود و یا با لوازم و اثاثیهٔ که باجدید ترین و نفیس ترین طرزی ترتیب داده شده باشد مقابل میشود، تمام خسته گی های دماغی او که مولود مشاغل شاقهٔ زندگانی‌است، رفع و ساعتی عاری از آلام ومصائب دنیوی بسر میبرد.

مطالعهٔ جمال و زیبائی در اخلاق وطرز حیات اشخاص هم مؤثر است چه وقتی انسان به مطالعهٔ یك اثرنفیس صنعتی میپردازد، احساسات او رقیق تر وذوق بدیع او نمو نموده، قساوت قلب و انجماد دماغی او رفع و به عوض آن غریزهٔ رأفت و عطوفت و استعداد ابتکار و ابداع در او تولید و وسعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

می یابد ، وغیر از ین فوائد و محاسنی که صنایع نفیسه از نقطهٔ نظر فردی دارد ، دارای فوائد اجتماعی دیگری هم میباشد که اینك ملخصاً بدان پرداخته میشود :

درجامعهٔ که آثارنفیس صنعتی زیاد باشد و درهرگوشه و کنار آن اشخاص دارای این فن وجود داشته آثراتی ازخود بگذارند ، رفته رفته افرادیکه دران مملکت زندگانی دارند ، بهمان گونه اذواق نفیسه معتاد شده ، نظافت ، پاکی وصدها گونه عادات دیگریکه همهٔ آن ها درنزد قوانین شرعی ، اخلاقی، مدنی از اعمال حسنه و پسندیده میباشد ملکهٔ ایشان میشود .

این بود نبذی از فوائد اقتصادی ، تجارتی ، اجتماعی ، بدیعی ، اخلاقی صنایع وصنایع نفیسه که بدان ها اشاره شد و البته مطالعهٔ این سطور میتواند تااندازهٔ اهمیت مکتب صنایع نفیسه‌را که طرف توجه مخصوص حکومت متبوعهٔ ما میباشد به مطالعین محترم خاطر نشان کند .

ابتدای تاسیس این مکتب و ترقیاتیکه دران بوجود آورده شده :

مکتب صنایع یکی ازموسساتی است که بانی آن اعلیحضرت شهید غفرالله له میباشند چه اعلیحضرت شهید بمناسبت علاقه و ارتباطیکه طبعاً به ترقی تمام شعب مملکت داشتند بتاریخ ۲۵ قوس سنه ۱۳۰۸ هجری ، شمسی این مکتب‌را بامید اینکه یکعده اولادوطن درین موسسهٔ علمی وصنعتی تربیه شوند ، تاسیس فرمودند . وامیدوار بودند که این مدرسه وسیلهٔ خوبی برای ترویج صنایع عصری در افغانستان خواهد گردید . این مکتب در همان سالیکه تاسیس کرده شد تنها دارای یك شعبهٔ رسامی بوده است که عبارت از چهار صنف رشدیه بوده و عمارتیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دران طلاب مذکور مشغول اخذ تعلیم بودند عمارتی بود درصحن همین عمارت موجودهٔ مکتب که دارای هشت اطاق بود . و مدیر آن مرحوم برو فیسر غلام محمد خان مقرر شدند که مشار الیه حقیقتاً در راه پیشرفت و ترقی این موسسه مطابق نظریات حکومت ترقیخوا ما زحمات زیادی کشیده و تا زمان فوت خود (زمستان ۱۳۱٤) در موسسهٔ مذکور صرف مساعی مینمودند .

در سنه ۱۳۰۹ یك شعبهٔ دیگر مسلکی هم تاسیس شد که آن شعبه عبارت از شعبهٔ نجاری بوده است و برای این طلاب جدید در سمت غربی همان عمارت سابقهٔ مکتب صنایع ، چند اطاق دیگری هم تعمیر شده دران اطاق ها ، یك عده اولاد وطن برای آموختن صنعت نجاری بدست معلمین ماهر نجاری سپرده شد .

درسنه ۱۳۱۰ متصل همان اطاقها بسمت جنوبی عمارت سابقهٔ مکتب صنایع چند اطاق دیگر هم برای شعبهٔ قالین بافی تعمیر و در سنه ۱۳۱۱ اطاق های فوقانی عمارت مذکور نیز تکمیل وچند نفر معلم لائق قالین بافی ازخارج برای آموزگاری صنعت قالین بافی بسبك جدید استخدام کرده شد و در همان سنه یعنی سنه ۱۳۱۱ یك عدهٔ زیادی از طلاب برای آموختن صنعت قالین بافی به تحت هدایت و تعلیم معلمین مذکور به مکتب پذیرفته شدند . و در مدت سه سال تعلیم یك عدهٔ زیادی از ابنای وطن حسب تعلیم آموزگاران خارجی صنعت قالین بافی را باصول عصری آموختند . تا اینکه امروز خوشبختانه دیده میشود که تمام آن طلاب بدون معاونت معلم و آموزگاری بکمال رشادت و مهارت تمام امور تعلیمی و فنی قالی بافی را از قبیل نخ تابی ، بافت ، انتظام دستگاه ورنگ ریزی بالین و بافتن قالین های برجسته گل وگلیم وشتر نجی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و برحسب اجتهاد و ابتکار خود دستمال های گردن و بصورت نمونه بعضی پارچه های لباس هم‌میبافند وهنوز دامنهٔ ابتکارات شان درین زمینه ادامه دارد وانشاالله‌تعالی عنقریب دارای یك عدهٔ زیاد صنعت کاران ماهر قالین بافی و لوازم دیگر آن شده ترقی محسوسی را درین شعبه مشاهده خواهیم نمود .

در سنه ۱۳۱۲ فکری که در توسیع دادن شعب مکتب صنایع بود ایجاب میکرد تا اولا عمارت مکتب وسیع تر تعمیر گردد که بتواند حوائج شعبات دیگری را هم رفع نموده برای تعلیم طلاب زیاده تری گنجایش داشته باشد همان بودا که نقشهٔ عمارت فعلی مکتب ترتیب یافته به صحهٔ اعلیحضرت همایونی و اصل ودر همان سال ازسمت جنوبی آغاز به کار گردیده متدرجاً دردو سال وچند ماه کار لاینقطع ، اطاق‌های فوقانی و تحتانی مذکور - بجز بعضی جیز های جزئی - اکمال گردیده بشکل یك عمارت جدید وعصری تعلیمی خیلی بزرگ در آمد .

درسنه ۱۳۱۲ شعبهٔ مستعجلهٔ نجاری و معماری هم تاسیس ومربوط مکتب صنایع گردید . این دوشعبه علاوه ازتعلیم عملی نجاری ومعماری ، دروس فارسی ، ریاضی ، حسن خط و رسم هم میخوانند و پروغرام این دو شعبه ازسه الی چهارسال سنجیده شده است . واین طلاب درین دورهٔ تعلیمی خودها علاوه ازینکه به یك مقیاس زیادی ازصنعت استفاده مینمایند ، یك دورهٔ تعلیمات ابتدائی راهم‌فرامیگیرند . و مقرر گردیده است که برای این شعبه طلا بیکه پذیرفته میشوند باید اشخاص قوی و تنومندی بوده سن شان از۱۸ کم وازه۲۵ زیاد نباشد .

درسنه ۱۳۱٤ یك شعبهٔ دیگریکه عبارت ازشعبهٔ مهندسی باشدتاسیس گردید و برای تعلیم آن یك نفرمهندس جرمنی‌استخدام گردید وازان وقت تا اکنون

(c) ketabton.com: The Digital Library

یك عده طلاب برای تعلیم مهندسی به مهندس مذکور سپرده شده است و قدغن شده که باید برای این شعبه طلاب بسیار ذکی و مستعدی قبول کرده شودکه درریاضی دارای مهارت مخصوصی باشند و درجهٔ تعلیمات ایشان تارشدیهٔ سوم باشد ـ موعد تحصیل و پروغرام این شعبه ۸ سال است .

یك شعبهٔ دیگری بنام لیتو گرافی یعنی چاپ ساده ورنگه هم تاسیس و برای آموز گاری آن یك نفرآلمانی صاحب تخصص درین زمینه ، استخدام شده ومشغول کارمیباشد و ۱۵ نفرطلاب وچهار نفرماشین کار وریگ زن برطبق هدایات متخصص مذکور در شعبهٔ موصوف مشغول اخذ تعلیم اند .

این بود ترقیاتیکه مکتب صنایع نفیسه از بدو تاسیس خود تا اکنون که عبارت از ۷ سال میباشد بآن نایل شده و چون مکتب صنایع نفیسه فعلاً دارای شعباتی است که هر کدام آن بعد ازان که حوائج مملکت در نظر گرفته‌شده، بوجود آمده است، لهذا لازم میافتد برای اینکه خوبتر توانسته باشیم نصب العین مکتب مذکوررا به مطالعین محترم وانمود نمائیم، هرکدامی از شعب مذکور با وظیفهٔ که در نظر دارند انجام بدهند، یکان یکان زیر مطالعه در آریم :

وظائفیکه از هر شعبهٔ مکتب صنایع انتظار برده میشود :

۱ ـ شعبهٔ رسامی :

شعبهٔ رسامی دارای دو صنف است : چهار رشدی و چهار اعدادی این شعبه بعد ازطی ۸ سال تعلیم، جوانانی بیرون خواهد دادکه بتمام باریکی های علمی و فنی رسامی ماهر بوده بهترین مناظر دلربا و قشنگ این

(c) ketabton.com: The Digital Library

مملکت کوهستانی را که دارای مناظر دلربای طبیعی بوده صاحب امتیاز مخصوصی میباشد، رسم و از وضع طبیعی و بی ساخت رو ستائیانیکه بارقهٔ حقیقت ولمعهٔ استقامت وراستی ازسیمای آن‌ها تراوش میکند، بدنیای‌مدنی نمایندگی و بالاخره سبب معرفی نمودن صدها عوامل دلربای طبیعی وبشری این مملکت مبتکر و دست ناخوردهٔ که تاکنون بادست هیچ رسامی آشنائی نداشته، خواهند شد؛ زیرا منظرهٔ که‌در تابلوی مرتسمهٔ یك رسام وطنی دیده می شود غیر ازان مناظری است که دست صنعت کار خارجی آن را رسامی نموده باشد. چه صنعت کار بومی چون به عوامل روحیهٔ افراد داخلی واوضاع مناظر خود پوره آشنا است، طریقهٔ طبیعیت وجذابیت آن را به مراتب بهتر از صنعت کاران خارجی درك میکنند وهمان مدرکات خود را به نوك خامه برروی صفحهٔ کاغذ رسم نموده عواملی بر میانگیزاند که از قلم خارجی ها ساخته نیست ـ ازین جاست که مناظر زیبای وطن و چهره های مردانه ومعصوم رجال تاریخی وفعلی این سرزمین که بادارائی وقاروهیبت مخصوصی امتیاز دارند، هم برای صحنه‌های تشمیلیکه درآتیه درین جا بوجود آورده خواهد شد، وهم برای کلکسیو نرهای خارجی وداخلی، محتاج یك عده صنعت کاران ماهرورسام های زبردست داخلی است. وهمین است انتظاریکه از شعبهٔ رسامی‌مکتب صنایع نفیسه برده میشود.

۲ ـ شعبهٔ رنگمالی :

درین هیچ شك نیست که این مملکت هم چنانکه بدارائی فلزات مهم صنعتی امتیاز مخصوصی دارد هم چنان به حائز بودن نباتات و اشجاریکه ازان ها الوان مختلفی به عمل میاید، دارای مقام بلندی است والبته اگرهم چنان که اکنون

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنجیده شده ودر مکتب صنایع نفیسه یك شعبهٔ رنگمالی را تاسیس کرده اند، اولاد این وطن بقوانین فیزیکی و کیمیاوی وصورت امتزاج واختلاط الوان وبدست آوردن الوان مخلوطه ومتنوعه پی ببرند، دران وقت شاید محتاج نشویم تا همان مواد ابتدائی را بخارج فی سیر یك افغانی فروخته وبعد ازساختن رنگ همان مادهٔ را بصورت مصنوع دوباره مثقال یك افغانی خریداری نمائیم؛ چون افغانستان خوشبختانه متدرجاً یك مملکت صنعتی میشود وبه انواع الوان احتیاج تامی دارد لهذا این شعبهٔ مکتب صنایع یکی ازغنایم قیمتدار روزگاراست که اخیراً از توجهات حکومت متبوعه بوجود آمده است .

۳ ـ شعبهٔ نجاری :

شعبهٔ نجاری بدوشعبه منقسم است : از قبیل شعبهٔ مستعجله وشعبهٔ مسلکی ؛ شعبهٔ مستعجلهٔ نجاری دارای چهار صنف ابتدائی است و اشخاصیکه ازین شعبه خواهند بر آمد امور نجاری را بصورت معمول و مروجی انجام خواهند داد وچون غیرازنجاری مضامین فارسی ، خط ، ریاضی ، ورسم راهم درس میخوانند لهذا یك یك نجار باسوادی خواهند بود ولی شعبهٔ مسلکی نجاری ؟ این شعبه دارای چهار صنف رشدی است و علاوه از نجاری مضامین : فارسی ، ریاضی ، مواد چوب ، رسم ، پروژکسون (فن نمایش در سطح) را هم درس میخوانند ونجاری که درین شعبه یاد داده میشود بصورت ظرافت ونازك کاری خواهد بود .

افغانستان چون مملکتی است که جدیداً آغاز باصلاحات امور عمرانی و بلدی خود نموده است و از یك طرف حکومت با تمام قوا مصروف اصلاحات است وازطرف دیگر افراد مملکت هر کدام بواسطهٔ تماسیکه اخیراً با دنیای مدنی نموده اند روز بروز بر عدهٔ منازل و مبانی عظیمه و عصری میافزایند

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهذا وجود اینگونه نجاران در مملکت کمال لزوم واهمیت را دارد و این جهت است که باین شعبهٔ مکتب صنایع نفیسه میتوان اهمیت بزرگی داد .

٤ ــ شعبهٔ معماری :

این شعبه دارای دو صنف است وعلاوه از کار عملی گل کاری ، دروس فارسی ، خط ، حساب ، ورسم رامیاموزند واین شعبه مخصوص برای اجرای امور تعمیرات دولت میباشد .

٥ ــ شعبهٔ مهندسی :

این شعبه یك شعبهٔ بزرگ تعلیمی است که دران طلاب خیلی ذکی و دارای استعدادی که درجهٔ تعلیمات آنهاتاصنف رشدیهٔ سوم باشد و درریاضی دارای سلطه و ملکهٔ خوبی باشند پذیرفته میشوند .

میعاد تعلیم و پروگرام این شعبه ٨ سال است و درین مدت طلاب مذکور تمام علم مواد تعمیر را بصورت عملی ونظری یاد گرفته تعلیمات : ستاتیك (علم تعادل وتوازن) فن عمران ، الجبره ، حساب ، هندسه ، نقشه ، پیمایش ، برآورد تعمیر ، را میاموزند وهم تمام عملیاتی را که مربوط به یك تعمیر جدید وعصری باشد عملاً باصول فنی فرا میگیرند و باین صورت این اشخاص میتوانند بعد از فراغ دورهٔ تحصیلات هشت سالهٔ خود شان بطور مهندس و نگران تعمیر مستقلاً در تعمیرات مصروف کار و خدمت گردند .

طرز تعلیمات عملی و نظری این شعبه مقتبس از اصول و طریقه ایست که در اروپا مورد عمل میباشد .

چون عملیات عمرانی در افغانستان درین اواخر مخصوصاً در قسمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعمیرات رسمی و دولتی از قبیل ساختمان مؤسسه های بزرگ صنعتی و فنی و تعلیمی و اعمار شهر ها و منازل مهمهٔ اداری و امثال آن به مقیاسی روی دست است که با سابق هیچگونه قابل مقایسه نیست، لهذا مجبوری است تمبانی و عمارات مذکور باصول فنی و طرز جدید مهندسی باشد و الا درعین اینکه بیم انهدام آن به مدت کمی متصور میباشد منازلیکه باصول فنی بنا نشده باشد شاید بعد از یك مدت کم احتیاجی در انهدام آن و دوباره تعمیرکردن مذکور احساس شود چنانچه این خطره را اکثری از اشخاص حس کرده‌اند چه بسا دیده شده است که شخصی در وهلهٔ اول که تهداب عمارتی را می گذاشت تمام مسائل مهندسی آن را نه سنجیده بود ولی وقتی بسائقهٔ کدام احتیاجی خواست آن را اصلاح کند مجبور گردید عمارت قدیم را خراب و سر از نو بنای آن را بگذارد. رویهمرفته چون امروز دنیا دنیای علم است و هیچ شعبهٔ ازشئون زندگانی دیده نمی شود که ازعلم بی نیاز باشد، لهذا وجود مهندسین و معماران صاحب فن و عالم به پیشه ومسلك، همان طوریکه برای تمام دنیا ضرورت دارد برای افغانستان هم که تازه دارد درین راه قدم بر میدارد، ازجملهٔ ضروریات اولیه شمرده میشود. باینك ازهمین باعث است که در مکتب صنایع نفیسه شعبهٔ را مختص بهمین امرنموده یك عده نوباوگان را به تعلیم معماری ومهندسی و داشته اند تا در آتیهٔ قریبی افغانستان را ازین شعبهٔ حیاتی اش بی نیاز گردانند.

٦ ـ شعبهٔ قالین بافی :

این شعبه در اکثری ممالکی که دارای رمه و گله های گوسفند میباشند یکی از شعب بزرگ صنعتی و بزرگترین منبع عوائد ملی بشمار میرود

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعبهٔ که برای این صنعت در مکتب صنایع نفیسه تخصیص داده اند یك شعبهٔ مهم صنعتی بوده عبارت از ۷ صنف است که ۳ ابتدائی و ٤ رشدی میباشد. درین شعبه تمام فنون و صنایعیکه به صنعت قالین بافی را بطه دارد به طلاب یاد داده می شود و علاوه ازان طلاب مذکور، مضامین فارسی، حساب، رسم وحسن خط راهم درساً میاموزند تا بعداز فراغ مکتب برعلاوهٔ صنعتقالین، تعلیم متوسط عرفانی هم‌داشته باشند.

طلابیکه ازین شعبه فارغ التحصیل میشوند میتوانند مطابق خواهش خود کار گاه های قالین بافی در هر جا ساخته بطور آزادانه به صنعت خود مشغول گردند.

بخیال عاجز و شاید به عقیدهٔ اکثری از مطلعین بعلت اینکه وضعیت طبیعی ومحیط جغرافیائی این مملکت‌برای پرورش رمه و گله های گوسفند بسیار مساعد است و محصولات پشم درافغانستان جزء عمدهٔ محاصیل ملی ما را تشکیل میدهد، تربیهٔ صنعت قالین برای اولاد افغان دارای اهمیت بسیار بزرگی میباشد زیرا اگر اولاد افغان این‌صنعت را طوریکه زعمای امورمملکت خواهش‌دارند وشعبهٔ مخصوصی را در مکتب صنایع نفیسه برای‌تعلیم این صنعت ایزادفر موده اند، کماحقه بیاموزند و مواد ابتدائیهٔ پیدا وار این وطن (پشم) رنگهای‌طبیعی را در ین صنعت مصرف کنند، یقین است که پلهٔ صادرات مادربرابر تورید ات دیگر بسیار سنگین خواهد شد.

علمای اقتصاد میگویند: « بهترین موقع‌شناسی رای‌ملل همین‌است که‌آن ها از مواهبیکه خداوند در ممالك ایشان عطا فرموده است حسن استفاده نمایند.» بلی راست میگویند. تاریخ شهادت میدهد که هر مملکت در هر دورهٔ تاریخی

(c) ketabton.com: The Digital Library

در زمینهٔ پیش رفت شایان تقدیری نموده است که وضعیت طبیعی و نبض ارضی مملکت مذکور برای پرورش مواد ابتدائیهٔ همان زمینه مساعد بوده است و این خود یك قانون طبیعی است که در تمام ملل گذشته و دول امروزه و شاید ممالك فردا مورد تطبیق داشته و خواهد داشت ، از این جهت است که بنده آیندهٔ درخشانی را برای این شعبهٔ صنایع نفیسه مشاهده میکنم .

❀ ❀ ❀

این بود شعب موجوده و مرام مکتب صنایع نفیسه که برای وصول بآن شب و روز مصروف مساعی است و لی حالا لازم میافتد بدانیم این مکتب در آتیه هم خواهان ترقی و اتساعی هست ؟

طور یکه جناب برشنا مدیر با قریحه و ذوق مکتب صنایع نفیسه به بنده معلومات داده‌اند ، این مکتب بهمان اندازهٔ که درین عرصهٔ هفت سال به ترقیات غیر قابل قیاسی نائل شده است در نظر دارد که دامنهٔ ترقیات خود را تعقیب نموده در سال های آینده نیز هم چنان متدرجاً رو به تعالی و ارتقا سیر کند چنانچه مواد آتیه در نظر است که سر از سال جدید سنه ۱۳۱۶ مورد عمل گرفته شود :

شعبهٔ خیاطی :

شعبهٔ خیاطی در مکتب صنایع نفیسه تاسیس و عنقریب به تحت تعلیم یك نفر خیاط متخصص جرمنی که درین نزدیکیها میرسد آغاز کرده خواهدشد و این شعبه بذریعهٔ ماشین ها و سامان جدیدی آغاز به کار خواهد کرد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعبهٔ بسته کاری :

درنظر است که درسال آینده (سنه ۱۳۱۶) دوصد نفرطلبه برای شعبهٔ بسته کاری که جدیداً زیر اثر مکتب صنایع نفیسه تاسیس میشود پذیرفته شده در تحت معلمی چهار نفر متخصص آلمانی که در سنهٔ مذکور وارد میگردند ، به تعلیم واداشته خواهند شد . چنانچه برای این مأمول در سمت مشرقی مزار اعلیحضرت تیمورشاه وقسمت شمالی ریاست بلدیه (باغ عمومی سابق) یك عمارت بزرگی جهت مکتب مذکور تهداب گذشته‌شده که انشاالله تعالی در سال آینده هم آن عمارت مکمل خواهد شد وهم طلاب مذکور تحت هدایت معلمین جرمنی آغاز به تعلیم خواهند نمود .

شعبهٔ زرگری :

سنجیده شده است که در سال آینده یك شعبهٔ زرگری هم برای تعلیم صنف ظروف سازی و ساختن اشیای لوکس (زینت) به سائر شعب مکتب مذکور ایراد خواهد گردید . و باثر آن فن زرگری دروطن عزیز ما بصورت عصری تعدیل وهم عمومیت لازمه را پیدا خواهد کرد .

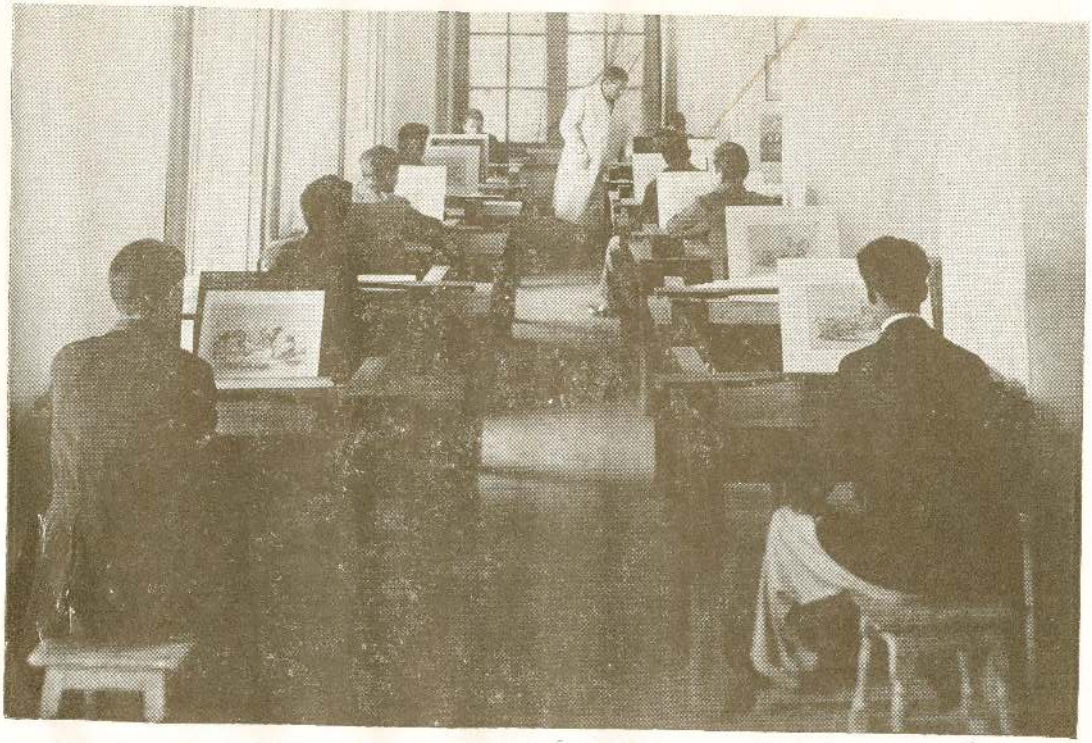
اگر مطالعین عزیز دقت فرمایند میتوانند درك نمایند که هر کدامی ازین شعب چون در اثر حوائج مملکتی بر روی کار آمده ومیاید لهذا هر کدام آن در حیات ملی و امور مملکتی تاثیرات مهمی خواهند داشت .

از کار روائی های سال ۱۳۱۵ وزارت معارف ، شعبهٔ لیتوا گرافی (چاپ سنگی) مکتب صنایع (معلم المانی و یکی از شاگردان در وقت کار)

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Le professeur allemand avec un des élèves de la classe de littographie.

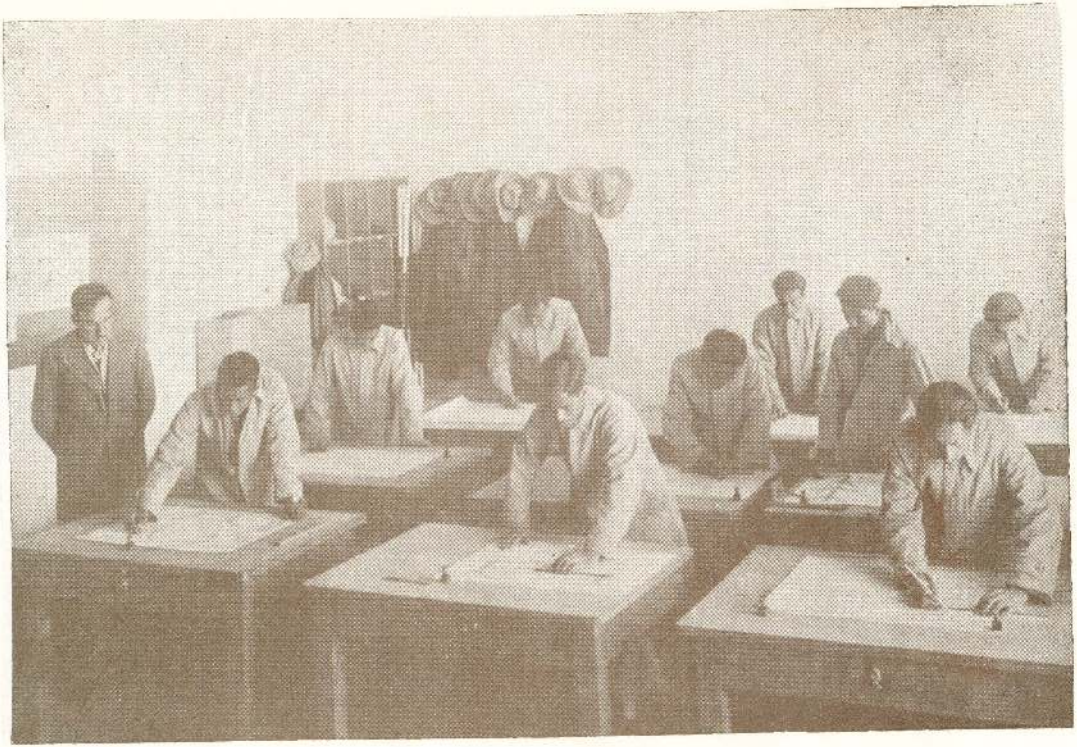
(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روانی های وزارت معارف ، شعبهٔ جدید التاسیس لیتوگرافی (مشق بالای سنگ)

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe de littographie en plein travail

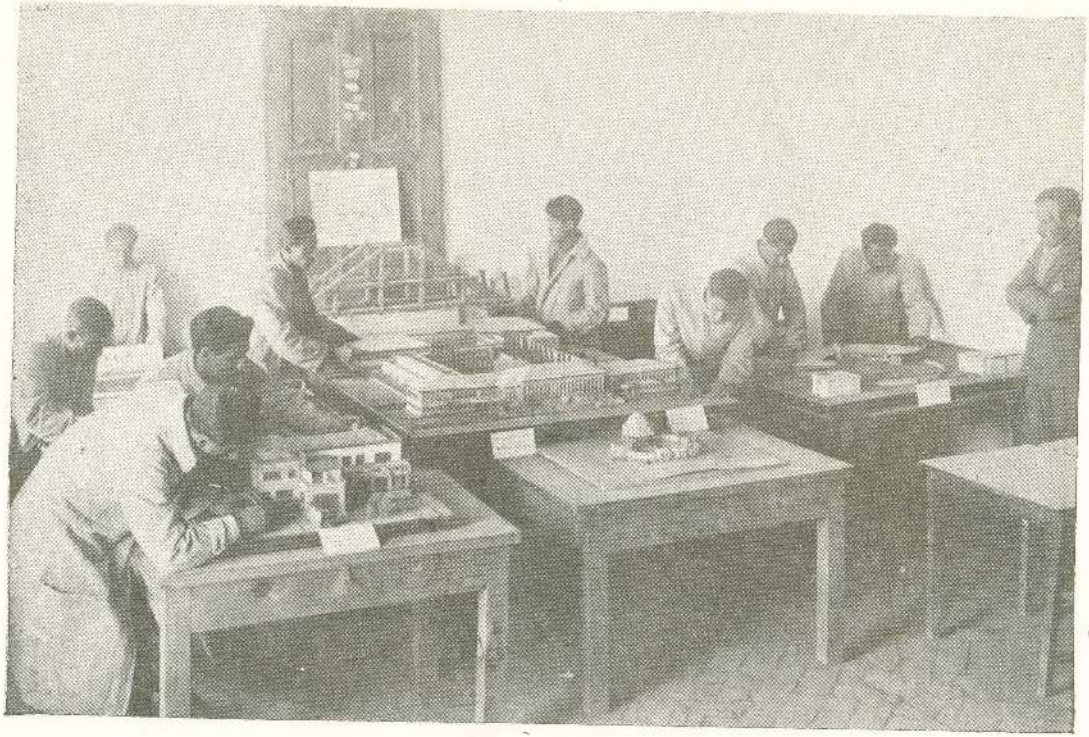
(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف ؛ صنف مهندسی مکتب صنایع در وقت کار

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe de l'architecture en plein travail

(c) ketabton.com: The Digital Library

از کار روائی های وزارت معارف ، شعبهٔ مهندسی مکتب صنایع در وقت ساختن نمونه های عمارات

L'Ecole des Arts et Métiers à Kaboul: Les élèves de la classe de l'architecture en plein travail

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

این بود خلص معلوماتیکه میتوان از مکتب صنایع نفیسه به عرض قارئین رساند، وچون این مکتب از یك طرف مورد توجه مخصوص ذات شاهانه میباشد و از طرف دیگر در راس آن جناب عبد الغفور خان « برشنا » که یکی از جوانان حساس ومطلع این خاك بوده اهلیت دارترین فردی برای این کار میباشند، جا دارند، مید است همچنان که از بدو تقرر خود تطور محسوسی را در تمام شعب این مکتب بوجود آورده اند، در آتیهٔ قریبی مأمولی را که حکومت متبوعه و اولا حساس این وطن ازین قبیل مؤسسات عمده انتظار میبرند بسر آرند.

صنایع ظریفهٔ هم مظهر و تجلی جمال طبیعت وهم معرف ذوق و مهارت افراد بشر است.

« یکی از علمای معاصر »

(c) ketabton.com: The Digital Library

نباتات مشهور و معلومات طبقات الارضی حصص مختلفهٔ افغانستان

بقلم جناب محمد زمانخان متخصص
و مدیر عمومی زراعت

مقالهٔ که در ذیل این سطور درج میباید ، یك قسمت معلومات مفیدی را نسبت بزراعت و اوضاع طبقات الارضی حصص مختلفهٔ افغانستان در بر داشته ، این معلومات را نویسندهٔ محترم در اثر گردش و معاینهٔ شخصی خویش و پارهٔ اطلاعات موثوق دیگر و از روی کتب معتبره فراهم نموده اند ، تنها درین مقاله راجع باوضاع زراعتی و طبقات الارضی ولایت کابل و ولایت مزار شریف و حکومت اعلای میمنه ذکری نیست که انشاء الله تعالی برای سال آینده نویسندهٔ موصوف معلومات آن حصص را نیز گرد آورده ، برای درج سالنامه ۱۳۱۶ حاضر خواهند فرمود . بنابران ذیلاً به ترتیب جغرافیائی حصص مشرقی وجنوبی ومغربی افغانستان را پی هم تذکار مینمائیم . « انجمن »

(c) ketabton.com: The Digital Library

چند کلمه بقسم مقدمه

درجهٔ تمدن و طرز معاشرت انسانها آنقدر ها با استعداد و حاصلات نباتات آن علاقه مندی دارد که از دانستن انواع نباتات و خصوصیات زراعتی یك مملکت میتوان به چگونگی ثروت و صنعت و تجارت آن مملکت پی برد . ساختمان طبقات الارضی یك مملکت نیزبالای نوع صنعت و مشاغلت ملت اثر دارد . مما لیکه درآن از فیض و مساعدت آب و هوای معتدل و بارانهای متواترشرایط نموی نباتات گوناگون فراهم شده است فی الحقیقت ممالکی اند که در تهیهٔ اسباب معیشت و وسایط ترقی ممکنه دست قدرت بآنها کمك زیادی نموده است .

اگرنگاهی به ترقیات صنعت وتجارت موجودهٔ دول متمدن نمائیم می بینیم که کارخانه های بزرگ صنعتی و معاملات مهم تجارتی محتاج بمواد اولیهٔ کار که آنرا مواد خام نامند ، بوده ، تنها ایجاد کارخانه های بزرگ برای یك مملکت کافی نیست ، بلکه مهم ترین همه مسائل مسئلهٔ تهیهٔ مواد خام است که بیشتر ازهمه جلب توجه رامینماید ، حال آنکه اکثر مواد خام که امروز بتوسط آن فابریکه های دنیابحرکت ومحور تجارت عالم برآن استوار است مدعا از انواع مواد حیوانی ونباتی بوده چون زندگی حیوان نیز بحیات نبات منوط است ، میتوان گفت که اساس ترقی موجودهٔ تجارتی دنیا تهیهٔ مقادیر بزرگ مواد نباتی بوده ترقی امور زراعتی یك مملکت منتج بترقی امور صنعتی و تجارتی آن مملکت میگردد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطن عزیز ما افغانستان ازجهت اینکه درمنطقهٔ متعدلهٔ کرهٔ ارض واقع بوده وسایط نموی اکثر نباتات در آن مهیا است، ازمالکی است که از نقطهٔ نظر زراعت خیلی مهم بوده مساعی که در توسعهٔ امور فلاحتی درین خطهٔ پاك از توجهات حکومت ترقی پرور ما بعمل می آید ذرایع فلاح وآرامی هموطنان مارا تهیه خواهد نمود .

نباتاتیکه بحالت طبیعی دریك منطقه دیده میشوند نباتاتی اند که ازتوسعهٔ زرع آن فوائد بزرگی به انسان رسیده زحمات انسان به هدر نخواهد بود . بالعکس آن قسم نباتاتیکه مصنوعاً از یك محیط دیگرداخل یك وطن کرده میشود ازلحاظ مخالفت آب و هوا یقین کلی نیست که از ترویج زرع واعتیاد مصنوعی آن بمحیط وطن نتیجهٔ مثبتی ازان گرفته شود .در یك ناحیهٔ زراعتی که آب و هوای مخصوصی دارد تنها آن نوع نباتات را درآن زرع باید نمود که بحالت طبیعی درآن ناحیه دیده میشوند . مثلاً آب وهوای قطغن و بدخشان برای زرع پنبه ، کوکنار ، بادام و غله جات مستعد است ازهمه پیشتر باید دران نواح زراعت اقسام نباتات فوق را ترقی بدهیم . لهذا برای دانستن خواص زراعتی یك زمین و شرایط آب و هوای آن اول ترازهمه باید دانست که نباتات طبیعی ومشهور آن زمین کدام اند . درین نگارش بحث ما بالای این نکته مهم که (نباتات مشهور افغانستان کدام است) بوده امید میرود که زحمات ما منتج به استفادهٔ قارئین محترم گردیده بیحاصل نماند . ضمناً بعضی معلومات طبقات الارضی نیز درمقالهٔ هذا تحریر میشود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ حصص شمال شرقی افغانستان

ترکیب کیاوی وخواص طبیعی وساختمان طبقات الارضی یکحصه زمین آنقدر ها بالای تفریق وتعیین نباتات آن اثرانداز است که بدون دانستن مسائل فوق استعداد وقابلیت زراعتی آن زمین را فهیدن مشکل است. یکی ازعوامل مهمهٔ حیات نباتات یك ناحیه شرایط آب وهوای آن ناحیه است که نوعیت وماهیت نباتات آن را بدون دانستن آب وهوا نیز کسی فهمیده نمی تواند: لهذا پیشتر از تشریح اقسام نباتات لازم است راجع به اوضاع طبقات الارضی چیزی بنویسیم.

نواحی قطغن وبدخشان:

از نقطهٔ نظر طبقات الارضی نواحی قطغن وبدخشان را مربوط به تشکیلات دورهٔ جدید (Nléogéne) که متعلق بزمانهٔ ثالث Tertiaire است دانسته در خصوص قابلیت و قوهٔ زراعتی اراضی حصص فوق چون هرکدام آن بحصه های متعدد ومختلف طبقات الارضی منقسم است، معلومات کافی که همه را دربر گیرد داده نتوانسته اینقدر گفته میتوانیم که دورهٔ نیوژن بدو حصه منقسم است: ـ (۱) میوسن Miocène و(۲) پلیوسن Pliocène. ساختمان طبقات الارضی بدخشان متعلق به طبقهٔ هلویسیان میوسن Helvétien de miocéne است لهذا عموماً اراضی بدخشان از (فلن Fluns) یعنی طبقهٔ های رنگ های آهکی Grés et Conglomérats تشکیل یافته که بعضی اوقات دانه های آن باهم چسپیده بصورت گوله های نمك خصوصیت دارد چنانچه نمك زار بدخشان شاهد آن است. اراضی بدخشان برای زراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نباتات تجارتی از قبیل گندم وکوکنار ولبلبوی قندی واقسام دیگر غله جات خیلی مستعد است . از نقطهٔ نظر طبقات الارضی اراضی قطغن با اراضی بدخشان با بعضی استثنا آت محلی مشابه است و از عهد میو سن Miocene محسوب میشود . ترکیبات طبقات الارضی شهر خان آباد و اطراف آن نیز مانند بدخشان ازحیث خواص تحت‌الارضی بطبقهٔ (هلویسیان میوسن) متعلق ودارای ریگهای آهکی ونمك زار است . رنگ نمك مذکور خاکی بوده ضخامت آن تقریباً بده متر میرسد .

ازحیث زراعت در ولایت قطغن و بدخشان دو قسم زراعت دیده میشود : یکی زراعت طبیعی که به آب باران بعمل آمده بواسطهٔ رود بار آب یاری نمی شود و آن را زراعت للمی می گویند . و دیگری زراعت مصنوعی که آبیاری آن ذریعهٔ انسان بعمل آمده بدون دادن آب رودبار امکان پذیر نیست که زراعت آبی نام دارد .

علاقه جات مربوطهٔ قطغن :

در خان آباد حصهٔ للمی کاری به نسبت آبی کاری زیاده تر است. لاکن زراعت آبی کاری رو به ترقی است . للمی کاری بدخشان عموماً بالای تپه ها بعمل می آید و آبی کاری آن درمیدان ها می شود . در میدان های آبی گندم و جو و برنج لك و باریك و ماش و جواری و نیشکر و پنبه و زغر و حنا زرع می شود .

زراعت سبزیکاری نیز معمول است . لاکن شالی کاری زیاده تر است . در اراضی للمی : گندم ، جو ، نخود ، کنجد ، زغر زراعت میشود . چیز یکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم است فالیز للمی خربوزه و تربوز است ؛ خربوزهٔ للمی که بزمین های وسیع (ده ویران) زراعت میشود نسبت بمقامات دیگر خوب تر وناز کتر وشیرین تر میباشد. درنواحی خان آباد اراضی جنگلی که بالتدریج ذریعهٔ اهالی به اراضی زراعتی تبدیل شده میرود زیاد است . لا کن محلا تیکه در آن جنگل های طبیعی و درختان قوی دیده می شود ، امید است بتوجه حکومت ترفیخواه ما بتوسیع و ترقی آن بیشتر پرداخته آید . در خان آباد از قبیل فوا که توت و گیلاس و زرد آلو و آلوچهٔ کوك سلطانی و بهی و آلو بالو و سیب و ناك و عناب وسنجد یافت می شود. لا کن مقدار سیب وناك اندك است . امیداست در غرس اشجار مذکور و تربیهٔ آنها توجه بیشتر کرده شود .

برنج باریك خان آباد مشهور است . درین اواخر از فیض توجه حکومت متبوعهٔ ما زراعت پنبه و کوکنار در نواح قطغن و بدخشان ترقی زیادی نموده است و بهزار ها خروار تخم پنبه رایگان ذریعهٔ بانك ملی باهالی توزیع و زرع پنبه عملی شده است .

در بغلان که برای زراعت لبلبوی قندی از حیث داشتن آب وافر و حرارت کافی و میدان های زراعتی وسیع خیلی مساعد است لبلبوی قندی جنس چکسلواکی و آلمانی بقسم تجربه زرع شده و نتیجهٔ محصوله اطمینان بخش بوده است. مقدار قند در لبلبوی مذکور هژده و نیم فیصد بوده برای اینکه تعمیر فابریکهٔ قند مفید ثابت شود خیلی اطمینان بخش معلوم می شود .

نقشهٔ (تکیو متریك) بغلان نیز ذریعهٔ وزارت تجارت گرفته شده شرائط موقعیت بغلان برای زراعت لبلبوی قندی و تعمیر فابریکهٔ قند سازی که حصهٔ بزرگ احتیاجات قند مملکت را رفع کرده میتواند خیلی مساعد است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

در ده ویران و شوراب با اینکه ماش و شالی و جواری و دیگر انواع نباتات بطوریکه لازم است میروید اما چنانچه بیشتر ذکر نمودیم مخصوصاً قالیز کاری و خربوزه های آنجا از قبیل قندك و امیری و بخشی بیگی و تاش محمد کوسه و غیره شهرت تامی دارد .

اندراب :

مابین دهات اندراب و سمندان سنگ های ساقی یعنی گرانیت Granites که سنگ خارا نیز نامیده می شود بمقدار زیاد موجود است . در بین گرانیت ها یمذکور سنگ های سلیت Shiste به ضخامت یك دسی متر تا چند متر مشاهده میشود .

به نزدیك سمندان سنگ سلیت و سلیت ابرك دار به استقامت جنوب و مغرب بمقدارمهم بملاحظه رسیده است . درسنگهای سلیتی‌مذکور بقایای حیوانی دیده نمی شود . علاوه براحجارفوق یك گونه سنگ دیگر نیزدیده شده است که ریولت نام دارد و اجزایش کوارتز Qwartz (لعل بدل) و آرتوز Orthose و البیت Albits است . دراراضی اندراب کانگلو میرا Conglomérats یعنی ریگ و سنگ که بواسطهٔ آهك با هم عجین شده زیاده است و اگر اجزای اراضی مذکور ریزه باشد زراعت اشجار مثمر وغیره نباتات نتیجهٔ خوب میدهد .

ارتفاع محال اندراب (۵۶۲۰) فت وحرارت تابستانش ۹۵ درجهٔ فارن هایت است . خوست و فرنگ و خنجان ورباط نوبهار و رباط دشت شیر وتل میرغاز رباط های مشهور و جاهای صیفیه بشمار میرود ، تل میر غازی بسیار سرد و

(c) ketabton.com: The Digital Library

بالای آن حوض مصفا و در ختهای بسیاری است . در قشلاق سراب اندراب چشمهٔ موجود است که از بدایع طبیعت و آبش جوشان است که تخم مرغ را در ظرف چهار دقیقه می پزد .

در املاك آبی آن : گندم ، جو ، شالی ، برنج لك ، جواری ، باقلی ، ارزن ، مشنگ ، شاخل و شرشف زراعت می شود . در زمین های للمی آن گندم للمی و جو و نخود للمی میکارند . لیکن املاك آبی اندراب به نسبت للمی آن بیشتر است . زراعت للمی اندراب مانند للمی کاری خان آباد و نواح آن حاصل فراوان نمیدهد .

اندراب سیب وناك بسیار خوب و انگور و چهار مغز و زرد آلو وشفتالو و توت و خربوزه و تربوز وافر دارد ، آلوچه کوك سلطانی ، آلوبالو بمقدار کمتر موجود است . اهالی اندراب اکثر از زراعت کسب معیشت می کنند ، هوای اندراب سالم و حتی به اندازهٔ کابل تخمین کرده می شود ، آب آن بسیار خوشگوار است . در مقامات بلند اندراب پیاز و سیر کوهی وروآش وشقاقل وپسته وبادام تلخ وسمارق وقوزه فرنی وکدوگك که اهالی آنرا جوش داده و نمك زده مانند کچالو میخورند موجود است هنگ (انگوزه) که نباتیست طبی نیز پیدا میشود . بتهٔهنگ ازده تابیست سانتیمتر اززمین بلندشده برگهای طویل و برش دار دارد ، از دور بوی بتهٔ مذکور محسوس میشود . اهالی بتهٔ مذکور را از حد ساقه قطع نموده بدور حصهٔ مقطوع سنگها را میگذارند تا محفوظ مانده ازحصهٔ قطع شده لعابی می برآید نصواری رنگ که در اثرتماس هوا منجمد شده قابلیت جمع شدن را پیدا میکند . مادهٔ نصواری رنگ مذکور هنگ است که بمقابل بسا امراض معدوی خصوصاً کرم معده و کرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

روده خیلی مجرب است ، در اندراب ومربوطات آن چمن های خوب و علف زار های مهم نیز موجود است که برای تربیهٔ حیوانات اهلی مفید میبا شد . شهرت اسپ های اندراب نیز از همین حیث علف زار های وسیع کوهستاناتش می بـا شد .

خوست و فرنگ :

خوست از چهار طرف محدود بکوه ها بوده خودش نسبتاً در زمین پست واقع شده است هوایش چندان خوشگوار نیست درسردی سرد و درگرمی خوب گرم بوده ارتفاعش از سطح بحر (٥٤٥٠) فت میبا شد لاکن چیزیکه مهم است این است که دراطراف و نواحش جنگلهای ارچه و دولانه و پشال زیاد است . درفرنگ جنگلهای مذکور کمتربنظر میآید لیکن آب وهوای فرنگ نسبت بخوست خوبتر و مرغوب تر وارتفاعش ازسطح بحر (٥٨٥٥) فت است . درخوست و فرنگ زراعت للمی موجود نبوده هر چه است آبی است . جو وگندم وشاخل وارزن و شالی و برنج لك ورشقه در آنجا زرع میشود . توت ، گلاس ، زرد آلو ، شفتالو ، انگور، سیب وچهارمغز بمقدار زیاد و بهی بمقدار کم موجود است .

غوری :

درجهٔ حرارت غوری درتابستان (٩٩) فارن هایت (١) و بلندی دهنهٔ غوری (٢٥٠٠) فت است . اکثر اهالی غوری زراعت پیشه انـد . سرتاسر غوری آبهای جاری دارد و در اراضی آن عموماً گندم وجو ، ارزن ، باقلی و مشنگ

(١) مقیاس یامعلوم کننده درجهٔ حرارت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاخل و پنبه و برنج باریك وغیره میروید ازقسم میوه : انگور ، سیب ، توت ، ناك ، زردآلو ، شفتالو ، تربوز ، خربوزه یافت میشود ، پسته وبزغنج وهنگ نیزداردکه اهالی آن راجمع نموده تجارت میکنند . آب وهوای غوری نهایت خوشگوار ، اما هوایش در تابستان نهایت گرم است و پشهٔ بسیاری دارد که مضرت که آن بدرجهٔ است که خون اسپ ها را مکیده آنها را ضعیف ولاغر میسازد . بغلان از نقطهٔ نظر زراعت وانواع نباتات باغوری مساوی است لا کن شالی کاری برنج باریك دران زیاده تر میباشد .

دوشی و کیله گی و تاله وبرفك :

ارتفاع تاله وبرفك از سطح بحر (٤٣٣٠) فت است. زراعت دوشی و کیله گی و برفك بازراعت غوری مشابهت دارد اما در دوشی برنج لك خوبتر میشود . قرب دوشی طبقات آهکی وتباشیری دیده میشود .

حضرت امام صاحب :

حرارت موسم تابستان این ناحیه ١٠٤ در جه فارن هایت است . املاك للمی کاری در ینجا معمول نبوده از جملهٔ مزروعات آبی کاری جو ، گندم ، شالی ، جواری ، ماش و باجره ، زغر و رشقه و نخود وکنجد وپنبه و غیره انواع تر کاری و فالیز تربوز و خربوزه است .

از اقسام فواکه مشهور ، توت ، زردالو ، شفتالوی بسیار و انگور اندك موجود است . به نزدیك در پای آمو به علاقه حضرت امام صاحب جنگل بزرگی است که تقریباً ٦٠ کیلو متر طول و از ٣ تا ٦ کیلو متر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض دارد . در میان جنگل مذکور شکار آهو و گوزن و شیر و مرغ دشتی و خرگوش و غیره ممکن است .

قندوز :

در موسم تابستان حرارت شهر قندوز و نواحی آن به ۱۰۳ درجه فارنهایت می رسد . مثل شهور یکه میگویند: گنه می «مرکجواهی قندوز برو» ازحقیقت عاری است زیرا که قندوز از نقطهٔ نظر موقعیت و خوبی آب وهوا وقابلیت زرع اراضی خیلی جالب توجه است . قندوزکهن مدعا از قلعهٔ کهنهٔ است که در جای بلندی واقع بوده ، در سه طرف آن خندق ها وعلایم برج های کهنه ودروازه ها و بالا حصاربه نظرمیرسد . ونهر (کورتیپه(مشهور بسیاه آب از بین قلعهٔ وبالا حصار مذکور میگذرد و با آب خان آباد متصل شده بدریای کلان یکجا میشود . لاکن فی الحال از توجهات حکومت ترقی پرور ما شهر جدیدی در قندوز تعمیر شده که دارای جاده های وسیع ودکان های جدید وعمارات متعددی میباشد .

آیندهٔ عمرانات شهرجدید قندوز روبترقی است . اراضی قندوز برای زراعت هرگونه نباتات خبلی مستعد است . واملاك مذکور آبی است ، زمین للمی در قندوز پیدایش ندارد . در قندوز یك نهر از دریای خان آباد و دو نهر ازدریای غوری آمده اراضی آن را آب میدهد ، درقندوز موسوم باغی بیاغ چهل دختران موجود است که باغ مذکور خیلی قدیم و متعلق به دولت بوده دروسط خودصفهٔ وسیع دارد که وسعت آن ۳۰متر بوده و ۱۰متر ارتفاع آن است .

ازقسم غله جات گندم آبی وجو وجواری و برنج میکارند وحاصل فراوان میبردارند . علاوه بران در زراعت نخود وکنجد و پنبه وبعضی ترکاری ها نیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشاغلت میورزند . زراعت پنبه درقندوز روبه ترقی است . اقسام میوه نیزدرقندوز یافت میشود مثلاً انگور بسیاراعلی وسیب و وناك وانجیروخربوزه وآلوچهٔ کوك سلطان وتوت وغیره . به لحاظ اینکه املاك وآب وهوای قندوز برای زراعت بسیار قابلیت دارد ، زراعت این ناحیه نیز ترقی زیادی حاصل خواهد نمود ، قندوز ، جنگلهای متعددی دارد یکی ازجنگلهای آن شرقاً واقع بوده ۸ کیلومتر طول و۸ کیلومتر عرض دارد . بطرف شمال قندوز دوجنگل دیگری است که یکی ۱۶ کیلومتر در۳ کیلومتر است ودیگرآن ۱۰ کیلومتر دره کیلومتر ، در جنگلهای مذکور شیر و شغال و گرك و مرغ دشتی و مرغابی وقاز ولگ لگ و روباه بکثرت و جود دارد . علاوه بران در جنگل کلان که تا رود آمو امتداد یافته است گوزن هم دیده شده است . بلب دریای خان آباد درنواحی قندوزشکارسگ آبی نیزبعمل میآید. ماهیان بزرگ حتی بوزن دوازده سیر (۸۰ کیلومتر) هم دردریای خان آباد شکار میشود.

درکوه (قره ماتور) که بین قندوز و بغلان واقع است ، جنگل پسته موجود است.

تالقان :

موضعی است. وسیع و آب هوای آن متعدل است . باوجود یکه در زمستان چند دفعه برف هم میبارد لاکن به زودی آب شده اثری ازآن باقی نمیماند . آب های جاری و باغ های متعدد و میوه های زیاد دارد . باغ مشهورو وسیعی دارد که انواع اشجار در آن موجود و دارای حوض های مصفا است . به نزدیك تالقان دریائی عبور میکند .

زراعت نواحی تالقان دو نوع میباشد . یکی آبی و دیگری للمی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

در املاک آنی اکثر شالی کاری میشود ، جو کمتر زرع میکنند ، جواری و گندم و ماش میکارند . در اراضی للمی جو و گندم و زغر و ارزن و فالیز خربوزه و تربوز و پنبه و کنجد زرع میشود . لاکن خربوزهٔ تالقان بهتر و اعلی است .

دراطراف قریهٔ تالقان کسب عمومی اهالی دهقانی است . یکی ازمربوطات تالقان موضع نمک آب است که بقرب آن یک جنگل ارچه و بادام تلخ وزرشک وغیره موجود است . زرع گندم للمی وجو و زغر و فالیز کاری در انجا رواج دارد .

کلفگان :

موضع دیگری است که از نواحی تالقان محسوب و ٤٠ کیلومتر دورتراز تالقان بحصهٔ شمال واقع است ، هوای کلفگان سرد و لطیف است و آبهای آن از چشمه هاست . زراعت این موضع للمی است و جو گندم و زغر و فالیز کشت میشود . متأسفانه باوجود استعداد زمین وخوبی هوا غرس اشجار درین ناحیه بقدر کافی نشده است .

فرخار و ورسیج :

این دو موضوع علاقه داریهای مربوط حکومت تالقان است . درجهٔ حرارت این دومقام ۹۲ درجهٔ فارن هایت است . فرخار آب وهوای خوب وبکلبل مشابهت دارد ارتفاع آن از سطح بحر تقریباً ٤٤٥٠ فت وبفاصلهٔ ٤٠ کیلو متر از تالقان واقع است . کوهای فرخار دارای جنگلهای پسته و بادام تلخ و ارچه و ارغوان و بید وگز و زرشک است . شکار آهو نیز درنواح فرخار ممکن است . درخت سیب وزردآلوو گیلاس وشفتالو و تاک و انگور وچهار مغز و سنجد

(c) ketabton.com: The Digital Library

و آلوچه و بهی به تعداد کافی در قرغار موجود است . املاك قرغار آبی و للمی است و مزروعات آن گندم و جو و ارزن و زغر و نخود وشاخل و شالی است .

ورسج نیز آب و هوای مرغوب دارد و میوه های خوب درآن جا پیدا میشود . در نواح ورسج درهٔ موسوم به درهٔ (طرشت) موجود است ؛ از طرف مغرب درهٔ مذکور آبی می آید که آبشار مرتفع و ترگی را تشکیل میدهد که برای فابریکهٔ برق اهمیت زیادی دارد .

کوههای ورسج دارای جنگلهائی است که در آنها ارچهٔ سرخ و یخمن و بمقام دره کتو وبیوا سفیدارهای کلان و قوی تر ازچنار بسیاراست . مرغابی زیاد در ایام سرما در حوضهای ورسج شکار می شود . یك گونه لالهٔ سفید هم در ورسج موجود است که اهالی بیخ آنرا که مشابه به پیازاست جوش میدهند و بعد ازان آنرا پوست کرده میکوبند تا که برنگ نشائسته قوام گیرد . مادهٔ نشائسته رنگ مذکور را بعد ازان در شیر جوش میدهند ، یك خوردنی شیرین وخوش مزه ازان مانند شیر برنج وعسل تعمل می آید . علاوه بر آن کرفس و سمارق قرنی نیز در ورسج پیدا میشود . اهالی ورسج اکثر بدهقانی مشغول اند . للمی کاری شان کم وزراعت آبی شان زیاداست جو و گندم وباقلی ومشتنگ میکارند . فواکه درینجا به نسبت فرخار کمتر است .

نهرین :

درموسم تابستان حرارت نهرین ۹۸ درجه است . موقعیت و آب وهوای مرغوبی را داراست ، جنگلهای پسته نیز زیاد دارد لاکن بادام درجنگلهایمذکور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندك است ، اراضی اکثر للمی و یکمقدار کم آن آبی است . درهٔ خواجه هجران یکدرهٔ تنگی است که بمسافت ۱۰ کیلومتر دورتر از نهرین وقوع داشته دارای یك معدن زوغال سنگ است ، زمین های خواجه هجران با لعموم للمی و کمی از آن آبی است .

چال واشکمش :

اراضی وسیع وچمن های بسیار و علف زارهای خوبی درچال واشکمش موجود است ، جنگلهای ارچه و دولانه و بادام کوهی و پستهٔ زیاد نیز دارد ، اراضی مذکور زیاده تر للمی است و کمی آبی . دراراضی مذکور گندم وجو و زغر ، نخود و شالی وپنبه و جواری میکارند . از قبیل میوه ها : توت ، زرد آلو ، انگور وسیب یافت می شود ، شفتالو و خربوزه و تربوز نیز موجود است .

علاقه‌جات مربوطهٔ بدخشان :

بدخشان یکی از علاقه جات مشهور افغانستان است که بسمت شمال مشرقی واقع بوده دریای پنج که دریای آمویه نیز نام دارد ، بجوار آن جریان دارد . در بدخشان اقسام پیدا وار مهم گندم و جو ونخود وباقلی و کوکنار و زغر و کلول و مشنگ و ارزن بعمل میآید . حصهٔ اراضی للمی کاری زیاد است و دربعضی مواضع اراضی آبی نیز دیده میشود . اما امتیاز مهم اراضی بدخشان این است که در زمین های للمی آن تقریباً هر گونه نباتات زراعت شده میتوانند و هر رقم غله و هر قسم میوه خصوصاً درجرم و بهارك و زردیو و اشکمش و شغنان موجود است ، در بهارك و رستاق سیب آن شهرت زیادی دارد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازحیث آب وهوا ، بدخشان دارای جمع شرایط مطلوبه بوده هوایش سالم و آبش خوشگوار است . بنابران درین منطقه امراض کمتر دیده میشود ، و مواشی از هرنوع مثل بز ، وگوسفند و اسپ و غیره تربیه می شود ، گو سفند رقم (کدك) در بدخشان مشهور وبه نسبت قطغن زیاد تر است .

بدخشان دارای کوهستان های زیاد است خصوصاً در اطراف شمالی و جنوبی خود ، لهذا مواضع برف گیر وسرد بسیار دارد .

ازقسم معدنیات ، بدخشان شهرت زیادی دارد . معدن لعل و لاجورد و چودن و سرب و گوگرد درآنجا موجود میباشد .

در محال راغ و یفتل و در واز زیره که پیدا وار خیلی باقیمت است و جود دارد . و در نواحی رستاق و در واز عموماً پسته و بزغنج زیاده تر است .

دربدخشان خصوصاً درعلاقهٔ در واز گرگ ور وباه و سیاه گوش و خفك زیاد موجود بوده پوست آن از جملهٔ اشیای تجارتی باقیمت بشمار میرود ، کبك و چرده در تمامی مربوطات بدخشان خصوصاً در حدود کشم و درائم بسیار شکار میشود . درحصص هموار جرم افسنتین و درحصص بلند آن شقاقل بمقدار زیاد موجود است ، نباتات مذکور درطب اهمیت زیادی دارد .

بنفشه و سمارق در جمیع نقاط بدخشان دیده میشود . زرشك و قره قات نیز در ملحقات بدخشان خصوصاً در زر دیو زیاده تر موجود است . ممیره که برای امراض چشم خیلی مفید است در پامیرات و بروغیل و زر دیو وشغنان و وشیوه وافر است . و گیاه ریوند هم به نظر میرسد .

درتمام نقاط بدخشان گیاه (گور) نیزموجود است که برای معالجات طبی خیلی مفید ثابت میشود . چیزیکه مهم است این است که در بدخشان و نواح

(c) ketabton.com: The Digital Library

آن اراضی قابل اصلاح که بعد از مصرف و توجه لازمه قابلیت زراعت را پیدا کنند زیاداست و مادر اینجا مشهورترین مواضع آن را تحریر میداریم :

۱ : درموضع بهارك جائیست که مشهور بدشت تفراخ بوده تقریباً ۱۰ کیلومتر طول و۷ کیلو عرض دارد ، وآوردن آب ازدریای (وردوج) برای مزروع ساختن اراضی مذکور امکان پذیر میباشد .

۲ : در مقام جرم یك دشت به نزدیك شاه نا صر مشهوربدشت (نیولج) معروف است که اراضی هموار و مرغوب دارد و از رود (یزغس) بر آن آوردن آب ممکن است . در تحت آب مذکور اگر آورده شود تقریباً از ۱۰ تا ۱۲ هزار جریب زمین آباد و قابل الزوع میشود .

۳ : در اشکاشم زیاك نیز دشتی است که آب هم دارد اما قدری توجه لازم است که جویش وسیع تر و آبش زیادهٔ تر شود .

٤ : در مشهد کشم دشتهای فراخی است که آب وافر هم دارد و در تحت آبها یمذکور گنجایش آبادی زیاد است .

حصهٔ طبقات الارضی بدخشان متعلق به عصر نیوژن وسطی است Néogène moyen که بطور صریح تر بنام دوره (پلیوسن Pliocène) یاد میشود . چنانچه طبقات نمك بدخشان این نظریه را باثبات میرساند

در بعضی جاها اراضی دشتی و ریگی که در آن سنگریزه های زیاد موجود است دیده میشود که مخصوص نیوژن علیا Néogène supérieur است که بطور صریح تر بنام میوسن Miocène یاد میشود . ودراکثر جاها اراضی از آهك ریگی (یعنی ریگ و آهك بلهم عجین) ساخته شده است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اینچنین اراضی متعلق به نیوژن وسطی یعنی پلیوسن میباشد.

اراضی نیوژن یا جدید با شرط بودن آب بجملهٔ اراضی حاصل خیزوقابل الزراعت محسوب است. چنانچه اراضی بدخشان وملحقات آن این نکته را روشن وثابت میسازد.

مرکز بدخشان فیض آباد است که ۴۵۰۰ فت ارتفاع دارد و هوای تابستان آن ۱۰۰ درجهٔ فارن هایت بوده زراعت فیض آباد تماماً للمی کاری است اما فواکه واشجار هم دارد.

ناحیهٔ (ارگو) که ۵۹۳۰ فت بلندی دارد وهوایش به نسبت فیض آباد سرد تراست، اراضی بسیار حاصلخیز دارد. اکثر للمی کاری دران مروج است. گندم للمی را اکثر درمیزان وکمتر درحمل ثور وجوزا میباشند وتخود وزغر وفالیز تربوز وخربوزه را نیز طور للمی میکارند، و حاصل آنرا درماه سنبله ومیزان میبردارند. در ارگو فواکه کمتر است، هوای ارگو سرد وبرف گیر میباشد.

درهٔ یفتل که از مربوطات فیض آباد است، املاك للمی که دران گندم وجو زرع میگردد زیاد دارد و زراعت آبی کمتر. آبادی فیض آباد هر خصوص غله ازنواحی یفتل و ارگو ودرائم است.

کشم و درائم و تشگان:

ناحیهٔ کشم از موقع کیلفگان بفاصله ۳۶ کیلو متر بسمت شرقی واقع است و ۴۲۸۰ فت ارتفاع دارد وهوای خوب وسالم وفواکه مرغوبی را داراست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توت وزرد آلوی آن از همه جا بهتر است ، زراعت جو وگندم وزغر وغیره نیز مروج است .

موضع مشهد بمسافهٔ ۱۲ کیلو متر از کشم دور تر واقع است و در از منهٔ سابق اراضی مزروعه و حاصلخیزی رادارابوده است . کنون بواسطهٔ بی اعتنائی اهالی به جبه زارها وچمن زارها وجنگلها تبدیل شده است . امید که از توجه حکومت بزودی اصلاح و دوباره باراضی مزروعی تبدیل داده شود .

ناحیهٔ تشگان :

درمیان درهٔ واقع است که درآن دریا جریان دارد و دو طرف درهٔ مذکور درخت ها وآبادی دیده میشود . هوایش برای زراعت مناسب است اما اراضی که درآن کشت وکارشود بمقدارکافی موجود نیست ، درائم ناحیهٔ دیگری است که نسبتاً زمین های مزروعی خوب تری دارد . لاکن اکثریهٔ آن بصورت جبه زارهائی بوده هوای خوب ندارد ، درجبال درائم پیازوسیرکوهی هم موجود است . زراعت درائم به نسبت زراعت تشگان مهم تر وزیاده تراست ، در تشگان و درائم وکشم علاوه بر گندم و جو و فالیز کاری و شالی کاری و زراعت پنبه و نخود و ماش و شرشف و شلغم نیز مروج است توت و گیلاس و زردآلو و آلوچه و آلو بالو وآلو بخارا و سیب وناك و انار و بهی و انگور و خربوزه و تربوز نیز در محلات مذکور پیدایش دارد و فواکهٔ مذکور به فیض آباد برده می شود .

ناحیهٔ راغ :

در راغ املاك للمی زیاده و املاك آبی کمتر و اراضی مذکور حاصل خیز است ، جو و زغر و ارزن و کنجد بصورت للمی زرع می شود . از جملهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکاریها شلغم و ترب نیز دارد . در قشلاق یا وان که مربوط به راغ است و آب از دریا بزمین های شان میرسد ، توت ، زردآلو ، شفتالو ، خربوزه ، تربوزنیز یافت میشود ، و در قشلاقهای دیگر که زراعت شان للمی است فواکه نیست ، لاکن درخت های بید و عرعر دارد .

مال داری و تربیهٔ حیوانات نیز در راغ مروج است و از شیر آن روغن ، فروت کشیده تجارت آن را به فیض آباد می کنند .

علاقهٔ جرم :

علاقهٔ جرم بفاصله ٤٨ کیلو متر از فیض آباد دور و بجنوب آن واقع است و ارتفاعش ٥٦٥٠ فت است . اراضی وافر وهوای مرغوب و آب و هوای سرد دارد ، زراعت اهالی جرم اکثر گندم و کو کنار وزغر است . در بین جرم در یای کوکچه که اهالی در آن زرشوئی می کنند ، روان است . اشجار و باغت کثیری در جرم دیده می شود . فواکهٔ لذیذی دارد مثلاً توت و زردالو و سیب و ناك و شفتالو و گیلاس وآلو بالو وچهار مغز وآلوچه و شاه توت و غیره میوه ها در آن بسیار است . انگور و خربوزه و تربوز آن کمتر است و اراضی آن خیلی حاصلخیز میباشد . ناحیهٔ جرم آبشار های زیاد دارد .

یکی ازعلاقه جات ملحقهٔ جرم درهٔ خاش است که تقریباً بفاصلهٔ ٢٤ کیلو متر از جرم دور تر بالای کوهی واقع بوده ٧١١٠ فت ارتفاع و آب و هوای سردی را دار است . اشجار میوه دار ندارد و تنها درخت بید و سفیدار در آنجا موجود است. زراعت شان گندم وجو است وللمی کاری به نسبت زراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

آبی زیاده تر بوده مرغزار ها و چمن ها و چراگاهای خوبی را مالک است . زراعت کوکنار نیز رواج دارد .

درتنگاب وردوج که یکی ازملحقات جرم محسوب است جو و گندم و باقلی و ارزن و مشنگ و کلول در برج حمل و ثور زرع می شود .

بهارك و درهٔ زردیو :

بهارك بارتفاع ۵۵۰۰ فت و به مسافهٔ ۱۲ کیلومتر راه دور از میجوج زردیو بیك مقام مرتفع وسبع و آب و هوای خوش واقع است . دریای زردیو در عرض راهش دیده می شود و علاوه بر آن براه مذکور یك جنگل زرشك وسیاه خار ودیگر درختان جنگلی نیز موجود است . در جنگل مذکور خوك نیز دیده می شود . علاقهٔ زردیو شمالاً و جنوباً واقع بوده آبریزه اش از سرغلان ویا غرده می آید . در بهارك و زردیو توت وزرد آلو و شفتالو و آلو بالو و بهی و سیب و انگور و ناك بسیار خوب پیدا می شود . توت و گیلاس آن در آخر ماه جوزا پخته می شود ، در سرغلان تنها چهار مغز حاصل می دهد و دیگر فواکه ندارد ، و ممکن که دیگر فواکه نیز در آنجا در صورتیکه غرس اشجار آن شود بحاصل برسد .

گندم وجو وشالی در بهارك کمتر می شود ، اما زراعت کوکنار زیاده تر است ودر سرغلان بنابر سردی هوا زراعت کوکنار ممکن نیست لاکن گندم وجو و ارزن و باقلی بیشتر است .

زیباك :

ارتفاع زیباك ۹۲۵۰ فت است . از زیباك تا اشکاشم ۳۶ کیلومتر مسافه

(c) ketabton.com: The Digital Library

است . بنابر سردی هوا و باد های مختلف اکثر محصولات این علاقه تلف می شود . فواکه درآنجا پیدا نمی شود و تنها درخت بید و عرعر وسیاه خار یافت می شود .

اشکاشم :

این علاقه ۹۴۰۰ فت ارتفاع دارد و ۲۰ کیلومتر از زیباک دور است . در اشکاشم یکدشت کلان بزیر قشلاق ترت قابل آبادی است در اشکاشم گندم وجو وتنبه و زغر میکارند .

واخان :

هوای واخان سرد است و برف و باد بسیار دارد . به ایام تور و جوزا اهالی آن مشنگ و گندم وجوو باقلی و کلول میکارند و دراخیر ماه سنبله ومیزان حاصل می بردارند . اکثرچون بارندگی زیاد باسردی شدید مصادف گردد حاصلات اراضی اکثر تلف می شود .

پامیر خورد :

که شرقی وغربی افتاده علف زار ها وچرا گاه های بسیار درینحصه موجود است . لیکن کشت و زراعت و درخت مطلقاً دیده نمی شود چون برف وسردی زیاد دارد امکان ندارد که درخت به پختگی برسد وهمچنین زراعت غله جات لاممکن است .

مقام شور خورد اولین منزل پامیرات و ۱۲۶۵۰ فت ارتفاع ورود باری دارد که بدو طرفهٔ آن درخت های طوس و بید جلب توجه را مینماید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنگر ، منزل دومین آن است که ۳۵ کیلو متر از شور خورد دور تر واقع و ۱۲۹۲۰ فت ارتفاع و موقعیت وسیع و چمن های بسیار را مالك است . بعد ازلنگر محل (بزای گنبد) است که درآن هفت گنبد دیده میشود . اراضی وسیع و چمن های کلان دارد .

اندمین :

منزل چهارم پامیر است که ۱۳۸۰۰ فت ارتفاع دارد و بفاصله ۴۵ کیلومتر ازگنبد دورتراست خود اندمین بیك مقام وسیع در یکدشت وسیع و چمن های زیاد واقع است .

پامیر کلان :

پامیر کلان نیز مانند پامیر خورد مدعا از یك درهٔ وسیع است که دارای علف زار ها و چراگاهای زیاد بوده درخت ندارد .

شغنان :

ازمربوطات حکومت واخان و پامیرات است . آبادی شغنان بدامنهٔ کوه واقع و زمینداری و زراعت شان اندك بوده فواکه که در آنجا موجود است ، توت ، زرد آلو ، سیب ، ناك ، شفتالو و چهار مغز است ، گندم جو ، ارزن ، باقلی ، مشنگ وکنول در ثور وجوزا زرع و در سنبله و میزان درو میشود . در شغنان علف را بصورت عجیبی حفاظت میکنند ؛ علف را بالای بامها به طرز درستی چیده همان طورمیگذارند تاموسم سرما بالای آن برف ببارد، همان حصهٔ بامرا که علف برآن است از طرف زیرسوراخ نموده علف را ذریعهٔسوراخ مذکور برای حیوانات خود میکشند باینقسم علف تقریباً تازه میماند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرسخ :

ناحیهٔ است مربوط به شغنان و۸۸۵۰فت بلند و۲٤کیلومتر دور ازشغنان است . اراضی وسیع و غله خیزی را دارا میباشد .

اندراج :

محل دیگری است که ارتفاع آن ۸٦۵۰ فت است و مسافتش از لرسخ در حدود ۳۰ کیلو متر است و علف زارها و درختهای سیاه خار و زرشك و یخمن و بید بسیار دارد .

دروازه :

زراعت مردم دروازه اکثریه گندم و جو و ارزن و باقلی و مشنگ است و در بعضی جاها پنبه نیز زرع میشود . و توت و گیلاس و آلو بالو وناك وانگور و انجیر و بهی نیز بکثرت بملا حظه میرسد .

رستاق :

رستاق ٤۷۷۰ فت ارتفاع دارد و حرارت تابستانش ۹۵ در جهٔ فارن هایت است . در رستاق گندم ، جو ، زغر ، پنبه ، خربوزه و تربوز بطور للعی کشت میشود . هر قدر که در زمستان برف و در حمل باران زیاده شود زراعت رستاق خوبتر میباشد . توت و زرد آلو و گیلاس و آلوچه و آلو بالو و سیب و ناك و انگور و بهی و خربوزه خوب و تربوز وافر دارد .

چاه آب :

بدون قشلاق تخنی درچاه آب قطعاً آب جاری موجود نیست و زراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

مردم للمی است و آب خورا کهٔ شان ازچاه است . گندم ، جو ، پنبه ، زغر و نخود زراعت میکنند .

بنگی قلعه :

املاك وسیع و جنگل زار دارد ، شالی کاری و زراعت گندم و جو و زغر و جواری در آنجا مروج است ، و فالیز کاری نیز میشود . از حیث معلومات طبقات الارضی چیزیکه راجع به نواحی بدخشان پیشتر تحریر داشته ایم بالای تمامی علاقه جاتیکه فوقاً به تذکار خصوصیات زراعتی و اقسام نباتات آن پرداختیم ، قابل تطبیق است .

خصص مشرقی افغانستان

به نسبت کمی ارتفاع (٦٠٠) متر و قریب بودن به هند که از ممالك حاره میباشد آب و هوای جلال آباد گرم است ، اکثر نباتات مناطق گرمسیر در انجا یافت میشود که مشهور ترین آن قرار ذیل است :

١ ، نارنج : نارنج جلال آباد ترش است بنابران مصرف کم دارد ، لاکن در دیگر ممالك اقسام شیرین آن که خیلی لذیذ است موجود میبا شد . ممکن است تخم انواع شیرین را بجلال آباد بکاریم ویا نارنج های ترش را از نوع شیرین پیوند کنیم و یا نهال های نارنج شیرین را بخواهیم . ازآب نارنج ترش پاك قسم تیزاب Acide oxalique (ایسد او گزالیك) میتوان کشید که بعد از متبلور نمودن آن رابقیمت بلند بخارج میتوان بفروش رسانید . پوست نارنج ترش

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطنی ما بکمقدار زیاد عطر دارد که ماده دهنی است که بفرانسوی (اسانس) میگویند و درمیان سلول های پوست نارنج بوده در اثر فشار بیرون می جهد ، درخارج ازآن عطر و بعضی مواد دیگر میکشند .

۲ : درخت لیمو : در جلال آباد دو قسم لیمو دیده می شود که یکی آن خورد بوده شکل مدور وپوست نازك وبوی خیلی تیز دارد ، تحفظ آن تا دیر مدت امکان پذیر است و فوائد طبی خیلی زیاد و تجارت آن درخارج اهمیت بسیاری را داراست ، درختان این نوع در جلال آباد کم است و امید میرود که در آینده در از دیاد نباتات مفید جلال آباد توجه مخصوصی بکار برده شود . قسم دوم لیمو ، فی الحقیقت (سیترون) نام دارد و رنگ زرد دلکش و اکثر شکل مخروطی وبر سطح پوست خود دانه های برجستهٔ متعدد دارد . پوست این نوع چندان بوی تیز ندارد ، کلفت است ولیموی مذکور خواص طبی نوع اول را دارا نیست .

۳ : درخت خرما : این درخت حرارت زیاد و کمی آب بکار دارد . از ۱۰ تا ۲۰ متر از تفاع و برگ های طویل شانه مانند دارد . اگر بواسطهٔ دانه بخواهند که درخت مذکور را حاصل نمایند بعد از ده سال حاصل خواهد داد .

درخت خرما دو جنس دارد یعنی جنس نر آن علیحده وجنس مادهٔ آن علیحده است . بسا اوقات جنس ماده ویا جنس نر آن به تعداد چند درخت در کدام ناحیه موجود بوده ، دائم الاوقات لا حاصل مانده است که مردم سبب آن را ندانسته اند ، بنابران بالای درختان ماده اکثر آلات تذکیر درخت نر را جدا نموده می آویزند ، تادانه های زرد منی نباتی مذکر باعث بار آوری درختان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده گردد . نوده های بیخ جوش خرما بعد از چهار سال سر حاصل می آید درخت خرما از ٦٠ تا ٩٠ سال قابلیت حاصل دادن را دارد .

در یکجریب زمین از ٤٠ تا ٥٠ اصله درخت غرس شده می تواند و فی درخت ٥ سیر حاصل میدهد . باین حسات فیسال از یکجریب ٢٠٠ سیر خرما که قیمت آن تقریباً ٣٠٠٠ افغانی شود حاصل می‌توان کرد ، هیچ یکدرخت مثمر همچه حاصلی داده نمی تواند ، جم اوسط حرارت روزانه که برای درخت خرما لازمی است از جوزا تاعقرب مجموعاً پنجهزار سانتی گرید میباشد . درجلا آباد ودر باغهای دولتی بطور متفرق یك‌یك درخت آن دیده می‌شود که اکثر آن میوه نمی دهد ، یعنی میوه اش بدرجهٔ اخیر پخته‌گی نمیرسد . بنابران درختان مونث غرس شود ونیز چون درجهٔ رطوبت هوا درمیان باغات زیاد بوده روشنی وحرارت کافی برای درختان خرمای جلال آباد نمیرسد ، لهذا باید که آنها را در خارج شهر درمیدانها وسیع پر حرارت وپر روشنی غرس نمایند . دریکی از باغات جلا آباد ملاحظه نمودم که میوه ها را پیشتر ازپخته شدن در میان خریطه های بوریائی داخل میکنند و سر خریط ها را میدوزند . باینصورت درجهٔ حرارت زیاد شده خرما پخته میشود .

٤ :ـ درخت زیتون : درخت زیتون نیز حرارت زیاد و رطوبت کم لازم دارد ؛ در هر جا که تاك و انجیر نتیجهٔ خوب میدهد و اگر زمستان آن سردی زیاد ندارد ، درخت زیتون حیات‌کرده میتواند . در یکی ازباغات دولتی جلال آباد یك پایهٔ قوی و سالم درخت زیتون دیده شده که ثابت میسازد که زراعت درخت زیتون در مشرقی امکان پذیر است ، میوهٔ آن به سنجد مشابهت و رنگ سبزدارد ، و چون فشارش دهند ازان تیل زیتون

از مناظر کابل ، اثر خامهٔ یکی از محصلین شعبهٔ رسامی مکتب صنائع

Paysage de Kaboul: Peint par un des étudiants de l'Ecole des Beaux Arts.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

می بر آید که خیلی خوش طعم و گوارا ست و هاضم غذا و مشتهی و یك اندازه مسهل نیز میباشد . وزن خستهٔ میوه (۲۵/ ۱۰۰) است و وزن حصهٔ نرم آن به ۱۰۰/۷۵ میرسد . در جلال آباد و قندهار و تگاب و بعضی حصص سمت جنوبی از زراعت درخت زیتون نتائج بسیار خوبی بدست خواهد آمد . ارتفاع لازمهٔ اراضی زیتون از ۷۰۰ و ۸۰۰ متر تجاوز میکند . انواع آن زیاد است چنانچه در فرانسه زیاده از صد قسم آن وجود دارد .

زمین های گرم وآفتابی را زیاده تر دوست دارد . ازنقطهٔ نظر طبقات‌الارضی اراضی صوانی وزمین های آهکی را یکسان می پسندد تنها زمین های رستی و مرطوب را دوست ندارد .

علاوه براشجار فوق‌درخت سنتره ، منه ، مالته ، چکوتره ونهال نیشکر وغیره موجود است . در زراعت نیشکر باید کوشش زیاد شود زیرا نیشکر جلال آباد که از آن شکر کشیده میشود اگر یك کار خانهٔ قند سازی در جلال آباد نصب شود قند و شکر اعلی ازان بدست خواهد آمد . چنانچه نصب کار خانهٔ مذکور ازطرف حکومت متبوعهٔ ما زیر نظر است .

از جملهٔ نباتات زینتی و خوشبو اقسام ذیل دیده میشود :

۱ ـ علاسکی :ـ نباتیست که برگهایش با برگ بید مشابهت دارد وبرای کناره های جویها و حفاظت باغات خیلی مفید است .

۲ ـ درخت پیپل :ـ درختی است که تنهٔ بزرگ و سرخ رنگ دارد وبرگهایش باپنجه مشابه است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ درخت پنبه : ـ که از میوه های دراز مخروطی شکل آن مادهٔ پنبه‌مانند که از آن در امور نساجی کار گرفته میشود ، حاصل میشود .

٤ ـ درخت هزار ریشه : ـ از بالای درخت مذکور ریشه های متعدد جدا می شود که مانند طناب ها بطرف زمین آویخته میباشد .

٥ ـ درخت گل بید : ـ برگهایش بابید مشابهت دارد و گل های سرخ گلاب مانند می کنند .

٦ ـ درخت بلوط آستریا : ـ برگهای خیلی خوش ساخت و موزون دارد . میوه اش بصورت قرص های پهن ومدور بنظر میخورد ، گلهایش برای قوهٔ باء مدد می کنند .

۷ : ـ درخت کیکر ـ درختی است زینتی که گلهای مجموعی زرد و گلوله دارد . برگهایش با برگهای اکاسی مشابه است .

۸ ـ درخت مرچ : ـ برگهایش مرکب است و شکل شانه را دارد . میوه هایش بصورت خوشه های تسبیح مانند دیده می شود .

۹ ـ درخت کج نیال : ـ درختی است زینتی وبدرخت ارغوان مشابهت دارد . بعضاً میوه اش را پخته میخورند و درطب نیز از آن کار میگیرند .

۱۰ ـ درخت سروی : ـ برگهایش با برگهای درخت اکاسی مشابهت دارد و گلهای خوش رنگ آبی نمای نرم داشته برای زینت باغات مروج است .

۱۱ ـ درخت جوز کلنده : ـ برگهایش مرکب بوده دودفعه مقطوع است و خیلی خوشنما میباشد ، میوه اش بصورت قرص های مدور بنظرمی آید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ـ درخت مجنون بید : ـ شاخچه های آویزان و میوهٔ خوشه‌ئی وسبیح مانند و مقبول دارد .

۱۳ درخت ناجو : ـ قسمی است از صنوبر برای زینت باغها خیلی‌خوب است . دائم سبز بوده اکثر اقسام آن را بصورت چوب و هیزم می سوزانند .

۱٤ـ درخت جامنو : ـ دارای میوه های مخصوص انگور مانند است .

۱۵ ـ درخت اپلتیس (او کلیپتوس) : ـ درختی است خیلی قوی و بلند و عمر دراز دارد . برگهای آن با برگهای درخت بید مشابهت دارد لاکن به نسبت برگ بید طویل تر بوده اکثر بصورت قوس خمیدگی دارد . برای خشك ساختن اراضی مرطوب و خندقی خیلی مهم است ، در برگهایش یك خوشبوئی بسیار خوب موجود است که ازان عطر هم درست میکنند . برگهای اپلتیس برای دفع ریزش و ضیق النفس خیلی مفید است .

۱٦ ـ مور پانگ : ـ که مانند صنوبر دائم سبز است ومیوه های مدور سخت دارد و برای زینت باغها بکار میرود .

۱۷ـ درخت گندیری : ـ که با درخت بید مشابهت دارد و دارای گلهای خیلی قشنگ و برگ کلفت است .

۱۸ ـ بر بمیله :ـ این درخت بدیوارهاو درخت ها بالا میشود ومانند ارغوان گلهای سرخ دارد .

۱۹ ـ درخت پام ـ : بادرخت خرما مشابه است لاکن قدش پست تر وبرای زینت درباغها وگلدانهای بزرگ تربیه میشود .

علاوه برنباتات مناطق گرمسیر که درفوق ذکرشد ، درحصص مشرقی افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر نباتات مناطق معتدله ازقبیل گندم وجو وجواری وارزن و باقلی ومشنگ وغیره وازقسم میوه جات توت و آلوچه و زرد آلو و انگور و امثال آن نیز بعمل میآید ، انگور جلال آباد ازسبب زنبورخیلی صدمه میبیند ، اصول تربیت انگور چنان است که تاکهارا بدرخت های توت بالا میکنند . تاکستانها بیشتر درعلاقهٔ ریگ شاهمرد خان که نزدیك جلال آباد است وجود دارد . لیکن در مزروعات سمت مشرقی آنچه از همه مهمتر میباشد ، برنج است که درحصص جلال آباد و بهسود و لغمان وکنرها وغیره بمقدار کثیری کشت میشود و حاصل آن درکابل وباقی حصص افغانستان ارسال میگردد : برنج باریك جلال آباد ازجملهٔ برنج های خوب تمام دنیا بشمار میرود و با اکثر برنج های اعلی هند همسری میکنند .

درکوه های خوگیانی و ماما خیل وحصارك وغیره جنگلات مهم بلوط کوهی وخنجك و صنوبر و سرو و غیره به پیمانهٔ کثیری وجود دارد که برای ساختن زوغال و سوخت بمصرف میرسد .

سرخ رودکنر ها ورودات علاقه جات سرسبز و شاداب سمت مشرقی بشمار میرود و دارای مزروعات مناطق معتدله میباشد ، درکنر برنج لك بیشتر و جواری زراعت عمده محسوب میگردد .

علاقهٔ لغمان :

لغمان خیلی حاصل خیز و شالی کاری در آنجا زیاد است ، در درهٔ لغمان انگور کوهی وجود دارد که خودرو و پوست آن کلفت تر از انگور اهلی است . درلغمان و اکثر حصص مشرقی کار زراعت بواسطهٔ گاومیش اجرا میشود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورستان :

که مشتمل بر دره های متعدد و دامنهٔ آن تا بالای پنجشیر بسمت شمال افغانستان امتداد یافته ، علاقهٔ کوهستانی بسیار دشوار گذاری است که قسمتی از آن که عبارت از حصص اسمار باشد پوشیده از جنگلات نشتر و ارچه و بلوط وغیره است ، و باقی حصص نورستان رادره های سبز کوهستانی تشکیل داده ، اراضی مزروع خیلی کم میباشد ، در دره های نورستان نیز درختان بادام کوهی و جوز و انار خود رو بمشاهده میرسد .

در جلال آباد و سرخ رود و علاقه جات خوگیانی و اکثر حصص سمت مشرقی تربیهٔ زنبور عسل رواج داشته حاصلات مذکور را تجارت میکنند .

حصص جنوبی افغانستان

از لحاظ تقسیمات جغرافیائی ، افغانستان بسه حصهٔ مختلف منقسم است :

اول سلسلهٔ کوهای شمالی . دوم سلسلهٔ کوهای جنوبی . سوم سطح مرتفعیکه میان سلسلهٔ کوهای شمالی وجنوبی واقع است .

قسمت اعظم آن بنام دشت یاد میشود . دریای هلمند این سطح مرتفع دشتی را بدو حصه تقسیم میکند : ـ بطرف مشرق ریگستان و بطرف مغرب دشت مرگو و اراضی سیستان که نسبتاً سطح اراضی آن پست است . بطرف جنوب مغرب سیستان ، آبایستادهٔ هامون هلمند وگودزره دیده میشود . بسیار ممکن است که این هر دو غدیر در ابتدا یکی بوده بعد از آن در اثر تبخیر زیاد آب وحرارت بلند ، یکحصه آب مفقود شده باعث ایجاد یك قطعه خشکهٔ مفصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مابین غدیر های مذکور گردیده باشد. منبع غدیرگود زره ازآبخیزی های هامون هلمند است دروقت سیلابها .

ثابت شده که سیستان پیش از ترکتازی های چنگیز خان وتیمور از جملهٔ قطعات حاصل خیز سرسبز و آباد ایشیا محسوب بوده ودر اثر حمله‌های ناگهانی و مخرب فاتحین فوق الذکر بند ها و نهر ها منهدم شده اهالی آن پریشان و منتشر و باطراف عالم مهاجر شده بلاد معمورهٔ طرفین دریای هلمند بصورت دشت های ریگی بی حاصل مبدل گردیده است .

به حصص کوهی جنوبی بعضی جنگلها موجود است که درتوسعه و حفاظت آن باید توجه لازمه شود .

از حیث طبقات الارضی اراضی سیستان و قندهار و بعضی حصص دیگر جنوبی متعلق به عصر تباشیری متوسط Cretacé moyen است . عصر تباشیری یکی از تقسیمات سه گانهٔ زمانهٔ ثانوی است . و یکحصهٔ سیستان و قندهار دارای اراضی متعلقهٔ عصر Pliocène زمانهٔ ثالث نیز می‌باشدکه اسم علمی‌آن Pontien de pliocène است چنانچه سنگریزه زار ها و کانگلو میرات های اراضی مذکور شاهد آن است .

سمت جنوبی

در اراضی هموار سمت جنوبی گندم و جواری و جو میکارند . زراعت ترکاری پیشتر چندان مروج نبود . لاکن توسعه و ترقی آن هر سال زیاد شده می رود . پس در ینجا چیزیکه مهم است تذکار

(c) ketabton.com: The Digital Library

انواع اشجار جنگلی و نباتات وحشی است که در جنگلات سمت جنوبی پیدا می شود . دانستن اقسام درختان جنگلی خیلی مهم است زیرا که جنگل با لذات ثروت بزرگی است که بسا احتیاجات نوع بشر توسط آن تأمین می گردد . بهزار ها خروار چوب سوخت و مقدار کلی چوب چهار تراش و مقادیر مهم زغال که از سمت جنوبی وارد کابل می گردد منبع دیگری بجز جنگلهای جنوبی ندارند . قیاس کنید که در انهدام و ضیاع جنگلهای سمت جنوبی چقدر خسارة بوطن عاید خواهد شد و در ترقی و تجدید و توسعهٔ جنگلهای مذکور چقدر بر ثروت طبیعی وطن خواهد افزود . ازهمین رهگذر منافع زیاد جنگل است که مامل راقبه در حفاظت آن یك ادارهٔ پولیس مخصوص و انضباط و انتظام مکملی ترتیب داده اند .

درکوه های جنگلی سمت جنوبی نباتات جنگلی متعدد ومختلف بصورت غلو یافت می شود :

در محلات مرتفعهٔ جبال مذکور (۴۰۰۰ تا ۸۰۰۰) فت ، درختانی که به نظر میخورد از جملهٔ نباتات مخروطی الا ثمار اند . لفظ مخروطی الا ثمار از ان جهة به اشجار موصوف اطلاق یافته که میوه های شان بصورت مخروطی میباشد درخت سرو وصنوبر وایپیسیا وملز ازجملهٔ درختان مخروطی الا ثمار بشمار میرود ودر علاقه جات جنوبی پیدایش دارد .

یکی از درختان مشهور سمت جنوبی درخت جلغوزه است (Chilgosa pine) که نام لاتینی آن (Pinus Gérardiana) میباشد .

دیگر از اشجار مهم جنگلات کوهای جنوبی درخت صبر است

(c) ketabton.com: The Digital Library

Paris chaccy . درخت بلوط Duercus-balot نوع دیگر درخت جنگلی است که چوب آن از حیث سوخت خیلی باحرارت و با دوام میباشد .

ارچه Larix Harch که مقدار های مهم آن از سمت جنوبی و ارد مرکز شده بمصرف سوخت وتعمیرات میرسد درختی است خیلی مفید و مهم که در از دیاد تعداد و توسعهٔ جنگل آن باید کوشید .

علاوه براشجار فوق بحصص جنگلی سمت جنوبی در بعضی نقاط چهارمغز وناك وحشی نیز موجود است . یکی ازدرختان مفید ، درخت زرشك است که میوهٔ آن برای رفع مرض یرقان خیلی مفید میباشد . میوهٔ خشك مذکوررا چون میده کنند به میدهٔ غورهٔ انگور مشابهت دارد . و درطعام مانند ماده مشتهی استعمال می شود .

لیمو و بادام و حشی نیز در جنگلات مذکور پیدایش دارد .

درخت چهار مغز و بلوط وحشی نسبتاً با رتفاع کمتر و بدرجهٔ دوم دیده می شود .

تاك وحشی و درخت استرا گل و درخت نیل با یکدیگر بطور مخلوط یافت می شود . از بعضی اقسام استرا گل یك قسم گند می کشند و بیخ یك نوع آن برای دفع مرض پیچ بکار میرود . تخمیناً با رتفاع ۳۰۰۰ فت درخت زیتون جنگلی و اقسام گل و حشی مثلاً گل گلاب و حشی وغیره پیدا میشود .

درخت اکاسی (Acacie) « اقاقیا » و درخت کیکر و درخت عناب به مقدار زیاد موجود است . درحصص شرقی کوه سفید درخت پام نیز موجود بوده برای دفع بعضی امراض مفید است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بعضی اقسام گل و حشی مثلاً جر یین وحشی، گل گلاب وحشی نیز یافت میشود درخت ارغوان که درختی است زینتی نیز درجنگلات مذکور پیدا می‌شود .

بمقامات پست ترین حصص غربی کوهای مذکور، بدون علف وبعضی بته های خوردچیز دیگری دیده نمی‌شود . درحصه های میدانی بعضی بته های خاردار مثل شترخار وبتهٔ اشقار وغیره موجود است که ازنقطهٔ نظر زراعتی چندان اهمیتی ندارند . بعضی نبا تات طبی مثل حرمل که برای د فع وجع مفاصل بکار میآید وافسنتین که بمقابل تب لرزه وامراض معده استعمال میشود نیز بملا حظه پیوسته است . در اراضی مزروع علاوه برگندم وجو وجواری ، بعضی درختان میوه دار ازقبیل توت و چهار مغز نیز موجود است .

چون حصص مهم زراعت سمت جنوبی درپین کو های جنگل دار و سر سبز آن میباشد ، معلومات قلیلی‌که بالای جنگلات آ نسمت داشتیم فوقاً تحریر نمودیم . اراضی هموار زراعتی خیلی کم است . ثانیاً اقسام نباتات مزروع آن خیلی محدود بو ده ، منحصر بـه گنـدم (خیلی کم) و جو و جو ا ری (بمقدار بیشتر) است . در سمت جنوبی مقدار زیادی عـل جمع آ و ر ی میشود که مردمان جنوبی برای تجارت بکابل و غیره نقاط میفرستند .

ولایت قندهار

چنانچه پیشترتحر پرنمودیم ، یکحصهٔ مهم قندهار ازحیث طبقات الارضی متعلق به عصرتباشیری متوسط (Crétacé moyen) است . یکحصه اراضی قند ها ر بزمانهٔ ثالث نیزمتعلق میباشد . شهر قندهار که از دریای ارغنداب اراضی آن آبیاری میشود آب فراوان و هوای گرم دارد و گندم و جو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و جواری و ارزن و باقلا و مشنگ و انواع ترکاری از قبیل شلغم و کچالو و پیاز و بادنجان رومی و زردک و لبلبو و بادنجان سیاه و غیره در اراضی مذکور زرع میشود ـ گندم و جو درتیر ماه کشت میشود و در ماه جوزا درو میافتد . ولی هوای قندهار برای دومرتبه بعمل آوردن غله جات گرمی کافی را ندارد . درموسم تابستان باران خیلی به ندرت میبارد لیکن در زمستان و اوایل بهار باران های فراوان باریده بعضاً موجب حدوث سیلا بها نیز می شود ، و در اول بهار است که رود های مهم ولایت قندهار از قبیل رود ترنك و رود ارغسان و رود ارغنداب و رود هلمند و غیره شعبات آن پر آب و بعضاً طوفانی می شود .

شهر قندهار :

آب و هوای نسبتاً خوشگواری دارد . درجهٔ حرارت در تابستان به ۱۰۷ درجه فارن هایت ودر زمستان به پنج درجه بالغ میگردد . برف خیلی به ندرت می بارد ، یخ بندی صحیح هیچ گاه اتفاق نمی افتد . باران زیاد می شود و در طول سال ارتفاع آب باران به (۱۰۵) سانتی متر بالغ میگردد .

شهر قندهار در حقیقت عبارت از یك منطقهٔ آبادی است که در میان دوحصهٔ دشت وریگستان (یعنی ریگستان سمت جنوبی ودشت سمت شرقی آن) افتاده وفوق العاده شاداب وسرسبز میباشد . قسمت بزرگ این حصهٔ آباد پوشیده از نخلستان ها و تاکستانها است و باقی آن را اراضی کشتی تشکیل داده . در اراضی کشتی که تقریباً با لتمام آبی است غله جات و سبزی کاری مختلفه که در فوق ذکر شد بکثرت بعمل می آید ، و نخلستان های قندهار که مهم ترین آن نخلستان پنجوائی واقع در غرب شهر و نخلستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ار غنداب است مرکب از درختان مثمر از قبیل درخت انار و انجیر و تاك و زرد آلو وآلوچه وسیب و شفتالو است . در حوالی قندهار ، باغ در ظرف ۳ و ٤ سال سرحاصل می آید و عموماً در ساختمان باغها چنین ترتیب میگیرند که یکدرخت زرد آلو یا انار و یکدرخت شفتالو غرس می کنند و درخت شفتالو از همه زود تر بر سر حاصل آمده مدت ٦ و ۷ سال عمر می کند وبعد پیر شده قطع میگردد و تا آنوقت دیگر درختان انار و زردالو بر سر حاصل آمده دوام مینمایند و بعضاً درجای درختان مقطوعه ، درختان شفتالوی جدید شانده می شود : چون درخت شفتالو طبعاً کوچکتر بوده ، جای کمی را میگیرد بنابران تا چندین سال به درختان انار و زردالو مزاحمتی نمیرساند وخودش نیز ازسایهٔ آنها آنقدر متاثر نمی گردد .

قسمت جنوبی شهرقندهارعبارت ازتاکستان بزرگ است که خشك آبه نام دارد و انواع انگور های اعلی ، درآن جابعمل می آید . درقندهار متجاوز ۲۰ ، ۳۰ قسم انگور وجود دارد که مهم ترین آن شندوخانی ، لعل ، صاحبی ، کشمشی وانگور آبجوش است ، واین انگور ها که اکثر آن کشمش ساخته میشود ، بمقدار کثیری تازه و بقسم کشمش بخارج فرستاده میشود ، همچنین دیگر میوه جات قندهار از قبیل انار که قلم بزرگ میوه جات تازهٔ قندهار را تشکیل داده درنفاست ورنگ ومزه و بزرگی بابهترین انارهای عالم همسری می کند ، بمقدار فراوانی بخارج وداخل ارسال میگردد . خوش بختانه بتوجه حکومت متبوعهٔ ما از چند سال به اینطرف شرکتی برای صادرات میوه قندهار بنام شرکت « پشتون » تشکیل یافته که برای افزودن واصلاح باربندی وغیره ترقیات میوهٔ قندهار داخل اقدامات میباشد واکنون ازیکطرف موفق به افزایش قیمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

فروش درخارجه و از طرف دیگر موفق به تهیهٔ قطی های پاکیزه و قشنگ برای میوهٔ خشك قندهار (از قسم انگور آبجوش ، انجیر و شکر پاره) گردیده و نیز بتازگی ماشین حفظ میوه در انجا بکار افتاده که میوه جات قندهار را از شفتالو و شلیل و زرد آلو و ناك و سیب و غیره در قطی های حلبی به اصول صحی محفوظ کرده بطور (کونسروه) بخارج و داخل ارسال و تجارت خواهد شد اراضی للمی کاری چندان وسعت ندارد .

محالات اطراف قندهار از قبیل دهله و خاکریز وغیره در شرایط حاصل خیزی ونوعیت نباتات خود شبیه خود قندهار میباشد ، تنها ریگستان سمت جنوبی (طرف سپین بولدك) یعنی قلعهٔ جدید ، عاری از درختان و نباتات مختلفه است .

قلات :

قلات اراضی وسیع و شادابی دارد که بیشتر از رود ترنك و ارغسان مشروب شده ، درآن زراعت غله جات بمقدار کثیر بعمل می آید ، بادام قلات خیلی مشهور است . آب وهوای قلات نسبت به قندهار سرد تر وملائم تر میباشد ، در درهٔ رود ترنك درختان خنجك بصورت خود رو وجود دارد ، ودردشت‌های اطراف قلات ونزدیك قندهار بته های خود روی مهم از قبیل سولیا نك که ازآن درصابون سازی وساختن پلی استفاده بعمل می آید بکثرت میروید .

باغهای بادام قلات مقدار کثیری بادام را برای تجارت خارجه تهیه مینماید. وروز بروز باغهای بادام رو بفزونی میباشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پشت رود :

علاقهٔ پشت رود و گرشك و زمینداور از لحاظ آب و هوا به نسبت قندهار گرم تر وخشك تر است ، زراعت غله جات در آنجا امکان پذیر و اراضی مذکور از دریای هلمند وانهار مختلفه مشروب میباشد . از حیث درختان گرشك تقریباً مشابه مرکز قندهار بوده زمین آن استعداد پرورش انواع میوه جات را دارد : انار و توت و زرد آلو بکثرت یافت می شود ، شکار از قبیل تارو و سیسی و غیره و شکار ماهی در بن علاقه ممکن است .

علاقهٔ گرمسیر خشك تر بوده ، در آنجا درختان خرما نیز بقسم خود رو دیده می شود .

اروزگان :

اراضی اروزگان مختلف بوده قسمتی از آن سرد سیر و برفگیر و باقی معتدل بوده بیشتر کوهستانی و زمین آن استعداد پرورش گندم وجو و جواری و بعضی نباتات مناطق معتدله را دارد ، درختان نسبتاً کمتر و میوه بمقدار کمی یافت می شود ، اروزگان از دو سمت به سطح مرتفع مرکزی اتصال داشته ، از لحاظ آب وهوا و نباتات وحیوانات بیشتر تابع منطقهٔ مرتفعهٔ مذکور میباشد .

فراه وجخانسور و سیستان

اراضی فراه حاضراً چندان حاصل خیزی نداشته ، زراعت غله جات در تمام قسمت های آن امکان پزیر بوده ، از قسم درختان نیز فراه فقیر است

(c) ketabton.com: The Digital Library

و فقط درین اواخر ازتوجه حکومت متبوعهٔ ما انواع درختان مثمر و غیرآن در آنجا از قندهار و کابل وهرات نقل داده شده که امید است به زودی درتمام حصص مذکور انتشار پیدا کند .

اشجار سابقه را بیشتر در ختان توت تشکیل داده است و تاك و غیره میوجات لطیف از سبب سیاه بادکنتر بعمل میآید .

دشت بکواه مملو از بته های خود رو منجمله پوشیده از نرگس دشتی وگیاه تیولپان یعنی زنبق خود رو و غیره است .و در اوائل بهار لاله نیز در آن بکثرت میروید .

چخانسور وسیستان مرکب از اراضی حاصل خیز وسیع دشتی است که برای زراعت پنبه کمال موزونیت را دارد و بتوجهٔ حکومت خبیر ما اکنون دامنهٔ زراعت پنبه در آن علاقه وسعت یافته تخم پنبه بزمینداران بقسم رایگان تقسیم میشود . نباتات چخانسور بیشتر ، نباتات خود روی وحشی است . از قسم اشجار ، درخت گز بسیار زیاد است و برای ساختمان خانه های چوبی مخصوص مردمان چخانسور و هم برای سوختاندن بکار میرود .

حصص مغربی افغانستان

شهر هرات :

ارتفاع شهر هرات ۸۰۰ متر است ، زمستانش به نسبت زمستان کابل قدری ملایم تر بوده برف زیاد نمی بارد ، و برف به زودی آب می شود . هرات آب کافی دارد ومنبع اکثرجوهای مزارع آن هری رود است . بادشدیدی دارد که با وجود نقائص جزئی برای آب و هوای هرات فوائد زیاد میرساند ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن برای وفور آب باید که باران دراوائل بهار زیاد باشد ورنه مقدار آب متوسط خواهد بود ، هرات محدود از کوه ها و تپه ها است .

در کوه های هرات انواع متعدد اشجار جنگلی موجود است مثلاً بادام کوهی و سیاه چوب که از آن شبر خشت بعمل می آید . در اراضی قابل الزراعت هرات درخت زرد آلو و بادام و انار و آلو بالو و ناك و توت بثمر می آید ، اقسام اشجار غیر مثمر مثلاً بید و چنار و ناجو که بحدود زیارت حضرت خواجه عبدالله انصار علیه الرحمه یك عدهٔ زیاد آن موجود است نیز دیده می شود . از قسم غله جات گندم و جو و جواری و ارزن کاشته می شود .

قسم گندم زعفرانی و شاناز ی هرات مشهور است و قد گندم زعفرانی بیك متر میرسد . زراعت تریاك و پنبه نیز میشود و سبزی جات آن کلم و کدو و سبزی پالك و کرم و زردك و تراتیزك و لبلبو و غیره است .

علاقهٔ باد غیسات :

بسمت مشرقی و مغربی و شمالی آن تپه ها و دره های خاکی است که اکثر آن سر سبز است . آب حصهٔ باد غیسات فراوان است ،لاکن در بهار بعضی اوقات قلت پیدا می کند . کندن کاریز بنابرخاکی و نرم بودن اراضی نواح مذکور ممکن است و نتیجهٔ خوب میدهد ، لاکن زمین چون شوره دارد آب آن نیز شور مزه میباشد . برف میبارد لاکن به زودی ذوب شده مدت زیادی دوام نمی کند ؛ چنانچه تحریر شد بسمت مشرقی ومغربی و شمال باد غیسات تپه های متعددی است که بالای آنها درختان غلوی پسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیده می‌شود ، زراعت گندم وجو و فالیز کاری خربوزه و تربوز هم درنقاط خالی ازجنگل تپه های مذکورمی‌شود ، اراضی بادغیسات چون ازمخلوط خاك رست (رس) وریگ عصرجدید زمانهٔ ثالث (نئوژن) تشکیل یافته لهذا برای زراعت خیلی مستعدو قوی است . درمیان دره های حدود باد غیسات که اهالی در آن مسکن ندارند نیز درختان پسته یافت می شود .

اهالی بادغیسات که در دره های شاداب جا گرفته اند اکثر بنابر وفور چرا گاها و علف زارها به تربیهٔ حیوانات زیاده ترشغل داشته به نهال شانی و باغبانی چندان توجه ندارند ، با آنهم به زراعت گندم وجو و بعضی اقسام سبزی جات نیز میپردازند ، درخت زردآلو وبادام وناك وانگور و توت وانار نتیجهٔ خوب میدهد .

بسمت جنوبی باد غیسات هرات ، تپه ها وکوهای زیاد است که درآن جنگل های مهم ارچه دیده میشود ، درمیان دره ها بقرب مجراهای آن اهالی مسکن گزیده باوجودی که اراضی جاهای آن خیلی مستعد بوده زراعت انواع نباتات و درختان میوه دار ممکن است تنها به زراعت گندم وجو وفالیز کاری وکمی کوکنار مشاغلت میورزند .

مرغاب :

اطراف ونواحی مرغاب دارای هوای معتدل وآب فراوان است ، لاکن باوجود زیادتی آب اراضی مزروعی آبی آن کم است وآب بی فائده صرف میشود . علاقهٔ مرغاب اکثر سنگ زار یعنی کوهی است وبنام سرپل و دوزق دره وقریهٔ پنیرك ولاله بای موسوم اند . همه محلات فوق الذکر دارای اشجار پسته وارچه وسیب و ناك کوهی وبادام وغیره اشجار جنگلی بوده ، طول حصهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرگاه یکی از کلان شوندگان قبائل شمالی افغانستان

La tente d'un des chefs des tribus du nord d'Afghanistan

حیات قبائل صفحات شمالی افغانستان در دشت

La vie des tribus du nord d'Afghanison dans la plaine

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنگل مذکور از سرپل تالاله بای تخمیناً ۱۵۰ کیلومتر است. در ناحیهٔ پنیرك بعضی اقسام نبات طبی مثلاً کلپوره و پودینهٔ کوهی که افغان‌های آن ناحیه آن را (شمشوبی) مینامند و دیگر نباتات طبی بکثرت بیدا میشود. دو نبات طبی فوق الذکر برای هاضمه خیلی مفید است. در نواحی حکومت مرغاب گندم وجو وکوکنار و اقسام سبزی جات واشجار مثمر مثلاً تاك ودرخت زرد آلو وبادام وانجبر و انار وسیب و بهی وآلو بالو و غیره نتیجهٔ خوب میدهد واهالی نیز اقسام اشجار مذکور را غرس نموده اند. زمین نواحی مرغاب برای زراعت اشجار مثمر و سبزی جات مستعد است. نواحی شهرهرات خصوصاً ازحیث جنگلهای پسته خیلی مهم است بنا براین بالای جنگلهای پستهٔ هرات بطور مفصل ترذیلاً معلومات خود را تحریر میدارم :-

جنگلات پستهٔ بادغیسات :

جنگلات مذکور بسه محال مربوط بادغیسات واقع است : قلعهٔ نو و کشك ومرغاب. بزرگی درختان پستهٔ نقاط مذکور به بزرگی بادام میرسد و دانه های پستهٔ ضخیم و در وقت پخته شدن خندان میشود.

۱ - جنگل پستهٔ قلعهٔ نو :- بطرف شرق جنگل مذکور در پای مرغاب و نخجیرستان و بطرف غرب آن خواجه چکاب و سر قول از یك و یکحصهٔ سرحدی فاصل خاك دولتین افغانستان و شوروی واقع است ، بطرف شمال جنگل مذکورعلاقهٔ چنگورك و چاه اشکه و سنگه خاك پیرزال و دهانهٔ آبشاره است که مربوط حکومت قلعهٔ نو وهمجوار سرحد میباشد.

بطرف جنوب آن علاقهٔ تگاب مقر و چشمهٔ دزدك و دهنهٔ کته قول و آب کمری و قریهٔ هده و کوك چائیل دیده می شود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافهٔ جنگل پستهٔ قلعهٔ نو شرقاً غرباً تخمیناً ۲۰۰ کیلو متر و از شمال تاجنوب ۱۰۰ کیلو متر است . از مسافات طول و عرض مذکور دانسته می شود که جنگل مذکور چقدر سطح وسیعی را مالك است و ازحاصل گرفتن اصولی پسته و بزغنج آن چه منفعت بزرگی بوطن عاید میگردد . حفاظت جنگل مذکور و جلوگیری ازقطع و خصوصاً سوختاندن در ختان آن یکی از وظائف بزرگ ملی ساکنین مذکور بشمار میرود تا با توجه حکومات محلی در حفظ و تزئید جنگلات مذکور کوشش نمایند .

۲ ـ جنگل پستهٔ مرغاب :

شرقاً به تگاب عالم مربوط حکومتی مرغاب و غرباً به پنج آب و دریای مرغاب وسیل و دریای مرغاب اتصال داشته وشمالاً متصل است به تخت خاتون قلعه وکهنك وقلم بلاق که همجوار خط فاصل حکومت مرغاب ومیمنه میباشد و جنوباً به بند لاله پای مرغاب اتصال دارد . مسافهٔ جنگل پستهٔ مرغاب از شرق بغرب تقریباً ۲۰ کیلو متر واز شمال تاجنوب تخمیناً ۷۰ کیلو متر است .

۳ ـ جنگل پستهٔ علاقه دارای گلران : ـ علاقه داری گلران مربوط حکومت کشك و وسعت جنگل مذکور متوسط است . جمیع نقاط علاقه داری گلران جنگلی بوده مگر مع الاسف بعضی جاهای آن را در وقت انقلاب قطع واراضی آن را بمزروعات گندم وفلیز که (دیمه) نامیده می شود تبدیل نموده اند . از چکاب تا آب باریك تخمیناً بفاصله ۳۰ کیلومتر جنگل را بدیمه تبدیل نموده اند . درجنگل پستهٔ مرغاب علاوه بردرختان پسته ، درخت سیب و تاك وبام وارچه وسرو وغیره نیز موجود است . اسباب تخریب جنگل نواحی هرات چند چیز است : ـ اول خود اهالی یکحصه جنگل را برای محروقات خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطع میکنند . بازهم اگر درخت را بقدرچند سانتی‌متربالای زمین توسط اره قطع کنند خسارهٔ زیاد بجنگل عاید نخواهد شد زیرا کهازنقاط مقطوع نوده های جدید سر زده هرکدام بعد ازچندی درختی خواهد شد. لاکن عموماً درنواحی جنگل، درختان را کاملاً از بیخ میکشند و زمین را بخاره تبدیل میکنند . واسطهٔ دوم ضیاع جنگلهای پسته، حیوانات اهالی است که نوده های خورد شاخچه های بیخ جوش را بدندان قطع میکنند . اهالی به حفاظت جنگلهای پسته میلی ندارند و به غرس اشجار مثمر مثلاً سیب و ناك وغیره نیزشوق نشان نمیدهند . اگرهر سال اهالی یکمقدار پسته را بزمین بیفشانند چقدر برای خود شان و وطن نتائج نیك حاصل خواهد شد .

در دشتهای هرات نباتات خودروی طبی و غیر طبی از قبیل نرگس وحشی و زنبق کوهی و بتهٔ شتر خار و ساجق و غیره بکثرت میروید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورزش و تربیهٔ بدنی

نهضت سپورت در افغانستان

ارسالی جناب محمد یعقوب خان کندکمشر
منشی انجمن المپیك

سپورت که فوائد بیشمار آن بهمگان آشکار است از چند سال باینطرف با یك ترتیب خوب و اصول صحیح در جریان افتاده نه تنها دستهٔ طلاب و شاملین صنف عسکری بآن مشغول گردیده اند بلکه تمام مامورین و زارات و حتی از صنوف غریب پیشه نیز بآن ممارست پیدا نموده اند ، چنانچه میدان های متعدد سپورت در هر گوشه و کنار مملکت احداث گردیده و عصرها هزار ها نفر با یك شطارت و ذوق مخصوص به سپورت مداومت دارند .

در اثر ذوق اهالی و توجه مخصوص دولت ، سپورت درتمام مملکت تعمیم یافته و بالاخره موسسهٔ بنام انجمن ملی او لمپیك در تحت سرپرستی اعلیحضرت المتوکل علی الله و ریاست ع ، ج ا ، ا ، نشان و الاحضرت و زیر صاحب حربیه ازسه سال باینطرف درکابل تشکیل و شعبات آن در صنوف عسکری و غیره دایر گشته است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

این انجمن از بدو تاسیس خود پیشرفت شایانی نموده وورزش کاران آن در بازیهائی سپورتی جشن استقلال وطن و تورنمنت های داخلی ، و اعزام تیم محمودیه بغرض بازی فت بال در هند و آخراً هیئت اولمپیك در بازیهای اولمپیك یازدهم بین المللی که در برلین انعقاد یافت بموجب دعوت کومیتهٔ اداری بازیهای اولمپیك شامل گردید و علاوه ازان هیئت اولمپیك افغانی غیر از آلمان در مما لك مختلفهٔ اروپا دعوت شده و بازیهای مختلفه با تیم های سپورت اروپائی داخل مسابقه گردیده که اینك تفصیل آن ذیلاً ذکر میگردد :

هیئت اولمپیك افغانی که بغرض شمولیت در بازیهای اولمپیك در آلمان اعزام شده اند اسامی شان اینست :

رئیس هیئت : ع ، ص شهزاده محمد یوسف خان رئیس تربیهٔ حیوانات
منشیو منتظم هیئت : ش . محمد یعقوب خان کند کمشنر سکرتر اداری انجمن اولمپیك .

اعضاء :

ص ، عبدالواحد خان ترجمان زوارت حربیه .
ش ، ظهیر الدینخان مدیر کلوب عسکری .
ش ، محمد اعظم خان معلم مکتب رشدیهٔ حربیه
ص ، فاروق شاه خان معاون ریاست تربیهٔ حیوانات
غ ، خان محمد خان تولیمشر فرقهٔ شاهی
جناب جمال الدین خان متعلم
« شجاع الدین خان »

(c) ketabton.com: The Digital Library

جناب محمد آصف خان متعلم
« سعادت الملوك خان «
« سلطان محمد خان «
« سید محمد ایوب خان تاجر
« عبدالغفار خان کاتب تعمیرات وزارت حربیه
ب، نو روز علی خان بلوکمشر وزارت حربیه
« فضل حسین خان بلوکمشر منتظم کلوب عسکری
« سید علی بابا خان بلوکمشر احتیاطی وزارت حربیه
جناب سید علی عطاء خان ازافراد فرقهٔ اول قول اردوی مرکزی

این هیئت که اسامی شان در فوق ذکر شد بتاریخ ۱۲ حمل ۱۳۱۵ از کابل حرکت نموده و مدتی بغرض مشق وتمرین در پشاور توقف ورزیده بعد از ان عازم اروپا گردیده اند. درهند پیش آمد خوبی باهیئت مذکوره شده وهمچنین حین ورود درپاریس ازطرف هیئت استقبالیهٔ انجمن های فرانسه و و نمایندهٔ انجمن بین المللی های کی پذیرائی شده اند.

هیئت انجمن اولمپیك افغانی درپاریس ۹ روزتوقف ورزیده و درین مدت سه دفعه بازی اشتغال ورزیده اند که یکی آن درشهرلیل و دوی آن درخود پاریس بوده است. و درین سه مسابقه دوی آن بنفع فرانسه و یکی آن بغالبیت تیم افغانی تمام شده است.

از فرانسه هیئت افغانی وارد پراگ مرکز چکوسلواکی شده و۲۶ روز درآنجا توقف ورزیده و درشش مسابقه شمولیت ورزیده اند. در دو مسابقه مساوی و درچهار مسابقهٔ ثانی تیم افغانی موفق وغالب شده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درحین توقف درپراگ تیم افغانی در دریسیدن آلمان دعوت شده وباتیم دریسیدن نیزمسابقه نموده درنتیجه هیچکدام موفقیت بردیگری حاصل نکرده اند .

تیم اولمپیك افغانی ازپراگ به ویانه (مرکزآستریا) حرکت نموده ودرآنجا دوشب اقامت داشتند . درینجا درمسابقهٔ هاکی برتیم ویانه تیم افغانی غالب آمد .

پس ازینجا بسویس عازم شدند درآنجا مسابقه بنفع تیم سویس تمام شد . از سویس به آلمان حرکت کردند در شهر ماتز ، بین تیم افغانی و تیم ماتز مسابقه بعمل آمده و در نتیجه هیئت افغانی بر تیم ماتز غالب آمدند .

تیم افغانی غیراز ماتز در دیگر شهرهای آلمان نیز بمسابقات پرداخته است ازین قرار :

کریس ناخ ، کولن ، مایان ، لایپزیگ ، میگدا برگ ، گورلیتز ، اولم ، وارمنر ، ارفورت ، هانوور ، همبرگ ، شتاؤ ، بریمن .

قبل ازانعقاد مسابقات اولمپیك ، هیئت افغانی بموجب دعوت هالند به هالند رفته ودرآنجا هشت روز توقف داشتند . درمدت هشت روز ۲ مسابقه بین تیم هالند و تیم افغانی اتفاق افتاده و بنفع تیم هالندی انجام یافته .

ازهالند دوباره به آلمان مراجعت کردند . طرز پذیرائی خیلی دوستانه و قابل تماشا بوده است چنانچه هیئت اولمپیك افغانی کمال رضائیت دارند .

بروز ششم افتتاح اولمپیك ، مسابقهٔ اول هیئت افغانی باتیم دنمارك بعمل آمد درنتیجه طرفین ٦-٦ گول نموده وبازی مساویانه تمام شد .

دو روز بعد آن مسابقه باتیم آلمانی بعمل آمد . هیئت افغانی مغلوب گردید اما درمسابقهٔ که باتیم بلجیم نمودند تیم افغانی ٤-١ بالای بلجیم غالب شد . کذا

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیم امریکا را نیز ۳ـ مقابل صفر مغلوب نمودند .

در نتیجهٔ بازیهای اولمپیا افغانستان درجهٔ پنج یافت و نسبت باین موفقیت از طرف رئیس انجمن های کی المان یك کپ (۱) پال لیوتی به انجمن های کی افغانستان اعطاء گردید .

در تور نمنت های کی ۱۳ ملل مختلفه شرکت نموده و نمره هائیکه حاصل نمودند باینقرار است : هندوستان نمره ۱ ـ المان نمره ۲ ـ هالند نمره ۳ ـ فرانسه نمره ٤ ـ افغانستان نمره ٥ ـ هشت ملل دیگر اینها هستند : جاپان ، سویس ، دنمارك ، اتازونی ، بلجیم ، اطریش ، هنگری .

در عموم بازیهای اولمپیك آلمان در جه اول و اتازونی حایز درجهٔ دوم گردید .

بعد از ختم اولمپیا ، هیئت افغانی بموجب دعوت انجمن برطانوی (کاونسل) به لندن رفته وهشت روز در آنجا اقامت ورزیدند ودرین مدت سه دفعه مسابقات بعمل آمده در یکی غالب و در دو مغلوب شدند .

سپس ازلندن عازم وطن شده ودر قاهره با نفری عسکری بریطانیا داخل در دو مسابقهٔ های کی شده و در هردو تیم افغانی غالب گردیده است . ودرپورت سعید نیز تیم افغانی با کلوپ بین‌المللی آنجا داخل درمسابقهٔ های کی شده بالای کلوپ مذکور تیم افغانی ۱۱ مقابل صفر غالب آمد . کذا در پورت سعید در مسابقات تینس و بلیارد نیز تیم افغانی موفق بغابلیت گردیدند .

تیم اولمپیك افغانی بعد از شش ماه مسافرت واپس بوطن مراجعت کرده و نسبت باین موفقیت که حاصل نموده بودند مورد تقدیر و احترام عمومی واقع

(۱) کپ ، جام ظفر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدند . زیرا درینمدت تیم مذکور داخل درچهل و پنج مسابقه شده و ازانجمله در بیست و نه مسابقه غالب و در یازده مغلوب و در پنج مساوی مانده اند .

البته کسانیکه تاریخ سپورت ونهضت آنرا درافغانستان میدانند این موفقیت تیم اولمپیك افغانی را بسی تقدیر و تمجید خواهند نمود .

اعزام تیم (محمودیه) بغرض فت بال در هند

بقرار تصویب انجمن ملی اولمپیك افغانستان تیم محمودیه بتاریخ ۱۷ جدی در تحت ادارهٔ عالیقدر محمد فاروق خان معاون منشی انجمن المپیك عازم هند گردیده و مصارف هیئت تیم محمودیه را که در « پشاور ، لاهور ، جالندهر ، پتیاله ، لدهیانه ، دهلی » و دیگر بلاد مشهور هند بازی کرده اند اعلیحضرت همایونی از پول شخصی خود پرداخته اند . نتیجهٔ مسابقات هیئت افغانی در هند ازین قرار است :

تیم	افغانی	مقابل		
«	«	«	افغان کلب پشاور	۱ـ۱ مساوی
«	«	«	ایدورد کالج «	۳ـ۱ غالب
«	«	«	اسلامیه کالج «	٤ـ۱ مغلوب
«	«	«	چیفس کالج لاهور	۳ـ۰ غالب
«	«	«	اسلامیه کالج «	۲ـ۱ مغلوب
«	«	«	گورنمنت کالج «	۲ـ۱ غالب
«	«	«	ایف سی کالج «	۱ـ۱ مساوی
«	«	«	دی ای وی کالج «	۲ـ۰ غالب
«	«	«	تیم منتخبهٔ جالندهر	۲ـ۱ مغلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیم افغانی	مقابل	تیم منتخبهٔ لدهیانه	۲ـ۰ غالب
« «	« «	« دارالعلوم‌دهلی	۲ـ۱ غالب

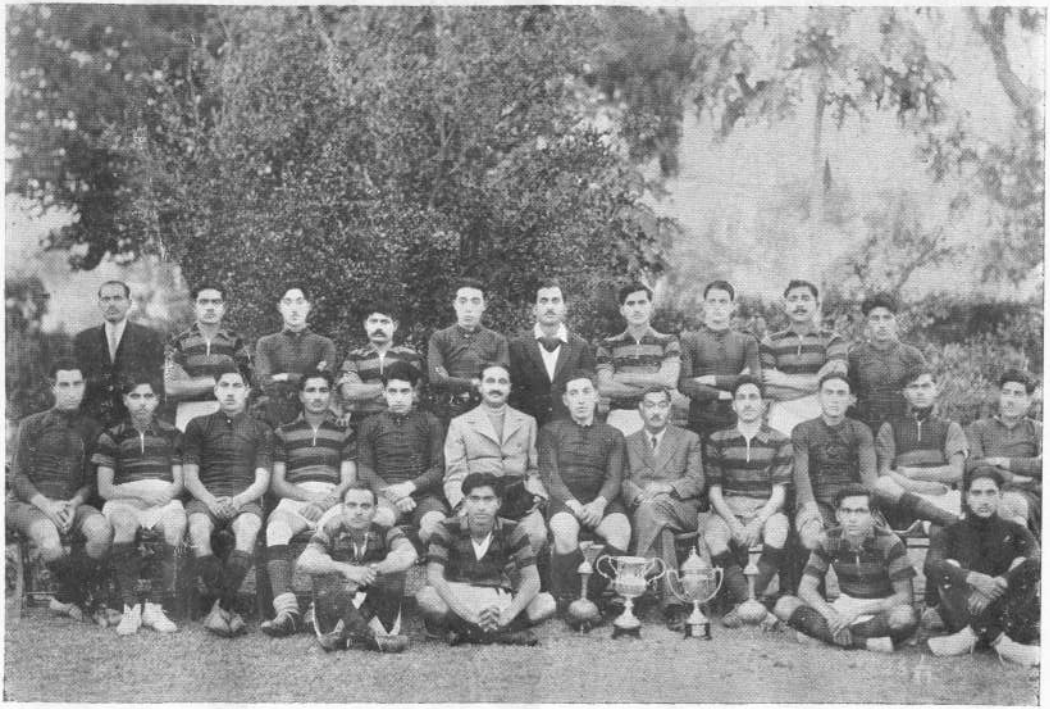
تور نمنت های داخلی

امسال تور نمنت شاه محمود در بازی هاکی در میدان سپورت کلوب حربیه بار سوم بعمل آمد ، ماسوای تیم های قطعات مختلفهٔ عسکری ، معارف ، مکتب حربیه ، یك تیم از فرقهٔ غزنی نیز در تورنمنت مذکور شمولیت داشت .

تیم قول اردوی مرکزی کابل در تور نمنت ، سوم دفعه موفق به‌درجهٔ اول گردیده و این موفقیت او قابل تمجید است .

در جشن استقلال

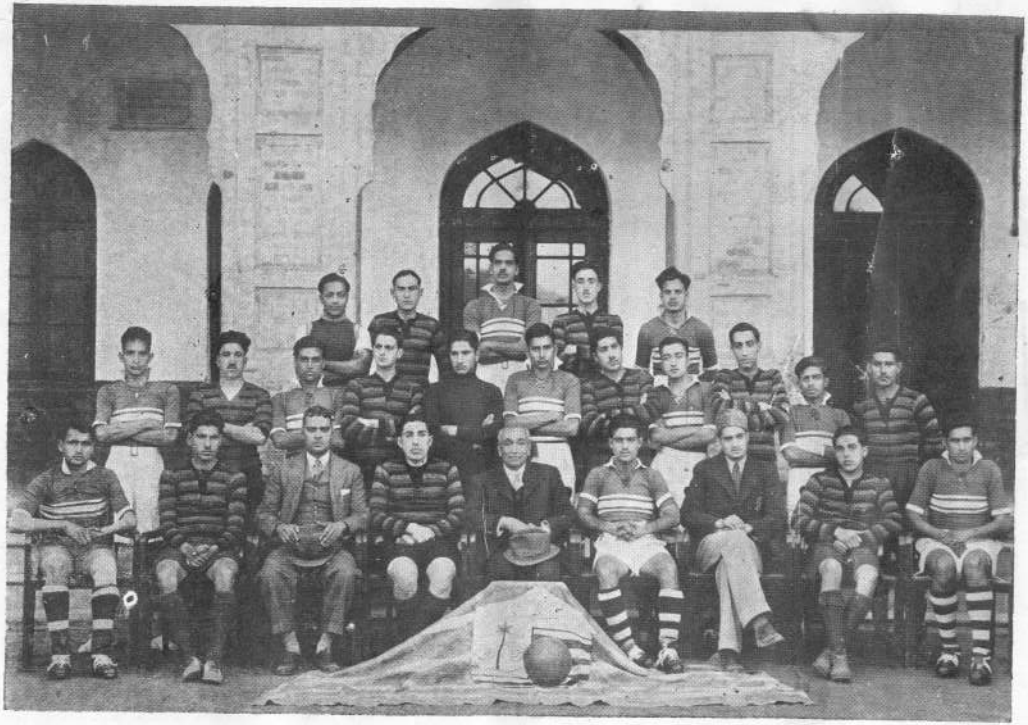
درجشن سال هفدهم استقلال رسم گذشت پرشکوه از ورزشکاران افغانی بحضور اعلیحضرت همایونی و عموم وزرا وطبقات اهالی به نهایت انتظام وقشنگی بعمل آمده ومورد تقدیر از خود وبیگانه واقع شدند . حقیقتاً منظره پرشکوه و لطیف این روز ، نهضت سپورت را در افغانستان آشکار ساخته ودلها را بی اختیار سرور وفرحت می‌بخشید . ما ازخداوند متعال درزیر سایهٔ اعلیحضرت همایونی‌ترقی این رشته را نیزخواستار بوده وطول عمراعلیحضرت ترقیخواه‌خود را از خداوند مسئلت مینمائیم تادر هرباب در انظار از خود و بیگانه ملت افغان آبرو مند باشد .

و ر زشکا ران افغانی در هند ، تیم او لمپیك فت بال افغانی همراه تیم منتخبهٔ اسلامیه کالج لاهور

Le team olympic afghan avec les footballistes d'Islamia College à Lahore (Indes)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور زشکا ران افغانی در هند ، تیم اولمپیك فت بال افغانی همراه تیم منتخبهٔ شهر جا لند هر

Les footballistes afghan avec les footballis'es de Djalinhar (indes)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیشرفتهای اقتصادی افغانستان

بقلم سید قاسم رشتیا مهتمم سالنامه

برهیچکس پوشیده نیست که دردنیای امروزه اقتصادیات مقام بسیار بزرگی را در حیات ملل و ترقی سویهٔ مدنی جوامع بشری اشغال کرده ، اساس تمامی پیشرفتهای مادی ومعنوی جهان بسته به چگونگی اوضاع اقتصادی آن میباشد. بلی درهیچ قسمتی نیست که این عامل مهم ربط وتأثیری نداشته باشد. ازینجهت است که ملل عالم باسرگرمی فوق‌العاده وعلاقه مندی روز افزونی بسوی بهبود وترقی اقتصادیات خویش متوجه گردیده درین‌راه همه‌گونه مساعی رابخرج‌میدهند و سر چشمهٔ تمام سعادت وبختیاری حتی منبع قوت وظفرمندی را دران میدانند .

اقتصادیات عموماً به سه قسمت عمده منقسم گردیده ودر سه شکل علیحده ومشخص عرض اندام میکند : تجارت ، فلاحت ، صناعت . هریکی ازاین اجزای سه گانهٔ اقتصاد اگرچه بذات خود یك شعبهٔ بسیار بزرگی‌را تشکیل‌داده قسمت‌عمدهٔ فعالیت بشری دران مرکوز میباشد ولی در عین حال یکی با دیگر خود ربط زیادی داشته همد ومتمم هم بشمار میروند. وبنابران هرگاه دریك مملکتی هرسه شعبهٔ متذکرهٔ فوق یعنی تجارت، فلاحت وصنائع روبترقی باشد ، حتماً آن مملکت بشاهراه ترقی و تکامل سر راست بوده ، روز بروز بمدارج بلندتر پیشرفت وبختیاری خواهد رسید والبته بالعکس آن بالعکس است . اما این نعمت عظمی که عبارت ازموجود بودن هرسه اجزای اساسی اقتصادی در یك مملکت باشد ، نصیب تمام ممالك نبوده ، یك مملکت اگر برای یکی ازشعب سه گانهٔ فوق

(c) ketabton.com: The Digital Library

مساعد باشد ، برای اجزای باقیماندهٔ مزبورمساعدت نمیداشته باشد. بلکه یك علاقه برای زراعت وفلاحت خیلی استعداد داشته با لمقابل صنعت دران از سبب عدم وجود مواد خام امکان ترقی راندارد وبالعکس منطقهٔ دیگری دارای منابع طبیعی ومعادن ومواد خام کثیری بوده اما فاقد اراضی زراعتی میباشد ویا بالاخره باو جود داشتن مواد خام واستعداد زراعتی موانع طبیعی وغیر طبیعی در راه ترقی تجارتش واقع بوده ، هرقدرسعی میکندبرای پیداوارخود بازارهای فروش مناسبی نمی یابد مثلاً ممالکی که در دور وپیش او واقع میباشند ازهمان اجناس پیداوار اوبکثرت داشته ، احتیاجی به خریداری اموال مملکت مذکور نمیداشته باشند وفرستادن پیدا وار مذکور بممالك دورتر ازلحاظ مسافهٔ زیاد ومشکلات حمل ونقل وغیره ، پرخرج ومشکل میباشد. ازین رودر دنیاخیلی کم ممالکی وجود دارد که ازاین هرسه نعمت بدرجهٔ کافی برخور دار بوده ، هم در زمینهٔ زراعت وفلاحت اراضی مستعدی را دارا وهم ازجنبهٔ صناعت موادخام لازمه راممالك وهمازرهگذر تجارت حائز تمام شرایط مطلوبه باشد . حقیقةً این طور ممالك را باید ممالك (ممتاز) و (برگزیده) نامید . خوشبختانه افغانستان عزیز ما بتمام معنی یکی از این ممالك ممتاز یا برگزیده بشمار میرود و حضرت خداوند جل و علی شانه در ردیف بسانعمت های مادی ومعنوی که باین خاك عطا کرده ، شرایط اقتصادی آن رانیز امتیاز خاصی بخشیده است . زیرا طوریکه بچشم سرمی بینیم علاوه ازآنکه وطن محبوب ما در بهترین حصهٔ منطقهٔ معتدله واقع و دارای ساختمان کوهستانی و آب و هوای لطیف و گوارا و آب های جاری فراوان و اقسام اراضی مختلف الشرایط و بالجمله تمامی صفات و خواص لازمهٔ یك منطقهٔ آباد و بختیار میباشد ، مخصوصاً برای پیشرفت و ترقی هر سه شعبهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادیات یعنی زراعت، صناعت و تجارت بقدر دلخواه مستعد است. درین قسمت گمان می کنم ارائهٔ هیچ دلائلی لازم نباشد چه جلگه های سرسبز و دره های شاداب و دشتهای وسیع و دریاهای متعدد و چشمه های فراوان و آب و هوای معتدل افغانستان که لازمهٔ ترقی و توسعهٔ زراعت و تربیهٔ مواشی است، بامنابع طبیعی دست نخورده و معادن بیشماریکه کار آمد پیشرفت صنائع میباشد و بالاخره موقعیت جغرافیائی ممتاز افغانستان و تماس داشتنش باعلاقه جاتیکه در شرایط پیدا وار کاملاً با او مغایرهستند و بالجمله پیدا وارخاص و نادر الوجود آن در نزد هیچکس مجهول و قابل انکار نمیباشد. پس با این شرایط اگر استعداد و آمادگی ملت افغان را نیز بآن بیفزائیم بجرئت میتوانیم ادعا کنیم که وطن عزیز ما از همه جهت برای پیشرفت و ترقی بیش از هرمملکتی مساعدت داشته جلگی عوامل ترقی و تکامل دران موجود و مهیا میباشد و دیری نخواهد گذشت که این مملکت به یاری خداوند متعال و مساعی فرزندان لائق و رجال بهیخواه خود در شاهراه ترقیات مدنی و پیشرفتهای مادی و معنوی سرراست و بقدمهای سریع ومتینی بسوی شاهد سعادت و بختیاری که درخور آنست گامزن خواهد شد انشاالله تعالی. آنچه این آیندهٔ درخشان وطن عزیز مارا پیش نظر مجسم میسازد، همانا توجهات ومساعی است که خوشبختانه از چند سال باینطرف در اثر نظریات و طنخواهانهٔ حکومت متبوعه و حسن استقبال و همکاری ملت افغان، در تمام امور مملکتی با لخاصه درشعب اقتصادی مبذول گردیده ومیتوان گفت که از حالا افغانستان عزیز وارد یك مرحلهٔ نهضت جدید و بی سابقهٔ گردیده است. چنانچه شواهد این نهضت جدید اقتصادی را ذیلاً بطور خلص از نظر خوانندگان عزیز

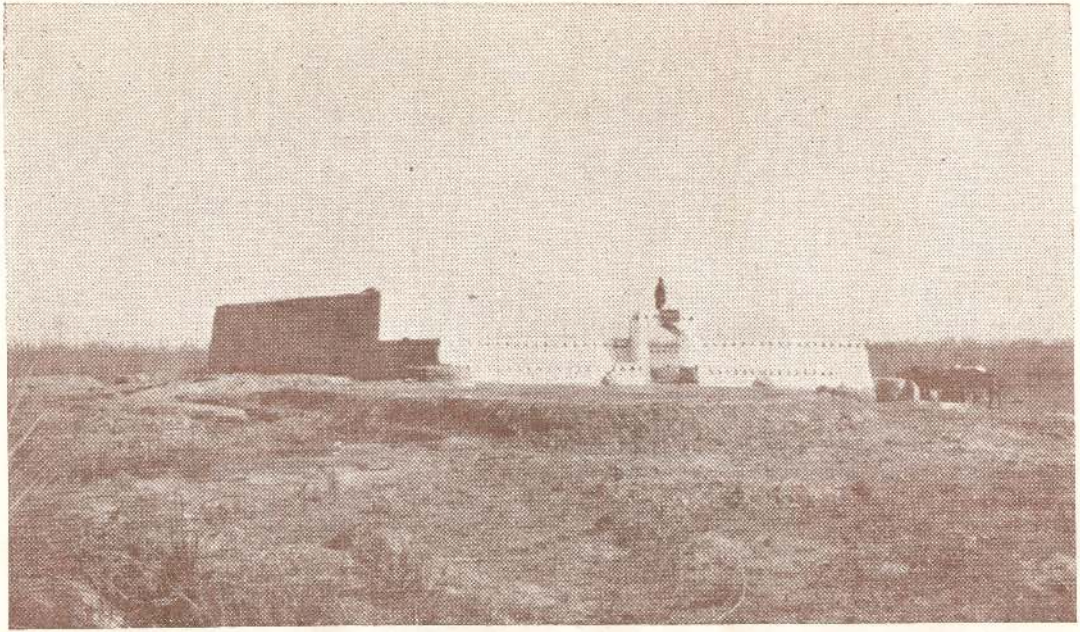
(c) ketabton.com: The Digital Library

گذارش خواهیم داد. واقعاً اگر انسان یك نظر سرسری بطرف حالت چند سال قبل افغانستان و با لخاصه اوضاع اقتصادی آن بیندازد و چگونگی حالات امروزه را با سابق مقایسه نموده ، فرق وارده را پیش نظر خود مجسم نماید ، بخوبی فهمیده میتواند که حقیقةً اجرای چنین یك تغیر بزرگ وعمده درین قدر یك مدت کوتاه آنهم در ضمن قلت وسائل ، زحمت وفعالیت مخصوصی را ایجاب کرده و عاملین این نهضت نو و بی سابقه حقیقةً قابل تحسین و در خور هر نوع ستایش میباشند .

علی‌ای‌حال ، بر ویم بسوی مطلب خود مان که عبارت از معرفی و تشریح پیشرفتهای اقتصادی اخیر افغانستان میباشد . برای این مقصد اولتر از همه لازم است که برای خاطر نشین ساختن مطالب خود همان تقسیمات سه گانهٔ اقتصادیات را که عبارت از فلاحت ، صناعت و تجارت است ، اساس قرار داده هر شعبه را علیحده با تطورات و ترقیات آن تذکار نمائیم ،

الف : در رشتهٔ فلاحت :

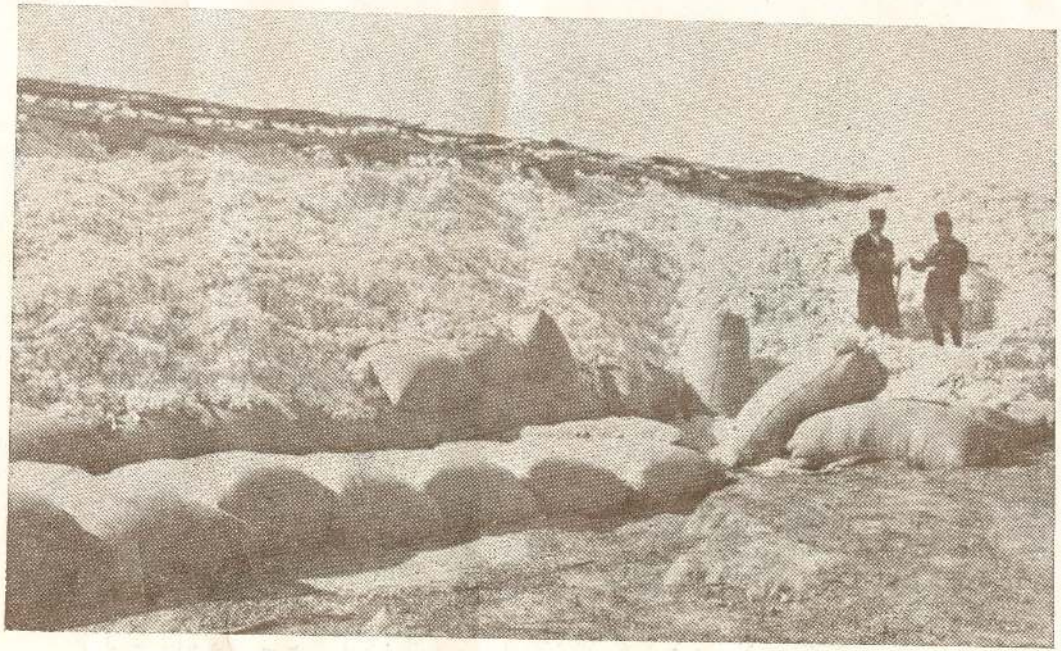
افغانستان طوریکه در بالا اشاره کردیم یك مملکت زراعتی است که زمین های وسیعی را مالك بوده ، اگر در طرز آبیاری و استفاده از رود خانه ها و چشمه های فراوان آن مطابق اصول امروزه و کار گرفتن از وسائل جدید وفنی ، اقدامات بعمل بیاید ، اراضی وسیعی مستعد زراعت و پرورش مواشی خواهد شد و تقریباً تمام زمینهای مملکت قابل کشتمندی و استفاده خواهد گردید از اینست که از بدو جلوس مصلح بزرگ افغانستان اعلیحضرت محمدنادرشاه غازی فقید ، راجع به ایجاد بند ها و کشیدن نهر ها توجه مخصوصی مبذول گردیده درظرف ۷ سالیکه از آن عصر منقضی شده یعنی در ٤ سال سلطنت

نمونهٔ تهانه های سرحدی درنزد یك‌در یای آمو(تهانهٔ یکه توت در ولایت قطغن وبدخشان)

Types des postes militaires nouvellement construits au bord de l'Amou-Daria
(prov. de Kataghan-Badakhchan)

(c) ketabton.com: The Digital Library

گدام پنبه در ولایت قطغن و بدخشان که مخصوص صادرات است

Transactions de coton pour l'exportation (Prov. de Kataghan-Badakhchan)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلیحضرت شهید و ۳ سال فرمانفرمائی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه در سر تاسر افغانستان (۷) بندجدید تعمیر و (۲) بندسابقه اصلاح وتکمیل گردیده است که اکثر آنها بپایهٔ تکمیل رسیده وباقی تحت کار بوده تا ۲ـ۳ سال دیگر خاتمه خواهد یافت ومجموعاً (۶۴۵،۰۰۰) جریب (۱۳۰،۰۰۰ هکتار) زمین زراعتی جدید مزروع میسازد. علاوه برین (۵) نهر جدید درقسمتهای مختلفهٔ وطن عزیز ما حفر و احداث شده که روی همرفته نهر های مذکور نیز قابلیت مشروب ساختن (۳۵۰،۰۰۰) جریب (۷۱،۰۰۰ هکتار) زمین را دارا میباشد که جمع کل زمینهای قابل الزرع جدید به (۹۵۹،۵۰۰) جریب (۲۰۱،۰۰۰ هکتار) زمین بالغ گردیده و اگر برای کشتمندی (۵) جریب زمین یك نفر سنجیده شود، تمام این اراضی جدید الزرع روی همرفته (۱۹۱،۹۰۰) نفر از اهالی وطن عزیز را مشغول کار و صاحب معیشت خواهد ساخت.

از طرف دیگر درین دوره برای تعدیل اصول زراعت بطرز عصری و اصلاح تربیهٔ حیوانات، مؤسسات مهم از قبیل مکاتب زراعت و باغهای نباتات و مؤسسات تربیهٔ حیوانات و نسل گیری تأسیس یافته و نیز برای ایجاد جنگلها و تعمیم نهال شانی و مشجر ساختن مملکت اقدامات بسیار جدی بعمل آمده که از اثر آن نه تنها مقدار کلی نباتات جدید در مملکت وارد گردیده بلکه در ظرف چند سال اخیر متجاوز از (۵۵،۰۰۰،۰۰۰) درخت جدید در سر تا سر مملکت غرس شده است که قسمتی از آن بصورت جنگل و باقی بصورت باغات و در اطراف راه ها و جاده ها و نهر ها و غیره میباشد.

همچنین در قسمت تربیهٔ حیوانات و تکثیر حیوانات مفیده و اصلاح وتعدیل نسل های حیوانات اهلی و حمایت حیوانات وحشی قابل استفاده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

درین دوره بسا اقدامات اساسی بعمل آمده که اگر به چند کلمه تمام آن را خلص کردن بخواهیم باید تذکار نمائیم که ازبرکت تدابیر اتخاذ شده ، درین ۷ سال اخیر تعداد حاصلات پوست قره کلی که مهمترین قلم صادرات مملکت وبزرگترین چشمهٔ عوائد ملی ماراتشکیل میدهد ، سالانه از (۲۰۰،۰۰۰) به (۱،۵۰۰،۰۰۰) جلد زسیده ـ همچنین اجناس عالی حیوانات اهلی ازقبیل گوسفند (مرینوس) « برای اصلاح پشم ، واسپها وگاوها وطیور مختلفه بمقصد نسل گیری از خارج وارد و بتعمیم آن که منجر باصلاح نسل حیوانات افغانی میشود توجهٔ خوبی مبذول گردیده .

از طرف دیگر برای توسعهٔ زراعت پنبه درسرتاسر افغانستان مساعی وتشویقات فوق العاده بعمل آمد حتی مقدار (۵۰۰،۰۰۰) سیر (۳۴۵۰) تن تخم پنبهٔ اعلی (امریکائی) به زارعین مفت تقسیم شده وخوشبختانه زراعت پنبه که امروزدردنیا یکی ازپیداوار مهم وقیمت داربشمار رفته خریداران زیاد دارد ، خیلی ترقی کرده ودامنهٔ این ترقی بطورنامحدودی بسط و توسعه خواهد یافت . چنانچه قرارسنجشیکه بعمل آمده حاصلات پنبهٔ سال ۱۳۱۶ بالغ بر (۵۰۰،۰۰۰) سیر (۳۴،۵۰۰ تن) خواهد شد .

ذیلاً موسسات فلاحتی را که درین عصر ایجاد وتاسیس و اصلاح وتکمیل یافته فهرست وارنام می بریم :

الف بند ها :

۱ ـ بند قرغه ـ ۲ ـ زنه خان ـ ۳ ـ بند سرده ـ ٤ ـ بند مچلغو ـ ۵ ـ بند سرخاب ـ ٦ ـ بندخروار ـ ۷ ـ بند میمنه ـ ۸ ـ بند سراج غزنی ـ ۹ ـ بندپالتو .

ب نهر ها :

۱ ـ نهر سراج جلال آباد ـ ۲ ـ نهر سراج قندهار ـ ۳ ـ یك نهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسمت غربی ـ ٤ ـ یك نهردرسمت مشرقی ـ ٥ ـ نهرخیر آباد مزار شریف .

ج : ـ مؤسسات اصلاح و تعدیل زراعت و تربیهٔ حیوانات :

١ ـ مکتب زراعت ـ ٢ ـ مؤسسهٔ زراعت و تربیهٔ حیوانات واقع خواجه ملا ـ ٣ ـ مؤسسهٔ تربیهٔ حیوانات و نسل گیری واقع علی آباد ـ ٤ ـ باغ نباتات واقع رفقی سناتوریم ـ ٥ ـ مؤسسهٔ پیله کشی .

ب : در شعبهٔ صنایع وفنون :

میتوان گفت که صنایع از مدت چند قرن به اینطرف در مملکت عزیز ما تقریباً بکلی مرده و نه تنها صنعت های قدیم که در ادوار تاریخی اسباب شهرت و افتخار افغانستان را فراهم ساخته بود ، بنابر عدم توجه مردمان تماماً ازبین رفته وچندان اثری ازآن باقی نمانده بود ، بلکه صنایع جدیده نیز ابداً وارد مملکت نشده یك تعداد مختصر صنائع ابتدائی که بحکم ضرورت روز مره باقی مانده بود هم بیك حالت بسیار ناقص و بصورت بسیار قدیمی بوده هیچ ارزش واستفادهٔ صحیحی را ارائه نمیکرد ـ تا آنکه درتاریخ ٥٠ سال گذشته ، حکومت افغانستان برای بار اول به سوی صنائع جدیده متوجه گردیده برای ایجاد بعضی کارخانه جات عصری جهة رفع حوائج مهمهٔ دولتی و تاسیس صنائع مختلفه اقدام نمود و از اثر آن متدرجاً یك تعداد کارخانه جات اسلحه سازی و پشمینه بافی وچرمگری و بوت دوزی وبسته کاری وضرابخانه وغیره درمملکت قایم و دایر گردیده پارهٔ احتیاجات ملی مارا رفع نمود . اما نهضت حقیقی صنایع نیز در عصر موجوده پیدا شده و در ظرف هفت سال گذشته چندین کارخانهٔ مهم و بزرگ مطابق جدید ترین اصول صنعتی و فنی در افغانستان وارد و اکثراً تکمیل و افتتاح گردیده و بعضی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحت کار میبا شد و نیز بسا موسسات صنعتی دیگر در شرف ورود وتاسیس است که مهمترین موسسات صنعتی این دوره را ذیلا ذکر میکنیم :

۱ ـ : کارخانهٔ بزرگ نساجی :

کار خانهٔ بزرگ نساجی برای ساختمان پارچه های پنبه ئی که فوق العاده طرف احتیاج ما بوده سالانه متجاوز از (۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰) افغانی از سرمایهٔ ملی برای آن بصرف میرسد ـ و این کار خانهٔ بزرگ مشتمل بر (۲۰۰۰) دستگاه برقی بوده ، بعد از جریان ، تمام احتیات اهالی وطن عزیز ما را در قسمت پارچه های پنبه ئی رفع کرده می تواند و برای خریداری این کار خانه شرکت بزرگی به سرمایه (۵۱،۰۰۰،۰۰۰) افغانی بنام (شرکت نساجی) تاسیس وازیکسال باینطرف خریداری این کارخانه از آلمان صورت گرفته و نیز برای تعمیر محل نصب آن در حصهٔ پل خمری (در راه کابل و ولایات شمال) که حائز شرایط لازمهٔ تدویر کار خانهٔ برقی است اقدامات لازمه بعمل آمده ـ این کار خانه حقیقتاً یکی از مهم ترین موسسات عام المنفعهٔ صنعتی و اقتصادی است که در افغانستان بوجود میآید و البته پس از جاری شدن آن که برای دو سال آینده در نظر است ، اقلاً مبلغ (۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰) افغانی سرمایهٔ ملی که حاضراً صرف خریداری پارچه های پنبه ئی میشود بجیب مابافی مانده برای دیگر اصلاحات و پیشرفت های وطن بخرج خواهد رسید .

۲ : کار خانهٔ پشمینه بافی قندهار :

پارچه های پشمی در افغانستان از سبب سردی هوا فوق العاده طرف احتیاج بوده ، حاصلات پارچه های وطنی از قبیل کرك و برك وغیره برای احتیاجات تمام اهالی بهیچ وجه کفایت کرده نمیتواند ـ حتی کارخانهٔ پشمینه بافی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدیمی‌که ۳۰ سال پیشتر تاسیس یافته نه ازروی وسعت و نه ازروی قوت و فعالیت وجدید بودن بهیچوجه حوائج ملی را رفع کرده نمی‌تواند ، وازطرف دیگر اصول شستن و تهیهٔ پشم در مملکت از قدیم بصورت ابتدائی بوده ، علاوه از آنکه باوجود اعلی بودن پشم ، پارچه های خوبی از آن ساخته شده نمی تواند ، برای صادرات نیز پشم افغانی بصورت نامرغوبی بار بندی میگردد . بنا بر این جهات بود که چند سال قبل یك کارخانهٔ بزرگ پشمینه بافی خریداری و برای تاسیس آن در شهر قندهار که مرکز بزرگ پیدا وار پشم است ترتیبات گرفته شده ، اکنون کارخانهٔ مذکور بپایهٔ تکمیل رسیده و این کارخانه نه تنها همه قسم پارچه های پشمی را بافته می تواند بلکه اول پشم باشسته را شست و شو کرده ، سپس فشار داده بعد او تو کشیده نخ بافته ، مطابق میل پارچه های مطلوبه را از آن می بافد ـ گویا این کارخانه یك کارخانهٔ مکملی است که ازیکطرف تقریباً تمام احتیاجات اهالی وطن عزیزما را در قسمت پارچه های پشمی و ازمواد خام پیدا وار خود مملکت رفع کرده از آن رهگذر مبلغ (۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی را که سالانه طور اوسط برای خریداری پارچه های پشمی داده می شود ، بجیب اهالی مملکت باقی می گذارد و ازطرف دیگر اصول شست وشو و بار بندی پشم صادراتی را نیز بمرد مان داخلی می آموزد .

۳ـ : کارخانهٔ نختابی و پارچه بافی جبل السراج :

نخ علاوه از اینکه برای همه اقسام پارچه های بافتنی طرف احتیاج میباشد ، مقدار کلی آن برای احتیاجات متفرقه نیز بصرف میرسد و از ین رو جریان وپیشرفت کارخانهٔ نساجی بزرگ فوق الذکر و بسا کارخانه جات

(c) ketabton.com: The Digital Library

و موسسات پارچه بافی دیگر مملکت و احتیاجات متفرقهٔ اهالی مربوط به کارخانهٔ نختابی میباشد و این کارخانه که از چهار سال به اینطرف تحت ساختمان گرفته شده اکنون کار و نصب ماشین های آن نیز به عمل آمده وتاچند روزدیگرافتتاح خواهد شد. کارخانهٔ مذکور مشتمل بر (۸۷) پایه ماشین برقی بوده ، علاوه برنخ ریسی پارچه های پنبهٔی مختلفه ازقسم‌جیم ، چیت تسرنخی و غیره نیز بافته میتواند و درجوار کارخانهٔ برق جبل السراج تاسیس یافته که قوهٔ برق خودرا ازکارخانهٔ مذکور حاصل خواهد کرد .

٤ـ مکتب صنائع :

این موسسه که برای احیا و پیش رفت صنائع موجوده و ایجاد و ترویج صنائع جدیدهٔ عصری است ، اگرچه در جزو تشکیلات معارفی مهم مملکت عزیزما محسوب وازمدت ٦ سال به اینطرف روی مکتب رسامی سابق تاسیس یافته ، در حقیقت در حیات اقتصادی و مخصوصاً صنعتی افغانستان تاثیر زیادی داشته درعین زمان یکی‌ازموسسات بزرگ صنعتی وطن مانیز بشمارمیرود ونظریات اساسی مهمی که برای توسعه وترقی این مکتب اخیراً بوجود آمده آیندهٔ درخشانی را برای موسسهٔ مذکورپیش بینی میکند و حاضراً شعبات مختلفهٔ آن از قبیل :ـ رسامی ، نقاشی ، نقشه کشی ، مهندسی ، نجاری ، معماری ، رنگ مالی ، رنگرزی ، قالین بافی ، طباعت ، خیاطی ، بسته کاری وغیره اهمیت بزرگی را برای ترقیات آتیهٔ افغانستان ارائه مینماید .

٥ ـ صنائع محبس مرکزی :

محبس‌مرکزی که از ۳ سال به اینطرف به اصول عصری تعمیر و درآن برای اصلاح احوال محبوسین و مشغول‌کردن و عادی ساختن آنها به مشاغل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلفه ، اساس همه قسم صنائع وحرفت های یدی گرفته شده ، امروز یکی از موسسات صنعتی بزرگ مملکت ما گردیده و روز بروز دامنهٔ پیشرفت و ترقی این موسسه کسب افزونی مینماید . چنانچه تنها از اسم بردن شعبات عمدهٔ صنعتی مذکور اهمیت حاضره و آتیهٔ صنائع مجلس مرکزی در نظرخوانندگان عزیز روشن خواهد شد :

۱ ـ کارخانهٔ تسر بافی پشمی و نخی ۲ ـ کار خانهٔ شطر نجی بافی ۳ ـ کار خانهٔ گلیم بافی ٤ ـ کار خانهٔ قالین بافی ٥ ـ کار خانهٔ اچه بافی ٦ ـ کار خانهٔ خیاطی ۷ ـ کار خانهٔ بوت دوزی و سراجی ۸ ـ کار خانهٔ کاغذ سازی ۹ ـ کارخانهٔ کاشی سازی ۱۰ ـ کارخانهٔ آهنگری و حلبی سازی ۱۱ ـ کار خانهٔ نجاری و خرادی ۱۲ ـ کار خانهٔ رنگریزی ۱۳ ـ کارخانهٔ نل وخشت سمنتی ۱٤ ـ کارخانهٔ تابلو نویسی ۱٥ ـ کار خانهٔ بنیان و جراب بافی و غیره و غیره شعبات مختلفهٔ دیگر .

این چند موسسهٔ که ذکر کردیم ، عبارت از موسسات صنعتی مهم و درجه اول بود که در ظرف ۷ سال اخیر در افغانستان بوجود آمده ، باقی موسسات مختلفهٔ صنعتی جدید التاسیس این عصر را ذیلاً بطور اختصار نام می بریم :

اول ـ کار خانهٔ ترمیم موتر و بسته کاری : دارای ۱۸ پایه ماشین برقی ـ تاریخ افتتاح آن ۱۰ حمل ۱۳۱۱ (حاضراً دو کارخانهٔ ترمیم موتردر کابل موجود است ، یکی کارخانهٔ دولتی و دیگر متعلق بانك ملی)

دوم ـ دو کار خانهٔ صابون سازی که روزانه (۳۰۰۰) کلچه صابون تیارمیکنند ـ تاریخ افتتاح ماه جوزای ۱۳۱۱ـ سوم ـ کارخانهٔ حکاکی وسنگ تراشی وسنگ لاجورد ـ تاریخ افتتاح سال ۱۳۱۱ ـ چهارم ـ کارخانهٔ تیل کشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

از نباتات ـ تاریخ افتتاح سال ۱۳۱۱ ـ پنجم ـ کارخانهٔ نجاری مرکزدارای (۲۵) پایه ماشین ـ تاریخ افتتاح اول قوس ۱۳۰۹ (حاضراً سه کارخانهٔ نجاری در مرکز کابل موجود است : کار خانهٔ نجاری مرکز ، کار خانه نجاری دارالفنون دارای (۱۳) پایه ماشین برقی تاریخ افتتاح ۱۰ عقرب ۱۳۱۱ و کار خانهٔ نجاری مکتب صنائع) ـ ششم ـ کار خانهٔ جراب و بنیان بافی دارای (۱۶۵) پایه ماشین برقی ـ تاریخ افتتاح آن ماه قوس ۱۳۰۹ ـ هفتم ـ کارخانهٔ دکمه‌سازی دارای (۱۲) پایه ماشین برقی ـ تاریخ افتتاح آن اول قوس ۱۳۰۹ ـ هشتم ـ کارخانهٔ چرمگری (بصورت ملی وغیراز کارخانهٔ چرمگری و بوت دوزی سابقه است) دارای (٦) پایه ماشین برقی ـ تاریخ افتتاح آن سال ۱۳۱٤ ـ نهم ـ کار خانهٔ یخ سازی (در قندهار) تاریخ افتتاح بعد از تکمیل‌سال ۱۳۱۵ ـ دهم ـ کارخانهٔ‌حفظ‌میوه (کنسروه) وغیره (درقندهار) دارای (۱۱) پایه ماشین ـ تاریخ افتتاح ثانوی پس از تکمیل‌سال ۱۳۱۵ ـ دوازدهم ـ کارخانهٔ برق قندهار ـ تاریخ افتتاح سال۱۳۱٤ ـ سیزدهم ـ کارخانهٔ برق هرات ـ تاریخ افتتاح سال ۱۳۱۵ . و غیره و غیره مؤسسات خورد و بزرگ دیگر . . .

از طرف دیگر راجع به استخراج معادن افغانستان که ترقی صنائع بدون آن امکان پذیرنیست دربن دوره اقدامات زیادی بعمل آمده وازاثر این مساعی تا کنون متجاوز از (۳۰۰) معادن مفیده از قبیل معدن طلا ، نقره ، ذغال سنگ ، نفت ، آهن ، مس و بسا معدنیات مهمهٔ دیگر کشف و نمونه های همهٔ آن ها درموزهٔ اقتصادی وزارت تجارت برای نمایش گذاشته شده‌که برخی تحت استخراج گرفته و هم برای استخراج بعضی دیگر از معادن مذکور مخصوصاً

(c) ketabton.com: The Digital Library

چشمه های نفت که جهت استخراج آن باشرکت « انلنداکسپلوریشن کمپنی » امریکائی بتازگی قرارداد شده ومعادن جنوبکه یك شرکت مختلط افغان و المان باستخراج آن اقدام خواهدکرد ، اقدامات بعمل آمده که عنقریب پس از تصویب یافتن قرارداد های مذکور از طرف شورای ملی افغانستان نتائج خوبی از آن ظاهر خواهد شد و برای ملت و مملکت فوائد بیشماری خواهد رسانید .

علاوه برین درقسمت صنائع ، مطابق نقشه های حکومت متبوعه ، برای تدویر چند کارخانهٔ مهم دیگری نیز اقدامات شده که هریك بذات خود در بهبود اوضاع اقتصادی مملکت رول مهمی بازی خواهد کرد ، مهمترین این کارخانه جات که برای خریداری وتورید آن اقدامات لازمه اتخاذ گردیده عبارت است : ـ از کارخانهٔ بزرگ قند سازی ازلبلبو که قبلاً تجارب زرع لبلبو نیز در ولایت قطغن بعمل آمده واین کارخانه پس ازنصب وبکار افتادن تقریباً تمام احتیاجات ملی را درقسمت قند وشکر که سالانه مبلغ (۱۳،۰۰۰،۰۰۰) افغانی برای تورید آن ازخارج بصرف میرسد ، تکافو خواهد کرد . واین غیراز کارخانهٔ قند سازی سابق است که ازنیشکر قنداستخراج میکند وپس ازترمیمات لازمه آنهم جریان خواهد یافت . و دیگر کارخانهٔ سمنت سازی که بادرنظر گرفتن توسعه وترقی عمرانات عصری احتیاج روز افزونی برای آن محسوس میشود ، وحاضراً هم سالانه متجاوز از (۱۰،۳۰۰،۰۰۰) برای خریداری سمنت ازخارج بصرف میرسد (واین غیر از کارخانهٔ سابق سمنت سازی است که خیلی کوچك و دارای شکست ورخت زیاد میباشد وآن نیز تکمیل خواهدیافت) و دیگر کارخانهٔ بزرگ برق آبی بقوت (۳۰۰۰) کلیوات برای تنویرات و تدویر کارخانه جات آتیهٔ کابل و نواحی آن که کارخانهٔ برق بمقام وردك نصب خواهد شد . اضافه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برین خریداری و توریدیك مطبعهٔ عصری و مکفی تمام حوائج مطبوعات و غیره احتیاجات طباعتی مملکت ـ ویکدستگاه بزرگ تلگراف بی سیم و یك مرکز بزرگ رادیو ویك موسسهٔ اکسریز را نیز در ردیف کارخانه جات و موسسات صنعتی جدیده که عنقریب بپایهٔ تکمیل خواهد رسید بایدحساب کرد .

ج : در شعبهٔ تجارت

بهمه کس معلوم است که اصول تجارت در افغانستان تا همین ۶ ، ۷ سال پیش کاملاً بصورت ابتدائی و تقریباً بحال خود بخودی بوده ، ازین رو علاوه از آنکه بحال ملت ومملکت واقتصاد ملی فائدهٔ صحیحی نمیرسانید ، چون روز بروز روابط با خارجه توسعه یافته ، دردیگر ممالك عموماً اصول منظمی در تجارت قائم و جاری بوده و نیز تجار خارجی از اوضاع بیخبری تجار و عدم انتظام تجارت ما استفاده کردن می خواستند ، لهذا صدمات شدیدی بر پیکر اقتصادیات ما وارد وحتی ازاثر آن علاوه بر امور اقتصادی مملکت امور مالی و منجمله پول افغانی نیز صدمه می خورد وروز بروز بحران اقتصادی وصدمات وارده کسب شدت میکرد ـ این احوال بقدری او ضاع اقتصادی افغانستان را باریك میساخت که ازیکطرف روز بروز نرخ مبادلهٔ پول افغانی تنزل مینمود و از طرف دیگر عوائد تجارتی بصورت روز افزون کمتر شده رفته ، قسمت بزرگ آن درجیب یك دسته تجار بیگانه میریخت ـ چنانچه کم کم نزدیك بود استقلال اقتصادی ما ازدست رفته تجار خارجی همه مجاری تجارتی را بکف خود بگیرند ـ واقعاً اگر احوال اقتصادی سالهای اول بعد ازانقلاب و آنهمه مشکلات و بحران های وارده پیش نظر آورده شود ، بخوبی فهمیده خواهد شد که حقیقةً برای تبدیلدادن آن اوضاع و رفع بحرانات مذکوره مساعی و زحمات

(c) ketabton.com: The Digital Library

و عزم و ثبات قابل تقدیری بصرف رسیده است تا اوضاع تجارتی و مالی مملکت از آن حال فلاکت با نتظام و استواری امروزه واصل آمده ـ بنا بر ین جهات بود که حکومت خبیر ما بفکر چاره جوئی اوضاع تجارتی و مالی افتاده ، او لتر از همه تشکیل یك موسسهٔ ملی بزرگ را بصورت بانك وشرکت لازم دانسته در سال ۱۳۱۱ اساس بانك ملی را گذاشت و متعاقب آن توجه مخصوصهٔ خود را بسوی طرح یك نقشهٔ اساسی اقتصادی مبذول کرده ، به تطبیق اصول (اجتماع سرمایه) که در عصر حاضر بزرگترین وموثرترین عوامل بهبود وپیشرفت اقتصادیات تشخیص داده شده ، پرداخت . چنانچه روی این نظریه از آن وقت تا کنون متجاوز از (۵۰) شرکت و تجارت خانه درسر تاسر مملکت عزیزما تأسیس یافته که سرمایهٔ مجموعی فعلی این شرکت ها متجاوز از (۹۰۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی میباشد ـ حکومت برای تشویق و ترغیب و هم جهت امداد و کمك شرکتهای مذکوره یك حصه امتیازات و انحصارات را که بحال ملت نیز اثرات ناگواری انداخته نتواند ، بشرکتهای تجارتی داده و بالمقابل از آن ها تعهداتی مبنی برترقی‌دادن صادرات و اصلاح اصول تجارتی شان گرفته است . علاوه برین شرکت های تجارتی برای تورید کار خانه جاتی نیز اقدام کرده اند و بالجمله از اثر این اقدامات از یك طرف دست تجار خارجی از تجارت افغانستان کشیده شده و قسمت بزرگ تجارت مملکت بامعامله داران اصلی سر راست گردیده و از طرف دیگر صادرات و طن عزیز روز بروز چه از لحاظ کمیت و چه از لحاظ کیفیت کسب ترقی نموده است . وبادرنظر گرفتن دیگر تسهیلاتی که از رهگذر تامین امنیت و احداث جاده ها و تمدید خطوط تیلگراف وتیلفون

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغیره برای بسط و توسعهٔ تجارت بعمل آمده ، میتوان گفت که امروز اصول تجارت در افغانستان کاملا تعدیل گردیده و مطابق اصول عصری در آمده است . علاوه برین بتوجهات حکومت متبوعه و مساعی موسسات تجارتی مشکلات تجارتی ما باممالک خارجه تا اندازهٔ زیاد رفع و اصول سهمیهٔ تجارتی بابرخی از ممالک مرعی الاجرا گردیده .

خلاصه ، اگر پیشرفت های امور تجارتی افغانستان را که درین دورهٔ ۷ سال گذشته بعمل آمده بچند جمله خلاصه کردن بخواهیم باینقرار خواهد بود :

۱ ـ اصول تجارت مملکت ازحالت ابتدائی وخود بخودی بصورت عصری در آمده وهمه معاملات عمده روی یك نقشهٔ صحیح وسنجش موثوق بعمل می آید.

۲ ـ دست دلالان وتجار ذات البینی که ما بین تجار افغانی و کارخانه داران یاتجارت خانه‌های معامله کننده ، واقع وحائل بودند ازکار کشیده شده ، اکنون اکثر تجار افغانی چه درخرید وچه درفروش را ساً وبلاواسطه بامعامله داران اصلی خود ها که عبارت از کارخانه های بزرگ ومعتبر دنیا میباشد ، در تماس میبا شند ، وخـو دشان همه قسمت های معامله راسنجیده مینوانند .

۳ ـ موازنهٔ صادرات و واردات بوسیلهٔ منع وارادات بیلزوم وترقی صادرات .

٤ ـ اجتماع وتمرکز سرمایه است که تجار و سرمایه داران و عموم افراد مملکت عزیز نظر بمساعی وتشویقات حکومت بسوی این عامل مهم پیشرفت ها وعملیات اقتصادی یعنی (اجتماع سرمایه) متوجه گردیده ، درظرف مدت کوتاهی به تعداد زیاد مؤسسات شرکتی خورد و بزرگ را در هر گوشه وکنار مملکت برای مقاصد تجارت صادراتی و وارداتی تأسیس کرده اند وعموماً ملتفت شده اندکه سرمایهٔ بزرگ به نحو بهتر وبخرج وخوف کمتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

امور اقتصادی را انجام داده توانسته رفاه عمومی را تامین میکنند ـ ازاینست که امروز علاوه بر بانك مرکزی که از لحاظ اهمیت سرمایهٔ خود و هم از رهگذر عملیات واقدامات خویش مهمترین موسسات اقتصادی مملکت ما بشمار میرود ، چند اتحادیه های شرکتی دیگر که دران چندین شرکت هـای خورد وبزرگ اجتماع نموده ، نیز بوجود آمده وباسرمایه جات عمده وتشکیلات وسیع برای ترقی تجارت وطن عزیزما تحت پروگرام اقتصادی مجوزهٔ حکومت مشغول کار میباشند و روز بروز نتائج تازه‌تر ورضائیت بخش تری را ازحسن عملیات واقدامات خود ها بمفاد ملت ومملکت عرضه میکنند .

همچنین درقسمت امورمالی که آنهم درذیل شق تجارت ذکرشده میتواند ، طوریکه دربالا اشاره کردیم حکومت متبوعهٔ ما درین چند سال اخیر اقدامات قابل قدری را بعمل آورده که مهمترین آن عبارت ازاستقرار نرخ مبادلهٔ (افغانی) وقبول معیار طلا و ترویج پولهای کاغذی است ، که هریك ازاین تشبثات باقبول زحمات زیاد وپس ازسنجشهای طولانی وعمیق واخذ ترتیبات وتدابیراساسیه بعمل آمده و خوشبختانه طوریکه می بینیم ازمدت تقریباً ۲ سال باینطرف ازیك سو پول افغانی ازحالت بحران خود خارج ودریك معیارمتوسطیکه هم برای صادرات وهم برای واردات کمال مساعدت را دارد ، استقرار پیدا کرده و نرخ مبادلهٔ مستقلی را بمقابل روپیهٔ هند و بالواسطه بمقابل بسا اسعارخارجهٔ دیگرممالك شده ، از دیگر سو پولهای کاغذی که در ارو پا بکمال دقت و قشنگی بطبع رسیده وازد وسال باینسو درمعرض جریان میباشد ، بمقابل یك ذخیرهٔ بزرگ فلزات قیمتی واسعارمعتبرخارجی که ضمانت چلندآن بشمارمیرود ، درمعاملات سهولت فوق العادهٔ پیش کرده و از همه جهت موجبات مسرت و رفاهیت و اعتماد ملت افغان راحائز گردیده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

در ینجا برای معرفی مؤسسات مهمهٔ تجارتی و طن عزیز تنها اسمای شرکت های عمدهٔ تاسیس یافتگی این عصر را با اندازهٔ سرمایهٔ وظایف اساسی آن ها اسم برده ، از ذکر اسما و تفصیلات بافی شرکت های داخلی که از گنجایش مقالهٔ ما بیرون است صرف نظر مینمائیم :

۱ ـ : بانك ملی بسرمایهٔ مجموعی (۲٤،۰۹۰،۵۳۳) افغانی که درتمام امور اقتصادی مملکت دست دارد (سرمایهٔ معاینهٔ آن (۳۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی میباشد)

۲ـ : شرکت اتحادیهٔ شمالی بسرمایهٔ مجموعی (۱۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که کار صادرات پوست قره کلی و پشم و پنبهٔ ولایات شمالی و واردات رخت باب و کلوش و غیره را میکنند .

۳ـ : شرکت اتحادیهٔ هرات بسرمایهٔ مجموعی (۱۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی برای صادرات قره کلی و پشم و غیره و واردات اموال ذرعی و غیره .

٤ ـ : شرکت نساجی بسرمایهٔ مجموعی (۵۱،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که بصورت اسهام متدرجاً جمع آوری میشود . این شرکت برای تدویر کارخانهٔ بزرگ پارچه بافی است که شرح آن درقسمت اقدامات صنعتی آمده و بسیاری از تجار مملکت دران شریك میباشند .

۵ـ : شرکت پشتون (قندهار) بسرمایهٔ مجموعی (۱،٦۷۳،۰۰۰) افغانی که کار صادرات میوهٔ خشك قندهار و واردات پترول و شکر کار آمد ولایت قندهار را میکنند .

٦ـ : شرکت وطن (قندهار) بسرمایهٔ مجموعی (۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که کار صادرات پشم ولایت قندهار و فراه و واردات اموال جاپانی رامینماید .

۷ـ : شرکت صابر بسرمایهٔ مجموعی (٦،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که کار پوست قره کلی را میکنند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ ـ شرکت دیانت	بسرمایهٔ	(۱۰۰۰۰۰۰۰۰)	افغانی که کار پوست قره کلی را میکند			
۹ ـ « برادران	«	(۱۰۰۰۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۰ ـ « توکل	«	(۱۰۰۰۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۱ ـ « قناعت	«	(۱۰۲۵۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۲ ـ « کوشش	«	(۱۰۵۰۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۳ ـ « رشتیا	«	(۲۰۴۹۶۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۴ ـ « سلامت	«	(۱۰۱۰۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۵ ـ « ارادت	«					
۱۶ ـ « سعادت	«	(۱۰۵۹۵۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۷ ـ « صداقت	«	(۱۰۱۵۰۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۸ ـ « اخلاص	«	(۱۰۱۲۵۰۰۰۰)	«	«	«	«
۱۹ ـ « میمنت	«	(۱۰۰۰۴۵۰۰)	«	«	«	«
۲۰ ـ « قالین باقی	«	(۲۵۰۰۰۰۰)	« برای اصلاح وترقی قالین			
۲۱ ـ « تریاك	«	(۱۰۵۰۰۰۰۰۰)	« برای صادرات اصولی تریاك			

علاوه بر این در قسمت تجارت و ترقیات آن باید تذکار نمود که آنچه پیشرفت های مذکور را به نحو واضح تر و صریح تری بپایهٔ ثبوت میرساند، همانا افزونی روز افزونی است که درظرف این ۷ سال اخیر در میزانیهٔ تجارتی یعنی سر جمع واردات و صادرات مملکتی بعمل آمده چنانچه اگر به احصائیهٔ تجارتی این دوره نظر بیندازیم مشاهده میکنیم که سر جمع کل تجارت ما از سال ۱۳۰۹ به بعد یکسال به نسبت سال قبل به ترتیب ذیل اضافه شده: ـ درسال ۱۳۱۰ (۴۴) فیصد و درسال ۱۳۱۱ (۴۲) فیصد و درسال ۱۳۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) فیصد و در سال ۱۳۱۳ (٥) فیصد و با در نظر گرفتن افزونی دو سال اخیر میزان کل تجارت افغانستان درسال ۱۳۱٥ متجاوز از (۳) برابر سال ۱۳۰۹ می باشد .

این بود خلاصهٔ پیشرفتهای اقتصادی مهمه که در ظرف ۷ سال گذشته در مملکت عزیز ما بوجود آمده . اما نا گفته نماند که همچنانکه عوائد ملی و اقتصاد عمومی نظر به تشریحات فوق ترقی کرده ، عایدات حکومتی نیز طبعاً از هر جنبه کسب افزونی نموده است . چنانچه از یك طرف محاصیل گمرکی در اثر ترقی روز افزون معاملات تجارتی و نیز در نتیجهٔ تدابیر صحیحی که از طرف حکومت در قسمت جلوگیری از تجارت گریزی و رفع غیره نواقص گمرکی و تدوین تعرفهٔ اصولی بعمل آمده ، نسبت به سال ۱۳۰۹ علی الترتیب درسال ۱۳۱۰ (۱۰) فیصد و درسال ۱۳۱۱ (۳۰) فیصد و در سال ۱۳۱۲ (۱۰) فیصد و درسال ۱۳۱۳ (۱٦) فیصد و درسال ۱۳۱٤ (۲٥) و بالاخره درسال ۱۳۱٥ (٤ ونیم) فیصد افزود گردیده که به اینقرار جمع محصولات گمرکی سال۱۳۱٥ در حدود (۳) برابر جمع محصولات سال ۱۳۰۹ میباشد . همچنین دیگرعوائد دولتی از قسم مالیات و محصول مواشی و غیره چشمه های واردات نظر به اقدامات واصلاحات حکومت متبوعه و حسن انتظام امورمملکتی ومساعی مامورین مربوطه از سال ۱۳۰۹ به بعد یکسال به نسبت سال قبل به ترتیب ذیل افزوده شده است : در سال ۱۳۱۰ (۹) فیصد و در سال ۱۳۱۱ (۲٤) فیصد و در سال ۱۳۱۲ (۱۲) فیصد ودرسال ۱۳۱۳ (۲۷ونیم) ودر سال۱۳۱٤ (۲٥) فیصد و درسال ۱۳۱٥ (۷ونیم)فیصد وبصورت مجموعی در سال ۱۳۱٥ به نسبت سال۱۳۰۹ بقدر (۱٤۰) فیصد ترقی کرده . همچنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودجهٔ مملکتی سال بسال موازنهٔ لازمه را دارا گردیده است .

درخاتمه بایدتذکار کردکه این ترقیات و پیشرفتهای اقتصادی درخشان ونمایانی که درین دورهٔ بعد ازانقلاب نصیب افغانستان عزیز گردیده وماشمهٔ از آن را بصورت مجمل ، ذکر نمودیم و چشم هر فرد وطن خواه از خواندن و دیدن آن روشن میگردد ، در ضمن مشکلات جدی که از اثر بدایت کار ونبودن وسائل لازمه و تنگی وقت و عدم تجربه و غیره وغیره در پیش بود، بعمل آمده و بنابران زحمات و عرق ریزیهای رجالی که آنرا بوجود آورده اند بالخاصه مساعی شباروزی رجل نامدار افغانستان حضرت اشرف والا حضرت سردار محمدهاشم خان صدر اعظم وباقی اعضای کابینهٔ دولت ودیگر مامورین مملکتی درنظر ازخود و بیگانه نهایت درجه قابل تقدیر بوده و ضمناً به عموم فرزندان وعلاقه مندان و بهیخواهان این خاك امید میدهد که مطابق همین پروگرام و خط مشی بیغرضانه که اکنون مورد توجه و سر دست حکومت متبوعهٔ ما میباشد ، وطن عزیز روز بروز به ترقیات و پیشرفتهای اقتصادی و مدنی بزرگتری نائل گردیده مدارج ترقی وتعالی راخواهد پیمود ومخصوصاً اقد اماتیکه حاضراً درنظرمیباشد ازقبیل استخراج معادن و چشمه‌های نفت و غیره موجبات سعادت و رفاهیت ملت و پیشرفت و کامگاری مملکت افغانستان را فراهم خواهد ساخت انشاءالله وتعالی .

در پایان این مقاله صورت پیشرفت و کار روائی های سال ۱۳۱۵ موسسات مهمهٔ تجارتی وطن را بهترتیب همه ساله تحت عنوان « شرکت های تجارتی» برای مزید استفادهٔ قارئین گرام درج میکنیم :

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرکت های تجارتی

بانك ملی افغان

خوش بختانه بانك ملی که مهمترین موسسات اقتصادی مملکت ما بشمار میرود در سنه ۱۳۱۰ بیش از سالهای قبل پیشرفت های مهمی کرده و موقعیت بسیار بلندی را در روابط ومعاملات خارجهٔ خود احراز و بنظریه و توجه هیئت محترم دولت پلانهای اقتصادی خود را که مراد از اجتماع سرمایه، تشکیل شرستهای اتحادیه، انتظام تجارت سمت شمال، استقرار نرخ افغانی، توسعهٔ زراعت پمبه، تشکیل یك شرکت بزرگ نساجی، تنظیم فروش فره کلی، تشکیل شرکتی برای صادرات تریاك، تحدید واردات در مقابل صادرات، تأسیس یك فابریکهٔ مهم ترمیم موتروغیره میباشدبصورت مطلوب صد فیصد عملی کرده که ماختصراً بشرح بعضی از جملات فوق بعناوین آتی قارئین محترم خود رامطلع می سازیم:

تشکیلات بانك وطرز اداری و سیستم محاسباتی آن:

بانك ملی در اوائل سال ۱۳۱۰ حسب تصویب مجلس هیئت مدیرهٔ خود، شرکت اسهامی را که مراد ازشق تجارت و انحصارات و فابریکات باشد از خود مجزا نموده وتمام سرمایه را ببانك تمرکزداده و برای دوران تجارت ومعاملات شرکت اسهامی مبلغ بیست ملیون (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی بمنافع مختصری (کریدت) یعنی اعتبار داده و این شرکت را در تحت اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکنفر معاون مسئول که از اعضای هیئت مدیرهٔ بانك باشد جداگانه دایر و بشعبات ذیل تقسیم نموده :

الف : ماموریت تجارتی که این ماموریت به سه شعبه تقسیم میشود .

ب : ماموریت انحصارات که این ماموریت به دو شعبه منقسم است .

ج : « ترمیم موتر « « «

د : « نساجی « « «

ه : مدیریت پترول که به دو شعبه : اجرائیه و کنترول تقسیم شده .

ریاست بانك ملی افغان :

الف : مدیریت کنترول و تفتیش عمومی که مرکب از ۲ شعبه است .

ب : ماموریت تحریرات و ماموریت که « از ۲ « «

ج : « اوراق که عبارت از ۲ شعبه میباشد .

د : مدیریت محاسبهٔ بانك به شعبات ذیل منشعب است :

شعبهٔ اطراف ، شعبهٔ مرکز، شعبهٔ خزانه ، شعبهٔ قرار داد های تجارتی .

ه : ماموریت اجرائیه و تحریرات بانك .

اعتبارات داخله و خارجهٔ بانك :

به نسبتی که بانك ملی اعتبارات خود را با اکثر بانکهای مهم قایم ساخته پیش نهاداتی از سایر بانکهای دنیا برای اعطای گریدت (اعتبار) بیانك و ارتباط معاملات آن حاصل گردیده و بمرکز بانك ملی تحت غور است ، همچنین طور یکه بانك ملی در داخل مملکت برای تهیه وفراهم آوری وسایل جدید روح تعاون اقتصادی مصروف بوده در تمام شهر های داخل مملکت شعبات دارد ، درخارج هم لحظهٔ در خصوص توسیع معاملات خود فروگذاری نکرده بانکهای زیادی را طرف معامله خود قرار داده درشعبات خارجی خود هم اصلاحات متعددی اجرا نموده است چنانچه در سنه ۱۳۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ونشتورك بانك Bank of Fereign Trade US.S.R., Moscow درمسکو) و (ایمپیریل بانك آف انديا Imperial Bank of India در پشاور) جدیداً حساب مستقیمی بنام بانك ملی افغان (کابل) باز نموده و حالا بانك در بانکهای ذیل حساب جاری دارد .

لندن : « ویست منستر بانك لندن » Westminster Bank. Lmd,London

برلن : « دویچه بانك » Deutsch Bank و « دسکو نتو گز لشافت » Disconto Geselschaft .

پاریس : « ویست منستر فارن بانك لیمتد » Westminster Foreign Bank, Paris « کنتوار ناسیونال دی کونت دوی پاری » Comptoire nationale des comptes de Paris .

بمبئی : « امریکن اکسپریس کمپنی انکورپوریتد » American Express Company Inc,Bombay « نشنل ستی بانك آف نیویارك » National City Bank of New-York,Bombay « کنتوار ناسیونال دی کونت دو پاری » Comptoire nationale des comptes de Paris, Bombay .

مسکو : « ونشتورك بانك » .

پشاور : « ایمپیریل بانك آف انديا » .

از طرف « فیدرل ریزرو بانك نیویارك » Fedral Reserve Bank,New-York « ولائید ز بانك نیویارك » Lloyd's Bank, New-York هم پیشنهاداتی اخذ گردیده که هنوز تحت غور است .

نمایندگیهای خارجهٔ بانك ملی قرار ذیل اند که هر کدام ایشان با بانکهای متعدد دیگر داخل معامله میباشند :

نماینده گی لندن. نماینده گی برلن. نماینده گی کراچی. نماینده گی پشاور. نماینده گی چمن .

(c) ketabton.com: The Digital Library

و فعلاً صدور چك و حوالهٔ تیلگرافی را بتمام مراکز خارجه و بجمیع اسعار مروجهٔ عالم صادر کرده میتواند .

و هکذا دوائر حکومت و شرکت های تجارتی و بالاخره اکثریه ازاهالی و تجار واشخاص خارجه دربانك حساب امانت و جاری داشته بابهترین اعتبار و اعتماد روز افزون معاملات خود را با بانك وسعت داده اند که اینك نمونهٔ ازحسابات ٤ سالهٔ بانك ذیلاً بملاحظهٔ قارئین محترم خود میرسانیم :

سال ۱۳۱۲ : تعداد حساب جاری ووديعه (٥٣)

مجموعهٔ اوسط مبلغ حساب جاری وامانات (٦،٢٧٦،٨٦٥) افغانی و۷۸ پول

سال ۱۳۱۳ : تعداد حساب جاری و ودیعه (۱۱۷)

مجموعهٔ اوسط مبلغ حساب جاری وامانات (۱۷۰ ، ۳۳،۲۳۷) افغانی و٦ پول

سال ۱۳۱٤ : تعداد حساب جاری و ودیعه (۱۷٦)

مجموعهٔ اوسط مبلغ حساب جاری وامانات (٥۱،۸۲۸،۷٤۳) افغانی و٦٤ پول

سال ۱۳۱٥ : تعداد حساب جاری و ودیعه (۲٤۰)

مجموعهٔ اوسط مبلغ حساب جاری وامانات تقریباً (٥٦،٥۰۰،۰۰۰) افغانی .

در تعداد فوق قابل توجه اینست که اکثریهٔ دوائر ملی (شرکت تنویرات ریاست بلدیه و غیره) هم تسهیلات داد و ستد بانك ملی رامورد استفادهٔ خود قرار داده عائدات ومصارف خود را ذریعهٔ خزانهٔ بانك ملی اجرا میکنند .

انتظام تجارت سمت شمال :

تمام طبقات ملت مطلع بود ند که تجارت سمت شمال افغانستان که تماس بادولت جماهیر اشتراکیهٔ شوروی داشت خیلی هابی نظم بوده و اغلباً تجار انفرادی بدون فهمیدن بمفاد و ضررخود تجارت می نمودند و در نتیجه عده‌ئی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابخاطر داریم که متوجه بضرر فاحشی شده سر مایهٔ خود و یکعده تجار دیگر رابباد فنا داده اند . این تجارت روبهم رفته باصطلاح تقریباً (جنگ دادن بخت و طالع) به طبقهٔ تجار ما معرفی شده بود (که تفصیل آنرا در تحت عنوان قرار داد تجارتی بانك ملی و سو افغان ترك) جداگانه و واضح تر شرح میدهیم . بانك ملی پس از حصول اجازه از هیئت محترم دولت در اوائل سال ۱۳۱٤ شروع باقدامات عقد یك قرار داد سه ساله راجع بخرید و فروش مال‌التجارهٔ افغانی و شوروی با ادارهٔ سو افغان ترك (یك ادارهٔ که در روسیهٔ شوروی طرف تجارت با افغانستان است) نموده ، پس از امضای این قرارداد بانك مجبور بود که برای اجرا و عملی شدن آن شرکتهائی با صول تجارت عصری با نتظام صحیحی در تحت کنترول خود بمزار ، هرات ، قندهار بشرح ذیل تشکیل بدهد :

در مزار شریف شرکت اتحادیهٔ شمالی بسرمایه پانزده ملیون (۱۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که سی و شش لك (۲٦،۰۰۰،۰۰۰) افغانی از اسهام آنرا بانك ملی خریداری کرده - برای صادرات پنبه و پشم .

درهرات شرکت اتحادیهٔ هرات بسرمایهٔ پانزده ملیون(۱۵،۰۰۰،۰۰۰)افغانی که سی و سه لك (۳۳۰،۰۰۰) افغانی از اسهام آنرا بانك ملی خریداری کرده - برای صادرات پشم و قره کلی .

هکذادرهرات شرکت‌صادرات تریاك بسرمایهٔ یکنیم ملیون(۱۰،۵۰۰،۰۰۰) افغانی که شش لك (٦۰۰،۰۰۰) افغانی از اسهام آنرا بانك ملی خریداری نموده -مخصوصاً برای صادرات تریاك (مطابق مقررات بین المللی) .

درقندهار شرکت وطن بسرمایهٔ پنج ملیون (۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانی که یازده

(c) ketabton.com: The Digital Library

لك وبیست‌وپنج هزار (۱۰۱۲۵۰۰۰۰) افغانی‌ازاسهام آ نرا بانك ملی‌خریداری نموده ـبرای صادرات پشم. وهمچنین در نظر است شرکت مذکور صادرات پمبه را که باترتوجه‌ع،ش سردار محمدداؤد خان‌فرقه مشر ونائب الحکومهٔ قندهار در سال ۱۳۱۶ به ترتیب صحیحی درتوابع قندهار و چخانسور سر رشتهٔ زراعت آن گرفته شده مطابق هدایت بانك ملی اجرا کنند.

برای شرکت های جدید التشکیل فوق الذکربانك ملی اعتبار (کریدت) زیادی باندازه بیست و پنج ملیون (۲۵۰۰۰۰۰۰۰) افغانی داده است تا عند الاحتیاج شرکت های مذکور ازین‌کریدت خود استفاده کرده بتوانند.

قرار داد تجارتی بانك ملی وادارهٔ «سوافغان ترك»:

قبل ازسلطنت اعلیحضرت نادرشاه شهید امور تجارتی فیما بین افغانستان و روسیه بصورت طبیعی (خودبخود) بوده بلکه بطرف تنزل تدریجی سیر مینمود خصوصاً صادرات افغانستان بطرف روسیه سالانه به پیمانهٔ وسیعی کسر میکرد وعوامل حقیقی این خساره را که بطرف ما وارد بود بصورت اختصار در نکات ذیل خواهیم یافت:

۱ ـ تغیرسیستم و رژیم تجارت درروسیهٔ جدید که آنها کل‌تجارت خود را با افغانستان بصورت مرکزیت جریان میدادند و ما بالعکس بصورت پاشان و متفرق و انفرادی ـ واین دو اصول متضاد نمیتوانست اصلی را پیدا نماید که همیشه فائدهٔ طرفین دران تأمین گردیده باشد.

۲ ـ چون تشکیلات اساسی تجارتی را دارا نبودیم لهذا صادرات ما بسمت روسیه درتنزل و روس ها چون دارای تجارت مرکزی بودند همیشه تعقیب توسعهٔ صادرات خود را با افغانستان داشتند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ مسئلهٔ اساسی دیگر اینست که چون افغانستان قبل از سلطنت اعلیحضرت نادرشاه شهید دارای تشکیلات اقتصادی نبوده لهذا همه چیز ها باصول طبیعی صد سال قبل مانده بود وار یکطرف مملکت پی در پی درامور وروابط تجارتی خود با خارج صدمه میدید و از طرف دیگر در تحت اثر فشار سرمایه و تجارت اجنبی دست تجارما از کار کشیده ودرنتیجه تجارت افغانستان یکدم سقوط کرده استقلال اقتصادی آن از دست میرفت .

لهذا روابط حسنهٔ مملکتین افغانستان و روسیه ،طرفین را وادارساخت که با مورتجارتی خود غور نموده اصولی را اتخاذ کنند که رفع نواقص ارتباط تجارتی را حایز و هم سیستم متغایر دو اثر تجارتی با همدیگر بهتر شود ـ بنابران موافقهٔ تجارتی بتاریخ ۲۵ ثور بین بانك ملی و (سوافغان ترك) منعقد و برای موعد سه سال که از ۱۱ جوزا ۱۳۱۵ (اول جون ۱۹۳۶) شروع ودرنیمهٔ جوزای ۱۳۱۸ (اول جون ۱۹۳۹) خاتمه می یابد اموال واردات و صادرات تجارتی ذیل را شامل است :

۱ ـ اموال صادراتی افغانستان :

پنبه	ـ ۱۴،۴۰۰	تن
تریاك	ـ ۹۰	«
پشم بصورت ناشسته	ـ ۲۹،۴۰۰	«
کل قیمت هرسه قلم	ـ ۱۰۰،۳۵۴،۳۸۰	دالر طلائی

۲ ـ اموال وارده از روسیه :

قند و شکر	ـ ۲۵،۲۰۰	تن
پطرول	ـ ۵،۱۰۰	«

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبل خاك	ـ ۵،۵۰۰	تن
کلوش	ـ ۳۳۰،۰۰۰	زوج
تخم پمبه	ـ ۹۲۰	تن
تکهٔ کتان (برای بارجامه)	ـ ۶۹۰،۰۰۰	متر
سیم آهنی	ـ ۳۵۲	تن
سمنت	ـ ۱۰،۰۰۰	»
اقسام آهن	ـ ۲،۰۰۰	»
موتر	ـ ۱۵	عراده
سامان کارخانهٔ پمبه پاك کنی و روغن کشی و عدل و بندی	ـ ۲	کارخانه
مال زرعی	ـ ۱۳۵،۸۰۰	انده .

کل قیمت وارده ـ ۱۰،۳۵٤،۳۸۰ دالرطلائی .

باثر قرار داد مذکور درنتیجهٔ ، هرکدام نقطهٔ نظرخود را برای خود تأمین نموده به تفصیل ذیل :

نقطهٔ نظر روسیه :

الف : کارخانه داران روسیه الحال برای مدت سه سال میدانندکه درکدام ماه کدام مالی را بافغانستان تحویل وکدام مالی را از افغانستان میگیرند وقیمت آن بالغ برچه مقدار پول است .

ب : اصول « استندرد » دراموال معامله شده کامل رعایت شده .

ج : امروز دیگر روس ها باهرتاجر انفرادی که هیچ وقت نمیتوانست تعهدات خود راصد فیصدایفابدارد سروکاری ندارند . روسیه ضمانت بانك ملی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

درصحت وعملی شدن قرار دادها برسرموعد حاصل واطمینان کامل پیدا نمود ه که درموعد سه سال تجارت آن بصورت نقشهٔ که درقرار دادها وضع گردید ه صورت پیدا نماید یعنی مواد خام حاصل و درعرض مواد صناعتی خود رامید هند .

نقطه نظر ما :

الف : از دیاد صادرات ما مخصوص مواد زراعتی مانند تریاك و پمبه که ازیکطرف احتیاج مارا ازاینکه طلاداده ومال وارد مینمودیم مرفوع وازطرف دیگر مشکلات دهاقین ما که تنها مشغول زراعت جو وگندم وهمیشه در عسرت گرفتار بودند برای مدت سه سال رفع گردیده .

ب : روسیه قبول نموده که سیزده ونیم ملیون (۱۳،۵۰۰،۰۰۰) افغانی نسبت به سنهٔ گذشته قیمت اموال صادراتی مارابلند برده وقیمت اجناس و ارداتی خود را تنزل بدهد .

ج : روسیه قبول نموده که در سر سرحدات خود و یا درخود افغانستان نه اینکه بادیگر هیچ تا جر انفرادی معامله نداشته باشد بلکه از مالدار و وبادیه نشین ها که اموال خود را بچرا گاه ها میبرند نه مال بخرد ونه بفروشد .

د : کل حساب داد وستد دربانك ملی مرکزیت داده شده و باین نسبت بانك ملی موقع پیدا میکند که عملی شدن قرار دادها و صحت رفتار طرفین را کنترول نماید .

ه : روسیه قبول نموده که بعدازین تاریخ هرقدر قره کلی که از افغانستان خرید نماید درعوض طلا تأدیه بکند نه مال .

و : روسیه قبول نموده که عوض قند و شکر و پترولی که تاحال بافغانستان می‌فروخت وطلا اخذ مینمود ، بعد ازین تاریخ عوض طلاپشم وتریاك تحویل بگیرد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز : موافقه های مذکور برای تشکیلات جدید اتحادیه های سمت شمال و هرات امداد نموده که آنها زود تر میتوانند نواقص تجارت فیما بین را رفع والبته رفع این نواقص برفائدهٔ طرفین تمام میشود .

ح : طرفین درمدت سه سال از هرقسم تنزل وترقی که همیشه به تجارت اثری انداخته وگاه گاهی هم تجارت رابطرف بحران میکشاند مصئون گردیده اند زیرا برای مدت سه سال برای کل واردات وصادرات طرفین قیمت های معینی را تعین وآنرا مراعات خواهند نمود .

تاسیس شرکت نساجی باسرمایه ۵۱ ملیون افغانی :

چون جزء مهم واردات مملکت اموال ذرعی و محصول تکه های پنبه نی میباشد وازطرف دیگر احتیاجات ماجهت واردات اشیای دیگر مثل ماشین باب واسلحه وموتر وپترول وغیره لوازم حیاتی در تزاید است ولزجهت دیگر برای ثروتمند ساختن اهالی پیدا نمودن کار لازم میباشد ـ لهذا برای توازن واردات وصادرات مملکت وپیدا نمودن کاربرای ملت ، بانك ملی شروع بمطالعات دراطراف عملی نمودن این پلان نموده ، پس از مشاوره بامتخصصین نتیجه را بانك ملی بحضور هیئت محترم دولت تقدیم وتشکیل شرکت نساجی را باسرمایهٔ پنجاه ویك ملیون (۵۱۰۰۰۰۰۰۰) افغانی منظوری حاصل نموده وهرسهم این شرکت صد (۱۰۰) افغانی تعین واسهام آن قرار ذیل تقسیم گردیده :

۱ـ حکومت متبوعهٔ ما ده ملیون (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی

۲ـ بانك ملی هشت و نیم « (۸۰۵۰۰۰۰۰۰) «

۳ ـ شرکت هائیکه پوست قره کلی بآنها بانحصار داده شده و لازشروع امسال ازهرجلد پوستی که بخارج حمل میدارند سه افغانی سهم شرکت نساجی

(c) ketabton.com: The Digital Library

را خریداری میکنند ـ هژده ملیون (۱۸،۰۰۰،۰۰۰) افغانی .

٤ ـ بتدریج ذریعهٔ بانك ملی بفروش خواهد رسید ـ پانزده ونیم ملیون (۱۵،۵۰۰،۰۰۰) افغانی .

جملهٔ ٤ قلم فوق : پنجاه ویك ملیون (۵۱،۰۰۰،۰۰۰) افغانی .

مجموع ۵۱ ملیون افغانی شرکت نساجی درسه سال اول در تحت نگرانی بانك اداره میشود . بعد ازسه سال کاراداری شرکت مذکور باساس اصولنامهٔ اساسی آن به هیئت مدیره اش سپرده خواهد شد .

توسعهٔ زراعت پنبه :

میتوان بانك ملی را او لین مر بی تو سعهٔ زراعت پنبه در وطن عز یز ما معر فی کرد . چه مملکت سر سبز و شاداب ما از هرحیث مستعد به تو سعهٔ زراعت است مخصوصاً زراعت پنبه ـ وامروز حاصلات پنبه اهمیت و مقام خاصی در صنایع د نیادارد ـ بانك در اواخر سال ۱۳۱٤ باندازهٔ (۷۲۰) خر وار (۵۳ تن) از بهترین تخم پنبهٔ امریکائی که در زراعت جنوب روسیه مروج است وارد کرده درتوابع ولایت قطغن ومزار شریف توسط شرکت شمالی مجانی بدهاقین تقسیم درسال ۱۳۱۵ حاصل فوق التصوری از زراعت مذکور نتیجه گرفته شده وشرکت اتحادیهٔ شمالی برای زراعت سال ۱۳۱٦ ترتیبات مفیدتری درنظر گرفته ویقین واثق است که باتوجه مخصوص و ، ج شیرمحمدخان نائب الحکومهٔ قطغن وبدخشان بذر تخم پنبه سه مقابل سال گذشته توسعه پیدا کنند .

قراریکه توسط متخصصین فنی پنبهٔ حاصلهٔ زراعت سمت شمال افغانستان معاینه شده از قسم بهترین پنبه ها است . برای محلوج پنبه ذریعهٔ زاهوت ها (ماشین های برقی) وانده بندی آن بماشین های برقی فشار ، شرکت شمالی یك

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلان وسیعی را تصمیم گرفته ودر بودجهٔ خود مبالغ هنگفتی را منظوری داده است که تفصیل آن علیحده بصورت واضح تر بملاحظهٔ قارئین محترم رسانیده میشود .

استقرار نرخ افغانی :

علاقه مندان اقتصاد بیاد خواهند داشت که مرام اساسی تأسیس بانك ملی که (اولا بنام شرکت سهامی یاد میشد) تساوی بحران پول افغانی بوده است . زمامداران بانك در اولین مرحلهٔ تدقیقات خود تشخیص عوامل بحران را علت نقص صادرات دانسته در قدم اول خود بدون اینکه مداخلتی در استقرار نرخ و بدست گرفتن کنترول اسعار بنمایند ، چارهٔ اساسی برای حل این مطلب سنجیده آن را درزمرهٔ اقدامات فوری خود گرفتند. چنانچه بوسیلهٔ توسعهٔ زراعت پنبه و ازدیاد صادرات تریاك که در احصائیهٔ صادرات ما سابقه نداشته و بدست گرفتن کنترول فروش پوست قره کلی (که یکی ازارقام عمدهٔ صادرات است) در داخل و خارج از صدور مبالغ هنگفت پول نقد در مقابل واردکردن بعضی اجناس جلوگیری کرده وبالاخره دربرج عقرب ۱۳۱٤ چنانچه قارئین محترم شرح آنرا درسالنامهٔ ۱۳۱٤ مطالعه فرموده اند بانك ملی استقرار نرخ افغانی را دفعتاً باوجود تنزل فاحش کلدار برای مدت شش ماه بدست گرفت .

و در این مدت اولین تجارب عملی خود را در اطراف جلوگیری از تنزل افغانی وبدست گرفتن احصائیهٔ واردات وصادرات حاصل نموده پس از آن باجرای عملی ساختن منظور خود مصمم گردید ودر برج جوزای ۱۳۱۵ پیش نهادی به هیئت محترم دولت تقدیم کرده و استقرار نرخ افغانی را به میعاد غیر محدودی متقبل گردید و حکومت متبوعه هم نظریهٔ بانك را تائید و منظور فرموده در مجلس عالی وزرا در ماه جوزا این پیشنهاد بانك تصویب

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرموده شد . اینك متجاوز از ۱۸ ماه از استقرار نرخ مسکوك افغانی و محدود ساختن خرید و فروش آن بیانك ملی میگذرد و بانك کانمیابانه این مرام خود را بمقاد اقتصادی و طن تکمیل کرده و درین مدت مبالغ هنگفتی را از ذخائر اسعار خارجهٔ خود طلا ، نقره ، بحکومت خریداری و وارد ساخته در مقابل مسکوك افغانی گرفته است .

بانك ملی به تناسب استقرار نرخ کلدار برای اینکه خرید و فروش اسعار خارجهٔ مروجهٔ تمام ممالك را به نرخ (بورس) های دنیا اجرا کرده حتی الامکان از سوء استفادهٔ غیر جلوه گیری نماید ، در بانك یك شعبهٔ مخصوص برای وضع وترتیب نرخنامه‌ها تشکیل داده که وظیفهٔ این شعبه سنجش صحیح نرخ اسعارخارجه وطلا ونقره باساس تیلگرافهای وارده‌از روی نرخنامهٔ بورس لندن به نسبت نرخ کلدار و استقرار افغانی میباشد که وقتاً فوقتاً تغیر و تبدیل نرخهای اسعار خارجه را از روی بورس صحیح لندن اصلاح و بروز نامه و مراجع آن و شعبات خود اطلاع میدهد .

از طرف دیگر مأموریتی از طرف بانك ملی در کمرك کابل و قندهار تاسیس گردیده وهمچنین‌درنظراست بهرات وغیره نقاط نیز ماموریت‌ها دایر گردد واینها موظف اندکه کنترول واردات وصادرات را نموده تصدیق واجازهٔ محصول همان اموال واجناس وارداتی را بدهند که قیمت آن اسعار خارجه ازبانك ملی خریداری شده باشد یا اینکه با لمقابل اموال صادراتی داشته باشد .

سیستم محاسباتی وطرز دفتر داری بانك :

بانك ملی حتی الامکان نصب العین دارد که مامورین صحیح ولایقی بیانك استخدام کرده وآنها را تحت تعلیم و تربیه بگیرد . چنانچه یکنفر متخصص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفتر را ازخارج مستخدم کرده و کورس بانکی را مفتوح نموده و مامورین بانك را در زیر اثرآن وادار به تعلیم دفترداری نموده و فعلاً دفتربانك باصول دفاتر بانکهای امریکا (ژور نال مجلد امریکائی) یعنی دفترداری دوطرفه (دبل انتری سیستم) جاری است .

همچنین درسال ۱۳۱۵ کورس اقتصاد سیاسی رامفتوح ساخته مامورین بانك ویکعده ازمامورین وزارتها ودوائر حکومت را برای تحصیل دروس اقتصاد سیاسی در تحت اثر وتعلیم (موسیومنچولی) مشاورمالی وزارت‌مالیه وادار به تعلیم نموده ویکمدتی کورس مذکور دایر و در نتیجه (۹۰) فیصد از شاملین کورس کامیاب شده شهادتنامه گرفتند .

هیئت مدیره ومامورین عالی رتبهٔ بانك ملی :

الف : هیئت مدیره :

ع ، ص عبد المجید خان رئیس .
« ، دوست محمدخان ایماق معاون شعبات تجارت وانحصارات « شرکت اسهامی » .
« ، غلام حیدر خان مختار زاده معاون شق بانکی .
« ، سید کریم خان .
« ، حاجی عبد الخالق خان .
« ، محمد عمر خان (رئیس شرکت اتحادیهٔ شمالی) .
« ، خیر محمد خان .

ب : مامورین شعبات مرکزی بانك :

ص ، محمد موسی کاظم خان مدیر تفتیش و کنترول
« ، محمد عمر خان ، مدیر محاسبهٔ بانك .
« ، غلام علیخان مامور تحریرات ریاست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ، غلام علیخان سر خوش مامور او راق ریاست .
« ، غلام بهاء الدین خان، مامور تجارت .
« ، محمد موسی خان مامور انحصارات .
« ، عبد المجید خان مامور اجرائیه .
« ، محمد زمانخان مدیر شرکت پطرول .
« ، امیر الدین خان مدیر شرکت نساجی .
« ، عبد الکریم خان احراری مامور فابریکهٔ ترمیم موتر .

ج : مدیران بانك در داخل مملکت :

ع ، سید کریم خان درهرات
« ، محمدامین خان درمزارشریف
ص ، سید احمد خان در میمنه
« ، عزیزالله خان در جلال آباد
« ، پاینده محمدخان درخان آباد
« ، عطا محمد خان در مقر
ع ، حاجی گل محمدخان در قندهار
ص ، شاه محمد خان دراند خوی
« ، صالح محمد خان در فراه
« ، محمد عثمان خان در غزنی
« ، غلام رسول خان در گردیز

د : مدیران بانك در خارج :

ع ، خیر محمد خان در کراچی
ص ، محمد یعقوب خان در لندن
« ، صلاح الدین خان درچمن
« ، سیدعبدالوهاب خان درکشکی
« ، عبدالحسین خان علی اوف درترمز
ع ، خان محمد خان در پشاور
ص ، عبد الرؤف خان دربرلن
« ، محمد عثمان خان در پارا چنار
« ، رحیم آقای احمدی درکرکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلانس سال ۱۳۱٤ بانك ملی افغانی

سرمایه و قروض :

۱ـ سرمایهٔ معینه (۳۵،۰۰۰) سهم فی سهم یك هزار افغانی ۳۵،۰۰۰،۰۰۰ ـ افغانی

الف : اسهام فروش شده ۱۵،۸۸۸،۰۰۰ ـ افغانی
ب : اسهام فروش ناشده ۱۹،۱۱۲،۰۰۰ ـ « } جمله ۳۵،۰۰۰،۰۰۰ ـ «

سرمایه با (۸،۱۷۱،۵۳۳/۱۱) مفاد ۱۳۱٤ مساوی (۲٤،۰۵۹،۵۳۳/۱۱) ـ «

۲ ـ قروض ـ الف ، حساب جاری ٤،۱۱۳،۲۹٤/۷۱ ـ «

الف : قروض میعادی وغیره ۱٤،۰٤۱،۱۰۹/٦۲ ـ افغانی
ب : تعین کله دار ۱۰۵۵،۰۰۰،۰۰۰/۰ « } ۲۹،۰٤۱،۱۰۹/٦۲ ـ «

جمله ۳۳،٦۵٤،٤۰٤/۳۳ ـ «

طلبات و متفرقه ۱۸،۱۷٤،۳۲۸/۱۲ ـ «

جمله ۵۱،۸۲۸،۷٤۲/٤۵ ـ «

از بابت نقل شد سهم ۳۵،۰۰۰،۰۰۰ ـ «

جمله ۸٦،۸۲۸،۷٤۲/٤۵ ـ «

از بابت منافع ۱۳۱٤ ۸،۱۷۱،۵۳۳/۱۱ ـ «

جمله ۹۵،۰۰۰،۲۷۵/۵٦ ـ «

موجودو جایداد :

۱ ـ موجود :

الف : نقدی وقیمت اسعار خارجه ۵،۸٤۹،۷۷۷/۷٤ ـ افغانی

ب : قیمت جنسی اموال تحویل خانه ها ۹،۰۲٦،۷۱۰/۵۹ ـ افغانی
ج : « « اثاثیه ۱۲۱،٦۵۱/۱٦ « } ۹،۱٤۸،۳٦۱/۷۵ ـ «

جمله ۱٤،۹۹۸،۱۳۹/٤۹ ـ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ـ جایداد :

ذمه گی دوائر حکومت ازبابت ۱۹،۴۸۹،۶۱۱/۷ ـ افغانی
قیمت تخمین کله داروغیره ۸۰،۰۰۰،۲۰۱۳۶/۶ ـ افغانی
ذمگی معامله داران ودیون ۴۱،۴۰۰،۵۲۴/۹۹ «
اسهام پرداخت ناشده ۱۹،۱۱۲،۰۰۰ «
جمله ۹۵،۰۰۰،۲۷۵/۵۵ «

منافع و مضار بشکل مشروح :

الف : منافع :

شعبهٔ بانك	۲،۱۲۴،۲۶۱/۴۷ ـ افغانی
شعبهٔ داخله مفاد تجارتی	۴،۳۲۴،۹۹۰/۶۲ ـ «
« خارجه « «	۱،۵۵۴،۰۷۱/۲۶ ـ «
« کمیسه	۳۸۵،۰۹۲/۲۹ ـ «
« انحصار موتر	نیم ۱،۶۸۱،۲۹۰/۹۰ ـ «
« « شکر	نیم ۱،۸۰۶،۱۴۴/۹۱ ـ «

جمله شد ۱۱،۸۷۵،۸۵۴/۴۶ ـ افغانی

شرح مضار :

ازبابت معاش ومصارف وضرر متفرقه ۳،۲۳۳،۶۶۶/۳۵ ـ افغانی
« « « موتر وشکر ۴۷۰،۶۵۵/۰ ـ « ۳،۷۰۴،۳۲۱/۳۵ «

منافع خالص :

دروجه ارباب اسهام ۸۰۰،۸۹۰،۸۱۷/۷۸ ـ افغانی
بحساب بیمه اضافه شده ۸۱،۷۱۵/۳۳ ـ « ۸،۱۷۱،۵۳۳/۱۱ «

شرکت اتحادیهٔ شمالی

۴ ـ شرکت اتحادیهٔ شمالی که در اثر توجهٔ حکومت متبوعهٔ ما و اتحاد و اتفاق

هیئت اداری شرکت تعاونیهٔ شمال : ۱ـع ، ص محمدعمر خان رئیس ۲ـ ع ، خبر محمد خان مدیر عمومی بانك ملی ، ۳ـع ، عبدالاحمد خان مدیر عمومی محاسبه وکنترول شرکت ٤ـص ، عبدالعزیز خان مدیرشعبهٔ اول صادراتی ٥ـص ، سید ابراهیم خان مدیر دوم صادراتی ـ٦ـص ، جمال الدین خان مدیر شعبهٔ سوم وارداتی ۷ـص ، سید اقبال خان مدیر شعبهٔ چهارم وارداتی

Les membres du conseil d'administration de la Société Coopérative du Nord à Mazar-é-Charif.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمایندگی شرکت اتحادیهٔ شمالی در کابل ؛ در وسط جناب نظام الدین خان
نماینده ـ طرف راستش جناب عبدالحکیم خان معاون ـ طرف چپش
جناب محمد عمر خان مأمور محاسبه

Les représentants de la Société Coopérative du Nord à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

بعضی شرکت های کوچك و تاجران ولایات شمال دربرج دلو ۱۳۱٤ بسرمایهٔ پانزده ملیون (۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی درمزارشریف تاسیس ودرماه حمل ۱۳۱۵ رسماً افتتاح گردیده بود ، اکنون که یکسال ازتاسیس آن میگذرد دراثر جدیت وفعالیت ماموزین خود نتایج خوبی داده ومطابق مرامیکه دارد ، نایل موفقیت و پیشرفت های قابل ملاحظهٔ گردیده است که اینك ما ذیلاً خلاصهٔ آن را از نظر قارئین محترم گذارش میدهیم :

الف ـ تشکیلات شرکت و وظائف شعبات مختلفهٔ آن :

شرکت اتحادیهٔ شمالی امور خود را بچهار شعبه منقسم نموده و هر شعبه یك شق کار شرکت را عهده دار میباشد ـ اسمای آمرین شعبات چهار گانه و وظائف و اجراآت هر یك از شعبات مذکور قرار ذیل است :

رئیس شرکت : ع ، ص محمد عمرخان (سابق نمایندهٔ تجارتی در لندن) .

مدیر عمومی محاسبه و کنترول ع ، عبدالاحد خان .

شعبات چهار گانهٔ شرکت :

مدیر شعبهٔ اول صادراتی : ص ، عبدالعزیز خان تاجر کابلی .

وظیفهٔ شعبهٔ اول و اجراآت آن : ـ کار پنبهٔ تمامی ولایات شمالی و خریداری یکصدهزار (۱۰۰۰۰۰۰) پوست قره قلی است ـ به این تفصیل :

زرع و جمع آوری پنبهٔ سال ۱۳۱۵ که تخم پنبه از طرف شرکت اتحادیهٔ شمالی مجاناً برای زراعین تقسیم شده یکی از اقدامات بزرگ شرکت اتحادیهٔ شمال بشمار میرود ، وخوشبختانه درهمین سال اول شرکت موفق شدکه قسمت بزرگ مقدار مطلوبهٔ صادرات پنبه را که بممالك خارجه قرار داد شده بوقت لازمه تهیه وتدارك کند . والبته درسال ۱۳۱٦ نظر به اقداماتیکه درتمام

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحات شمالی بالخاصه درقطغن برای افزونی حاصلات پنبه بعمل آمده ، مقدار پمبه نسبت به سال ۱۳۱۵ بسیار ترقی خواهد کرد وموجبات استفادهٔ اهالی و زارعین و شرکت را بیش ازپیش فراهم خواهد ساخت ، علاوتاً شرکت اتحادیهٔ شمالی پنبه را از اهالی باپنبه دانه خریداری کرده وسپس ذریعهٔ ماشین‌های مخصوص آن را از پنبه دانه جدا نموده وبخارج صادر مینماید . شرکت در سال ۱۳۱۵ چندین دستگاه پنبه پاکی از خارج وارد نموده بکار انداخته است که فعلاً درولایت مزار شریف وقطغن مشغول کار میباشد ، اما ازتجربهٔ که برای شرکت حاصل شده ماشین های فعلی برای سال ۱۳۱۶ کفایت کار رانخواهدنمود ، بنابران شرکت ازحالایك تعداد ماشین های پنبه پاکی جدیدرا ازخارج خواسته است وهم شرکت درنظر دارد که در سال ۱۳۱۶ ماشین های روغن کشی وپنبه پاکی وغیره ماشین های کار آمد پنبه را درمزار شریف و ولایت قطغن بکثرت دایر کند چنانچه کارات مذکور از حالا آغاز گردیده .

مدیر شعبهٔ دوم صادراتی : ص ، عبدالرحیم‌خان تاجر مزاری .

وظیفهٔ شعبهٔ دوم واجرا آت آن: خریداری وجمع آوری تمام پشم قره‌قلی وعربی وغلزائی است باخریداری یکصد هزار پوست (۱۰۰،۰۰۰) قره‌قلی به این تفصیل:

در خریداری و جمع آوری پشم طور یکه از طرف ریاست شرکت ترتیبات لازمه گرفته شده بود در سال ۱۳۱۵ ، بجمع آوری و خریداری پشم ولایت شمالی آن پلانهائی که در نظر بود عملی شده و خریداری پشم وشستن آن بیکصورت صحیح اجرا گردیده وشرکت موفق‌شده توانست که پشم را شسته و ذریعهٔ ماشین های مخصوص بار بندی نموده بصورت اصولی بخارج صادر نماید .

مدیر شعبهٔ سوم واردات : ص ، جمال الدین خان تاجر مزاری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفهٔ شعبهٔ سوم وارداتی واجرا آت آن :- وارد نمودن اموال ذرعی و کیلفش را بری از خارجه باین تفصیل :

شرکت اتحادیهٔ شمالی مصارف اجناس وکیلفش روسی را در ولایات شمالی از روی سنجش تحت یك نقشه و پروژهٔ اساسی اقتصادی در آورده و اجناس لازمهٔ اهالی را به اوقات معینهٔ ضرورت آن وارد نموده وبالای اهالی بیك نرخ مناسب و مستقل بفروش می رساند ، که به نسبت ترتیب سابق خیلی بهتر ومساعد تر میباشد .

مدیر شعبهٔ چهارم وارداتی : ص ، سید اقبال خان تاجر مزاری .

وظیفهٔ شعبهٔ چهارم وارداتی واجرا آت آن : وارد نمودن پطرول وقند و شکر و تیل خاك است باین تفصیل :

امور شعبهٔ چهارم نیز تحت یك نقشهٔ صحیح اقتصادی از طرف ریاست شرکت درسال ۱۳۱۵ به کمال موفقیت اجرا گردیده و قابل اطمینان است .

نمایندهٔ شرکت اتحادیهٔ شمال درکابل : ص ، نظام الدین خان تاجرمزاری .

ب :- منافع شرکت اتحادیهٔ شمالی در سال ۱۳۱۵ :

شرکت اتحادیهٔ شمالی باوجود اینکه سال ۱۳۱۵ سال اول کار آن است باز هم به اثر جدیتی که از طرف شعبات آن بعمل آمده استفاده های خوبی بدست آورده که ذیلاً شرح داده میشود :

میزان مفاد یکسالهٔ شرکت قرار اندازهٔ که شده متجاوز از (٦٥ فیصد) اصل سرمایه خواهد بود - البته تفصیلات منافع شرکت پس از تکمیل بیلانس بصورت صحیح معلوم خواهد شد .

درخاتمه باید اضافه کرد که این شرکت مهم که برای اصلاح و تنظیم وتمرکز دادن تجارت مواد مهمهٔ صادراتی مملکت تاسیس یافته یکی از موسسات

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهمهٔ اقتصادی مملکت بشمار رفته نتائج بسیار مطبوعی از آن مأمول است که این موفقیت های یکسالهٔ اول آن امید های زیادی به بهی خواهان وطن میدهد .

شرکت پشتون قندهار

شرکت پشتون قندهار که اکنون سومین سال حیات خود رابسر رسانیده وارد مرحلهٔ چهارم خود میشود ، همچنانکه درسال های گذشته مشاهده کردیم ، مطابق اساسنامه ومرامیکه نسبت به اصلاح وترقی صادرات میوه های قندهار دارد روز بروز دامنهٔ اقدامات خویش رادرین راه توسعه داده وازطرف دیگرتشکیلات وسرمایه وتعداد شرکای خود را نیزافزوده است . علاوه برین شرکت مذکور در داخل امتیازیکه برای واردکردن شکروتیل پترول وسائر روغنیات موتر دارد ، به واردکردن مقدار کافی شکروتیل وغیره اشیای فوق الذکر پرداخته .

اقدامات عمدهٔ شرکت مذکور درسال ۱۳۱۵ قرار ذیل است :

الف تاسیسات جدیده :

۱ ـ نصب وبکارانداختن یك فابریکهٔ جدید حفظ میوهٔ تازه (کنسروه) که فابریکهٔ مذکوردرسال ۱۳۱۵ بطور نمونه ـ یك مقدارقطی های میوهٔ سربسته را تهیه کرده که دران همه اقسام میوه جات اعلا و مشهور قندهار ازقبیل شفتالو ، زردالو ، آلوچه ، ناك ، سیب ، و غیره باصول فنی و صحی محفوظ گردیده و قطی مذکور نیز همراه مارك (نشان تجارتی) مخصوص و قشنگ برای جلب مشتریان تهیه شده است .

۲ ـ بکار افتادن ماشین قطی سازی برای حفظ میوهٔ تازه که مقدار زیادی قطی های فلزی ساخته و سر آن را باصول فنی بسته کرده است .

۳ ـ بکار افتادن فابریکهٔ یخ سازی که در اوائل سال ۱۳۱۵ درقندهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجریان افتاده و در تمام مدت گرما بمقدار کافی یخ برای مصرف محلی تهیه نموده است . وجود این فابریکه در قندهار که بوقت تابستان هوای آن کسب حرارت میکند ، نهایت مفید و قیمتی شمرده میشود .

٤ ـ بکار افتادن ماشین یك کردن میوهٔ خشك .

٥ ـ تاسس یك کارخانهٔ بزرگ وطنی برای تفریق اقسام میوه وپرکردن قطی ها و غیره که دران یك عده عمله مطابق استعداد و قوای خود ها مشغول کار میباشند ـ درین مورد باید دانست که قطی های قشنگی که برای میوه جات خشك قندهار ازقبیل اقسام کشمش و آبجوش و شکر پاره (زردآلوی خشك) وانجیر وغیره ، تهیه شده ، برای جلب مشتریان بسیارمؤثر ثابت خواهد شد . چنانچه ازحالا باوجود بدایت کارقیمت یك پوند (قریب یك پاو) میوه که درداخل قطی باصول صحیح حفظ شده ازقیمت میوهٔ معمولی خیلی اضافه شده است .

ب : اجرا آت امور اداری و اقدامات متفرقهٔ تجارتی :

١ ـ ترتیب بیلانس سالانهٔ شرکت که بوقت مقرره حسابات یکساله سنجش و تصفیه شده ، فائدهٔ خالص (٣٧) فیصد تعیین و به عموم شرکاء اعلان گردیدکه هرکس مطابق دلخواه خویش منفعت مذکور را اخذیا باسهام خویش اضافه کرده میتواند و هم هر شریك حق دارد که یکقسمت یا تمام سرمایهٔ خویش را واپس بگیرد .

٢ ـ انعقاد مجلس سالانه که مقارن نشر بیلانس انعقاد یافته دران از عموم شرکا دعوت بعمل آمده بود و در همین مجلس معاملات شرکت توضیح و نظریات و اقدامات آیندهٔ شرکت از نظر شرکای مذکور گذشتانده شده نظریات و اقدامات پیش نهادی هیئت مدیرهٔ شرکت که دایر بر توسیع شعبات شرکت در داخل و خارج و اصلاحات مختلفهٔ مفیده وتولید ماشینها وکارخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جات مختلفه بود ، پس ازمباحثات لازمه به تصویب رسیده ، اعلان گردید .

۳ ـ تجدید و تمدید امتیاز شرکت : که پس از ختم سال مالیاتی شرکت و ترتیب بیلانس سال ۱۳۱۵ ، چون دورهٔ سه ساله امتیازات شرکت با ول حمل ۱۳۱۶ خاتمه می‌یافت ، شرکت عرایضی بحضور حکومت تقدیم و دران حسن‌کار روائی خویش را شرح داده ، تمدید امتیازات خود را تمنا کرد و حکومت پس از مطالعات لازمه امتیاز صادرات میوهٔ خشك را برای هشت سال و انحصار شکر و پترول وسائر روغنیات موتر را برای سه سال دیگر تجدید و تمدید نمود .

٤ ـ ترقی قیمت فروش میوه جات در خارج : باثر اقدامات عاملانهٔ شرکت پشتون در سال ۱۳۱۵ قیمت فروش میوه جات قندهار اضافه به ترقیاتی که در سال گذشت نموده بود (و ما آن را در سالنامهٔ سال ۱۳۱٤ ذکر کرده ایم) باندازهٔ (۳۰) فیصد دیگر نیز ترقی کرده است .

ـ ترقی مقدار صادرات میوه : بنابر تشویقاتیکه از طرف حکومت و شرکت پشتون بعمل آمده و نظر به ترقیاتیکه در ظرف دو سال گذشته در قیمت فروش میوه‌جات قندهار رخ داده ، درسال ۱۳۱۵ مقدار صادرات میوهٔ خشك قندهار نسبت به سالهای گذشته باندازهٔ (۲۰) فیصد ترقی کرده است که دامنهٔ این افزونی سال بسال وسعت بیشتری خواهد یافت .

شرکت تنویرات

شرکت تنویرات که یکی از موسسات عام المنفعهٔ مملکت ما میباشد و از سالیان درازی مشغول کاربوده سال‌بسال باثر زحمت‌کشی مامورین وحسن‌نظریات شرکای خود حائز پیشرفت های روز افزون گردیده در سال ۱۳۱۵ قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

های مهمی در راه رفاه عامه و توسعهٔ امور خویش برداشته است که ذیلاً مختصر آن از نظر قارئین گرام گذارش داده می شود :

۱ ـ پیشتر ها چون اصول دفتری وحسابی شرکت تنویرات به اصول سابقه جریان وازین ناحیه تصفیهٔ حسابات ومعاملات مشترکین برق هرسال تاهجده ماه به طول میانجامید ، درسال ۱۳۱۵ ازتوجهات‌عالیه ونظریات بهی‌خواهانهٔ حکومت مقدس ومصلح ما به اثر پیشنهاد صداقتمآب محمدنعیم خان انجنیر ریاست شرکت تنویرات ، صورت حسابات واردات شرکت برروی یك اساس صحیح واصول‌عصری‌طرح وپس ازمنظوری‌مقامات رفیعهٔ صلاحیت‌دار وملاحظهٔ متخصص مالی وزارت مالیه اصول حسابیهٔ جدید ازماه جوزای ۱۳۱۵ بکار افتاد .

اصول‌حسابیهٔ جدید نه تنها اصول حسابات سابقه را به اصول عصری‌تحول داده بلکه در تسریع اجرا آت وتصفیهٔ حسابات واقتصادشرکت نیزموجد نتائج وفوائد بسیاری گردیده . چنانچه باصول تازهٔ حسابی پول باقی بذمهٔ مشترکین برق بطورقطع باقی نمیماند . وتا کنون که ازبکار افتادن حسابات جدیده ده‌ماه سپری‌ست امورحسابیهٔ‌شرکت بطور اطمینان بخش جریان داشته وپیش میرود .

۲ ـ جریمهٔ یك بر یك‌ونیم و بر دوی برق که از بد و تاسیس این موسسه در صورت عدم تادیهٔ محصول بوقت معینه ، از اهالی مشترکین برق اخذ و با پول اصل‌محصول توأماً تحویل میشد ، در ین سال نظر به عاطفهٔ بلا نهایهٔ حکومت متبوعهٔ خیر اندیش موجودهٔ ما و نظریات شرکت تنویرات کاملاً لغوقرار داده شده‌که این الغای جریمهٔ برق نه تنها به رفاهیت‌مشترکین برق انجامیده بلکه به فیصلهٔ حسابات وسهولت کار این‌موسسه نیز مساعدت بزرگی بهمرسیده است .

۳ـ ادارهٔ فنی ریاست شرکت تنویرات در سال ۱۳۱۵ در رشتهٔ امورفنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یك سلسله اصلاحات سیمهای عمومی برق موفق و ازین پهلو در انسداد از از تجاوزات واضافه ستانیهای پارهٔ مشترکین برق اهتمام زیادی بکار برده .

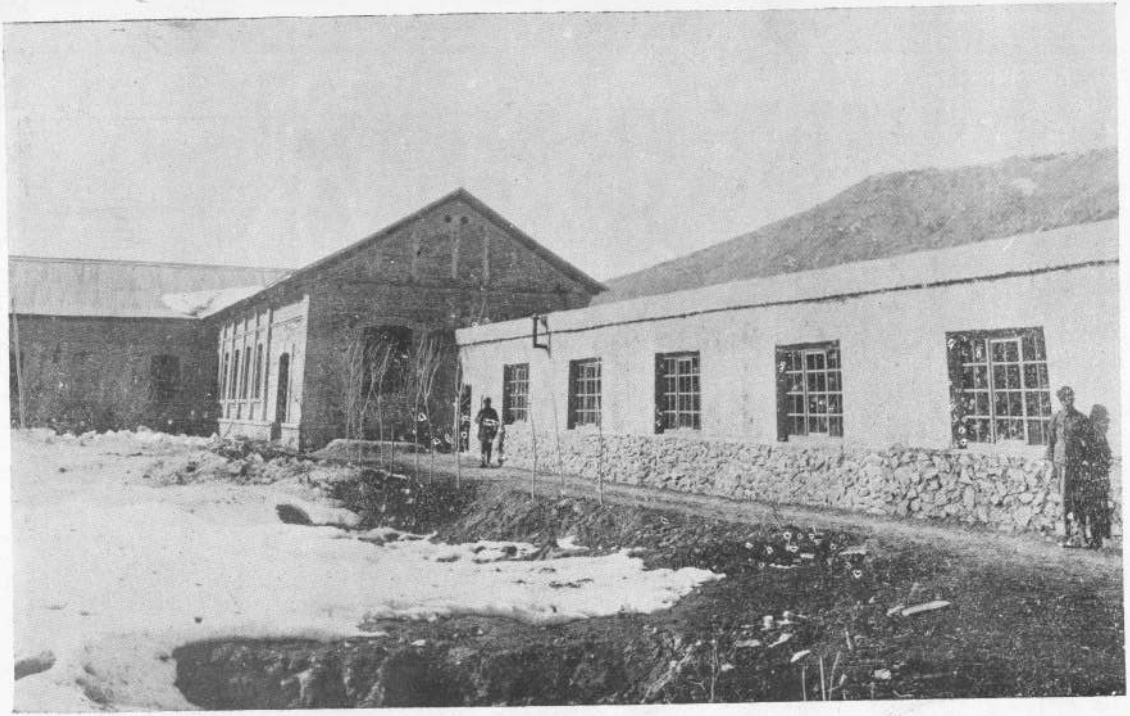
٤ـ: عایدات شرکت تنویرات نیز نسبت به سال های گذشته در سال ۱۳۱۵ اضافه وبرعکس صرفیهٔ برق کم بوده است .

شرکت چرم گری

این شرکت که از چند سال به اینطرف درمرکز کابل تاسیس و برای تولید یك فابریکهٔ عصری جهت پخته کردن وتیار نمودن چرم و تعمیر عمارات لازمهٔ آن اقدامات نموده بود ، درسال ۱۳۱۵ موفق به جاری ساختن فابریکه وختم عمارات آن گردیده ، نظر به اصلا حاتیکه در امور مذکور بعمل آمده اکنون کار پخته کردن چرم وفروش آن در داخل بصورت سریع و اطمینان بخشی درجریان میباشد ، وروز بروزدامنهٔ پیشرفت این موسسه وسعت یافته می رود .

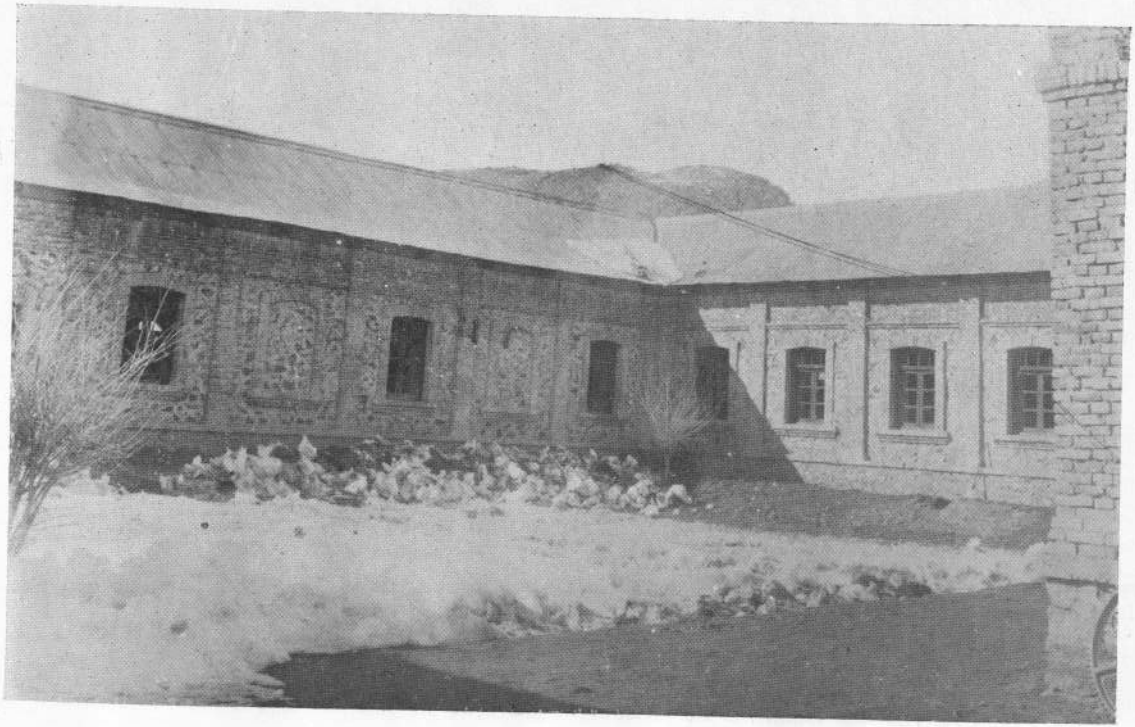
حقیقتاً شرکت وفابریکهٔ چرمگری برای وطن عزیزما یکی ازموسسات خیلی قیمت دار بشمار می رود ، زیرا هرکس میداند که در افغانستان مقدار بزرگی چرم خام به عمل می آید ، ولی تاچندی قبل اصول پخته کردن آن بصورت قدیم بوده اکثر چرمها خام بخارج صادر می گردید وبقیمت نازلی بفروش میرسید وبالمقابل همه ساله مقدار کلی چرم پخته از خارج بقیمت نسبتاً گرانی وارد مملکت می شد . امید است که این موسسه باتوسعه و پیشرفتهائی که در خور آن است از یکطرف اصول پخته کردن چرم را در مملکت تعدیل وازطرف دیگر مارا از وارد کردن مقدار کلی چرم خارجه مستغنی سازد ، چنانچه از حالا قسمی ازاحتیاجات دوائر دولتی واهالی را محصولات همین فابریکه تهیه می کند .

سرمایهٔ شرکت چرمگری عجالتاً یکصدونودوشش هزار (۱۹٦،۰۰۰) افغانی

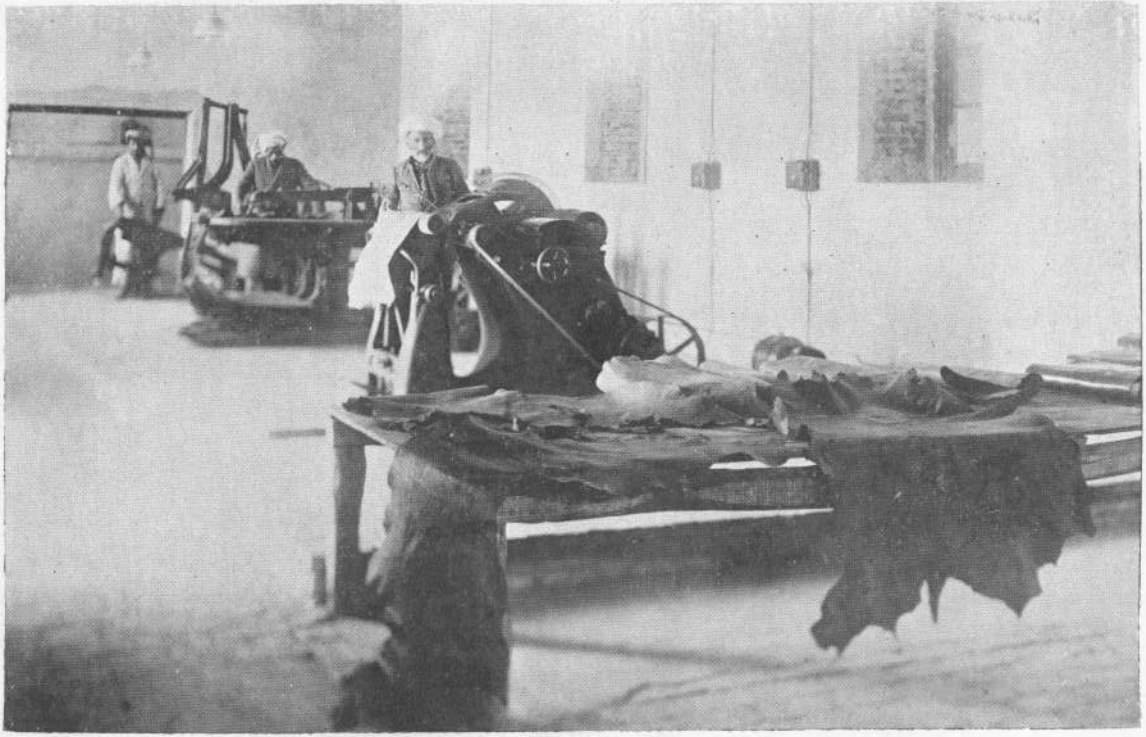
از موسسات مهمهٔ مرکز : منظرهٔ عمومی عمارت جدیدالتعمیر فبریکهٔ چرم گری
Une vue des bâtiments de la nouvelle fabrique de tan à Kal oul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ مرکز ، منظرهٔ خارجی یك قسمت از عمارت جدید التعمیر فابریکهٔ چرم گری
Une vue des bâtiments de la nouvelle fabrique de tannerie à Kaboul

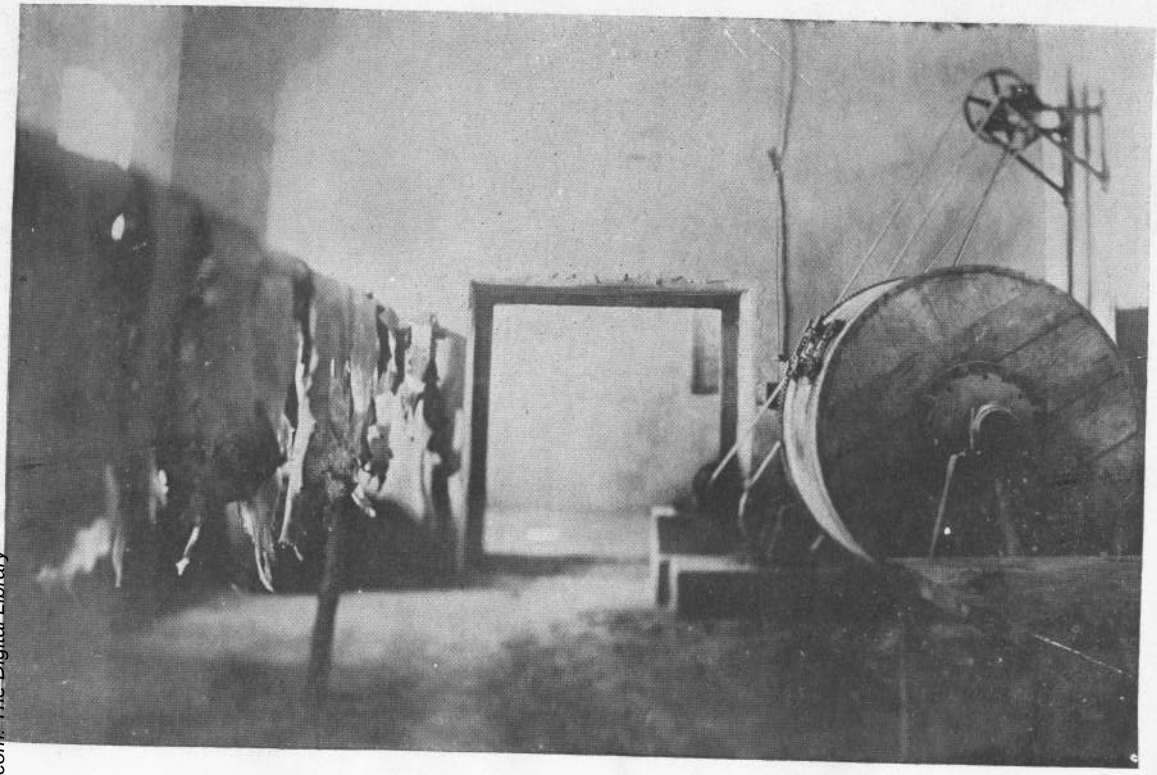
(c) ketabton.com: The Digital Library

از مؤسسات مهمهٔ مرکز ، فابریکهٔ چرم گری، منظرهٔ داخلی اطاق ماشین های تراش کردن و جلا دادن و کش کردن چرم

Vue interne de la nouvelle fabrique de tannerie à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات مهمهٔ مرکز ، فابریکهٔ چرم‌گری، منظرهٔ داخلی اطاق پخته کردن وخشك ساختن چرم
Vue interne de la nouvelle fabrique de tannerie à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاغری و چاقی

امروز از بسکه توجه مردم بسوی مسئلهٔ لاغری و چاقی معطوف شده است ، این موضوع یکی از موضوعات مهمهٔ اجتماعی گردیده و حاضراً درتمام ممالك زیاده از نصف نفوس جوان خواه زن و خواه مرد باشد سعی دارند که خود را از حالت موجودهٔ خود لاغر و یا فربه بسازند ، اما باز هم اگر به غور دیده شود غلبه بطرف اشخاصی است که میخواهند لاغر شوند . مقصود ازین کوشش دو چیز است . یکی صحی و دیگر تفننی . صحی ازین رهگذر است که لاغری و چاقی مفرط هر دو برای وجود مضر و زندگی اشخاص را ناگوار میسازد و تفننی هم ازین جهت است که مردمان میخواهند دارای اعضای متناسب بوده و به جامعه خوب و زیبا جلوه کنند در پنجا ناگزیراً این را هم باید خاطر نشان نمائیم که این نهضت به نسبت مرد ها در زنها بیشتر واقع شده است .

گفتیم اشخاص زیاد از وضعیت خود راضی نبوده و کوشش می کنند

(c) ketabton.com: The Digital Library

فربه یا لاغر شوند ، ولی این را هم باید بدانیم که اکثر مساعی هردو فرقهٔ مزبور ناکام مانده و به نتیجه مطلوب نمیرسد . زیرا در بدو خلقت اشخاص طوری بدنیا می آیند که استعداد یك اندازه چاقی معین را داشته و ازان درجه لاغر شدن و یا چاق شدن شان بیك اندازهٔ زیاد مشکل چه بلکه بحال میباشد . درین کیفیت موضوع وراثت نیز دخیل است و بسا اشخاص از طرف والدین خود ، ترکیب جسمانی معینی را دارا بوده خیلی بزحمت از آندرجه چاق ولاغر شده می توانند ، ازین است که در تمام دنیا شور وشر بزرگی درسروسائل مجرب برای چاقی ولاغری جریان دارد . ولی جای تأسف است که ازین طریقه ها وعلاج ها تاکنون یکی هم چنانچه باید و شاید جواب مسئله را بدرستی داده نتوانسته واسباب رضائیت مشتریان رافراهم ننموده است . بلکه هر یك درحالیکه زادهٔ تحقیقات و تجارب قیمتداری میباشد ولی فقط بیك عدهٔ محدودی مفید ثابت شده بدیگران هیچ یك اثر نیکی نمی بخشد ، علت این کیفیت طوری است که چاقی ولاغری در حقیقت معلول بکدام علت صحیح مخصوص و معین نبوده بلکه نتیجهٔ کوائف مختلفهٔ است که بر حسب اشخاص فرق میکنند ، و به این واسطه یك دوا به هیچ صورت نمی تواند که درهمه اشخاص بیك سان تاثیرات گوارا و مفید را وارد بیازد . بهمین جهات از ۱۰ تا ۱۵ سال به اینطرف که مسئلهٔ چاقی ولاغری بسیار عام شده است همین وضعیت هیجان و بیقراری در بین مردمان طاری بوده وخیلی کم اشخاص بمقصد اصلی خویش مطابق دلخواه نایل شده است . ودیگران بیك حالت اسفناکی شب وروز عقب مقصود نایاب میگردند . بدون آنکه هیچ گاهی آن را بدست آورده و یا اقلاً نزدیك آن برسند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنا برجهات فوق الذکر (انجمن تحقیقات صحی درکتله های مختلفه) که در فرانسه شهرت زیادی داشته و راجع به حفظ الصحهٔ عمومی مشغول تجارب میباشد . درین باره توجه مخصوصی بکار برده واخیراً رسالهٔ کوچکی بنام (راز لاغرشدن وچاق شدن) نشرکرده است که ماخلص مفاد آنرا راجع به این دومسئلهٔ فوق الذکر درین جا اقتباس مینمائیم :

پیش از داخل شدن دراصل موضوع باید دانست که چاقی ولاغری در افراد ، معلول به علل بسیار مختلف میباشد که احصاء آن بچندین جملهٔ محدود امکان ندارد ، ازین رو یافتن علاج و دوائی که برای همه کس جهت فربه شدن یالاغرشدن مفید ثابت شده بتواند ، نیز خیلی مشکل بلکه محال است ، وتنها راهیکه برای نیل به مقصود مد نظرمیتوان گرفت عبارت از بکار بردن دو اصل ذیل میباشد : برای لاغرشدن باید بدن و جهازات جسمی را زیرفشار گرفت تادرعملیات آنها سکته گی پیش شده نشو ونمای بدن تاحدی کند و بلکه متوقف گردد . برخلاف برای چاق شدن ، باید بدن وجهازات مختلفهٔ جسمی رابوسائل غیر عادی تقویه کرد تادر نشو ونما ، سرعت و فعالیت محسوسی رخ بدهد . درحقیقت این دواصل طریقه‌های اساسی عمده برای مقصود فوق میباشدوباید شخصیکه میخواهد به‌این مقصد نایل شود ، بادرنظر گرفتن اصل‌های مزبور شروع باقدامات کرده ویکی از آن را بکار ببرد . معهذا این را هم‌باید نا گفته نگذاریم که عمل‌کردن هر دو اصل مزبور کار آسانی نبوده و چون مخالف جریان طبیعی میباشد ازین جهت عکس‌العمل هائی بظهور میرسد که عموماً مضر تمام میشود بنا بران لازم است با اختیار رویهٔ اعتدال وتجربه و معلومات به این کار اقدام شود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذیلاً را جع به این مقصد یك سلسله سفارشات را که انجمن تحقیقات صحی در اثر مطالعات و سیعهٔ خویش ترتیب داده و متکی بر تجارب علمی میباشد بطور خلص ذکر مینمائیم :

آسان ترین طریقهٔ لاغر شدن :

کسانیکه میخواهند از حالت چاقی به لاغری برسند باید نکات ذیل را بدقت ملاحظه و حفظ کرده و با نهایت مراقبت عملی سازند ، بلکه تاموقع رسیدن به مقصد باید این سفارشات را سر مشق زندگی خویش قرار بدهند و باید این هم در نظر باشد که بی حوصله شدن در چنین مواقع غیر از اتلاف بیموجب وقت فائدهٔ دیگری ندارد و خواهی نخواهی دوباره این کار را تکرار کردنی میباشند ، یك نکتهٔ قابل تذکار دیگر این است که معمولاً لاغری همان اندازه را میگویند که بدن یك تناسب قشنگ حاصل کرده و اعضا با هم نواخت خوبی پیدا میکنند و در هیچ قسمت از وجود چربی اضافه احساس نمی شود . برای لاغر شدن طوریکه معمول است خود را عذاب کردن هیچ ضرورت ندارد ، مثلاً غذا نخوردن ، آب ننوشیدن ، از صرف قند واغذیهٔ لذیذ خود داری کردن ، دویدن وغیره همه بی لزوم و بلکه مضر است . بالمقابل نکات ذیل را رعایت باید کرد : غذا بقدر کفایت باید خورد ، اما کمی بیش از آنکه اشتها بسر میرسد ، دست از غذا باید کشید ، و در شباروز اگر یکوقت غذا به اشتهای تمام و بمقدار نسبتاً زیاد خورده شده باشد ، از یکوقت غذا خوردن دیگر صرف نظر بهتر است مثلاً اگر شخصی چاشت خوب بخورد شب بجز کمی میوه و یا ماست چیز دیگر میل نکند ، نوشیدن آب در بین نان مجاز است اما فقط برای رفع

(c) ketabton.com: The Digital Library

احتیاج ، یعنی یك‌و یا دوجرعه که شکم نه پندد . صبح پیش از صرف صبحانه و شب قبل از خواب نوشیدن یك گیلاس آب شیر گرم که چرعه چرعه آشامیده شود مفید ثابت شده ودر عین حال معده را هم همیشه نرم وملایم نگهمیدارد ، نان خشك هیچ خورده نشده ، و یاصبح یاعصر بمقدار کم صرف شود ، از صرف مشروبات الکلی قطعاً باید اجتناب شود ، صبح باید زود از خواب برخیزد بدون اندك تأمل از بستر پائین شده ، چست و چالاك بسترخود را خود جمع وپس ازادای فرایض بندگی در یك‌زینه بالا شده یك‌پوری سوزن باریك‌را درپله های مختلف زینه تیت نماید و آنوقت با نهایت حوصله‌مندی یك یك دانه سوزن را برداشته وهر کدام را درحالیکه قد راست ایستاده شود در پوری بگذارد و دوباره خم شده این عمل را تکرار کنند تا تمام سوزن ها در پوری جمع گردد ، این ورزش در عین حال هم برای صحت و هم برای لاغر شدن بسیار مفید و مجرب است .

اما بشر طیکه بهمین طریق فوق اجرا کرده شود ، در جملهٔ ورزشها ، ریسمان کشی و خیز زدن و حرکت دادن دست ها در حال تنفس (ادمان) مفید است . اما از همه مهمتر قدم زدن روی پنجهٔ پای میباشد که به تدریج روزانه مدت دوام آن افزوده شود ، لیکن بر عکس آن ، دویدن باندازهٔ که نفس بسوزد بجای نفع ضرر پیش می کنند ، همچنین دیگر ورزش ها را بحدی باید اجرا کرد که خستگی زیاد از آن احساس بشود وبالاخره در روز یا کدام کدام روز یکی دو ساعت باغبانی خیلی مفید میباشد که دراجرای آن هم دقت و حوصلهٔ تمام بکار برده شود .

این بود یك سلسله سفارشات تجربی که برای لاغر شدن تعین گردید ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته کسانیکه باجرای آن مبادرت ورزند ، علاوه بر اینکه بمقصد خویش درظرف یك مدت کوتاهی نایل می گردند ، ازسبب مراعات های صحی زیادی که در آن بعمل آمده صحت شان نیز مختل و صدمه دار نمی گردد و طوریکه دردیگر طریقه های لاغر شدن معمول است ازلذات زندگی هم محروم نمیشوند . بلکه صاحب یك حیات منظمی می گردند که برای آیندهٔ آنها نیز نفع زیاد پیش می کنند .

آسان ترین طریقه برای فربه شدن :

اشخاصیکه فربه شدن میخواهند باید نکات ذیل را بدقت و توجه تمام مراعات کنند :

غذای بسیار مقوی ولی سریع الهضم خورده شود ، از قبیل شیر ومرکبات شیر ، سبزیجات برنج و حبوبات ، تخم مرغ و گوشت شکار وغیره .

غذا میده نا شده به معده نرود ، وقات خوردن اقلا در روز ٤ مراتبه (صبح چاشت ، عصر ، شب) وبفو اصل کمتر از ٤ ساعت باشد ، مختصری ورزش خفیف ومخصوصاً قدم زدن ازطرف صبح وعصر مفید میباشد . لیکن ازخسته گی کاملا اجتناب باید داشت ، زیرا در وجود تولید سمیت کرده از فربه شدن جلوگیری بعمل میآورد ، خواب اقلا ۸ ساعت بوده و اگر ممکن باشد بقدر یك ساعت دیگر هم از طرف روز باید خوابید . زیرا خون را زیاد میسازد کسانیکه چاقی را اثر تنبلی وعدم حرکت میدانند و در اشتباه میباشند ، اگر چه درین حالت انسان بطور محسوسی چاق می شود اما چاقی مزبور عارضی بوده و بمجرد چند روز ترك دادن تنبلی رفع میگردد و نتیجهٔ بدست نمی آید حالانکه مقصود ما ازان چاقی است که دوامدار باشد و بجای چربی که از اثر تنبلی در بدن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا میشود ، خود انساج و سلول های بدن و بالجمله عضلات کسب قوت و نشو نما کرده چاقی را تشکیل میدهد . بنا بر ان بر علاوهٔ سفارشات فوق باید صبح وقت ترك کردن بستر یك گیلاس آب سرد (نه آبیکه از اثر اند اختن یخ سرد شده باشد) بنوشد و متعاقب آن مقداری راه برود و بعد بیت الخلا رفته سعی کند که تخلیهٔ معده خوب بعمل آید ، روز سه مرتبه تخلیهٔ معده برای صحت خوب ودر چاقی موثر است . همراه ناشتا (صبحانه) مقدار شیر ، تخم مرغ وقند و یا عسل و مسکه صرف باید کرد . چه درینوقت که معده خالی میباشد ، پیش از سائر اوقات صلاحیت جذب مواد مفیده و ویتامین ها را داشته درنشو ونما اثر کلی می اندازد . قند بالعموم برای چاق شدن مفید است لیکن افراط دران مرض (قند) را بوجود میآورد که آنهم از خواص چاقی است . استعمال میوه جات تازه مخصوصاً آنچه عصارهٔ آبگین دارد ، مثل، انگور ، مالته ، سنتره وناك ، سیب ، خربوزه وغیره فوق‌العاده مفید بلکه برای‌چاق شدن ازضروریات‌است. وقت خوردن میوه ، هیچ قیدی ندارد ، صبح همراه ناشتا ، چاشت ، پیش یابعد از نان ، عصر وشب ، همه وقت میتوان آنرا صرف کرد ، روغن زیاد و گوشت های کلفت برای معده مشغولیت و زحمت زیاد فراهم کرده چنانچه باید نتیجهٔ درنشو ونمای بدن ندارد و مضر تمام می‌شود .

در خاتمه باید ملتفت بود که همچنانیکه تفریح و تفرج در چاقی اثر نیك دارد ، خستگی جسمانی و روحانی از دادن نتیجهٔ خوب جلو گیری میکنند .

فقدان اشتها وعلاج آن

خشك بودن زبان یاعدم نظافت آن (یعنی وجود مادهٔ مخاطیهٔ در سطح زبان) بهر سببی که باشد موجب فقدان اشتها می شود و واز همین یك چیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسیط که جز تنظیف دهان علاج دیگری ندارد امراض مهمی پیدا شد و تا اینکه بدرجهٔ نهائی میرسد .

تدخین ومسکرات ، مخدرات ، التهاب مزمن معده ، امراض مسری از هرقبیل که باشد ، سل شش ، سرطان معده ، نور استانیا و هستریا (از جملهٔ امراض عصبی نیز ازعوامل عمدهٔ فقدان اشتها بشمار میروند .

اشتها متوقف به حاسهٔ ذوق وحالت عصبیه ونفسیه است پس اگر بواسطهٔ کثرت افراز غدد مخاطیهٔ زبان ، سطح زبان را یك طبقهٔ مخاطیه بپوشاند اثر عصبی را که حاسهٔ ذوق به افرازات معده دارد معطل ساخته و بواسطهٔ آن اشتها ضعیف میشود .

فقدان اشتها از امراض شایعه از مرض نوراستنی است که در نتیجهٔ دو حالت نشأت می نماید ، اول هبوط عصبی عمومی که یکی از امراض متمایز این مرض است . دوم اقدام خود مریض به تقلیل وتبدیل غذایش بواسطهٔ اینکه مرض اوعادتاً توأم با امراض سوء هضم میباشد ، انقاض غذا یك علت بزرگی از موجبات ضعف اشتها میباشد .

فراریکه تجربه شده میگویند دیر خوردن غذای مؤدی به فقدان اشتها میگرددو این گویا نشان میدهد که خود غذا اشتها را تحریك میکند .

علاج فقدان اشتها را می‌توان به علاج اسباب وموجبات آن خلاصه کرد . مثلاً به ازالهٔ طبقهٔ که زبان را می پوشاند ممکن است ذریعهٔ محلول کاربونات درسود (پلی) یا خمیره های عادی دندان پرداخت . علاج عادات مضره مثل تدخین وامثال آن نیز بوسیلهٔ امتناع یااعتدال ، شده می‌تواند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

التهاب مزمن معده مستلزم علاج غذائی ودوائی مناسب است .

تبها نیز غذای مایعی بکار داشته وباید به تنظیف دهن ذریعهٔ یك دوائی نظیر گلیسرین بوریکی پرداخته شود . درسل شش هم باید اهتمام وا عتنای زیادی را بحالت اشتها بکار برد ، زیرا لاغرشدن یکی از امراض عادی این مرض است وضعف اشتها لاغری مذکور را مضاعف میسازد در حالیکه تغذیه یکی ازمهمترین وسائل علاج درین مرض و خیم میباشد . اما حالات عصبیهٔ که موجب ضعف وفقدان اشتها می‌شود درپهلوی علاج آن بوسیلهٔ ادویه یك علاج نفسانی دقیق نیز لازم دارد . و در علاج حالات عادی فقدان اشتها بعضی ادویهٔ بسیط مثل کمی از (تنتور دونز او میك Teinture de noi vomique) و امثال آن کافی شمرده می شود .

بدبوئی دهن

یك چیزیکه موجب اذیت و انزجارخود شخص و مخصوصاً دیگران میشود بخر ، یا رائحهٔ کریههٔ دهن است ، چنانچه هرفرد ما گاهی به اشخاصی تصادف کرده خواهیم بود که با وجود عدم ابتلا بکدام علت ظاهری بوی بدو نفرت آوری از دهن شان خارج می شود ، حتی در غالب او قات خود این اشخاص هم ملتفت نقیصهٔ خود نه شده و بروی مخاطب خود ها تنفس خویش را مبد مند بی اینکه اعتنائی به انزجار آنها داشته باشند .

در ینجا مقصود ما از بوی بد ، رائحهٔ مستکرهی نیست که از کثافت بینی پیدا شده و یا اینکه بواسطهٔ خوردن زیاد سیر و پیاز و افراط درشرب الکل و امثال آن میآید . بلکه غرض ما صحبت کردن در اطراف رائحهٔ کریههٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنفس است که از اختیاراتی که در کدام موضع بنیه پیدامیشود بوجود می آید بطور عمومی مقر این اختمارات در طرف مقدم قنات هضمیه و تنفسیه میبا شد . غا لباً بدبوئی از تحلل اجزاء غذائیه که در د هن بعد از صرف طعام با قی می ما ند ، و صاحب آن ملتفت نگردیده و با خرا ج آنها ذریعهٔ شستن دهن و یا تطهیرآن با یکی از مرکبات تطهیرکننده اقدام نکرده میباشد ، پید ا میگردد و عادتاً این رائحه در موقع صبح پس از بیدار شدن از خواب حس شده و در صاحبان د ندان های کرم خورده و فاسد بسیار ملا حظه می شود . ز یرا د ندانهای فرسوده و مریض ذ رات غذا را در کا ویدگی ها و خا لی گاهای خود حفظ کرده و باختما ر آ نها کمك می کند و به ندرت اتفاق می ا فتد که د ندانهای سا لم موجب اختمار بقا یای غذا گردد .

برای پیدا شدن رائحهٔ کریهه موجبات و علل دیگری مثل امراض معده موجود است ، مثلاً ا گر معده ضعیف بوده و تمد د حاصل کرده باشد اغذ یه در آن به سهولت د چا ر اختما ر و ترشی شده و گـا ز ها تکوین میبا بند ، با لاخر این گاز های بد بو ذ ریعهٔ آ روغ از دهن خارج شده و تنفس را به انتها در جه کر یه و متعفن میسا زد .

بسیاری امراض حلق و حنجره و شش‌مثل تقرحات و سرطا ن و التهاب شعبی متن نیز رایحهٔ نفس را کر یه میسا ز د .

معا لجه :

ا گرمبتلا ی این بد بوئی د هن بمعا لجهٔ این علت خو یش اقدام و اهتما م نکرده و یا آن را نداند ، باید رفقا و دوست هایش با لطف و ملا یمت اورا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملتفت سازند تا هم صحبتان خود را اذیت نه نماید . علاج این عارضه هم از روی علت آن کرده می شود مثلاً اگر رائحه از عدم التفات به نظافت دهن نشأت کرده باشد ، باید دهن از طرف صبح و شام و بعد از غذا با مطهرات معروفی که در بازار فروخته می شود شسته و تطهیر کرده شود .

اگر دندانها فاسد و کاویده شده باشد باید یك آن اونتر بدکتور دندان مراجعه شود تا بمعالجه و اصلاح آن بپردازد ، و اگر موجب پیدا شدن بوی بد اصابت معده به کدام عارضه باشد باید به معالجهٔ آن اقدام شود ، و البته وقتیکه عارضهٔ مزبور رفع شد رائحه هم مفقود میگردد . ولی بعضاً حوادث دیده می شود که در آن ها رائحهٔ کریهه جز بعد از یك زمان طویلی بصورت دیگر زایل نمی شود . از قبیل امراض معده . در این چنین احوال باید مسکنات دفع کنندهٔ رایحه استعمال شده و دهن با پر منگناس دوپوتاس (پنج قطره ازمحلول تیره رنگ آن در یك فاشق آب) یا کلورات دوپوتاس (۱۰ در ۱۰۰) یاسائر مطهرات شسته وغرغره کرده شود . استعمال قرصهای کاشو و قرصهای خوشبو کنندهٔ دهن را هم بعضاً توصیه مینمایند ولی بهترین رایحهٔ محلول (جو زیرین دانور) است که محتوی بورات سودا ومنتول میباشد و کوکائین دخلی درعمل زائل ساختن رایحه ندارد ولی بورات سودا وبخصوصاً منتول ضد عفونی گفته می شود . بهرحال باید فراموش نشود که استعمال این محلول وامثال آن ازشستن دهن با مطهرات و برس (مسواك) کردن دندان بعدازهرغذا صبح و شام وهمچنان معالجهٔ سببی که موجب ایجاد این رایحه شده میباشد شخصی را مستغنی ساخته نمی تواند .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمشق زنده گانی

پروگرام صحت یومیه را به ۳ قسمت طرح کن :
هشت ساعت بخواب ، هشت ساعت کار کن ، و هشت ساعت دیگر را به استراحت ، ورزش و هوا خوری ، خوراك و غیره گذران .

موقع بیدار شدن از خواب :

رویوش بستره و لحاف را درمقابل پنجره یا محلی که هوای آزاد در آن وزیده بتواند بگذار ، زیرا ضیا وهوا آنها را تطهیر مینماید ودر شست و شوی آنها تعجیل کن . موقع بیدار شدن از خواب یك گیلاس آب سرد نوشیده و سپس یکربع ساعت را برای تمرینات بدنی (با ملاحظهٔ اینکه درموسم تابستان پنجره ها را هم باز گذاشته و در اثنای اجرای تمرینات فقط یك بنیان نازك در بر داشته باشی) در اطاق تخصیص بده ، این تمرین عبارت از اجرای چهار حرکت بوده ، و هر یك ازان باید ٤ دقیقه وقت بگیرد به این تفصیل :

حرکت اولی : در حالیکه جا بجا ایستاده میباشی مثل اشخاصیکه در آب شنا می کنند حرکت کن ودرین اثنا از راه بینی به تنفس عمیق مشغول شو .

معلوم است که تنفس بدو حرکت اجرا میشود که یکی آن ادخال هوا درشش (شهیق) و دیگری اخراج آن از ریه (زفیر) میباشد . در ینوقت حرکت شهیق را در حین دور کردن بازوها و حرکت دومی (زفیر) را درانثنای نزدیك شدن آنها اجرا کرده و این عملیه را ده مراتبه تکرار نما .

حرکت دومی : تخته به پشت در روی زمین دراز بکش و قد مهایت را در حالیکه بدنت تماماً منسبط و هموار باشد در زیر میز و یا چیز دیگر بطوری بگذار که نتوانی آنها را در وقت اجرای حرکت بلند نمائی ، سپس بدون

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعانت دست های خویش بلند شو و بهمین طریق دومرتبه خودرا به پشت بینداز و این را ده مراتبه تکرار کن .

حرکت سومی : ایستاده شده شانهٔ راست خودرا با دست چپ و شانهٔ چپ را با دست راست قایم بگیرد بعد نصف بالائی (تنه) جسمت رایکمرا تبه بطرف راست ویکمرا تبه هم بطرف چپ بحدی خم کن که قریباً گاهی بایکدست وگاهی با دست دیگرزمین را لمس کرده بتوانی واین حرکات رانیزتا ده باراجرانما .

حرکت چهارمی : پس از ایستاده شدن پاهای خود را محکم بر زمین گذشته و دست هایت را بهر دو پهلو بیاویز . آنگاه تنه ات را یکبار بطرف چپ و بار دیگر بطرف راست بدون اینکه قدمهایت بیجا شود دور بده و این را هم ده دفعه تکرار نما .

بعد ازاجرای این حرکات بدنت را با یکدستمال در شت مالش بده .

تنظیف جسم :

دندانهایت را بوسیلهٔ مسواك (برس) و خمیر مخصوص دندان پاك کرده و سپس با آبیکه در آن چند قطره آب مخصوص تنظیف دندان مخلوط شده باشد مضمضه نما . بعلاوه در سال یکمرا تبه بدکتور دندان مراجعت کن تامادهٔ حجروی و کلسوی راکه در روی آنها تکوین و تابیخ شان رافرا گرفته میباشد برداشته و بدین وسیله از خرابی و کرم خوردگی دندانهایت جلوگیری نماید . همین طور موهایت را نیز بایك برس درشت برس کرده وسرت را هم در هفتهٔ دو دفعه با صابون بشوی و بدرستی آنرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خشك کن (خانمها بهتر است هفتهٔ یك بار سر خود را باصابون بشویند) هفتهٔ دومراتبه در موسم تابستان و هفته یکمرا تبه در موسم زمستان با آب گرم و صابون غسل کن و اگر متعسر نباشد هر روز غسل کن ، این غسل بر علاوهٔ دوش (شاور) است (در صورتیکه به آن معتاد باشی) زیرا دوش در تنظیف جسم دخالتی نداشته بلکه دوران خون را تحریك و اعصاب را قوی مبسازد .

غذای صبح :

تا آنکه یك ساعت کامل از بر خواستنت از خواب نگذرد نا شتا مکن و بایست غذایت در بنوقت شیر ، یا قهوه و یا چای همرای یك یا دو دانه تخم مرغ و یکپارچه نان باشد .

تدبیر یومی منزل :

بخادمه تعلیمات بده که بسترخوابت را وقتی مرتب کنند که دو ساعت از بر خواستنت از خواب گذشته باشد (برای اینکه درین مدت لوازم بستره بکلی از هوا ونور آفتاب سیر و مشبع گردد .) . همچنین به او بفهمان که به جاروب کردن اطاق وغیره پیش از آنکه آنها را آبپاشی نکرده باشد قیام ننموده وهکذا روی امتعه واثاث البیت را بایك تکهٔ نمناك و پاك بدون تکان دادن آنها تنظیف نماید ، تا غبار در داخل اطاق بلند نشود . وهر گاه که تکان دادن یکی از اثاث البیت لازم شود در آن صورت باید آن را بدون ازینکه از پنجرهٔ خانه تکان بدهد در بیرون کشیده و پس از اجرای این کار واپس بجایش بگذارد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهترین طریقه برای دور ساختن گرد و غبار همان آلهٔ مخصوصهٔ (جار وب بر قی است که فعلا ا ستعما ل آ ن در د نیا منتشر شده است) به علا وه تمام اطاق های خانه باید یومیه هوا داده شده آبهای کثیف و سائر نایا کی های هر یك از آنها دور کرده شود .

با لای د ستر خوان :

ناخنهایت‌را همیشه گرفته‌و نظیف نگهداشته و دست هایت را قبل ازنشستن بالای دستر خوان با صابون شست شو نما تا میکرو بها و جراثیم مضرهٔ که در آن چسپیده باشند دور شوند .

غذا رابه آ هسته گی وتأنی خورده وآن راخوب بجو ؛ زیرا جویدن نصف هضم‌است ، همین طور دروقت نان آب زیاد منوش بلکه مقدار آن‌رابقدرامکان در بنوقت کمترنما ، نان‌را تاحدی مخور که تماماً سیر شوی بلکه دسترخوان‌را در حالی ترك کن که کمی اشتها درتو باقی مانده باشد .

اگر بدخانیات عادت داشته باشی آن را در اطا قیکه پنجره ها ودر وازه های آن باز باشد استعمال کن ور نه اولا منافذ اطاق را با ز کر د ه سپس به این عمل اقدام نما . زیرا د خانات همانطوریکه برای معتادین آن ضرر دارد برای کسانی هم که به آن عادت ندارند بیشتر مضر ثابت میشود .

در روز :

۱ : پنجره های اطاق را بقدر امکان باز بگذار (بشرطیکه هو ا بسیا ر سرد و یا بسیار گرم نباشد)

۲ : از دخول آ فتاب درداخل اطاق جلو گیری نکرده و از طرفی خودت

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نزدیك پنجره ها و دور از روشنی بکار مشغول مشو .

۳ : دراثنای کار گاه گاهی اعضای خویش را نظیر اشخاص مانده وبیکار ممتد کن یعنی کهالی کشیده و ازراه بینی تنفس عمیق نما .

٤ : کم از کم روز یك ساعت را بهواخوری درفضای آزاد یا باغ ویا بایسکل سواری تخصیص بده وعملیهٔ تنفس را دائماً از راه بینی اجرا کن .

بین دو غذا یعنی صبح وچاشت وشام میتوانی آب زیاد بنوشی مگر یك ساعت قبل و دوساعت بعد ازنان از نوشیدن آب خود داری نما .

پیشترازان که داخل بستر خواب شوی اولاً دندانهایت را بابرس (مسواك) تنظیف وسرت را شانه نموده ودست وروبت راخوب بشوی وسپس به این کار مبادرت نما .

دروقت خواب پیراهن فراخ ووسیعی را ازپارچه های نازك ولطیف بپوش تا تمام اعضایت مستریح وآزادانه حرکت کرده بتواند . البته لباس شبینه باید غیراز لباس های روزانه ات باشد . همین طور بیشتر به پهلوی راست خوابیده و در زمستان و بهار درحالیکه بستر خوابت معروض بجریان هوا نباشد ، پنجره های اطاق را باز بگذار .

قوانین صحیهٔ عمومی :

ماکولات : در روز بمقدار قلیلی از گوشت تازه یا به عوض آن ماهی وتخم مرغ صرف نموده وسبزی جات تازه یاخشك بیشتراستعمال کن زیرا سبزیجات جسم را نظیرگوشت تغذیه کرده ولی باندازهٔ گوشت ضرر ندارد . از طرق ازاستعمال گوشت ها یاماهی هائیکه درقطی ها (بصورت کونسروه) بفروش میرسند خود داری نما .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اگرخواسته باشی همه روزه درغذایت مکرونی (یك نوعی‌ازآش اروپائی) صرف‌نما. درخوردن میوه جات رسیده وتازه خواه آن رامی پزی و یا اینکه غیر مطبوخ میخوری بیشتر انهماك ومداومت نما، فقط درغذا نمك زیاد استعمال نکن، زیرانمك زیاد بگرده ها ضرر میرساند.

مشروبات:

آب از بهترین مشروبات است اگر از صفائی و پاکی آبیکه طرف استعمالت قرارگرفته استمطمئن باشی‌ازجوش‌نخوردن آن پروا مکن ورنه بآلات مخصوصهٔ فلتر (صافی) آنرا ازصافی واگذران واگر آلهٔ فلتر دردست رست موجود نباشد درآن‌صورت آب مذکور را بقدر۳ ربع ساعت بجوشان تاکاملاً پاك وعاری از شوائب گردد.

نوشیدن جوشانده های گرم امثال جوشانده هـای با بونج وخطمی در زمستان مفید است اگرخواسته باشی می توانی درین وقت از چنین جوشانده ها صرف نمائی.

لباس:

با ملاحظهٔ اینکه لبـاست وسیع و فراخ باشد، در زمستان فلانل هـای ضخیم وکلفت ودر تابستان نازك ونرم پوش وبرای پطالون گالس استعمال کن نه کرپند.

هرگاه موسم تابستان باشد اطفالت را برخلاف لباس های سیاه و تاریك البسهٔ روشن وسرخ رنگ پوشان زیرا البسهٔ سیاه حرارت را جذب مینماید، واز طرفی مگذار درین اوقات اطفالت جوراب استعمال نمایند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خانه :

درخانه ات دایماً ملا حظهٔ تهویه ونظافت آن ونیز ملاحظهٔ دخول افتاب را بصورت فراوان داشته باش .

اطاق خواب :

اطاق خوابت باید در موسم تا بستان بسمت شمال و درموسم زمستان طرف جنوب و شرق واقع باشد ، فرش اطاق اگر بجای قالین و گلیم مشمع وامثال آن باشد بهتر است ، زیرا گرد وخاك ازان بلند نشده وبسهولت ازآن تطهیر شده می تواند .

مستراح :

در مستراح باید مراعات نظافت خیلی بعمل آمده و نیز منفذ های آن دائماً باز گذاشته شود .

در فوق اجمالاً طرز معیشت صحی را شرح دادیم تا برای اشخاصیکه علاقه به صحت و سلامتی خویش دارند به حیث یك دستوالعمل با لا ئحهٔ یومیه بوده و برطبق آن رفتار فرمائید .

شفاء لکنت زبان

لکنت نوعی از ثقالت زبان است که مانع حرف زدن صحیح و روان میشود . درین باره خبری در مجلهٔ علمی انگلیسی انتشار یافته است که عبارت از قیام بعضی از اطبای انگلیسی بیك تجربهٔ عجیبی میباشد که به شفای لکنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبان منتهی می شود . و این تجربه عبارت از بادست و پا حرکت کردن مبتلای این عارضه است در موقع حرفزدن ، که در حین حرکت گرفتگی زبانش رفع میشود . یك عده از اطبا این طریقه را در بیست و چهار نفر مبتلای این عارضه تجربه کرده و تمام آنها در اثنای راه رفتن بادست و پا باطلاقت زبان حرف زده میتوانستند .

توجیه و تعلیل این ظاهرهٔ عجیب ممکن نیست و احتمال دارد لکنت از فشار دموی که بعضی اجزای دماغ را متشنج مینماید نشأت کرده و یا کدام نوعی از تشنج باشد که یك عامل موقتی و منبه خلایای عصب موجب آن گردد و این عامل منبه هم نتیجهٔ تمدد موقتی در مجاری نازك خون در دماغ باشد ، در بنصورت و قتیکه شخص الکن بادست و پایش حرکت می نماید فشار خون در دماغش تخفیف یافته و تشنج هم موقوف میگردد . و خونیکه موجب تمدد مجاری نازك خون شده می باشد منصرف شده و الکن میتواند باطلاقت زبان تکلم نماید .

قوانین صحیه برای موسم تابستان

بهترین طریقه برای عدم احساس حرارت تابستان اعتدال خوراك وعدم افراط در اغذیهٔ آزوتی مثل گوشت ها وترجیح دادن سبزیجات ومیوه بر سائر ماکولات است .

در حرارت شدید بهتر است مقدار غذائی را که عادتاً در سائر مواسم میخوریم کمتر نمائیم چنانچه خود طبیعت هم همین خواهش را دارد . ومی بینیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

که اشتها در تابستان خیلی کمتر اززمستان بوده به ندرت واقع می‌شود که انسان درحرارت شدید بسیار گرسنه شود ، از اغذیهٔ چربی دار ومواد شحمیه مثل مسکه وقند وامثال آن خود داری شود . زیرا این اغذیه تاثیر بسیاری درازیاد حرارت دارند .

قوانین صحیه که باید درین موسم ازان پیروی نمائیم خیلی‌ها بسیط است ازینقرار :

برای اینکه بدرد سر و آفتاب خوردگی دچار نشویم باید درموقع تردد از تابش حرارت آفتاب بالای سر ذریعهٔ چتری یا کلاه های آفتابیگر خودرا محافظه نمائیم . برای اینکه عرق زیاد ازوجود ما خارج نشود باید از تمرینات عضلیه شدیده وگردش درآفتاب خودداری نمائیم . درموسم تابستان غالباً استعمال عینک های سبز ویا مایل بسیاهی موافق به حفظ الصحهٔ چشم است ، مخصوصاً درخارج شهر و محل هائیکه درآن روشنائی زیاد موجود میباشد زیرا حرارت آفتاب وانعکاس به زمین و چیزهای سفید رنگ در چشمهای بسیاری اشخاص یکه عادت به روشنائی تیز نمیداشته باشند موثر واقع می شود .

بهترین طریقه برای جلوگیری ازتشنگی عدم نوشیدن آب بین دو غذاست زیرا انسان هر قدر آب بنوشد احساسش بگرمی و حرارت بیشترشده میرود همچنان ازصرف مشروبات بسیارسرد و یخ دار خود داری لازم است . آبیکه نوشیده می شود باید بطور معتدل سرد بوده و خالی از یخ و برف باشد ، و درعین حال لازم است که آب به تانی وجرعه جرعه نوشیده شود . حتی الامکان اگر آب همراه غذا نوشیده شود بهتر بوده و فرضاً اگر بعضی مشروبات بسیار سرد را بوسیلهٔ نیچهٔ بلوری که اکثراً در قهوه خانه ها استعمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

می کنند بنوشند آ نقدر ضرر ندارد زیرا به این کیفیت شخص آ شامنده مجبور می شود آ ب را با تأنی نو شیده و مایع درمعدهٔ گرم او به تدر یج داخل شود. درحالت عرق نیز از نوشیدن آ ب زیاد خود داری لا زم است ، و ا گر اتفاقاً در حالت عرق آ ب نوشیده شو د با ید از معر وض شد ن بجر یان هوا اجتناب کرده شود . زیرا درین حال خیلی بوجود مضر تمام می شود . بعد از گردش زیاد ا گر بنو شید ن آ ب احتیاج واقع شد باید یکر بع ساعت انتظار کشیده و بعد آ ب نو شیده شو د . هکذا بعد از نوشیدن آ ب بلا فاصله بگر د ش برامدن منا سب نیست .

در روزچند مر تبه غذا باید خورد ؟

سر با زهای ممالك مشرقی قدیم در ۲٤ ساعت شبا نه روز فقط دو دفعه غذا میخوردند . درحا لیکه بطور مجموعی مردم روز ۳ مرا تبه صبح ، چا شت شام غذا صرف می نما یند . بعضی ا ز علما ی صحی درین مو ر د بتجر بهٔ جدید ی قیام کرده و بکا ریگر ها بی ا ینکه د ر مجمو ع مقدار غذا د ر هر ۲٤ ساعت چیزی بیفزا ید پنج د فعه غذا مید هند گو یا زیادت دفعات خو را ك بر یا د ت مقدار آ ن مر بو ط نمیبا شد یعنی عوض ا ینکه شخص ۳ مرا تبه بمقدارها ی ز یا د غذا صرف نما ید . همین غذا را به پنج قسمت کوچك تقسیم کرده و صرف نما ید ، تا معده آ نها را بسهولت هضم کرده بتوا ند .

و یتامین (ج)

و یتامین (ج) عموماً به نمو و حفظ الصحه مساعدت کرده و مخصوصاً به صحت د ندان ها و بیر ه ها مفید واقع می شود . این و یتامین در میوه جات و

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبوبات و مخصوصاً سیب ، سبزی پالك ، شلغم ، پیاز بکثرت موجود است . حاضراً علما در نتیجهٔ تجارت خیلی وسیعی موفق به اکتشاف طریقهٔ شده اند که بوسیلهٔ آن می توان این و یتامین را در بقولات و میوه جات که در قطی ها نگهداشته می شود حفظ نمایند .

پاك کردن دندان

درشبا روز اقلاً یك مرتبه پاك کردن دندان بوسیلهٔ مسواك یا برس و چند بار دیگر همراه آب یا آب مخصوص تطهیر دهن لازمی است . اما مسواك یابرس باید از بالا به پائین روی دندانها حرکت داده شود نه در امتداد دندانها زیرا درین صورت بیره ها را مجروح و بمرور زمان بیخ دندانها را برهنه و سست میسازد و نیز باید پس از ختم عمل پاك کردن دندانها ، بیره ها ازتمام جهات همراه دستمال نرم و پاك بطرف دندانها پائین آورده شود تا بیره دوباره بجای اصلی خویش قرار گرفته بیجا نشود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادداشت‌های سودمند

قابل استفادهٔ خانمهای خانه دار

رنگ آمیزی مصنوعی گلها

رنگ کردن گلها یکی از مشغولیات نفیس خانگی بشمار رفته نتائج آن خیلی خوشگوار و طرب خیز میباشد . رنگ طبیعی گلها درعین حالیکه بسیار مطبوع ودلپسند است ، ولی انسان بشوق می‌افتد که رنگ آنهارا تبدیل داده ، چیز های شگفت انگیزی بدست بیاورد ، مثلاً داشتن گل نرگس سرخ وسبز و بنفش یك آرزوی بسیار شیرینی است که هر کس را دامنگیر می شود . همچنان بدست آوردن گل پتونی سبز و یا زرد خیلی طرف میل میباشد ، برای این کار از مدت ها است در پی کشف اند ولی تا کنون آنچه کشف گردیده نتائج بسیار مختصر وناکافی داده که چنانچه باید شوق و آرزوی باطنی شائقین را تسکین و تسلی داده نتوانسته است .

اخیراً در دارالتجربهٔ زراعتی پاریس که مخصوص تحقیقات علمی جدید راجع به نباتات است ، یك سلسله تجارب جدیدی درین مورد بعمل آمده و چنان ادویهٔ کشف شده که می تواند بقرار دلخواه گلها را رنگ تازه و خوش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمائی بدهد ، ادویهٔ مذکور عبارت است از رنگ (انالین) که درمقدار کمی الکل (اسپریت) مخلوط کرده ، گلها را بصورت ساقه های جدا گانه برای گذاشتن در گلدانها تیار می کنند و بمجرد بریدن بیخ ساقه ، درمحلول مذکور داخل نموده میگذارند تامطابق دلخواه رنگ بردارد ، تماشای این عمل نیمه کیمیاوی هم دل چسپ است ، زیرا ابتدا در ظرف چند دقیقه که مخلوط مذکور از راه ساقه به برگها وگلها میرسد ، رگ های کوچك کوچك گلها را رنگدار ساخته سپس به تدریج و رقه های برگ گل رارنگ آمیزی میکنند و بصورت یك قسم پرداز قشنگ رنگ به تمام حصص گل برگ ها تقسیم میشود وقتیکه رنگ را خود شخص مطابق ذوق ومیل خود کافی دانست آنگاه ساقه های مزبور را از محلول مذکور خارج ساخته دربکظرف محتوی آب صاف قرار میدهد تارنگ مذکور ثابت ومحکم شود . زیرا این آب که بعداز رنگ دربرگ های ساقه بالا میرود عقب رنگ را بسته واز پائین شدن آن جلوگیری به عمل می آورد زیرا که آب ثقیل تراز الکل بوده الکل درآن حل نمیشود . به این قسم گلهای مطابق خواهش شخص رنگ آمیزی شده ، میتوان آنها را برای تزئین خانه بکار برد . علاوه براین محلول مذکور بقسم یك ضد عفونی نیز کار داده از فاسد شدن و پژمردگی سریع گلها جلوگیری به عمل آورده ، مدت دوام آنها را بیشتر میسازد . رنگ انالین یك صفت دیگری که دارد این است که به تناسب مدت دوام کردن گلها رنگهای مختلفی به گلها داده این رنگ ها ازبنفش کم رنگ تابنفش تیره و از گلابی کمرنگ تا سرخ تیز و ارغوانی فرق میکنند و باین صورت همراه انالین میتوان زیاده از ده رنگ مختلف وقشنگ را بدست آورد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

درتجارب اخیر که در ین باره بعمل آمده یك دوای دیگررا نیز کشف کرده اند که (فیو شین) نام دارد و بقسم عام در دوا خانه ها بفروش میرسد وهم دررنگهای مختلفه بکار رفته نرخ نازلی دارد ، فیوشین چندین رنگ دیگررا بوجود میآورد و مناظر قشنگی تولید میکنند . از طرف دیگر توجه که مردمان تمام دنیا مخصوصاً خانمهای خانه دار در دنیای مغرب بطرف رنگ آمیزی های مصنوعی گلها نشان داده اند سبب شده که اینکار مورد توجه خاصی قرار گرفته و آخراً در پاریس دکانهای گلفروشی صدها رنگهای مختلفی بوجود آورده و گلهای تیره رنگ را نیز بواسطهٔ رنگهای تیره تر تغیر رنگ داده اند ، و حتی بعضی موفق شده اند که رنگهای جوهری معمولی را نیزپس ازمیده بیزی زیاد در الکل حل کرده بکار ببرند و به اینقسم هر رنگی را که میل داشته باشند بدست بیاورند . گل هائی را که به سهولت میتوان رنگ کرد طبعاً عبارت است از گلهای سفید ونیم رنگ ازقبیل نرگس ، پتونیها ، جربینها ، شبوها . . . . وغیره ولی طوریکه گفته شد بطریق فوق میتوان تمام گلها را رنگ آمیزی مصنوعی نمود شاید به زودی برگ وساقه ها را نیز بتوان مطابق دلخواه تغیر رنگ داد .

رفع رطوبت از دیوارها

اکثرمردمان از رطوبت دیوارهای خانه شکایت دارند و این رطوبت که در صحن خانه هم میباشد بواسطهٔ فرش سمنت و تبدیل کردن یکمقدارخاك از صحن منزل بور اصلاح شده ولی رطوبت دیوارها بدیگر قسم رفع نشده سبب خرابی رنگ و سفیده و سیم گل شده ، علاوه براین همه وقته روی فرش

(c) ketabton.com: The Digital Library

از سبب آن خاك می ریزد ، برای رفع این علت علاج آسانی بدست آمده است : یکحصه پارافین (دوای معمولی که در دوا فروشی میرسد) و ۳ حصه روغن قطران یعنی قیر (که در تعمیرات برای اندودن چوبها بکار می برند) را بهم مخلوط کنید ، طریق مخلوط کردن این است که هر دو جز ، مزبور را در ظرفی انداخته کمی بالای آتش خفیف میگذارند تا آب شود ، آنوقت همراه یك چوب کوچك شور میدهند . تا بهم مخلوط گردد ، چون این ماده در اثر دیر ماندن سخت می شود ، لهذا باید در وقت استعمال دوباره آن را بطریق ذیل گرم و مایع کرد : ظرفی را که این دوا دران است چند دقیقه در یك دیگ آب گرم قرار بدهید بقسمیکه از حرارت آب ، نرم و آبگین شود ـ این ماده که بواسطهٔ مویك رنگ مالی و اگر دیوار بسیار خورده شده باشد بذریعهٔ گلمالهٔ بنائی بدیوار زده می‌شود از یکطرف رطوبت مزبوررا می چیند واز طرف دیگر نمیگذارد که از زیر طبقهٔ دوای مزبور نم‌خارج شده بادیوار را پوده وخراب کند . درنقاطیکه رطوبت زیاد است در سال یکمرتبه تکرار عمل لازم خواهد بود .

باز کردن سر بوتل

اکثر اوقات سر پوش بوتل های شیشه ئی و مساله ئی و غیره آنقدر محکم میشود که باز کردن آن بادست مشکل وهمراه آلات فلزی ازسبب شکستن بوتل و تیت شدن محتوی آن خطر ناك میباشد . در ین‌طور اوقات سر بوتل را میان دو پلهٔ دروازه قرار داده پله ها را بهم پیش بیاورید . و زمانیکه سر بوتل بفشار میان چوب دو پلهٔ دروازه قایم شد ، خود بوتل را آهسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

آهسته بهر دو طرف بچرخانید . بزودی سر بوتل باز میشود اما در چرخ دادن احتیاط کنید تا در وقت باز شدن محتوی بوتل نریزد .

نگهداری مشکولهٔ آب گرم

مشکولهٔ آب گرم علاوه بر آنکه در اکثر اوقات بقسم علاج در تخفیف آلام جسمانی مورد استفاده قرار میگیرد ، در موقع سرما برای گرم کردن جای (بستر) نیز خیلی بخوبی کار داده انسان را در خنکهای اول و اخیر زمستان و اول بهار ازداشتن بخاری مستغنی میسازد . اما نگهداری مشکولهٔ آبگرمی قدری مشکل است زیرا بزودی از اثر ریزش آب داغ خشك شده پاره پاره و از کار می بر آید . برای آنکه مشکوله بسیار دوام کند ، هیچگاهی دران آب جوشان نیندازید و از آب پر نیز نکنید بلکه بقدر سه ربع آب دران ریخته قبل از بسته کردن ، هوای داخلش را خارج سازید یعنی مشکوله را از زیر قدری فشار بدهید تا آب بحصهٔ نولهٔ آن برسد و در همین حال سر پوشش را محکم کنید . باینقسم مشکوله چندین سال کار میدهد و خراب نمیشود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخت و پز

پختن فاصولیه

روغن ، دنبه ، گوشت ، شوربای یخنی ، بادنجان رومی ، پیاز ، فاصولیه ، نمك ، مرچ سرخ تازه ، نار صلی یا گشنیز ، یکپاو ، سه پاو ، سه پاو ، سه پاو ، سه پاو ، ۶مثقال ، ۸ دانه ، ۸ مثقال .

اول روغن داغ کرده شود بعد دنبه ریزه کرده بهمراه قدری نمك بروغن انداخته شود بعد که دنبه سرخ شدگوشت را شسته انداخته شود گوشت که آب خود را خشك کرد پیاز را چهار تکه کرده انداخته شود و شور بدهند تا که همراه گوشت برنگ بادامی شود . بعد آب بقدر ضرورت انداخته شود که گوشت کمی نرم شود بعد نصف بادنجان رومی را آب کشیده همراه کوفته های گول در میان آن بیندزاند تا خوب شور با شود .

اگر چه در افغانستان اصول متری در اوزان و مقادیر رواج دارد ولی محض استفادهٔ عموم طبقات درینجا اوزان و مقادیر سابقه نشان داده شده ولی هر کس میداند که ۵ گرام یك مثقال و یك متر مساوی ۱۵ بار یعنی یك بار کم یك گز است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کباب لوله

یکچهارك گوشت استخوان کشیده را یخنی کنند که آب آن نماند بعد آن را ازماشین گوشت کشیده وسه خورد پیاز خام را هم از ماشین مذکور بگذرانند بعد هر دو را یکجا کنند که مخلوط شود بدینموجب :

دنبه گوشت یخنی شده، گشنیز ، مرچ سرخ نمك ، هیل کلان ، سیر تخم مرغ
یکپاو ۳ مثقال ، ۳ مثقال ، ٦ مثقال ، ۲ مثقال ، ۱ مثقال ، ۱ مثقال ۵ دانه

گاهی تخم کمتر بکار میشود . باید قوام گذشته مد نظر باشد مصالح مذکور با زردی و سفیدی تخم مرغ دران مخلوط کرده بعد بدست خود لوله کرده خواه کلان خواه خورد باشد آن را بروغن درکراهی المونیوم دسته دار سرخ کنند .

چتنی آلوبالو

آلوبالو ، بادام تازه مقشر ، هیل خورد ، سرکه یا آب لیمو یا آب غوره
یکپاو یك خورد نیم مثقال

قرارخواهش ، مرچ سرخ یاسیاه هر کدام مطلوب باشد نیم مثقال . گشنیز تازه بقرار خواهش خواه داخل بکنند وخواه نکنند یك مثقال .

ترشی بودنه و مرغ

بودنه ، زیرهٔ سیاه سرخ شده ، سیاه دانه درست
سی قطعه دو مثقال دو مثقال

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلبهٔ درست ، هیل کلان سرخ شده ، میخك سرخ شده
دو مثقال دو مثقال یك مثقال

اوری درست ، جلوتری یعنی بسیاسه سرخ ناشده ، زردچوبه مرچ سرخ وکشنیز وسیر
دومثقال یکدرم

بقرار خواهش ، اما کشنیز سرخ شود . نمك بقدر حاجت تیل شر شف وسر که بقدر ضرورت میده شود .

اول بودنه هارا بآب صاف جوش داده یخنی نمایند دوم سرکه را بجوشانند که از چهارحصه سه حصه بماند سیوم تیل را صاف کنند چهارم تیل صاف شده را بدیگ انداخته پنجم حلبهٔ درست را به تیل مذکور سرخ نموده ششم بودنه های یخنی شده را بالای آن انداخته قدری سرخ کنند هفتم زرد چوبه و مرچ سرخ وگشنیز و نمك و سیر را داخل کرده قدری قدری سرکه انداخته جوش بدهند تا وقتیکه گوشت بودنه ها ترش شود بعد ازآن بافی سرکه را انداخته اوری و سیاه دانه درست و جلوتری میده شده و زیره و هیل کلان و میخك را داخل کرده چند جوش داده فرود آورده بمرتبان اندازند . مگر تیل و سرکهٔ مذکور اینقدر باشد که بقدر دو انگشت در مرتبان از بودنه ها بالا باشد . اگر بودنه کم و زیاد باشد از قرار مقداری جز و مذکور و عددی بودنه مصالح مذکوررا نیز کم و زیاد کنند .

تبستی پودین

ساختن وپختن نان آن :

قند میده ، آرد ترمیده ، تخم ،
نیم پاو نیم پاو ده دانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول زردی تخم را همراه قند میده خوب مخلوط کنند بعد ازان آرد ترمیده را همراه زردی تخم و قند مخلوط یك جا کرده خلط نمایند و سفیدی تخم ها را کف کرده یك جا کنند و درجا می که بر و غن چرب کرده باشد بیندازند و سرجام سردیگی گذاشته بر خر و ج آتش مانده برسرش نیز آتش بیندازند تا پخته شود .

شوربای یخنی جوش داده وفاصولیه را بالای همان گوشت بدیگ انداخته وشوربای یخنی و آب بادنجان رومی یکجا جوش داده بالای آن انداخته شود وجوش داده شود تاوقتیکه آب آن کم شود بعد گشنیز رومی ومرچ تازه را خلال کرده بیند ازند بعد چند دانه بانجان رومی دیگر را دو دو حصه کرده بالای آن چیده شود وبسر آتش نرم بگذارند تاوقتیکه پخته شود .

چتنی زرد آلو

زرد آلو خلال کرده، سرکه، گر اعلی ، زنجبیل ، مرچ سیاه ، سیادانه ، یکسیر یکسیر دونیم پاو ۱۰ مثقال ۵ مثقال ۳۰ مثقال
مرچ سرخ ، نمك ، سیر خلال کرده
۵ مثقال ۲۷ مثقال ۱۰ مثقال

اول سرکه را صاف نموده بآتش بگذارند گراعلی دران داخل نموده گرم نمایند تا که گر درسرکه آب شود بعد ازان سرکه راصاف نمایند. زرد آلو نیم پخت را خلال نموده دران بیندازند سیرراخلال کرده مرچ سرخ ونمك زنجبیل مرچ سیاه را در آن مخلوط کنند بعدخوب جوش داده تاوقتیکه زرد آلو نیم پخت خوب نرم شود و مزهٔ همه مصالح و سرکه و زردالو باهم یك شود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراکری

۳ خوردبادام ویك خورد پسته‌را درآب گرم انداخته بادام و پسته را از پوست جدا کنند که مقشر شود بعد ازان درکندناله کوفته‌ومیده شود مساوی آن قندرا کوفته واز میده بیز کشیده بعد بادام وپسته وقند ودانهٔ هیل را کوفته همه را مخلوط کرده درکاسهٔ چینی‌بگذارند ـ در نیم چهاریك‌آرد نرمیده بقدر یکنیم‌خورد روغن صاف کرده انداخته دست مالی کرده وآب انداخته بمثل که برای پوری سمبوسه آرد تیار میکنند بعد ازان بقدر اندازه پوریهای آرد تیار کنند هرگاه پوری خورد باشد بقدر ٦ نخود وزن هرگاه کلان باشد نیم مثقال ازهمان بادام و پسته و هیل‌که در کاسهٔ چینی گذاشته است انداخته دهن پوری را بسته کنند بمثل سمبوسه که در حین انداختن روغن باز نشود . درکراهی آهنی‌میان روغن اعلی‌سرخ کرده پوریها را ۵ ، ۵ خواه اضافه انداخته پخته کنند .

نسخهٔ چتنی اشتق

اشتق ۰ خرما بدون خسته ، کشمش سرخ . خلال ادرك

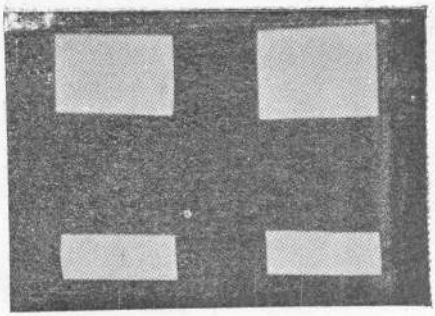
۱۵ مثقال ۲۰ مثقال ۲۰ مثقال ۸ مثقال

مرچ سرخ بقدر خواهش ، نمك بقدر ضرورت ، سرکه بقدرحاجت ، اشتق شب بسرکه توشودکه برای فردا نرم باشد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختراعات و اکتشافات

تلویزیون در میدان عمل

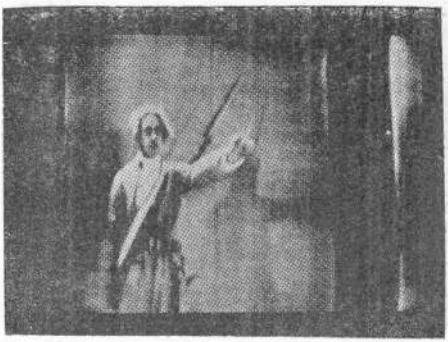
از اختراعات مهمه و خیلی دلچسپ عالم امروزی ، یکی هم « تلویزیون » است که نام آن کمابیش بگوش هر کس رسیده و مفکورهٔ ازان دارند . ودر سالنامهٔ سال اول کابل هم ازچگونگی آن تذکاری رفته . تلویزیون که عبارت ازدیدن اشیاو اشخاص ویاگزارشات یك نمایش ، از فاصلهٔ بعید است ، روز بروز در ساحهٔ تکامل پیشرفت امید افزائی نموده و متخصصین علاقه مند آن ، همواره درساخت دستگاهی که بتوان بذریعهٔ آن

عکس (۱) ـ عکس (۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشیا را از دور دید و حرکات و سکنات و آواز آنرا استماع نمود، مصروف مساعی بوده اند. اینك در اثر این مجهودات، بالاخره به عملی ساختن این نظریه و نمایش آن بمعرض عموم، کامیاب هم شده اند، چنانکه در بین تازه گیها (درامهٔ) مخصوص نمایش تلویزیون در لندن در اطاقی که دستگاه فرستندهٔ رادیو وتلویزیون وجود داشت بمعرض تمثیل گذارده شد و از اطاق دور دست دیگری که دستگاه آخذهٔ رادیو و تلویزیون قرار داشت، عملیات نمایش مزبوررا به بسیارخوبی و بدون کموکاست دیدند و شنیدند.

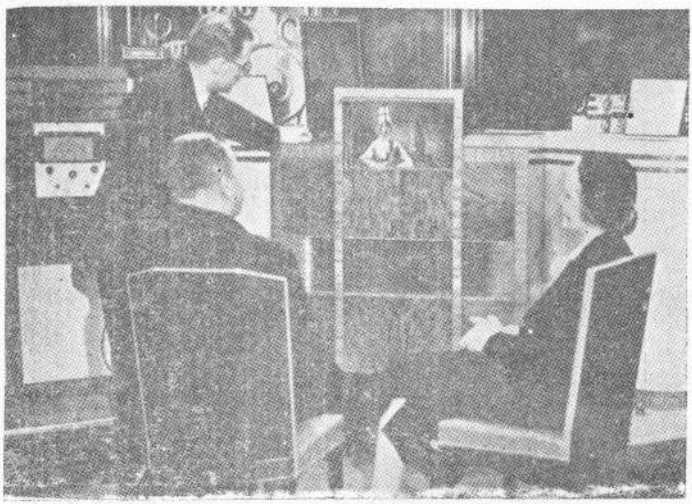

عکس (۳) - عکس (٤)

کنون این دستگاه جدید تلویزیون، مراحل اشکالات خود را

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیموده و عنقریب در بازار تجارت عرض اندام خواهد نمود . در ان وقت ، بلا داشتن چنین دستگاهی ، شما میتوانند سینمای ناطقی در خانهٔ خود داشته باشید . بر حسب میل ، در امه و نمایشاتی را که در دنیای خارج بقرار پروگرام های معینه ، اجرا شدنی است ، برای العین مشاهده نمائید در آغاز یك نمایش ، چیزی که در روی پردهٔ دستگاه تلویزیون خود

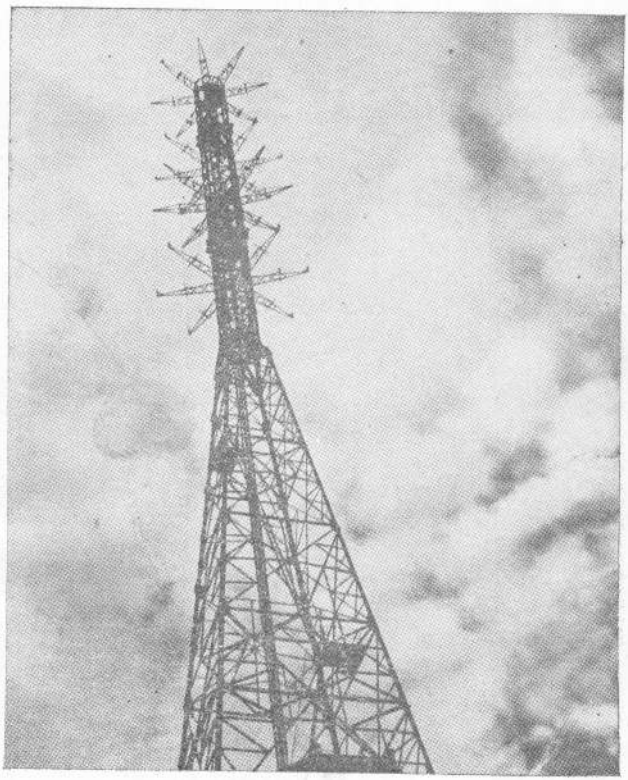

تماشا کننده گان روی پرده مناظر مختلفه را می بینند

خواهید دید ، عبارت خواهد بود از روشنی سفید یکه شروع نمایش را نشان میدهد (چنانکه در عکس اول می بینید) دوم ، نوع اصول تلویزیون را خواهید دید ، چه تلویزیون عجالتاً بدو اصول ساخته شده ، اصول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارکونی ـ و اصول ببرد » (عکس دوم) بعد شخصیکه خلص حکریهٔ یك درامه

برج هوائی دستگاه تیلی ویزیون

(c) ketabton.com: The Digital Library

را اعلام میدارد ، درنظر شما جلوه گر خواهد شد (عکس سوم) - وسپس اصل نمایش آغاز خواهد نمود - و تمام گزارشات یك درامه را در حالیکه درخانهٔ خود استراحت نموده‌اید ، تماشا خواهید کرد (عکس چهارم وعکس پنجم) .

ولی عجالتاً منتظر عام شدن ، این گونه دستگاه باشید .

طیاره است یاموتر؟

در امریکا یکقسم طیارهٔ جدید اختراع شده که بنوع (اتوژیرو) شهرت دارد ، این قسم طیاره ها بخط مستقیم درجوفضا صعود کرده میتواند .

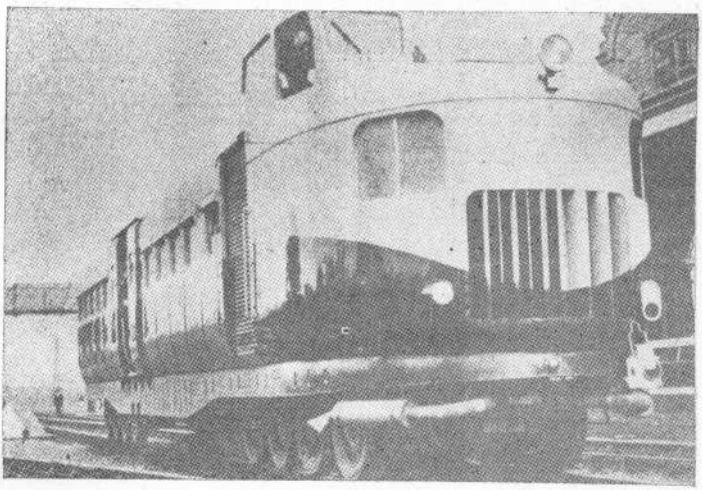
طیاره است یا موتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیز درطرق و شوارع میتوان آنرا مانند موتر معمولی استعمال کرد و اگر درحین زمان رانندهٔ آن میل کنند درفضا پرواز نماید پروانهٔ آنرا چالان نموده فوراً به هوا پرواز مینماید .

قطار بی صدا

اخیراً قطار جدیدی اختراع شده که عرابه های آن از راپر و آواز حرکت

قطار بی صدا

آن شنیده نمی شود . این قطار رادراسکاتلند تجربه نمودند بکامیابی تلقی شد ، این قطار عبارة از عرابهٔ است که دران ٥٦ نفر سوار میشوند ، اطاق رانندهٔ آن در قسمت بالائی قرار یافته است .

(c) ketabton.com: The Digital Library

موتر دو چرخه

اخیراً در لندن موتر کوچکی ساخته اند که فقط دو چرخ (عراده) دارد

موتر دو چرخه

و روی آنها بدرستی حرکت میکنند . این موتر ازروی بزرگی خود ٤ برابر خورد تر از موتر معمولی است و بقیمت بسیار نازلی بفروش میرسد . در پهلوی آن اوتوبوس شهری بزرگ را تماشا کنید !

موتر سی ا فغانگی؟!

گرانی قیمت موتر و مصرف سوخت آن کارخانه های موتر سازی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

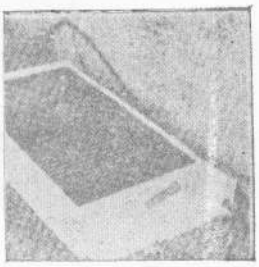
بخیال انداخته است که در صدد رفع این نقایص برایند و در نتیجه اخیراً این موتر(تصویر پهلو) را برای آزمایش ساخته اند قیمت آن سه دالر (۳۰) افغانی باست و بایك گیلون تیل ۱۶۰ کیلو متر راطی میکند و سرعت متوسط آن در هرساعت ۶۰ کیلو متر است .

موتر ۳۰ افغانی کی

آلهٔ اعدام مگس

امریکائیان از هجوم مگس متأذی شده و در صدد اختراع آلهٔ اعدامی این حشره برامده اند و در نتیجه جعبهٔ که از سیم های برقی پوشیده شده است اختراع کرده اند . بمحض اینکه مگس روی آن قرار میگیرد فوراً می میرد وبین سیم های زیر جعبه می افتد .

آلهٔ اعدام مگس

ماشین تشخیص امراض

اخیراً نمایش فوق العاده تعجب آوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلندن یا بعرصهٔ ظهور نهاده وعدهٔ زیادی ازعلماءرا درتماشای (طبیب برقی) مات ومبهوت کرده‌است . مقصود از ین نمایش تشخیص امراض برقی بوده سرچشمهٔ این اختراع شگفت انگیز اینست که امراض بشری موجبات التهاب در ظرفیت برقی عضو مریض را فراهم میآورند .

بنابرین اگر ماشین فوق‌الذکر به بدن مریض وصل شود بو سیلهٔ تشخیص میزان جذب برق توسط این ماشین فوراً عضو مریض معلوم میشود .

آیا کر ها خواهند شنید ؟

داکتر استورات اظهار میدارد که کافی است در کر ها بجای گوش عضو مصنوعی دیگری قرار دهیم که قابلیت جذب تاثیر امواج صوتی را کدر تمام بدن منتشر شده داشته باشد .

بنا بر این نظریه اسبابی توسط خود داکتر ساخته شده و در آنهائیکه قدری گوششان سنگین بوده است نصب و با کمال شگفتی ملاحظه شده که سنگینی گوش بکلی برطرف گردیده است . ممکن است ترمیماتی که بعداً در اسباب اختراعی فوق‌الذکر بعمل آید موجبات تسهیل شنوائی را در کره فراهم آورده ممکن بحال آن هائی که اصلاً کر میباشند نیز مفید واقع گردد .

تانك جدید

در جنگهای اخیر ایطالیا تانك های جدیدی که در معرض استفاده گذارده شد از جمله ، تانك پل دار بود .

خاصیت این تانك عجیب این است که در موارد لازمه میتواند پل فولادی

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکمی بوسیلهٔ چرخانیدن یك چرخی از خود خارج نموده و بدین وسیله روی رود خانهٔ کوچك و نهر بزرگی را سد کنند. بنا بر این عبور نفرات از روی آن آسان میشود. این تانك برای ممالك کوهستانی نهایت درجه مفید میباشد.

بایسکل پره دار

یك نفرمخترع فرانسوی اخیراً موفق به ساختن بایسکل عجیبی شده است. در مقابل دسته (هندل) بایسکل مذکور یك ملخ سه پرهٔ بزرگی ساخته شده است وزنجیر چرخ بعوض اینکه متصل بچرخ عقب باشد بالعکس متصل بملخ بوده وبواسطهٔ حرکت رکابها (پایدان) همان ملخ بسرعت زیادی میچرخد و بنابراین وسیله حرکت بایسکل را فراهم میآورد - فائدهٔ بایسکل مذکوراینست که اولاً سرعت آن بیش از بایسکل های معمولی میباشد و ثانیاً یازدن آن بمراتب آسانتر بوده شخص را زود مانده و خسته نمیسازد.

بشارت به عقیم ها

قراریکه اطلاعات جمعیت کیمیاوی امریکا نشان می دهد جدا کردن ویتامین پنجم که موسوم به ویتامین (E) است صورت علمی پیدا کرده‌است، وبواسطهٔ این ویتامین است که جنس اناث حامله شده یا تولید می نمایند.

قوت این ویتامین طوریکه دیده شده خیلی ها زیاد است، بحدیکه ترزیق ۳ میلیگرام آن به بعضی از حیوانات عقیم، عقامت شان را بر طرف کرده و باثر آن حامله شده زائیده اند. قراریکه تجارب نشان میدهد این ویتامین تاثیر زیادی درزن های عقیم (سنده) هم دارد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قواي حربي دول

(از روی شایعات جامعهٔ ملل)

تعداد عساکر

اتحاد شوروی	۱۰۳۰۰۰۰۰۰	
ایطالیا	۸۰۰۰۰۰۰	(همراه عساکر مقیم حبشه)
فرانسه	۷٤۰۰۰۰۰	
المان	٦۰۰۰۰۰۰	
جاپان	۵۰۰۰۰۰۰	
انگلستان	۲۰۰۰۰۰۰	(بدون عساکر ماورای بحر)
امریکا	۱۵۰۰۰۰۰	

تعداد طیارات

روسیه	۲۰۰۰
ایطالیا	۱۰۹۰۰
انگلستان	۱۰۸۰۰
فرانسه	۱۰۸۰۰
امریکا	۱۰۲٦۰
المان	۱۰۰۰۰
جاپان	۹۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهازات بحری

	انگلستان	اتازونی	جاپان	فرانسه	ایطالیا	المان
جهاز بزرگ جنگی	۱٤	۱۷	۱۱	۱۰	٦	۲
کروزر (هرروقم)	٥٤	۳۷	۲٤	۱۸	۱۹	۱۲
راکب طاره	۱۰	٦	۸	۲	۱	۱۱
جهازرهنما	۱۷	۱۲	۲۹	۳٥	۱۲	۱٦
مخرب	۸۹	٦۲	٦۷	۳۹	٥٤	۱۲
تحت البحری	٥۳	۳٦	٥۰	۸۳	٦٦	٦٤
جهاز ساحلی	٦	-	-	۹	٤۲	۱۷

جهازاتیکه در سال ۱۹۳۷ ساخته میشود

	انگلستان	اتازونی	جاپان	فرانسه	ایطالیا	المان
جهاز بزرگ جنگی	-	-	-	-	-	۲
کروزر جنگی	٦	۸	٤	۲	۳	۲
راکب طیاره	-	٤	۲	٥	-	۱
مخرب	۹	۲۰	۱۱	۱۲	۸	۱٥
تحت البحری	۳	٦	۱۰	۸	۱۲	۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو څنګه وروزو ؟

لیکوکی جناب امین اللہ خان زمرلے

هرکله چه تاریخ پلټوا وګورو څرنګه چه دنړۍ اقوام او ملل د دنیا هغه اقوام او ملل دی چه لږ یخوانی لویو نژادو او قوموڅخه بیل سوی او خاوندان د ګوښې کوښې قومیت او ملیت ګڼل شوی دی په هغه اندازه د دوی ژبې هم هغسې ژبې دی چه په وړستنیو دوړو کې لږ اساسي او لویو ژبو څخه بیلے سوی او مستقل شخصیت ئے خپله منلے دی .

هرهغه شے چه مستقیمًا د انسانانو د اجتماعي ژوند د ون سره اړه لري د اجتماعي ژوند د ون زوکړې (مولد) او د تطور او تکامل د ناموس تر تل مطیع او پرمان وړونکی دی ، نو هرکله چه ژبه هم د انسانانو د ژوند د ون سره نږدې رابطه او اړه لري په اختیار کې دې تحول او تکامل وی ، او همدا ژبه چه د نړۍ په دې برخه کې لوړ مقام لري او د علمي او فني هستۍ خاوند ده څوپیړۍ پخوا هیڅ کله نه وه او که وه هم د فقر او ناتوانی په دول او سیدلے د علم ړ ئے هیڅ اړه نه درلوده لکه : فرانسه ، انګلیسي ، جرمني ژبې او د دوی په څیر ، هرکله چه د بشر مدنیت پرمخ ولاړ او د معارف خلاندې دیوه د دنیا په هره ګوښه کې بلل او رنه سوه ژبې هم پرمختیا (ترقي) وکړه او وړو وړ ځیل واک (استقلال) خاوند سوه او د بلے ژبې د باداری پلټنې ئے لاړې سے څخه وا ساوه .

په دے وخت کې چه نه مرغه د پښتو ژبې روزنه او اصلاحات په نظر کې نه دی او د ژوند اسباب ئے راغند نه پرې . نو بنائي چه یوه لنډه کتنه د ژبو د تکامل په تاریخ کې زموږ د حوصله ارتنه کې اولږ بلے خواه د ژبې په ژوند کې په علمي اصولو سره موږ د تجربے څېښتنان وګرزوی . نو دا دی چه لاندے په لنډو لړو سره د څنو مهمو ژبو د تکامل په تاریخ کې ستر ګې ړغمرو تر څو چه وپوهیږو چه د دے ژبو تر څه وخت ړسیدلې وړکې پی سوی او لږ پاڼه د ژوند ون ئے چا او څه وخت او په څه ډول خدمت او کار کړے دی او موږ خپله ژبه (پښتو) څنګه وبالو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا ژبې: هرکله چې د اروپا تاریخ گورو او د ملتونو ادبیات تاریخونه ئې ترنظر تیروو نو چې په منزنۍ قرن کې په تول اروپا کې لا تینی ژبه وه او دا حال د «رنسانس»[1] تر دوره پورې وه، هرکله چې د رنسانس لمړی وار انگلستان ایطالیا څخه پرلیدو سوه او ادبي ډیوې (دانته) مشهور شاعر ایطالیا بلدکړه، مورږهم لازمګنو چې مبداء د خپلو تحقیقاتو ایطالیا وګرځوو.

د ایطالیا ملي ژبه: د څلورلسم قرن په اول کې یوه رسمي او دلیک ژبه په تول اروپا کې سیله لا تینی نه لیده کیده او تول کتابونه په هرباب کې چې وو د لاتین په خط او ژبه لیکل کیده پاپ او د رهبانانو د ټولې علاوه پرې روحاني چوپړ (خدمت) دلیکنې دنده (وظیفه) هم ترسره رسوله د یرکتابونه ئې ولیکل او خپاره ئې کړه، د دې لیکونکو شمیر روز پرروز د پرېده اما سره لدې چې د علم او ادبیات په ترقي کې ئې خدمت کاوه او دکتاب پرلیکلو کې ئې زیار کښې (ځکه: چې په هغه وخت کې مطبعه نه وه تول کتابونه په لاس او قلم لیکل کیدل) مګر د خپلې ملي ژبې پر ژوند کې ئې هیڅ توجه او فکر نه درلود ځکه: هغه د منزنۍ قرن او سیدونکي د اروپا فکر پرشک کړو، او خپل ځانونه ئې لرخپلو پلرو او نیکه ګانو څخه پاتې او کم کښل او ویل برې ئې چې هغه کار چې پلرو او نیکه ګانو مونږ دې کړې مونږ ئې هم باید ونه کړو ځکه: بې ریدل چې په کمه نا پوهۍ اخته نسلونو په آخرت کې په عذاب ککړ نسلونه - په د غه وخت کې وه چې (دانته) ایطالیا لوی شاعر وزیږیدئ او وروسته له تحصیل څخه ئې په محرري شروع وکړه او یوه کمیدی (۲) ئې د (دیوین) په نامه ولیکله او په هغه کې ئې تول ایطالیا لوی ژبې دلغا تو او اصطلاحاتو رعایت وکړ؛ داد دانته کمیدی چې د ایطالیا په ژبه لیکلې سوې وه ایطالیا خلقو او مجلسو کې ئې دول دول اغیزه وکړه - خو نه پرده بد وویل ځکه: ویل ئې چې دانته پخوانی او میراثي ژبې پرېښوده او کمیدی ئې په ایطالوی ژبه ولیکله؛ نو ځکه چې عموماً په لاتینی ژبه نه پوهیده او د لاتین د ژبې بلدوالی ئې په جبراً د جرسمیت د پاره مانه د دانته د اکمیدی ئې په د یرښه نظر وکتله او وې منله خو کسانو، چې پترارک او بوکاس ئې مشران وه د دې کمیدی تقلید ئې وکړ؛ دانته پرسبب د هغو سختو ملامتیو چې د خپلو خواه

(۱) رنسانس هغه دوره وه چې په هغې کې د اروپا ادبیات او ... یع ترقي وکړه او له هغو څخه فایده استفاده دې وګرځوله.

(۲) هغه ډرامې او نقلونه دی چې سړی خوشحالوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرده ویلے کیدے ، کہ وخت چرتے خپله بلد کیدی پنامه د جهنم لیکلے حیران وُ، چه پرکمه ژبه ئے ولیکی په دغے وخت کښ
په ایطالیا او ورسره نه هغه دارو پیدا کړ ملکو کښ یو بل فکر پیدا سو چه هغه فکر د (هیومانیزم یعنی بشر دوستی)
فکر وه هرکله چه اساس د هیومانیزم د عوامو د ژبے اهمیت او غوره والی وه نو دے فکر دانته وخیال توته
مرسته (کمك) وکړه او خلاف د دانته پترارك اوبوکاس دده په پله روان سوه او په فلورانس کښ ، یوم کړ په نامه
د دے نظریئے پنامه د هیومانیزم (HUMANISME) تاسیس سو، کوم چه هم دا تولنه لکه دانته د ایطالیا
د ملی ژبې په ژوندکښ تاوده نسوه او د ملی ژبې ژوندون ئے د خپلے دندی (وظیفے) دوهمه درجه بالله مکه سرانجام
د پیرخدمت د ایطالیا د ملی ژبې په ژوندکښ وکی .

باید ووایو سره لدے چه د ملی ژبې ژوندون په ایطالیا کښ د دانته او د ده د آثارو سره یوځاے پیدا سو
بیا ئے هم دونه پالنه نه کیده بلکه په هغه وخت کښ ملیت او وطنیت دونے مفهوم نه درلود .

په اروپا کښ د اذهنیت یوه اوږده زمانه غوره وه او ادبی مسلکونه لکه هیومانیزم او کلاسیزم او
او نور هرڅه چه پدے زمانه کښ موندے سوه تولولد دے ذهنیت سره جګړه کوله - علمی او ادبی انجمنونه سره په
روح د برابر - مخصوصًا اختراع د مطبعے چه د پنځلسم قرن په نیمه کښ چه د (گوتنبرګ) نامی د خواه اختراع
سوے وه لږ یوے خواه ئے ادبیات لوړکړه اولږ ے خواه ئے د نورو مللو د خپلے ژبې وژوندتیا م کے جګه
په فرانسه کښ د (پلیاو) انجمن تاسیس سو او د فرانسه ژبه ئے تر یوے اندازے پورے وروزله او په خپل
ملت کښ ئے رواج کړه او په جرمنی کښ نومه ورے (معروفه) دوره د (رفورم) شروع سوه او انجیل لوتر په
جرمنی ژبه ترجمه کی .

د فرانسه ملی ژبه : د فرانسې معروفه دوره (د صنعت او ادبیاتو په ترقی او ژوندکښ انتباه او
ویښتوب) د فرانس په مملکت کښ وروسته له ایطالیا څخه راغله خکه : په شپاړسم (۱۶) قرن کښ ځکه لیکونکی
لکه : (رابله) او (مونتن) اولوی شعرا لکه : (مارو) او (رونسار) څرګند سول هرکله چه دوی هم لکه د ایطالیا
مشهور شاعران دانته او ملګری د معنوی قرن د ژوند څخه تاثر اوه او بخوانی ملی ادبیاتو ته ئے مینه
درلوده : نو لږ ے چا ره چه د دے شعر او ادب بنا غلوکړه هغه د فرانسه د شرقی غوره کول وه . خکه چه دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوملګرې ددوی چې وروسته لږ دے ئے دا دبیا تو یه دګرکښ پښه کښیښوده غوره او کښلی پارچے او آثار نه لږ ونانی اوروما څخه واخیستے اوهغه ئے دفرانسه پر بوبه (خالصه) څرګنده ترجمه اوپه پلد ئے روان سوه پر دے وخت کښ و، چې وطن دوست لیکونکی موسوم په (ژوول) لمړی پلاوئ ییوه (تراژدی) (۱) دفرانسه پر څرګنده لیکلا اوخپره ئے کړه اوداخپله تراژدی ئے پرحضور دهغه وخت دپادشاه (دوم هانری) هم وینوده لږ یوے خواه دهانری دپادشاهانه پرالطافو سرلوړی وګرزیده اولږ بلے خواه ئے دوطن واولاد وتر څنګ دژوند مینه ورزده کړه ځکه داطبیعی ده چې یونوی اوبکر عمل هر کله چې دپادشاه خوښ اومنظور سی اوپه درنه ستر ګه ورته ګوری هر ومرو هغه کسان چې له نیزدے یا لرے دهغه عمل کښونکی دی څوئے وس وی هاند (کوشش) کوی چې دوی هم هغه عمل یا دهغه عمل په ډول وکی اودپادشاهی پرالطافو سرلوړی سی نو دے عامل په پلیټو (پیروی) سره وه چې دے لیکونکو غوندے یعنی دملی څرګنې پالنکو وارپه پیروی وکی اودمینے پراغیزه اونږه تردد ے کسانو اوپه پالنه اوپام لرنه ددوهم هانری چې پادشاه وخت و، دفرانسه څرګنې څېل ملی مقام وټیو.

په دے وخت کښ چې نیټه دے وه چې دفرانس څرګنه پلیك (قطار) کښ دنورو څرګندو لوړ مقام اومنزلت خاوندانو له ډاډه مرغه دهغه مملکت پرلیکونکو کښ ځنے کسان څرګند سول اولږ لږ ئے دے ماشوم چې غوښته ئے چې پښوودیږي اوکټ مټ دفرانسه دملیت دول وموی دکلا تینی دلغاتو او کلمو په کړ ولوسره ئے بیا ملاوړما تړکړه تر څو چې نن روځ هم دځرګنې علما اومورخین چې غواړی دنن روئے دفرانسه دځرګنې څېل (بحث) وکی وائے چې دفرانسه پر څرګنه کښ دوه توپه (سیله) دکلاتین دځرګنې کړسول یوپه منزلې قرن کښ اودوهم دانتباه په دوره کښ.

دااوضاع تر هغه زمانے پورے وه چې لوی ۱۳ دفرانسه پادشاه ؤ اوکلاسیکی (۲) ادبیات چې په هغه وخت کښ څېل لوړ مقام اوعظمت تر رسیدلی وه هم په دے واسطه وه چې نسبت ؤ ځرګنې ته

(۱) هغه ډرامے اونقلونه چې سړی غم جنوی. (۲) دادبی سلکو تخنیو مسلك دی چې په ۱۲ قرن کښ په فرانسه کی لوړی مرتبے تر رسیدلی وه او یا ئے څېل څامے رومان تر پرینبود اوهغه نیست سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعسکری دا وضاع او تربیئے پر رسم کولو او نورالوسی (اجتماعی) مسئلو باندی بحث او هغه خدمت چه ژبی تدبنا ئیدلے وے نکی، نو لازم وه چه یوه طبقه پیدا سوے وا ے تر څو چه دا نقصان ئے لرمینځ څخه آخستی وا ے او د ژبی د پرمختیا د گړئے پاك گړی وا ے - دغه وه چه یوه دلراد یبے یعنی پښتے لکه بورا د فرانسه داد بیا تو پرگلا نو پیدا لو تو سوے .

دے د بنځو شاعرانو او لیکونکو له ورځ ورځ د فرانسه پیدا د بیا تو کښ ښه برېالی توب او نفوذ څرگند کی او تردے حده ئے بری و موندچه د فرانسه داد بیا تو د تگ لارئے وگرزولے او د ژبی پر نظم او نثر کښ ئے پر عوض د هغه زیږوگی و تعبیراتو او اصطلاحاتو د لا تین او یونانی د فرانسه کښلی او پیژلی عبارت استعمال کی .

داد بنځو ادیبانو تولنه بر دیوه معارف دوست سړی پر کور کښ چه د (مارکیز دورامبویه) پرنامه د فرانسه پر مملکت کښ او سیده سره کیده او اخلاقی او ادبی مسئلے بر ئے څېړلی او پر دے مرکو کښ وتاو (منع) وه چه هغه عامیانه تعبیرات چه د لیك (کتبی) ادبیات ورانوی پر ژبه کښ ئے راوړی، حتی د دے بنځو تولنے خپل نوم (پره سی یوز) (۳) کښینود او قول کا رئے د فرانسه د ژبے بوبه ول وه .

پر دے وخت کښ چه دے بنځو (مگر ترمړو نړیاتے) خپل عمر د ملی ژبی پر ژوندبا ندے تر لی (حصر) وه او د ملیت دوستی پر لارکښ ئے خپل ځان د ودکړی او شهرت ئے پر هره خوا خپور سوی وه د صرف علما (صرفیون) او د فرانسه د علمی جرگے (اکادمی) اعضاهم تر لاووتل - تر څو چه د دے غیرتمنو بنځو سره ملاوتړی او مرسته وکی، نو دا وه چه د دوی سره ئے ملگری وکړه او اکثره د نورو ژبو هغه لغات او اصطلاحات او کلمات چه پر مټو نی قرن او د انتباه پر د وره کښ د فرانسه پر ژبه کښ گډ سوی وه وے ئیستل او پر دے صورت ئے خپله ژبه بوبه او ادبی او د ربا ری ژبه وگرزوله او وے تاکله و روسته له دے څخه تولو اعیانو او اشرافو او د علما او فضلا ؤ تولنے د فرانسه پر بوبه ژبه خبرے کولے، یونانی

(۱) اصطلاحًا مصلحینو او د اصلاح غوښتونکو ته ویل کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولا تینی لغات یواځې په ښځو او وګړو خلقو کښ پاتې سوه .

(دوؤمه لا) چې هغه وخت د علما ؤ څخه دی لیکې چې : «بې تعلیمه خلق تاسو د علما او فضلا او تربیه سوی خلقو څخه ډیر لاتین دکلما تو په واسطه ببلدولای سوای هغه : بې تعلیما ن په خپلو خبرو کښ لاتینی لغات استعمالوی» نو د فرانسه دلغا تو استعمال په خبرو او مجلسو کښ پر ذریعه د بوبے فرانسوی یوله آدا بو څخه د شروندون (معاشرت) کنډ کیده .

«ریشلیو» چې د فرانسا کادمی تاسیس کړه لمړی نصب العین ئے داوه چې باید دا اکادمی د فرانسه د ژبې دلغا تو لیکنا ب جوړاو ترتیب او تدوین کې هر کله چې ریشلیو دا اکادمی تاسیس کړه او دا دنده (وظیفه) ئے ورته وټاکله چې لمړی به د فرانسه د ژبې یو قاموس حاضرو ی هغه لوی لیکونکی (وولتیر) وویل : «دا کښې هیئت چې تولنه ئے بولی د نوع بشر د کلو غښتی ده هغه دیر لوی او بنا غلی سړی دی د ے تولنے په کښته خدمت کوی» او د فرانسه بل پیاوړی لیکونکی (مولیر) ولیکل چې : «انسان د هغه شی چې په لاس را وستل (تحصیل) ئے د پیر غواړی باید دپا دشاه د حضور د مجلس مینه وی هغه : په هیڅ ځای کښ لکه دا مجالس صحیح او رښتیا تصویب نه مندګیږی» د دے دوؤ پیاوړو فرانسوی لیکونکو د ویلو څخه چې نوم ښه ئے د فرانسه دادبیا تو په تاریخ کښ ترا بده پاتې وی جو ته یږی چې دا اقدام د ریشلیو په هغه زمانه کښ تر څه حده پورے د فرانسه د یوه اولاد و وزړه تو نیږدے وه او تدوین د یوه نوی کتاب دلغا تو د یوے تازه ژبے د پاړه چې غواړی هغه څرونديز وکړ ی او د هغه سمیت و رکی څونه لوم قیمته (گرانبها) اومید و رکوونکی دی ؟

پر دے ځای کښ زه هم اجازه غواړم چې هغه دول افتخارات او سلوئ چې وولتیر او مولیر په واسطه د اکادمی تاسیس د فرانسه په تاریخ کښ ریشلیو ته منی زه هم هغه افتخارات اعلیحضرت شهید (محمد نادر شاه) رحمة الله علیه ته چې بانی د پښتو انجمن او د پښتو د ژبې څرونديز د ی ومنم د فرانسه لپاره د اچې و روسته له تاسیس او تشکیل څخه د اکادمی او هغه اصلاحات چې د ے تولنے د فرانسه په ژبه کښ وکړی د فرانسه ژبه تر د ے حده پورے غلیجه (قوی) او توانا سوه کوم چې ر ے هغه مملکت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا بیا تو تاریخ وپلټل سی لیدہ کیږی چہ ورستہ لہ هغہ تاریخ څخہ ئے دکلاسیك اورومانتیك اونور ادبیا تو پہ برخہ کړکیږی، هغہ آثار پہ پښتو لہ چہ ترابدہ بہ دفرانس پہ تاریخ کښ ځای درلودی (افتخار وی)

اوس هم سړلہ دے چہ دفرانسہ ژبہ خپل لوړمقام اوځای تر رسید لے دہ اوپہ تولو علمی اوفنی موضوعاتو کښ د پرو لغاتو او اصطلاحاتو خاوندہ دہ بیا هم دفرانسہ اولادځنی غافل نہ دی پفرانسہ کښ علاوہ پرپام لرنہ دا کادمی نور مطبوعات هم ستہ چہ مخصوص مخونہ ئے پہ نامہ د (فرانسہ دژبے ساتنہ) وضع کړی او پہ هغوکښ د تخصیص خاوندان هاند (سعی) لری کہ چیرے بلہ ژبہ پہ واسطہ دځنو لغاتو دفرانسہ پہ ژبہ کښ کدہ سی د وئے مخ ونسی .

بنائی بنا غلی لوستونکی لږ پورتہ تفصیل څخہ وپوهیږی چہ دا دفرانسہ ژبہ چہ دلغاتو او اصطلاحاتو پراعتبار اړوپرواڼی سړہ علم اومعارف نن ورځ دتولو ژبو پہ سرکښ ځای لری ، ترڅو لسم قرن پورے لہ هستی څخہ لڅہ او برمنہ وہ ، اوپہ اولسم (۱۷) قرن کښ دلاتینی اویونانی دیر لغات او اصطلاحات پرکښ کدہ وہ اویوہ بوبہ ژبہ نړوړتہ ویلہ کیدہ .

داوہ یوہ تاریخچہ دفرانسہ دژبی چہ دپرلنډ اوپہ اختصار سرہ ئے بیان وسو. نواوس موږ هم هیله کولای سو چہ زموږ راتلونکی تولگہ (نسل) بہ دیوے ژوندی اوعلمی اوفنی ژبی (گرانپښتو) خاوندسی اوپہ وبہ نازیږی ؟ هوکے زموږ دمشرانو اقدامات . اوتودوالی چہ دد سے ملت پہ اولادکښ اوس منډہ سوی دی داد هیلے شغلہ زموږ پہ زړہ وکښ ځلانده اوړنا کوی کہ خدای کول .

دروسی ملی ژبہ: لمړی بایدووایو چہ روسی ژبہ داسلاو دژبی یوہ څانگړہ راجملے څخہ د (۱۴۴) ملیونو خلقو چہ داسلاو پہ ژبہ وئیږی (۷۷) ملیون نفوس یوائی دروسی پہ ژبہ خبرے کوی اودا (۷۷) ملیون نفوس چہ یوبہ روسی ژبہ لری (۷۰) ملیونہ ئے پہ هغہ معروفہ روسی ژبہ چہ (سپینہ روسی) ئے بولی خپل کړیت بریا کوی (مطلب دا کوی)(۱) اودا طبیعی دہ چہ پہ هر موقع کښ جزء دکل تابع وی لہ هغود ول دول اوبی شمارلهجو اوژبو څخہ چہ پریوہ مملکت کښ مروج وی هغہ لهجہ

(۱) دمجدد رشدی افندی داحصائیئے جغرافیہ دے وکتلہ سی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوژبه غوره کیږی چه لږ یوے خواه یولوی تبر د ملت پرګویا ندوی اولږ لے خواه هغه لمجه د درباریانو اومشرانو لمجه وی خکه پدے حاے کښ دوه لوی اونګړندونکی (لا یتغیر) دلیلونه ستر چه هیڅ منطقی څنی هی توجه کیدا ے نسی مثلاً :-

(۱) اجتماعیات داسی قوانین اونوامیس لری چه انسان څنی هی توجه کیدای نسی اوندے د تنګ ژوند لے اوندے نوامیس بدلولا ے سی ، اواجتماع تل ترینکاره اسبا بواوعللولاندے هغه نتائج شندی چه د طبیعی منطقیه قوانینو د سلسلو سره اړه ولری ، نوهرکله چه مسئله پردے خیره باید ومنوچه جزء دکل تابع ، یوالسی (اجتماعی) قانون دی ، اوبیا هرکله چه وجود دے قانون ومنل سو نو هرومرو باید دوایو چه د بشریت لوبرخه تل پردے واک لری چه خپله ژبه ، ادبیات اوخپل هڅی پرلږ برخه ومنی .

(۲) ۱۸۰۰ ز خبره ده چه ملت تل دخپلو واکدارانو د اوضاع اوعاداتو پیښے (تقلید) کوی جکه : چه د درباره خلقو د معاشرت طرز ، د خبرو اصول اونور عرفانی اوصاف دیرلوړاوخواږه اوپه فصاحت سره دی ، اود سارایانو ژوندون بیله سارائی اوساده ژوندون بل څرنګری اوګډی تل وس کوی چه د هغوا طوارواوعاداتو پیښے وکی چه واکدارانو هغه اطوار صفتیی سوی دی - نوپه دے سبب سره هرکله چه تاریخ پلټتو وینو ئے چه په هرحاے کښ د درباری لمجه پرنورد لمجو غوره سوے اوسمی لمجه ګرزیدلے - اوتول دفتری چاری ، مطبوعات ، وینا وے (نطق) اوخطابے په هغه لمجه کیږی ، نود غه د ول دی د اصلی روسانو یر (غلبه) او غوره والی پرسپینو روسانو اود دوی د ژبې پیژندل پر رسمیت سره .

په هرحال هرکله چه زموږ تمهید تردے حاے اوږد سوا و جوته موکړه چه طبیعی تګ (جریان) د ژبې په حال کښ دا رنګه دی ، بیرته خپل مطلب ته ګرزو او وایو :-

د کنازی (امارت) د لږی تاسیس څخه پر روسیه کښ میلاد ی ترلسم قرن پورے کرښه هم د روسیه ژبه موجوده امانه ئے دا نوری (حروف) د لود چه اوس ئے لری اونه ئے صرف اونحو د لوده وروسته

از موسسات و عمرانات جدید وزارت معارف : عمارت سینمای کابل

Nouvel immeuble du sinéma à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

از موسسات جدیدهٔ کابل : عکاسخانه ومعازهٔ ملی واقع بازار شاهی تعلق جناب صاحبد اد خان عکاس

Studio moderne nouvellement construit à Kaboul

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهغه چې پرلسم قرن کښ لوی (ولادی میر) کنا ر، یعنی د روسیه حکمران سو د روسیه ملت هم مناسبا تو پر اثر چې د باندنی د ولتو سره ئے وموند او تنګ د اړتنګ چې د ر وسانو او خارجه د ولتو سره منده سو بت پرستی ئے پریښوده او نا زل سوی کنا بوتر ئے میل وکی او د اورتو د وکس مذهب چې په شرقی روما کښ رواج وه وے مانه او روسیه مملکت د روستله د ے خاوند داد بی ژبے او د ادبیاتو سو په د ول چې د اسلاوی پاپولر خواه انجیل شریف د اسلاو په ادبی ژبه ترجمه سو او یوه روحانی فیلسوف چې (سن سیریل) موسوم وه او د اسلاو د قوم روحانی رئیس بللکیده یوه الف باے د (سیریلک الف با) پرنامه اختراع کړه او د نن روحی د روسیه او صرب او بلغار د الف با اساس ئے کښ بنود نو هغه چې د اسلاو ژبې او خصوصًا د روسیه ژبه، په سوری کښ د عیسوی دین او د سیریل پرهاند الف با خاوندے سوے ـ طبیعی وه چې د ادبیاتو لړ خواه هم نهضت وکی .

لمړی د ډبی نهضت : هر کله چې روسان د الف با خاوندان سوه - د روم د ر ولیکونکی او علما پ د وی کښ څوګند سوه او لږی وار ئے پر روسی لهجه چې د کنا زی (امیری) پر د ربار کښ خبرے پر کیدے د ر ویږد سر یو لړ خواه د یرکنا بونږد (سن بوریس څوندون) او د (کیف د پاپو څوندون) او د (ویلا دی میر مونو ماك، وصیت نامه) او د (پاپا نو د رئیس سیاحت) پرنا مه نثر سوه کوم چې هم اکثر مطالب ئے دینی وه اما پ د ادبی لحاظ او لږی وار هم پورې دا ل د ژبی او ادب، کیدلاے سی چې د هغه ملك د ادبیاتو او د ژبی د ترقی پر تحقیقا تو کښ لوی سند وی - باید چې د اهم بی ویلو پر ینږد وو چې د ادب او ژبی د اړهم نهضت دی چې په د ولسم قرن کی په هغه ملك کښ منده سو یعنی د روسته له د وو قرنو، چې عیسوی دین نفوذ موندلی او الف با ایجا د سوه د اپو رتنکا بونږ لیکل سوی دی، خو رنګه چې د تورك لیکونکی (رافت عونی) لیکی او مورږ هم پورته عرض وکی چې د ادبی تمدن خاص په اعیانو او واك دارانو کښ رواج د رلود او د هغو د احساساتو او عواطفو شرح ده نږد کښتو او نا زلو خلقو .

د روسته له د ے چې روسی ژبی او ادبیاتو ئے څه ډنا بیست او صورت وموند او پر ے کښ وه چې د روم د روخپل نیم ګړی حال پورې کی او یو وار ځان بشپړ والی ته د رسوی، د روسی مملکت د پرو د وپیږ یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هیوم) اوحملولکه تاتار اوپوړتنیو رپتا رسوا دد هغه مملکت ادبی ژوندون بیا پرسلګیو، اوهغه لږی حال تر سیده
څنګه چه دروس لوړو خلقو ادبی ژوند لږ کلیسا څخه نږدې کړی وه پس لږ پرپوا ولتیا ر (ګرفتاری) دلوړو
خلقو پرسیاسی اوعسکری چارو بیا ادبی ژوند وظیفه کلیسا اوږدوا نیو نوته وسپارلده سوه .

کدخدم پیلږی وارکبر دے پیوړ (تهاجما تو) دروسی ژبی داصلاحا تو اوادبیا تو د ترقی مخ ونیو-
اما دروس ملت بیا هم هغه مداخلات اوجکړے چه دد بنمن دما توالی اودوطن دروغتیا دپاره وکړے
دروس د ژبی اوادبیا تو پرمخکښ ئے بل نهال کښیښود اوهغه نهال دروسی ژبی نثر وه چه تر هغه وخت
دلغا تو اودجلو دپیود لولږحیث هیڅ وه حکه : هغوکسا نوچه څه لیکلاے سواے اوداحملے ئے
پرخپل وطن اوهغه د مملکت داولا د وطن غوښتونکی هاند ئے ولیدنود هغوشولږ وا و محدود و
لغا تو څخه چه لږی ئے پرمذهبی کتابونکښ لیکل کیدل یا دهرے روښی پرخبرو کښ استعمالول غوره
جلوئے وښیود لے اوپاتی لغات ئے دسا رایا نود ژوندون اوزیست څخه پوره کړه یونثر ئے دګرتـه
راوئیست چه لږ هرحیث دروسی ژبی دتکامل سبب سواو هماوه چه مشهور اثر ونه پرتامه د (ایکور
د جنګ منقبتونه) اود (دپیتری دونسکو بریالی توب) پرسنه ۱۳۸۰ کښ ولیکل سواودد دوواثر څخه پوهیدل کیږی
چه دروس ژبه ددے یادسووعواملو پراثر ترڅه حده بریالی اود استعدادخا ونډسوه .

پرځلور لسم قرن کښ هغه وخت چه بریالی سلطان محمد د اسلام د عسکر پراوږه سره استانبول فتح کی او
اسلامی جهان نیوونکی پیرغ ئے دنصرانی صلیب پرځای پرشرقی روما کښ (بیزانس یا نننی استانبول)
وښتی ، دبیزانس څینو اوسیدونکو چه د اسلام نور ئے پرخپلو تورو سترګو کښ نه غوښت اود بریالی
عثمانی سلطان جوغ ئے پرخپل ورمیز نه ایښود بیزانس ئے پریښو ، یوه برخه ایطالیا اونورهئے اروپاته
ولاړل اوخه روسی ته هیله وروړه اوهلته میشت سول - دروم د امپراطوری داوبدے زمانے
اودمعارف د نیږدے والی پرسبب ، دے تلونکو دنیا ئی کماله تو برخه دروده څه رنګه چه پـه
ایطالیا کښ دانتباه ددورهے لوی سبب وګرځیدل پروسیه کښ هم زیات پرعرفانی خدمتو ، چه دوے
وکړه ، یوه سړی چه (سیلوه ستر) نومیده اولږ دغومره اوږد بریښو څخه وه یوکتاب ئے د (دوموستر ئے)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنامه ولیکی اوګټه کتاب سره ئے لوی اودروند خدمت دروسیه وشرقی اوادبیاتو تدوکی .

غوره کتاب چه پکروسیه کښ دشرقی اوادبیاتو په لحاظ ولیکل سواودهغه مملکت ادبی اولسائی پلرنی نهضت کښ ئے تر(۱۵۶۴ع) ساری (نظیر) نددرلود (حواری نامه) کتاب وه چرپه هغه سنه کښ یعنی په (۱۵۶۴ع) کښ لیکل سوی وه محکه داکتاب په هغه اندازه چه دهغه مملکت په ادبیاتو کښ غوره والی لری پرواسطه دګډی چه لیکونکی دلیک قدرت پردے کتاب کښ ښوولی دی اوشرقی دنزاکت کچئ پردے په هغه کښ سړی لیدلای سی .

په هرحال روسیه مملکت کهڅه هم تر ۱۵۶۴ پورے شرقی اوادبیاتو لهحیث خان پوره کی بیا هم پرواسطه ددی چه گرامر (صرف ونحو) ئے ندرلود لکه دیوے گرامر لرونکی شرقی دحیثیت او اعتبار خاوند نه وه - داوه چه دانقصان هم په (۱۶۱۸ع) کښ له میسنځ څخه اخیست سواودروسی شرقی گرامر په (۱۶۱۸ع) کښ روسانو ولیکی اوخپور ئے کی وروسته له هغه دروس هغه لومړی سړی چه نوم ئے (لومونوسوف) (LOMONOSOFF) اودهغه مملکت دداڅرة المعارف خاوندد ی بشپړ ئے کی .

دایشیا ثربی :

عربی ثربه : عربی ثربه دیره پخوانی ثربه ده اوخه رنګه چه داثربه موږ مسلمانانو ته ډیره اومذهبی غوره والی لری همدارنګه په شرق کښ لری ثربه ده چه تمدن دلوړی ترقی یعنی دشلم قرن (۲۰) ادبی اوعلمی حوائجو اوریتیا پوره کوی اما دثربی دتکامل په تاریخ کښ یوه ځرګنده سلسله پرله پسے کولای نسو محکه عرفان زاده داسلام دمدنیت په تاریخ کښ لیکی :-

دجاهلیت اعراب په شعر، خطابت ، فصاحت اوبلاغت کښ دلوئی مرتبے خاوندان وه اوهر سړی برخیل زوی تر شعراوخطابت وبرهنه کاوه اودیروس بے کاوه چرزوئے شاعرياخطيب محکه دوی شعراوخطیبان ساتونکی دعرض اوناموس اوخادمان دعاموګمل کچیرے په کمه کلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تبرکی شاعر یا خطیب څرگند واے نو هغه کلی او تبر دیره سرلوئی پرکولے او دده دعزت له پاره بهـ ئے خو را لوئی میلمستیا وے ورکولی - او د خطیبا نو او شعرا ؤ په میـنځ کښ به مشاعرے او مسابقے کیدلے هر څوك چې پـدے مسابقو او مشاعرو کښ تر نورو غوره سوی واے د هغه شعر بے په مکـه معظـمه کښ ځواوه او تل بے د هغه عزت او احترام کاوه ، تر قولو مشهور ه دسوق عکاظ مسابقه وه چې هر کال نومـوړی شاعران به هلته تولیدل او مسابقے او مشاعرے بے سره کولے (معلقـات سبعـه) هم د دے دورے نیـمـده .

ورسته له دے چې اسلام له مرکوخوت او د عربستان شبه جزیره ئے په خپل نور رڼا کړه او قرآن کریم نـازیږ پر پیغمبر حضرت محمد مصطـفی صلی الله علیه وسلم نازل سو له پاره د دے چې د قرآن کریم آیتونه له غلط لوستلو څخه وساتل سی بیا د عربی ژبے له پـاره نحو جوړه سوه کـه څـه هم د عربی ژبی دنحوے وضع کیدل د قرآن د لفظی صحت وساتنی له پاره و اما بر سیره پر هغه د ژبی دا رت والی د پاره هم لویه ملگرې وگرزیده او هغه د جاهلیت د دورے وتر بی تـدئے دا پـول عظمت ورکې چې پـر له هغـه د اسلام د علمی لورتیا او عظمت په دوره کښ د شاعرانو فلاسفه ، متکلمین او علماؤ ضروریات ئے پر بنـه دول پوره کاوه .

لوی صفت چې عربی ژبه لري او هغه ئے دا رت والی غوره دلیل بایدوگڼو هغه دادی چې د ژبی تل د علوم و د ترقی او تعالی پر مخ کښ څان څرگند کړی دی مثلاً هر علم او هر اصطلاح چې په مدنی دنیا کښ نوے ومنلے سی او د عربی په ژبه کښ قابل د نقـل وی په عربی کښ د هغو د تولو څانگو او فروعو اصطلاح پیدا کیږی ؛ نو له دے جملـه دی چې عربی دیرلس نیم قرن د شرق علمی او ادبی ژبه ده او بنـائی چې شرقی ژبی هـیڅ کله د دے ژبی له احتیاج څخه ونـگاړے نسی .

تورکی ژبه : هر کله چې انسان د ترکو د ژبی او د ادبیا تو تاریخ گورې کولای سی چې د تورکو په ژبه کښ نحو بیلے بیلے لهجے او ادبیات لکه : اویغور ، اوگوز ، چغتای ، آذری او ..... پیدا کی او د اتو لے لهجے او ژبی او ادبیات د تاریخ په پا نو کښ پا ته دی یو ا ځی هغه ژبه چې د نن ورځ ترونډی د تورکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ملت کښ ویلد کیږی عثمانی ژبه ده چه دانا طول (آسیای صغیر) دتورکا ټوبه (مخصوصه) ژبه وه - نو موږ هم دے ته ژبې پرشا اوخوا کښ خپل مطالعات لیکو:-

څنګه چه ډاکټر HILMIZÖ لیکی:- هغه وخت چه دسلجوقیانو حکومت آسیای صغیر ته ورسیده اوفارسی ژبه ئے خپله ساتله اوملی ژبه تاکلی وه پر آسیای صغیر کښ دملی تاوه ډک یو نفوذ ژرګند سو اود ے نفوذ خپل مطلب پرسر کښ دتورکو دژبې ژوندون مقرر کړی وه اود آسیای صغیر دملوك الطوائفی پر علاقو کښ ورو ورو فارسی ژبه لږ میینځ څخه واخیسته سوه اوادبی اثرات پرترکی ژبه ژرګند سول ورو سته لږ ژوند څخه دژبې، دتورکو دملت پر ژبه وکښ بلد ساتنا پیدا سوه چه هغه ساتنا علی نفضت اود اسلامی علومو څخه فائده اخستل وه اود وی سم دلاسه اسلامی کتابونه لږ عربی څخه پر تورکی ترجمه کړه دا نفضت یوائے پر یوه ولایت کښ نه وه دآسیای صغیر پر تولو ولایتو کښ ژرګند سو.

لمړی سړی چه دخارجی ژبو څخه پر تورکی ژبه کتاب ترجمه کړی دمولانا سلطان ولد زوی وه چه دپلار د تصوف مسلك ئے لږ هر ے خواه پر لیك اوترجمه کښ ساؤست اوپر ترکی ژبه ئے څپور کی اودوهم سړی چه دترجمے کار پر تورکی کښ وکی (شیخ احمد عریسونی) وه چه فلك نامه اومنطق الطیر ئے پر تورکی ژبه ترجمه کی.

ترڅو چه دعربی دژبې نفوذ پر تورکیه کښ ډیر وه اواکثر وعلماؤ علی، فلسفی اودکلام کتابونه پر عربی ژبه لیکل نو دا نفضت هم یوه اوډه زمانه دعربی دعلمی اوادبی دنفوذ ترزمانے عمر تیراوه ترڅوچه دعیسوی پر څلورلسمه ږن کښ دسلطنت واړیالی (فاتح) سلطان محمد تر ورسیده اود ے سلطان پر زمانه کښ پر تورکیه کی داسے نفضت ژرګند سو لکه چه درنسانس دوره پر اروپا کښ وه ځکه پر دے دوره کښ یو عالم د (اسعد افندی) پر نامه پیدا سو اوو ے غونښتل چه دیونان فلسفه پر تورکی ژبه کښ دا خله کی نو داوه چه دارسطو دکتاب (سماء الطبیعی) متنونه ئے چه پر عربی اویونانی ژبه موجود وه سره تطبیق کړه اویو کتاب ئے پر تورکی کښ د (کتاب السمانیه) پر نامه ولیکی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته لږ دے بیا هم روځ پر روځ د ترکو د ژبے د علماؤ اولیکونکو ګنه دیره ده اود ترجمے شمار چوتر نیا توب وکی او تورکی ژبه په تدریج سره د هستی او قوت خاوند کیده ، د دے زمانے په هغه وخت کښ چه تورکی ژبه په پښتو دیره ښه لیکونکو په دے هیله سره چه خپله انشا لوړه وښئ عربی او فارسی لغات او الفاظ بدلئے د تورکی د ژبے په قالب کښ د تورکی ژبے د جلو او عبارتو سره کړول نو په دے سبب سره پروفیسور کوپرلوزاده فواد لیکی : چه په تورکی کښ دوه سبکئ لیک پیدا سوی دی بسیطه تورکی چه دبلی په نسبت سره بوهیږی اوبله ګډه تورکی ، چه د عربی او فارسی د کلمو او لغاتو ځخه ډکه وه .

د تورکی ژبے د لغت لږی کتاب : د ترکو په ژبه کښ چه لږی او غوره د لغت کتاب لیکلی سوی دی د محمود کاشغری د لغت کتاب د (دیوان اللغات التورك) پر نامه دی او دوهم کتاب پر دے ژبه کښ هغه کتاب ؤ ، چه عاصم افندی په ۱۲۳۰ کښ د (مجدالدین فیروز) مشهور قاموس د اوقیانوس پر نامه ترجمه کی او هر کلمه چه د اسړئ یا عربی ، فارسی ، فرانسه ژبو نیسه پوهیدی او تورکی ژبه ئے هم په دیر سلاست سره وه اویا (۷۰) زره لغات ئے د عامو تورکانو ځخه تول کړه او د کتاب د نورو لغاتو سره ئے مقابله کړه نو یو پوره او غوره د لغت کتاب ئے جوړ کی او د عامو لغاتو ئے د زمانے د تالاکید و ځخه وساتل - وروسته لږده بل سړی چه حسین بن خلف نومیده د تبریز (برهان قاطع) ئے په ترکی ترجمه کی او هر لغت ته ئے تورکی لغت پیدا کی - په دوی پسے پلار پسے زوی ژب پوهانو لکه : شمس الدین سامی ، معلم ناجی ، رائف نجدت او مشل د دوی په تورکی ژبه کښ دیر او د ډول د ډول د لغت کتابونه جوړ کړل او د اژبه ئے د لوړیتیا او قوت خاوند وګرځوله .

د څلورم د تورکیه د ادبی په معروفه دوره کښ چیرته نامه د (ثروت فنون کورنی) یا دیپوی د ژبے په ژوند او د املا د طرز په سموالی (اصلاح) کښ دیر ے خوے لګید لی او د صرف و نحو زیات کتابونه جوړ سوی مګر د حای د لږوالی په واسطه مو د تولو تفصیل پرینبود ، معذرت غواړم او د تورکی د ژبے او سنی حال او د اچه هغه ملت نن روځ پر خپله ژبه کښ څه کوی او لاسے کم لوړ مقام ته رسوی ترهغه عنوان لاندے برسئے چه (پښتو څنګه ورونړه) څه بحث وکړم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفارسۍ ژبې: دا فارسۍ ژبه چې نن روځ معمول او خبرې پرې کېږي د عربي او پهلوي ژبې د ترکیب څخه جوړه سوې اولې تاپې ئے داوه چې په ۲۵۳ هجري کښ صفاریانو پرخراسان کې اوبه ۲۷۹ هجري کښ سامانیانو په بلخ کې اساس د سلطنت کښېنود ے دوو کورنیو ترهغه وخت پرلاس ورغې چې خپله فارسۍ ژبه او خپل ملي ادبیات ورروزی - هغه وه چې فارسۍ ژبه ورروسته له هغه تاریخ څخه دهستي اوژوند خاوند سوه اود صفاریانو با لاخص د سامانیو شاهانو ترسورې کاندې چې تول فکر د دې دفارسۍ د ژبې پرژوند کښ وه فارسۍ ژبې د بریښنا پرځیر عام والې منډه کې اوپه لږ مدې کښ د بر لوړ شاعران اونثر لیکونکي پرکښ څرګند سوه پر دے صورت سره چې:

د فارسۍ نثر: - آقاي نفیسي د ایران د ادبیاتو پر تاریخ کښ لیکي: ترهغه ځایه چې موږ خبر یو د فارسۍ د نثر لومړۍ اثر چې یا ته دې د څلورم قرن پر اول کښ دې، ترد ے وړاندے څه نیان ئے چې یا ته دې فقط څو جملے دې چې عربي یا ایراني مؤلفینو پرهغو کتابو کښ چې په عربي لیکلې نقل کړې دي اوداهم جوته خبره ده چې هرومرې پر دوهم قرن کښ د فارسۍ نثر وه ځکه: (بها فرید) دماه (فروردین) نږدې چې د بني عباسو د خلافت څخه لومړۍ په ۱۳۲ هجري کښ نوې دین پرخراسان کې راویوست کتاب ئے هم په فارسۍ ژبه لیکلې وه اوبیائے د (منکه) کتاب له هندي څخه په فارسۍ ترجمه کې ..... پرځلورم قرن کښ د سامانی دشاهانو د لمسولو پر اثر د برکتابونه د فارسۍ په ژبه کښ تالیف سوه اوهغه څه چې په دے تالیفاتو کښ د برغوره دي هغه کتابونه دي چې د لغت د کتاب په نامه څرګند سوي ځکه: د لغت د کتاب تالیف یوے ژبې ته له ضروري شیانو څخه دي لکه (تاج المصادر) چې د تالیف نسبت ئے (ابوعبدالله جعفر) د (محمد رودکي) نږدې ته کوي بل د لغت کتاب چې په دے دوره کښ لیکلې سوی د فارسۍ د لغت هغه کتاب دي چې (حکیم ابوحفص) د (احوص سغدي) نږدې تالیف کړې اوورروسته له دے نور د برکتابونه لکه د ابوالقاسم عیسیٰ (د علي نږدې) د لغت کتاب اود ابوالمؤید بلخي مؤلفات اونور د اسې کتابونه، د بر څرګند اوو لیکل سوه اود فارسۍ ژبې ئے د لوئ اولوړے

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتبے خاوندکړ اودے خدمتو سلسلہ چې دفارسی دژبے دلورو الی دپاره کیده اوپه دې سوه ترڅو چې دسلطان محمود غزنوی په زمانه کښ دده پیاراده دفارسی دژبی لوی اثر (آبده) یعنی شاهنامۂ فردوسی نظم کړ اود فارسی دژبے داستقلال بنائے چې ترنن روڼی لیدلے کیږی تپښکه کړه .

بایدپیوړلو پاته نسی چې دفارسی شعراؤ خدمت دفارسی ژبی دتادای په تینګوالی کښ لږ نژدیکونکو څخه غوره اولوړدی ځکه :

دفارسی نظم : دلولوتذکره لیکونکو په تصدیق سره لمړی سړی چې په فارسی ژبه شعروویلو اود اے جوته کړه چې فارسی ژبه دشعروویلو استعداد لرې حنظلۂ بادغیسی و، چې په ۲۱۹ھ کښ مړسو اولمړی سړی چې په سیستان کښ دفارسی په ژبه شعروویلو یا محمد وصیف سکزی نومیږی چې په سنه ۲۰۳ کښ ئے دیعقوب صفاری په مدح کښ شعروویلو یا امثال ددوی .

وروسته لږدے چې دفارسی په ژبه کښ دویلو اوخبرو دګډارت سودا سی دشعراؤ اوویونکو شمیر دیرسوچې دخیال دغولی څخه وتلے خبره ځکه : هغه وخت چې دیرم قرن پای ته ورسیده اوخلورم قرن شروع سولے یوے خواه فارسی شعرخپل انتهائی لوړ والی ته ورسیده اولږ بلے خواه ګنه دشعراؤ دوئے نړیا توب وکې چې دسړی داګمان وه چې په دے زمانه کښ هرڅوک دی که نه دی دشعر لګیا توب (مشغولتیا) دی نوړ څه نسته ، او دهغه زمانے دپادشاهانو په دربارکښ شعراا اوویونکی دلمړی مقام اوعزت خاوندان وه لکه نصربن احمد ساما نی چې دفارسی دادبیا توا اوژبے تاریخ بایدتل ددده پرنامه سرلوئی وکی ځکه : ددده دربارګوا کی دشعراؤ دربار اودفارسی دژبی دترویج اوژوندلمړی ځایے وه .

وروسته لږدهغه دفارسی دژبے ادبی اومعنوی ځانګړه پرمخ اودے مرتبے ته ورسیده .

از مناظر هرات : وضعیت دور نمای شهر نو

Vue générale de la nouvelle ville d'HÉRAT

(c) ketabton.com: The Digital Library

از عمارات جدید هرات : مسجد عیدگاه در شهر نو

Grande mosquée nouvellement construite à HÉRAT

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنائی دپاسنی بیان څخه پوهیدل سوی وی چې اوسنی فارسی هغه څرېبره ده چې د عمر ئے (۱۱-۱۲ سوکاله) کیږی اوورباندے ترهغه نږدې - اما داچې نن ورځ دایران ملت دفارسی وژبې ترڅه خدمت کوی اوڅنګ سره وزی دپښتو دروزنے په عنوان کښ بے لنډ بیان وکړ.

داوه دځنے څرېبود تکامل یوه لنډه تاریخچه چې دمثال پرډول مے پورته عرض کړه اوس اجازه غواړم چې پرڅو جملو کښ دپښتو دژبے داصلاح په بارهٔ کښ څه علمی قواعد ولیکم اومقاله ختمه کړم.

پښتو څنګه وروزو؟ دپښتو خو بډه څرېبر لکه نوی زیږیدلی ماشوم - اوس غواړی چې د دے وطن دپوهه اولاد وچې پرسر کښ ئے لږنه مرغه دمملکت لمړی سړی (المتوکل علی الله اعلیحضرت محمد ظاهر شاه بنا غلی پادشاه افغانستان) حُکمونه لړی دروزنے په غلبیل کښ وڅوانی اومراسے تدوین سیږی اودپښتون داولاد دلیک (کتبی) اووینا (شفاهی) څرېبر وګرځی - هرکله چې د دے ژبې دالمړی تاپی دی چې مخ پروده ځی کې چې ږے صحیح اوعلمی لاردے وتګ ته جوته نسی بنائی چې پرلمړی واړکښ به پرکمزاوستونزو کښیونږی اوبیا به څنو نقصانونو خاوند وی - نوځنګه چې ماشوم دروزنے اوتربیئے پروخت کښ به څنو قیودو اتو سره مقید وی څرېبر هم هرکله چې دتحول په حال کښ وی څنو قیودو اتو تړاوه (احتیاج) وی اوکه نه، بنائی چې تاداے پرسست اساس کښیښوده سی اوخالی له نقصان څخه نه وی - نوله دے جهته موږ حان پورې وګڼله چې دژبې دعلم (فیلولوژی) دځنو علما اوتحقیق کوونکو فکر په استناد سره دپښتو دژبې لپاره څنې تدابیر غوره کړو چې برابروالی (تطبیق) ئے پردے څرېبر کښ هم لکه دنورو ژبو هوا مکان لری - دادی چې شروع پرمطلب کیږی:

پښتو ژبې تدصرف ونحو لرفارم: - کدپښتو دژبې پراساس کښ پلټنه اوتحقیق وسی نو هیڅ سوچ اژبه د صرفی اونحوی اصطلاحاتو لږ حیث څو ئے خاوند ده مثلاً تیر تږدیچې پراضافو، صفاتو، ضمائرواو..... کښ د انتظام اومخصوص غږ خاوند ده تذکیراو تانیث په قواعدکښ چې دیرے ژبې لکه تورکی اوفارسی او .....

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دلیك اوخبرو په وخت کښ مخصوص ذوق او خوندلیکونکی او ویونکی ته ورکوی یعنی که هم مذکروی ضمیرهم مذکروی اوکه اسم مؤنث وی ضمیرهم مؤنث ورته راجع کیږی یا که موصوف مذکروی صفت ئے مذکروی اوکه موصوف مؤنث وی صفت ئے هم مؤنث راځی اوهم نور مثلاً :-

اسم		
غويي - غوا	ضمير	اسم اشاره
اوښ - اوښه	(هغه - هغې)	(دی - دا)
وږی - وږه		
مذکر	مؤنث	

دالرګی سم دی - دالښته سمه ده
داغويي ځوږ دی - داغواځوږه ده
داکتاب سپين دی - داکتابچه سپينه ده
(دا) اسم اشاره (لرګی) موصوف (سم) صفت
(دی) حرف ربط - صفت سره له موصوف - جمله اسميه مفرد

دزيد آس ډنګر دی - دزيد آسپه ډنګره ده
دعمرو غويي توږ دی - دبکر غوا توږه ده
داآصف قلم سور دی - داآصف مشوانی سره ده
(د) حرف اضافت (زيد) مضاف اليه (آس) مضاف
(دی) حرف ربط - مضاف سره له مضاف اليه جمله اسميه مفرد

زيدکوته ولاړ - داکوته ولاړه
زيد سړی وواهه - يزيد نجلۍ ووهله
(زيد) فاعل (کور) مجرور بمفعول (ته) حرف جر
(ولاړ) فعل - فاعل سره له مفعول اوفعل جمله فعليه

بنائی چمله پورته مثالونو څخه وپوهيدل سی چه دا ټوله د صرف ونحو خواه څخه پورې وړ بوه مخصوصاً شرقی ژبو لوږوالی اوښه والی لری - که چيرې صرفی اونحوی قواعدو ئے سره تول سی کيدلای سی چه صرفی اونحوی محيط پرتو لو علمی اوادبی حوالو چاپيرسی داعرض هم بايد وکړم چه زه نړوايم چه پښتو ژبی ته ډيرو صرف ونحو جوړ سی بلکه غواړم اووايم چه د پښتو ژبه په خپل تړکښ پټ غوره اوسره رسيدلی صرف ونحو لری هغه صرف ونحو دے تدوين سی - احتياج په بنه دول پوره کوی اوبنائی چه په دے دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن چې د اکا رپاید وکی هیڅ کړاو نه ورپیښیږی نو له هغه انجمن اوله هغو کسا نو څخه چې غوښتونکی ددې چارې دی او د صرف ونحو د تدوین وخت لري په دیره بیړه د صرف ونحو د تدوین هیله لري.

دعا موخلقو پرلهجو اولغاتو کښ پلټنه اوراییستل د نا بلد و (غیر مانوس) لغاتو او په کار وړل دهغو۔

هرکله چې انسان د پښتو په ژبه کښ څړیږه پلټنه کوی او د عادی لیک اوخبرو څخه چې هره روځ ئے استعمالوی څه کښته ولاړ سی اوولی (ریشه) او اشتقاق او هغو تیاروګټو (کلمې) نه چې د پښتو د ژبې هیر سوی لغات پراته دی ورسیږی ګوری چې په دیر وړیا (مفتو) ګټو برابر سوی دی۔ او اکثر هغه لغات چې په ویلو کښ عادی ګمل کیږی او زمونږ په ژبه کی نسته په دے ګټو کښ ئے موندلاے سی مثلاً (جوګه) چې د واضح، معلوم، مبرهن پرځای ده یاد (وهار) اصطلاح چې پرځاے کیږی د (هغه کار نږدې چې یوکال او بهلری او یوکال ئے نه لری) ویله کیږی یاد (اشنوني) لغت چې هغو روپو ته چې نږدې اوله کار نه وتلی وی اوبیا وتکولی سی ویل کیږی، هدارنګه په هره ګونبه د مملکت کښ پرنږدې سارائی او محلی لغات، اصطلاحات سته چې د پښتو والی په واسطه موږ ګمان کوو چې ژبه دا لغات نه لری۔ نو هرکله چې خبره پردے څیرده موږ څنګه وکو؟

د ژبو علم (فیلولوژی) پردے باب کښ موږ ته بنه لارښوونه لری او زمونږ کوی چې ترهغه حده چې روس وی باید د ژبے د تاکلو (خصوصی) ځړو (نمایندګان) په ذریعه (باید د پښتو انجمن دا دول ځړی د تشویق او تحریص پرې وسیله د ملی ژبې وخدمت ته پلاس راولی) هغه اصطلاحات اولغات چې مثلاً په قندهار کښ سته په مشرقی کښ نسته یا په مشرقی کښ سته په قندهار کښ نسته یا په جنوبی کښ سته په نورو پښتو کښ نسته سره راغونډ کی۔ او هرکله چې دا مسئله په قبول ملت اړه لری او هرڅوک چې پښتون دی او په هرولایت کښ چې میشت دی داعهده قبلوی نو بیله دې نه دیلنے دکه پام لرونکی هیڅ دول مصارف نه غواړی که مؤظف انجمن دا غوړه او دیره لویه وظیفه مګر په کومه آسانه پرځان ومنی او د خپل عملی حکمت په واسطه په دے موضوع کښ اقدام وکی په لږ موده کښ به خپل مطلب ته ورسیږی او خما په خیال پردے کار کښ د پرلوی اوثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځری دوکا یا تودا خبارو اودمعارف مدیران دی .

دا ملا اورسم الخط دیووالی لزومه پریلیک کښی :-

کدخدای رضاوه دحکومت پرپام لرنه سره بنائی چه دپښتوخوږوه ژبه برلږمده کښ دکتابو، اخبارو اومجلوخاونده سی ، دپښتودژبی اخبارونه اوانجمن دپښتومکلف دی چه دا ملا پریووالی کښ وښاوپام وکی .

یا پربل عبارت سره هغه لهجی چه پرهغولغا توکښ دهغواقاموپرویلوکښ توپیر لری لکه آوښته (بدلیدلی) دهغوتورو (حروف) پربل توری (حرف) اوخرنگه چه پرلیک کښ نرموږ پخوانیو ادیبانو اومشرانو (خدای دی پردونی رحمت وکی) پرهغه وخت کښ دپښتنودیووالی اود وحدت پرلحاظ سره هغه مختلف فیه لغات چه پرجوړته رسم الخط لیکلی اود اخلاف ځلمیانځه آخیستی اوپښتنوبلا استثنا کمغربی دی یا مشرقی کهجنوبی یا نور، قولومنلی اود پښتوسووکلورا پردی خواه مروج اومعمول دی وساتل سی اوهرسری خانته بیلبیلارونه نسی نوهغه مطلب چه دپښتودژوندځنلرو هغه مطلب تربه پربیره وربسیږ ومثلاً : دیوه علی اوادبی اثرځنه بهم دمشرقی اوهم دمغربی اوجنوبی اوهم منزنی قومونه گټه واخلی اوهم بربه وپوهیږی - هرکله چه دادپښتودژبی لمړی پرمختیاده اوروځ پروخ پردی ژبه کښ گټه ددرسی کتابو اومطبوعاتو دپربږی نوبایدهغه لغات چه پردی کتابو اومطبوعاتو کښ راوستل کیږی کاملا دا ملا اودرسم الخط دیووالی لحاظ دی وسوځکه : (سرچشمه شاید گرفتن بهمیل - چوپرشد نشاید گذشتن بهپیل)

دلغاتودوضع کولودپاره لاره :

هرکله چه انسان دژبوتاریخ گوری اوهغوسدیوتهچه دی ژبوتیری کړی دی نظرآچوی نودا وړچوتهسی چه بیلدځنوژبوچه عادتاً اساسی اودژبومندی بللے کیږی لکه دآریه ، سامی، اسلاوژبی اوددوی څیرنورې تولے ژبی چه نن دنیاملاتړې پرکوی هغه ژبی دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتاریخی سدیو کښ پراثر دیوے سلسلے سیاسی او اجتماعی عواملو او ایجابا تو پر وجود راغلی دی لږ دے څخه څرگند یږی چې د الغات چې د اژبی لرې قول هغه لغات دی چې پر اثر د ارتیا وضع سوی او ورو ورو تشکیل دیوے ژبی کړی او تر یوے درجے دهغے ژبی دخپل واکی تا د اے گرځیدلی - هرکله چې اوس څنی ژبی لږ څو لغا تو څخه محرومی او له پاره دیوه کولو د خپلے ارتیا د پاره ژبی ولغا تو ته لاس د فقر نسی - نو دا ئے سبب سوچې د دنیا ملیت غوښتونکو له پاره دے چې د خپلی ژبی خپل واکی (استقلال) هم لکه خپله نوره ملی خپل واکی وگټی - پر دیوه کولو د خپلو نیمگړو لغا تو ئے پیښه (شروع) وکړه او خپله ژبه بوبه وی، اون روښ دا دود عام او قوله هغه ملل چې غواړی د خپل اجتماعی پراصلاح کښ تر یخواه تینګ ساس کښیږدی په لږی پلا کښ ئے خپلے ژبی تر یام او مخه کړیده .

جنګه : که څوك د تورکیه د خلورو کا لو یخواه مطبوعات او د ایران دیوه کال پر یخواه مطبوعات وگوری دا وینا به ورته جوته سی مثلاً د تورکیه پر مطبوعاتو کښ که ژوروگورو وینو چې په دے څو کلو کښ د خپلی ژبی پاتراوښ پر لټا ئے څرونډی کړی دی هغه ارنگه ایران - او دا چې څنګه دوی دا چاره کړیده بیل بحث دی چې زه ئے باید عرض وکړم :-

څلورکا لہ یخواه په تورکیه کښ یو انجمن پر نامه د (دیل کورلتائی - DİL KOROLTAİ) یعنی د ژبے لویه جرګه - تأسیس سوه او څرنګوالی سره ئے په صفت د عضویت پرے جرګه کښ ونډه کال اود مے جرګی په کار پیښه (شروع) وکړه له هغه وخت تر اوسه دے جرګی د خپلی ژبے نیم گړی لغات یا په واسطه د هغو نورو لغا تو چې له یاده وتلی او پر ښود سوی او یا په وسیله د نوی ترکیبی لغا تو وړو پوره کوی مثلاً د غه د (کورلتائی) لغت نږدې تورکی لغت وه چې د مغلو د یرغ (قاعجمات) پدوره کښ مخصوصاً د چنګیز په لږی جرګه کښ چې د چنګیز نوم ئے (حکمدار اعظم) لا نړوه گټلی (تموچین) با له کیده استعمال سوی وه اوس تورکا نو هغه لغت د لوئے تولنی یا لوئے جرګی په معنی وما نا او همدارنګی نور او یا هر کله چې د انجمن زاړه او څوانی قاموسونه ولټول او خپل نیم گړی لغت تر بل لغت ونه مندی - دنوی لغت وجوډیدو تر پامرو کی اوله ترکیب څخه د الفاظو او کلما تو بل لغت جوړ کړی لکه (اوچوق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چرطیارے تروائی اودے لغت ترکیب دادی چې : (اوچك) دتورکی پرشربه کښ الوتو تروائی او (اوچی) معنی د فاعلیت ورکوی هرکله ئے چې د (اوچو) او (اوچی) کلمات سره یوځاے کړه د طیارے معنی څنی وخیسته هدارنګه دی قول چې دے انجن چلے ژرب تربحرته کړی اوهم ئے کښه روښ پرروښ دپروی .

اما ایران ؟ پرایران کښ پروسږ کال یوه اکادمی پرنامه د «فرهنګستان» تأسیس سوه اوپه هغے اکادمی کښ فاضل اوپیاوړی سړی پرعضویت وټاکل سوه اوله هغه وخت چې په دے مملکت کښ دا اکادمی وپرانیستله سوه - پدے باب کښ ئے غوږه خدمت وکی اوډیر پخوانی لغات ئے چې له زیاده وتلی وه ژوندی کړه اونوی لغات ئے چې د ژرب پوهانو پرعلمی قوانینو مستند دی وضع کړه مثلاً : پرخای دا هسل (دریائیان) اوپرخای دقشون ئی (ارتش) اوپرخای دګراوزرئی (سږه رناو) اوپرخای دپلیس مخفی ئی کارآګاه اوپرخای دکشیك چی ئی (نګهبان) او..... راوستل .

بنائی چې اندازه دلغاتو دګرزولو (تصرف) دنوی لغاتو دجوړولو پاره اوژوندی کول دښه د لغاتو مخه چې پورته وښودل سوه وپیژندلے سی چې د دے اکادمی اصول دښه د لغاتو پرژوندا ود نوی لغاتو پرجوړیدو کښ څه د ول دی ؟

هرکله چې د تورکی ژرب لوئی جرګی اودایران د ژرب اکادمی یو لغت وضع کی اوا علان ئے وکی له هغے روسته قول جرائد او مجلے هغه لغت منی او استعمالوی ئے .

هرکله چې نوی علوم اومخصوصاً د ازموئیښت (تجربی) علوم دآزموئیښت پرپرې تینګ دی اودنیا دملتو اوقومو خو یونه (رویه) نورو قوموا وملتو ته دآزموئیښت اودګټې د ګرډی نومونه هم کړه وغواړی چې خپله ملی ژبه پرپښوودرو او دهستی اولوړ تیاخاوندے کوبیله ددے مالکو ، د تجربے (تکراس) بلدونه ندلرو - هرکله چې خپرداډول ده نوغوښتونکی یوچې دپښتو انجمن پرملګرتیا او نظر لاندے دهغو فضلا وچې ددے کار سره ډیرې د پخوانیو لغاتو پرژوندکښ اودنوی لغاتو پروضع کولو ترهغه حده چې وس وی اوزمونږ ارتیا پوره کوی اوزمونږ محیط مونږ ته صلاح راکوی - وس وکی اودملیت پرمینه کار وکی .

نوی لغات څنګه وضع کوی ؟ د ژرب انجمنونه دنوی لغاتو د وضع کولو پرمهال کښ پرواسطه ددے چې لغت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تول ملت مال اود تول ملت ارتیا پر دسره کیږی مجبوریدی چه دنوی لغاتو پر وضع کولو کښ د تول ملت رائے تر وګوری اود اعامه کتنه دا ډول کیږی چه هغه کسان چه دنوی لغت پر وضع کولو موظف دی یولنډ فهرست جوړ کړی او اعلان ئے کړی مثلاً ولیکی چه "د دے لغا تو پر ځای ؛ ثروت ، اقتصاد ، تربیه ، اجتماع او ..... لغت غواړو او وړتا ریوبایدهر څوک خپل نکر ولیکی اود ے تولنی تر ئے راوا ستوی" هرکله چه دا اعلان د دے تولنی څخه نشر بږی جرائد او مجلے مخصوصاً هغه مجله چه د دے انجمن څخه خپریږی دا اعلان پر خپلو مسلسلو ګنو کښ تول ملت تر سوی - هرکله چه دا یو اجتماع مؤسسه ده او تول ملت پرے کښ پوره ارحق لری نو هغه ، خبره څخه پوهیدونکی د ملت هر څوک خپله نظریه پر دے باب کښ ورکوی او هغه لغات ئے چه زده وی او غواړی چه د دے لغا تو پر ځای ے استعمال کی لیکی ئے او انجمن تر ئے تر ئے راآ ستوی انجمن هم په یوه تاکلی روښ توله هغه پرزے چه راغلی د تولو عاموا عضاؤ پرے کښ لولی اعضا هغه تول لغات ګوری هر لغت چه پر نورو غوره او مناسب وی منی ئے او رسمیت ورکوی او جرائدو او مجلو ته خبره ورکوی چه هغه لغت په هغه د ول استعمال کی .

لکه چه زمونږ پښتو انجمن هم دا نظریه پر نظر کښ لری .

د پردیو لغاتو د منلو لاس : سره له دے چه دینا د خپلی ژبی پر خپل وا کی کښ تود والی او د یر تعصب ښکاره ځکه نګه چه بین المللی علائق او روابط انسانانو تر یو طبیعی امر دی او څه نګه چه هر مملکت د پردی مطاع راتله پر خپل مملکت کښ نسی ګرزولای هدا نګه له منلو څخه د ځنو پردیو لغاتو هم ځان سا تلاے نسی - او دا لغات بدا غلبا علمی او فنی لغات وی چه ګرزول (تحریف) ئے پر بله ژبه کښ څه خوند هم نه لری - او هم دا نګه لغات هرکله چه پر علم او فن امر لری او علم و فن جوړ تر وطن نه لری نو مخ ئے د ننه په مملکت کښ لکه چه د علم و فن مخ نه نیول کیږی څوک نسی ګرزولای - مثلاً له هغه وخت څخه چه افغانستان پلنه د ترقی او د عرفانی تکا مل په پټ کښ اینبی او د نیا د پیرو ملتونو سره ئے علمی او فنی مناسبات تینګ کړی او د د وی د علم او فن څخه ګټه آخلی - د یر لغات د ی چه له خارج څخه د علمی او فنی آثارو او عنا صرو سره زمونږ ملک تر راغلی او د عاموپه ژبه کښ ئے ولی (ریشه څلولی) لکه موټر ، هوټل ، تیلفون ، تلغراف او په سوو نورو تعبیرونه - او س که موږ د غواړو چه د ا تول لغات او اصطلاحات

(c) ketabton.com: The Digital Library

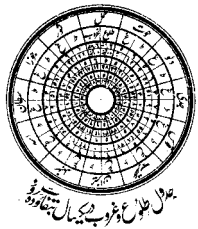
د پښتو د ژبې څخه وباسو او پرځای نور لغات استعمال کو تیر تر دے چې لور پرځپرې ندلی (مانوس) لغات له لاسه باسو یا ئې چې ځنی نور ہے ستو نزے ہم ړاپینې سی - مثلاً اول دموټر کلمه چې موږ ہے ئے اتو موبیل تر استعمالیږي تقریباً موږ تر یو ملی لغت ګرځیدلی جبکه که بنه څرګند وګورو موټر هغه ګرځیدونکی ماشین تر ویل کیږي چې په یوه صنعتي اوفنی دستګاه کښ وی او هغه دستګاه چلوی او حتی موټر هغه ماشین تر وائی چې دا تو موبیل پرانجن کښ وی نه پخپله اتو موبیل تر - لوهرکلمه چې دا لغت موږ په خپله ژبه کښ نه د هغه ماشین پرځای وایو چې چلونکی دی بلکه پخپله اتو موبیل تر موټر وایو په حقیقت کښ داد ژبی خپل مال ګرځیدلی نو د ارنګه لغات څرنګه چې دی ایدې هغے وساتو هدارنګه دی د انور پوهنتون لغات او دروی څیر.

دبلے ژبے دلغا تو منل یا پرآسانه عبارت سره نغوذ دیوے ژبی پربلې ژبه د وه لوی عاملونه لري چې یو اهغو سیاسي نفوذ اوغوره والی دی چې یو قوم ئے پربل قوم کوی لکه د مغلو ټخوانی نفوذ چې پرآسیائے د ریوو او ژبی نښانے ئے تراوسه د آسیا په ژبو کښ ستر لکه (قا بوچی) چې تراوسه ئے موږ په خپله محاوره کښ وایو یا د قاچاق کلمه چې تر نن ورځې زموږ د ګمرک پرا صطلاح کښ ویلے کیږي او د دوی پرځیر نور - بل علمي، ادبي او فني نفوذ ئے لکه لاتینې او یونانی ژبې چې د اروپا په اوسنۍ ژبه کښ او د اروپا د ژبې علمي اوفنی اصطلاحات اولغات د آسیا پراوسنۍ ژبه کښ یا د عربي ژبې نفوذ په فارسي، هندي، تورکي او نور..... کښ ستر اوداډول نفوذ د ونے غښتلي او تینګ دی چې خلاصې ځنی مشکل دی مثلاً تیلفون، پوسته، تلګراف له هغو لغاتو څخه دی چې د اروپا د فن منل پرموږ ایښی که موږ وغواړو چې دا قول د پښتو څخه د غوره ځو او پرځای نور لغات وتاکو پرکړاو اوستونزه ده جبکه: چې نور لغات د دے لغا تو پرځای چې زموږ په ژبه کښ ئے ادبي مقام او مخصوص غږ منلے دا غږ او ادبیت له ژبې څخه باسي او د ونے چې دا لغت وګړو پرې ندلی ایل لغت ئے پرځای نسو عام کوے.

دا هم د یاد خبره ده چې هرکله چې موږ د اړو یا د ژبے علمي اوفنی لغا تو نه مجبو یږو د ونے مینه باید پرکښ ونکو چې د دود اورواج پرځای (مد) اود اړه اوعلاقې پرځای (انتړست) اود طالع پرځای (شانس) وویا وهغه لغات چې پرځای پرده وه آسانی نه پښتو کښ لغت منلے کیږي موږ ئے پخپله ملي ژبه کښ ګډ کړو اود ملي ژبې ملا د پرو یو لغا تو نه یعنې ځانډے ماتړ کو.

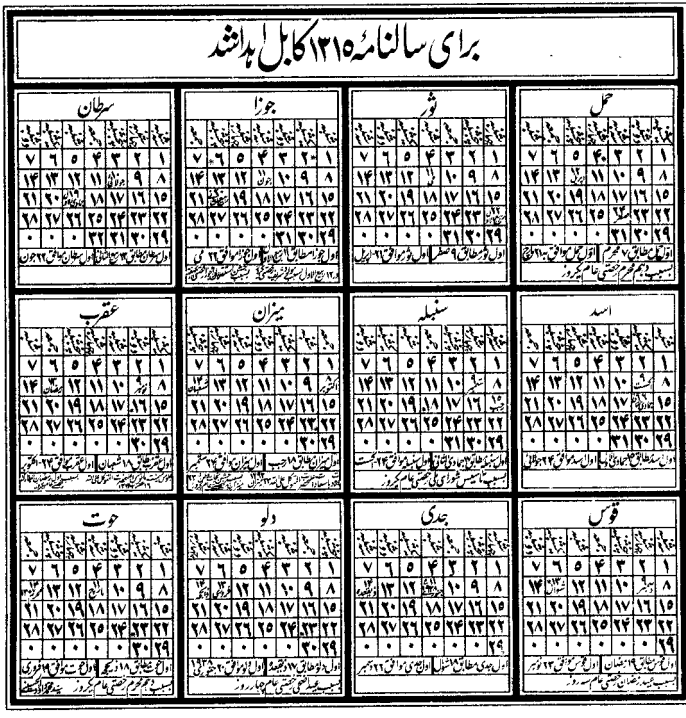
داوه یو سلسله مطالعات چې باید ئے باب کښ عرض کړه شي چې څرنګه نور عوامل هم د ژبې چې د ژبې پرنږدې کښ اړه ولري لکه عاملونه چې پرمعارف کښ اوډونږ سی کنا یو لیکل اونور..... اما یو عامل چې هم د یاد خیال تر تولو عاملو غوره د ولی وهغه دادی چې دا د ول سی د ژبې وړ وند اوږ ونږ نے تر وتاکل سی چې علاوه پرعلم اوفضل او قابلیت چې پرې ئے ژبه کښ ولري، یوه بو به مینه د ملیت او د ژبې د دوې نږدې کیږي او ځان د ژبې د ژبې د ژبې وړ وند سبب وګڼي نو دا چې پښتو د خپل ژبوند او معاش د ژبې علاقه او اړه ئے ځا صل له پاره د معاش اود پاره د ماسیوتې وی — هرکله چې اصلاح د ژبې بیلد ئے عواملو امکان نه لري نو دا عوامل باید د ژبې د اصلاح او ژوندۍ پښتو العمل (پروګرام) کښ پیدا نه ستر ګه وکتل سی او پرې د ول سره د پښتو ژبې بیوه ادبي او دیلک ژبه د پښتونو قوم وګړو د سی و رالله التوفیق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالنمای ۱۳۱۶ هجری شمسی

برای سالنامهٔ ۱۳۱۵ کابل اهداشد

مرتبه واثرقلم جناب سیدمحمد داؤد خان الحسینی خطاط معروف وطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلطنامهٔ سالنامهٔ کابل

۱۳۱۵

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲	اول	بلند یهای و ضعیت طبیعی	بلند یها ی طبیعی و ضعیت مختلف
۱۵	٤	غلام بهاو الدین	غلام بهاو الد ینخان
۱۷	۱۵	مزا و شریف	مزار شریف
۱۸	۹	صاحبمنصان	صاحبمنصبا ن
۲۳	۱۲	حبب الله خان	حبیب الله خان
۲۹	۱۷	مد یر تفیش	مدیر تفتیش
۳۰	٦	معاون اول و و کیل ریاست	معاون اول
۵۰	۱٦	تگراف	تلگراف
۵۱	۹	محمد شر یف	محمد شریف خان
۵۳	۱٦	ـفیل	کفیل
۵٦	۷	محمد ا کیر خا ن	محمد ا کبرخان
»	۲۱	سر کا تب تفتیش	سرکاتب تفتیش
۵۹	۷	عبد الطیف خان	عبد اللطیف ان
٦۰	۲۰	محمد قجر خان	محمد قجیر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٦٦	١	مجلس عال اعیان	مجلس عالی اعیان
»	٤	عبد الرحیم	عبدالرحیم خان
٧١	١٠	مدیر عمومی محاسبه	مدیر محاسبه
٧٨	١٨	نونه	نمونه
»	٢١	٢	١٢
٨٣	١٣	غود	غور
٨٦	١٩	نائب بحکومه ها	نائب الحکومه ها
٨٩	٢٠	منظمناً	منظماً
٩١	١٩	بلیس	پولیس
٩٤	١١	موزنیت	موزونیت
٩٦	١٤	مرتکین	مرتکبین
١٢٠	٩	بتجارتی	تجارتی
١٢٢	١٦	نبخیر	تبخیر
١٢٣	١	بند خواب	بند سرخاب
١٤٠	١	ترفی	ترقی
١٤١	٤	نخته پل	تخته پل
١٤٣	١٧	با یجات فنی	با یجابات فنی
١٤٧	١٦	هکذ	را هگذر
١٥٠	١١	مسابقه رامیتوان کرد	سابقه را میتوان ترمیم کرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۵۲	۱	و خمیه امراض	و خیمهٔ امراض
»	۱۱	(محرفه)	(محرفه)
۱۵٤	۱۰	بدست میباشد	بدست می‌آید
۱٦۰	٦	جغ آوری	جمع آوری
»	۱۹	با مورین	با مأمورین
۱٦۱	۱۱	چیخك	چیچك
۱۷۰	۸	یك قوه خانه	یك قهوه خانه
۱۸٦	۱۰	حکم فرما بود	حکم فرما بوده
۱۸۸	۱۹	ابادنی	آبادانی
۱۸۹	۹	متاسی	بتاسی
۱۹۳	۸	وارده	وارادہ
۱۹٦	۳	کالت و ترجانی	بوکالت وترجانی
۱۹۷	۱۸	بوارا کین	و ارا کین
۱۹۹	۱٦	ورزش کران ها	ورزش کاران
۲۰۰	۱۰	منطقه وسایر	منطقهٔ جشن وسایر
»	۱۸	سال گرهٔ میلاد واعلیحضرت همایونی	سال گرهٔ میلاد اعلیحضرت همایونی
۲۰٤	۱	رسیده شده	رسیده
۲۰۷	۱۱	قرار هند	قرار دهند
۲۱۰	۱۳	بمراسم مساعد	بمواسم مساعد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۱۰	۱۴	موجب آبیاری زراعت وابیاری زراعت موجب	موجب آبیاری زراعت وفراوانی آب
۲۱۷	۱	به	به
»	۱۸	در	از
»	۱۴	عبارت اختلافی است	عبارت از اختلافی است
۲۲۰	۱۰	مرحض	مرحض
»	۱۴	مونتر	مونترو
»	۱۵	و فائدهٔ	فائدهٔ
۲۲۱	۱۷	پلایموث	پلیمث
۲۲۳	۱۸	نظر پارهٔ	نظر به پارهٔ
۲۲۴	۶	نزداً	نژاداً
۲۲۵	۱۹	رویت	رویت
۲۲۶	۸	جارج	خارج
۲۲۷	۲۰	نر	نیز
۲۳۷	۲۱	مملك	ملك
۲۳۹	۱۹	بتقل	بقتل
۲۴۰	۷	بزگترین	بزرگترین
۲۴۹	۲	وند سر	ونزر
»	۵	»	»
»	۶	ثر این	اثر این
۲۵۳	۱۷	ممکت	مملکت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۵۶	۱۱	روابطه	روابط
۲۵۸	۲۱	تسلیات	تسلیحات
۲۵۹	۱۶	بالواسطه	میخواهد
۲۶۵	۱۴	-	هالیندامسال مبالغ هنگفتی درراه تسلیحات خود نیز صرف کرده
۲۶۶	۶	هالین	هالیند
۲۶۹	۵	ومیوزها	میوزه ها
۲۷۰	۲۰	بلوها	تابلو ها
۲۷۱	۱۶	و	او
۲۷۹	۲۰	فطم	ناظم
۲۸۱	۲	شابلو	شاملو
۲۹۱	۱۱	چیری	چیری
۲۹۳	۹	از گفتن	ورفتن
۲۹۶	۲	واسطه	رابطه
۲۹۹	۹	شمارات	در یکی از شمارات
۳۰۲	۳	بیشتر	بیشتر
«	۱۱	خواهیم	خواهم
۳۰۳	۳	نمیداد	نمیدهد
«	٤	نمیشود	میشود
«	۱۳	موزم	موزیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۰٤	۱۱	نشاق	نشان
۳۰۸	۱	غربی	عربی
۳۰۹	٦	صندوقچهٔ	صندوقچه
۳۱۰	۱	نخواهید	نخواهد
۳۱۳	۳	پروش	پرورش
۳۱۵	٤	فهرمان	قهر
»	۱٦	راجیوت	راجپوت
۳۱٦	۱۷	(۱)	(۲)
۳۲٦	۱۲	مختلفهٔ	مختلطهٔ
۳۲۷	۱۷	کتاب	مجلهٔ
»	»	Antiquarry	Antiquary
»	۱۸	عتیقات	عتیقه شناسی
۳۳۱	۱۰	برهم زده	برهم زد
۳۳۲	٥	مجسمهٔ	مجسمه
»	۹	هنر مندنه	هنر مندانه
۳۳٤	۱۸	کلا	کلاه
۳۳٥	۱	سالهٔ	ساله
»	۱٦	بخوی	بخوبی
٤۳۷	۸	Nleogène	Neogène
۳٤۲	۹	علی بهاءالدین	علی بن بهاء الدین
۳٤۳	۱	چندان	چندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۴۳	۱۵	ترحذ	ترمذ
۳۴۵	۱۱	مفقود بود	مفقود و
»	۱۵	بی آب خشکیده	بی آب وخشکیده
»	۱۶	گشته است	گذشته است
»	۱۹	گه د آلو	گرد آلو
۳۴۶	۵	مناسب	مناسبت
»	۱۷	بیلوغ	بسن بلوغ
۳۵۰	٤	احسام	حسام
»	۱۳	توقفی	توقفی
۳۵۱	۱٤	که مشار الیه	که مولینا مشار الیه
۳۵۲	٦	مرتجا	مرتجی
۳۵۳	۲۰	زمان	زبان
۳۵٤	۳	یا آنکه	و یا آنکه
»	۱٦	المعروف ابن	المعروف بابن
»	۲۱	شیخ	بشیخ
۳۵٦	۱٤	ولذائذ	لذائذ
۳۵۷	۹	از او یادی	اشارهٔ بحیات او
»	۱۲	عارق	عارف
»	۲۰	یا	ما
۳۵۸	۸	خلقها	حلقه ها
»	۱۰	در عان	در نهان
۳۵۹	٤	به تحقیق	محقق

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۵۹	۹	افزاید	می‌افزاید
۳۶۰	۲	جامعه	جامعهٔ
۳۶۳	۱۶	نبوده است	نیست
۳۶۶	۹	ولی	وهمچنان
۳۶۷	۳	که و مرکز	و مرکز
۳۶۸	٤	وحدت	وحدت ذهن
»	۱۸	بریعی را	ربیعی را
۳۷۰	۲	تجرید	تجرد
»	٥	اردات	ارادت
»	۹	کس	کسی
»	۱۲	سالهای	از سالهای
۳۷۱	۲	حتی	وحتی
»	۳	موضوع	موضوع و کلام
»	»	تونا	توانا
۳۷٥	۱	اشعار	اشعاری
»	۲	به علم	به عالم
»	»	فقائی	فنائی
»	۱۱	از ین راه	در ین راه
۳۷۷	۳	حجت	صحبت
۳۷۸	۱۳	جای خبزد	جای خویش بر خبزد
۳۷۹	۱٦	عبدالفغار	عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۸۱	۱٤	فراهم گرفتن	فرا گرفتن
۳۸۲	۱۹	نمی نمود	نمی کرد
»	۲۰	وفکی	فافکی
۳۸۳	٤	قصائد	فصائدی
»	۱۰	میکنند	میکند
»	۱۱	می نمایند	می نماید
»	۱۲	»	»
۳۸۵	۱۰	واز آ نجمله	وازانجملهاست
۳۸۹	٦	تغیر	تغییر
»	۱٤	بماورء النهر	بماورا لنهر
۳۹۰	۹	وچالات	زمان
۳۹۲	۳	یا حصر	حصر
»	۱۲	انشاه شعر	انشاه شعر
۳۹٦	۱۳	تقدیم	تقدم
۲۹۷	٦	عصراحترام	عصر واحترام
٤۰۲	۱۳	تبین	تبیین
٤۰٤	٤	ذواللسانی	ذو اللسانین
٤۰٦	٥	صلی الله و علیه	صلی الله علیه
»	۱٥	حسین میزا	حسین میرزا
٤۰۸	٤	وشیخ الدین	ومسیح الدین
»	۱٤	عبدالدول	عبدالاول

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٤٠٨	١٨	میبندی	میبندی
»	»	نودی	نووی
»	٢١	می برند	می‌بردند
٤١٢	٨	الجی	ایجی
٤١٣	٦	فخرالدین	فخرالدین محمدبن
»	٢٠	کشید	کشد
٤١٦	٦	اوالمعانی	ابوالمعالی
»	٩	مغلبه	مغلقه
٤٣٠	١٦	طیمی	طبیعی
٤٤٠	١٦	میر غاز	میرغازی
٤٤٤	٤	گ ـ میخواهی	مرگ میخواهی
٤٤٤	٨	کور تیه	گور تیه
٤٤٨	٩	پیوا	پیوا
٤٦٨	١	Paris chaccy	chaccyparis
٥٣٩	٥	تخلیهٔ	تخلیهٔ
٥٤٠	١	شد	میشود
»	٦	نفیسه	نفسیه
٥٤١	٨	Noi	Noix
٥٤٤	١٦	ذفیر	زفیر
»	١٧	»	»
٥٤٧	١٥	دخانات	دخانیات

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مضامین

سالنامهٔ کابل

۱۳۱۵

مضمون	صفحه
مقدمه	الف
یاد شاه افغانستان	۱
افغانستان	۳
تشکیلات مملکتی	۹
صدارت عظمی	۹
وزارت حربیه	۱۱
« خارجه	۲۰
« داخله	۲۷
« عدلیه	۲۸
« مالیه	۲۹
« معارف	۳۲
« تجارت	۳۵
« فوائد عامه	۳۷
« صحیه	۴۰
« پست وتلگراف وتیلفون	۴۲
ریاسات مستقل (مبایعات ـ نسل گیری)	۴۴
تشکیلات ولایات وحکومات اعلا	۴۵
ولایت کابل	۴۵
ولایت قندهار	۴۷
« هرات	۵۰
« مزار شریف	۵۱
« قطغن وبدخشان	۵۳
حکومت اعلای مشرقی	۵۴
« « جنوبی	۵۵
« « میمنه	۵۶
« « فراه وچخانسور	۵۷
تشکیلات دوائر ملی	۵۹
ریاست عالی شورای ملی	۵۹
« « اعیان	۶۶
« بلدیهٔ کابل	۶۹
تشکیلات دوائر حضور	۷۱
وزارت دربار	۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
دارالتحریر شاهی	۷۲	گذارشات دنیا	۲۱۱
سریاوریت حربی حضور همایونی	۷۴	موزهٔ کابل	۲۶۹
مجرا آت دوائر ملکی	۷۵	هیکل سازی قدیم افغانستان	۳۰۱
امور حربیه	۷۵	تاریخچهٔ ادبیات افغانستان (۲)	۳۴۲
« خارجه	۸۲	مکتب صنائع نفیسه	۴۱۸
« داخله	۸۶	نباتات مشهور افغانستان	۴۳۴
« عدلیه	۹۶	نهضت سپورت در افغانستان	۴۸۰
« مالیه	۱۰۱	پیشرفتهای اقتصادی «	۴۸۷
« معارف	۱۰۷	شرکتهای تجارتی	۵۰۸
« تجارت وفلاحت وصنائع	۱۱۹	بانك ملی افغان	۵۰۸
« فوائد عامه	۱۴۰	شرکت اتحادیهٔ شمالی	۵۲۴
« صحیه	۱۵۱	« پشتون قندهار	۵۲۸
« محابرات	۱۶۳	« تنویرات	۵۳۰
اعطای نشان	۱۷۳	« چرمگری	۵۳۲
اجرا آت دوائر ملی	۱۷۴	« هیکه در ۱۳۱۵ تاسیس یافته	۵۳۲
مجلس شورای ملی	۱۷۴	حفظ الصحه	۱
مجلس اعیان	۱۷۵		۵۲۳
امور بلدیهٔ کابل	۱۷۵	یاد داشتهای سودمند	۵۵۰
« « چار یکار	۱۸۰	پخت و پز	۵۶۰
مصنوعات وطنی	۱۸۰	اختراعات و اکتشافات	۵۶۵
کور دیپلو ماتیك	۱۸۲	قوای حربی دول	۵۷۵
وقائع مهمهٔ داخلی	۱۰۵	پشتو سنگه و روزو	۵۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست تصاویر

سالنامهٔ کابل

۱۳۱۵

تصاویر	صفحه
اعلیحضرت همایونی	۱
« شهید	۲
از مناظر شهر کابل	٤
« « « «	«
« « جلال آباد	٦
والا حضرت صدر اعظم صاحب	۱۰
« وزیر صاحب حربیه	۱۲
« سردار شاه ولی خان غازی	۲۲
وزیر خارجه ـ وزیر داخله	۲۸
وزیر عدلیه ـ وزیر معارف	۲۹
« تجارت ـ « فوائد عامه	۳٦
« صحیه ـ « پست وتلگراف	۳۷
رئیس شوری ـ رئیس اعیان	٦٦
وزیر دربار ـ سرمنشی حضور	٦۷
ع ، ج محمد حیدر خان نمایندهٔ جامعهٔ ملل	۷٤
« ص محمد اکبر خان مصاحب حضور همایونی	«
« « امین الله خان معین عدلیه	«

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر

صفحه

ع ، ش محمد قاسم‌خان قوماندان فرقهٔ قطغن ۷۰
« « عبد الغفور خان سر یاور حربی حضور »
« « عبد القیوم خان قوماندان فرقهٔ غزنی »
« ص عبد الرسول خان رئیس مبایعات »
« « محمد علیخان مستوفی هرات »
« محمد کریم خان مدیر عمومی سیاسی »
جناب عبد الله خان دکتور معادن »
موزیك سالون مخصوص وزارت حربیه »
اوکسترای هارمونی « « »
منظرهٔ عمومی مکاتب حربیه »
قرارگاه فرقهٔ توپچی »
قشلهٔ دو منزلهٔ فرقهٔ توپچی »
سمت داخلی قشلهٔ توپچی »
دروازهٔ بزرگ قشلهٔ توپچی »
موضع توپها در قشلهٔ توپچی »
رخ داخلی یك قسمت از قشلهٔ توپچی »
موضع توپهای درون قلعه « « »
قوماندینی عسکری فرقهٔ قطغن »
چهاونی عسکری در خان آباد »
جلسهٔ سلامیهٔ جامعهٔ ملل ۸٤
کنفرانس بین المللی جلوگیری ادویهٔ مخدره »
مجلس عمومی جامعهٔ ملل »

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
اجلاس عمومی سالانهٔ جامعهٔ ملل	۸٤
فابریکهٔ نساجی محبس کابل	۹۰
مدخل عمومی و برج کنگره دار محبس	»
عمارت نائب الحکومگی هرات	»
مکتب در شهرنو هرات	»
ریاست بلدیهٔ هرات	»
کار خانهٔ برق در هرات	»
یکی از بازار های جدید شهر نو هرات	»
بازار نو در حکومتی غوریان هرات	»
عمارت تلگرافخانهٔ مرکزی میمنه	»
» حکومتی پشتون کوت میمنه	»
یك حصه از کتاب خانهٔ معارف	۹۸
منظرهٔ خارجی کلوب معارف	»
» داخلی مکتب حبیبیه	»
عمارت مکتب زراعت	»
بند سرخاب	۱۲۲
» »	»
بند فرغه	»
بند خروار	»
موزهٔ اقتصادی وزارت تجارت	۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
تجربه خانهٔ کیمیا	۱۳۸
مقبرهٔ بابرشاه در کابل	»
حوض سنگی درجوار مقبرهٔ بابر شاه	»
یك حصه از کرخانهٔ پشمینه بافی قندهار	۱۴۴
یکی از عمارات حکومتی در قندهار	»
ماشینهای فشار پشم	»
کارگاه های بافت	»
ماشینهای مالش و آرایش پشم	»
اطاق پشم شوئی	»
ماشین آهار دادن تار	»
ماشینهای مالش وآرایش خشك وشکنجه	»
» » » »	»
» » » مرطوب	»
» رنگ ریزی	»
منظرهٔ عمومی قابریکه نختابی جبل السراج	»
یکی ازعمارات شخصی درقندهار	۱۴۶
بازار جدید التعمیر قندهار	»
بازار توپخانهٔ قندهار	»
پل فراه رود	»
هوتل عصری درهرات	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
پل مالان هرات	»
گمرک مرکزی هرات	»
شفاخانهٔ شهر نو هرات	»
بازار شهر نو هرات	»
منظرهٔ عمومی شهر هرات	»
یکی از بازارهای جدید خان آباد	»
باغ عمومی خان آباد	»
عمارت مدیریت خارجهٔ میمنه	»
یکی از عمارات دولتی «	»
موضع تعمیر فابریکهٔ برق وردک	»
عمارت مهندسین در وردک	»
برج برق متصل وزارت حربیه	»
اطاق پخته کردن چرم درفابریکهٔ چرمگری	»
مناظر داخلی فابریکهٔ نختابی جبل السراج	»
« « « « «	»
تلگرافخانهٔ شهر نو هرات	۱۷۰
« بیسیم هرات	»
قسمت شمالی شهرمیمنه	»
هوتل عصری در میمنه	»
قهوه خانهٔ دارالفنون	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر

	صفحه
هوتل عصری دراند خوی	۱۷۰
عمارت دستگاه آخذهٔ تلگراف بیسیم کابل	»
» » صادرهٔ » » »	»
بازار جدید خیابان	۱۷۸
» » » و دیوار دریا	»
حمام قلعهٔ باقرخان	»
قسمچهٔ مسجد پل خشتی	»
منظرهٔ عمومی بازار باغبان کوچه	»
پل قلعهٔ محمود خان	»
ع ، ج کویرسکی سفیر شوروی	۱۸٤
« ، « دوفور دولاپرار وزیر مختار فرانسه	»
« ، « پترو کوارونی « ایطالیا	»
اعلیحضرت همایونی بروز جشن استقلال سال ۱۸	۲۰۰
والاحضرت وکیل صاحب « « «	»
مرحوم سید شریف خان سرپاور	۲۱۰
« آدم خان مشاور صدارت	»
« سید عبدالله خان مدبر عمومی سیاسی	»
« عنایت الله خان محصل مکتب طبی	»
« سید حامد خان دوا سار	»
والاحضرت ولیعهد ایران	۲۲۸
منظرهٔ افتتاح خط آهن ایران	»
مرحوم آقای داور وزیر مالیهٔ ایران	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
داکتر شخت وزیر اقتصاد المان	۲۲۸
مرحوم آقای نظام الدین حکمت وزیر پست و تلگراف ایران	»
از مناظر انتخابات هند	۲۳۲
عروسی شهزاده خانم ژولیانا	»
کامینف	»
تروتسکی	»
زینو ویف	»
سوکو لینکوف	»
رادك	»
پاتاکوف	»
سمیرنوف رئیس نقشهٔ پنجسالهٔ شوروی	۲۳۶
لیتوینوف کمیسر خارجهٔ شوروی	»
مجلا ئوك کمیسر صنائع شوروی	»
حکمت سلیمان رئیس الوزرای عراق	»
جنرال بکر صدقی محرك انقلاب عراق	»
یاسین پاشا هاشمی رئیس الوزرای مرحوم عراق	»
ملك فاروق شاه مصر	۲۴۲
« فواد شاه فقید مصر	»
مرحوم سعد زغلول	»
شهزاده محمد علی رئیس مجلس نیابت سلطنت مصر	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
امضای معاهدهٔ انگلیس و مصر	۲۴۲
« « فرانسه و سوریه	»
نمایندگان سلاطین عربی در بیت المقدس	»
توفیق رشدی آپاس وزیر خارجهٔ تورکیه	۲۴۴
جنرال چنگ هسولیانگ محرک انقلاب چین	»
جنرال هیاشی رئیس الوزرای جاپان	»
« چیانگ کای شك دیکتاتور چین	»
امضای معاهدهٔ المان و جاپان	»
خانم سیمپسن	»
ایدورد هشتم پادشاه مخلوع انگلستان	»
خانوادهٔ سلطنتی انگلستان	»
نیوائل چمبرلین وزیر مالیهٔ انگلستان	»
آستن چمبرلین وزیر خارجهٔ فقید «	»
لارد لینلگو نائب السلطنهٔ هند	»
لئون بلوم رئیس الوزرای فرانسه	»
سالنگر وزیر داخلهٔ سابق فرانسه	»
دلبو وزیر خارجهٔ فرانسه	»
روزولت رئیس جمهور امریکا	۲۵۴
مارشال ریدز سمگلی یو لندی	»
شوشنگ رئیس الوزرای آستریا	»
یك وزیر خارجهٔ پولند	»
یك منظره از مجلس سالانهٔ حزب نازی	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
نطق معروف موسولینی در میلان	۲۵۸
کونت چیانو وزیر خارجهٔ ایطالیا	»
راس امرو قائد حبشی	»
گراز یانی نائب السلطنهٔ حبشه	»
راس ناسیبو سردار فقید حبشه	»
آزانا رئیس جمهور اسپانیه	۲۶۰
کاباللیرو رئیس الوزرای اسپانیه	»
جنرال فرانکو رئیس انقلابیون اسپانیه	»
دل ری ویرا محرک انقلاب اسپانیه	»
اولین ملاقات جنرال فرانکو و جنرال مولا	»
دهلیز تحتانی مورهٔ کابل (هیئت عتیقه شناسی فرانسه وافغان ۶ قطعه)	۲۸۴
اطاق هده درموزهٔ کابل	»
سنگ هفت قلم در گازر گاه هرات	۳۰۰
عمارت مکسان در هرات	»
سنگ تاریخی مصلای هرات	»
سنگ هفت قلم نظیر سنگ مقبرهٔ سلطان حسین مرزا	»
لوحهٔ ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸	۳۱۶
« ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶	۳۲۴
« ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۳ و ۲۴	۳۴۰
مقبرهٔ حضرت مولینا جامی در هرات	۳۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر	صفحه
گنبد مقبرهٔ اولادباسینقرمرزا در مزار شریف	۳۴۸
سمت جنوبی مسجد جامع هرات	»
مسجد و باغ صوفی اسلام در هرات	»
منظرهٔ عمومی مینار های مصلای درهرات	۳۸۰
مقبرهٔ حضرت خواجه‌عبدالله انصار « «	»
« « عبدالواحد الشهید « «	»
باغ شاهی در هرات	»
مقبرهٔ امیر دوست محمد خان در هرات	»
یکی ازمینار های‌مصلای قدیم «	»
زیارت سلطان سید احمد کبیر در هرات	۳۹۶
« خواجه عبدالولید « «	»
قلعهٔ اختیارالدین « «	»
منظرهٔ عمومی دیوار شهر قدیم هرات	»
گنبد خواجه محمد یار سا در بلخ	»
در وازهٔ نوبهار در بلخ	»
دخمهٔ منسوب باولاد سلطان سنجر در مزار شریف	»
بالاحصار قدیمی تاشقرغان	»
تصاویر شاهان افغانستان (یوتیدم دوم)	۴۱۲
هلیو کلس ـ هرمایوس	»
میناندر ـ کانشکا	»
سلطان محمود غزنوی ـ غیاث الدین غوری	»
شهاب‌الدین غوری ـ قطب‌الدین ایبك	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصاویر			صفحه
آرام شاه ـ شمس الدین التتمش			«
رکن الدین فیروز شاه ـ ملکه رضیه			«
معز الدین بهرام شاه ـ علاء الدین مسعود شاه			«
ناصر الدین محمود شاه ـ غیاث الدین بلبن			«
معز الدین کیقباد ـ علاء الدین خلجی			«
ابراهیم لودی ـ شیر شاه سوری			«
میرویس خان هوتکی	شاه محمود هوتکی		۴۱۲
اعلیحضرت احمد شاه	اعلیحضرت تیمور شاه		«
« شاه زمان	« شاه شجاع		«
« دوست محمد خان	« شیر علیخان		«
« محمد افضل خان	« محمد اعظم خان		«
« محمد یعقوب خان	« عبدالرحمن خان		«
« حبیب الله خان			«
منظرهٔ عمومی مکتب صنائع			۴۱۸
دهلیز فرقانی	« «		«
اطاق نمایش	« «		«
شعبهٔ لیتوگرافی	« «		«
« نجاری	« «		«
اطاق رسم شعبهٔ نجاری	« «		«
شعبهٔ رسامی	« «		«
« قالین بافی	« «		«
« لیتوگرافی	« «		«

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه

تصاویر

شعبهٔ لیتوگرافی « « »
صنف مهندسی « « »
« « « « »
نقشهٔ ـ افغانستان ٤٤٠
ازمنظر کابل ٤٦٠
خرگاه یکی از کلان شوندگان مردمان شمالی افغانستان ٤٧٦
حیات قبائل صفحات شمالی افغانستان »
قالین بافی در دشت »
قالین بافی در اند خوی »
ورزشکاران افغانی در هند ٤٨٤
ورزشکاران افغانی درهند »
تهانهٔ یکه توت در ولایت قطغن ٤٩٠
گدام پنبه در قطغن »
هیئت اداری شرکت اتحادیهٔ شمالی ٥٢٤
نمایندگی اتحادیهٔ شمالی در کابل »
منظرهٔ عمومی عمارت فابریکهٔ چرم گری کابل ٥٣٢
« خارجی « « « « »
« داخلی « « « « »
« « « « « « »
عمارت سینمای کابل ٥٨٤
عکاسخانه ومغازهٔ عصری درکابل »
منظرهٔ عمومی شهر نو هرات ٥٩٢
مسجد عیدگاه شهر نو هرات »
تقویم سال ١٣١٦ ٦٠٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

Table des matiéres

	page	
Préface	(الف)	A
Biographie de Sa Majesté	(۱)	1
Afghanistan	(۳)	3
Organisation administrative du pays et les fonctions des principaux titulaires	(۹)	9
Activité des administations gouvernementales	(۷۵)	75
La presse afghane	(۱۸۰)	180
Corps diplomatique à Kaboul	(۱۸۲)	182
Principaux événements de l'année en Afghanistan	(۱۸۵)	185
« « « dans le monde	(۲۱۱)	211
Musée de Kaboul	(۲۶۹)	269
Sculpture ancienne d'Afghanistan	(۳۰۱)	301
Histoire de la littérature d'Afghanistan (2ê. partie)	(۳۴۲)	342
École des arts ét métiers de Kaboul	(٤۱۸)	418
Les principales plantes d'Afghanistan	(٤۳٤)	434
Mouvement sportif en Afghanistan	(٤۸۰)	480
Les progrés économique réalisés en Afghanistan pendant les 7 dernières années	(٤۸۷)	487

(c) ketabton.com: The Digital Library

page

Activité de la Banque Nationale Afghane (۵۰۸) 508
» des principales sociétés commerciales (۵۲٤) 524

Hygiéne pratique (۵۳۳) 533
Quelques renseignements utils (۵۵۵) 555
La cuisine . (۵٦۰) 560
Les inventions nouvelles (۵٦۵) 565
Les forces militaires des principaux états (۵۸۵) 575
Comment devons nous développer
la langue Pouchtou (en pouchtou) (۵۷۷) 577

اعلان

ذواتیکه خواهش خریداری این سالنامه و سالنامه های گذشته ویا اشتراك مجلهٔ « کابل » را داشته باشند بآدرس ذیل مراجعه فرمایند : کابل جادهٔ از ك انجمن ادبی کابل .

Avis

Les personnes désireuses d'acheter le présent ALMANACH ou les Annuaires de la REVUE DE KABOUL ou de s'abonner à la REVUE DE KABOUL, sont priées de s'adresser au : CERCLE LITTÉRAIRE DE KABOUL (Kaboul-Afghanistan)

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library